

**NEVRES-İ KADİM'İN MÜNŞEÂTI
(İNCELEME-METİN)**

Fatih ELÇİ

DOKTORA TEZİ

**Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK**

**Adıyaman
Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Mart 2017**

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK danışmanlığında, Fatih ELÇİ tarafından hazırlanan “Nevres-i Kadim’in Münşeati (İnceleme-Metin)” başlıklı çalışma 10 / 03 / 2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK İmza:

Danışman : Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Kaplan ÜSTÜNER İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Nazmi ÖZEROL İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ahmet TANYILDIZ İmza:

10 / 03 / 2017

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Doktora Tezi olarak sunduğum ‘‘Nevres-i Kadim’in MUnŒeatı (İnceleme-Metin)’’ baŒlıklı alıŒmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dUŒecek bir yardıma baŒvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gUŒterilenlerden oluŒtuđunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmıŒ olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

10 / 03 / 2017

Fatih ELÇİ

ÖZET

NEVRES-İ KADÎM'İN MÜNŞEÂTI (İNCELEME-METİN)

Fatih ELÇİ

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mart 2017

Danışman: Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK

Süslü/sanatlı nesir olarak da adlandırılan inşâ üslubuyla yazılmış metinlerden oluşan ve daha çok resmî veya özel yazışmaları içeren münşeâtlar, klasik Türk edebiyatında 15. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmış ve bir tür olarak 20. yüzyıla kadar devam etmiştir.

Bu tezin konusunu Nevres-i Kadîm'in, inşâ üslubuyla yazılmış, çoğunluğu mektup olmak üzere çeşitli türdeki metinlerini ihtiva eden Münşeâtı oluşturmaktadır. 18. yüzyılda yaşamış, aslen Kerküklü olan Nevres, çeşitli yerlerde kadılık görevi yapmış, mesleğinde yükselmeye başladığı sıralarda devlet büyüklerini hicvettiği iddiasıyla önce Resmo'ya daha sonra ise iki kez Bursa'ya sürgüne gönderilmiştir. Münşeâtındaki mektuplarının büyük çoğunluğunu sürgünde kaldığı bu şehirlerde yazmıştır. Sürgünden kurtulmak için af dileme, nakdî yardım talebi, dostlarla dertleşme gibi amaçlarla önemli mevkilerdeki kişilere ve dostlarına yazdığı bu mektuplarda daha çok; sürgün, gurbet, gurbette yaşanan sıkıntılar, ayrılık, hasret, yalnızlık, hastalık, geçim sıkıntısı gibi konular işlenmiştir.

Tezde, Münşeâtın tenkitli metnini oluşturarak transkribe etmek ve Münşeâtı muhteva, dil ve üslup açısından incelemek amaçlanmıştır. Tez, “inceleme” ve “metin” olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Bu ana bölümlerden önce, yazarın hayatı ve eserleri, klasik Türk edebiyatında nesir ve mektup geleneği hakkında bazı tanıtıcı bilgilerin sunulduğu “giriş” kısmı yer almaktadır. “İnceleme” bölümünde Münşeât muhteva, dil ve üslup ana başlıkları altında çeşitli bakımlardan incelenmiştir. “Metin” bölümünde ise Münşeâtın nüshaları tanıtılmış ve dokuz

nüshasının değerlendirilmesiyle oluşturulan tenkitli metnin eviri yazısı sunulmuştur. Çalışmanın sonunda ise ek olarak Münşeâta geçen özel isimlerin dizini ve Münşeâtın tıpkıbasımı yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nevres-i Kadım, Nesir, Münşeât, Mektup, Sürgün

ABSTRACT

NEVRES-İ KADİM'S MÜNŞEÂT (EXAMINATION-TEXT)

Fatih ELÇİ

Department of Turkish Language and Literature

Adıyaman University Graduate School of Social Sciences

March 2017

Advisor: Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK

*Münşeât*s (collections of elegant prose compositions), consisting of texts written in *inşâ* (epistolography/elegant prose composition) style called also as stylistic/elegant prose and containing mostly official or private correspondences, began to be seen as of 15th century and continued as a genre until the 20th century in classical Turkish literature.

The subject of this thesis is the *Nevres-i Kadîm's Münşeât*, which contains texts of various genres, mostly letters, written in *inşâ* style. *Nevres-i Kadîm*, who lived in the 18th century and is originally from Kirkuk, served as a judge in several places. When he began to advance in his career, he was first exiled to *Resmo* (Rethymno/Crete) and then to *Bursa* twice, because of the allegations that he satirized state officials in high positions. He wrote most of his letters in *Münşeât* in these cities where he was in exile. In these letters, which he wrote to the people of higher positions and to his friends mainly for the purposes of asking for forgiveness, moral and pecuniary support, issues such as exile, homesickness, difficulties experienced in foreign lands, separation, longing, loneliness, illness, poverty etc. are main topics.

Aims of the thesis are to transcribe *Münşeât* creating a critical text of it and to examine it in terms of content, language and style. The thesis consists of two main chapters: "review" and "text". Before these chapters, there is an "introduction" section, in which some introductory information concerning the author's life and works, prose and tradition of letter-writing in classical Turkish literature were

presented. In the “review” chapter, *Münşeât* was examined in several respects, under the main headings of *content*, *language* and *style*. In the “text” chapter, manuscripts of *Münşeât* were introduced and transcription of its critical text created by taking nine manuscripts of it into consideration was presented. In the “appendices”, an index of proper names found in *Münşeât* and a facsimile of *Münşeât* were included.

Key Words: Nevres-i Kadîm, Prose, Münşeât, Letter, Exile

ÖN SÖZ

*Nî be-gurbet yâftem hod-râ ne der-bezm-i vatan
Dûstân rahmî be-men men h'îş-râ güm kerdeem!**

Klasik Türk edebiyatında bir bakıma nesirle özdeşleşen ve bu edebiyatın nesirdeki en sanatlı ve süslü ifadesini bulduğu inşâda hüner sahibi olmak, bu alanda iyi örnekler ortaya koymak Osmanlı edipleri tarafından en az şiir kadar önemsenmiş, bir divan sahibi olmak gibi münşeât sahibi olmak da bir gurur kaynağı ve prestij vesilesi olmuştur.

Daha çok mektuplarda rastlanılan inşâ örneklerinin bir araya getirilerek oluşturulduğu münşeâtlar, bu edebiyatın önemli bir yanını oluşturmaktadır. Bunlar, âdeta yazarlarının Farsça/Arapça bilgisini, bu bilgiyi Türkçe cümle yapıları içerisinde kullanma becerisini ve nesirdeki ustalığını gösterme alanı olmuştur. Gerçekten de zengin bir Arapça, Farsça kelime haznesinin ve bilgisinin yanında nesirde ustalığı gerektiren inşâdaki sanatlı üslubu, sadece bir hüner gösterme merakıyla açıklamak basite indirgemek olur. Bu aynı zamanda, Christine Woodhead'in de dediği gibi, yüksek kültür seviyesinin ve estetik gelişmişliğin bir sembolü olmuştur.

Farsça, Arapça kelimelerin ve edebî sanatların yoğun olarak kullanıldığı, uzun ve girift cümlelerle uzayıp giden bu inşâ metinleri, her klasik edebiyatta olduğu gibi, önceden belirlenmiş bazı normlara göre oluşturulmuş ve bu sebepten dolayı da biçim ve biçem olarak birbirine benzeyen bir yapı arz etmiştir. Çoğu zaman, resmî ve özel yazışmalardan oluşan bu metinlerin belirli “usul ve kaide”lere bağlı kalmasından dolayı da her yazarda birbirine benzeyen bazı klişe ibare ve cümlelerin (elkâb ve dua cümleleri gibi) oluşmasına neden olmuştur. Bu metinlerin özgün yanını, yazarının ayırt edici üslubunu ortaya çıkarmak, kanımızca bu alandaki tüm metinlerin mukayeseli bir incelemesiyle mümkün olabilir.

Sanatlı/süslü nesir olarak da adlandırılan inşâ türündeki metinlerin, yazarı veya başkaları tarafından bir araya getirilmesiyle oluşturulan münşeâtlar, 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar bir “edebî gelenek” olarak varlığını sürdürmüştür. Kimisinin edebî, kimisinin ise tarihî yanı ağır basan bu münşeâtlardan öne çıkanlar

* Ne gurbette buldum kendimi ne de vatan toprağında. Ey dostlar merhamet edin bana, ben kendimi kaybetmişim! (Nevres-i Kadim)

arasında Feridun Ahmed Bey'in (öl.1583) Mecmua-ı Münşeâtü's-Selâtin'i; Nergisî (öl.1635), Nabî (öl.1712), Veysî (öl.1628) ve Ragıp Paşa'nın (öl.1762) münşeâtları sayılabilir.

Tezimizin konusunu oluşturan, 18. yüzyıl şair ve münşilerinden Nevres-i Kadîm'in Münşeâtı da inşâ üslubuyla yazılmış, çoğunluğu mektuplardan oluşan metinleri ihtiva etmektedir. İlmiye sınıfından olan Nevres, mesleğinde yükselmeye başlamasıyla birlikte, kendi deyimiyle “devlet-i aliyye ricâlini lisana almak töhmeti” sebebiyle birçok defa sürgüne gönderilmiş ve uzun yıllar gurbet hayatı yaşamıştır. Münşeâtındaki mektupların çoğunluğunu da Resmo (Girit) ve Bursa'da sürgündeyken affını sağlamak, maddi ve manevi yardım talep etmek gibi amaçlarla devlet büyüklerine ve dertleşmek, destek almak amacıyla dostlarına gönderdiği mektuplar oluşturur. Bu mektuplarda, gurbette yaşadığı zorluklar, ayrılık, kimsesizlik, dışlanmışlık, kimseden iltifat görmeme, hastalık, geçim sıkıntısı gibi sürekli olumsuz durumlardan bahseden Nevres'in çaresizliği açıkça görülebilir. Onun bu çaresizliği ve yaşadığı sıkıntılar, üslubunu etkileyerek en ayırt edici özelliği olmuş; daha samimi, yer yer coşkulu bir dil kullanmasına vesile olmuştur.

Tez çalışmamız “inceleme” ve “metin” olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ana bölümlerinden önce; yazarın hayatı ve eserleri, klasik Türk edebiyatında nesir ve Osmanlıdaki mektup geleneğiyle ilgili bazı tanıtıcı bilgiler sunulmuştur. Yazarın hayatıyla ilgili, Münşeâtta edindiğimiz bilgiler de iktibas edilerek burada verilmiştir. Çalışmanın sonunda ise bazı ekler yer almaktadır.

İnceleme bölümünde Münşeât muhteva, dil ve üslup olmak üzere üç ana başlıkta ele alınmıştır. Muhteva başlığı altında Münşeâtta bulunan mektupların ve diğer metinlerin içeriğiyle ilgili özet bilgiler verilmiştir. Dil özellikleri başlığı altında Münşeâtta isim, sıfat, zarf, zamir, edat, fiil, tamlama ve cümlelerin öne çıkan özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu başlık altında, Münşeâtın doğru okunup anlaşılmasında önemli bir yere sahip olduğunu düşündüğümüz için cümle yapıları üzerinde daha çok durulmuştur. Üslup başlığı altında ise Münşeâtın üslup özelliklerini yansıttığını düşündüğümüz temsilî teşbihler, tekrar eden kelime ve ibareler, atasözleri ve deyimler, manzumeler vs. incelenmeye çalışılmıştır. Yazarın bireysel üslubunu yakalayabilmek/tespit edebilmek için Münşeâtta tespit ettiğimiz temsilî teşbihler ve yazarın sıklıkla tekrar ettiği kelime ve ibareler, üslup başlığı

altında etraflıca ele alınan konulardandır. Münşeâtın dil incelemesinde ve kısmen üslup incelemesinde hocam Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK'ın “Nergisî ve Nihâlistân'ı (İnceleme-Metin)” adlı yayımlanmış doktora tezindeki yöntem benimsenmiştir.

Çalışmanın metin bölümünde, Münşeâtın tespit edilen nüshaları tanıtılmış ve tavsifleri yapılmıştır. Münşeâtın tenkitli metninin oluşturulması ve çeviri yazısı süreciyle ilgili hususlar belirtildikten sonra tenkitli metnin çeviri yazısına yer verilmiştir. Tenkitli metinde herhangi bir nüsha esas alınmayarak, ulaşılan bütün nüshalar değerlendirilmiş; nüshalardaki farklılıklar ise dipnotlarda gösterilmiştir. Çalışma tamamlandıktan sonra Münşeâtın iki nüshası daha tespit edilmiş, fakat bu nüshalar tenkidli metne dâhil edilmeyerek sadece tek nüshalı metinleri barındırmaları durumunda bunlardan faydalanılmıştır. Çalışmanın sonunda ek olarak Münşeâtta geçen özel isimlerin dizinine, İI nüshasının ve İI nüshasındaki eksik metinlerin tıpkıbasımına yer verilmiştir.

Çoğu zaman doğruya ulaşmak yanlışlar sayesinde gerçekleşir. Çalışmamızın eksiksiz ve hatasız olduğunu söylemek elbette gerçekçi olmaz. Her ne kadar aksi için çaba sarf edilse de mutlaka bazı eksikleri/hataları olacaktır. Bu hataların düzeltilmesi ve eksikliklerin giderilmesi konusunda her türlü yapıcı eleştiriye bu bakımdan memnuniyetle karşılayacağız.

Tez çalışması sürecinde, dolaylı ve dolaysız olarak yardımı dokunan, destek veren herkese minnettarlığımızı ve teşekkürümüzü buradan bildirmek isteriz. Bu konuda en büyük paya sahip olan ve tezimize, baştan sona kadar bütün süreçte gerçek anlamda emek verip zaman ayıran, bizden hiçbir desteğini esirgemeyen kıymetli hocam ve danışmanım Sayın Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK'a teşekkürü, gelenekselleşen bir zorunluluk değil, vicdanî bir borç bilirim. Ayrıca, yapıcı eleştirileriyle tezimize değerli katkılarından dolayı sayın jüri üyelerine, tezimizi okuma zahmetinde bulunan mesai arkadaşlarım Sayın Arş. Gör. Necla DAĞ'a ve Sayın Arş. Gör. Mustafa YILMAZ'a, Arapça metinlerin çeviri yazısında yardımcı olan Sayın Mehmet GÜRBÜZ'e ve Sayın Hasan EKİCİ'ye teşekkür ederim.

Adıyaman-2017

Fatih ELÇİ

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
Giriş.....	1
1. Nevres-i Kadîm'in Hayatı ve Eserleri	1
1.1. Hayatı.....	1
1.2. Eserleri.....	4
2. Klasik Türk Edebiyatında Nesir.....	7
2.1. İnşâ ve Münşeatlar	8
2.2. Osmanlıda Mektup Geleneği	10

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Münşeatın İncelenmesi	14
1.1. Münşeatın Muhteva Özellikleri.....	14
1.1.1. Mektuplar	14
1.1.1.1. Mektup özetleri	17
1.1.2. Fıkra başlıklı metinler	45
1.1.3. Dibâce	46
1.1.4. Takrizler.....	46
1.1.5. Sebeb-i tahmis.....	46
1.1.6. Latife.....	47
1.1.7. Lugazlar	47
1.2. Münşeatın Dil Özellikleri.....	47
1.2.1. İsimler.....	48

1.2.2. Sıfatlar	49
1.2.3. Zarflar	51
1.2.4. Edatlar	53
1.2.5. Zamirler ve şahıs ekleri	54
1.2.6. Fiiller	55
1.2.7. Tamlamalar.....	57
1.2.7.1. İsim tamlamaları.....	58
1.2.7.2. Sıfat tamlamaları	59
1.2.8. Cümleler	61
1.2.8.1. Cümle tahlilleri	62
1.3. Münşeâtın Üslup Özellikleri	78
1.3.1. Yazarın hayal dünyası	80
1.3.1.1. Temsilî teşbihler	81
1.3.1.1.1. Anne teşbihi	82
1.3.1.1.2. At teşbihi	83
1.3.1.1.3. Ay teşbihi.....	83
1.3.1.1.4. Dalgıç teşbihi.....	84
1.3.1.1.5. Ejderha teşbihi.....	84
1.3.1.1.6. Fil teşbihi.....	84
1.3.1.1.7. Gemi/deniz teşbihi	85
1.3.1.1.8. Gelin teşbihi	87
1.3.1.1.9. Gözyaşı teşbihi	87
1.3.1.1.10. Kilit/kapı teşbihi	87
1.3.1.1.11. Kumaş/pazar teşbihi	88
1.3.1.1.12. Kuş teşbihi.....	88
1.3.1.1.13. Nihal/ağaç teşbihi	89
1.3.1.1.14. Pençe teşbihi.....	89
1.3.1.1.15. Rüzgâr/nihal teşbihi	89
1.3.1.1.16. Savaş teşbihi.....	90
1.3.1.1.17. Sel/yıldırım teşbihi.....	90
1.3.1.1.18. Şişe teşbihi.....	90

1.3.1.1.19. Toz teşbihi	91
1.3.1.1.20. Virane/mimar teşbihi	91
1.3.1.1.21. Yağmur/tarla teşbihi	91
1.3.1.1.22. Yangın teşbihi	92
1.3.1.1.23. Yara/tabip teşbihi.....	92
1.3.1.2. Teşbihlerdeki olumlu ve olumsuz unsurlar	93
1.3.2. Tekrar eden kelime ve ibareler	94
1.3.3. Sürgün/gurbet ve üsluba etkisi.....	102
1.3.4. Atasözleri ve deyimler.....	103
1.3.4.1. Türkçe atasözleri ve deyimler	104
1.3.4.2. Farsça atasözleri ve deyimler	109
1.3.4.3. Arapça atasözleri ve deyimler	115
1.3.5. Manzumeler	117
1.3.5.1. Türkçe manzumeler.....	118
1.3.5.2. Farsça manzumeler	120
1.3.5.3. Arapça manzumeler	121
1.3.6. Ayet ve hadisler	122
1.3.7. Arapça ve Farsça diğer ibareler	122
1.3.8. İfadeye görsel ve işitsel ahenk katan unsurlar	123
1.3.8.1. Kelime tekrarları	123
1.3.8.2. Seci	124

İKİNCİ BÖLÜM

2. Tenkitli Metin.....	126
2.1. Münşeâtın Nüshaları	126
2.1.1. Nüshaların tavsifi	127
2.1.1.1. İ1 nüshası.....	127
2.1.1.2. İ2 nüshası.....	128
2.1.1.3. İ3 nüshası.....	130
2.1.1.4. İ4 nüshası.....	131
2.1.1.5. A nüshası.....	132

2.1.1.6. B nüshası.....	133
2.1.1.7. H nüshası	134
2.1.1.8. K nüshası	135
2.1.1.9. M nüshası.....	136
2.1.1.10. S nüshası	137
2.1.1.11. V nüshası.....	138
2.2. Münşeâtın Tenkitli Metninin Hazırlanması ve Çeviri Yazısıyla İlgili Hususlar.....	139
2.2.1. Nüshaların değerlendirilmesi.....	139
2.2.2. Nüsha farklılıklarının gösterilmesi.....	140
2.2.3. Metinlerin tertibi.....	141
2.2.4. Türkçe unsurların imlası.....	141
2.2.4.1. Ekler.....	141
2.2.4.2. Kelimeler	144
2.2.5. Farsça ve Arapça unsurlar	144
2.2.6. Çeviri yazı alfabesi	145
2.2.7. İşaret ve semboller	145
2.3. Münşeâtın Tenkitli Metninin Çeviri Yazısı.....	147
Sonuç	334
KAYNAKÇA	337
EKLER.....	342
Ek 1: Münşeâtta Geçen Özel İsimlerin Dizini.....	342
Ek 2a: Münşeâtın İI Nüshasının Tıpkıbasımı	346
Ek 2b: İI Nüshasındaki Eksik Metinlerin Tıpkıbasımı	420
ÖZ GEÇMİŞ.....	423

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Mektupların Yapısı	15
Tablo 2. Mektupların Yazıldığı Yıl/Yıl Aralıkları ve Yerler.....	16
Tablo 3. Mektupların Gönderildiği Kişiler	17
Tablo 4. Nüshalara Göre Eksik Metinler	127
Tablo 5. Nüshaların Bulunduğu Kütüphaneler	127
Tablo 6. Çeviri Yazı Alfabetesi	145

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Birinci Metnin Cümle Yapısı.....	69
Şekil 2. İkinci Metnin Cümle Yapısı.....	72
Şekil 3. Üçüncü Metnin Cümle Yapısı	74
Şekil 4. Dördüncü Metnin Cümle Yapısı.....	75
Şekil 5. Beşinci Metnin Cümle Yapısı.....	78
Şekil 6. Nüsha Şeceresi	140

KISALTMALAR LİSTESİ

bk.	: Bakınız
C	: Cilt
H	: Hicri
Hz.	: Hazret, Hazreti
haz.	: Hazırlayan(lar)
M	: Miladi
mm	: Milimetre
No.	: Numara
öl.	: Ölüm Tarihi
s.	: Sayfa
S	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire

Giriş

1. Nevres-i Kadîm'in Hayatı ve Eserleri

1.1. Hayatı¹

18. yüzyıl şair ve münşîlerinden olan Nevres-i Kadîm'in gerçek adı Abdurrezzak'tır. "Nevres", eserlerinde kullandığı mahlasıdır. İlk defa Namık Kemal'in, *Harâbât-nâme* adlı eserinde kullandığı "kadîm" sıfatı ise 19. yüzyıl şairlerinden Osman Nevres'ten ayırt etmek için kullanılmıştır. Böylece yazar *Nevres-i Kadîm* olarak anılagelmiştir. Kaynaklarda yazarın Kerkük'te doğduğu ve babasının adının Mehmed olduğu belirtilmektedir.

Tahsiliyle ilgili kaynaklarda bir bilgi bulunmamakla beraber, eserlerinden ve bulunduğu görevlerden iyi bir tahsili olduğu anlaşılmaktadır. Nevres'in ilk memuriyeti Hekimoğlu Ali Paşa'nın kâtipliğidir. Nevres, himayesinde olduğu Hekimoğlu Ali Paşa ile birlikte birçok yer gezmiş, Paşa 1732'de sadrazam olunca birlikte İstanbul'a gelmiş ve iki yıl kadar onun hafız-ı kütüblüğünü² yapmıştır. Bu süre zarfında Nevres ilmi, sanatı ve Ali Paşa'nın himayesinde olması sayesinde kendine iyi bir çevre edinmiştir. 1734 yılında kendisine müderrislik görevi verilen Nevres, Münşeâtında bu görevi Şeyh Sadi'nin bir kasidesine yaptığı tahminin Şeyhülislam İshak Efendi'nin çok beğenmesi sebebiyle kendisine verildiğini ifade etmektedir:

(...) manzûme-i Hudâ-pesend-i Pervîn müstezâd-ı dürrü'l-menşûr-ı kevâkib gerdide, henüz sevâd-ı beyâz cânib-i gurûbî şode bûd ki der-i hazret-i Şeyhü'l-İslâm-ı 'âlî-makâm İshak Efendi ma'rûz-ı pîşgâh-ı a'lâ dâste, el-hamdü li'llâhi te'âlâ der-hayyiz-i hüs-n-i kabûl üftâde, be-mukâbele-i câ'ize-i in taħmîs-i bedî'ü'n-neşed ve't-te'sîs be-mertebe-i tadrîs teşrîf ü talhîf fermüdü. (67b)³

Müderrislikten sonra bir süre Üsküdar'da mahkeme naipliği⁴ yapmıştır. Daha sonra mevâli-i devriye⁵ sınıfına dâhil olan Nevres 1741 yılında Bosna kadısı olarak

¹ Nevres-i Kadîm'in hayatıyla ilgili bilgiler, Münşeât'tan yapılan alıntılar hariç olmak üzere, Hüseyin Akkaya'nın "Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı" adlı doktora tezinden özetlenerek aktarılmıştır (bk. Akkaya, 1994: 21-76).

² Kütüphane memurluğu (Pakalın, 1983: 704).

³ Tezde Münşeât'tan yapılan bütün iktibaslarda gösterilen varak numaraları ve metinlerin uzunluğuyla ilgili bilgiler İ1 nüshasına, bu nüshada bulunmayan metinler için ise İ3 nüshasına göredir.

⁴ Naip, sözlük anlamı olarak "vekil" demektir. "Kadı" yerine de kullanılmış, şer'î mahkemelerin hakimlerine verilen bir ünvanıdır. Esas olarak, kazasker vekillerine denilirdi (Pakalın, 1983: 644).

atanmıştır. 1742 yılında bu görevden azledilmiş, beş yıl boyunca herhangi bir görev alamamış ve büyük bir geçim sıkıntısı yaşamıştır. Bu görevden azledildikten sonraki 4. yılda, tespit edilemeyen bir sebepten dolayı Sadrazam Tiryaki Mehmed Paşa'nın fermanıyla evde ikamete mecbur tutulmuştur. Bu durumu Nevres Münşeâtında şöyle ifade eder:

Şadr-ı esbak, devletlü Mehmed Paşa efendimiziñ zamân-ı şadâretlerinde bir def' a mağzûbları olup bir müddet ğam-hânemde pây-der-dâmen-i vuķûf u inzivâ olmak üzere fermânları eger-çi bā' iş-i perîşānî-i cem' iyyet-i hâtır idi, lâkin muķaddem ü mu 'ahħar gördiğim ikrām u ihsânları hâtırıma geldikçe inkisâra dilim varmayup du' âların ke' l-evvel zamîme-i evrād itdiğimden mâ-' adâ; bize bu bir ħayr mülâhazasıyladır, şaķınup efendimize inkisâr itmeyesiz, diyü ' iyâlîme daħı vaşiyet itmîşdim. (21a)

Münşeâtında, Bosna kazasının gelirinin Nâib Abdullah Efendi'ye verildiğini ve yaşadığı bu beş yıllık geçim sıkıntısını şu sözlerle dile getirir:

Bosna kazâsı maħşûli Nâ'ib 'Abdu'l-fettâh Efendi'niñ rübûde-i çengâl-i istiħlâkı olduğdan soñra ibtilâ-yı belâ-yı 'azl ile enderûn u birûnda kırk elli kadar 'iyâl u etbâ' u akırabânıñ tedârük-i mâ-yehtâc-ı infâk u iksâlarında tamâm beş sene tuşmâl-i nâdirü'n-nevâl-i rüzgârdan görülen şive-i ħoddârî vü imsâk ile çekdiğim meşakķat u zarûret ve terâküm-i ârâm-süz-ı şiddet-i zayıķata gerden-dâde-i şabr u taħammül ve i' ânet-i esbâb-ı zâhireden ye's-i tamâm ile ser-nihâde-i 'atebe-i bâb-ı tevekkül olup şebistân-ı miħnetde kebâb-ı âteş-i ıztırâb ve âteşkede-i câme-ħ'âbda hem-ħâlet-i sîħ-i kebâb olduğımdan bir aħad ħaberdâr olmayup goşt-pâre-i püşt-i keff-i te'essüf ü nedâmetden özge ve seyl-âb-ı 'araķ-ı cebîn ü âb-rûdan ħayrı yidiğim içdiğim yoğ idi. (19b)

1747 yılında Tokat kadılığına atanan Nevres, Münşeâtındaki bir mektuptan anlaşıldığına göre, görev süresi dolmadan 1748 yılı ortalarında bu görevden alınmıştır. Birkaç ay sonra Filibe kadısı olarak atanan Nevres muhtemelen bir yıllık örfi süre dolmadan, 1749 yılında bu görevden de azledilmiş ve I. Mahmud'un fermanıyla Edirne'de ikamete mecbur tutulmuştur. Münşeâtındaki bir mektupta Tokat'taki görevinden alınışına ve Edirne'deki mecburî ikametine değinir: “(...) 'azl-ı bî-hengâm-ı Toķat ve yine vaķ' a-ı vaķfe-i Edirne piķide-i cilbâb-ı ğaflet olan cism ü câna süzen-feşâr-ı ser-engüşt-i intibâh (...)”. (19b)

Ardından yine aynı padişah tarafından çıkarılan bir fermanla Girit'in Resmo kasabasına sürgün edilmiş ve birkaç aylık bir yolculuktan sonra 1749 yılı ortalarında Girit'e ulaşmıştır. Girit'te 6 yıl kadar kaldıktan sonra sürgün yeri Bursa'ya çevrilen

⁵ Osmanlıda kadılık derece bakımından, mevleviyet kadılıkları ve kaza kadılıkları olarak iki gruba ayrılmıştır. “Mevâli-i devriye” veya “devriye mevleviyeti” ise; devriye mevleviyetleri, mahreç mevleviyetleri, bilad-ı hamse mevleviyetleri, Haremeyn mevleviyetleri olarak derecelendirilen mevleviyet kadılığının terfî sırasına göre başlangıç derecesine verilen isimdir (Unan, 2004: 467).

Nevres, 1755 yılında Bursa'ya gönderilmiştir. Münşeâtında bulunan, Bursa'daki sürgününün ilk yılında yazdığı anlaşılan mektuplarında bu durumu şöyle ifade eder:

(...) bu eyyâm-ı mübarekede her-kes kendi hânesinde pehlü-zede-i nâz-bâlin-i refâh, bu ser-gerdân-ı meydân-ı hırmân altı sene çekilen çille-i bâzû-şiken-i hasretten şoñra tekrâr diyâr-ı ğurbetde gülü-sühte-i şerâre-i nâle vü âh olmak tecvîz-kerde-i mekârim-i ahlâk buyurulmayup hâlâşım bâbında daqq-ı dervâze-i tedbîr-i kader-te 'şîr buyurmaları vesîle-i isticlâb-ı du' â-yı mazlûm idügi bî-iştibâhdır. (27b)

(...) ve gâh ğubâr-ı hâtır-ı mâtemiyân gibi gird-bâd-ı beyâbânımızñ şahrâ-yı mezellet olarak tamâm altı sene senglâh-ı cezîre-i Girid'de Resmo didikleri kal' a-ı bî-emânda esîr-i zencîr-i ğurbet ve gerdün-beste-i tavk-ı kürbet ve bir seneye qarîbdır ki Bursa'da (...) (71a)

Bursa'da yaklaşık iki yıl kalan Nevres 1757 yılının sonlarında nihayet affedilir ve İstanbul'a döner. Birkaç ay sonra da Kütahya kadılığına atanır. 1759 yılında bu görevini tamamlayan Nevres tekrar İstanbul'a döner. 1762 yılında tekrar Bursa'ya sürgün edilir. Bursa'ya vardıktan kısa bir süre sonra vefat eder.

Nevres'in sürgün sebebi kaynaklarda genel olarak, dilini tutamayışı, argo sözleri ve hicivleri gösterilmektedir. Nevres kendisi ise Münşeâtında sürgün sebebinin, kulağına gelen söylentilere göre sözde devlet büyüklerini hicvettiği, onlar hakkında kötü konuştuğu iddiası olduğunu ifade eder: “Benim sultânım bu eşnâda resîde-i ğuş u hüşumuz olan aĥbâr-ı dil-âzârdan biri daĥı bâ' iş-i nefy ü taġrîbimiz ğüyâ devlet-i ' aliyye ricâlini lisâna almak töhmeti imiş.”. (57a)

Fakat Nevres Münşeâtında bu suçlamaları reddeder ve devlet büyükleri hakkında nazmında ve nesrinde övgüden başka bir şey olmadığını ve divanında hicivli bir mısramın dahi olmamasının bu durumu ispatladığını savunur:

(...) kalem-i zebân ve zebân-ı kaleminden nazmen ve neşren taqrîr ü taĥrîr, her ne sâdır olursa medâyiĥ-i zât-ı erbâb-ı devlet olduğunu daĥı bu kadar zamândan berü bir mısra' -ı hicv ile âlâyiş-i şaĥîfe-i nazm u neşre ruĥşat-ı zebân virilmeyüp mecmû' a-ı perîşânımda daĥı buña dâ'ir bir beyt olmadığı işbât ider. (57a-57b)

Kötü talihinden dolayı, sözlerinin ve hareketlerinin yanlış anlaşıldığını; övgülerinin alaya ve aşağılamaya, saygı ve hürmetinin hakarete ve küçümsemeye yorulduğunu ifade etmektedir:

(...) ber-muktezâ-yı siyehkârî-i tâli' -i vârun şaf-bestegân-ı encümen-i devletden her kimiñ ki nükte-perdâzî-i midĥat u sitâyiş ile ğüşâyiş-dih-i şıkk-ı kalem oldum hezl ü tezyîfe ĥaml olundu ve ihvândan her ferdiñ ki iyâb u zehâb ve ĥareket ü sükûnunda icrâ-yı merâsim-i teşyî' ü istikbâl ve ifâ-yı levâzım-ı tevķîr ü iclâl itdim, taĥķîr ü taĥfîf ma' naları virildi. (19a)

Yine bir mektubunda isim vermeden sürgününe sebep olan kişiden ve nedensiz yere cezalandırılmasından şöyle bahseder:

İşte bu bende-i muşibet-zedeleri ki leyl ü nehâr istihkâm-ı kavâ'im-i kaşr-ı iqbâlî du'âsıyla dest-güşây-ı deryûze-i luţf-ı Perverdigâr ve halvet ü vahdetimde nazmen ve neşren midhat-ı mediha-güy-i zât-ı 'âlîsi ile dem-güzâr oldığım zât-ı şerîfiñ bî-vâsiṭa-ı sebeb-i ma'lûm şerâre-i hân mân-süz-ı nâ'ire-i ğazabına mübtelâ ve şiddet-i dem-serdî-i dey-mâh-ı teġâfûl ü tehevürüyle iki seneden berü ehl ü 'ıyâlimden cüdâ ve bu diyâr-ı ğurbetde esir-i zindân-ı belâ olup bâ-vücûd-ı bu'd-ı menfâgeh altı ayda bir kerre laht-ı cigerim, maḥşûl-i 'ömrüm, ârâm-ı cânım, bir dânecek oğlumuñ bile haber-i keyfiyyet-i ḥayât u memâtı zebân-ı kâşîd-ı her-dem-vürûd-ı şabâdan bile istimâ' olunmak peyveste ser-rişte-i imtinâ' olmaĝla (...) (36a-36b)

Nevres, affını sağlamak ve sürgünden/gurbetten kurtulmak için birçok kişiye mektup yazdığını, fakat bir netice alamadığını Münşeâtta bir mektubunda şöyle dile getirmektedir:

(...) pâygâh-ı 'adâlet-destgâhdan yazılan emr-i şerîf-i lâzımu't-teşrîfe imtişâlen kenâre-i şohbetkede-i aḥbâb u 'ıyâlden dür ve tengnâ-yı maṭmüre-i ğurbetde perişân u rencür olup siyâhî-i rüz-ı iqbâlim bâc-gîr-i şeb-i deycür ve dirâzî-i şebistân-ı hicrânım silsile-i 'ahd-ı kâdîm-şîfat-ı tecdîdden mehcür oldığı gündün berü şahîfe-i za'ferân-gün-ı rüy-ı niyâza medâr la'lin sirişk ile raqam-zede-i müjgân-ı hûn-feşân kılınan feryâd-nâmeleri her kaᅅğı şâhib-himmetiñ bârgâhına bâl-bâzî-i hamâme-i reng-perîde ile itîare itdimse giribân-ı 'âşîk-ı ğarîb gibi çâk-ḥorde-i ser-pençe-i teġâfûl oldı ve kâşîd-ı serî'ü's-seyr-i nâle vü âhî ümîdvâr-ı 'inâyet-i bî-kes-nevâzî oldığım ḥazerâtıñ her kaᅅğısınıñ südde-nişînân-ı dervâze-i iclâline gönderdimse nâşîye-i ümîdine tabânçe-i dest-i red uruldu. Kühsârıñ yüregi taşdan iken feryâdına muvâfîk cevâb virdi, ḥazerât-ı evliyâ-yı ni' met efendilerimizîñ binâgûş-ı yârdan nerm olan dil-i merâḥim-perverlerine ki leyl ü nehâr sitem-didegân-ı cellâd-ı rüzgârıñ cebr-i şikeste-ḥâṭır-ı maḥzûnuna mevķûfdur, te'sîr itmedi. (İ3, 21a-21b)

Gurbette olmanın getirdiği sıkıntıların ve hastalığının yanında Nevres birçok mektubunda geçim sıkıntısından da bahseder. Münşeâtta bir mektubundan alınan aşağıdaki alıntıda, ölmeyi arzulayacak kadar maddî sıkıntılar yaşadığını şöyle ifade etmektedir:

Mübtelâ oldığım 'illet-i ârâm-sûza bir müddetden berü 'illet-i tâkat-güdâz-ı kıllet daḥı munzamm ve bu [ve]ch ile de esbâb-ı bezmgâh-ı râḥatım der-hem olup bir seneden berü gâh bey'-i ḥavâyc-i zârüriyye ile marâz-ı mühlik-i cü'a 'ilâc ve gâh izâle-i âb-rû ile sirke-fürüşân-ı sevķu'l-kilâb ya'nî seg-meşrebân-ı baḳḳâl ü kaşşâba izḥâr-ı temelluᅅ u ihtiyâc itdiklerimiñ ğayret ü ḥacâleti bir ğâyete vardı ki çok kerre kâlbüd-i cesedden intizâ'-ı kâlâ-yı kem-revâc-ı rûḥ temennâsında istid'â-yı teşrîf-i kudüm-ı hâdimü'l-lezzât ile kâḍî'l-ḥacât dergâhına ref'-i ruᅅ'a-ı dest-i niyâz itdim. (İ3, 22b)

1.2. Eserleri

Nevres'in manzum ve mensur olmak üzere toplam yedi eseri vardır. Bunlardan manzum olanlar, *Türkçe Divan*, *Farsça Divan* ve *Gazve-i Bedir*; mensur olanlar ise

Münşeât, Tarihçe-i Nevres, Mebâliġu'l-Hikem ve Tercüme-i Tarih-i Cihangir Şah'tır.

*Türkçe Divan*ın 23 kadar nüshası bilinmektedir. Divanda 27 kaside, 77 tarih, 1 terci-i bend, 1 terki-i bend, 1 tahmis, 148 gazel, 16 muamma, 1 lugaz, 8 rubai, 11 kıta, 10 nazım, 16 müfred olmak üzere 3388 beyit tutarında 317 şiir bulunmaktadır. (Akkaya, 2007: 56) Türkçe divanı üzerinde Şerife Yağcı yüksek lisans tezi (bk. Şerife Yağcı, *Nevres-i Kadîm Divanı ve İndeks*, Dokuz Eylül Üniveristesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1993), Hüseyin Akkaya ise doktora tezi hazırlamış ve yayımlamıştır (bk. Hüseyin Akkaya, *Nevres-i Kadîm and his Turkish Divan: Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı*, Harvard 1996).

Çeşitli nazım şekillerini ve türlerini içeren *Farsça Divanı*nda toplam 5 kaside, 2 tarih, 1 saki-nâme, 2 tahmis, 65 gazel, 39 muamma ve lugaz, 8 rubai ve kıta, 13 müfred vardır. Divanda toplam 1210 beyit vardır. (Karadere, 1999: 12) Adem Karadere Farsça Divanı üzerinde yüksek lisans tezi hazırlamıştır (bk. Adem Karadere, *Nevres-i Kadîm'in Farsça Divanı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Kırıkkale, 1999).

371 beyit uzunluğunda küçük bir mesnevi olan *Gazve-i Bedir* dinî-destanî mahiyette telif bir eserdir. Tevhid, na't, sebab-i telif gibi bölümlerin yer aldığı bu mesnevide Hz. Muhammed'in Bedir Savaşı tahkiye edilmektedir. (Akkaya, 1994: 45) Eser Hüseyin Akkaya tarafından yayımlanmıştır (bk. Hüseyin Akkaya, *Nevres-i Kadîm'in Gazve-i Bedr Adlı Mesnevisi*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, II, Sivas 1998, s. 145-178).

*Münşeât*ın tespit edilen 11 nüshası vardır. Münşeâtta 68 mektup (arz-ı hal, tebrik-nâme, arıza, niyaz-nâme, ilam vs.) ve çeşitli türlerde 18 nesir parçası bulunmaktadır. Münşeâtta bulunan mektupların sıralanışı bazı nüshalarda karışık, bazı nüshalarda ise makama göre yapılmıştır. Nesirlerden dört tanesi Farsça; dört tanesi ise Arapçadır.

Tarihçe-i Nevres'te, Safevî'lerin Revan Kalesi'ne saldırması üzerine Hekimoğlu Ali Paşa'nın yardımı gitmesini ve Revan çevresinde yapılan, müellifin de bizzat bulunduğu, şahit olduğu savaşlar tahkiye edilmektedir (Akkaya, 1994: 53-

56). Eser, Hüseyin Akkaya tarafından yayımlanmıştır (bk. Hüseyin Akkaya, *Tarihçe-i Nevres*, İnceleme ve Tenkitli Metin, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004).

Mebâliġu'l-Hikem, İrani mutasavvıf Abdullah-ı Ensari'nin, "Ey Derviş" hitabıyla başladığı için Anadolu'da daha çok *Ey Derviş Risalesi* olarak bilinen, tasavvufî konuların özünü anlatan eserinin genişletilmiş tercümesidir. Eser, Nevres'in hayatının bazı dönemleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler de ihtiva eden mukaddime ve Farsça asıl metinden parçalar ve çevirilerinden oluşmaktadır. Serbest bir tarzda tercüme ve şerh edilen eser 1759 yılında tamamlanmıştır (Akkaya, 1994: 65-67).

Tercüme-i Tarih-i Cihangir Şah, Babürlü Hükümdarı Cihangir Şah'ın Farsça yazdığı *Tüzük-i Cihangirî* adlı hatıratının tercümesidir. II. Mustafa'nın emriyle Türkçeye çevrilen eser Nevres'in yazdığı 6 sayfalık, başlıksız, giriş mahiyetinde bir yazı, yine Nevres'in yazdığı mukaddimeden ve orijinal eserin çevirisinden oluşmaktadır. Nevres çeviride orijinal esere sadık kalmış, gerekli gördüğü yerlerde "dikkat" başlığı altında açıklamalarda bulunmuştur (Akkaya, 1994: 72-73). Eser Fahri Unan tarafından yayımlanmıştır (bk. Fahri Unan, *Tarih-i Selim Şah, IV. Babürlü Hükümdarı Cihangir Şah'ın Hatıratı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2013).

2. Klasik Türk Edebiyatında Nesir

Arapça sözlük anlamı “bir şeyi el ile saçmak, serpmek, dağıtmak” olan nesir/nesir, biçim ve işlev bakımından nazım ve nesir olarak iki gruba ayrılan sözün, manzum olmayan, ahenk ve belli bir ölçüyle sınırlandırılmayan, dilbilgisi kurallarına uygun anlatım biçimidir. Genelde bir vezne ve kafiye sistemine sahip olan nazımın karşıtı konumundaki nesirde duygu ve düşünceler dilbilgisi kurallarına uygun olmak koşuluyla serbest bir şekilde, vezne ve kafiyeyle bağılı olmadan sözlü veya yazılı olarak ifade edilir. Nazım daha çok hissiyata, nesir ise daha çok akla ve düşünceye hitap eder (Çaldak, 2006: 74). Şiirde/nazımda duygu ve düşünceler yoğunlaştırılıp özlü bir şekilde ifade edilirken; düzyazıda/nesirde ise duygu ve düşünceleri ayrıntılandırma ve geliştirme söz konusudur.

Nesir, klasik Türk edebiyatında eski kaynaklardan günümüze kadar genel itibariyle sade ve sanatlı nesir olarak iki grupta tasnif edilmiştir. Sözü, nazım ve nesir şeklinde ikiye ayıran Âşık Çelebi, nesri “a’lâ (yüksek)” ve “ednâ (aşağı)” şeklinde iki gruba ayırır (Çaldak, 2006: 75). Fahir İz, sade nesir ve sanatlı nesrin yanında, kısmen sanatlı nesrin etkisinde kalan, fakat sanattan ziyade işlevselliğı, düşünceyi aktarmayı amaç edinen “orta nesir”den de bahseder ve klasik Türk edebiyatında bu nesrin ağırlıkta olduğunu ifade eder (İz, 2011: XII). Son zamanlarda yayımlanan bir çalışmada ise klasik Türk edebiyatındaki nesrin sade, orta ve süslü şeklindeki tasnifi tartışılmaktadır (bk. Kılıç, 2016).

Sade nesirle kastedilen, edebî sanatlardan arıtılmış, okuyucuya daha çok bilgi vermeyi amaçlayan nesir türü; süslü nesirle kastedilen ise estetiğın ön plana alındığı, edebî sanatlarla donatılmış nesir türüdür (Çaldak, 2006: 75). Sade nesirle kaleme alınmış eserlerde, temel amaç eğitmek/bilgilendirmek olduğu için kitlelere ulaşmak hedeflenmiş ve bu bakımdan da halk diline yakın kalınmıştır. Sade nesir, zamanla her ne kadar süslü nesrin etkisinde kalarak bu tarzdan unsurlar olsa da temelde halk diline bağılı kalmıştır. Kurân tefsirleri, hadis kitapları, dinî-destanî halk kitapları, folklorik halk hikâyeleri, halka yönelik tasavvuf kitapları, gazavât-nâme, fetih-nâme, tevârih-i Âl-i Osman gibi eserler sade nesirle kaleme alınan eserlerdir (Çaldak, 2006: 75-76).

Klasik Türk edebiyatında süslü nesrin karşılığı, nesirle özdeşleşen inşâdır. Bu tür nesirlere genelde, devlet büyüklerine yazılan yazılarda, sanatkârların birbirlerine yazdıkları mektuplarda ve edebî hünelerini göstermeye çalıştıkları dibâce, mukaddime vb. eserlerde rastlanılır. Türkçe asıllı kelimelerin çok az yer bulduğu bu tür metinlerde, Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar, kelime grupları yoğun bir şekilde kullanılmış; anlam ve sözle ilgili sanatlara sıkça başvurulmuş; simetrik olarak kullanılan secilerle elde edilen ritim ve ahenkle metne estetik bir hüviyet kazandırılmaya çalışılmıştır (Çaldak, 2006: 76). Şiirdeki belâgat kuralları süslü/sanatlı nesirle yazılmış metinler için de geçerliydi. Bu tür nesirlerde, elfâz (uygun kelime ve kelime gruplarının seçimi), selâset (akıcılık), mebâdî (usulüne uygun bir giriş) ve mebânî (sağlam bir kuruluş) gibi nitelikler aranmıştır. Türkçe sıfat-fiil, zarf-fiillerle bazen sayfaları aşan cümlelerle, kelime kadrosuyla sade nesre göre daha dar bir alanda gelişen süslü nesir, halktan uzaklaşarak belirli bir kesimin ilgi gösterdiği bir tarz olmuştur (Uzun, 2007: 10).

2.1. İnşâ ve Münşeâtlar

Temel anlamı “ortaya çıkarmak, icat ve ihdas etmek, yaratmak” olan “inşâ” kelimesi, zaman içerisinde “kurmak, üretmek ve yazmak” gibi anlamlar kazanmış, bu anlamlardan hareketle “yazmak, yazma sanatı ve kompozisyon” gibi anlamlar da kazanarak resmî ve özel yazışmaların usullerini, inceliklerini, mektup yazma sanatını ifade eden bir terim haline gelmiştir. İnşâ daha geniş anlamda, belâgat ve fesâhat ilminin kurallarına göre oluşturulmuş, edebî estetiği olan her türlü söz veya nesir anlamını da taşır (Durmuş, 2000: 334-335).

Kâtip Çelebi'nin inşânın bir dalı olarak ele aldığı, genelde nesirle yazılan mektup türünün, inşâ ilminde özel bir yeri vardır (Uzun, 2000: 338). Sanatlı nesir olarak da tanımlanan inşâ üslubu daha çok; şair, sanatkâr ve devlet büyüklerinin birbirlerine yazdıkları mektuplarda ve resmî yazışmalarda kullanılmıştır (Çaldak, 2006: 81). Edipler ve eğitilmiş kişiler yazışmalarında sanatlı bir üslup kullanmış, ne kadar süslü yazarlarsa o nispette itibar kazanacaklarını düşünmüşlerdir (Haksever, 1995: 1).

Sözlükte “düz yazı, nesir” anlamındaki inşâ masdarından türeyen münşeât kelimesi münşî adı verilen, devlet teşkilâtı bünyesindeki divan, kalem ve ketebe gibi

resmî dairelerde çalışan nişancı, tevkî yahut küttâbların yazdığı çoğu musanna resmî yazılarla mektuplar yanında şair ve edebiyatçıların kaleme aldığı her çeşit sanatlı düz yazıya ve bu yazıların toplandığı kitaplara ad olmuştur. Münşeât Fars ve Türk kültüründe “mektûbât” karşılığı olarak da kullanılmıştır. (...) Bunun dışında Osmanlı tarih ve diplomasisinde münşeât kelimesi zamanla her türlü resmî yazıyı ifade eden bir terim niteliği kazanmıştır. (...) Osmanlı telif geleneğinde mektuplar dâhil her çeşit mensur yazıyı bir araya toplayan eserler “mecmûa-i münşeât”, “mecmûa-i inşâ” adıyla bir mecmua türü meydana getirmiştir. (...) Türk edebiyatında ilk örnekleri XIV. yüzyılda görülmeye başlayan ve XX. yüzyıla kadar bir edebî gelenek halinde devam eden bu mecmuaların muhtevasını resmî ve özel yazışma ile mektuplar yanında manzum mektuplar, bunları süsleyen değişik manzumeler, nutuk, makale, arzuhal ve duânâmeleri de içine alan örnekler oluşturmaktadır. Böylece münşeât, özellikle Osmanlı kültüründe şiirleri toplayan divanlar gibi her çeşit nesri bir araya getiren bir telif türü halinde gelişmiştir (Uzun, 2006: 18).

Münşeâtlardaki metinlerin tertibi, sırası belirli bir düzene göredir. Münşeâtlarda genellikle, ilk olarak eğitici mahiyette bazı bilgiler yer alır. Bunlar, yazışmalardaki usul ve kaideler, yazışma türleri ve tarifleri, hangi yazışma türünde hangi unvan ve elkâbın kullanılması gerektiği vs. gibi bilgilerdir. Bu eğitici bilgilerden sonra tarihî, edebî yazışma örnekleri yer alır. Münşeâttaki mektupların sıralanmasında makam esas alınır. Dolayısıyla ilk önce Hz. Peygamber’in ve halifelerin mektuplarına yer verilir. Daha sonra ise padişahların, vezirlerin ve diğer devlet adamlarının kaleme aldığı metinlere geçilir. Bunlardan sonra da özel yazışmalar yer alır. Münşeâtlarda bunların dışında dinî yazıların, vakfiye suretlerinin, kıssa ve menkıbelerin, çeşitli ilimlerle ilgili tarif ve bilgilerin, hitabe ve nutukların bulunduğu metinlerin de yer aldığı görülmektedir (Uzun, 2006: 18-19).

Münşeâtların çeşitli özelliklerine göre farklı tasnifleri yapılmıştır. Talimî (didaktik), tarihî ve edebî olarak üç kısımda ele alındığı gibi, derleyeninin bilinip bilinmemesi, derleme veya telif olması, Arapça, Farsça veya Türkçe oluşları gibi özelliklerine göre de tasnif edilmiştir (Uzun, 2006: 19).

Türk edebiyatında en eski inşâ kitabı; Ahmed-i Dâî (öl.1421)’nin mektup türleri ve kompozisyon kuralları hakkında bilgiler veren, sanatlı bir üslupla kaleme aldığı *Teressül* adlı eseridir. Türk edebiyatında öne çıkan münşeât mecmuaları arasında Feridun Ahmed Bey’in (öl.1583) III. Murad’a sunduğu Osmanlı Devletinin resmî belge ve yazışmalarından oluşan *Mecmûa-i Münşe’âtü’s-Salâtin*’i; Nergisî (öl.1635), Nâbî (öl.1712), Veysî (öl.1628) ve Râgıp Paşa’nın (öl.1762) münşeâtları sayılabilir (Çaldak, 2006: 81).

2.2. Osmanlıda Mektup Geleneği

Osmanlıda eğitilmiş kişilerce çok önem verilen mektup, sadece bir iletişim aracı olmayıp aynı zamanda yazarlarının edebî hünerlerini, sosyal statüsünü ve mesleklerinde yükselme arzusunu gösterme aracı olmuştur (Woodhead, 2007: 53). Münşeâtlardaki mektuplar, Osmanlı uleması arasındaki sosyal, kültürel ve mesleki ilişkileri anlama konusunda önemli kaynaklardır. Aradaki uzun mesafelere rağmen arkadaşlar ve potansiyel hamiler arasındaki irtibatı sürdürmenin önemini yanında, dostlar arasındaki, kıymetli bir varlık olarak görülen mektuplaşmanın anlamını, edebî sanat kavramını ve ulema ile ümera arasındaki ilişkileri de göstermektedir (Woodhead, 2007: 65).

Sözlük anlamı Arapça “yazmak” anlamındaki *ketb* kökünden türetilen “mektub” kelimesi, “yazılan şey” anlamındadır (Bozkurt, 2004: 13). Klasik Türk edebiyatında inşâ ilminin ilgi alanında olan mektup, bazen Farsçadan geçen “name” kelimesiyle birlikte kullanılan ve içeriğine, yazılış amacına, gönderen ve gönderilen kişiye göre değişen isimler alabilmektedir: arıza, kaime, şukka, name, uhuvvet-nâme, meveddet-nâme, muhabbet-nâme, tezkire, varakpare, kâğıt gibi. Arıza ve şukka daha alt mevkiiden daha yukarıdakine yazılan mektuplardır. Uhuvvet-nâme, meveddet-nâme ve muhabbet-nâme ise yakın dostların birbirine yazdıklarıdır. Varakpare “kâğıt parçası” anlamında, alçakgönüllülüğün ifadesidir. Kâğıt ise halk dilinde mektup anlamında kullanılmıştır. Mektuplar bazen de konularına göre farklı isimler almıştır: arz-ı hal, tebrik-nâme, tehniye-nâme, taziye-nâme, cevap-nâme, teşekkür, takriz, davet-nâme, niyaz-nâme, tezkire, müzekkere gibi (Gökyay, 1974: 20). Mektup türleri husûsî ve resmî olarak iki grupta da tasnif edilmiştir. Husûsî mektuplar: muhabbet-nâme/meveddet-nâme/uhuvvet-nâme, tehniyet-nâme/tebrîk-nâme, ta’ziyet-nâme, şefakat-nâme, irsâl-nâme, iştîyâk-nâme, şikâyet-nâme, tavsiye-nâme, teşekkür-nâme, ıyâdet-nâme, davet-nâme, şefâat-nâme. Resmî mektuplar: fermân, nâme-i hümâyûn, hatt-ı hümâyûn, berât (menşûr, mülk-nâme), ahd-nâme, irâde, takrîr, telhîs, ruk’a, buyuruldu, tezkire, tarhaniyet-nâme, arıza, kâime, temessük, arz/arz-ı hâl/arz-ı mahzar, tahrîrât, şukka (Gültekin, 2007: 241-285).

İnşâ ilminin önemli bir konusunu oluşturan mektuplardaki hitap şekilleri, üslup, kâğıdın şekli, satır aralıkları gibi birçok husus münşeâtlarda anlatılan belirli

kurallar çerçevesindedir. Mektubu yazan kişi muhatabın statüsüne göre üst makamda (a'lâ), alt makamda (ednâ) veya eşit bir makamdadır (akran). Mektubu yazanın ve muhatabın konumuna/statüsüne göre mektubun üslubu da değişir. Üst makamdaki birine yazılan mektubun üslubu gönül okşayıcı, yalvarma üslubu ve üçüncü şahıs kipiyle yazılır. Üst makamdan alt bir makama yazılırken ise durum tersinedir. Akrandan akrana yazılan mektuplarda ise mertebeye göre saygı ifadeleri, gönül okşayıcı iltifatlarla aradaki dostluğa, muhabbete riayet edilir. İlk satıra Allah'ın isimlerinden birini "hüve" kelimesiyle birleştirerek yazmak hem bir kural olmuş hem de muhataptan beklenen şeyin yerine getirilmesine yardımcı olacağına inanılmıştır. Örneğin, taleb-i 'atâda (bağışlama, bahşiş, nakdi yardım) "hüve'l-kerîm", istianede (yardım isteme) "hüve'l-mu'în", istigâsede (yardım isteme) "hüve'l-mugîs" gibi (Haksever, 1995: 8-9).

Mektubu gönderen kişi muhatabına göre üst bir makamda ise isminin yanına "muhibb-i muhlis", "muhibb-i müştak" vb.; denk bir makamda ise "dâ'i-î muhlis", "dâ'i-î devlet", dâ'i-î bî-iştibâh" vb.; alt bir makamda ise "ekallü'l-'abd", ahkaru'l-ibad", abd-ı fakir", "çâker-i dirîne" vb. ibarelerden uygun olanı imza olarak yazmalıdır. Bu imzalara "nişan-ı mektub" denilir. Gönderen padişah ise bunun adı "tuğra"dır ve mektubun evveline yazılır. Eğer rütbelere denk ise imzalar mektup sonunda sağ tarafa; eğer gönderen alt bir makamda ise sol tarafa yazmak gerekir. Mektubun sonunda tarih de belirtilmelidir. Alt makamdan üst bir makama mektup yazılırken satır araları dar, üst makamdan alt bir makama yazılırken ise geniş olmalıdır (Haksever, 1995: 10).

Yukarıda özetle aktarılan, ancak münşeâtlarda ayrıntılarıyla anlatılan, ideal bir mektupta uyulması gereken usul ve kaidelere çoğu zaman riayet edilmediği görülür (Gökyay, 1974: 21). 19. yüzyıldan önce yazılmış mektupların çoğunda tarih bulunmamaktadır (Kütükoğlu, 2004: 21).

Her mektupta standart olmamakla birlikte, genel olarak mektuplar, belli bir sırayı takip eden *elkâb*, *ibtidâ* (dibâce), *tahallüs*, *talep*, *intihâ* gibi bazı bölümlerden oluşur. Elkâb bölümünde, mektubu gönderen kişinin ve muhatabın statüsüne göre değişen bir takım rütbe ve saygı bildiren sıfatlar sıralanır. Burada kimin kime hangi unvanlarla, nasıl hitap edeceği bellidir. Padişaha, sadrazama, vezirlere, şeyhülislama,

kazaskere, kadıya, müderrise, hahama, patriklere, yakın bir arkadaşına ya da bir mevkidaşa vs. yazılan mektuplarda bu hitaplar farklı farklı ve derece derecedir. İbtida ya da dibâce adı verilen bölüm, mektubun başlangıç/giriş bölümüdür. Genellikle saygı, sevgi sözleriyle başlanılan bu bölümde, asıl konuya geçmeden önce muhataba dua edilip hal hatırı sorulur, övgüde bulunulur. Dibâce bölümünden asıl konunun yer aldığı talep bölümüne bir geçiş mahiyetinde olan tahallüs bölümünde bazı klişe ifadeler yer alır. Dibâcenin sonunda yer alan “ithâf u ihdâ olındukdan sonra”, “ırsâl u iblâğ kılındukdan sonra” vb. ifadelerle dibâcedeki dua, selâm ve saygı faslı bitirilir. Ardından gelen “ma’rûz-ı bende-i devlet-hâh-ı bî-iştibâh budur ki”, “arz-ı dâ’î-i devlet ü mâdih-i şevket budur ki” vb. arz bildiren ifadeler tahallüs bölümünü oluşturur. Talep bölümü mektubun asıl bölümüdür. Bu bölümün konusu mektubun yazılış amacı doğrultusunda değişir. Muhataba asıl anlatılmak istenen şey, mektubun yazılma amacı burada ifade edilir. Mektubun yazılış amacı ifade edildikten sonraki bölüm, mektubun intiha yani bitiş bölümüdür. Bu bölümde de bazı kalıplaşmış ifadelerle muhataba dua ve saygı bildiren sözlere yer verilir. Mektup “bâkî’ d-du’â”, “bâkî ferman sultanumundur”, “bâkî emr ü ferman efendimindir”, “bâkî ferman ol zât-ı âlî-şanundur”, “bâkî” vb. bazı klişe ifadelerle bitirilir (Derdiyok, 1999: 733-735).

Mektup sonlarında, sol alt köşede bazen imza da bulunur. İmzanın üst kısmına mektubu yazan kişinin muhataba karşı konumuna göre değişen “muhibbiniz”, “muhlisiniz”, “dâ’îniz”, “kulunuz” gibi ifadelerle de rastlamak mümkündür (Gökyay, 1974: 21).

Mektuplarda, adresin altına veya zarfın üzerine yazıyla ya da mühür şeklinde bir tılsım kelimesi olan “bedûh” kelimesi yazılırdı. Bununla mektupların yerine ulaşması sağlamak amaçlanırdı. “Bedûh”un, mektupları yerine ulaştırmakla görevli bir melek olduğu da rivayet edilmektedir (Kütükoğlu, 2004: 21).

Mübahat S. Kütükoğlu, Osmanlı bürokrasisindeki mektup geleneğinden bahsederken hitabî ve cevabî mektupların bazı rükünlerinin olduğunu belirtir. Hitabî mektupların “ ‘ibtidâ olunur’ sözünün kullanılması, sena, dua, gönderilenin isminin yazılması, kâtibin adı, selam ve hayır duada bulunma, selam ulaştırılması, özlem belirtme (iştiyak), görüşme isteğinde bulunma, tarih, halini bildirme, iltimas talebi,

hâtimenin başlangıcı, uygun bir dua ile bitirme” gibi rükünlere sahip olduğunu ifade eder. Cevabî mektupların da yukarıdakilere ilaveten “mektubun sıfatı, mektubun varmış olduğu ve mektubun cevabı” gibi rükünlerinin olduğunu ifade eder. Bunlardan “dua, sena, selam, halin bildirilmesi ve dua ile bitirme” rükünlerinin yazılmasının mecburî olduğunu, diğerlerinin ise kısmen ihmal edilebilir olduğunu belirtir. Daha sonra ise mektubun on şartını şöyle sıralar:

1. Gönderen ve gönderilenin rütbeleri dikkate alınmalıdır. 2. Eğer gönderilen gönderenden üst rütbede ise isminin yazılmaması tercih edilmelidir. Ancak gönderenin meşayihden olması halinde bu hususa riayet edilmeyebilir. Gönderenle gönderilenin mevkileri eşitse gönderilenin ismi yazılır. 3. Gönderilen gönderenden daha aşağı bir mevkide ise iştiyak ve görüşme talebi rükünlerinin yerine iyi niyet, devletin bekası, ricanın kabulü ve muradın hâsıl olması yazılır. 4. Uzun süredir ayrı değillerse iştiyak kısmının da yazılmaması tavsiye edilir. 5. Gönderenin rütbesi aşağı ise “Sami-i huddâm-ı zevi'l-ihtirâm i'lâm olunur ki” şeklinde bir ifade kullanılması gerekir. 6. Uzun zaman geçmemiş bulunması ve mekânın uzak olmaması halinde tarih rüknü ihmal edilir. 7. Gönderilen için gaip sîgası kullanılıp şahsen hitap edilmemelidir. Mesela, “... talep etmişsin” denilmeyip “ taraflarından ... talep etmişler” şekli yazılmalıdır. 8. Üstten alta yazılan mektuplarda ‘ ... edesiz’ şeklinde çoğul sîgası kullanılmamalıdır. 9. İ'lam-ı hal rüknü selam rüknüne bağlı olmalıdır. 10. Selam iblağı ile halini i'lam rükünlerinde kullanılan sîgalar aynı olmalıdır (Kütükoğlu, 2004: 18-19).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Münşeâtın İncelenmesi

1.1. Münşeâtın Muhteva Özellikleri

Münşeâtta metinlerin seçiminin ve tertibinin, Nevres-i Kadîm tarafından mı yoksa bir başkası tarafından mı yapıldığıyla ilgili nüshalarda bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak İ3 nüshasında, diğer nüshalarda bulunmayan iki metnin bir mecmuadan (Bekir Efendi'nin Mecmuasından) alındığı belirtilmektedir. Bazı mektuplardan yazarın Münşeâtta yer almayan (en azından elimizdeki nüshalarda bulunmayan) başka mektuplarının da olduğu anlaşılmaktadır⁶.

Büyük bir çoğunluğu mektup olmak üzere Münşeâtta, çeşitli türlerde toplam 86 parça mensur metin bulunmaktadır. Bunların 68'i mektup (2'si Farsça), 7'si fıkra (elkâb ve dua kısmını içeren mektuba giriş mahiyetindeki taslaklar), 1'i dibâce, 2'si takriz, 1'i sebep-i tahmis (Farsça/Türkçe), 1'i latife (Arapça) ve 6'sı lugazdır (3'ü Arapça, 1'i Farsça).

1.1.1. Mektuplar

Münşeâtta 68 mektubun -içeriğinden sürgünden gönderildiği anlaşılan 65 no.lu mektup da katılınca- 44'ünü yazarın sürgündeyken (28'i Resmo'dan, 14'ü Bursa'dan ve 1'i Sakız'dan) gönderdiği mektuplar oluşturur. Muhteva bakımından bu mektuplar genel olarak gurbet, gurbette yaşanan sıkıntılar, geçim sıkıntısı, aileden ve dostlardan ayrılık, hastalık, yalnızlık, iltifat görmeme, vefasızlık, dışlanmışlık gibi duygu ve durumlardan oluşur ve çoğu affedilme umudu ve maddî, manevî destek talebiyle şeyhülislam, sadrazam, vali gibi yüksek mevkideki kişilere yazılmıştır.

Tür bakımından nüshalarda farklı farklı isimlendirilen mektuplar, çoğunlukla "arz-ı hal, arıza, kaime" olarak isimlendirilmiştir. "Daraat-nâme, arz-ı hal, arıza, kaime, niyaz-nâme, dua-nâme, kaime, ihlas-nâme, ubudiyet-nâme" gibi

⁶ Örneğin Edirne Bostancıbaşı İsmail Ağa'ya yazdığı bir mektupta, ona daha önce gönderdiği bir mektuptan bahseder: "(...) bundan aqdem irsâl-i cânib-i devletleri kılınan du'â-nâmemizde lafz-ı vahşî tahtîrimize (...)" (42a). Bir başka mektuptan ise (Defterdar) Kâmil Ahmed Paşa'ya gönderdiği başka mektupların olduğu anlaşılmaktadır: "(...) mutazammın müte'addid du'â-nâmeler tahtîr ü tesyîr olunup (...)" (34a).

isimlendirmeler nüshalarda genellikle birbirinin yerine kullanılmıştır. Bunların dışında çoğu, mektubun içeriğiyle doğrudan ilgili “mürasele, beşaret-nâme, tavsiye-nâme, ta’ziyet-nâme, sıhhat-nâme, cevap-nâme, tebrik-nâme, tehiyet-nâme, muhabbet-nâme, şefaath-nâme, davet tezkiresi, tezkire, i’lam” gibi isimlendirmeler de görülür.

Münşeâtta mektuplar genel olarak, Osmanlıdaki geleneksel mektup planına (Gökyay, 1974: 20-21; Gültekin, 2007: 288-292; Kütükoğlu, 2004: 19) uygun bir yapıdadır. Temel olarak dört bölümden oluşan bu yapı, mektupların gönderildiği kişinin makamına göre bazı değişiklikler gösterse de genelinde ortaktır. Bu bölümler sırasıyla şu şekildedir. 1. elkâb, 2. dua, 3. hâl bildirme (talep), 4. bitiş (hatime/intihâ).

Elkâb bölümünde muhatapın makamına göre değişen çeşitli sıfatlar sıralanır. Bazen övücü/yüceltici ifadeler de yer verilir. Dua bölümünde ise muhataba çoğu zaman klişe ifadelerle dua edilir. Ardından mektubun yazılış gayesi olan asıl konuya geçilir. Son kısım ise mektubun bitiş bölümüdür. Bu bölümde bazen muhatapın bazı sıfatları (elkâb) tekrar edilir, bazen de dua ibarelerine yer verilir. Bu bölümler arasında geçişi sağlayan bazı kalıp ibareler vardır. Aşağıdaki tabloda mektuplardaki bu yapı daha açık görülebilir:

Tablo 1.
Mektupların Yapısı

.....	} Elkâb
hazretlerinin / hazretleri	Bağlantı ibaresi
.....	} Dua
[olmak daavâtına müteakip / olmak daavâtı/olmak duasıyla] [kılındığı hilâlde / kılındığı siyâkda arz-ı hal-i abd-ı kadîmleridir ki / arza-dâşt-ı bende-i kadîmleridir ki / ma’rûz-ı dâ’î-i devletleri budur ki / arıza-ı abd-ı kadîmleridir ki / ahvalim şudur / izhar-kerde-i muhlis-i mütehasıslarıdır ki / nümâyende-i muhlis-i mütehasıslarıdır ki / nümûde-i muhlis-i nîk-endişleridir ki]	Bağlantı ibaresi
.....	} Hâl bildirme (talep)
buyuruldukda / buyurulmak babında / buyurmaları babında / bâkî	Bağlantı ibaresi
.....	} Bitiş (hatime/intihâ)

Çeşitli vesilelerle farklı makam ve mevkideki kişilere gönderilen mektupların büyük çoğunluğunda, mektupların kime ve nereden gönderildiğiyle ilgili bilgiler başlıklarda mevcuttur. Fakat mektupların gönderilme zamanıyla ilgili -63 no.lu mektup hariç- herhangi bir tarih bilgisi bulunmamaktadır. Ancak çoğunda, mektupların gönderilme zamanıyla ilgili olarak başlıklarda “Ali Paşa Kütahya Valisi iken”, “Münşî-i merhum Filibe kadısı iken” vb. gibi bilgiler verilmektedir.

Aşağıdaki tabloda mektupların yazıldığı yıl/yıl aralıkları ve yerler ile ilgili bilgiler verilmiştir. Tabloda belirtilen yıl/yıl aralıkları, başlıklardaki bilgilerden ve mektupların içeriğinden hareketle tespit edilmiş tahminî tarihlerdir.

Tablo 2.

Mektupların Yazıldığı Yıl/Yıl Aralıkları ve Yerler

Mektup No.	Yazıldığı Yıl/Yıl Aralıkları	Yazıldığı Yer
22	1743-1744	İstanbul
59	1745	
1, 2, 3	1742-1747	
19	1748	
32, 39	1748	Tokat
4, 5, 23, 24, 43, 44, 45, 46, 49	1748-1749	Filibe
38	1749	Edirne
58	1749-1750	Sakız
20	1749-1750	Resmo
9, 28, 29, 30	1750-1751	
6, 10, 34	1751-1752	
11	1750-1754	
41	1754-1755	
12, 13, 14, 26, 27, 31, 33, 42, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 61, 64	1749-1755	
37	1755	Bursa
47	1755-1756	
16, 35	1756-1757	
21, 67	1756	
7, 15	1757	
17, 18, 36, 40, 48, 66	1755-1757	
8, 62, 63	1758-1762	Kütahya
25, 60, 65	?	?

Aşağıdaki tabloda ise hangi mektubun kime gönderildiğiyle ilgili bilgiler toplu olarak sunulmuştur:

Tablo 3.
Mektupların Gönderildiği Kişiler

Mektup No.	Kime
1, 2, 3	Hekimbaşı-zâde Ali Paşa (Hekimoğlu Ali Paşa)
4, 5, 6	Sadrazam Abdullah Paşa (Fırarî-zâde Seyyid)
7, 8	Rağıp Paşa
9, 10, 11	Şeyhülislam (Seyyid) Murtaza Efendi
12, 13, 14	Vassaf Abdullah Efendi
15, 16, 17, 18, 19, 20?	Çelebi-zâde (Asım Efendi)
21	Şeyhülislam Dürrî-zâde (Mustafa) Efendi
22, 23, 24	Osman Paşa-zâde Ratib Ahmed Paşa
25	Yahya Paşa
26, 27	Bağdat Valisi Süleyman Paşa
28, 29, 30	Hanya Valisi Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa
31	Teberdar-zâde Silahdar Mustafa Paşa
32	Naili Abdullah Paşa
33, 34	Kâmil Ahmed Paşa
35	Pirî-zâde Osman Molla Efendi
36, 37, 38	Şeyhülislam Abdullah Efendi-zâde Esad Efendi
39	Neylî Efendi-zâde Hamid Molla Efendi
40	Şeyhülislam Halil Efendi-zâde Abdurrahim Molla
41	Mısır Kadısı
42	Hâce-zâde Es-seyyid Mehmed Said Efendi
43, 44, 45, 46, 47, 48	Defterdar Behcet Mehmed Efendi
49	Edirne Bostancıbaşı İsmail Ağa
50, 51	Kandiye Valisinin Kethudası
52	Kandiye Valisi Koca Numan Paşa'nın Kethudası
53, 54, 55	Kandiye Valisi Divan Katibi
56	Kandiye Defterdarı Maraşî Ali Efendi
57	Kandiye Müftüsü
58	Devatdar Ahmed Ağa
59	Tiryaki Mehmed Paşa
60	Ser-katibî Efendi
61	Kandiye Kadısı
62	Veli Efendi
63	Kütahiye Nahiye naibleri
64, 65, 66, 67, 68	?

1.1.1.1. Mektup özetleri

Mektuplarla ilgili; gönderilen kişi, yer, zaman ve içerik gibi bilgiler daha derli toplu ve ulaşılması bakımından daha pratik olacağı düşüncesiyle aşağıdaki şekilde verilmiştir.

No.

1

Başlangıcı Pençe-tâb-ı zeber-destân-ı 'ulüvv-himem

Kime Hekimbaşı-zâde Ali Paşa (Hekimoğlu Ali paşa)

Ne zaman Gurbet, sürgün ve geçim sıkıntısıyla ilgili herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Muhtemelen, 1742 yılından önce yazılmış olmalıdır.

Nereden Muhtemelen İstanbul

Türü Arz-ı hal

Özet

Bu mektupta Nevres, Hekimoğlu Ali Paşa'ya övgü ve duadan sonra, iyilik ve yardımları için teşekkür etmektedir.

No. 2

Başlangıcı ‘Aletî'l-vezâretü iz ‘alevte maḥallehā

Kime Hekimbaşı-zâde Ali Paşa (Hekimoğlu Ali Paşa)

Ne zaman Hekimoğlu Ali Paşa Kütahya valisi iken. (Hekimoğlu Ali Paşa 1725, 1741, 1746, 1755 ve 1757 yılında olmak üzere beş defa bu görevde bulunmuştur)

Nereden Muhtemelen İstanbul

Türü Arz-ı hal

Özet

Hekimoğlu Ali Paşa'nın harçlık göndermesinden duyulan memnuniyet ifade edilerek, kendisine dua ve teşekkür edilmektedir.

No. 3

Başlangıcı Devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni‘am efendim, sulṭānım çeşme-i ḥayāt

Kime Hekimbaşı-zâde Ali Paşa (Hekimoğlu Ali Paşa)

Ne zaman Mektubun başlığından ve içeriğinden Nevres'in muhatabından maddi bir yardım beklediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla geçim sıkıntısı yaşadığı 1742-1747 yılları arasında yazılmış olabilir.

Nereden Muhtemelen İstanbul

Türü Arz-ı hal

Özet

Ali Paşa'ya, yaptığı iyilik ve yardımlardan dolayı sürekli dua ettiğini ifade etmekte ve yardımlarının devamını ummaktadır.

No.	4
Başlangıcı	Devletlü, ‘ ināyetlü, merḥametlü, kerāmetlü, ‘ uṭūfetlü, veliyyü’n-ni‘ am
Kime	Sadrazam Abdullah Paşa (Firarî-zâde Seyyid)
Ne zaman	1748-1749 Filibe kadısı iken
Nereden	Filibe
Türü	Arz-ı hal

Özet

(Firarî-zâde Seyyid) Abdullah Paşa'dan görülen maddî, manevî yardımlar için kendisine dua ve teşekkür edilmektedir.

No.	5
Başlangıcı	Mâ-dām ki Cemşid-i zerrîn-serîr-i ḥurşid fermân-fermây-ı
Kime	Es-seyyid Abdullah Paşa (Firarî-zâde Seyyid)
Ne zaman	Muhtemelen 1748-1749 Filibe kadısı iken
Nereden	Muhtemelen Filibe'den
Türü	Arz-ı hal

Özet

Mektupta, Abdullah Paşa'dan görülen yardımlardan dolayı büyük minnet duyulmakta ve teşekkür edilmektedir. Hamiliğinin devamı umulmaktadır.

No.	6
Başlangıcı	Şirînkârî-i şu‘ bede-bâz-ı rûzgâr ile çemen-şuffe-i gülşen-i
Kime	Firarî-zâde Es-seyyid Abdullah Paşa
Ne zaman	1753/1754 Resmo'daki dördüncü senesinde. Abdullah Paşa'nın Mısır Valisi olduğu dönemde yazılmış ve Mısır'a gönderilmiştir.
Nereden	Resmo
Türü	Arz-ı hal, arıza

Özet

Nevres bu mektubunda, İstanbul'dan Resmo'ya sürgün edilmesini, ailesinden ve dostlarından ayrı kalışını ve dört buçuk yıldır bulunduğu Resmo'daki zorunlu ikameti süresince çektiği sıkıntı ve hastalıkları dile getirmektedir. Hastalığının şiddetlendiğini belirterek bu zor zamanında kendisini terk eden hizmetkârlarından

şikâyet etmekte ve Kandiye ve Hanya'da bulunan “Vezir-i azimü’ş-şan” diye hitap ettiği kişilerin bu sıkıntılı durumuna duyarsız kalmalarından yakınmaktadır. Kendisine çok yardımcı dokunan Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa'nın Hanya'dan ayrılmasını üzüntüyle karşıladığını ifade etmektedir. Devlet büyüklerine yazdığı mektupların sonuçsuz kaldığını, kimseden iltifat göremediğini ifade etmekte ve mektubu gönderdiği Mısır Valisi Abdullah Paşa'dan yardım talep etmektedir.

No.

7

Başlangıcı Hâzretleri şağ olsun, ‘ arz-ı hâl-i bende-i ğurbet-zedeleridir ki

Kime Ragıp Paşa

Ne zaman 1757, III. Mustafa tahta çıktığında.

Nereden Bursa

Türü Arz-ı hal

Özet

Affedilme umuduyla yazılmış bu dört satırlık mektupta, direkt olarak bir af talebi bulunmamaktadır. Ancak, Nevres sıkıntılı durumunu mecazlarla ifade ederek bu talebi ima etmektedir.

No.

8

Başlangıcı Zühre-cebînân-ı nücümü’l-esşâr-ı sürür u şafâ şevķ-i tulû’ -ı

Kime Ragıp Paşa

Ne zaman 1758-1762

Nereden Kütahya

Türü Arz-ı hal

Özet

Mektubun başlığında Nevres’in, mektubu "Osman Molla Efendi lisanından" yazdığı ifade edilmektedir. Mektupta açık bir şekilde ifade edilmeyen bir yardım talebi vardır.

No.

9

Başlangıcı Hâzretleri şağ olsun. Merâhim-perverâ! Ğaleyân-ı dîğ-i âteşdân-ı

Kime Şeyhülislam Murtaza Efendi

Ne zaman Mektubun başlığından ve içeriğinden Murtaza Efendi'nin Şeyhülislam olması dolayısıyla yazıldığı anlaşılmaktadır. Murtaza Efendi 3 Haziran 1750 yılında Şeyhülislam olmuştur. Dolayısıyla bu mektup 1750/51 yılları arasında yazılmış olmalıdır.

Nereden Resmo

Türü Tebrik-nâme, arz-ı hal

Özet

Murtaza Efendi'nin, mektupta geçen “(...) kerâmetlü efendimiñ şeref-bağş-ı ‘âlî-mesned-i fetvâ ve ârâyiş-i bâlâ-serâ-yı emânet-i kübrâ olduklarınıñ müjde-i hayât-bağş-ı ğam-fersâ (...)” (14b) ifadesinden anlaşıldığı üzere Şeyhülislam olmasından dolayı duyulan memnuniyeti ifade eden, tebrik mahiyetinde bir mektuptur. Nevres, tebrik faslından sonra sürgünden kurtulmak için yardım talep etmektedir.

No.

10

Başlangıcı Mâ-dâm ki pençe-i ‘âlem-gerdân-ı qahramân-ı mağfîret âhenîn-bâzû-yı

Kime Şeyhülislam Murtaza Efendi

Ne zaman 1751, Resmo’da bulunuşunun yaklaşık ikinci yılında

Nereden Resmo

Türü Niyaz-nâme, arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektupta yaklaşık iki yıldır Resmo’da bulunduğunu belirtmekte ve gurbetteki sıkıntılarının; ailesinden gelen, maddi zorlukları ve satılacak bir şeyin kalmadığını bildiren bir mektupla daha da arttığını ifade etmektedir. Kendisinden dolayı ailesinin İstanbul’da geçim sıkıntısı yaşadığını ve kimseden bir yardım alamadıklarını ifade etmekte ve kendisinin ise mecburî olarak ikamet ettiği Resmo’da yaşadığı zorluklardan, yalnızlıktan, kimsesizlikten ve hastalıklarından yakınmaktadır. Yaşadığı bu zorluklardan dolayı Şeyhülislam Murtaza Efendi’den yardım talep etmektedir.

No.

11

Başlangıcı Şâbûn-ı vesâğ-şûy-yı tevbe vü nedâmet izâle-i leke-i ma‘şiyet itdikçe

Kime Şeyhülislam (Seyyid) Murtaza Efendi

Ne zaman 1750-1754 yılları arasında yazılmış olmalıdır.
Nereden Resmo
Türü Niyaz-nâme, arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektubunda, gurbette yaşadığı zorluklarının ifade edilemeyecek kadar büyük olduğunu dile getirmektedir. Şeyhülislam Murtaza Efendi'den kendisini unutmamasını rica ederek yardımlarını ummaktadır.

No.

12

Başlangıcı Devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulṭānım, *eṭāla’llahu beḳāhu* ḫazretleri devlet-i rüz-efzün
Kime Şeyhülislam-ı sabık Vassaf Abdullah Efendi
Ne zaman Vassaf Abdullah Efendi sadr-ı Rum'dan munfasıl iken. (Vassaf Abdullah Efendi 1749-1755 yılları arasında birkaç defa bu görevde bulunmuştur)
Nereden Resmo
Türü Arz-ı hal

Özet

Mektupta Vassaf Abdullah Efendi'ye sadece dua edilmektedir. Herhangi bir talep vs. bulunmamaktadır. Ancak, Nevres muhatabına dua ederken gurbetle ilgili mecazlar, teşbihler kullanarak muhatabına durumunu ve yaşadığı zorlukları da ima etmektedir.

No.

13

Başlangıcı Devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulṭānım, *eṭāla’llahu beḳāhu* ḫazretleriniñ telāṭum-ı deryā-yı kerem
Kime Vassaf Abdullah Efendi
Ne zaman 1749-1755
Nereden Resmo
Türü Cevab-nâme, arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektubunda, Vassaf Abdullah Efendi tarafından mektupla birlikte para, kumaş ve ud gibi hediyeleri göndermesi üzerine kendisine teşekkür etmektedir.

Mektuptan anlaşıldığına göre, bu hediyeler ve para yardımı umulmayan bir zamanda gönderilmiş ve Nevres'in gurbette olması dolayısıyla da kendisi için ayrıca büyük bir sevinç ve gurur kaynağı olmuştur.

No.

14

Başlangıcı Mā-dām ki giriftārān-ı zencir-i derd ü belā ve sitāre-sūhtegān-ı

Kime Vassaf Abdullah Efendi

Ne zaman 1749-1755, Vassaf Abdullah Efendi Rumeli kazaskerliğinden munfasıl iken.

Nereden Resmo

Türü Arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektubunda Vassaf Abdullah Efendi'ye kendi tabiriyle "perişan" halini anlatmaktadır. Devlet büyükleri için yazdığı övgülerin hiciv ve alay olarak lanse edilmesinden sonra Tokat kadılığından azledilmesiyle başlayan ve son olarak Resmo'ya sürülmesiyle neticelenen, zorluklarla geçen hayatını anlatmaktadır. Devlet büyüklerine övgü için yazdıklarına kindar kişilerce "tahkir" ve "tahfif" manaları verildiğini ve bunun neticesinde ise görevinden alınıp Resmo'ya sürülmesiyle zorlu ve meşakkatli bir zaman geçirdiğini bildirmektedir. O, bu iddiaları her ne kadar reddetse de cezalandırılmaktan kurtulamamıştır. Sabır ve tahammül etmekten başka bir seçeneğinin kalmadığını, her ne kadar büyük sıkıntılar yaşasa da sürgüne gönderilmesine neden olanlara beddua etmekten imtina ettiğini ve onları Allah'a havale ettiğini söylemektedir.

Çok defa yardımını gördüğü (Tiryakî) Mehmed Paşa'nın gazabından sonra bir müddet evde ikamete mecbur tutulduğunu, buna rağmen ona herhangi bir kin beslemediğini söylemektedir. Aynı şekilde, kendisine çok defa yardımda bulunan Darüssaade Ağası'nın kendisinin cezalandırılmasına sebep olsa da ona da kin beslemediğini, kırgın olmadığını söylemektedir. Resmo'daki gurbetinin bitiminde affedilmeyi umduğunu ifade etmektedir.

No.

15

Başlangıcı Keremkārā! Merāḥim-perverā! Efendim bu eyyām-ı meserret-ittisām

- Kime** Şeyhülislam-ı sabık Çelebi-zâde (Asım Efendi)
Ne zaman 1757, III. Mustafa tahta çıktığında. Çelebi-zâde Anadolu Kazaskerliğinden munfasıl iken. Affedilip Bursa'dan İstanbul'a dönmeden kısa bir süre önce yazılmış olmalıdır.
Nereden Bursa
Türü Arz-ı hal

Özet

Nevres Bursa'da sürgüneyken yazdığı bu mektupta perişan bir durumda olduğunu ifade etmekte ve sorunlarının çözümü için o sırada Anadolu Kazaskerliği görevinden ayrılan Çelebi-zâde Asım Efendi'den yardım talep etmektedir.

No.

16

- Başlangıcı** Keremkârâ! 'inâyet-şi'ârâ! Merâhim-perverâ! Efendim, sulţânım *eţâla'llahu beķâhu* hâzretleri, beyt Derdimi söylesem cihân tutuşur
Kime Çelebi-zâde Asım Efendi
Ne zaman Çelebi-zâde Asım Efendi İstanbul'dan mazul iken. Gurbete düştüğünün yedinci senesinde, dolayısıyla 1749'daki Resmo sürgününden yedi yıl sonra. Bu da 1756/1757 yılına denk gelmektedir.
Nereden Bursa
Türü Arz-ı hal

Özet

Bu mektubunda Nevres, gurbete düştüğünden beri kimseden bir yardım görmediğinden ve insanların kendisinden yüz çevirmesinden şikâyet etmektedir.

No.

17

- Başlangıcı** Hest peygâmî me-râ bâ-ķâşîd-ı müşkîn-nefes
Kime Çelebi-zâde Asım Efendi
Ne zaman 1755-1757
Nereden Bursa
Türü Niyaz-nâme, arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektupta gurbette yaşadığı zorluklardan ve hastalıklardan dolayı

yazdıklarında bile bir düzen kalmadığını ifade ederek perişan bir halde olduğunu vurgulamaktadır. Maruzatının ise bilindiğini söyleyerek tekrardan, aynı şeyleri yazarak baş ağrıtmaktan imtina ettiğini bir beyitle ifade etmektedir.

No.

18

Başlangıcı Keremkārā! Şümāre-i eyyām-ı iqbālîñiz isnād-ı töhmet-i nā-kerde ile

Kime Çelebi-zâde Asım Efendi

Ne zaman 1755-1757

Nereden Bursa

Türü Arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektubunda, bulunduğu zor koşullardan dolayı dağılan zihninin, halini anlatmaya engel olduğunu, hastalık ve geçim sıkıntısı gibi sorunlarıyla muhatabını da bunaltmak istemediğini, maruzatının bilindiğini ifade etmektedir.

No.

19

Başlangıcı Tā ki tevsen-i muṭallā-kecīm-i mihr pehnā-yı fezā-yı sipihrde gāh

Kime Çelebi-zâde Asım Efendi

Ne zaman 1748, Çelebi-zâde Asım Efendi İstanbul kadısı iken.

Nereden İstanbul (Âsitâne)

Türü Dua-nâme

Özet

Nevres, mektupta Çelebi-zâde Asım Efendi'ye dua etmekte ve kendisi için bir lugaz yazdığını belirtmektedir. Muhatabından kendisini unutmamasını, en azından başkasına gönderdiği mektuplar aracılığıyla da olsa selamını eksik etmemesini talep etmektedir.

No.

20

Başlangıcı Şirīnkārī-i sipihr-i kīne-güzār ile telḥ-kām-ı zehr-āb-ı ğurbet olan

Kime (Muhtemelen) Çelebi-zâde Asım Efendi

Ne zaman 1749/1750 Resmo'ya nefyi halinde.

Nereden (Muhtemelen) Resmo

Türü Kaime

Özet

Bu mektupta Nevres gurbetten, sürgünden kurtulmak için birçok kişiye niyaz dolu mektup gönderdiğini, ancak kimseden iltifat görmediğini belirtmektedir. Geçim sıkıntısı yüzünden insanlara yaltaklanmak zorunda kaldığını, ölmek isteyecek kadar maddi zorluklar yaşadığını ve bir yandan da ailesinin kimsesiz ve yardımsız kalmasının onu daha da perişan ettiğini dile getirmektedir. Sürgünden, gurbetten kurtulmak için muhatabının, devlet büyüklerinden ricada bulunmasını; kendisini affetmelerini sağlamasını talep etmektedir.

No.

21

Başlangıcı Ān ki şer^c -i Muştafâ dâred zi-ħükmeş şad şafâ

Kime Şeyhülislam Dürrî-zâde (Mustafa) Efendi

Ne zaman 1756, Dürrî-zâde Efendi mükerreren Rumeli kazaskeri olduğunda.

Nereden Bursa

Türü Tehniyet-nâme, tebrik-nâme, arz-ı hal, arıza

Özet

Nevres bu mektubunda Dürrî-zâde (Mustafa) Efendi'yi Rumeli Kazaskeri olması dolayısıyla tebrik etmekte ve bundan duyduğu sevinci ifade etmektedir. Gurbette çektiği zorluklardan bahsederek bu yeni makamının sadakası olarak kendisi hakkında devlet büyüklerine güzel sözler söylemesini, affedilip sürgünden kurtulması için bir nevi kendisine referans olmasını rica etmektedir.

No.

22

Başlangıcı Mâ-dâm fermân-fermây-ı iklîm-i çehârüm-dîvân-ĥâne-i çâr-sütün-ı

Kime Osman Paşa-zâde Ratib Ahmed Paşa

Ne zaman 1743/1744, Osman Paşa-zâde Ratib Ahmed Paşa Kapudanpaşalıktan azledildiği zaman.

Nereden (Muhtemelen) İstanbul

Türü Arıza, ta'ziyet-nâme

Özet

Nevres bu mektubunda, hayatının sürekli zorluklarla, olumsuzluklarla geçtiğini ifade

etmekte ve muhatabına dua etmektedir.

No.	23
Başlangıcı	Bārgāh-ı devletiniñ kitābe-i ʔāq-ı āšmān-niʔākı kerīme-i
Kime	Osman Paşa-zāde Ratib Ahmed Paşa
Ne zaman	1748/1749, Nevres Filibe kadısı iken, Osman Paşa-zāde Ratib Ahmed Paşa Rumeli valisi iken.
Nereden	Filibe
Türü	Dua-nâme, arıza

Özet

Mektupta Osman Paşa-zāde Ratib Ahmed Paşa'ya dua edilerek yardımlarından dolayı teşekkür edilmektedir.

No.	24
Başlangıcı	Nigūkārāna kārīñ luḡ u bedkāra siyāsetdir
Kime	Osman Paşa-zāde Ratib Ahmed Paşa
Ne zaman	1748/1749, Nevres Filibe kadısı iken, Osman Paşa-zāde Ratib Ahmed Paşa Rumeli valisi iken.
Nereden	Filibe
Türü	İ'lam

Özet

Mektupta Rumeli Valisi Osman Paşa-zāde Ratib Ahmed Paşa tarafından gönderilen içki yasağına dair emrin yerine getirileceği ifade edilmektedir. Şarap kullanımının engellenmesi ve halka zarar veren kişilerin sorgulanması konusunda bütün eşraf ve ayanın hem fikir olduğu bildirilmektedir.

No.	25
Başlangıcı	Mā-dām ʕ alem-i zer-mancuq-ı kāmkarān-ı iqbāl manşüb-ı
Kime	Yahya Paşa
Ne zaman	---
Nereden	---
Türü	Dua-nâme

Özet

Mektupta Yahya Paşa'ya dua edilerek ona olan bağlılık bildirilmekte ve yardımlarından dolayı teşekkür edilmektedir.

No.

26

Başlangıcı Devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü efendim, sulṭānım ḥazretleriniñ ‘atebe-i āsmān-mertebe-i ḥıdīvānelerine

Kime Bağdat Valisi Süleyman Paşa

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Dua-nâme, arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektupta, muhatabından H 1163 (M 1750) yılı başlarında gelen bir mektuptan duyduğu sevinci ve bu mektubun gurbetteki hüznünü bir nebze giderdiğini ifade etmektedir. Gurbette olmanın verdiği hüznü ve sıkıntıdan dolayı muhatabından gelen mektubun cevabını geciktirdiğini söylemektedir.

İstanbul’a gitmesine izin verilmesinden dolayı duyduğu sevinci ifade etmekte, fakat gönlündeki hüznü ve elemi, “harik-i kebir” de (muhtemelen 1750’de ve 1752’de İstanbul’da çıkan büyük yangınlardan biri kastedilmektedir) evinin yanmasıyla daha da arttığını, bundan dolayı da bu mektubunda muhatabına layık bir cevap yazamadığı için mazeretini dile getirmektedir. Mektubun sonunda ise kendisini unutmaması için yazdığı bu mektubu kendisine, babasına ve kardeşine yaptığı yardımlar için teşekkür etmektedir.

No.

27

Başlangıcı Keremkārā! Merāḥim-perverā! Kerīmā! Kām-kārā! Kām-baḥşā! Ḥazret-i Ḥudāvend-i bī-çün

Kime Bağdat Valisi Süleyman Paşa

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Arz-ı hal

Özet

Süleyman Paşa tarafından gönderilen bir mektuptaki güzel haberlerden dolayı duyulan sevinç ve memnuniyet ifade edilmektedir.

No.

28

Başlangıcı Şeref-bahş-ı düdmân-ı aşâlet ü sa'âdet ve mesned-ârây-ı dîvân-serây-ı

Kime Hanya Valisi Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa

Ne zaman 1750/1751, Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa Hanya valisi iken.

Nereden Resmo

Türü Daraat-nâme, arz-ı hal, arîza

Özet

Nevres bu mektubunda Hanya Valisi Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa'ya iyilik ve yardımlarından dolayı teşekkür ve dua etmektedir.

No.

29

Başlangıcı İsnâd-ı töhmet-i gayr-ı vâkı' le ehl ü 'ıyâlınden dūr ve

Kime Hanya Valisi Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa

Ne zaman 1750/1751, Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa Hanya valisi iken.

Nereden Resmo

Türü Dua-nâme, arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektubunda, ümidini yitirdiği bir zamanda Hanya Valisi Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa'dan gördüğü destek ve yardımların kendisini ne kadar mutlu ettiğini ifade etmektedir.

No.

30

Başlangıcı Devletlü, 'inâyetlü, 'uţüfetlü efendim, sultânım hazretleri mâ-dâm ki deryâ-yı kerân-tâ-kerân-ı ...

Kime Hanya Valisi Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa

Ne zaman 1750/1751, Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa Hanya valisi iken

Nereden Resmo

Türü Arîza

Özet

Nevres, Şehsüvar-zâde Mustafa Paşa'nın, (Paşa'nın) kardeşi El-hac Mehmed Paşa'ya gönderdiği mektuplar aracılığıyla halini hatırını sorup selam göndermesinin kendisini bu gurbette ne kadar mutlu ettiğini ifade etmekte ve ona dua ederek kendisini unutmamasını rica etmektedir.

No.

31

Başlangıcı Kıt'a li-münşi 'ihi Ey Āşaf-ı firişte-sirişt-i hüceste-hüy

Kime Teberdar-zâde Silahdar Mustafa Paşa

Ne zaman (Muhtemelen) 1749-1755

Nereden (Muhtemelen) Resmo

Türü Arîza

Özet

Nevres mektubunda, uzun süredir yaşadığı gurbet hayatından ve zorluklarından bahsederek muhatabından destek ve yardım talep etmektedir.

No.

32

Başlangıcı Gül-nihâl-i kalem-i maṭleb-raḳamı ve sûtün-ı keştî-i nizâm-ı

Kime Nailî Abdullah Paşa

Ne zaman 1748, Nevres Tokat Kadısı iken. Naili Abdullah Paşa Reisülküttap olduğu zaman.

Nereden Tokat

Türü Tebrik-nâme

Özet

Nevres, Nailî Abdullah Paşa'nın Reisülküttap olması dolayısıyla yazdığı bu tebrik-nâmede onu bu görevinden dolayı kutlamakta ve bu yeni makamının kendisi için de yardım ve cömertlik vesilesi olmasını temenni etmektedir.

No.

33

Başlangıcı Mâ-dâm perî-rüyân-ı mısr-ı iḳbâl âgüş-güşâde müteraḳḳıb-ı

Kime Kamil Ahmed Paşa

Ne zaman 1749-1755, Kamil Ahmed Paşa defterdar iken.

Nereden Resmo
Türü Dua-nâme

Özet

Nevres, Kamil Ahmed Paşa'ya daha önce çok defa dua-nâmeler gönderdiğini ancak hiç cevap alamadığını belirtmekte ve tekrardan hal hatır sorma amacıyla bu mektubu yazdığını söylemekte ve ona dua etmektedir.

No. 34
Başlangıcı Kārgāh-ı turfe-endām-ı ‘ālem-i imkānda taḥrīk-i mākū-yı
Kime Kamil Ahmed Paşa
Ne zaman 1751/1752, Resmo'daki ikinci senesinde. Kamil Ahmed Paşa defterdarlıktan azledilip Midilli'ye sürüldüğü zaman.
Nereden Resmo
Türü Kaime

Özet

Nevres bu mektubunda, Midilli'ye sürgün edilen Kamil Ahmed Paşa'ya teselli edici sözler söyleyerek onunla hemhal olduğunu ifade eder. Kendisine sürekli övgülerde bulunduğu kişinin sebepsiz yere gazabına uğradığını ve iki yıldır ailesinden ayrı, gurbette çeşitli zorluklarla mücadele ettiğini belirtir. Altı ayda bir kere bile ailesinden bir haber alamadığını, dostlarından ise kendisine yardım eden, destek olan kimsenin kalmadığını ifade eder.

Nevres, dayısı oğlu Osman'ı; beş altı aydan beri haber alamadığı ailesine İstanbul'daki felaketten bir zarar gelip gelmediğini öğrenmek, satılacak bir eşyası kalmışsa satılmasını eğer kalmamışsa cariyelerinin bazısını satılıp elde edilen paranın bir kısmını ailesine bir kısmını ise kendisine göndermesi için İstanbul'a gönderdiğini ifade etmektedir. İstanbul'a giderken Midilli'ye uğrayıp bu mektubu da muhatabına arz edeceğini yazmaktadır.

No. 35
Başlangıcı Mā-dām ki pāy-efsürdegān-ı senglāḥ-ı meşā'ib-i ğurbete
Kime Pirî-zāde Osman Molla Efendi

Ne zaman 1756/1757, Piri-zâde Osman Molla Efendi Rumeli Kazaskerliğinden munfasıl iken.

Nereden Bursa

Türü Daraat-nâme, arz-ı hal, arıza

Özet

Nevres bu mektubunda, altı yıl süren sürgünden ve meşakkatli gurbet hayatından sonra tekrar sürgün edilip gurbete düştüğünü ifade etmekte ve Pirî-zâde Osman Molla Efendi'den sürgünden kurtulmak için yardımını ve aracı olmasını talep etmektedir.

No.

36

Başlangıcı Yâ rāqidel'leyli mesrûren bi-evvelihî

Kime Şeyhülislam Abdullah Efendi-zâde Esad Efendi

Ne zaman 1755-1757

Nereden Bursa

Türü Arıza, arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektubunda, gurbette yaşadığı zorluklardan bahsederek dostlarından bir iltifat görmediğinden ve yardım talebinde bulunduğu büyüklerin kırıncı sözlerinden şikâyet etmekte ve muhatabından gurbetteki acılarını hafifletecek mektuplar göndermeye devam etmesini istemektedir.

No.

37

Başlangıcı Keremkârâ! Merâhim-perverâ! Efendim, cebîre-bend-i şikestegân olan

Kime Şeyhülislam Abdullah Efendi-zâde Esad Efendi

Ne zaman 1755, Esad Efendi'nin Bursa'da zorunlu ikameti esnasında.

Nereden Bursa

Türü Daraat-nâme, arıza

Özet

Nevres, daha önce gurbetteki durumuna üzülen Esad Efendi'nin de şimdi aynı durumda olduğu, yani gurbete düştüğünü belirterek kendisini daha iyi anlamasını umduğunu ifade etmekte ve kendisi için dostlarıyla konuşmasını talep etmektedir.

Nevres dostlarından ayrılmasından dolayı büyük üzüntü içerisinde olduğunu ifade etmekte ve Esad Efendi'den mektuplarıyla gurbette çektiği acılarını bir nebze olsun hafifletesini rica etmektedir.

No.	38
Başlangıcı	Devletlü, merhâmetlü, ‘inâyetlü, kerâmetlü, velî-ni‘ met-i bay u gedâ
Kime	Şeyhülislam Esad Efendi
Ne zaman	1749, Edirne'de zorunlu ikamette bulunduğu zaman.
Nereden	Edirne
Türü	---

Özet

Nevres mektubunda, Edirne'de mecburî ikametini emreden fermana uyacağını bildirmekte ve affedilip tekrar izin verilinceye kadar burada kalacağını ifade etmektedir.

No.	39
Başlangıcı	Mâ-dâm haţţ-ı hümâyün-ı şeref-i câvîd qarîn-i ma‘ nâ-yı
Kime	Neylî Efendi-zâde Hamid Molla Efendi
Ne zaman	1748, Nevres Tokat Kadısı iken.
Nereden	Tokat
Türü	Cevab-nâme, arîza

Özet

Mektupta, Neylî Efendi-zâde Hamid Molla Efendi'den gelen mektuptan dolayı duyulan memnuniyet ve sevinç ifade edilmekte ve kendisine dua edilmektedir.

No.	40
Başlangıcı	‘Arîza-ı ‘abd-ı qadîmleridir ki rûh-ı ebdân-ı bendegân
Kime	Şeyhülislam Halil Efendi-zâde Abdurrahim Molla
Ne zaman	1755-1757
Nereden	Bursa
Türü	Sihhat-nâme, arîza

Özet

Mektupta, Şeyhülislam Halil Efendi-zâde Abdürrahim Molla'nın iyileşip sıhhatine kavuşması dolayısıyla geçmiş olsun dilekleri ifade edilerek kendisine dua edilmektedir.

No.

41

Başlangıcı Sa'âdetlü, 'inâyetlü, mürüvvetlü efendim, sulţânım Һazretleriniñ bezmgâh-ı ma'âlî-destgâh-ı

Kime Mısır Kadısı

Ne zaman 1754/55 Resmodaki beşinci yılında

Nereden Resmo

Türü Dua-nâme, kaime

Özet

Mektubunda, yaklaşık dört buçuk yıldır vatanından, ailesinden ayrı olarak Resmo'da bulunduğunu belirten Nevres; gurbette yaşadığı zorluklardan, özlemden, iştiyaktan bahseder. Kendisine çok defa yardımda bulunan muhatabına teşekkür ve dua ederek hal hatırını sormaktadır. Muhatabından, sürgünden kurtulup affını sağlamak için kendisi hakkında fırsat düştükçe devlet büyüklerine iyi şeyler söylemesini rica etmektedir.

No.

42

Başlangıcı Benim sa'âdetlü, semâhatlu sulţânım Һazretleri Allâhu 'azîmü's-şân

Kime Hâce-zâde Es-seyyid Mehmed Said Efendi

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Muhabbet-nâme, kaime

Özet

Mektupta muhatabın hanımıyla ilgili güzel bir haberden dolayı duyulan memnuniyet ifade edilerek gurbette çekilen sıkıntılar ve hasret dile getirilmektedir. Kendileriyle ilgili ayrıntılı bir bilgi verilmeyen Yusuf Efendi-zâde ve Müfti-zâde Efendi adlı kişilerden memnun olup olmadığı sorulmaktadır.

No.	43
Başlangıcı	Tār-ı nigāh-ı iltifātı rişte-i şîrāze-i mecmū [‘] a-ı iftiḥār ve [‘] ināyāt-ı
Kime	Defterdar Behcet Mehmed Efendi
Ne zaman	1748-1749, Nevres Filibe kadısı iken.
Nereden	Filiba
Türü	Kaime, daraat-nâme

Özet

Nevres bu mektubunda, Behcet Mehmed Efendi'nin Abdürrahim adlı şahsa verdiği görevlerin eksiksiz olarak yerine getirildiğini, konağın tamiri vs. işlerde kendisine çok yararı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Behcet Mehmed Efendi'ye yardım ve ikramlarından dolayı dua etmekte, himayesinin devamını ummaktadır.

No.	44
Başlangıcı	Mā-dām nüvîsende-i dārü'l-ḥükm-i ḳader manşîb-ı celilü'l-ḳadr-ı
Kime	Defterdar Behcet Mehmed Efendi
Ne zaman	1748-1749
Nereden	Filiba
Türü	Kaime, arıza

Özet

Nevres bu mektubunda, Çukadar Hüseyin Ağa adlı kişinin Behcet Mehmed Efendi'nin bulunduğu yere gitmeye hazır olduğunu bildirmekte ve arzusunun gerçekleşmesini umduğunu ifade etmektedir.

No.	45
Başlangıcı	Devletlü, [‘] ināyetlü, [‘] uḫfetlü, [‘] aliyyü'l-himem efendim, sulṭānım ḫāzretleriniñ şaḫîfe-i āb-gün-ı
Kime	Defterdar Behcet Mehmed Efendi
Ne zaman	1748-1749
Nereden	Filiba
Türü	Tavsiye-nâme, kaime

Özet

Mektupta, Behcet Mehmed Efendi'den Filibe Mevlevîhanesi şeyhi Esseyyid Mustafa

Efendi'ye yardımcı ve destek olunması rica edilmektedir. Ayrıca *Kenar-ı Kaimede* bahsi geçen Mevlevî şeyhi ve beraberindekilerin geçim sıkıntısı çektiklerini belirterek maaşlarının arttırılması talep edilmektedir.

No.	46
Başlangıcı	‘ İnāyetkārā! Mekārim-perverā! Dārü’z-ziyāfe-i kerem-i ‘ amīmeleriniñ
Kime	Defterdar Behcet Mehmed Efendi
Ne zaman	1748-1749
Nereden	Filibe
Türü	Kaime
Notlar	Yaklaşık iki sayfadır.

Özet

Nevres hem kendi adına hem de Abdürrahim adlı kişinin adına yazdığı bu mektupta, Behcet Mehmed Efendi'ye, gönderdiği iltifat dolu mektup ve yardımları için ve Filibe ahalisinin kendisinden memnun olduğu Abdürrahim Bey'e bulunduğu yardım ve cömertlikleri için teşekkür etmektedir.

No.	47
Başlangıcı	Key buved yā Rab ki cānān be-ş'neved peygām-ı men
Kime	Defterdar Behcet Mehmed Efendi
Ne zaman	1755-1756, Resmo'daki altı yıllık sürgünden sonra, Bursa'daki sürgününün başlarında.
Nereden	Bursa
Türü	Kaime

Özet

Nevres Farsça yazdığı bu mektupta ailesinden ve dostlarından ayrı, zorluklarla geçen Resmo'daki altı yıllık gurbet hayatından sonra tekrar gurbete düştüğünü ve bu durumun artık dayanılmaz olduğunu ifade etmektedir. Behcet Mehmed Efendi'den kendisine sahip çıkmasını, destek olmasını ve gurbetten kurtulmak için kendisi hakkında devlet büyüklerine iyi şeyler söyleyerek affını sağlamasını talep etmektedir.

No.	48
Başlangıcı	Nişâne-i sihâm-ı meţâlib-i ümîdvârân ve maţmah-ı
Kime	Defterdar Behcet Mehmed Efendi
Ne zaman	1755-1757
Nereden	Bursa
Türü	Arîza, mektup

Özet

Nevres Farsça yazdığı bu mektupta, affedildikten sonra maaşının tekrar bağlanmasını talep etmek için Behcet Mehmed Efendi'yle yüz yüze görüşmek istediğini, ancak edebinin buna müsaade etmediğini ifade ederek vazgeçtiğini belirtmekte, Behcet Efendi'den durumunu göz ardı etmemesini ve kendisini unutmamasını rica etmektedir.

No.	49
Başlangıcı	Benim ‘ināyetlü, sa‘âdetlü, semâhatlu, re’fetlü, mekremetlü efendim, sultânım hazretleri peyâm-ı şîhhatlarına
Kime	Edirne Bostancıbaşısı İsmail Ağa
Ne zaman	1748-1749, Nevres Filibe kadısı iken.
Nereden	Filibe
Türü	Cevap-nâme

Özet

Nevres daha önce gönderdiği bir mektubundaki bazı sözlerden dolayı kendisine gücenen Edirne Bostancıbaşısı İsmail Ağa'ya onu gücendirecek bir şey söylemediğini, bilakis kendisine karşı muhabbet dolu sözler söylediğini ifade etmekte ve belki kendisine olan dostluk ve muhabbetten dolayı söylediği latifelerin yanlış anlaşılmış olabileceğini söylemektedir. Kendisini gücendirecek bir söz söylediğini hatırlamadığını, eğer söylemişse de affını dilemektedir.

No.	50
Başlangıcı	Miyâne-i aḥbâb u ḥullâna tefriķa şalmaķ sipihr-i ğaddârîñ
Kime	Kandiye Valisinin Kethüdası
Ne zaman	1749-1755

Nereden Resmo
Türü Kaime, ihlas-nâme

Özet

Nevres mektupta, muhatabın hal hatırını sorduktan sonra mektubu getiren Attar-zâde Molla Mehmed ile birkaç gün Rustika'da görüştüğünü, hal ve harekâtını beğendiğini söyleyerek bir müracaatı olursa yerine getirilmesini talep etmektedir.

No. 51
Başlangıcı Müddet-i medideden berü ' ilâve-i belâ-yı ğurbet olan
Kime Kandiye Valisinin Kethüdası
Ne zaman 1749-1755
Nereden Resmo
Türü Kaime, ubudiyet-nâme

Özet

Gurbette çektiği sıkıntıların üzerine bir de ikiyüzlü, sinsî insanlarla uğraşmak zorunda kaldığını ifade eden Nevres, Resmo'dan bir yere ayrılamadığından şikâyet etmektedir. Devlet büyükleriyle görüşebilme imkânı bulabilseydi, hüznü mektubunu bizzat onlara takdim edebileceğini dile getirmektedir. Muhatabına bir kaside yazmakta olduğunu ancak henüz tamamlamadığını belirterek, şimdilik bir ubudiyet-nâme ile iktifa ettiğini söylemektedir. Son olarak kendisini mektuplarından yoksun bırakmamasını rica etmektedir.

No. 52
Başlangıcı Dîvân-ḥâne-i çâr-sütün-ı ' âlem-i imkânda raḡam-zede-i
Kime Kandiye Valisi Koca Numan Paşa'nın Kethüdası
Ne zaman 1749-1755
Nereden Resmo
Türü Kaime

Özet

Nevres bu mektupta "İsmail Paşa biraderimiz" dediği Resmo Beylerbeyi İsmail Paşa'nın kendisine karşı olumsuz tavırlarından ve kendisi hakkında sarf ettiği uygunsuz sözlerden şikâyet etmektedir. Onun bu tutumuna karşı maddî ve manevî

olarak gücü olmadığını ancak bundan daha güçlü ve yıkıcı olarak gördüğü "kalem"e sahip olduğunu tehditkâr bir üslupla ifade ederek Kandiye Valisi Koca Numan Paşa'nın kethüdasından bahsi geçen şahıs için bir tenbih-nâme çıkarmasını talep etmektedir.

No.	53
Başlangıcı	Tā ki āşüftegī-i dimāğ-ı miḥnet-zedegān ümīdvārī-i
Kime	Kandiye Valisi Divan Kâtibi
Ne zaman	1749-1755
Nereden	Resmo
Türü	Kaime

Özet

Kandiye Valisi Divan Kâtibi tarafından gönderilen mektup ve beraberindeki ud, amber ve çubuk hediyelerinden dolayı duyulan memnuniyet ifade edilmekte, kendisine dua ve teşekkür edilmektedir.

No.	54
Başlangıcı	Şābūn-ı vesāḥ-şüy-ı tevbe leke-i ma' şiyeti zā'il ü nā-būd
Kime	Kandiye Valisi Divan Kâtibi
Ne zaman	1749-1755
Nereden	Resmo
Türü	Şefaat-nâme

Özet

Mektupta, işlediği suçtan ve hatasından dolayı af dileyen Mehmed Kethüda adlı kişinin affedilmesi ve tekrar görevine iadesi rica edilmektedir.

No.	55
Başlangıcı	Benim sa' âdetlü, mekremetlü sulṭānım ḥāzretleri ḥālā fermān-fermāy-ı
Kime	Kandiye Valisi Divan Kâtibi
Ne zaman	1749-1755
Nereden	Resmo
Türü	Kaime

Özet

Mektupta, Kandiye Valisi Divan Kâtibinden Ahmed Çelebi ve kardeşi El-hac Ali adlı kişilerin affedilmesi rica edilmektedir.

No.

56

Başlangıcı Tā ki feyż-i nevāziş ü tesliyet vīran-ḥātır-ı ğurbet-zedegān-ı

Kime Kandiye Defterdarı Maraşî Ali Efendi

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Kaime

Özet

Nevres bu mektubunda, Resmo'da gurbete düştüğü günden beri ailesinden ayrı olduğunu ve yaşadığı zorluklara tevekkül ve sabretmekten başka çaresinin olmadığını ifade etmektedir. Büyük umutlarla ve sevinçle ziyaretine gittiği Hanya Valisi Mustafa Paşa'nın, hamisi Ali Paşa'ya olan küskünlüğünden dolayı kendisini azarladığını ifade etmekte ve bu ziyaretinden dolayı duyduğu pişmanlığı dile getirmektedir. Bu durumdan dolayı çok sıkıntılar yaşadığını, ancak Tiryaki Mehmed Paşa'nın Resmo'ya gelmesiyle rahatladığını ifade etmektedir. Ancak Nevres, Mustafa Paşa'nın bu tavrını biraz da mizacına ve şarap içmesine bağlamakta ve ona kızgın olmadığını ifade etmektedir. Nevres'i asıl gücendiren onun bu tavrından ziyade, gönderdiği mektuplara ve kasidelerine bir kere bile bir cevap yazmamasıdır. Nevres bu durumu da "kara bahtına" yormakta veya mektuplarının kendisine ulaşmadığını varsayarak onun için herhangi bir kötü düşünce beslemediğini ifade etmektedir.

No.

57

Başlangıcı Sa' ādetlü, semāḥatlu birāder-i mihrbānım efendi ḥazretleri i' tidāl-i

Kime Kandiye Müftüsü

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Kaime

Özet

Nevres bu mektubunda, başkalarına gönderdiği mektuplar aracılığıyla Kandiye Müftüsüne ilettiği selamlara karşılık alamadığını ve bunda belki dostların selamı iletmekte ihmalkâr davrandıklarını belirtmekte ve kendisinden bir cevap alıncaya kadar bir daha yazmaması gerekse de nefesine uymayıp yazmaya devam edeceğini ifade etmektedir. Mektubun sonunda ise ismi belirtilmeyen bir kişinin sorununu çözmesini rica etmektedir.

No.

58

Başlangıcı Benim sa'âdetlü birâder-i mihrbânım, sulţânım hâzretleri bu eşnâda

Kime Devatdar Ahmed Ağa

Ne zaman 1749-1750

Nereden Sakız

Türü Kaime

Özet

Nevres bu mektubu, Resmo'ya gitmek üzere Sakız'da beklerken Devatdar Ahmed Ağa tarafından bir takım eşyayla birlikte gönderilen mektuba cevap olarak yazmıştır. Devatdar Ahmed Ağa mektubunda Nevres'in beraberinde bulunan bazı görevlilerin geri gönderilmesini ve ayrıca bir an önce Resmo'ya hareket etmesini istemektedir. Nevres ise cevabında, beraberinde bulunan kişilerin geri gönderilmesinin resmî bir talep mi yoksa kendi ihtiyarıyla mı olduğunu sormakta ve beraberindeki kişilerin kendisi için bir yük olmadığını ve kalmalarının kendisi için daha iyi olacağını bildirmektedir.

Bu arada Nevres kulağına gelen bir habere de değinmektedir. Duyduğuna göre kendisinin sürgüne gönderilmesinin sebebi devlet büyüklerini “lisana almak” imiş. Nevres bunun doğru olmadığını, bilakis o her zaman devlet büyüklerini övmekle meşgul olduğunu; divanında hicivli bir mısramın dahi bulunmamasının bu durumu ispat ettiğini söylemektedir.

Nevres, Devatdar Ahmed Ağa'nın Sakız'da oyalanmayıp bir an önce Resmo'ya hareket etmesini istemesini ise şaşkınlıkla karşıladığını söyleyerek bunun kendisini Resmo'ya götürmekle memur olan Çavuş Ağa'ya bağlı olduğunu bildirmekte ve kendisi istese de Çavuş Ağa'nın bir an önce ailesine kavuşmak için

beklemeyeceğini ifade etmektedir. Resmo'ya gitmek için müstemen sefinesini beklediklerini ve eğer Sakız kayıklarıyla gitmeye kalkışsalar korsan gemilerinden emin olmadıklarını bildirmekte ve ilk gemiyle Resmo'ya gideceğini söylemektedir.

No.

59

Başlangıcı Tā ki mi' mār-ı çire-dest-i kader ta' mīr-i maḥzen-i ḥarāb-ābad-ı

Kime Tiryaki Mehmed Paşa

Ne zaman 1745, Tiryaki Mehmed Paşa tersane emini iken

Nereden (Muhtemelen) İstanbul

Türü Davet tezkiresi

Özet

Bir davet mektubu olan bu mektupta Nevres, Tiryaki Mehmed Paşa'yı belirtilmeyen bir vesileyle hanesine davet etmektedir.

No.

60

Başlangıcı Meşşāta-ı çāpük-dest-i ḥayāl vesme-i midād ile ebruvān-ı mışra' -ı

Kime Ser-kâtibî Efendi

Ne zaman ---

Nereden ---

Türü Tezkire

Özet

Bu mektupta Nevres, muhatabına, intisap için yazdığı bahariyenin beğenilip beğenilmediğini sormakta ve kendisinden güzel haberler beklediğini ifade etmektedir.

No.

61

Başlangıcı Benim sa' ādetlü birāder-i mihrbānım efendi ḥazretleri peyveste ...

Kime Kandıye Kadısı

Ne zaman 1749-1755

Nereden Resmo

Türü Kaime

Özet

Tamamlanmamış bir mektuptur.

No.	62
Başlangıcı	Keremkārā! Merḥamet-perverā! Velī-ni‘ metā! Ḥāzret-i sulṭān-ı kalem- rev-i kā’ināt
Kime	Veli Efendi
Ne zaman	1758-1762
Nereden	Kütahya
Türü	Arz-ı hal

Özet

Nevres bu mektubunda, muhatabına düştüğü sıkıntılı durumdan, başına gelen musibetten (muhtemelen sürgün) kurtulması için dua ve kendisini teselli etmektedir.

No.	63
Başlangıcı	İnhā olunur ki otuz seneden berü murabba‘ -nişin-i
Kime	Kütahya nahiye naibleri
Ne zaman	21 Mart 1759
Nereden	Kütahya
Türü	Mürasele, beşaret-nâme

Özet

Nevres’in nahiye naiplerine hitaben yazdığı bu mektupta, 30 yıldan beri Osmanlı Hanedanı’nın hiç çocuğu olmadığını ve nihayet Mustafa Han ibn Ahmed Han’ın (III. Mustafa) çocuğu olması münasebetiyle o günün sevinçle kutlanmasını, evlerin süslenmesini ve padişah için dua edilmesini istemektedir. (Muhtemelen III. Mustafa’nın ilk çocuğu olan ve 14 Mart 1759’da doğan Hibetullah kastedilmektedir. Hanedanda kırk yıldan beri sultan ve şeh-zâde doğmamış olduğundan günlerce süren şenlikler yapılmıştır.)

No.	64
Başlangıcı	Ḥıyābānzār-ı ravzatu’l-ḥuld-ı âdem ḥasret-keş-i nezzāre-i
Kime	---
Ne zaman	1749-1755
Nereden	Resmo
Türü	---

Özet

Gönderilen kişinin belirtilmediği bu mektupta Nevres, Mısır yolculuğunun ertelendiğini ve ismini belirtmediği bir şahsın, muhatabın bulunduğu yere gönderildiğini bildirmekte ve yardımlarını umduğunu ifade etmektedir.

No.

65

Başlangıcı Sulţānım Һazretleri keştī-i felek-sütün-ı devlet ü iķbāllerine atlas-ı

Kime ---

Ne zaman ---

Nereden ---

Türü ---

Özet

Gönderilen kişinin belirtilmediği bu mektupta Nevres, muhatabından gelen yardımlarla, zor koşullarda bulunduğu bu gurbette kendisini ferahlattığını, fakat kötü talihi yüzünden durumunun kötüye gittiğini ifade etmektedir.

No.

66

Başlangıcı Tennüre-i ğazabu'llāh'dan ğaleyān iden āteş-i bī-nevā-süz-ı

Kime ---

Ne zaman 1755-1757

Nereden Bursa

Türü Kaime

Özet

Gönderilen kişinin belirtilmediği bu mektubu Nevres, Bursa'dayken İstanbul'daki büyük yangında evinin yandığını duyunca yazmıştır. Sürgün olduğu Bursa'da zaten sıkıntılı bir durumda bulunduğunu, bu haberle bir kat daha harap olduğunu belirtmektedir. Bunda da Allah'ın bir hikmeti olduğunu ve sabretmekten başka bir çaresinin olmadığını ifade etmektedir.

No.

67

Başlangıcı El-Һamdü li'llāhi Rabbi'l-‘ālemīn ve’ş-şalātu ve’s-selām

Kime ---

Ne zaman 1756
Nereden Bursa
Türü ---

Özet

Besmeleyle başlayan bu metinde Nevres, Resmo'daki altı yıllık gurbetten sonra bu sefer de yaklaşık bir yıldır Bursa'da gurbette bulunduğunu belirterek çektiği sıkıntılardan ve zorluklardan bahsetmektedir. Kendi durumunu hatırlatmak ve affını sağlamak için devlet büyüklerine ve yardım için dostlarına mektuplar yazdığını ifade etmektedir.

No.

68

Başlangıcı Merķūm ķullarınıñ siyāk-ı kelām-ı ‘adīmü’l-insicāmında

Kime ---

Ne zaman ---

Nereden ---

Türü ---

Notlar *Kenar-ı kaim*e başlığını taşıyan bu metin nüshalarda fıkralar arasında bulunmaktadır. Muhtemelen Münşeâtta başka bir mektubun parçası olup yanlışlıkla fıkralar arasına kaydedilmiş veya bir şekilde nüshalarda kaydedilmeyen başka bir mektuba ait olmalıdır. Üç satırdır.

Özet

Bu metinde muhataptan, ismi belirtilmeyen bir şahsa yardımcı olunması talep edilmektedir.

1.1.2. Fıkra başlıklı metinler

Münşeâtta fıkra başlıklı yedi metin bulunmaktadır. 3 ila 9 satır arasında değişen uzunluklara sahip bu metinler, genel olarak, bir mektubun giriş kısmını oluşturan elkâb ve duadan ibarettir. Muhtemelen daha sonra kullanmak üzere taslak olarak hazırlanmış metinlerdir.

1.1.3. Dibâce

Bir sayfadan biraz fazla olan dibâcede Hz. Muhammed ve dört halife; gül, gül nihali, gül bahçesi, bostan, çemen vb. unsurlarla bir bahçe tasviri yapılarak çeşitli teşbihlerle övülmekte ve yüceltilmektedir.

1.1.4. Takrizler

Münşeâtta iki sayfa civarında “Takriz-i şenşene-i Hâkim-i Vakanüvis” ve dört sayfa civarında “Takriz-i kaside-i Razi-i Kirazî” başlıklarıyla iki takriz bulunmaktadır. Bu takrizler birer övücü takdim/tanıtım yazıları (Klasik Türk edebiyatında takrizlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Gür, 2014) olmayıp, yer yer tahkir edici sözler içeren, tümüyle olumsuz anlamda birer eleştiri yazılarıdır. Nevres’in, ele aldığı eserleri belâgat açısından değerlendirdiği bu takrizlerde, eleştiriler de yine fesâhat ve belâgat kuralları ekseninde yoğunlaşır. Birinci takrizde Vakanüvis Hâkim'nin bir dibâcesi, kelime ve harflerdeki ses uyumsuzluğu (tenafür), alışılmadık kelimelerin kullanımı (garabet), anlamda belirsizlik (ta’kîd), söz dizimindeki başarısızlık vb. fesâhat kusurları açısından eleştirilir. İkincisinde ise Razi-i Kirazî adlı bir şairin kasidesi yine belâgat ve fesâhat açısından eleştirilir. Anlam ve lafızdaki uyuşmazlık, konudaki tuhaflık, cinas, redif ve kafiyelelerdeki tutarsızlık, anlamdaki belirsizlik gibi kusurlar dile getirilir. Bu eleştiriler çeşitli mecaz ve teşbihlerle esprili bir dil ile ifade edilir. Ancak yazarın zaman zaman edebî eleştiri sınırlarını aştığı, eser sahiplerini küçük düşüren ve hakaret içeren, hatta müstehcen ifadeler kullandığı da görülür (Elçi, 2016).

1.1.5. Sebeb-i tahmis

Diyalogların Türkçe, diğer kısımların ise Farsça olduğu iki sayfa civarındaki bu metinde Nevres, Sadi'nin bir kasidesini tahmis etmesinin sebebini/hikâyesini anlatmaktadır. Nevres, Hekimoğlu Ali Paşa ile bir sohbet ortamındayken, Ali Paşa için alışlagelmiş bazı övücü ve yüceltici sözler söyler, ancak mütevazı bir kişiliğe sahip olan Ali Paşa, Nevres'in bu övücü sözlerine teveccüh etmeyerek kendisi için Sadi'nin külliyatıyla fal açar. Külliyatta rastgele açılan bir kasidenin Nevres'in övücü sözlerine uygun düştüğü görülür. Falın kendi sözlerini doğruladığını gören Nevres

latife yoluyla kendisini över. Ali Paşa, Şeyhimiz dediği Sadi'nin bu kerametinin boşa gitmemesini ve Nevres'ten kasideyi baştan sona tahmis etmesini ister. Bunun üzerine Nevres kasideyi kısa bir sürede tahmis ederek Şeyhülislam İshak Efendi'ye arz eder. Tahmisi çok beğenen Şeyhülislam İshak Efendi'nin, çeşitli hediyelerin yanında kendisini müderrislikle taltif ettiğini ifade eder.

1.1.6. Latife

Bazı nüshalarda lugaz başlığıyla verilen, beş satır uzunluğundaki bu metin İI nüshasında “Kethüda kâtibine verilen latife-güne tezkire” başlığına sahiptir. Başlıktan ve içerikten anlaşıldığı üzere bir lugaz olmayıp bir tür latifedir.

1.1.7. Lugazlar

Münşeâtta, yedi ila otuz sekiz satır arasında değişen; üçü Arapça, biri Farsça ve ikisi Türkçe olmak üzere altı tane mensur lugaz bulunmaktadır. Daha çok cönklerde bulunan mensur lugazların (Uzun, 2003: 223) bir Münşeâtta bulunması bakımından da bu lugazlar dikkat çekicidir.

1.2. Münşeâtın Dil Özellikleri

Münşeâtın dil özellikleri, klasik Osmanlı nesrinde inşâ üslubunun (süslü nesrin) genel özelliklerini (bk. Çaldak, 2006: 76; İz, 2011: IX; Uzun, 2007: 10) yansıtır. Yoğun bir şekilde kullanılan Farsça ve Arapça kelimeler, Farsça tamlamaların sıkça kullanıldığı uzun ve girift cümleler ve secili, sanatlı ifadeler Münşeâtta temel karakteristiğidir. Metinlerde Farsçanın belirgin bir ağırlığı vardır. Kelime yapılarında, tamlamalarda, edatlarda, ki'li cümle yapılarında, manzumelerde vs. yazarın Farsçaya olan eğilimini görmek mümkündür. Ek, edat ve sınırlı sayıda kullanılan isim, sıfat ve fiil gibi Türkçe unsurlar, sıkça kullanılan Farsça ve Arapça asıllı unsurlar içerisinde kaybolmuş durumdadır. Ancak, Farsça ve Arapça kelime ve yapılar Türkçe çekim ekleri, sıfat-fiil, zarf-fiil vb. unsurlar sayesinde Türkçenin söz dizimi içerisinde bütünleşik ve kaynaşmış durumdadırlar.

Münşeâtta nadiren de olsa daha sade ve daha Türkçe metinler de bulunmaktadır. Özellikle duygu yoğunluğunun arttığı lirik kısımlarda ve dilin temel

düzeyde bir iletişim aracı olarak kullanıldığı yerlerde dilin sadeleştiği, Farsça tamlamaların kısaldığı, bazen kullanılmadığı ve cümlelerin girift yapıdan sıyrılarak nispeten basitleştiği görülmektedir. Bu tür metinlerde sanat kaygısının azaldığı ve daha samimi bir dilin kullanıldığı da görülebilir.

Aşağıdaki örnekte dil, temel düzeyde bir iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Burada amaç bilgilendirme olduğundan sanatlı ve süslü ifadeler fazlaca yer verilmemiştir. Dolayısıyla da dil daha sade ve cümleler daha kısadır:

Am mā ne fā'ide Resmo'ya müste'men sefinesinden gayrı gider yok. Saķız kayıklarına biñ ğuruş virseñ līmāndan yarım mīl bād bān-ğuşāy-ı raķīl olmayup ațalar arasından ĥadşe-endāz-ı ķulūb-ı Müslimīn olan ķorşān gemilerinden emīn olamıyorlar. Mübāşirimiz Ćāvus'a daķı, meķş ü iķāmetimizi belki bir söz iderler hemān himmet idelim gidelim, didikçe, sizi Resmo'ya götürmek üzere me'mūrum, ķorşana virüp ber-ā-berce Maľta'ya gitmege me'zūn degilim, diyü zārifānece cevāp virir. Sizler ise bizi iķtiyārımız ile Saķız'da eġlenür şanup, gidesiz, diyü taķrīr idersiz. Bundan böyle iķāmete me'mūr olduğumuz maķall ĥarafına sevk-i merākib-i teveccūh idenleriñ evvelkisiyle naķl-ı raķt-ı ĥareket olunmaġa cidden 'azimet ve ĥālīşen niyyet olunmuşdur. (58a)

Aşağıdaki örnekte ise bir duygu yoğunluğundan söz etmek mümkündür. Dilin nispeten sadeleştiği bu metinde kısa cümle yapıları dikkat çekmektedir:

Saňa elem çekdirmezler, ġam yeme, keder çekme, şād ol, āvāre beni diñle, daġdaġa-ı ĥāķır-āzār-ı perīşāniden āzād ol diyü bu ġarīķ-i ġird-āb-ı ızķrābı bir mertebe dil-beste-i şafā-yı ġūn-ā-ġūn ve şol ķadar selb-i te'şīr-i baķt-ı vārūn itdi ki İstanbul degil 'ıyāli bile ferāmūş idüp hani ya hani ya diyerek Ĥanya'ya cān atdım. Ümīdvār-ı luţf u nevāzişi olduğumuz vālī-i vilāyet vezīr-i nebīh, mażhar-ı *el-veledü sırru ebīh* devletlü, Mīr-āķūr Muştafā Paşa efendimiz ĥazretleri meġer devletlü velī-ni' met-i bī-minnetim efendim 'Alī Paşa ĥazretlerine iġbirār-ı ĥāķır ile dil-ġīr ve bu muĥlişlerini ol vezīr-i bī-nażīrden bedel āmāde-i ta'cīz ü tekdīr imiş, bilmedim. Ayacuķlarım ķırılıydı, kāşki varmıyaydım, Maľta'ya esir olaydım, Ĥanya'ya düşmeyeydim. Cānım birāder ziyāretlerine varmış bulundum. (52b)

Yukarıda verilen örnekler ve benzerleri her ne kadar nispeten sade olsalar da Münşeātın geneli göz önüne alındığında istisna sayılabilirler. İnşā üslubuyla kaleme alınan Münşeātta metinler dil (özellikle kelime kadrosu ve tamlamalar) bakımından Farsça ve Arapçanın etkisinde kalmış, fiiller dışında nadir düzeyde Türkçe unsurlar barındırmıştır.

1.2.1. İsimler

Münşeātta kullanılan isim türündeki kelimelerin büyük bir çoğunluğu, diğerkelime türlerinde de olduğu gibi, Arapça ve Farsça asıllıdır. Türkçe asıllı kelimelerin sayısı çok azdır, hatta nadiren rastlanır düzeydedir. “otak, aġa, ata, gemi, oda, kul, oġul,

gönül, iş, el, bel, yürek, taş, kulak, ayak, karındaş, bay, ev, su, göz, yol, ırmak, uşak, il, söz, kayık, beylerbeyi, çiçek, mancuk, nesne, gün, bin, iki, yüz, dört buçuk” gibi kelimeler Münşeâta bulunan nadir Türkçe asıllı isimlerden bazılarıdır. Münşeâta, çeşitli kelime türlerinden isim türetmede kullanılan dört Türkçe ek tespit edilmiştir. Bunlar +cI, +cIK, +cAGIz ve +IİK ekleridir⁷. Bunlardan ilk üçü çok az kullanılırken dördüncüsü yaygın olarak kullanılmıştır: “duacı, kovcu, miyancı, haftancı, lahzecik, kerecik, cümleciği, günceğiz, oğlancıklar, danecik, ayacuk, zeban-dirazlık, harçlık meclis-aralık, rast-guluk, dest-girlik, hatır-şikenlik” gibi.

Türkçe eklerin nadir kullanımına karşın, +gâh/geh, +istân, +şen, +sâr, +zâr, +kâr, +mend, +â, +çe, +kede, +ger, +vâr, +âr, +(g)î gibi çeşitli Farsça eklerle türetilen isimler bolca kullanılmıştır: bendergâh, sengistân, gülşen, çeşmesâr, çemenzâr, hıdmetkâr, derdmend, tevânâ, güftâr, dükkânçe, şohbetkede, rüşenger, ümîdvâr vb. gibi.

Bu eklerden +(g)î eki, Münşeâta en sık kullanılan ektir: şâdmânî, zindegânî, bendegî, destkârî, kâm-rânî, derbânî, pâsbânî, sa‘âdet-âşnâyî, nighedârî, gürüsnekî, gam-güsârî, tarâfdârî güm-rehî, ser-girânî, çire-destî, şukka-güşâyî, kec-bînî, pençe-feşârî, teng-çeşmî, bülendî, nükte-perdâzî, hoddârî, mediḥâ-sencî, sitâyışkârî vb. gibi.

Münşeâta Türkçe asıllı isim ve isim yapım ekleri çok az sayıda kullanılmış, buna karşın Farsça ve Arapça asıllı isimlerin her türlü sıkça kullanılmıştır. İsim türetilirken ise daha çok Farsça ek ve yapılar tercih edilmiştir.

1.2.2. Sıfatlar

Münşeâta Türkçe asıllı niteleme sıfatları sayı bakımından birkaç taneden öteye geçmez: “kızıl, kuru, sağ, irak” vb. Belgisiz sıfatlar da sayıca azdır: “nice, az, çok, bütün, böyle, bir sürü, yarım, birkaç” vb. Soru sıfatı olarak ise birkaç yerde geçen “ne” ve “kangı” soru sıfatları kullanılmıştır. Münşeâta “işbu, bu, şu, şol, ol, o” gibi Türkçe işaret sıfatlarından kimi nadiren kimisi ise sıkça kullanılmıştır. Dildeki işlevselliği açısından Münşeâta en çok “bu” işaret sıfatı kullanılmıştır. Sayı sıfatları

⁷ Eklerle ilgili işaretler: I=ı, i / A=a, e / U=u, ü / C=c, ç / G= g, ğ / K=k, k̄ / - fiille bağlanmayı; + isimle bağlanmayı; () içindeki harfin yardımcı ses olduğunu ifade eder.

olarak Türkçe asıllı kelimelere sıkça rastlamak mümkündür: “dokuz, dört buçuk, altı, iki, altı, beş, sekiz on, on beş, kırk elli, on on beş, bir iki, dörder” vb.

Sıfat yapmada kullanılan Türkçe yapım ekleri de aynı şekilde birkaç tanedir. Mektuplardaki elkâb denilen kısımlarda +IU yapım ekiyle türetilmiş benzer birçok sıfat bulunmaktadır: “merhâmetlü, devletlü, ‘inâyetlü” vb. gibi. +ki ekiyle türetilmiş sıfatların sayısı da birkaç taneyi geçmez: “cânibdeki, evvelki, yarınki” gibi.

Türkçe asıllı sıfatlar arasında en yaygın ve işlek olan sıfat türü sıfat-fiillerdir. Özellikle “olmak” fiilinin çeşitli eklerle oluşturulmuş sıfat-fiilleri, Münşeâtta uzun cümleler kurarken cümleye işlevsellik kattığından dolayı sıkça kullanılmıştır. Münşeâtta kullanılan başlıca Türkçe sıfat-fiiller şunlardır: “olan, olunan, olur, olduğım, olduğu, olmadık, olacak, olunacak, iden, itdigim, idecek, virilen, görinen, görülen, gördüğüm, çekilen, çekdiğim, yazılan, kılınan, kılındığı, düşen, buyurdukları, buyurulan”.

Türkçe sayı sıfatlarının yanında Arapça ve Farsça sayı sıfatları da kullanılmıştır. Arapça sayı sıfatları özellikle lugazlarda sıkça kullanılmıştır. Türkçe asıllı sıfatların sayıca azlığına karşın Münşeâtta Arapça ve Farsça her türlü sıfata çok sayıda rastlamak mümkündür. Sıfatlar oluşturulurken daha çok Farsça kelime ve yapılar tercih edilmiştir. Farsça fiillerin mazi ve muzâri kökleriyle veya Arapça ism-i fail, ism-i mefullerle oluşturulmuş Farsça yapılı birleşik sıfatlar Münşeâtta bir haylidir: mehçe-güşâ, âz-güdâz, şu^c le-fersâ, ‘âciz-nevâz, cilve-fürüş, müjde-resân, şifâ-yâb, ğam-fersâ, zaḥm-ḥorde, girih-beste, gerden-dâde, âteş-şode, ser-nihâde, güm-kerde, firḳat-zede, şeref-me’ⁿūs, cihân-muḳâ^c, mekârim-maḳrûn, müca^c ad-gîsû, mu^c ciz-nizâm, müşkil-me’âl vb. gibi.

Farsça ve Arapça sıfat-fiiller de Münşeâtta sıkça kullanılan sıfatlardandır: fûrûzende, dânenide, nigârende, efkende, âgende, âvîhte, pezirüfte, şinide, âlûde, muḳarrer, müterakḳıb, merfû^c, ma^c rûz, mesrûr, mebzûl, muntazam, mütevaḳḳa^c, müstaḥkem, mûcib vb. gibi.

+bî, +nâ, +âne, +în, +nâk, +vâr +î, +bân, kâr gibi Farsça ön ve son eklerle oluşturulmuş birçok sıfata Münşeâtta rastlamak mümkündür: yetimâne, bî-kes, nâ-çesbâne, sūznâk, ümidvâr, şâhvâr, sincâbîn, ḥâkî, ârzûmend, siyehkâr, sâyebân vb.

gibi. Farsçada sıfatları derecelendirmede kullanılan +ter ekinin de kullanıldığı görülür: mülâyimter, füzünter, kemter, dürter vb. gibi.

Farsça çeşitli edatlarla oluşturulmuş birleşik sıfatlar da Münşeâtta sıkça yer alır: kerân-tâ-kerân, tûy-der-tûy, ser-der-zemîn, çend-rûze, rû-ber-ğazân, kes-me-ğar, nâ-gâh-zuhûr, her-dem-revâc, pey-ender-pey, hem-reng, gûn-â-gûn vb. gibi. Bu edatlar yardımıyla bazen birkaç kelimedenden oluşmuş uzun birleşik sıfatlar oluşturulur: ser-be-şahrâ-dâde, her-çi-bâdâ-bâd cân-be-leb-resîdegân, âteş-be-cân-fikende, kâr-er-dest-reftegân, nâ-der-ber-â-ber vb. gibi.

Farsça izafet-i maklûb ve izafet-i maktû şeklindeki birleşik sıfatlar da sıkça kullanılan sıfatlar arasındadır: ‘âlî-himmet, gerdûn-ğaşmet, ĩudsî-şiyem, âsmân-ğaşem, muğallâ-sütûn, sebûk-ğirâm, e‘âzım-penâh, mesîhâ-nefes, cûvân-bağt, köhne-liğâf, mâr-sîret, bürehne-pâ, sîr-âb, dil-ğastegân, dil-şâd, şâhib-vuğûf vb. gibi.

Münşeâtta kullanılan bir diğerk sıfat türü ise Arapça izafet-i lafziyelerdir: keşîrû’l-berekât, kerîmü’ş-şîfât, ‘amîmü’n-nevâl, ĩarîbü’d-diyâr, meş’ûmu’l-ğudûm, sa‘îdü’s-suğûr, lâzımu’l-ittibâ‘, merğubu’l-lisân, ‘âcîbü’t-terkîb vb. gibi. Münşeâtta bu tür sıfatlar kullanılarak, sürekli Farsça tamlamalarla devam eden metin tekdüzelikten kurtarılmaya çalışılır.

Türkçe asıllı isimlere oranla daha sık kullanılan sıfatlar sayı bakımından epey olsa da farklılık açısından çok zengin değildir. Bunların çoğunluğunu da sayı sıfatları ve sıfat-fiiller oluşturur. Münşeâtta birkaç temel fiille oluşturulan Türkçe sıfat-fiillerin uzun cümle yapıları kurmada esneklik sağladığı için sıkça kullanıldığı görülmüştür. İsimlerde olduğu gibi, sıfatlarda da daha çok Farsça ve Arapça asıllı olanlar tercih edilmiştir. Özellikle Farsça kaidelere göre oluşturulmuş değişik yapılarda birçok sıfat bulunmaktadır.

1.2.3. Zarflar

Münşeâtta kullanılan zarflar, özellikle zaman zarfları, çoğunlukla Türkçe veya Türkçe yapılıdır. Aşağıda, Münşeâtta sıkça karşılaşılan, zaman zarfı olarak kullanılan üç yapı gösterilmiştir. Bunlardan ilki yazar tarafından daha çok tercih edilmiştir:

+dAn berü: “öteden berü, müddet-i medîdden berü, nice zamāndan berü, bir zamāndan berü, olduğu günden berü, bir seneden berü, beş altı aydan berü, vuşülümüzden berü, bu kadar zamāndan berü” vb. gibi.

+A dek/değın: “vaqtine dek, oluncaya dek, şimdiye dek, bu āna dek, gününe dek, irinceye dek, şimdiye degin, bu āna degin” vb. gibi.

+dAn sonra: “şenādan şoñra, üçüncü dördüncü gününden şoñra, bundan şoñra, itdikden şoñra, kılındıkdan şoñra” vb. gibi.

+IIK, +IcA, +dA, +cIK, +cAGIz, +dAn +(y)IA ekleriyle yapılmış zaman zarfları da Münşeatta yer yer görülür: “çoğluğ, şimdilik, gāhice, bu eşnāda, üç dört gün içinde, evā’ilde, bir lağzecik, bir kaç güncegiz, kadīmden” vb. gibi.

Münşeatta kullanılan Türkçe/Türkçe yapıllı diğır zaman zarfları şu şekildedir: “artık, bundan aqdem, şimdi, bir müddet, bir zamān, bir kaç ay, bir kaç sene, bir nice gün, bir müddet, nice müddet dağı, üç dört ay muqaddem, imdi, bir gün aqdem, bundan aqdem, nice müddet, dört beş sâ’at kıala, bundan böyle” vb. gibi.

Farsça ve Arapça asıllı zaman zarfları da Münşeatta yer yer görülür. Arapça zaman zarflarından bazıları: “fī-mā-ba’ d, min-ba’ d, ilā-āğiri’l-eyyām, ile’l-ān ba’ zen, evvel, ‘an-ğarıbi’z-zamān, ‘an-ğarıb, ba’ dehu, mede’ d-dühür, ibtidā, hālā, ba’ d” gibi. Farsça zaman zarflarından bazıları: “hemīşe, hemvāre, hemān, gāh, nā-gāh, gāh u bī-gāh, dem-be-dem, her bār, tā ki, şeb-tā-be-şabāğ, çend rüz, peyveste, rüz-be-rüz, şeb ü rüz, bī-hengām” gibi.

Münşeatta görülen Türkçe/Türkçe yapıllı diğır türdeki zarflar şu şekildedir:

Miktar zarfları: “ancağ bu deñi, bu deñlü, bir kıat dağı, bir güne dağı, bir dürlü, bu mertebe, her ne kıadar, her ne deñlü, ol kıadar, bir nice vechle, tā bu mertebe, nice def’ a, bu def’ a, bir kerrecik, altı ayda bir kerre, bütün, biñde bir” vb. gibi.

Hal zarfları: “yalñız, yine, bu güne, böyle böyle, böyle, şöyle” gibi çekim eki almamış hal zarfları bulunduğu gibi +IncA, +(y)IA gibi eklerle oluşturulmuş hal zarfları da Münşeatta mevcuttur. Özellikle +(y)IA eki sıkça kullanılmış ve uzun kelime gruplarının sonuna getirilerek yazara uzun cümleler kurmada esneklik sağlamıştır: “tağdirce, mücibince, muğtezāsınca, yanınca, ‘ināyetleriyle” vb. gibi.

Hal zarfları olarak daha çok Farsça ve Arapça asıllı olanlar tercih edilmiştir: “düş-ber-düş, ez-ser-i nev, māl-ā-māl, pey-ā-pey, ber-cümle, mū-be-mū, dāmen-be-miyān, her çend, āğūş-güşāde, cevşen-be-düş, şad çendān, rū-ber-ķafā, dāde-be-rāh, germ-ā-germ, bī-dirīg, ceste ceste, yegān yegān; binā’en, fi’l-cümle, fi’l-aşl, bi-ħasebi’l-beşeriyye, bi’d-defa’āt, bi-ecma’ihim, bi-vechin, bi’l-cümle, bi’l-iltimās, bi-ķazāi’llāhi, ke’l-evvel, ke-mā-fi’l-evvel, ke-mā-fi’l-ķadīm, ke-mā-hüve’l-vācib, min-ķüllī’l-vücūh, ‘ale’l-ħuşūş, bilā-sebeb, maħzā, imtişālen, mūte’essiren, luţfen ve keremen, ħuşūşen, sem’an ve tātaten, mūterakķiben, takrīren ve taħrīren, ġalibā, mücerred, lā-yenķatī’, fāriġü’l-bāl” vb. gibi.

Münşeâtta, -(y)Up, -IncA, -mAKsIzIn, -mAzdAn, -(y)ArAK, -(y)All, dIKCA, -(i)ken, -mAGIn, -mAGIA ekleriyle oluşturulmuş çok sayıda zarf-fiile rastlamak mümkündür: idüp, yedüp, olup, buyurulmayup, varınca, çıkınca, irince, olunca, olunmaksızın, olunmazdan, olarak, olunarak, olalı, gitdikçe, tırduķça, gelmişken, olmaķda iken, görülmemişken, bilmez iken, intizār iken, yoġ iken, olmaġın, itmegin, olmaġla, itmekle vb. gibi. Bu eklerden en çok -(y)Up, -(i)ken, -mAGIn, -mAGIA ekleri kullanılmıştır. Tüm bu eklerin eklendiġi belli başlı birkaç fiil vardır. Bunlar “olmak”, “etmek” ve “kılmak” fiilleridir. Zarf-fiiller çoġunlukla bu fiillerle oluşturulmuştur. -mAGIn, -mAGIA ekleri fiile; (olmasından) dolayı, (olması) sebebiyle, (olması) yüzünden, (olmakla) beraber gibi anlamlar katmaktadır.

Münşeâtta kullanılan Türkçe zarflar, diġer Türkçe kelime türlerine oranla daha zengindir. Özellikle yukarıda deġinilen belirli yapıdaki zaman zarfları yazarın en çok tercih ettiġi zarflardır. Sıfat-fiiller gibi zarf-fiiller de uzun yan cümleler oluşturulurken sıkça kullanılır, ancak çeşitlilik bakımından birkaç taneyi geçmezler. Hal zarfları olarak daha çok Farsça ve Arapça asıllı olanlar tercih edilmiştir.

1.2.4. Edatlar

Münşeâtta cümleleri veya kelime gruplarını birbirine bağlamada sıkça kullanılan ve yazara uzun cümleler kurmada esneklik/kolaylık saġlayan altı yapı dikkati çekmektedir: gerek ... ve gerek, ne ... ve ne, deġil ... daġı, deġil ... bile, yā ... yā, hem ... hem. Bu bağlama edatlarının birbirine bağladığı cümle veya kelime grupları bazen

bu edatların gözden kaçmasına neden olacak kadar uzundur. "ve" bağlacı Münşeâtta çoğu zaman virgül veya nokta işlevi görür.

Münşeâtta kullanılan cümle başı edatları çoğunlukla Farsça ve Arapça asıllı kelimelerden oluşur: bā-vücūd-ı, eger-çi, eger, belki, ammā, āyā, ‘acebā, kāşki, meger, şāyed, velik, fe’ammā, ya‘nī, lākin, ma’-hazā, hattā, yāhūd, faķat, elbette, bināen ‘aleyh, zīrā, bināen-‘alā-zālik, veyāhūd, belki, tā ki, tā, ez-ķadīm vb. gibi. Türkçe/Türkçe yapılı cümle başı edatlarının başlıcaları şu şekildedir: yalnız, işte, ancak, her ne kadar, her ne deñlü, kaldı ki, bu vechle, hele, artık, vb. gibi.

"+ter, +āsā, +veş, ber+, der+, ez+, bā+, ender+" gibi ön ek ve son ek halindeki çeşitli Farsça edatlara da Münşeâtta rastlamak mümkündür: "dürter, ber-cestēāsā, zengīveş, ber-mışdāķ-ı, ez-ķadīm, bā-vücūd-ı, ķenārāsā, ender-miħnet, ez-defter, der-‘uhde" vb. gibi.

Türkçe asıllı veya Türkçe asıllı bir kelime ile oluşturulmuş bazı edatlar: "ile, bile, birle, daħı, gibi, sebebiyle, için, yine, diyü, bu kadar, şol kadar, özge, nice, ise, degil, göre, böyle, yoħsa, ne, her kimiñ, her ķanģı, her ķanda, her ķaç, ha". vb. gibi.

Harf-i cer denilen bazı Arapça edatlar çoğu zaman kalıp ifadelerle birlikte görülür: fi’l-cümle, ilā-āħiri’z-zamān, ‘ale’l-ħuşuş, ‘ale’d-devām, beyne’l-ehālī, bi-Muħammed, bi-ecma‘ihim, bi-ħasebi’l-beşeriyye, bi’l-cümle, bilā-sebeb, bināen-‘alā-zālik, bināen ‘aleyh, ke-mā-kān, ke’l-evvel, ke-mā-fi’l-evvel, ke-mā-hüve’l-vācib, mā-şadaķ, min-ciheti’l-intisāb, min-küllī’l-vücüh, müşārün ileyh, mūmā ileyh, mā-yeħtācu ileyh, mā-lā-ķelām, fe-ammā" vb. gibi.

Edatlar bakımından çok çeşitlilik gösteren Münşeâtta, Türkçe, Farsça ve Arapça deģişik yapılarda birçok edat kullanılmıştır. Cümle başı ve bağlama edatlarında daha çok Farsça ve Arapça edatlar tercih edilmiştir.

1.2.5. Zamirler ve şahıs ekleri

Münşeâtta üçüncü tekil şahıs zamiri olarak yalnız halde iken “ol” şekli kullanılmış yönelme ve ilgi halinde ise “aña” ve “añın” şekilleri kullanılmıştır. Dönüşlülük zamiri “kendı” ve “kendü” olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. “Kimse” belirsizlik zamirinin ise “kimse” ve “kimesne” olarak iki şekilde kullanıldığı görülür. “Kimesne” şekli sadece bir yerde geçmektedir.

İsim ve fiil çekimlerinde, ikinci çoğul şahıs eki +sIz şeklindedir: “hoşnudsız, buyurursız, eyleyesiz, idersiz, gidesiz, olasız, bilürsüz, itmeyesiz, buyurasız” gibi.

Genelde bir mütevazılık belirtisi olarak, bazen yazar kendisinden başka bir şahıs olarak bahseder ve üçüncü tekil şahıs eklerini kullanır ve hemen ardından birinci tekil şahıs ekini kullanır:

Bu bende-i felek-zede-i nā-kāmiñ pürsiş-i hātır-ı fātirim (7b)

Bu ğarīķ-i deryā-yı sirişk-i ḥasretiñ taraf-ı girībān-ı cānımdan yapışup (29b)

Bu ğaflet-zede-i ḥ^vāb-ı sengīn-i miḥnet ırak yerde taş gibi yatar bulundum (33a)

1.2.6. Fiiller

Münşeâtta Türkçe asıllı kelimelerin çoğunluğunu fiiller oluşturur, ancak fiiller çeşitlilik bakımından çok zengin değildir. Bütün fiiller aşağıda sıralanan fiillerin kök veya çeşitli eklerle türetilmiş gövdelerinin çekiminden oluşmaktadır: olmak, kılmak, etmek, buyurmak, eylemek, gitmek, varmak, sanmak, demek, turmak, görmek, salmak, yetmek, işitmek, kalmak, yoklamak, yazmak, anlamak, virmek, bulmak, yemek, içmek, göstermek, yürütmek, sakınmak, bilmek, urmak, yetmek, koymak, tutuşmak, açmak, atmak, düşmek, uğramak, satmak, bırakmak, döndermek, yapışmak, sarılmak, yakmak, çıkarmak, akıtmak, ölmek, çıkmak, bakmak, onulmak, kırılmak, unutmak, görüşmek, eğlenmek, tutmak, uğratmak, gidermek, acımak, ağlamak, geçmek. Bu fiillerden yetmek, yürütmek, urmak fiillerinin ilk ikisi günümüzde farklı anlamlarda kullanılmakta sonuncusu ise vurmak şeklinde kullanılmaktadır:

yetmek: ulaşmak, vasıl olmak, (feryadına) cevap vermek

yürütmek: sevk etmek, saldırtmak

urmak: vurmak, (el) atmak, (el) uzatmak, (el) sürmek

Fiiller büyük oranda cümlede zarf-fiil, sıfat-fiil, isim-fiil gibi görevlerde veya yardımcı fiil olarak kullanılmıştır. Yüklem durumunda olan fiiller ise çoğu zaman bir birleşik fiilin yardımcı fiili konumundadır.

Münşeâtta yardımcı fiil olarak kullanılan fiiller şunlardır: ol-, et-, kıl-, eyle-, buyur-, bul-, ver-, gör-, ur-, koy-, bil-, dönder-, düş-, uğrat-, yet-, tut-, bırak-, Bunlar

arasında daha çok ol-, et-, eyle-, kıl-, buyur-, bul- gibi fiiller kullanılmıştır. Yardımcı fiillerle oluşturulan birleşik fiillerin isim unsuru daha çok Arapça veya Farsçadan oluşur. Türkçe bir isimle kurulanlar çok azdır ve daha çok deyimleşmiş fiillerdir: "yol bul-, söz et-, çok gör-, akçe etme-, sağ ol-, elini tut-, terk et-, kulağına yit-, el ur-" gibi.

Yardımcı fiillerle kurulan bu birleşik fiillerin, bazen "hāml olundu, vāşıl oldu, te'şīr itmedi, fehm itdim, şāyān görülmedi, cevāb virdi, feryādına yiter, iktidār koymadı, icrā buyurursuz, ma' mūr eyleye, inşāf eyle haddiñi bildiñ, sükūnet buldı" örneklerinde olduğu gibi, sadece bir isim ve bir yardımcı fiilden oluştukları gibi bazen de Farsça yapılı bir isim tamlaması ve bir yardımcı fiilden oluştukları da görülür. Bu durumda isim tamlamasının ilk ögesi, yani tamlanan, birleşik fiilin isim unsurudur. Tamlananın diğer ögeleri ise birleşik fiilin öznesi, nesnesi veya tümleci konumundadır.

Havāle-i kalb-ı ilhām-āşnā-yı kerīmāneleri ol-

Ber-hem-zen-i hengāme-i iktidār ol-

İrāş-ı cünbiş it-

Müsellem-i dest-i ' aql-ı ma' āş it-

İrā'et-i sāhil-i selāmet eyle-

Resānide-i ser-menzil-i merām eyle-

Merfū' -ı icābet-serāy-ı kibriyā kııl-

İrsāl-i cānib-i devletleri kııl-

Az olmakla beraber Münşeâtta çeşitli şekillerde oluşturulmuş iki fiilden oluşan birleşik fiiller de mevcuttur: idegelmeleriyle, olageldigi, olunagelüp, idebilür, bilebilür, şalup eksilmez, virilür kesilmez, añlar añlamaz, acır ağlar, gelür geçer, ider ola, kıaldım gittim, bilüp тұrurken, idüp giderler, yidigim içdigim, olup тұrurken" gibi.

Münşeâtta sayı bakımından epey fakat çeşitlilik bakımından sınırlı sayıda bulunan fiiller daha çok sıfat-fiil, zarf-fiil, isim-fiil veya yardımcı fiil olarak kullanılmış, yüklem olarak genellikle isimler tercih edilmiştir.

1.2.7. Tamlamalar

Münşeâtta tamlamaların öne çıkan özellikleri, Farsça gramer yapısına göre kurulmuş uzun ve karma yapıda olmalarıdır. Bu tamlamalar, bazen, sonlarına getirilen çeşitli Türkçe çekim ekleri ve edatlarla söz dizimi içerisinde özne, yüklem, zarf, yer tamlayıcısı, nesne gibi görevler alırlar. Bazen de daha büyük yapıdaki isim ve sıfat tamlamalarının veya sıfat-fiil, zarf-fiil ve isim-fiil gibi kelime gruplarının bir parçası olurlar.

Münşeâtta çoğunluğu Farsça yapılı olmak üzere, Türkçe, Arapça ve Farsça yapılı tamlamalar bulunmaktadır. İlk bakışta fark edilmese de Türkçe yapılı tamlamalar sayıca az değildir. Çoğu zaman Farsça yapılı tamlamalar, Türkçe yapılı tamlamaların tamlayanı veya tamlananı konumundadır. Arapça yapılı tamlamalar ise azdır. Bunlar genellikle bazı kalıp ifadeler veya izafet-i lafziyye denilen sıfat konumundaki tamlamalardır: dārü'l-eymen, ḥablü'l-metîn, 'âlimü's-sırr ve'l-ḥafıyyât ve kâdi'l-ḥacât, Rabbü'l-'âlemîn, veliyyü'n-ni'âm, lemḥatü'l-başar, dārü's-sa'âdetü's-şerîfe, ilâ-âḥiri'l-eyyâm, şandūkatu'l-ma'ârif, min-küllü'l-vücūh, bi-ḥasebi'l-iktidâr, müşârün bi'l-benân, ke-mâ-hüve'l-vâcib, benâtu'n-na'ş, keşîrü'l-berekât, kerîmü's-şifât, bedî'ü'l-beyân, şâkirü'n-ni'âm, serî'ü't-te'şîr vb. gibi.

Arapça yapılı tamlamalar çoğunlukla Farsça yapılı tamlamalarda bir ismin sıfatı veya tamlamanın bir unsuru olarak kullanılmıştır:

Bed-ḥ'âhân-ı zât-ı kerîmü's-şifâtı (3a)

Nâle-i seḥergâhî-i serî'ü't-te'şîrim (13b)

Emr-i şerîf-i lâzımu't-teşrîfe (İ3, 21a)

Vücūd-ı nâdirü'l-mevcūd-ı ser-â-ser cüdları (35a)

Şa'bu'l-ḥuşûl-i umûr-ı kâşîmetü'z-zuhûrlarından (29a)

Mektûb-ı bedî'ü'l-üslûb-ı ḥikem-âmîzleri (55b)

Bu 'abd-ı za'îfü'l-ḳalb u ḳaviyyü'l-iḥlâş (69a)

Bazen Farsça, Türkçe ve Arapça yapılı tamlamaları bir arada görmek de mümkündür:

Âhen-dilân-ı şedîdü's-şekîme-i yârânîñ iltihâb-ı nâ'ire-i kibr ü kîni (19b)

Mesîhâ- nefes-i feryâd-resleriñ ḥaytu's-su'â'-ı berḳ-iltimâ'-ı nazar-ı i'ânetlerine (12a)

1.2.7.1. İsim tamlamaları

Münşeâtta çoğunlukla Farsça kaidelere göre oluşturulmuş farklı yapılarda birçok isim tamlaması vardır. Tamlamanın bütün unsurları isimden oluşan tamlamalar olduğu gibi, içerisinde sıfat tamlaması da barındıran karışık tamlamalar da mevcuttur. Bu tür tamlamalarda sıfat tamlaması isim tamlamasının tamlayanı veya tamlananı konumundadır. Aşağıdaki örneklerde isim tamlamasının bütün unsurları isimdir:

Şemere-i nihâl-i büstân-ı devleti (26b)

Medâr-ı intizâm-ı kâr-ḥâne-i dünyâ (34a)

Güşâyiş-i ḡonce-i ḡülzâr-ı şâdmânîleri (38a-39b)

İktibâs-ı envâr-ı ḥurşîd-i salṭanatla (3b)

Aşağıdaki örneklerde ise içerisinde sıfat tamlamaları barındıran isim tamlamaları bulunmaktadır.

Neyyir-i ḥayyir-i vücûd-ı ma' delet-âlûd (6b)

Güş-vâre-i ḡüş-t-pâre-i mesâmi' -i mü'minîn (11b)

İnbîk-i zehr-âb-çekân-ı dîde-i ḥûn-feşânlarından (34b)

Mazmûn-ı nâme-i tâli' -i ḥümâyûn (30b)

Zehr-âb-ı nâ-güvâr-ı ḳalaḳ u ıztırâb (26b)

İki veya üç kelimeli Türkçe yapılı isim tamlamaları oldukça azdır ve daha çok, nispeten sade metinlerde bulunmaktadır: bahâsınıñ bir miḳdârın, endîşeniñ ḥaṭâsı, bu ḳullarınıñ daḫı âzmâyiş-kerdesi, ḥaşmınıñ hicv ü tezyîfine, bu maddenîñ vuku' u, bî-sitâreler sitâresi, ḥasret-keşler sirişki, kerem kânı, merhamet ' ummânı vb. gibi.

Türkçe yapılı tamlamalar daha çok, uzun Farsça yapılı tamlamaları da bünyesine katan, daha kapsamlı bir yapıdadır. Bu yapıda, tamlayan ve tamlanan unsur birçok Farsça tamlamayı da barındıran uzun kelime gruplarından oluşabilmektedir:

Resmo ḳal' asınıñ fezâ-yı küdüret-fezây-ı miḥnet-peymâsı (12a)

Sitâre-sûḫteleriñ rûz-ı ârâm-sûz-ı hicrânda be-hem-âmîḫte-i la' li-ḥûn-ı derûn olan midâd-ı sirişk-i şengerf-gûnları (26b)

Muḥadderāt-ı serā-perde-i ‘işmet ü benāt-ı ḥānevāde-i silsile-i nübüvvetden ḥaremim cāriyeleriniñ on beş miqdārı (15b)

Maḳāl-i bī-me’āl-i fesede-i ḥasede ile kār-ḥāne-i devletden dūr olan ser-geşte ğarībleriñ ‘ıyāl ü etbā’ u evlād u eşyā’ınıñ ğaleyān-ı āteşin-ḥurūş-ı dīg-i derūnlarına (34b)

Meḥmed Ketḥudā bendeleriniñ hevādārlarınıñ müteşebbiş oldukları vesā’il ü esbāb-ı vesā’iṭine (51a)

Sa’ādetlü İsmā’il Paşa birāderimiz ḥazretleriniñ vürūdleriniñ üçüncü dördüncü gününden (44a)

Türkçe yapılı tamlamalarda tamlayan ile tamlanan arasına bazen beyit, cümle gibi farklı unsurların girdiği görülmektedir.

Ol dellāle-i hiç-ber-düş-ı bāzār-ı fitneniñ ıslāḥ oluncaya dek ḥāne-i imām-ı şerī’ atda ḥabs u inzār olunması (11b)

Ḥazretleriniñ i’cāz-ı siyāk-ı kelāmda [beyit] maḳāline mā-şadaḳ ve tertīb-i mehāmm-ı enāmda, [beyit] me’āline müsteḥaḳḳ olan zāt-ı ‘āmimü’l-berekātı (37b)

Ḥazretleriniñ, mā-dām ḥayme-i muṭallā-sütün-ı āftāb ğāḥ dāmen-i şahrā-yı ḥāverzeminde mehçe-ğüşāy-ı irtibāt-ı atnāb ve ğāḥ kenāre-i sāḥa-ı bāḫterde ṭüb-rübāy-ı bārgāḥ-ı nüh-ḳıbāb ola, sāyebān-ı beyābān-ġir-i devlet ü iḳbālleri (1b)

1.2.7.2. Sıfat tamlamaları

Münşeatta, yapı olarak Farsça kaidelere göre oluşturulmuş sıfat tamlamaları hâkimdir. Sıfat tamlamaları, “burc-ı āḫire, derūn-ı pāk, zebān-ı belāğat-feşān, müjde-i dil-ğüşā” gibi sadece bir isim ve sıfattan oluşabildiği gibi, bir isim ve izafet kesresi veya “u” bağlama edatıyla sıralanan birkaç sıfattan da oluşabilmektedir. Ancak bunlar pek sık kullanılmamıştır:

Nāme-i ḥūnīn-ta’bīr ü āteşin-te’sīri (46b)

Nidā-yı ḥāṭır-fersāy-ı sāmī’ a-ḥırāşıyla (34b)

Vücūd-ı mes’ūd-ı ‘ālem-sūd-ı ḥıdīvāneleri (8a)

Farsça yapılı sıfat tamlamaları çoğunlukla isim tamlamalarının bir unsuru konumundadır.

Emvâc-ı pey-der-pey-i suṭūr-ı ser-â-ser-sürür-ı kerem-nâmeleri (17a)

Hâll-i ‘uḡde-i müşkile-i güm-nāmân (24a)

Havâle-i ḡalb-ı ilhâm-âşnâ-yı kerimâneleri (25a)

‘Âlem-i kübrâ-yı vücūd-ı cihân-südları (35a)

Üftâde-i çâh-ı siyâh-ı ğurbet (9a)

Müstakil Türkçe yapılı sıfatlar azdır ve daha çok, metnin nispeten sadeleştiği yerlerde görülür: "bir gün, tarḡ itdikleri mecâlis, bir kaç ay, teng ü tār bir zindân, altmış üç senesi, mevâliden ma‘rûf bir âdem, iki dâne, devletlü, ‘inâyetlü Muştafâ Paşa, nice zamân, ğarîb ḡâlet, şu işler, ḡurı selâm" vb. gibi. Türkçe yapılı sıfat tamlamaları daha çok sıfat-fiillerle (olan, iden) yapılıdır. Ancak Türkçe sıfat-fiillerle oluşturulan bu sıfat tamlamaları karmaşık bir yapı arz eder. Bazen bu sıfat tamlamaları bir isim tamlamasında tamlayanın bir parçası olabilmekte, bazen de sıfat tamlamalarının tamlayan veya tamlanan unsurları isim tamlamalarından veya başka kelime gruplarından oluşabilmektedir. Bu türde tamlamalar Münşeâtta çok sayıda bulunmaktadır.

Żarûrî istiḡdâm u istişḡâblarına şiddet-i ihtiyâcım olan beş altı nefer (12b)

İrsâl-i cânib-i devletleri ḡılınan du‘â-nâmemizde (42a)

Maḡzâ ni‘met olan vücūd-i mes‘ûd-ı cihân-süd-ı kerimâneleri (15a)

Cüy-bâr-ı beyne’s-suṭūr-ı nâme-i nâmîlerinden terâviş iden âb-ı ḡayât (30b)

‘Arûs-ı dâmâd-küş-i ḡâne-ber-endâz-ı rûzgârîñ şîve-i nâ-der-ber-â-ber-i şekîb-fersâsından ḡişsemize işâbet iden ḡadeng-i niġâh-ı ğâżab-âmîz-i teġafül ile (45b-46a)

Ma’nâ-yı mücerred-i lafz-ı cüd olan vücūd-ı müstecmi‘ü’s-su‘ûd-ı ḡıdîvâneleri (1b)

Farîza-i zimmet-i çâkerânem olan da‘avât-ı ḡayriyye-i devâm-ı devletleri (2a)

Sıfat tamlamalarında dikkati çeken bir husus da bir ismin hem Türkçe hem de Farsça yapılı sıfat tamlamalarıyla nitelenmesidir:

ḡayâle gelmez, me’mûl olunmaz ḡidemât-ı ḡâṡır-nevâz (38b)

Şudûr iden fermân-nâme-i ‘âlem-muṡâ‘larına (38b)

Ṣoḡuz ḡazîneli bir bârgâh-ı âsmân-sân (61a)

Ta‘alluḡ iden raḡne-i vîrânı (46b)

Böyle bir çāh-ı nā-ka' r-yāba (23a)

Mübtelā oldığım illet-i ārām-sūza (İ3, 21b)

Ba'z-ı mürüvvetmendān-ı 'ālem-ülfet cānibinden tesliyet ü teraḥḥuma dā'ir vuḫū'
Bulan evzā'-ı ḥāṭır-ḥ'āh-ı ṭarab-engīz (28a)

1.2.8. Cümleler

Münşeattaki cümlelerin temel özelliği, genel olarak, uzun ve karmaşık bir yapıda olmalarıdır. “Etmek, olmak, kılmak, imek” gibi işlek fiillerle oluşturulan zarf-fiil, sıfat-fiil veya isim-fiillerin oluşturduğu uzun yan cümlelerle örülü cümleler, çoğu zaman nokta veya virgül görevi gören “ve” bağlacı ile birbirine bağlanırlar. Küçük yapılardan büyük yapılara doğru birbirini sarmalayarak oluşturulan daha büyük yapılar, sonunda genellikle bir sıfat-fiil, zarf-fiil veya isim-fiile ve ardından da ana cümlenin bir ögesine bağlanır. Büyük bir marifetle işlenen ve çoğu zaman herhangi bir söz dizimi yanlışına rastlanılmayan bu cümleler bazen bir mektubun tümünü kapsayabilmektedir. Yazara böyle esnek bir cümle yapısını sağlayan, uzun cümleler kurmasına olanak tanıyan bazı unsurlar vardır. Bunların başında yukarıda değinilen fiillerle oluşturulan zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiillerdir. "ki, ve, gerek ... ve gerek, ne ... ve ne, değil ... daḫı, değil ... bile, yā ... yā, hem ... hem, eger-çi, ammā, velīk, ya' nī" gibi bağlama edatları ve cümledeki bazı ögelerin ortak kullanılması da yazara uzun ve esnek cümle kurmada yardımcı olmuştur. Münşeattaki, sanat kaygısıyla kaleme alınmış birçok metinde secilerin de cümle yapısı ve uzunluğu üzerinde etkisi vardır. Yazar bazen uygun bir kafiyei yakalamak için birbirine paralel yan cümleler veya kelime grupları oluşturabilmektedir.

Sanatlı ve süslü metinlerde görülen, nerdeyse bütün bir metni kapsayan bu uzun ve girift cümle yapısıyla, düşünce ve duyguların akışı kesintiye uğramadan devam eder. Âdeta bir solukta her şey ifade edilmeye çalışılır. Ancak duygu yoğunluğunun olduğu ve sanat kaygısının bulunmadığı, dilin basit düzeyde bir iletişim aracı olarak kullanıldığı metinlerde ise cümle yapısı değişir. Cümleler karmaşık yapıdan daha basit bir yapıya geçer ve nispeten kısalmır.

Türkçe ek, fiil ve birkaç isim dışında neredeyse tümü yabancı unsurlardan oluşan Münşeât, karma bir yapı görünümündedir. Ancak bu unsurlar Münşeattaki

metinlerin iskeleti sayılabilecek Türkçe cümle yapıları içerisinde, her ne kadar yabancı da olsalar, bir uyum içerisindeyler. Bu metinleri bir bakıma Türkçe kılan da bu cümle yapılarıdır. Bu nedenle, yukarıda değinildiği gibi uzun ve girift bir yapıda olan bu cümlelerdeki yapıların çözümlemesi ve bu yapılar arasındaki ilişkilerin tespiti, metinlerin doğru anlaşılması ve okunması bakımından da önemlidir.

1.2.8.1. Cümle tahlilleri

Aşağıda, Münşeâttan bazı metinler alıntılanmış ve bunlar, Münşeâttaki cümle yapısını ve cümleyi oluşturan öge ve yapılar arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak için tahlil edilmeye çalışılmıştır. Tahlili çok fazla ayrıntıya boğmamak, karmaşık ve uzun bir yapıda bulunan cümleleri daha da karmaşık bir hale sokmamak için kelime gruplarına değinilmemiştir.

Örnek metinler, Münşeâttaki cümlelerin yapısı hakkında bütüncül bir fikir verebilmesi için farklı yapı ve türdeki metinlerden seçilmiştir. Cümleler tahlil edilirken, karışıklığa mahal vermemek, ögelerin sınırlarını belirginleştirmek için bazı işaret ve semboller kullanılmıştır. || işareti ana cümlelerin ögelerini; / ise ana cümle içerisinde daha küçük yapıdaki yan cümlelerin ögelerini ayırmada kullanılmıştır. || ← işareti kendisinden önceki || işaretine kadar olan kısmı; ◀ işareti ise kendisinden önceki bütün metni tanımlamaktadır. Parantez içerisindeki üç nokta, metnin alıntılanmayan (beyit, ayet vb. gibi) kısmını göstermektedir. Metinde belirtilmeyen ortak unsurlar da (ortak yüklem/sıfat-fiil/zarf-fiil gibi) cümle yapılarının anlaşılmasına yardımcı olunması için sadece burada parantez içerisinde yazılmıştır. Metinlerin cümle tahlillerinin ardından, ayrıca, cümlelerin iskelet yapısını ortaya koymak ve görselleştirmek için bazı şemalar da oluşturulmuştur.

Birinci Metin

Kārgāh-ı ṭurfe-endām-ı ‘ālem-i imkānda taḥrīk-i mākū-yı ‘azīmet-i ṣādīka ile tanzīm-i tār u pūd-ı nesīc-i niyyet-i ḥālīṣā ve pāy-mūzdī-i himmet-i fā’iqa ile ṭarḥ-ı nuḫūṣ-ı bedī‘ü’t-tertib-i a‘māl-i ṣāliḥa idüp metā‘-ı rūy-dest-i merdüm-firīb-i dükkānçe-i ihtidā‘ pes-endāḥte-i ṣandūkā-ı mu‘āmele-i mekr ü tezvīr ve kıymet-i bedestān-ı bezistān-ı amālī nā’il-i ḫumāṣ-ı her-dem-revāc itmegi ḥāṣṣa-ı lāzıme-i

meşîme-i mürüvvet itmiş iken bād-fürüş-ı reste-bāzār-ı āzār bir ālāy dellāl-i hîç-ber-düşüñ nidā-yı hâtır-fersāy-ı sāmî' a-hırāşıyla kālā-yı dil-bend-i 'ālem-pesend-i hāl ü şānı lekedār-ı tamgā-yı şehādet-i zūr ya' nî maqāl-i bî-me'āl-i fesede-i ḥasede ile kār-ḥāne-i devletden dūr olan ser-geşte ġarîbleriñ 'ıyāl ü etbā' u evlād u eşyā'ınıñ ġaleyān-ı āteşin-ḥurüş-ı dîg-i derūnlarına inbîk-i zehr-āb-çekān-ı dīde-i hūn-feşānlarından tereşşuḥ u seyelān iden қаатарāt-ı eşk-i ḥasret ü seyl-āb-ı dumū' -ı ḥayret ḥırmen-i bālā-tūde-i sāmān-ı sitemkārāna imtār-ı tegerg-i berḫ-i belā ve mezra' a-ı nā-dürüde-i ḥamiyyet-i ḥod-kāmān[1] nümüne-nümāy-ı rīgistān-ı beyābān-ı fenā itdikçe ve teḫāzā-yı siyehkārî-i ṭālî' -i nā-sāz ile pertev-i mişkāt-ı hâtır-fürüz-ı meserretten tenvîr-i kāşāne-i zāmîre fā'iz-i dest-māye-i iktidār olamayup şadme-i ser-şiken-i kûpāl-i ġadr ile mütevārî-i ġadîr-i nā-ḫa' r-yāb-ı ıztırāb olan bî-günāhlarıñ hūn-āb-ı dāğ-ı derūnları meclis-i ṭurfe-nizām-ı mükāfāt ü intikāmda çehre-i ma' kūs-ı nifāk-pişegāna 'alā-eyyî vechin kân-ı gül-güne-i ḥacālet olduḫça ġurüb-ı kevkeb-i kem-şu' le-i nizām-ı ḥālî ṭulū' -ı āftāb-ı sa' ādet ü iḫbālîni müstetbi', beyt (...) medlülünce çend rüz ġaltidegî-i mezlaḫa-ı firîb-i ihvān i' tilā-yı derece-i rif' at u iclālîni müstelzim olan devletlü, 'ināyetlü, kerîmü'l-aḫlāk efendim, sultānım ḥazretleriniñ ḥadeng-i şu' ā' -ı āftāb-ı iḫbālîleri sengîn-dīvār-ı sîne-i a' dāyı raḫnedār-ı deriçe-i ceriḫā-ı nā-kāmî ve teheyî-i esbāb-ı meclis-i cāh u celālleri neşve-i pā-der-rikāb-ı şahbā-yı cāh ile ḥumār-zedegān-ı derd-i ser-i ḥırmān-ı murād olan ḥod-kāmān-ı bezmgāh-ı ġurūrı serāsîme-i te' āṭî-i kāsāt-ı hūn-āşāmî idüp *ve mā-neḫamū minhū illā en yū' minū bi'llāhi* ma' nāsıyla taḫṭı' a vü ta' yîb olunan zāt-ı pāk-ı firîşte-şifāt-ı kerîmāneleri iltibās-ı ḫal' -ı bāhirü'ş-şerîf-i 'izz ü 'alā ile maḫsūd-ı kār-fermāyān-ı ḫalem-rev-i kām-rānî ve *şāfi' i ber-āmed ve küştend* meşeliyle zaḫmdār-ı sinān-ı lisān-büridenî ve mecrūḫ-ı siḫām-ı ifk-i münāfîk-sîretān-ı gerden-zedenî olan vücūd-ı nādirü'l-mevcūd-ı ser-ā-ser-cüdları iḫbāl-i piş-bāzān-ı mevkib-i devletle ḫā'iz-i şeref-i tevfiḫ ü istiḫbāl ve 'an-ḫarîb bālā-nişînî-i mesned-i istiḫlālîyle mültecā-yı pîrāye-bendān-ı dīvān-ı fermān-rānî olmaḫ du' ā-yı icābet-peymāsı ma' rüz-ı bārgāh-ı kibriyā-penāh-ı Rabbānî ḫılındığı siyākda ma' rüz-ı dā' i-i ġurbet-zedeleri budur ki ma' reke-i kārzār-ı ḫavādiş-i rüzgārda cevşen-be-düş sevdā-yı peykār olan cān-sipārlar redd ü bedel-i sinān-ı ser-tîz ve āmed-şod-ı nüşābe-i şāi' қа-ḫîzden ḫirāset ber-düş ve şiyānet-i çeşm ü ġüş birün-ı dā' ire-i imkān ve vesîle-i ızā' a-ı bizā' a-ı cism ü cān olmaḫla, beyt (...) maqālîni recz-i hengāme-i ġîr ü dār ve

siper-endāz-ı ‘ıyy ü ‘acz u inkisār ile ‘inān-ı tevsen-i şebāt u qarārı taḥvīl-i semt-i ārāmgāh-ı kenār itmek rūşen-dilān-ı pertev-i hüner-perverī olanlara çerāg-ı cihān-fürüz-ı tarīḫ-i selāmet ve gevher-fürüşān-ı bāzār-ı suḥanverī bulunanlara fevā’idi ḥāvī rengīn-ticāret iken keştī-i çār-sütün-ı vücdı mersā-yı ğam-fersāy-ı ‘uzlet ü inzivādan deryā-yı merdüm-ḥ^vār-ı ülfet-i aḥbāba ki her ḥabābı bir gird-āb ve her ḫaṭresi ḥāne-ber-endāz bir seyl-ābdır, endāḫte ve ‘alem-i zer-mancuḫ-ı sevdā-yı riyāseti efrāḫte iden aşḫāb-ı himmetiñ ser-bülend-i efser-i ‘azīmeti, mışra‘ (...) medlūliyle āzürde-i seng-i felāḫan-ı ḫazā-yı nā-gehānī ve iḫtizā-yı te’şir-i ḫāşşa-ı baḫt-ı bed ü ‘ulüvv-i himmet esbāb-ı cem’ıyyet-i bezmgāh-ı sāmānī gāh u bī-gāh rehīn-i tefriḫa vu perīşānī olmaḫ muḫtezā-yı ṭabī‘at-ı ‘adīmü’l-i‘tidāl-i zamān olmaḫla; girān-bār-ı bāküre-i himmet-i ‘ulyā olan ğuşūn-ı mevzūn-sīmā-yı şecere-i şābitü’l-aşl-ı zāt-ı kerīmleri nişāne-i seng-i suḫāṭa-çinān-ı maḫalle-i ḥām-ṭab‘ī oldıḫı delīl-i kemāl-i vicdānī ve ‘alem-i kübrā-yı vücd-ı cihān-südları nüşḫa-ı ma‘nā-yı ḫaḫiyye-i iḫbāl-i cāvidānī oldıḫınıñ müselleme bürhānı olmaḫın bir nice gün istiṭlā‘-ı nükte-i ḫadr-ı ‘āfiyet için ḫikmet-i bāliḫa-ı *fe-li’r-rahmāni elṭāfun ḫafıyye* zımında kenāre-ḫir-ı baḫr-ı pür-āşüb-ı ḫurb-ı şūrī oldukları müstelzim-i iḫbirār-ı mir’āt-ı ḫāṭır olmasun ve rübā‘ī (...) da‘vā-yı istiḫkām-ı esās-ı iḫlāş ve izḫār-ı ri‘āyet-i merāsım-i iḫtişāş zımında nişeste-i kemīngāh-ı ḫadr u nifāḫ olan bed-kīş ü kec-endīşlerin kāviş-i tişe-i *men ḫafara bi’ren li-aḫīhi veḫa‘a fihi* ile ta‘biye-i ser-rāḫ itdikleri çāhda ki evvelīn pāye-i süllem-i cāhdır, bir nice gün laḫziş-i ḫadem-i meymenet-lüzūmları sebebiyle bi-ḫasebi’l-beşeriyye vāḫi‘ olmaḫ ḫerd-i melāl ü ḫubār-ı infi‘āl derūn-ı pāk u ḫalb-i tābnāklarına yol bulmasun. (34b-36a)

Bir mektuptan (34 no.lu metin) alıntılanan, uzun ve girift bir cümle yapısına sahip bu metin, bir ana cümle ve iki yardımcı cümleden oluşmaktadır. Ana cümle “ki” bağlama edatıyla iki yardımcı cümleye bağlanmış, bu yardımcı cümleler ise “ve” bağlama edatıyla birbirine bağlanmıştır. Birinci cümle (ana cümle) yüklem türüne göre isim cümlesi; yerine göre kurallı cümle ve anlamına göre olumlu cümledir. Yardımcı cümleler ise yüklem türüne göre fiil cümlesi; yerine göre kurallı ve anlamına göre olumsuz cümlelerdir. Türkçenin genel cümle yapısına aykırı olarak ana cümle başta, yardımcı cümleler ise sondadır. Farsçanın etkisiyle gelişen (Karahana, 2012: 86) bu tür cümle yapılarına Münşeattaki mektupların büyük çoğunluğunda da rastlamak mümkündür.

Aşağıda, cümle yapılarını daha açık görebilmek için metin kısaltılarak verilmiş, daha sonra ise cümleler ayrı ayrı tahlil edilmeye çalışılmıştır. Tahlili basitleştirmek ve daha anlaşılır kılmak için cümleler, kendi içerisinde bir bütünlük oluşturan daha küçük gruplara ayrılmıştır.

Metnin kısaltılmış hali

Kārgāh-ı (...) kılındığı siyākda (zarf) / ma^ʿrūz-ı dā^ʿī-i ğurbet-zedeleri (özne) budur (yüklem) || ki || ma^ʿreke-i (...) kenāre-gīr-i baħr-ı pūr-āşub-ı ħurb-ı şūrī oldukları (özne) / müstelzim-i iğbirār-ı mir'āt-ı hātır olmasun (yüklem) || ve || rübā^ʿī (...) (cümle dışı unsur) / (...) olacağ gerd-i melāl ü ğubār-ı infi^ʿāl (özne) / derūn-ı pāk u ħalb-i tābnāklarına (yer tamlayıcısı) / yol bulmasun (yüklem).

Ana cümlelerin öğeleri

Kārgāh-ı (...) ma^ʿrūz-ı bārgāh-ı kibriyā-penāh-ı Rabbānī kılındığı siyākda: zarf

ma^ʿrūz-ı dā^ʿī-i ğurbet-zedeleri: özne

budur: yüklem

Ana cümlelerin tahlili

1. Kārgāh-ı ħurfe-endām-ı ʿālem-i imkānda (yer tamlayıcısı) / taħrīk-i mākū-yı ʿazīmet-i şādıka ile tanzīm-i tār u pūd-ı nesīc-i niyyet-i ħālīşā ve pāy-müzdī-i himmet-i fā'ika ile tarħ-ı nuķūş-ı bedī'ü't-tertib-i a^ʿmāl-i şālīha idüp metā^ʿ-ı rüy-dest-i merdüm-firīb-i dükkānçe-i ihtidā^ʿı pes-endāhte-i şandūķā-ı mu^ʿāmele-i mekr ü tezvīr [itmegi] (belirtilmeyen ortak nesne) / ve / kıymet-i bedestān-ı bezistān-ı āmālī nā'il-i ħumāş-ı her-dem-revāc itmegi (belirtili nesne) / ħāşşā-ı lāzıme-i meşīme-i mürüvvet itmīş iken (yüklem) || ← (zarf-fiil grubu: bir sonraki sıfat-fiilin zarfı)

2. bād-fürüş-ı reste-bāzār-ı āzār bir ālāy dellāl-i hiç-ber-düşün nidā-yı ħātır-fersāy-ı sāmī^ʿa-ħırāşıyla kālā-yı dil-bend-i ʿālem-pesend-i ħāl ü şanı lekedār-ı tamgā-yı şehādet-i zūr [olan] (belirtilmeyen ortak sıfat-fiil) ya^ʿnī maķāl-i bī-me'āl-i fesede-i ħasede ile kār-ħāne-i devletden dūr olan ser-geşte ğarībleriñ ʿıyāl ü etbā^ʿ u evlād u eşyā^ʿınıñ ğaleyān-ı āteşin-ħurüş-ı dīg-i derūnlarına inbīķ-i zehr-āb-çekān-ı dīde-i ħūn-feşānlarından tereşşuħ u seyelān iden ħatarāt-ı eşķ-i ħasret ü seyl-āb-ı dumū^ʿ-ı

hayret (özne) / hırmən-i bālā-tüde-i sāmān-ı sitemkārāna (yer tamlayıcısı) / imtār-ı teğerg-i berķ-i belā [itdikçe] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / mezra^ʿ a-ı nā-dürüde-i ḥamiyyet-i ḥod-kāmān[1] (belirtili nesne) / nümüne-nümāy-ı rīgistān-ı beyābān-ı fenā itdikçe (yüklem) || ← (zarf-fiil grubu: 4. grubun ilk sıfat-fiilinin zarfı)

3. / ve / teķāzā-yı siyehkārī-i t̄ālī^ʿ-i nā-sāz ile pertev-i mişkāt-ı ḥātır-fürüz-ı meserretten tenvīr-i kāşāne-i zāmire fā'iz-i dest-māye-i iktidār olamayup şadme-i ser-şiken-i kūpāl-i ğadr ile mütevārī-i ğadīr-i nā-ķa^ʿ r-yāb-ı ıztırāb olan bī-günāhlarıñ ḥūn-āb-ı dāğ-ı derūnları (özne) / meclis-i t̄urfe-nizām-ı mükāfāt ü intikāmda (yer tamlayıcısı) / çehre-i ma^ʿkūs-ı nifāk-pişegāna (yer tamlayıcısı) / ^ʿālā eyyī vechin (zarf) / kân-ı gül-güne-i ḥacālet olduķça (yüklem) || ← (zarf-fiil grubu: bir sonraki sıfat-fiilin zarfı)

4. ğurūb-ı kevkeb-i kem-şu^ʿle-i nizām-ı ḥālī t̄ulū^ʿ-ı āftāb-ı sa^ʿādet ü iķbālını müstetbi^ʿ [olan] (belirtilmeyen ortak sıfat-fiil), beyt (...) medlülünce çend rüz ğaltideġī-i mezlaķa-ı firīb-i ihvān i^ʿtilā-yı derece-i rif^ʿat u iclālını müstelzim olan devletlü, ^ʿināyetlü, kerīmü'l-aḥlāk efendim, sultānım ḥazretleriniñ ḥadeng-i şu^ʿā^ʿ-ı āftāb-ı iķbālleri (özne) / sengīn-divār-ı sīne-i a^ʿdāyı (belirtili nesne) / raḥnedār-ı deriçe-i ceriḥā-ı nā-kāmī [idüp] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / teheyyī-i esbāb-ı meclis-i cāh u celālleri (özne) / neşve-i pā-der-rikāb-ı şahbā-yı cāh ile ḥumār-zedegān-ı derd-i ser-i ḥırmān-ı murād olan ḥod-kāmān-ı bezmgāh-ı ğurūrı (belirtili nesne) / serāsīme-i te^ʿāṭī-i kāsāt-ı ḥūn-āşāmī idüp (yüklem) || ← (zarf-fiil grubu: bir sonraki sıfat-fiilin zarfı)

5. ve mā-neķamū minhum illā en yū^ʿminū bi'llāhi ma^ʿnāsıyla taḥṭı'a vü ta^ʿyīb olunan zāt-ı pāk-ı firişte-şifāt-ı kerīmāneleri iltibās-ı ḥal^ʿ-ı bāhirü'ş-şerīf-i ^ʿizz ü ^ʿālā ile maḥşūd-ı kār-fermāyān-ı ķalem-rev-i kām-rānī [olmak] (belirtilmeyen ortak isim-fiil) ve şāfi^ʿi ber-āmed ve küştend meşeliyle zaḥmdār-ı sinān-ı lisān-büridenī ve mecrūḥ-ı siḥām-ı ifk-i münāfiķ-siretān-ı gerden-zedenī olan vücūd-ı nādirü'l-mevcūd-ı ser-ā-ser-cüdları iķbāl-i piş-bāzān-ı mevkib-i devletle ḥā'iz-i şeref-i tevfiķ ü istikbāl [olmak] (belirtilmeyen ortak isim-fiil) ve ^ʿan-ķarīb bālā-nişīnī-i mesned-i istiklāliyle mültecā-yı pīrāye-bendān-ı divān-ı fermān-rānī olmaķ du^ʿā-yı icābet-peymāsı (belirtili nesne) / ma^ʿrūz-ı bārgāh-ı kibriyā-penāh-ı Rabbānī kılındıġı

(yüklem: sıfat-fiil grubu) / siyâkda || ◀ (ana cümle zarfı) || ma^ç rüz-ı dâ^ç i-i ğurbet-zedeleri (ana cümle öznesi) || budur (ana cümle yüklemi)

Birinci yardımcı cümlelerin ögeleri

ma^ç reke-i kârzâr-ı (...) kenâre-gîr-i baħr-ı pür-âşüb-ı ħurb-ı şûrî oldukları: özne
müstelzim-i iğbirâr-ı mir'ât-ı ħâtır olmasun: yüklem

Birinci yardımcı cümlelerin tahlili

1. ki || ma^ç reke-i kârzâr-ı ħavâdiş-i rüzgârda (yer tamlayıcısı) / cevşen-be-düş (zarf) / sevdâ-yı peykâr olan cân-sipârlar (özne) / redd ü bedel-i sinân-ı ser-tîz [olmağla] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / âmed-şod-ı nüşâbe-i şâi^ç ħa-ħîzden (yer tamlayıcısı) / ħirâset ber-düş [olmağla] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / şıyânet-i çeşm ü güş (özne) / bîrûn-ı dâ^ç ire-i imkân [olmağla] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / vesîle-i izâ^ç a-ı bizâ^ç a-ı cism ü cân olmağla (yüklem) || ← (bir sonraki isim-fiilin zarfı)

2. beyt (...) maħâlîni recz-i hengâme-i gîr ü dâr ve siper-endâz-ı ^çıyy ü ^çaczu inkisâr ile ^çinân-ı tevsen-i şebât u ħarârı taħvîl-i semt-i ârâmgâh-ı kenâr itmek (özne) / rüşen-dilân-ı pertev-i hüner-perverî olanlara (yer tamlayıcısı) / çerâğ-ı cihân-fürûz-ı ħarîħ-i selâmet [iken] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / gevher-fürüşân-ı bâzâr-ı suħanverî bulunanlara (yer tamlayıcısı) / fevâ^ç idi ħâvî rengîn-ticâret iken (yüklem) || ← (bir sonraki isim-fiilin zarfı)

3. keştî-i çâr-sütûn-ı vücûdı mersâ-yı ħam-fersây-ı ^çuzlet ü inzivâdan deryâ-yı merdüm-ħ^vâr-ı ülfet-i aħbâba ki her ħabâbı bir gird-âb ve her ħaħresi ħâne-ber-endâz bir seyl-âbdır, endâhte [iden] (belirtilmeyen ortak sıfat-fiil) ve ^çalem-i zer-mancuħ-ı sevdâ-yı riyâseti efrâhte iden aşħâb-ı himmetiñ ser-bülend-i efser-i ^çazîmeti, mışra^ç (...) medlûliyle âzürde-i seng-i felâħan-ı ħazâ-yı nâ-gehânî [olmak] (belirtilmeyen ortak özne) / ve / iħtizâ-yı te^çşîr-i ħâşşa-ı baħt-ı bed ü ^çulüvv-i himmet esbâb-ı cem^çıyyet-i bezmgâh-ı sâmânî gâh u bî-gâh rehîn-i tefriħa vu perîşânî olmaħ (özne) / muħtezâ-yı ħabî^ç at-ı ^çadîmü'l-i^ç tidâl-i zamân olmağla (yüklem) || ← (5. gruptaki “oldukları” sıfat-fiilinin zarfı)

4. girān-bār-ı bākūre-i himmet-i ‘ulyā olan ğuşūn-ı mevzūn-sīmā-yı şecere-i şābitü’l-aşl-ı zāt-ı kerīmleri (özne) / nişāne-i seng-i suķāta-çinān-ı mazalle-i hām-ṭab‘ī oldığı (belirtili nesne) / delil-i kemāl-i vicdānī [olmağın] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / ‘ālem-i kübrā-yı vücūd-ı cihān-südları (özne) / nüşha-yı ma‘nā-yı każiyye-i iķbāl-i cāvidānī oldığıniñ müselleme bürhānı (belirtili nesne) / olmağın (yüklem) || ← (5. gruptaki “oldukları” sıfat-fiilin zarfı)

5. bir nice gün (zarf) / istiṭlā‘-ı nükte-i kadr-ı ‘āfiyet için (zarf) / hikmet-i bālīga-yı *feli’r-raḥmāni elṭāfun ḥafīyye* zımında (zarf) / kenāre-gir-i baḥr-ı pür-āşūb-ı kurb-ı şūrī oldukları (yüklem) || ← (ana yüklemin belirtili nesnesi) || müstelzim-i iğbirār-ı mir’āt-ı ḥāṭır olmasun (ana yüklem)

İkinci yardımcı cümlelerin öğeleri

rübā‘ī (...): cümle dışı unsur

da‘vā-yı istiḥkām-ı (...) vāқи‘ olacak gerd-i melāl ü ğubār-ı infī‘āl: özne

derūn-ı pāk u ḳalb-i tābnāklarına: yer tamlayıcısı

yol bulmasun: yüklem

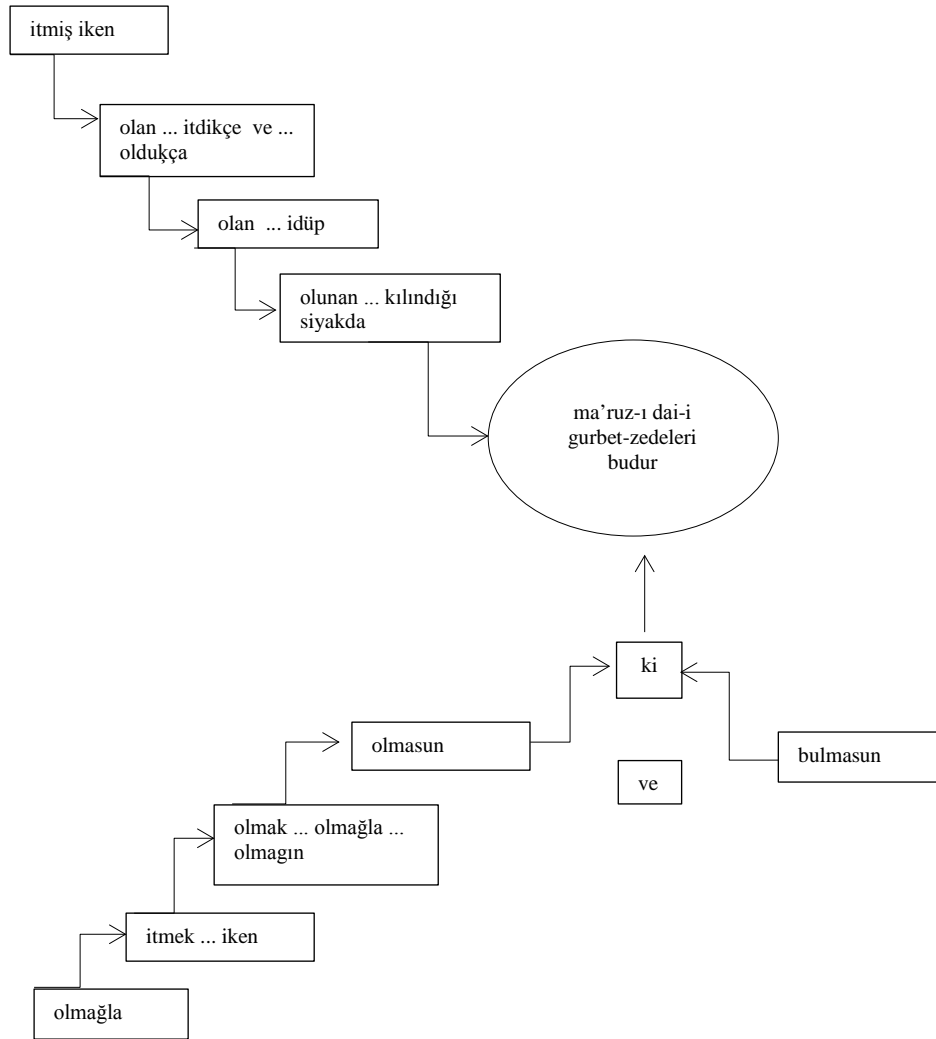
İkinci yardımcı cümlelerin tahlili

ve / rübā‘ī (...) (cümle dışı unsur) || da‘vā-yı istiḥkām-ı esās-ı ihlāş ve izḥār-ı ri‘āyet-i merāsım-i ihtişāş zımında nişeste-i kemāngāh-ı ğadr u nifāk olan bed-kış ü kec-endişlerin kāviş-i tişe-i *men ḥafara bi’ren li-aḥihi veḳa‘a fihi* ile ta‘biye-i ser-rāh itdikleri çāhda ki evvelin pāye-i süllem-i cāhdır, bir nice gün lağziş-i ḳadem-i meymenet-lüzūmları sebebiyle bi-ḥasebi’l-beşeriyye vāқи‘ olacak gerd-i melāl ü ğubār-ı infī‘āl (özne) || derūn-ı pāk u ḳalb-i tābnāklarına (yer tamlayıcısı) || yol bulmasun. (yüklem)

Metnin cümle yapısını gösteren şema

Aşağıdaki şemada, metindeki ana cümlelerin ve yardımcı cümlelerin yapısı görselleştirilmiştir. Burada ana yüklem çember içerisinde, diğer yapılar ise kutucuklar içerisinde gösterilmiştir. Kutucuklar içerisindeki son fiiller, bir sonraki

kutucukta yer alan ilk fiilin niteliyicisi konumundadır. Birbirini sarmalayarak devam eden bu yapılar arasındaki bağlantı oklarla ifade edilmiştir.

Şekil 1. Birinci Metnin Cümle Yapısı

İkinci Metin

Gül-i her-dem-bahār-ı ḥamd u sipās ḥadiqa-ı vaḥdet-serāy-ı Melik-i müte'âlde cilve-fürüş-ı güşāyiş olmağā ṣāyān u sezāvārdır ki ḥār-çesbān-ı çār-bāğ-ı 'anāşırđan ḳadem-nihāde-i süllem-i merātib-i ḥavāşş olanlar *e'ūzu bi-ke min-ke* ile 'aşā-yı pāsān-ı riyāz-ı 'ināyetinden ictinā'-ı bākūre-i mağfired iderler ve naḥl-ı mīvedār-ı ṣenā-yı bī-ḳıyās ravzatu'ş-şafā-yı kibriyā-yı Ḥudā-yı bī-zevālde düş-ber-düş-ı nihālān-ı şükr ü sitāyiş olmağā çesbān u revādır ki gül-be-dāmenān-ı gülşen-i şühüddan bī-perdegān-ı mevākib-i 'avam olanlar *eğışni yā ğiyāse'l-mestağşine* ile kúpāl-i dūr-bāş-ı ḥiyāz-ı merḥametinden istiskā-yı mā'u'l-ḥayāt-ı mekremet idüp

giderler ve rūdbār-ı dūrūd-ı nā-ma' dūd ol pād-şāh-ı selāṭīn-gulām-ı nübüvvetiñ kenāre-i mürğzār-ı 'izzetinden icrāya ahrādır ki hār-der-pā-reftegān-ı bādiye-i 'işyān ve ber-āşüftegān-ı terāküm-i cürm-i bī-pāyāna dārü'l-emān-ı ravza-ı şefā' atı penāh ve nesīm-i taḥiyyat-ı nā-ma' dūd ol dād-ḥ^vāh-ı lā-mekān-ı maḳām-ı risāletiñ bālā-yı gülşen-serāy-ı rif'atından ihdāya sezādır ki sāye-i dīvār-ı 'arş-medār-ı 'ināyeti me'men-i nefes-giriftegān-ı maṭmüre-i sehv ü ḥaṭā ve pā-ḥuftegān-ı şahrā-yı günāhdır ve gül-nihālān-ı medāyiḥ ü teḥyā ol zīnet-baḥşān-ı ḥıyābānzār-ı imāniñ çemenistān-ı cāh u celāllerinde bā-ḥuşuş nigezbān-ı çār-bāğ-ı İslām olan çār-rükni dīvān-serāy-ı nübüvvetiñ büstān-ı hemişe-bahār-ı ḥaşmet ü istiḳlāllerinde yār-i nesīm-i 'ināyet-i Bārī ile pezīrā-yı cünbiş ü ihtizāz olmağa lāyıḳdır ki her biriniñ sāye-i bālā-yı bālā-bülend ve pāygāh-ı ma' delet-serāy-ı ercmendi pāy-sūḥtegān-ı tāb-ı āftāb-ı kıyāmete çār-bāb bir sāybān-ı bihişt-nişān ve ber-efrūhtegān-ı lehīb-i āteş-i yevm-i sā' ata toḳuz ḥazīneli bir bārgāh-ı āsmān-sāndır. (60b-61a)

Münşeâtaki dibâceden (76 no.lu metin) alıntılanan bu metinde “ki, ve” bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış, seri halinde devam eden, birbirine paralel on cümle vardır. Bütün cümleler yüklemlerinin yerine göre kurallı; anlamlarına göre olumlu cümlelerdir. 2. ve 4. cümleler yüklemlerinin türüne göre fiil; diğerleri ise isim cümleleridir.

Birinci cümle

Gül-i her-dem-bahār-ı ḥamd u sipās (özne) || ḥadīka-ı vaḥdet-serāy-ı Melik-i müte'āldē (yer tamlayıcısı) || cilve-fürüş-ı güşāyiş olmağa (yer tamlayıcısı) || şāyān u sezāvārdır (yüklem)

İkinci cümle

ki || hār-çesbān-ı çār-bāğ-ı 'anāşırdan ḳadem-nihāde-i süllem-i merātib-i ḥavāşş olanlar (özne) || e'ūzu bi-ke min-ke ile (zarf) || 'aşā-yı pāsbān-ı riyāz-ı 'ināyetinden (yer tamlayıcısı) || ictinā'-ı bāküre-i mağfirederler (yüklem)

Üçüncü cümle

ve || naḥl-ı mīvedār-ı şenā-yı bī-ḳıyās (özne) || ravzatu'ş-şafā-yı kibriyā-yı Ḥudā-yı bī-zevāldede (yer tamlayıcısı) || dūş-ber-dūş-ı nihālān-ı şükr ü sitāyiş olmağa (yer tamlayıcısı: isim-fiil grubu) || çesbān u revādır (yüklem)

Dördüncü cümle

ki || gül-be-dāmenān-ı gülşen-i şühūddan bī-perdegān-ı mevākib-i 'avam olanlar (özne) || *eğışnī yā ğiyāse'l-mestağşīne* ile (zarf) || kūpāl-i dūr-bāş-ı ḥiyāz-ı merḥametinden (yer tamlayıcısı) || istisḳā-yı mā'u'l-ḥayāt-ı mekremet idüp giderler (yüklem)

Beşinci cümle

ve || rūdbār-ı dūrūd-ı nā-ma' dūd (özne) || ol pād-şāh-ı selāḫin-ğulām-ı nübüvvetiñ kenāre-i mürğzār-ı 'izzetinden (yer tamlayıcısı) || icrāya (yer tamlayıcısı) || aḥrādır (yüklem)

Altıncı cümle

ki || ḥār-der-pā-reftegān-ı bādiye-i 'işyān ve ber-āşüftegān-ı terāküm-i cürm-i bī-pāyāna (yer tamlayıcısı) || dārü'l-emān-ı ravza-ı şefā' atı (özne) || penāh[tır] (yüklem)

Yedinci cümle

ve || nesīm-i taḥıyyat-ı nā-ma' dūd (özne) || ol dād-ḥ^vāh-ı lā-mekān-ı maḳām-ı risāletiñ bālā-yı gülşen-serāy-ı rif' atından (yer tamlayıcısı) || ihdāya (yer tamlayıcısı) || sezādır (yüklem)

Sekizinci cümle

ki || sāye-i dīvār-ı 'arş-medār-ı 'ināyeti (özne) || me'men-i nefes-giriftegān-ı maḥmüre-i sehv ü ḥaḫā ve pā-ḥuftegān-ı şahrā-yı günāhdır (yüklem)

Dokuzuncu cümle

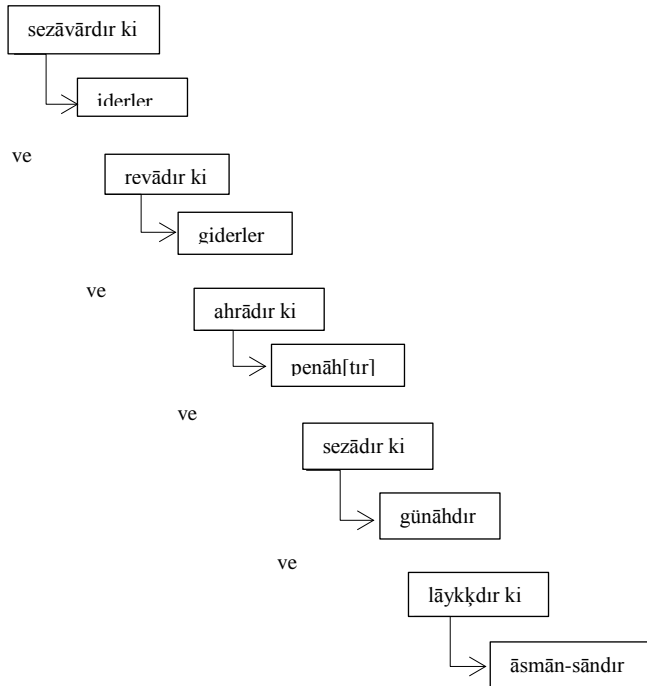
ve || gül-nihālān-ı medāyih ü teḥāyā (özne) || ol zinet-baḥṣān-ı ḥıyābānzār-ı imāniñ çemenistān-ı cāh u celāllerinde (yer tamlayıcısı) || bā-ḥuṣūṣ (zarf) || nigebān-ı çār-bāğ-ı İslām olan çār-rükn-i dīvān-serāy-ı nübüvvetiñ büstān-ı hemīşe-bahār-ı ḥaṣmet ü istiqlāllerinde (yer tamlayıcısı) yārī-i nesīm-i ‘ināyet-i Bārī ile (zarf) pezīrā-yı cünbiṣ ü ihtizāz olmağa (yer tamlayıcısı) || lāyıkdır (yüklem)

Onuncu cümle

ki || her biriniñ sāye-i bālā-yı bālā-bülend ve pāygāh-ı ma‘delet-serāy-ı ercmendi (özne) pāy-sūḥtegān-ı tāb-ı āftāb-ı kıyāmete (yer tamlayıcısı) || çār-bāb bir sāybān-ı bihiṣt-niṣān[dır] (belirtilmeyen ortak yüklem) ve || ber-efrūḥtegān-ı lehīb-i āteṣ-i yevm-i sā‘ ata (yer tamlayıcısı) || toḳuz ḥazīneli bir bārgāh-ı āsmān-sāndır (yüklem)

Metnin cümle yapısını gösteren şema

Aşağıdaki şemada “ki” bağlama edatıyla birbirine bağlı, ikili gruplar halindeki on cümlenin yapısı görselleştirilmiştir. İkili gruplar halindeki bu cümleler, aslında birer nokta işlevi gören “ve” bağlama edatıyla birbirlerine bağlanmıştır.

Şekil 2. İkinci Metnin Cümle Yapısı

Üçüncü Metin

Benim ‘inayetlü efendim Һazretleri āteşkede-i vedā‘ gāhda zebāne-keş olan nā’ire-i cān-süz-ı Һasret ki kemterin şerāresi bu nüh tū-kārgāh-ı raşinü’l-erkān-ı āsmānı lemĥatü’l-başarda ĥākister-i müy-ı āteş-dideye döndürürdi, bu ġariķ-i deryā-yı sirişk-i Һasretiñ ħaraf-ı ġiribān-ı cānımdan yapışup; ibtidā ĥāne-i endişede esbāb-ı sāmān-ı müdrikeye ilķā-yı şerāre-i ta‘ ħil, andan dükkān-ı reste-bāzār-ı müteĥayyilede reng-ā-reng yığılan teng-ā-teng kālā-yı ĥoş-ķumāş-ı şu‘ūr tutuşup ba‘dehu şaĥn-ı serāy-ı sinede ġoñül evine şarılıp dest-bürd-i yağmāġerān-ı ġumūm-ı ġurbetden baķiyye-i cüz’iyye-i esbāb-ı neşātı daĥı yaķup cān bāzārına geldikde dōlāb-ı hezār dolu firāķ ile çāh-ı nā-ķa‘ r-yāb-ı sīne-i bī-tābdan şular çıkarılıp ġözler yolundan rīsmān-ı tār-ı müjġān-ı ĥūn-efşān ile tulunba şanāyi‘i icrāsına mübāşeret olundu. (29b-30a)

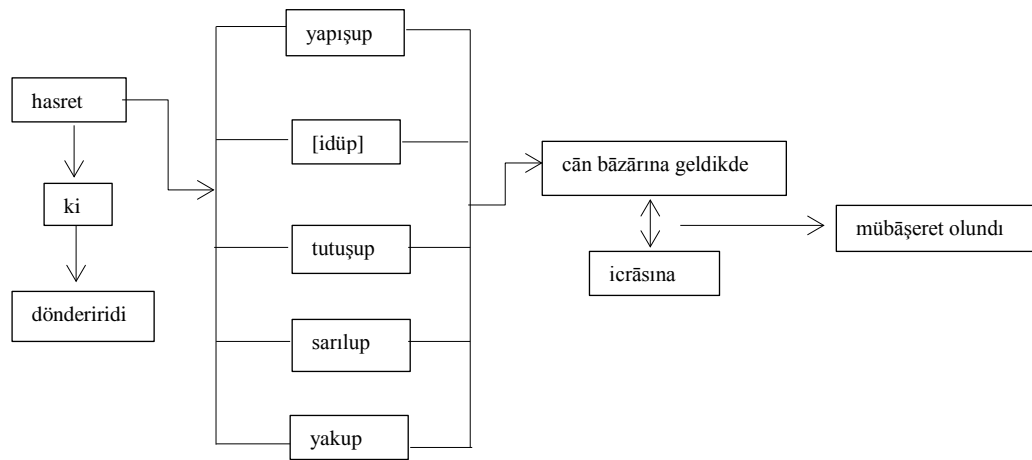
Bir mektuptan (37 no.lu metin) alıntılanan bu metin, zarf-fiillerle oluşturulmuş birçok yan cümleden oluşan, edilgen yapıdaki bir cümleden oluşmaktadır. Bu cümle; yüklemının yerine ġöre kurallı, türüne ġöre fiil, anlamına ġöre olumlu cümledir.

Birinci cümleinin tahlili

Benim ‘inayetlü efendim Һazretleri || ← (cümle dışı unsur) āteşkede-i vedā‘ gāhda zebāne-keş olan nā’ire-i cān-süz-ı Һasret (özne) / ki kemterin şerāresi bu nüh tū-kārgāh-ı raşinü’l-erkān-ı āsmānı lemĥatü’l-başarda ĥākister-i müy-ı āteş-dideye döndürürdi, (cümle dışı unsur: ki ilgi zamiriyle kurulmuş açıklama cümlesi) / bu ġariķ-i deryā-yı sirişk-i Һasretiñ ħaraf-ı ġiribān-ı cānımdan yapışup (zarf) / ibtidā ĥāne-i endişede esbāb-ı sāmān-ı müdrikeye ilķā-yı şerāre-i ta‘ ħil [idüp] (zarf) / andan dükkān-ı reste-bāzār-ı müteĥayyilede reng-ā-reng yığılan teng-ā-teng kālā-yı ĥoş-ķumāş-ı şu‘ūr tutuşup (zarf) ba‘dehu şaĥn-ı serāy-ı sinede ġoñül evine şarılıp (zarf) / dest-bürd-i yağmāġerān-ı ġumūm-ı ġurbetden baķiyye-i cüz’iyye-i esbāb-ı neşātı daĥı yaķup (zarf) / cān bāzārına (yer tamlayıcısı) / geldikde (yüklem) || ← (ana cümleinin zarfı) dōlāb-ı hezār dolu firāķ ile çāh-ı nā-ķa‘ r-yāb-ı sīne-i bī-tābdan şular çıkarılıp ġözler yolundan rīsmān-ı tār-ı müjġān-ı ĥūn-efşān ile tulunba şanāyi‘i icrāsına || ← (ana cümleinin yer tamlayıcısı) mübāşeret olundu. (yüklem)

Metnin cümle yapısını gösteren şema

Metnin cümle yapısının görselleştirildiği aşağıdaki şemanın ilk grubundaki kutucuklarında; ana cümlenin zarfı konumundaki yan cümlenin öznesi (hasret) ve bu özne ile ilgili ek bilgi veren, ki'li bir açıklama cümlesi yer almaktadır. İkinci gruptaki kutucuklarda, ana cümlenin zarfı konumundaki yan cümlenin zarfları yer almaktadır. Üçüncü gruptaki kutucuklarda, ana cümlenin zarfı ve yer tamlayıcısı yer almaktadır. Son kutucukta ise, cümledeki bütün yapıların bağlandığı, ana cümlenin yüklemi yer almaktadır.

Şekil 3. Üçüncü Metnin Cümle Yapısı

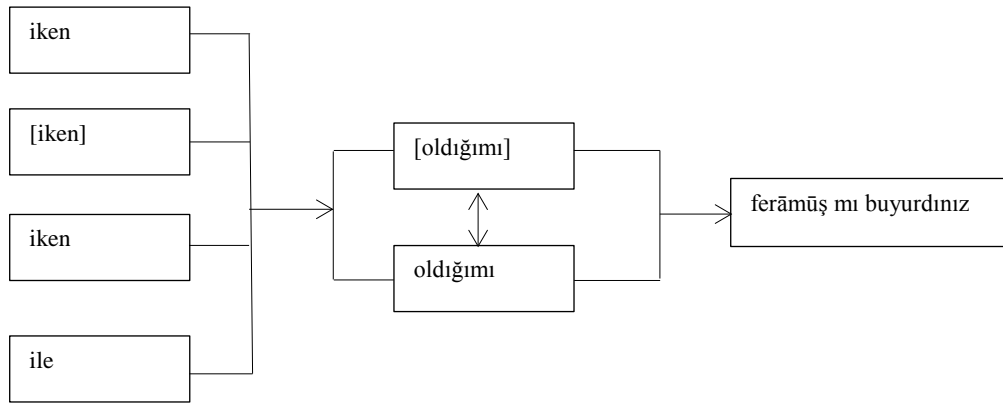
Dördüncü Metin

Vücūd-ı nā-būdum ‘ayār-şināsān-ı dārü’đ-đarb-ı imkân nazargâhında kıbil-i erziş-i fûls-i vâhid degil iken (zarf) / ve / bu kadar müddet ceyb-i kîse ve kîse-i ceybim vezâ’if-i mu‘ ayyene ve vâridât-ı muķarrreden tehî [iken] (belirtilmeyen ortak zarf) / ve / sâ‘ id-i nâ-müsâ‘ id-i dest-i ümîdim istişhâb-ı dest-māye-i cihete ma‘ aş u telâş-ı zindegî vü inti‘ aşda beste-i zencîr-i kûtehî iken (zarf) / enderün u bîrûnda bu kadar ‘ıyâl ü etbâ‘ ve aḥbâb u eşyâ‘ ile (zarf) / dil-sîr-i simâṭ-ı ni‘ met-i firāvân [oldığımı] (belirtilmeyen ortak yardımcı fiil) ve sezāvâr-ı luṭf-ı bî-ımtinân-ı Melik-i mennân oldığımı (yüklem) || ← (ana cümlenin belirtili nesnesi) ferāmūş mı buyurdıñız? (yüklem) (56a-56b)

Bir mektuptan (58 no.lu metin) alıntılanan bu metin tek cümleden oluşmaktadır. Yüklemnin türüne göre fiil cümlesi; yerine göre kurallı cümle ve anlamına göre olumlu soru cümlesidir.

Metnin cümle yapısını gösteren şema

Aşağıdaki şemada, ilk gruptaki kutucuklarda yer alan zarfların, ikinci gruptaki kutucuklarda yer alan ve cümlenin nesnesi konumundaki yan cümlenin yüklemine (oldığımı) nitelemesi ve bu yan cümlenin de nesne göreviyle cümlenin yüklemine bağlanması görselleştirilmiştir.

Şekil 4. Dördüncü Metnin Cümle Yapısı

Beşinci Metin

Mühendis-i ‘aql-ı mücerred ki ‘āmīl-i kār-ḥāne-i ezel ü ebeddir, miyāne-i lafz u ma‘nāsın peymūde-i endāze-i farz-ı muḥāl ve sāḥa-ı beyne’s-suṭūrın mesāḥa-ı ḥaṭavāt-ı ihtimāl idüp aṭlas-ı düvānzdeh-gez-i sinin-i heft hezārı hezār sāl baḥye-i köhne-ḳabā-yı zāl-i zamān itse **ne** evvelin ḥaṭve-i ‘azīmetinde nihāyet-i merātib-i süllem-i fenādan özge bir ḳademeye nihāde-i pāy-ı vüṣūl **olabilür ve ne** ‘adem-i muvāfaḳat-ı Ādem ü Şeyṭān ve muṭābaḳat-ı küfr ü imān gibi mübāyenet ü muḡāyeretden ḡayrı ile miyānelerin **bulabilür ve** müderris-i tīz-fehm-i ḥired ki mümeyyiz-i ḥayyiz-i nīk ü beddir, çār-dīvār-ı ‘anāşır ile pezīrā-yı ḳıyām ve şüret-pīrāy-ı istiḥkām olan vücūd-ı beşerden ihtiyār-ı maḳşüre-i ḳalb-ı pāk ve irtikāb-ı külfet-i zihni derrāk idüp devr itdigi ebvāb-ı kitābda **ne** böyle bir mes’ele ki sā’il ü muḡāṭab ruḡşat-ı sū’āl ve furşat-ı cevāb bulamayup dem-beste-i mevḳif-i kelāl ve

şermende-i eşer-i infî‘âl ola, der-âverde-i pîşgâh-ı nazar itmişdir ve ne bu maķûle ğalaţ-ı fâhiş ki ‘adem-i ihtimâl-i şavâb ile teccessüs-i raĥne-i ĥalel ü ĥaţâsına izâ‘at-ı naķdîne-i vaķt u zamân ve tevcîh-i nigâh-ı diķķat u im‘ân idenler nişâne-i nüşâbe-i ta‘n u techîl olunmaķ muķtezâ-yı ķâ‘ide-i nefsü’l-emr ola, işitmişdir. (62a-62b)

Münşeâtta bir takrizden (78 no.lu metin) alıntılanan bu metin, birbirine “ve” bağlama edatıyla bağlanmış, kendi içerisinde “ne ... ve ne” bağlama edatıyla bağlı ikişer cümle barındıran iki temel cümleden oluşmaktadır. Cümleler yüklemelerinin türüne göre fiil cümlesi; yerine göre kurallı cümle ve anlamına göre olumsuz cümlelerdir.

Birinci temel cümlelerin tahlili

Mühendis-i ‘aķl-ı mücerred (ikinci cümle ile ortak özne) || ki ‘âmîl-i kâr-ĥâne-i ezel ü ebeddir, (cümle dışı unsur: ki ilgi zamiri ile kurulmuş açıklama cümlesi) || miyâne-i lafz u ma‘nâsın peymûde-i endâze-i farz-ı muĥâl [idüp] (belirtilmeyen ortak zarf) / ve / sâĥa-ı beyne’s-suţûrın mesâĥa-ı ĥaţavât-ı ihtimâl idüp (zarf) / aţlas-ı düvânzdeh-gez-i sinîn-i heft hezârı (belirtili nesne) / hezâr sâl (zarf) / baĥye-i köhne-ķabâ-yı zâl-i zamân itse (yüklem) ||← (ana yüklem zarfı) || ne || evvelîn ĥaţve-i ‘azîmetinde (yer tamlayıcısı) || nihâyet-i merâtib-i süllem-i fenâdan özge bir ķademeye (yer tamlayıcısı) || nihâde-i pây-ı vüşûl olabilür (yüklem) || ve ne || ‘adem-i muvâfaķat-ı Âdem ü Şeyţân ve muţâbaķat-ı küfr ü imân gibi mübâyenet ü muĥâyeretden ğayrı ile (zarf) || miyânelerin bulabilür (yüklem)

Birinci cümlelerin ögeleri

mühendis-i ‘aķl-ı mücerred: özne

miyâne-i (...) itse: zarf

evvelîn ĥaţve-i ‘azîmetinde: yer tamlayıcısı

nihâyet-i merâtib-i süllem-i fenâdan özge bir ķademeye: yer tamlayıcısı

nihâde-i pây-ı vüşûl olabilür: yüklem

İkinci cümlenin öğeleri

(mühendis-i ‘aql-ı mücerred): Birinci cümle ile ortak özne

‘adem-i (...) gayrı ile: zarf

miyānelerin bulabilür: yüklem

İkinci temel cümlenin tahlili

ve || müderris-i tîz-fehm-i hîred (ikinci cümle ile ortak özne) || ki mümeyyiz-i hayyiz-i nîk ü beddir, (cümle dışı unsur: ki ilgi zamiri ile kurulmuş açıklama cümlesi) || çâr-dîvâr-ı ‘anâsır ile pezirâ-yı kıyâm [olan] (belirtilmemiş ortak sıfat-fiil) ve şuret-pîrây-ı istiḥkâm olan vücūd-ı beşerden ihtiyâr-ı maşşûre-i ḳalb-ı pāk [idüp] (belirtilmeyen ortak zarf-fiil) ve irtikâb-ı külfet-i zihn-i derrâk idüp devr itdiği ebvâb-ı kitâbda (yer tamlayıcısı) || ne || böyle bir mes’ele (belirtisiz nesne) || ki / sâ’il ü muḥâtab (özne) / ruḥşat-ı sū’âl ve fırsat-ı cevâb bulamayup (zarf) / dem-beste-i mevḳif-i kelâl [ola] (belirtilmeyen ortak yüklem) / ve / şermende-i eşer-i infi’âl ola, (yüklem) || ← (cümle dışı unsur: ki ilgi zamiri ile kurulmuş açıklama cümlesi) der-âverde-i pişgâh-ı nazar itmişdir (yüklem) || ve ne || bu maḳûle ḡalaṭ-ı fâhiş (belirtisiz nesne) || ki / ‘adem-i ihtimâl-i şavâb ile tecessüs-i raḥne-i ḥalel ü ḥaṭâsına izâ‘at-ı naḳdîne-i vaḳt u zamân ve tevcîh-i nigâh-ı diḳḳat u im‘ân idenler nişâne-i nüşâbe-i ta‘n u techîl olunmaḳ (özne) / muḳtezâ-yı ḳâ‘ide-i nefsü’l-emr ola, (yüklem) || ← (cümle dışı unsur: ki ilgi zamiri ile kurulmuş açıklama cümlesi) işitmişdir. (yüklem)

Birinci cümlenin öğeleri

müderris-i tîz-fehm-i hîred: özne

çâr-dîvâr-ı (...) ebvâb-ı kitâbda: yer tamlayıcısı

böyle bir mes’ele: belirtisiz nesne

der-âverde-i pişgâh-ı nazar itmişdir: yüklem

İkinci cümlenin öğeleri

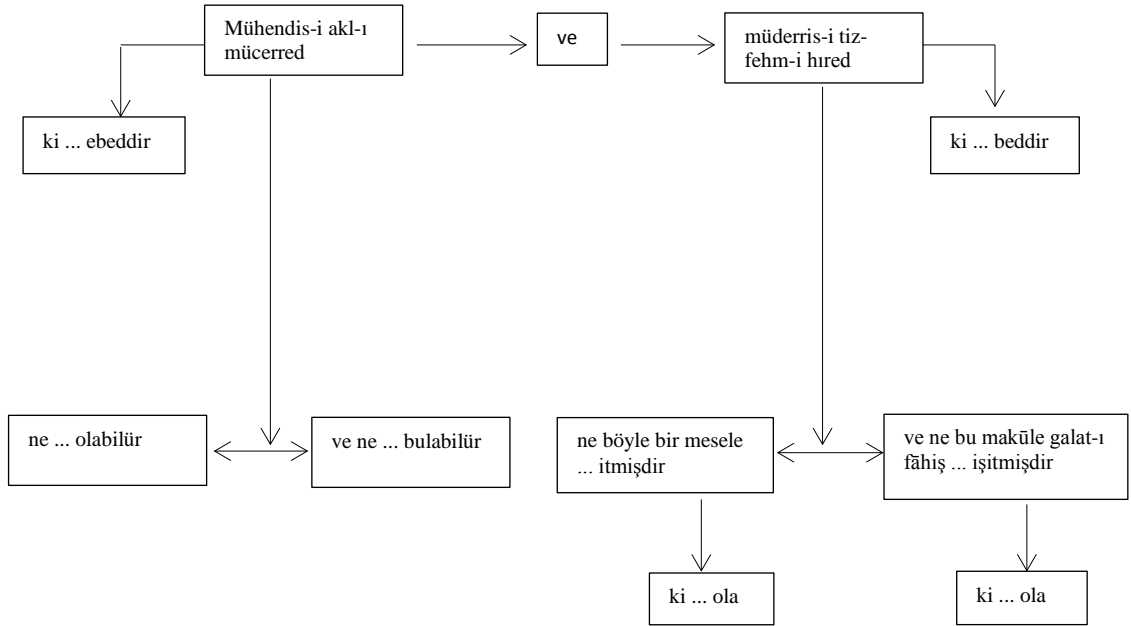
(müderris-i tîz-fehm-i hîred): birinci cümle ile ortak özne

bu makûle galat-ı fâhiş: belirtisiz nesne

işitmiştir: yüklem

Metnin cümle yapısını gösteren şema

Aşağıdaki şemada, nokta işlevi gören “ve” bağlama edatıyla birbirine bağlanmış iki ayrı cümlenin yapısı görselleştirilmiştir. Bu cümleler de kendi içerisinde “ne ... ve ne” bağlama edatıyla bağlı ikişer cümleden oluşmaktadır. Her iki cümlenin de öznesi (ilk kutucuklar) ki’li açıklama cümlesine sahiptirler. Bunlar, ana yüklemle direkt bağlantısı olmadığı için birer okla şemadaki cümle akışının dışında tutulmuşlardır. benzer bir durum ikinci cümlenin “ne ... ve ne” bağlama edatıyla birbirine bağlanmış cümlelerinde de vardır. Buradaki açıklama cümlelerin özneleri ise sırasıyla “böyle bir mesele” ve “bu makule galat-ı fahiş”tir.

Şekil 5. Beşinci Metnin Cümle Yapısı

1.3. Münşeâtın Üslup Özellikleri

Üslup biliminde (stylistics) bir yazarı diğerinden ayıran bireysel üslubun yanında belirli bir türle ilişkilendirilmiş türsel üsluptan da bahsedilir (Jeffries ve McIntyre, 2010: 1). İnşâ metinleri de belirli normlara göre oluşturulduklarından kendine has bir türsel üsluba sahiptirler. Bu üslupla yazılmış metinlerin genel özellikleri ise kelime

kadrolarının çok sayıda Farsça ve Arapça kelimedenden oluşması, uzun ve karma yapılı Farsça tamlamaların sıkça kullanılması, edebî sanatlarla süslü olmaları, anlamayı güçleştirecek derecede uzun ve girift cümle yapısına sahip olmalarıdır. Daha çok inşâ üslubuyla yazılan resmî ve özel yazışmaların önceden belirlenmiş bazı kaidelere sahip olmalarından dolayı da bu tür metinlerde ayrıca, ortak özelliklere sahip bazı klişe ibare ve bölümlere de rastlanılır. Nevres'in Münşeâtı da genel olarak yukarıda anlatılan inşâ üslubunun özelliklerine (bk. Çaldak, 2006: 76; İz, 2011: IX; Uzun, 2007: 10) sahiptir.

Üslup başlığı altında hem yukarıda değinilen türsel üslubu oluşturan unsurlar hem de yazarın bireysel üslubuyla ilgili özellikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak şu da belirtilmelidir ki yazarın bireysel üslubuyla ilgili tespitlerin ne kadar yazara has olduğu, orijinalitesi, diğer bir ifadeyle ne kadar yazarın bireysel üslubunu yansıttığı, ancak başka yazarlara ait benzer metinlerin üslup bakımından mukayeseli olarak incelenmesiyle ortaya çıkarılabilir.

Nevres Münşeâtındaki mektuplarının büyük bir çoğunluğunu yıllarca sürgünde kaldığı Resmo ve Bursa'da yazmıştır. Nevres'in yaşadığı bu sürgün hayatı onun mektuplarındaki üslubunu şekillendiren temel etkenlerdendir. Onun, mektuplarında sık sık dile getirdiği gurbet ve gurbet ekseninde yoğunlaşan ayrılık, yalnızlık, dışlanmışlık gibi duyguları, hastalık ve geçim sıkıntısıyla daha da dramatikleşen durumu mektuplardaki kelime kadrosunun, edebî sanatların vb. oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir.

Çoğunluğu bir inşâ örneği olan mektuplarda, inşâdaki hünerlerini göstermenin ve sanat kaygısının yanında, Nevres'in bir diğer amacı daha vardır: etkileyici ve ikna edici olmak. Çünkü o, mektuplarının çoğunu ya affını sağlamak ya nakdi yardım almak ya da hami kazanmak için yazmıştır. Bunun için de Nevres yaşadığı sıkıntıları en etkili bir şekilde anlatmaya çalışarak etkileyciliğini ve ikna ediciliğini inşâ alanındaki hünerleriyle birleştirmeye çalışmıştır. Durumunu daha da dramatize etmek için edebî sanatlardan, şiirden, ayet ve hadislerden, atasözü ve deyimlerden faydalanarak dilin bütün imkânlarını kullanmaya çalışmıştır.

Münşeâtta, inşâdaki en önemli lafız sanatlarından olan secilerle elde edilen görsel, işitsel ahenkle ve klasik şiirde sıkça karşılaşılan teşbih ve ibarelerle nesir dili

iyice şiir diline yaklaşmıştır. Klasik şiirdeki mazmunların, teşbihlerin izine Münşeâtta bir çok metinde de rastlamak mümkündür. Örneğin, ““andelîb-i perîşân-kuvvâ-yı cân-ı bîmâr bâl-rîhte-i kafes-i ıztırâb olup”, “gül-berg-i gülistân-ı nezâket”, “sünbülzâr-ı sufûr-ı müşgîni ki nümûne-nümây-yı benefşezâr-ı Firdevs-i berîn idi”, “derûn-ı sîne-i bî-çarâr ahker-pâre-i şerâre-i harâret ile mançal-i âteş idi”, “şâhid-i zîbende-hîrâm-ı selâm u kelâmları” vb. gibi.

Aşağıdaki ibareler de klasik şiirin çok bilinen bazı mısralarını hatırlatır. Örneğin aşağıdaki metinde italik yapılarak vurgulanan ibare “(...) gâh u bî-gâh *tûfî-zebân-ı mu'ciz-beyân-ı* nevâziş-i mu' tādların haqqımızda bâl-efşân-ı mu'tâyeye vü suhanverî (...)” (40b) Nefî'nin bir gazelindeki şu mısraı hatırlatır:

Tûfî-i mu'cize-gûyem ne desem lâf değil

Aşağıdaki metinde vurgulanan ibare ise Nedîm'in aşağıdaki beytini hatırlatır: “(...) hâzretleriniñ *kemâl-i nezâketden âzürde-i sâye-i müjgân-ı hûr* ve ifrâf-ı le'tâfetden müte'essir-i terâküm-i sürûr olan tab'-ı şafâ-sirişt-i kerîmâneleri (...)” (50b)

Nâ-tüvânım şöyle kim mecrûh olur cismim Nedîm

Geçse zîr-i sâye-i müjgân-ı çeşm-i mûrdan

Bu bölümde *temsîlî teşbihler, tekrar eden kelime ve ibareler, sürgün/gurbet ve üsluba etkisi, atasözü ve deyimler, manzumeler, ayet ve hadisler, Arapça Farsça diğer ibareler, ifadeye görsel ve işitsel ahenk katan unsurlar* gibi başlıklar altında Münşeâtın üslup özellikleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

1.3.1. Yazarın hayal dünyası

Hemen her şeyin mecazlarla ifade edilmeye çalışıldığı ve zengin hayallerle süslü olan münşeatta, ifade edilmek istenen şey çoğu zaman sade ve direkt olarak söylenmez. Yazar bir çok metinde içinde bulunduğu durumu, ruh halini, bir olguyu, duygu veya düşüncesini ifade ederken bunu somutlaştırmak, daha etkili kılmak veya sembolleştirerek ifade etmek için hayalî bir durum kurgular ve anlatmak istediği şeyi aralarında benzerlik kurduğu başka bir şeyle ilişkilendirerek anlatır. Bunu da çoğunlukla temsîlî teşbihlerle yapar.

1.3.1.1. Temsilî teşbihler

Temsilî teşbihler için belâgat kitaplarında şu tanımlar yapılmıştır: “Benzetme yönü, değişik birkaç unsurdan meydana gelen itibârî (hayâlî) bir şekil ise buna “temsilî teşbih” denir (Bolelli, 2012: 55-56).” M. Kaya Bilgegil, teksifî ve temsilî olanlar diye ikiye ayırdığı temsilî teşbihlerle ilgili şu açıklamaları yapar:

Temsilî teşbihler; unsurları arasındaki karşılık, ilk bakışta göze çarpmayacak olan iki tasavvur hey’etinden kurulur. Teşbihin taraflarını teşkil eden bu hey’etlerden biri diğerini te’yid etmek üzere karşımıza çıkar. İki çeşit temsilî teşbih vardır: teksifî olanlar, tafsilî olanlar.

Teksifî olanlar: Bedi’ ile ilgili risâlelerde “irsâl-i mesel” veya “isnâd-ı mesel” diye adlandırılan ifadeler, kuruluş itibarıyla birer birleşik teşbih vaziyetindedirler. Bunlarda yan yana gelen taraflardan biri, diğerini temsil yoluyla te’yid eder mâhiyettedir. Muhtevaları da teksifîdir. Onları bu çeşit teşbihler arasına sokacağız. (...) Bu sanat, dinleyici yahut okuyucuyu ikna etme gayesinden doğar. (...)

Tafsilî olanlar: bir şeye ait çeşitli vasıfları, diğer şeye ait vasıflarda silsile halinde karşılaştırmak suretiyle yapılır (Bilgegil, 1998: 149-150).

M. A. Yekta Saraç temsilî teşbih için şu tanımı yapar:

Teşbihte vech-i şebeh/benzeyiş yönü, ayrıştırılamayacak şekilde birden fazla unsurdan meydana gelen bir tasavvur (mürekkep) ise böyle teşbihe temsilî teşbih adı verilir. Bu tarz teşbihlerde vech-i şebeh hissî ve somut değil, aklî ve hayalî bir tasavvurdur (Saraç, 2014: 132).

Menderes Coşkun ise mürekkep teşbihlerin bir çeşidi olarak adlandırdığı temsilî teşbihler için şunları söyler.

Teşbih, bir kavramı başka bir kavram vasıtasıyla anlatma ve tasvir etme sanatıdır. Şair bazen tasvirini genişletir, onu bir tablo haline dönüştürür. Böylece mürekkep teşbih ortaya çıkar. Mürekkep teşbih, bir konunun birden fazla teşbihle anlatılması veya bir teşbihin başka ilgilerle geliştirilmesi suretiyle meydana gelen bir sanattır. (...) Mürekkep teşbihin en yaygın çeşidini deyim ve temsillerle yapılanlar oluşturur. Bu tür teşbihlere belâgat kitaplarında temsilî teşbih denilmiştir (Coşkun, 2010: 49).

Mürekkep teşbih için yapılan yukarıdaki tanım aslında temsilî teşbih için yapılan diğer tanım ve açıklamalarla örtüşmektedir. Bizim de esas aldığımız temsilî teşbihler; deyim, “irsâl-i mesel” veya “isnâd-ı mesel”lerle yapılan teşbihler değil; teşbihe konu olan şeyin, birçok teşbihten ve benzetme yönü birçok unsurdan oluşan bir “tasavvur” ile anlatılmasına dayanan teşbihlerdir. Münşeâtta tespit ettiğimiz teşbihler de bu şekildedir.

Zihinde çeşitli çağrışımlar uyandıran canlı bir sahnenin oluşturulduğu ve çoğu zaman fantastik unsurlarla iç içe olan Münşeâtta temsilî teşbihlerle ifade daha

etkileyici, canlı, edebî ve dramatik kılınmaya çalışır. Teşbihlerde donuk bir tasvirde ziyade çoğu zaman bir “hareket” söz konusudur.

Yazarın temsili teşbihlerle yarattığı bu hayal dünyasında kullandığı/tercih ettiği teşbihlerin, anlatmak istediği şeyleri ilintilendirdiği kavram, olgu veya nesnelerin, onun üslubunu anlamamızda ve başka yazarların üslubuyla mukayesede önemli veriler sağlayacağı kanısındayız. Bu bakımdan, aşağıda Münşeâtta tespit edilen temsili teşbihler listelenmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır.

1.3.1.1.1. Anne teşbihi

Aşağıdaki metinde muhatabın iyi, talihli, kudretli bir geleceğe sahip olması; talihli, güzel bir çocuğa gebe olan bir kadın teşbihiyle ifade edilmiştir. Burada, “ikbal” çocuklarına gebe olan kıvrıkcık saçlı bir anneye teşbih edilen gece, iclâle teşbih edilen talihli, güzel bir çocuğun (rûz) annesi olarak tasavvur edilmiştir. Gece, anne; gündüz ise annenin karnındaki çocuktur. Gecenin (leylî) ardından gündüzün (rûz) gelmesi; gecenin gündüze gebe olması, karanlıktan aydınlığa çıkış, bir kadının talihli güzel bir çocuk doğurmasına teşbih edilmiştir. İnsan hayatındaki olumlu etkisinden hareketle gündüz (rûz), dolayısıyla aydınlık, talihin yaver gitmesiyle, kudret sahibi olmayla ilişkilendirilmiştir: “(...) sultânım hazretleriniñ âbisten-i mevâlîd-i ikbâl olan leylî-i müca‘ad-gîsû-yı şeb-i vişâl dâye-i şahîd-i cüvân-baht-ı rûz-ı iclâlleri olup (...)” (68a)

Aşağıdaki metinde ise, divit yardımıyla mürekkep kabından (meşîme-i bütûn-ı ümmehât-ı mehâbir) çıkarılan mürekkebin sayfa üzerinde yazıya dönüşme süreci (telvîş-i dâmân-ı kavâbil-i şahâ’if) yani yazma eylemi, bir ebenin bir kadına doğum yaptırmasına teşbih edilmiştir. Metinde, belâgat açısından eleştirilen yazının kötü olması, mecazî olarak mürekkebinin sayfaları kirletmesiyle ifade edilmiş, bu da ebenin doğum yaptırırken eteğinin kirlenmesi hadisesiyle ilişkilendirilmiştir: “Meşîme-i bütûn-ı ümmehât-ı mehâbirden telvîş-i dâmân-ı kavâbil-i şahâ’if iden kavâlib-i bî-rûh-ı mevâlîd-i hurûfi mahrûm-ı imtizâc-ı hamîr-mâye-i mâ’ u tîn (...) olan pûç-mağzân-ı fıkarât u zurûfunuñ (...)” (61a-61b)

1.3.1.1.2. At teşbihi

Münşeâtta bir takrizden alınan aşağıdaki metinde, belâgat açısından bir eleştiri söz konusudur. Eleştirilen yön ise ele alınan metindeki garabettir. Yazar eleştirdiği metinde karşılaştığı şeylerin daha önce ne yazıldığını ne de görüldüğünü ifade etmek için zengin çağrışımlar ve göndermelerle bir at teşbihinden faydalanmıştır. Atın (kalem) çayırları, ovaları, dağları (sayfalar) geçerek bir nehir kıyısına gelip durmasına kadar süren yolculuğu boyunca bıraktığı izler (yazı, varlık); mümkün olabilen, daha önce yazılmış, görülmüş şeylere teşbih edilmiştir.

(...) eşheb-i siyeh-zânû-yı kalem çerâgâh-ı evvel-i mâ-ħalâka’llâhdan geşt ü güzâr-ı merâ’î ve gül-geşt ü seyr ü temâşâ-yı küh u deşt iderek kenâr-ı rûd-bâr-ı imkânda beste-i pâ-bend-i vücûd ve keşide-i tavîle-i şühûd olalı şâhife-i rûzgâra ne böyle bir naqş-ı pây ki taħayyül-i resm-i vârunı ta’fil-i kuvvet-i müdrike-i kâr-bendân-ı kemâl eyleye, bırakmıştır (...) (63a)

Aşağıdaki metinde, en sade haliyle “dünya var oldukça, kıyamete kadar” şeklinde ifade edilebilecek bir durum, edebî bir şekilde bir teşbihle ifade edilmiştir. Gece-gündüz döngüsü, güneşin doğması ve batması, bir atın savaş meydanındaki hareketlerine benzetilmiştir. Metinde, güneşin doğuşuyla birlikte ayın kaybolması, yani gündüzün gelmesi, altın zırhlı atın (Güneş) doğuda büyük bir ordunun (yıldızlar) şahını (Ay) ayakları altında ezmesine; güneşin batmasıyla gelen gece ise atın (Güneş), savaşı geceyi aydınlatan imrahora (mum) devretmesine teşbih edilerek zihinde bir savaş sahnesi canlandırılmaya çalışılmıştır: “Tâ ki tevsen-i muṭallâ-kecîm-i mihr pehnâ-yı fezâ-yı sipihrde gâh cânib-i hâverde şâh-ı encüm-sipâh-ı mâhı pâ-zede-i cevelân-ı tünd ü tîz ve gâh semt-i bâḫterde mîr-âḫûr-ı şem’-i şeb-ârâya teslîm-i tavîle-i sitîz eyleye (...)” (22a)

Yazar kâğıt üzerine yazı yazma eylemini ifade etmek için at teşbihini sıkça kullanır. Kalemin, dizleri siyah olan bir ata, kâğıdın vadiye teşbih edildiği aşağıdaki metinde yazar bir konuya değinmeyi, o konuyla ilgili yazmayı, atın bir vadide dolaşması şeklinde tasavvur etmiştir: “(...) edhem-i siyeh-zânû-yı yerâ’aya ol vâdîlerde ruḫşat-ı ḫareket ü cünbiş [virilmedi] (...)” (29a)

1.3.1.1.3. Ay teşbihi

Aşağıdaki metinde, yardım etme, yardımseverlik, cömertlik, dolunayın ışığını güneşten alarak geceleyin bir kubbeyi aydınlatmasıyla ilişkilendirilmiştir. Cömertlik

gecesinde, güneşten tamahı yok eden bir ışık alan ve bu ışıkla istek kubbesini aydınlatan bir ay tasavvur edilmiştir: “(...) şebistân-ı mekârim-i ahlâkda cây-ı iktibâs-ı kûrş-ı âftâb olan mâh-ı tamâm-ı ‘inâyet-i şama’-süzünüz bâlâ-yı bâm-ı merâma pertev şalup eksilmez idi.” (13b)

1.3.1.1.4. Dalgıç teşbihi

Aşağıdaki metinde sıkıntılardan, dertlerden kurtulmak, bir girdaba düşüp suyla boğuşan dalgıcın dalgalar yardımıyla sahile ulaşmasıyla ifade edilmiştir. “Bela” bir denizdeki girdaba, “ihşan” bu girdaptan kurtulmayı sağlayan dalgalara, “selamet” ise sahile teşbih edilmiştir. “Gûte-hârân” ise bu girdapta boğuşan kişiler yani bir bela, sıkıntı içerisinde olanlardır: “(...) gûte-ğ^vârân-ı gird-âb-ı baħr-ı belâya âb-yârî-i emvâc-ı pey-der-pey-i ihşân ile irâ’et-i sâhil-i selâmet eyleye (...)” (15a)

1.3.1.1.5. Ejderha teşbihi

Kalemi intikam amacıyla kullanma, yazı ile birilerini eleştirme/yeme; ağzından zehir ve ateş saçan bir ejderha hayaliyle ifade edilmiştir. Kaleminden (ejderha) dökülen mürekkeple (helâhil) yazılan sözler aracılığıyla (âteş-feşân-ı zebâne) intikam alma çeşitli teşbihlerle tasvir edilmiştir: “(...) şu’ bân-ı kalem-i helâhil-rîzi ħaħlarında âteş-feşân-ı zebâne-i intikâm itmek (...)” (29a)

Aşağıdaki metinde de benzer bir hayal yaratılmıştır. Tahkir veya iftira eden insan bir ejderhaya teşbih edilerek; insan yiyen, ağzından akan salyasıyla beyni/aklı yakan, ateş saçan bir ejderha sahnesi tasvir edilmiştir: “(...) idelden bir ejder-i merd-ğ^vâr-ı âteş-feşân dehânından bu güne telğ-âbe-i dimâğ-süz akmışdır.” (63a)

1.3.1.1.6. Fil teşbihi

Talihin yaver gitmemesi yüzünden ya da kötü kaderden dolayı sıkıntı çekmek; amansız bir filin (zaman), insanın iliğini sıkan hortum (havadis) darbesiyle insanı sersemleştirmesi tasvir edilerek canlı bir sahne yaratılmıştır. Zamanın file teşbih edilmesi de rastgele değil; cüssesinden, gücünden ve ağır hareket etmesinden dolayıdır. “Zaman” da iridir çünkü her şeyi kapsar; güçlüdür çünkü hiç bir şey onun karşısında duramaz; hantaldır çünkü ağır ilerler: “(...) pîl-i demân-ı zamân-ı bî-

emānīñ sīlī-i mağz-feşār-ı hortūm-ı havādiş-i nice müddetden berü serāsīme-gerd-i ħārzār-ı ħasret olup (...)" (26b)

1.3.1.1.7. Gemi/deniz teşbihi

Yazarın yaptığı uzun deniz yolculuklarının etkisinden olsa gerek, Münşeâtta gemi ve denizle ilgili teşbihlere sıkça rastlanmaktadır. Genel olarak bu teşbihlerde denizde azgın dalgalarla boğuşan yıpranmış bir gemi sahnesi canlandırılır. Bu yıpranmış gemi çoğu zaman yazarın kendisini, azgın dalgalar ise zamanı, talihi temsil eder.

Aşağıdaki alıntıda, gemi ve gemi etrafında şekillenen deniz, rüzgâr, liman ve sahil çeşitli teşbihlerle kullanılarak canlı bir sahne oluşturulmuştur. Yazar yarattığı bu sahneyle hem gerçekten vuku bulan yolculuğunu hem de sürgün edilmesini ifade etmektedir. Burada "havadis-i zaman" çok dalgalı bir denize; vücut, dümeni olmayan bir gemiye; kaza, dalgalarla gelen darbelere teşbih edilerek denizde bir fırtınanın ortasında büyük dalgalarla boğuşan, uzun ve yıpratıcı bir yolculuktan sonra nihayet sahile ulaşan bir gemi sahnesi canlandırılmaktadır: "(...) telâṭum-ı baḥr-ı pür-âşüb-ı havādiş-i zamān keştī-i bī-sükkān-ı vücūd-ı ğam-fersūdemi şademāt-ı emvāc-ı peyder-pey-i każā-yı nā-gehānī ile līmān-ı emān-ı İstanbul'dan sengistān-ı sāḫil-i cezīre-i Girid'e efkende (...)" (12a)

Aşağıdaki metinde kâinatın bir takım olaylar zinciriyle sürekli bir varoluş içerisinde olduğu, bir deniz tasavvuruyla ifade edilmiştir. İmkân yani olabilirlik, ucu bucağı olmayan bir denize ve vuku bulan nesne ve olaylar ise bu denizdeki dalgalara teşbih edilmiştir: "(...) ħāzretleri mā-dām ki deryā-yı kerān-tā-kerān-ı imkān te' āḫub-ı emvāc-ı havādiş-i kevnīyye ile mütelâṭım u mütemevvic (...)" (7a)

Aşağıdaki alıntıda, muhatabın makam ve talihinin yüceliği, istek ve gayesine ulaşması dileği bir gemi tasavvuruyla ifade edilmektedir. Gemi etrafında şekillenen çeşitli kavramlarla zihinde farklı çağrışımlar uyandırılmakta ve fantastik bir olay canlandırılmaktadır. Geminin göğe ulaşan direkleri (devlet ü ikbal), (câh u celal) yelkeniyle güneşin bayrağını kapmaktadır. Bu gemi tasavvurunun ardından yine gemiyle ilgili benzer bir sahne gelmektedir. Bu kez, muhatabın dileğine kavuşması, göklerde ilerleyen bir gemi hayaliyle ifade edilmektedir. Arzu ve dilekler (me'ârib ü âmâl) gemisinin, kaptanın maharetiyle (Allah'ın yardımı) keder denizini aşip menzile

ulaşması fantastik bir sahne ile canlandırmaktadır: “(...) sütün-ı āsmān-sāy-ı keştî-i devlet ü iqbâlleri güşâyiş-i bâdbân-ı cāh u celāl ile şukka-rübāy-ı ‘alem-i āftāb ve fülke-i felek-seyr-i me’ārib ü âmâlleri dest-yārî-i nā-ḥudā-yı luṭf-ı Ḥudā ile mersā-yı keder-fersāy-ı murād u maḫşūda reh-yāb olup (...)” (7a)

Aşağıdaki metinde ise yazar yalnızlıktan çıkıp çok da iyi olmayan arkadaşların arasına katılmayı yine bir gemi hayaliyle anlatmaktadır. Gamı gideren “uzlet ü inziva” denizindeyken, her kabarcığı bir girdap ve her damlası ev yıkan bir sel şeklinde tanımlanan, insan yutan “ülfet-i ahab” denizine düşen dört direkli “vücut” gemisi tasavvur edilmiştir: “(...) keştî-i çār-sütün-ı vücutı mersā-yı ḡam-fersāy-ı ‘uzlet ü inzivādan deryā-yı merdüm-ḥ^vār-ı ülfet-i aḥbāba ki her ḥabābı bir gird-āb ve her ḫaṭresi ḥāne-ber-endāz bir seyl-ābdır, endāḫte (...)” (35b)

Aşağıdaki metinde depresif bir duygu halinden daha iyi, mutlu bir duygu haline doğru psikolojik bir değişim süreci iki farklı gemi/deniz hayaliyle ifade edilmiştir. Birincisinde, gurbetteki hüzne, gama teşbih edilen gemi burada muazzam bir şekilde (keştî-i hezār-sütün) tasvir edilerek hissedilen üzüntünün, kederin şiddetine vurgu yapılmaktadır. Bu geminin sevinç dalgalarıyla kırılması, bahsedilen olumlu psikolojik değişimi ifade eder. İkincisinde ise girdapta batmak üzere olan bir gemi ile içinde bulunulan negatif ruh hali tasvir edilmiş ve bu gemi “safa”nın yardımıyla mutluluktan bir gelin odası gibi olmuştur: “(...) keştî-i hezār-sütün-ı ḡam-ı ḡurbeti şikeste-i laṭamāt-ı emvāc-ı sürür ve fülke-i tūfān-zede-i sürürü ki bir müddetden berü keşide-i bün-i girdāb-ı inḫilāb idi, dest-yārî-i derd-i diger-şafā ile nümūdār-ı ḫacle-i sūr itdi.” (33a-33b)

Aşağıdaki metinlerde ise negatif bir ruh hali yine bir gemi/deniz hayaliyle ifade edilmiştir. Yazar burada ucu bucağı olmayan bir denizde dalgalarla boğuşan bir gemi sahnesi canlandırarak hüznü, kederli ruh halini tasvir etmiştir: “(...) ḡāḥ taḫte-pāre-i keştî-i şikeste gibi deryā-yı bî-kenār-ı ḫayretde laṭma-ḥ^vār-ı emvāc-ı pey-ender-pey ender-miḫnet (...)” (71a)

“Bir rüz-ı ḡam-endūzda ki henüz keştî-i ārāmımız melsā-yı telāṭum-zād-ı ‘ummānı mersā-yı līmāna taḫvīl itmemiş idi, ya’ nī telāṭum-ı emvāc-ı deryā-yı inzi’ āc ile henüz dest ü pā-zen-i teşādüm-i çār-mevc-i deryā idim ki (...)” (51b-52a)

1.3.1.1.8. Gelin teşbihi

Zengin çağrışımlar, teşbihler ve hayal unsurlarıyla donatılan aşağıdaki metinde, güneşin, en tepede olduğu öğle vaktinden batmaya doğru olan bir hareketi tasavvur edilmiş bu da gelin arabası içinde yolculuk eden bir gelinin yolculuğuna teşbih edilmiştir. Burada anlatılmak istenen, en sade ifadesiyle, “ikinci vakitleri”dir. Fakat bunu edebî bir tarzda ve sanat kaygısıyla ifade etmeye çalışan yazar, daha dolaylı ve uzun bir yola başvurarak bunu yarattığı bir hayal ile ifade etmiştir:

(...) yarınki cum‘a günü maḥṭûbe-i dil-keş-ḥırâm-ı âftâb, kenâre-i seccâde-i nîlgün-ı âsmâna vaz‘-ı şâne-i pişânî ya‘nî bânû-yı muṭarrâ-gîsû-yı serâ-perde-i Ḥ‘ârizm gerdüne-i cihân-peymây-ı gerdün ile cânib-i cümle-i nim-rûzdan taraf-ı sevâd-ı mağrib-zemîne sevḳ-i maṭâyâ-yı ‘azm idüp ḥudûd-ı qalem-rev-i şâma dört beş sâ‘at kıla naşb-ı ḥayme-i muṭallâ-sütün-ı sükûn itdigi vakıtlerde (...) (57a-57b)

Aşağıdaki metinde ise bir şiiri süsleyip edebî sanatlarla donatmak fikri, bir bezekçinin gelini süsleyip güzelleştirmesi şeklinde tasvir edilmiştir: “Meşşâta-ı çâpük-dest-i ḥayâl vesme-i midâd ile ebruvân-ı mışra‘-ı eş‘âra reng ü tâb virdikçe (...)” (58b)

1.3.1.1.9. Gözyaşı teşbihi

Aşağıdaki metinde bir ümitsizlik ve üzüntü hali, bir yıldırımın tarladaki tohumları yakması hadisesine teşbih edilerek ifade edilmiştir. Yağmur, tohumları yeşertmek yerine yakmıştır ve bu yağmur içten gelen kanlı gözyaşlarıdır. Çeşitli teşbihlerle bu gözyaşlarının yıldırıma dönüşüp bir ümitsizlik kaynağı olması tasvir edilmiştir. Ağlama eylemi, kaynayan bir kazandan (bedenin içi) bir imbiğe (göz) giden ve o imbikten damlayan kanlı gözyaşlarının tarladaki (zayıf vücut) tohumları/taneleri yakan bir yıldırıma dönüşmesi şeklinde tasvir edilmiştir: “Ġaleyân-ı dîg-i âteşdân-ı derûn ile inbîk-i dîde-i ğam-dîdeden tereşşuḥ u taḳâttur iden ḳatarât-ı ḥûn-âbe-i sirişk-i ḥasret mezra‘-ı cism-i nizâra şâ‘iḳa-ı dâne-sûz-ı ḥaybet [iken] (...)” (14b)

1.3.1.1.10. Kilit/kapı teşbihi

Aşağıdaki metinde yardıma muhtaç kişilerin yardımına koşmak, sıkıntılarını gidermek; kilitli kapıları açmaya ve düğümleri çözmeye benzetilmiş, elinde anahtar ve belinde hançeriyle kapıları açmaya ve düğümleri çözmeye giden bir insan tasvir edilmiştir: “(...) kilîd-i ḳufl-ı kâlbüd-i istiḳlâl elde ve kemer-ḥancer-i mücevher-i

ikbāl belde iken feth-i ebvāb-ı murād-ı nā-kāmān ve ḥall-i ‘uḫde-i müškile-i güm-nāmān buyurulmaḫ niyazıyla (...)” (24a)

1.3.1.1.11. Kumaş/pazar teşbihi

Aşağıdaki metinde, yapılan iyi amellerin kötü niyetli/hileci kişiler tarafından yalan ve iftira ile değerine gölge düşürülmesi ve kişinin şanına leke sürülmesi; “dellāl”ın yalan ve boş sözleriyle pazarda satılmaya çalışılan güzel bir kumaşı kusurlu gibi gösterip değerini düşürmesine benzetilmiştir. Kumaşın atölyede emek verilip özenle işlenmesinden pazarda satışa çıkarılmasına kadarki süreç, zengin teşbihlerle tasvir edilerek canlı bir sahne oluşturulmaya çalışılmıştır:

Kārgāh-ı ṭurfe-endām-ı ‘ālem-i imkānda taḥrīk-i mākū-yı ‘azīmet-i şādīka ile tanzīm-i tār u pūd-ı nesīc-i niyyet-i ḥālīşā ve pāy-müzd-i himmet-i fā’iḫa ile ṭarḫ-ı nuḫūş-ı bedī‘ü’t-tertib-i a‘māl-i şālīḫa idüp metā‘-ı rüy-dest-i merdüm-firīb-i dükkānçe-i ihtidā‘ı pes-endāḫte-i şandūkā-ı mu‘āmele-i mekr ü tezvīr ve kıymet-i bedestān-ı bezistān-ı āmālī nā’il-i kumāş-ı her-dem-revāc itmegi ḥāşşa-ı lāzıme-i meşīme-i mürüvvet itmiş iken bād-fürüş-ı reste-bāzār-ı āzār bir ālāy dellāl-i hīç-ber-düşuñ nidā-yı ḫāṭır-fersāy-ı sāmī‘a-ḫırāşıyla kālā-yı dil-bend-i ‘ālem-pesend-i ḫāl ü şāmī lekedār-ı tamgā-yı şehādet-i zūr (...) (34b)

1.3.1.1.12. Kuş teşbihi

“Feleğin sillesini yemek” deyiminin başka bir ifadesi olan aşağıdaki metinde, yazar talihsizliğini ve işlerinin sürekli kötü gitmesini; yumurtasından çıkışından itibaren bazen bir kartalın pençesinde ezilen bazen de bir avcının zulmüne uğrayan, kolu kanadı kırık bir kuş tasviri ile ifade etmiştir:

(...) bu bāl ü per-şikeste-i bün-i naḫl-ı nā-kāmī ki tengnā-yı beyza-ı ketm-i ‘ademden per-güşāy-ı gülşen-i vücūd ve āşyān-gīr-i mürğzār-ı şühūd oldığım gündən gāḫ pençe-feşār-i ‘uḫāb-ı ciger-şikāf-ı rüzgār ile serāsīme vü avīḫte-i fitrāk-ıztırār-ı rüzgār ve gāḫ sitizekār-i şayyād-ı ṭālī‘-i nā-sāzkār ile (...) (4b)

Aşağıdaki metinde *At teşbihi* başlığı altındaki ikinci örneğe benzer bir teşbih bulunmaktadır. Bu teşbihte de en yalın haliyle “dünya durdukça/var oldukça” ifadesi sanatlı bir anlatımla ifade edilmiştir. Dördüncü felekte olduğuna inanılan güneşin doğup yükselmesi ve orada kalması; tavus kuşunun yuvasından (aşıyan-ı ufk-ı şark) uçup feleğin dördüncü katında (sahn-ı zümürüd-ferş-i çar-bağ) cevelan etmesi şeklinde tasavvur edilmiştir: “(...) sulṭānım ḫāzretleriniñ ṭāvus-ı mülemma‘-bāl-i āftāb āşyān-ı ufḫ-ı şarḫdan per-güşāy-ı hevā-yı pervāz ve şaḫn-ı zümürüd-ferş-i çār-bāğ-ı felek-i çārümde cilve-fürüş-ı cevelān ü ihtizāz oldukça (...)” (3b)

1.3.1.1.13. Nihal/ağaç teşbihi

Aşağıdaki metinde, dileklerin yerine gelmesi ve talihin yaver gitmesi temennisi, yeşerip serpilen bir nihal tasviriyle ifade edilmiştir: “(...) dirāht-ı kühen-bih-i ārzū vu āmālleri āb-yārī-i şehāb-ı feyz ile ser-sebz ü muṭarrā ve gönçe-i gül-nihāl-i çemen ü ikbālleri nesīm-i enfās-ı şeb-zindedārān-ı du‘ā ile qarīn-i neşv ü nemā olmak (...)” (34a)

Aşağıdaki metinde ise muhabbetin, dostluğun gönülde yer edinmesi, sevilmesi; taze bir fidanın toprağa kök salmasıyla ifade edilmiştir: “(...) nihāl-i berūmend-i muhabbetleri kiştzār-ı zemīn-i dil-i bī-kīnemde rīşe-i istiḥkām şalmağla (...)” (21b)

1.3.1.1.14. Pençe teşbihi

Aşağıdaki metinde; affedilme, bağışlanma pençe teşbihiyle ifade edilmiştir. Katran tabiatlı kişilerin (suç ve kabahat) demirden bileğini sıkkan bir pençe (mağfired) tasavvur edilmiştir: “(...) pençe-i ‘ālem-gerdān-ı ḳahramān-ı mağfired āhenīn-bāzū-yı ḳīr-tab‘ān-ı cerā‘im ü ma‘şiyeti fūşūrde-i saht-girī-i *sebeḳat rahmeti* ‘alā-ğazabī itmekle cerīde-i ḫaṭāyā-yı günehkārāna imrār-ı ḳalem-i ‘avf u ‘ināyet (...)” (15a)

1.3.1.1.15. Rüzgâr/nihal teşbihi

Aşağıdaki metinde yazar sürgün edilişini ve bahtsızlığını; zamansızca esen rüzgârın, gül bahçesinde bulunan bir nehrin kenarındaki nihali kökünden söküp savurması tasavvuruyla ifade etmektedir: “(...) tünd-bād-ı nā-müsā‘idī-i baht-ı nā-pāydār nihāl-i nev-res-i maḳşūdımı kenāre-i cūy-bār-ı gülzār-ı vaṭandan ber-kende idüp (...)” (12a)

Aşağıdaki metinde ise talihin, saadetin arzuları canlandırması/tetiklemesi ve ümidi canlı tutması; rüzgârın, estiği zaman ağaçların dallarını hareketlenmesine/canlandırmasına ve denizi dalgalandırmasına teşbih edilmiştir. Bahçeye (zaman) tazelik katan bahar rüzgârı (ikbal), ağacın dallarını (amal) hareketlendirmesi ve denizi (ümidvârî) ise dalgalandırması/coşturması tasvir edilmiştir: “(...) bu eyyāmda ṭarāvet-baḫş-ı büstān-ı rüzgār olan nesīm-i rebī‘-i ikbāl muḫarrīk-i ḡuşūn-ı şecere-i āmāl ve müheyyic-i ḳulzüm-i ümīdvārī-i giriftārān-ı melāl oldığı (...)” (6b)

1.3.1.1.16. Savaş teşbihi

Aman dileme, acizliğini dile getirme ve durumu kabullenip sabretme; savaş meydanında yenilgiyi kabul edip güvenli bir yere çekilen bir atlı tasviriyile ifade edilmiştir: “(...) siper-endāz-ı ‘ıyy ü ‘acz u inkisār ile ‘inān-ı tevsen-i şebāt u qarārı taḥvīl-i semt-i ārāmgāh-ı kenār itmek (...)” (35b)

Aşağıdaki metinde yine güneşin doğuşu ve yükselişiyle ilgili bir teşbih oluşturulmuştur. Güneşin doğup ışığıyla dünyayı aydınlatması; doğu sultanının (güneş) altın renkli sancağa sahip ordusuyla (güneş ışınları) doğudan yüksek dağları aşarak (güneşin doğması) Habeş ordusunu dağıtması (karanlığı aydınlatması) tasavvuruyla ifade edilmiştir: “(...) ‘alem-i zer-mancuḡ-ı sulṭān-ı ḥāverī gāh pūşt-i kūh-ı pūr-şūkūh-ı şarḡdan irā’et-i ṭalī’ atü’l-ceyş-i şu’ā ile ber-hem-zen-i hengāme-i sipāh-ı Habeş (oldukça) (...)” (45b)

1.3.1.1.17. Sel/yıldırım teşbihi

Bir bakıma “mazlumun ahını almak” deyiminin zengin teşbihlerle ifade edildiği aşağıdaki metinde, çeşitli tasvirlerle bu deyim ifade eden bir sahne yaratılmıştır. Zamanın zulmünden dolayı kederli olanların hasret gözyaşları sele; feryat ve hüznü ise yıldırıma teşbih edilerek bu mazlumların feryat ve bedduasının kibirli ve zalim insanlara tesir etmesi, bir selin ve yıldırımın evleri yakıp yıkmasıyla ifade edilmiştir:

(...) dil-āzārī-i rūzgār-ı sitemkār ile pā-der-gil-i mezlāka-ı kürbet olan dil-şikesteleriñ seyl-āb-ı ḥāne-ber-endāz-ı eşk-i ḥasret ve bāriḡa-ı şā’ iḡa-ı fiḡān u melāleti seng-dilān-ı naḥvet ü ḡurūruñ esās-ı seri’ ü’l-indirās-ı devlet ü iḡbālin ḡarāb itdikçe (...) (İ3, 21a)

Aşağıdaki metinde de benzer bir durum söz konusudur:

(...) ‘ıyāl ü etbā’ ve evlād u eşyā’ imñ ḡaleyān-ı āteşin-ḡurūş-ı diḡ-i derūnlarına inbiḡ-i zehr-āb-çekān-ı dide-i ḡūn-feşānlarından tereşşuḡ u seyelān iden ḡatarāt-ı eşk-i ḡasret ü seyl-āb-ı dumū’-ı ḡayret ḡürmen-i bālā-tüde-i sāmān-ı sitemkārāna imṭār-ı tegerg-i berḡ-i belā ve mezra’a-ı nā-dürüde-i ḡamiyyet-i ḡod-kāmān[1] nümüne-nümāy-ı riḡistān-ı beyābān-ı fenā itdikçe (...) (34b)

1.3.1.1.18. Şişe teşbihi

Aşağıdaki metinde, görülen yardım veya iyiliklerden dolayı duyulan sevinç, şişe/cam teşbihiyle ifade edilmektedir. Taşlık bir alana (keder, yeis) düşüp kırılan ya da yıpranan şişe (can, beden) onarılarak şarapla (sevinç, neşe) dolup taşması tasavvur

edilmiştir: “(...) üftāde-i senglāh-ı fütūr u şu‘ūr olan şīşe-i rahnedār-ı cān-ı bī-ķarār ķabūl-i baħye-i iltiyāmıyla ser-şār-ı şafā-yı rahīķ-i sūrūr olup (...)” (37b)

1.3.1.1.19. Toz teşbihi

Aşağıdaki metinde, cahil insanların sebep olduğu üzüntü ve keder; bu insanların hareketlerinden dolayı yükselen tozun alına bulaşması şeklinde tasvir edilmiştir: “(...) bu tarīķ ile cünbiş-i nā-der-ber-ā-ber-i cūhhāl-i şedīdū’ş-şekīmeden nişeste-i pīşānī-i cān olan ğubār u ekdārın izmihlāline bā‘ iş olaydı (...)” (54b)

1.3.1.1.20. Virane/mimar teşbihi

Aşağıdaki metinde, bir selam göndererek, hal hatır sorarak gönül almak; harabe haline gelmiş bir yeri (gönül) bir mimarın (selam) tekrardan onarması, imar etmesi tasavvuruyla ifade edilmiştir: “(...) ya‘nī bu bende-i felek-zede-i nā-kāmīñ pürsiş-i ħātır-ı fātirim vesātet-i zebān-ı ķalemle yād ve vīrāne-i dil-i melālet-menzilim yārī-i mi‘mār-ı selām-ı ħıdīvāneleriyle ma‘mūr u ābād buyurulduđınıñ neşve-i cān-perver-i dā’imīsi (...)” (7b)

1.3.1.1.21. Yağmur/tarla teşbihi

Münşeatta, yağmurun yağmasıyla tarladaki tohumların yeşerip büyümesi veya bitkilerin yeşillenip canlanması bir takım teşbihlerle tasvir edilerek ümit, merhamet, sevinç gibi duygular ifade edilmiştir.

Aşağıdaki metinde, ümitli olmak ve dileklerin kabul olunması böyle bir teşbihle ifade edilmiştir. “Ümit” tarlasının yanmış tohumlarının “lutf u ihsan” yağmuruyla yeşermesi ve dalları kurumuş “āmāl ü metālib” ağacının “mekārim” nehrinden gelen suyla yeşerip canlanması tasavvur edilmiştir: “(...) ķadīmü’l-eyyāmdan dāne-sūħte-i mezra‘a-ı ümīdim bārān-ı bahār-ı luḫ u iħsān ile ser-sebz ü sır-āb ve naħl-i ħuşķide-ġuşūn-ı ķemenzār-ı āmāl ü meḫālibim āb-yārī-i cūybār-ı mekārim-i firāvānıyla ħurrem ü şād-āb (...)” (32a)

Aşağıdaki ilk metinde, gözyaşlarının ve çekilen sıkıntıların merhamet uyandırması çeşitli teşbihlerle yağmurun tarlalara getirdiği canlılık ve yeşillikle; ikincisinde ise merhamet edilmek benzer teşbihlerle ifade edilmektedir: “Şīrīnkārī-i

sipih-r-i kîne-güzâr ile telh-kâm-ı zehr-âb-ı ğurbet olan ser-geşteleriñ zemzeme-i nâle vü feryâd ve debdebe-i âteşzârı âb-yârî-i bârân-ı sirişk ile mezra‘a-ı kılûb-ı mürüvvetmendânı ser-sebz ü sîr-âb (...)” (İ3, 21a)

“(...) mefâriğ-i hâcetmendân-ı ‘âlem ü ‘âlemiyâna mebzûl bârân-ı âfâğ-gîr-i merhâmet-şümûllarından çend kâtre feyz-bâr ile kiştzâr-ı huşkîde-i ümîdim kârîn-i nümûvv ü nezâret ve rehîn-i şâd-âbî vü tarâvet buyurulmağ (...)” (9a-9b)

1.3.1.1.22. Yangın teşbihi

Aşağıdaki metinde hayal ve tasvirlerle süslü, zengin çağrışımlar uyandıran bir yangın sahnesi yaratılmıştır. Bununla anlatılmak istenen hasret ve özlemden dolayı duyulan ve bir türlü dinmeyen üzüntü ve çokça ağlamadır. İnsan bedeninin çeşitli uzuvları; içinde evleri, dükkânları, pazarı bulunan bir sokak gibi tasvir edilerek canlı bir tablo yaratılmıştır. Sokaktaki bir evden (hâne-i endîşe) başlayıp içindekileri yaktıktan sonra şiddetlenerek yayılan, çevredeki dükkânları (dükkân-ı reste-bâzâr-ı mütehayyile) vs. yakan ve her ne kadar söndürülmeye çalışılsa da bir türlü durdurulamayan şiddetli bir yangın (nâire-i can-sûz-ı hasret) tasviri yapılmıştır:

Benim ‘inayetlü efendim hâzretleri âteşkede-i vedâ‘ gâhda zebâne-keş olan nâ‘ire-i cân-sûz-ı hasret ki kemterîn şerâresi bu nüh tû-kârgâh-ı raşînü‘l-erkân-ı âsmânî lemhatü‘l-başarda hâkister-i müy-ı âteş-dîdeye döndürürdi, bu ğarîğ-i deryâ-yı sirişk-i hasretiñ taraf-ı ğirîbân-ı cânımdan yapışup ibtidâ hâne-i endîşede esbâb-ı sâmân-ı müdrikeye ilķâ-yı şerâre-i ta‘îl, andan dükkân-ı reste-bâzâr-ı mütehayyilede reng-â-reng yığılan teng-â-teng kâlâ-yı hoş-kumâş-ı şu‘ûr tutuşup ba‘dehu şahn-ı serây-ı sînede gönül evine şarılup dest-bürd-i yağmâgerân-ı ğumûm-ı ğurbetden baĳiyye-i cüz‘iyye-i esbâb-ı neşâtı dahı yaĳup cân bâzârına geldikde dölâb-ı hezâr dolu firâğ ile çâh-ı nâ-ka‘r-yâb-ı sîne-i bî-tâbdan şular çıkarılıp gözler yolundan rîsmân-ı târ-ı müjgân-ı hün-efşân ile tұлunba şanâyî‘i icrâsına mübâşeret olundu. Ammâ çi sūd, eger-çi saĳâyân-ı çâbük-dest-i ğasret ü endüh âb-pâşî-i sirişk-i hünîn ile dâmân u ğirîbânı kızıl ırmâğa döndürüp ‘aynân-ı tecriyân-ı çeşm-i terden deryâlar aĳıtdılar, velik inîfâ bulmadı. (29b-30a)

1.3.1.1.23. Yara/tabip teşbihi

Aşağıdaki metinde, yazar gurbette çektiği sıkıntılarının, muhatabının yardım ve cömertliği sayesinde bir nebze olsun giderilmesini, bir tabibin yarayı iyileştirmesi şeklinde tasvir ettiği bir teşbihle ifade etmiştir. Rüzgârın, yani talihin keskin hançeriyle yaraladığı sinesinde açılan gurbet yarası, efendisinin (muhatabın) lütuf ve kerem merhemiyle derman bulmuştur: “(...) ğancer-i ser-tîz-i cellâd-ı rüzgârdan sîne-i çâk-ı nâ-tüvânıma işâbet iden zaĳm-ı ârâm-sûz-ı ğurbete tabîb-i derdmendân-ı

zamān ve mu‘in-i dil-ḥastegān-ı devrān ya‘nī veliyyü’n-ni‘am efendimiñ merhem-i rāḥat-baḥş-ı luṭf u keremleri ‘ilāc (...)” (İ3, 24b)

Yazar, aşağıdaki metinde ise sıkıntısının kimse tarafından giderilememesini; okla yaralanan birinin hiçbir tabip tarafından iyileştirilememesi şeklindeki bir tasavvurla ifade etmiştir. Bu sıkıntı ise yazarın sürgün edilerek gurbete düşmesidir. O, gurbetten kurtulmak için birçok kişiye defalarca mektup göndermiş ancak bir netice alamamıştır. Bu durumu zengin çağrışımlar yaratarak bir yara/tabip teşbihiyle ifade etmiştir:

(...) tîr-endâz-ı sitem-perdâz-ı rûzgârîñ kemân-ı dehmenî-i tehem-tenîsinden perrân olan nûşâbe-i ḥâṭır-nişân-ı âzârdan bu âmâcgâh-ı tîr-bârân-ı belâ-yı ğurbete işâbet iden sehmi nâ-güvârîñ açdıĝı zaḥm-ı merhem-nâ-pezîr-i renc ü ‘anâyı yedi seneden berü ne şekil cerrâh-ı şâhib-vuḳûf-ı mürüvvete açdımsa ḥoḳḳa-ı bî-dârü-yı ‘acz u ḳuşûrın mişâl-i ḥoḳḳa-ı şu‘bede-bâz meydâna atup (...) (22b-23a)

1.3.1.2. Teşbihlerdeki olumlu ve olumsuz unsurlar

Anne teşbihinde gece (leylî) ve gündüz (rûz) olumlu bir anlama sahiptirler. Gündüz talihli ve kudretli olmayla ilişkilendirilmiştir, gece ise bir bakıma bunun habercisi olması hasebiyle olumlu anlamdadır.

Teşbihlerde olumlu bir anlama sahip olan at figürü, “tevsen, eşheb, edhem” gibi farklı at cinslerine işaret eden isimlerle anılır. Çoğu zaman kaleme, bazen de bir savaş atı olarak güneşe teşbih edilen at; gücü, kudreti, yüceliği temsil eder.

Ayın, geceleri ışığıyla aydınlık saçması, cömertlik ve yardım ile ilişkilendirilerek olumlu bir anlamda kullanılmıştır.

Teşbihlerde “bahr, derya, umman” gibi isimlerle anılan deniz “baḥr-ı belâ, baḥr-ı pür-âşûb-ı havâdiş-i zamân, deryâ-yı merdüm-ḥ^vâr-ı ülfet-i aḥbâb, deryâ-yı bî-kenâr-ı ḥayret, deryâ-yı inzi‘âc” gibi terkiplerle çoğu zaman olumsuz anlamdadır. “olabilirlik”in sınırsızlığını ifade etmek için deniz olumlu anlamda kullanılmıştır: “deryâ-yı kerân-tâ-kerân-ı imkân”.

Dalgaların (telâtum, emvâc) “sadme, latme” diye adlandırılan çarpma etkisi çeşitli teşbihlerle olumsuz anlamda kullanılmıştır. “telâtum-ı baḥr-ı pür-âşûb-ı havâdiş-i zamân”, “şademât-ı emvâc-ı pey-der-pey-i ḳazâ-yı nâ-gehânî”, “laṭma-ḥ^vâr-ı emvâc-ı pey-ender-pey ender-miḥnet”, “telâtum-ı emvâc-ı deryâ-yı inzi‘âc” gibi

terkiplerde dalgalar hep olumsuz anlamdadır. Bazen “āb-yārī-i emvāc-ı pey-der-pey-i iḥsān”, “emvāc-ı sūrūr” gibi terkiplerde “ihsan”a ve “sūrūr”a teşbih edilen dalgalar olumlu anlamda kullanılmıştır.

Geniş anlamda “zaman”a teşbih edilen fil ve “havadis”e teşbih edilen hortumu olumsuz bir anlama sahiptir: “(...) pīl-i demān-ı zamān-ı bī-emānīñ sīlī-i mağz-feşār-ı ḥortūm-ı ḥavādişiyle (...)”.

Teşbihlerde gözyaşının olumlu ve olumsuz kullanımları bulunmaktadır. Gözyaşı olumsuz anlamda kullanıldığı zaman, hüznün ve kederin şiddetine vurgu yapmak için kanlı veya kan renginde, bazen de sel şeklinde tasvir edilir: “(...) dīde-i ğam-dīdeden tereşşuḥ u taḳāttur iden ḳaṭarāt-ı ḥūn-ābe-i sirişk-i ḥasret (...)”, “(...) seyl-āb-ı ḥāne-ber-endāz-ı eşk-i ḥasret (...)” gibi. Ağlamanın, insanı rahatlatan/insanın içindeki hüznü gideren yönüyle bazı teşbihlerde olumlu anlamda kullanılmıştır: “(...) debdebe-i āteşzārī āb-yārī-i bārān-ı sirişk ile mezra‘a-ı ḳulūb-ı mürüvvetmendānı ser-sebz ü sīr-āb (...)”

Teşbihlerde olumsuz anlamda kullanılan ejderha (su’ban, ejder) sözün bir saldırı aracı olarak kullanıldığı durumları veya iftiracı, kötü kişileri ifade eder.

Merhamete, sevince, lütuf ve ihsana teşbih edilen; arzu ve emel nihalinin büyüten, ümit tohumunu yeşerten yağmur, teşbihlerde hep olumlu bir anlam taşır.

1.3.2. Tekrar eden kelime ve ibareler

Üslup, aynı zamanda, duygu ve düşünceyi ifade etmede dilin ve türün imkânları dâhilindeki ifade yollarından/araçlarından bir seçme/tercih etmedir (Aktaş, 2007: 85). Münşeât bu açıdan ele alındığında, yazarın belirli durumlarda belirli ifade yollarını seçtiği/tercih ettiği görülür. Bu ifade yolları, farklı metinlerde tekrar eden belirli kelime ve ibareler şeklindedir. Bunlar, yazarın belirli bir durum karşısındaki belirli bir tutumunu/alışkanlığını/tercihini yansıması bakımından üslubu hakkında bazı fikirler verir. Münşeâtın taranması neticesinde tespit edilen bu kelime ve ibareler aşağıda alfabetik olarak sunulmuştur.

Âvīhte-i dâmen-i: Temel anlamıyla “eteğine asılmak/tutunmak” demek olan bu ibare, farklı terkiplerle bir deyim gibi kullanılmıştır: “āvīhte-i dâmen-i fitrāk”,

“āvīhte-i dāmen-i merḥamet”, “āvīhte-i dāmen-i tevekkül”, “āvīhte-i dāmen-i tecellüd ü nāmūsī”, “āvīhte-i dāmen-i şabr u taḥammül”.

Ber-hem-horde: Farsça, “perişan olmak, dağılmak, muzdarip olmak, kargaşa/fitne çıkarmak” gibi anlamlara gelen “ber-hem horden” birleşik fiilinden oluşturulmuş bu terkip, Münşeâtta şu şekillerde kullanılmıştır: “ber-hem-ḥorde-i seyl-āb-ı ıztırāb”, “ber-hem-ḥorde-i ṭabānçe-i sipihr”, “bezm-i ber-hem-ḥorde-i miḥnet-zede”, “ber-hem-ḥorde vü perişān”, “ber-hem-ḥorde-i hecme-i iştiyāk”, “ber-hem-ḥorde-i maṭmüre-i ḥaybet”, “dīde-i remed-dīde-i ber-hem-ḥordegān”, “ber-hem-ḥorde-i kesel ü kelāl”, “bezmgāh-ı ber-hem-ḥorde-i ‘ālem”, “ber-hem-ḥorde-i kelāl ü fütür”.

Ber-hem-zen-i: Farsça, “karıştırmak, perişan etmek, alt üst etmek, menetmek, ters çevirmek” gibi anlamlara gelen “ber-hem zeden” birleşik fiilinden oluşturulmuş bu terkip, Münşeâtta şu şekillerde kullanılmıştır: “ber-hem-zen-i ṭabaḳāt-ı eflāk”, “ber-hem-zede-i hücum u ḡumüm”, “ber-hem-zen-i hengāme-i fesād”, “ber-hem-zen-i ḥavāşş u ‘avām”, “ber-hem-zen-i hengāme-i iḳtidār”, “ber-hem-zen-i hengāme-i eflāk”, “ber-hem-zen-i hengāme-i bezmgāh-ı ittiḥād”, “ber-hem-zen-i sāmān-ı cem‘iyyet-i āmāl”, “ber-hem-zen-i sāmān-ı bay u fakīr”, “ber-hem-zede-i tefriḳa”, “ber-hem-zede-i hecme-i nā-gehānī”, “ber-hem-zen-i hengāme-i sipāh-ı Ḥabeş”, “ber-hem-zede-i belā-yı ḡurbet”.

Dārü’z-ziyāfe-i: Kerem ve cömertlik yeri/kaynağı gibi anlamlarda kullanılan bu terkip, farklı kelimelerle birlikte Münşeâtta şu şekillerde geçmektedir: “dārü’z-ziyāfe-i ‘ināyet”, “dārü’z-ziyāfe-i murād”, “dārü’z-ziyāfe-i ezeliyye”, “dārü’z-ziyāfe-i kerem-i ṭama‘-süz u iḥsān-ı āz-ḡudāz”, “dārü’z-ziyāfe-i kerem-i ‘amīme”.

Dem-serdī-i dey-māh-ı: Üzüntü ve sıkıntı veren bir durumu ifade eden bu ibare, olumsuz anlamlar taşıyan çeşitli teşbih ve terkiplerle şu şekillerde kullanılmıştır: “dem-serdī-i dey-māh-ı tegāfül ü tehevvr”, “dem-serdī-i dey-māh-ı kürbet”, “dem-serdī-i dey-māh-ı nāle vü āh”, “dem-serdī-i dey-māh-ı rüzgār”.

Dervāze-i: “Büyük kapı, kale kapısı, şehir kapısı, cümle kapısı” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “dervāze-i tedbīr”, “dervāze-i icābet”, “dervāze-i luṭf-ı İlāhī”, “dervāze-i icābet-ḥāne-i Kirdgār”, “dervāze-i iclāl”, “dervāze-i icābet-ḥāne-i İlāhī”,

“dervāze-i mu‘allā-ṭāḳ-ı cāh u celāl”, “dervāze-i muşāḥabet”, “dervāze-i ḥazīne-i kerem ü ‘ināyet”, “dervāze-i teraḳḳub u intizār”, “dervāze-i iclāl”, “dervāze-i intizār”.

Deryâ-yı: Bir şeyin çokluğunu, sınırsızlığını ifade etmede kullanılan “derya” ile ilgili teşbih ve terkipler Münşeâtta şu şekildedir: “deryâ-yı kerem ü ‘ināyet”, “deryâ-yı nâ-ümîdî vü hirāsânî”, “deryâ-yı kerân-tâ-kerân-ı imkân”, “deryâ-yı merdüm-ḥ^vār-ı ülfet-i aḥbâb”, “deryâ-yı müzāheret”, “deryâ-yı sirişk-i ḥasret”, “deryâ-yı kerân-tâ-kerân-ı himmet”, “deryâ-yı inzi‘âc”, “deryâ-yı bî-kenâr-ı ḥayret”, “deryâ-yı ḥamiyyet”.

Dîde-i: “Göz, gözcü, görmüş, görülmüş, gözbebeği” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “dîde-i ḥaḳâyıḳ-bîn”, “dîde-i ğam-dîde”, “dîde-i ḥased-engîz-i zarûret”, “dîde-i remed-dîde”, “dîde-i ḥasret”, “dîde-i ḥasret-keşîde-i a‘yân-ı devlet”, “ḥalîde-i dîde-i cân-ı nâ-şekîb”, “dîde-i ‘ibret-bîn-i aşḫâb-ı ḥâlet”, “dîde-i ḥûn-feşân”.

Gâh canib-i hâverde ... gâh semt-i bâhterde: Yazar, “bazen doğuda... bazen batıda” anlamındaki bu yapıyı farklı ibarelerle birlikte farklı mektuplarda tekrar kullanır.

Garîb eger heme der-cennet est dil-gîr est: Münşeâtta bir leit-motif gibi birçok kez tekrar eden bu mısra, yazarın “gurbet” karşısındaki tutumunu/durumunu yansıtır.

Kalem: Münşeâtta kalem, çeşitli at cinslerine işaret eden “tevsen, edhem, eşheb, kümeyt” gibi kelimelerle birlikte kullanılmış ve bunlara teşbih edilmiştir: “tevsen-i sebük-ḥirâm-ı kalem”, “kümeyt-i siyeh-zânû-yı kalem”, “‘inân-ı semend-şikeste-i pâ-bend-i kalem”, “edhem-i siyeh-zânû-yı kalem”, “kümeyt-i düm-bürîde-i kalem”, “eşheb-i siyeh-zânû-yı kalem”.

Kâr-hâne-i: “Fabrika, atölye, meyhane,” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta mecazî olarak daha çok “dünya, kainat” anlamında kullanılmıştır: “kâr-ḥâne-i rif‘at”, “kâr-ḥâne-i çâr-sütün-ı vücūd”, “kâr-ḥâne-i devlet”, “fermân-fermây-ı kâr-ḥâne-i bî-hem-tâ”, “kâr-ḥâne-i köhne-esâs”, “kâr-ḥâne-i bedî‘ü’l-esâs-ı imkân”, “kâr-ḥâne-i ṭurfe-merâsim”, “nizâm-baḥş-ı kâr-ḥâne-i imkân”, “zînet-baḥş-ı kâr-ḥâne-i imkân”, “‘âmîl-i kâr-ḥâne-i ezel ü ebed”, “kâr-ḥâne-i ezel”, “nesaḳ-baḥş-ı kâr-

hâne-i hudûs u kıdem”, “nigārende-i kār-hâne-i icād u ibdā’”, “medār-ı intizām-ı kār-hâne-i dünyā”, “kār-hâne-i devlet”, “kār-fermāyān-ı kār-hâne-i eyyām”.

Kâşâne-i: “Köşk, yuva” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “kâşâne-i naḥvet”, “kâşâne-i iḳbāl”, “zūlmet-âbād-ı kâşâne-i faḳîrâne”, “kâşâne-i murād”, “kâşâne-i zîb-i devlet-hâne-i sa’âdet ü selâmet”, “mesned-nişîn-i kâşâne-i fermān-rānî”, “kâşâne-i devlet”, “kâşâne-i sūr u sūrūr”, “kâşâne-i refî’ü’l-esās-ı devlet”, “kâşâne-i devlet-i rüz-efzūn”, “kâşâne-i zamîr”, “kâşâne-i rāḥat”, “kâşâne-i şafā”.

Kenâre-i: “Kenar, taraf, yan, sahil, kıyı, son” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “kenâre-i ḥ^vân-ı yağmā-yı na’ mā-yı devlet”, “kenâre-i sevād-ı a’zam-ı mağrib”, “kenâre-i derîçe-i çeşm”, “kenâre-i siyeh-ḥayme-i nişfu’l-leyl”, “kenâre-i seccâde-i nîlgün-ı âsmân”, “kenâre-i felek-i atlas”, “kenâre-i mürğzâr-ı ‘izzet”, “kenâre-i sâḥa-ı bâḫter”, “kenâre-i cüy-bâr-ı gülzâr”, “kenâre-i şohbetkede-i aḥbâb u ‘ıyâl”.

Keşîde-i silk-i: “Yazmak, kaleme almak” anlamındaki bu ibare, Münşeâtta şu şekillerde geçmektedir: “keşîde-i silk-i raḳam”, “keşîde-i silk-i suṭūr”, “keşîde-i silk-i imlâ”.

Keştî-i: “Gemi” anlamına gelen bu kelime ile Münşeâtta zengin teşbihlerle birçok terkip oluşturulmuştur: “keştî-i çâr-sütün-ı vücūd”, “keştî-i hezâr-sütün-ı ğam”, “keştî-i ārām”, “keştî-şikeste-i tünd-bād-ı ḥasret”, “keştî-i felek-sütün-ı devlet ü iḳbāl”, “keştî-i şikeste”, “keştî-i bî-sükkân-ı vücūd”, “keştî-i devlet ü iḳbāl”, “keştî-i nizâm-ı ‘âlem”.

Küpâl-i: “Demir topuz, gürz” anlamlarına gelen bu kelime, çeşitli teşbih ve terkiplerle Münşeâtta şu şekillerde yer alır: “küpâl-i ğumüm”, “küpâl-i ḥâtır-şiken-i ḳahramân-ı rüzgâr”, “küpâl-i ser-şiken-i şemâtet ü ser-zeniş”, “küpâl-i ḳader”, “küpâl-i ḥüzn ü infi’âl”, “küpâl-i şaḥne-i rüzgâr”, “küpâl-i sipihr-i ğaddâr”, “küpâl-i dūr-bâş-ı ḥiyâz-ı merḥamet”.

Matmûre-i: “Mahzen, zindan, mezar” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “matmûre-i belâ”, “matmûre-i kürbet”, “matmûre-i ‘acz u ḳuşūr”, “matmûresi nümüne-nümây-ı ḥadîḳa-

ı cennet”, “maṭmüre-i ğurbet”, “maṭmüre-i vahşet-âbâd-ı Resmo”, “maṭmüre-i sehv ü haṭâ”, “maṭmüre-i derd ü belâ”, “maṭmüre-i zâruret ü ihtiyâc”, “maṭmüre-i haybet”.

Nahl-ı: “Hurma ağacı, süs ağacı” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “naḥl-ı berümend-i zât-ı pür-bereket”, “naḥl-ı nişân-ı bâğzâr-ı tavaṭṭun”, “naḥl-ı mîvedâr-ı şenâ”, “naḥl-ı efsürde-şâḥ-ı çemenzâr-ı ümîd”, “naḥl-ı nâ-kâmî”, “naḥl-ı devlet”, “naḥl-ı berümend-i ḥıyâbânzâr-ı riyâset”, “naḥl-ı rişedâr-ı kürbet”, “naḥl-ı berümend-i ravza-ı sa‘âdet”, “naḥl-i ḥuşkîde-ğuşûn-ı çemenzâr-ı âmâl ü meṭâlib”.

Nigâh-ı: “Göz, bakış, bakma” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “nigâh-ı merhamet-âmîz-i kerîmâne”, “nigâh-ı diğğat u im‘ân”, “nigâh-ı im‘ân”, “nigâh-ı iltifât”, “nigâh-ı merâḥim-penâh”, “nigâh-ı ğâzab-âmîz-i teğafül”, “nigâh-ı teveccüh ü ḥimâyet”, “nigâh-ı çîre-destân-ı şefaḫat”.

Nihâl-i: “Fidan, sürgün” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “nihâl-i ḥuşkîde-bîḥ-i ârâm u râḫat”, “nihâl-i nev-res-i maḫşûd”, “gül-nihâl-i merḫamet-i cibilliye”, “nihâl-i berümend-i muḥabbet”, “gül-nihâl-i kalem-i maṭleb-raḫam”, “gül-nihâl-i çemen ü iḫbâl”, “nihâl-i büstân-ı devlet”, “nihâl-i şikeste-şâḥ-ı ümîd”.

Nişâne-i nüşâbe-i: “(...) okuna hedef olmak” gibi bir anlama sahip olan bu ibare ile genelde olumsuz anlamlara sahip ibareler oluşturulmuştur: “nişâne-i nüşâbe-i ta‘n u techîl”, “nişâne-i nüşâbe-i bed-du‘â”, “nişâne-i engüşti-i ‘itirâz”, “nişâne-i sihâm-ı meṭâlib”, “nişâne-i nüşâbe-i taḫkîr” gibi terkipler kurulmuştur.

Pây-der-dâmen-i: Farsça “pây-der-dâmen âverden” deyiminden gelen bu ibare “inzivaya çekilmek, uzakta kalmak, çekilmek” gibi anlamlar taşır. Münşeâtta genelde bu anlamlarda ve benzer terkiplerde görülür: “pây-der-dâmen-i vuḫûf u inzivâ”, “pây-der-dâmen-i ḫarîm-i inzivâ”, “pây-der-dâmen-i inzivâ vu‘uzlet”, “pây-der-dâmen-i iḫâmet ü inzivâ”, “pây-der-dâmen-i vaḫfe-i inzivâ”, “pây-der-dâmen-i ‘uzlet ü inzivâ”.

Pençe: “Pençe, el ayası, beş parmak, el, altın veya gümüşten yapılmış el şeklindeki alet, mancınık taşı” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “pençe-tâb-ı zeber-destan-ı ‘ulüvv-i

himem”, “pençe-tâb-ı âhenîn-bâzû-yı ‘abd-ı şekûr”, “pençe-i taşvîr-i kâlîçe-i harîr”, “pençe-i ‘âlem-gerdân-ı şahramân-ı mağfîret”, “pençe-feşârî-i bâzû-yı kudret”, “pençe-i feşâr-ı gülû-yı cân”, “pençe-i saht-gîr-i teşhîr”, “ser-pençe-i tegâfûl”, “ser-pençe-i şu‘ûr”, “ser-pençe-i ıztırâb”, “pençe-feşârî-i ‘uqâb-ı ciger-şikâf-ı rûzgâr”, “ser-pençe-i saht-gîr-i dıyğ-ı ma‘âş”, “pençe-feşâr-ı ser-süfre-i dıyğ-ı ma‘âş”, “pençe- feşâr-ı girîbân-ı nefes”, “ser-pençe-i ra‘şedâr-ı teb-lerzede”, “pençe-i çehre-figâr-ı ıztırâb u telâş”, “pençe-i saht-gîr-i ğam-ı dîrîn”.

Perîşân: “Dağınık, düzensiz, kederli” gibi anlamlara gelen, Münşeâtta sıkça kullanılan bu kelime ile oluşturulmuş bazı ibareler şu şekildedir: “perîşânî-i hâl”, “hâl-i perîşân”, “perîşânî-i esbâb-ı refâh”, “perîşân-eczâ-yı ser ü sâmân”, “‘abd-ı perîşân-rûzgâr”, “perîşânî-i cem‘iyyet-i hâtîr”, “perîşân-kuvvâ-yı cân”, “perîşânî-i siyâk-ı kelâm”, “perîşân-sâz-ı gîsû-yı hasret”, “perîşânî-i esbâb-ı ğumûm”, “perîşân-suñûr-ı ser-â-ser-kuşûr”, “perîşânî-i siyâk-ı kelâm”, “perîşânî-i esbâb-ı şu‘ûr”, “mecmû‘a-ı perîşân”, “perîşânî-i sâmân-ı cem‘iyyet”, “perîşân-hâtîr”.

Pîçide-i: “Karışmış, bükülmüş, kıvrılmış” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli teşbih ve terkiplerle daha çok "birşeye bürünmek" anlamında kullanılmıştır: "pîçide-i cilbâb-ı hüzn ü ıztırâb", "pîçide-i cilbâb-ı ıztırâb", "pîçide-i cilbâb-ı ğurbet", "pîçide-i cilbâb-ı ğaflet", "pîçide-i kilîm-pâre-i ikâmet", "pîçidegî-i köhne-lihâf-ı *iğdâ‘r-râhateyn*", "pîçidegân-ı kilîm-pare-i hasret", "pîçide-i ser-rişte-i fikr ü hayâl", "pîçide-i ‘uqde-i tereddüd ü ihtimâl”.

Rakam-zede-i: Farsça, “yazı yazmak” anlamındaki “rakam zeden” birleşik fiilinden gelen bu terkip, Münşeâtta şu şekillerde geçmektedir: “rakam-zede-i münşî-i tağdîr”, “rakam-zede-i müjgân-ı hûn-feşân”, “rakam-zede-i kalem-i âşüfte-beyân”, “rakam-zede-i kalem-i kudret”, “rakam-zede-i muqatta‘ât-ı nücûm-ı tâbnâk”, “rakam-zede-i ğarîbe-nüvisân-ı selef”, “rakam-zede-i çire-destân-ı Eflâtûn-dâstân”.

Reste-bâzâr-ı: “Râste-bâzâr”ın muhaffefi olan bu kelime “düz ve uzunca devam eden iki tarafında dükkanlarla çevrili çarşı” demektir. Münşeâtta çeşitli teşbihlerde kullanılan bu kelime, farklı terkiplerle şu şekillerde geçmektedir: “reste-bâzâr-ı vücûd”, “reste-bâzâr-ı âhengerân”, “reste-bâzâr-ı âzâr”, “reste-bâzâr-ı mütehayyile”, “reste-bâzâr-ı derûn”, “reste-bâzâr-ı ‘ulüvv-i himem”, “reste-bâzâr-ı evâmir”.

Seng-i felâhan: “Sapan taşı” anlamına gelen “seng-i felâhan” Münşeâtta farklı terkipler oluşturularak şu şekillerde kullanılmıştır: “seng-i felâhan-ı şemâtet ü sitem”, “seng-i felâhan-ı kaçâ-yı nâ-gehâni”, “seng-i felâhanvâr endâhte-i vâdi-i idbâr”, “seng-i felâhan-ı rûzgâr”, “dûr-endâhte-i felâhan-ı kaçâ”. Münşeâtta çeşitli teşbihlerle kullanılan bu ibareye bağlamsal olarak “kınama, sitem, unutulmuşluk, talihsizlik, kendi iradesiyle hareket edememe” gibi olumsuz anlamlar yüklenmiştir.

Ser-fürû-bürde-i girîbân-ı: “Murâkabe etmek” anlamında kullanılan, Farsça bir deyimden gelen bu ibare, Münşeâtta daha çok “birşeyle meşgul olmak, itaat etmek” gibi anlamlarda benzer terkiplerle kullanılmıştır: “ser-fürû-bürde-i girîbân-ı itâ‘at u teslîm”, “ser-fürû-bürde-i girîbân-ı melâlet”, “ser-fürû-bürde-i girîbân-ı hüzn ü melâl”, “ser-fürû-bürde-i zîr-i bâl-i ferâğ”, “ser-fürû-bürde-i girîbân-ı melâlet”.

Ser-germ-i: Farsça bir deyim olan bu ibare “meşgul olmak, ilgilenmek, oyalanmak” gibi anlamlara gelmektedir. Münşeâtta ise “meşgul olmak, uğraşmak” anlamlarında farklı terkiplerle şu şekillerde kullanılmıştır: “ser-germ-i muvâzabet ü kıyâm”, “ser-germ-i meşgale-i pâsbânî”, “ser-germ-i meşgale-i ğam-güşarî”, “ser-germ-i tekrâr”, “ser-germ-i iştiğâl-i hayr-du‘â”, “ser-germ-i meşgale-i ‘ubûdiyyet”.

Ser-rişte-i: “İp ucu, uç, tutamak, tarz, maksat” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “ser-rişte-i şu‘ûr”, “ser-rişte-i şu‘ûbet ü eşkâl”, “ser-rişte-i ârzû”, “ser-rişte-i ez-hem-güsiste-i ânât u evkât”, “ser-rişte-i muhâl”, “ser-rişte-i ihtiyâr”, “ser-rişte-i esbâb-ı zâhire”, “ser-rişte-i i‘tilâf”, “ser-rişte-i imtinâc”, “ser-rişte-i fikr ü hayâl”, “ser-rişte-i nizâm-ı hâl”, “ser-rişte-i gûsil-i inkızâ”, “ser-rişte-i vuķûc”, “ser-rişte-i girih-beste-i umûr”, “ser-rişte-i dil-i ihlâş”, “ser-rişte-i ta‘n u ta‘rîz”, “ser-rişte-i âmâl”, “ser-rişte-i münâsebet”, “ser-rişte-i diķķat”, “ser-rişte-i zuhûr”.

Silsile-i: “Zincir, bağ, hanedan, soy, topluluk, sınıf, sıra, dizi” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “silsile-i ‘ahd-ı kadîm-şîfat-ı tecdîd”, “silsile-i ğurbet”, “silsile-i âmâl”, “silsile-i kürbet”, “silsile-i endüh u miħnet”, “silsile-i dağdağa-ı endîşe”, “silsile-i suķûr-ı cihân-muķâc”, “silsile-i enfâs-ı hayât”, “silsile-i himmet”, “silsile-i derd ü miħnet”, “silsile-i ğünâh-ı tekâsül”, “silsile-i suķûr”, “silsile-i endîşe-i mezemmet”, “silsile-i

salṭanat”, “silsile-i miḥnet ü ğurbet”, “silsile-i nā-şādī”, “silsile-i nübüvvet”, “esir-i silsile-i ğurbet”.

Südde: “Kapı, eşik” gibi anlamlara gelen bu kelime Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “südde-i sidre-sây-ı müşirâne”, “südde-i sidre-sây-ı hıdīvâne”, “südde-nişinân-ı dervāze-i iclāl”, “südde-i icābet”, “südde-i bārgāh-ı mekārim-destgāh”, “südde-i ‘ulyā”, “südde-i bārgāh-ı iḳbāl”, “südde-nişinân-ı devlet”, “südde-i sa‘ādet”, “südde-i sipihr-iltiyām”.

Süllem-i: “Merdiven” anlamına gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “süllem-i merātib-i ḥavāşş”, “süllem-i fenā”, “süllem-i ifā”, “süllem-i merātib-i ‘ulyā”, “süllem-i cāh”, “süllem-i iḳbāl”.

Şebistân-ı: “Yatak odası, haremlık, gece ibadet edilen oda, mezarlık” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “şebistân-ı ṭarab-ābisten-i ma‘ālī-i destgāh”, “şebistân-ı mekārim-i aḥlāk”, “şebistân-ı teng ü tār-ı rüzgār”, “şebistân-ı miḥnet”, “şebistân-ı ye’s ü ḥırmān”, “şebistân-ı hicrān”, “şebistân-ı imkān”, “şebistân-ı ḥayāl”, “şebistân-ı felek-i çārüm”, “şebistân-ı ma‘ālī-i destgāh”, “şebistân-ı kār u bār”, “şebistân-ı kāmkarī”.

Şişe-i: “Cam, şişe, vitrin” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeâtta çeşitli terkip ve teşbihlerle şu şekillerde kullanılmıştır: “şişe-i raḳīḳ-i ḳalb”, “şişe-i maḳşūd”, “şişe-i dil”, “şişe-pāre-i inkisār”, “inkisār-ı şişe-i nāmūs-ı İslām”, “şişe-i raḥnedār-ı cān”, “şişe-i nāzikterin-i ḳulüb-ı yārān”, “şişe-i rīze-rīze-i dil”.

Tabānçe-i dest-i red: “Reddetmek, geri çevirmek, iltifat göstermemek” gibi anlamlarda, çeşitli teşbihlerle kullanılan bu ibare, Münşeâtta şu terkiplerle birlikte kullanılmıştır: “çehre-figār-ı tabānçe-i dest-i red”, “mecrūḥ-ı tabānçe-i dest-i redd ü tecāhül”, “nāşıye-i ümīdine tabānçe-i dest-i red uruldı”, “çehre-i ümīdime tabānçe-i dest-i red itdi”, “tabānçe-i zaḥm-güşây-ı dest-i red”.

Tengnâ-yı: “Dar, sıkıntı, darlık, mezar” gibi anlamlara gelen bu kelime ile farklı terkipler oluşturulmuş ve genelde bunaltıcı ve sıkıntı veren yerleri ifade etmede kullanılmıştır: “tengnâ-yı ğurbet”, “tengnâ-yı belā”, “tengnâ-yı zindān-ı bī-kesī”, “tengnâ-yı ‘ālem-i şühūd”, “tengnâ-yı meşime-i ‘adem”, “tengnâ-yı zindān”, “tengnâ-yı dil-i melālet-menzil”, “tengnâ-yı ‘ālem-i esbāb”, “tengnâ-yı ḳaşaba-ı Resmo”.

Tuřmāl-i: “H^vānsālār, çāřni-gīr, sofracıbařı” gibi anlamlara gelen “tūřmāl” kelimesi, Münşeatta “tuřmāl” řeklinde yazılmıř ve çeřitli teřbih ve terkiplerle řu řekillerde kullanılmıřtır: “tuřmāl-i kār-ĥāne-i rif‘at”, “tuřmāl-i keřirū’n-nevāl”, “tuřmāl-i bedī‘ ü’n-nevāl”, “tuřmāl-i ‘amīmü’n-nevāl”, “tuřmāl-i nādirū’n-nevāl”.

Yārī: “Yardım, dostluk” gibi anlamlara gelen bu kelime, Münşeatta daha çok izafet-i maklub şeklindeki terkiplerde kullanılmıştır: “dest-yārī-i nā-ĥudā-yı luşf-ı Ĥudā, āb-yārī-i feyyāze-i İlāhī, feyz-yārī-i şehāb-ı ‘ināyet-i nā-mütenāhī, nāĥun-yārī-i ‘adl u dād, bāl-yārī-i ĥamāme-i reng-perīde, dest-yārī-i řubĥ ile iřāl, yārī-i mi‘ mār-ı selām, yārī-i Bārī ile” vb. gibi.

1.3.3. Sürgün/gurbet ve üsluba etkisi

Yazarın sürgünde bulunduğu Resmo ve Bursa’dan gönderdiği mektupların hemen hepsinde gurbetle ilgili ve gurbette, sürgünde olmanın getirdiği ayrılık, yalnızlık, geçim sıkıntısı, iltifat görmeme, dışlanma gibi duygu ve durumlar işlenmiştir. Doğal olarak bu durum yazarın üslubuna da etki etmiş; kelime kadrosu, edebī sanatlar vb. hep bu çerçevede oluşmuştur.

Yukarıda bahsedilen duygu ve durumlardan dolayı, mektupların içeriğiyle doğru orantılı olarak Münşeatta “gurbet” başta olmak üzere en sık kullanılan “belā, baĥt, bī-kes, cefā, cevr, derd, dıyĥ, ehl ü ‘ıyāl, felek, ğam, ğarīb, ğubār, ğurbet, ĥasret, ĥırmān, hicrān, ĥüzn ü endūh, ıztırāb, kılet, iĥtiyāc, küdüret, melāl, miĥen, nā-kām, nedāmet, perīřān, renc, rüzgār, řabr u taĥammül, sipihr, sirişk, sitem, tehī-kīsegī vü źarüret, telĥ-kām, řālī‘, ümīd, ye’s, zaĥm” vb. gibi geneli itibariyle olumsuz anlamlar taşıyan kelimeler bu mektupların kelime kadrosunun özünü oluşturur.

Yazar mektuplarında gurbeti kimi zaman, dimağı yakan zehirli bir suya “zehr-ābe-i dimāę-süz-ı ğurbet”; kimi zaman, içine düştüğü karanlık bir kuyuya “üftāde-i çāĥ-ı siyāĥ-ı ğurbet” ve insanda kudret bırakmayan dar, sıkıntılı bir yere “tengnā-yı tāb-fersāy-ı dār-ı ğurbet” teşbih eder; kimi zaman da ateş fişkıran taşlık bir yer olarak tasvir eder “sengistān-ı āteř-ĥız-i diyār-ı ğurbet”. Gurbeti ve gurbette olduğu yeri bu şekilde ifade eden yazar kendisini ise “dā‘ ī-i ğurbet-zede”, “bu laęzīde-pāy-ı mezlaķa-ı miĥnet ü ğurbet”, “bu ğarīķ-i gird-āb-ı ğurbet”, “bu ĥarīķ-i

nā'ire-i ğurbet", "esir-i zencir-i ğurbet" vb. ifadelerle tanımlar. Ğurbetin getirdiği sıkıntıyı, tasayı ise "dest-bürd-i yağmāgerān-ı ğumūm-ı ğurbet", "keşti-i hezār-sütūn-ı ğam-ı ğurbet", "zaħm-ı ārām-sūz-ı ğurbet" vb. ifadelerle açıklar. Münşeatta bunlara benzer daha birçok teşbih ve tasvirlerle rastlamak mümkündür.

Yazar muhatabına ğurbette çektiği sıkıntıları bildirmek ve durumunu daha dramatik bir yolla ifade etmek için dolaylı yollara da başvurur. Bunu daha çok mektupların giriş kısmında bulunan dua bölümünde muhatabına dua ederken yapar. Alışlagelmiş dua ibareleri yerine metne ustaca yerleştirdiği, bir bakıma ğurbetteki durumuna göndermeler yapan ibarelerle veya mektuptaki elkâb bölümünün bir parçası olarak kullandığı benzer ibarelerle durumunu dramatize ederek muhatabını etkilemeye çalışır:

(...) sîne-i hussād-ı zāt-ı kerrübî-nihādları miħnet-keşān-ı tengnā-yı ğurbetiñ dil-i pür-ħūn u ħātır-ı mahzūnı gibi dāĝ dāĝ olsun. Merāħim-perverā! Mekārim-ġüsterā! Eyyām-ı 'ömr ü iķbālîñiz mäh-ı mübārek-i Ramazānda ehl ü 'iyālinden dūr olan firķat-zede ġaribleriñ ħatarāt-ı nā-ma' dūd-ı sirişk-i ħasretinden efvūn ve hengām-ı cāh u celālîñiz şabāħ-ı 'idde ābā vu a'māmından mehcūr olan eytām u eḫfālîñ ħūzn ü melālet ve taħassūr ü ħayretinden birūn olmaħ du' āsı (...) (16b-17a)

Şümāre-i eyyām-ı iķbālîñiz isnād-ı töhmet-i nā-kerde ile vaḫanın dūr olan āvāre ġaribleriñ müvāzî-i ħatarāt-ı sirişk-i ħasreti ve a'dād-ı a'vām-ı devlet ü iclālîñiz şu'bede-bāzî-i rüzġār-ı kem-furşat ile ħānmān u aħbāb u iħvānından mehcūr olan bi-ġāreleriñ müsāvî-i ğumūm-ı müte'ākibü'l-hücūm-ı ħayreti olmaħ da' avātı (...) (24b)

Aşağıdaki metinlerde ise yazar, ğurbetteki halini anlatan ibare ve yan cümleleri, "olan" sıfat-filiyle elkâba bağlamıştır:

Tā ki feyz-i nevāziş ü tesliyet vīran-ħātır-ı ğurbet-zedegān-ı rüzġāra irāş-ı neş'e-i meserret ve şafā-yı pürsiş ü 'iyādet dil-ħastegān-ı ħummā-yı firķatden izāle-i ālām u endūh u kürbet eyleye, nāme-i müşkîn-niķāb-ı nāmî ve kitāb-ı müsteḫāb-ı sāmisi, bādî-i ġüşāyîş-i ġonce-i ħātırım olan sa'ādetlü, mekremetlü, semāħatlu birāder-i miħrbānım, sulḫānım, efendi-i zî-şānım ħāzretleriñ (...) (51a-51b)

Mā-dām ki pāy-efsürdegān-ı senglāħ-ı meşā'ib-i ğurbete telāmu'-ı berķ-i ħayret nümūdār-ı āteş menzil ve miħnet-zedegān-ı bādiye-i mesā'ib-i firķata binā-yı üstüvār-ı şabr u ħarār mütezelsil ġörine ve fāriġ-nişinān-ı ārāmgāħ-ı vuşlata duħān-ı 'anberin-i micmere-i sürūr encümen-pirāy-ı ziyāfetkede-i şubħ-ı vaḫan ve dōst-kāmān-ı kāşāne-i rāħata tamām-ı 'ālem bāĝ u zāĝ ve ġül-geşt-i çemen ola; kemāl-i mürüvvet ü şefākatdan ġāħ daĝdaĝa-i dūr-endāħteġān-ı çevġān-ı ħazā ile ser-fürü-bürde-i ġiribān-ı ħūzn ü melāl ve ġāħ ol ġürūh-ı pür-endūhuñ endişe-i ḫariķa-ı rehā vü ħalāşı bābında piçide-i ser-rişte-i fikr ü ħayāl olan devletlü, 'ināyetlü mürüvvetlü efendim, sulḫānım ħāzretleriñ (...) (26a)

1.3.4. Atasözleri ve deyimler

Geneli itibariyle inşâ üslubuyla kaleme alınan Münşeatta, bu üslubun doğası gereği, daha çok halk dilinin kullanım alanına ait olan atasözü ve deyimler çok fazla yer

bulamamıştır. Bu bakımdan Türkçe atasözü ve deyimler, Münşeâtta genellikle nispeten daha sade ve lirizmin arttığı metinlerde karşımıza çıkmaktadır. Deyimlerin atasözlerine oranla, Türkçe ve Farsça olanlarının ise Arapça olanlarına göre daha sık kullanıldığı görülmektedir. Aşağıda, Münşeâtta tespit edilen Türkçe, Farsça ve Arapça atasözü ve deyimler açıklamalarıyla birlikte verilmiştir. Bu atasözü ve deyimler önce tam ve en çok bilinen haliyle verilmiş, ardından da metinde geçtiği haliyle verilerek bağlamsal anlamları açıklanmaya çalışılmıştır. Günümüzde kullanılmayan, ancak yazıldığı dönemde deyim olması muhtemel Türkçe ibareler bağlamdan hareketle anlamlandırılmaya/açıklanmaya çalışılmıştır. Atasözü ve deyimler önce atasözleri sonra deyimler olmak üzere alfabetik olarak sıralanmıştır.

1.3.4.1. Türkçe atasözleri ve deyimler

Metinde geçen Türkçe atasözü ve deyimlerin bazen bir kısmı değiştirilerek bazen de bazı kelimelerinin Farsça veya Arapça asıllı muadilleriyle kullanıldığı görülür. Münşeâtta sadece iki tane Türkçe atasözü tespit edilebilmiştir. Bunlardan biri kısmen alınmış diğeri ise küçük değişikliklere kullanılmıştır.

Kişinin kendine ettiğini kimse edemez: “(...) ne böyle bir sebab-i bed-nāmī olacık vādī-i nā-refte-i ahaha-fermā bulabilür ve ne senüñ bu türrehāt ile *kendü kendüñe itdiğñ rengi kimse kimseye idebilür.*” (64a) Bu atasözü, bazı kimselerin tedbirsizliği veya bilmezliği yüzünden yaptığı işlerden kendisine verdiği zararı bir başkasının veremeyeceğini ifade eder (Aksoy, 2015: 365). Bazı küçük değişikliklerle metinde kullanılan bu atasözülle, bahsedilen kişinin yaptığı işten dolayı kendi kendini düşürdüğü sıkıntılı durum ifade edilmiştir.

Suç öldüründe değil, ölendedir: “(...) ve *şuç ölendedir* mişāl-i bāılı’l-me’āliyle av-ı āhenān-bend-i a’ n u tešnī’i benim āvīhte-i gerden-i huşūnetim iderler (...)” (19a) Bu atasözü şu anlamda kullanılmaktadır: Ölen kişi suçludur, çünkü o, söz veya davranışlarıyla kendisini öldüreni o derece tahrik etmiş ve kızdırmıştır ki o kişi adam öldürme derecesine gelmiştir (Aksoy, 2015: 433). Yazar metinde boş bir söz olarak nitelediği bu atasözülle, kendisi mağdur olduğu halde bütün kabahati kendisinde bulanların tavrını özetlemiştir.

(Bir şeyi birine) çok görmek: “(...) rüzgār anları dağı bu ber-hem-zede-i hücūm u ğumūma *çok görüp (...)*” (12a) (Bir şeyi birine) layık görmemek anlamında kullanılan bu deyimle, yazar basit görülebilecek bir şeye bile layık görülmediğini ifade etmektedir.

(Bir yer) zindan olmak: “Resmo şahrāsı başıma teng ü tār bir *zindān olup (...)*” (15b) Bu deyimle belirtilen yerin yaşanmaz, sıkıntı veren, huzur bozan bir yer olduğu ifade edilmiştir.

(Okuna) hedef olmak: “(...) *hedef-i sihām-ı ta‘n u teşnī‘ olan pūç-mağzān-ı fiķarāt u zūrūfunuñ (...)*” (61b), “(...) nişāne-i nüşābe-i ta‘n u techil olunmaķ (...)” (62b) Hoş olmayan bir davranışa maruz kalmak anlamında kullanılan bu deyim metinde de bu anlamda kullanılmıştır.

Ağır gelmek: “(...) cāme-i müste‘ār-ı hayāt düş-ı cānıma *girān gelüp (...)*” (53a) Yapılması güç bir şeyi ifade eden bu deyimle metinde, yaşama duyulan isteksizlik ifade edilmiştir.

Ağız birliği etmek: “(...) efendimiñ irtifā‘-ı kevkeb-i ‘ālem-fürüz-ı iķbālleri du‘āsında *hem-zebān-ı ittifāķ (...)*” (40a) Bir konu hakkında anlaşmalı olarak aynı şekilde konuşmak anlamında kullanılan bu deyim, metinde de benzer anlamda kullanılmıştır.

Akla hayale gelmemek: “(...) ve emirleri üzre *hayāle gelmez*, me‘mül olunmaz *hidemāt-ı hātır-nevāz taķdīmiyle (...)*” (38b) “İnanılmaz derecede” anlamında kullanılan bu deyim, metinde de benzer anlamlarda kullanılmıştır.

Arapsaçı gibi: “(...) manzūme-i umūr ta‘addüd-i ehrimen-mizācān-ı bī-şu‘ūr ile *müy-ı zengīveş perişān u müşevveş (...)*” (5a) Karmaşıklığı, düzensizliği ifade eden bu deyim, metinde de bu anlamlarda kullanılmıştır.

Bahtı kara olmak: “(...) teşir-i muķtezā-yı *baht-ı siyāhım (...)*” (12b) Talihsizliği, mutsuzluğu ifade eden bu deyimle metinde, talihsizlik, şansın yaver gitmemesi ifade edilmiştir.

Bir kuru selam bile verilmemek: “(...) ilticā itdigim çelebileriñ eṭvār-ı sitem-zarīfi-i hātır-āzārları peyğāmından ğayrı *bir kuru selāmları bile vārid olmadığı*

(...)” (29a) Bu deyimle yazar insanların kendisine olan kayıtsızlığını, ilgisizliğini ifade etmektedir.

Birbirine katmak: “(...) cühelâ vü ‘ulemâ beynine vardır yokdur diyü kılıç düşürüp ‘âlemi *birbirine katmağdır.*” (61a) Kargaşa çıkarmak, spekülasyon yapmak anlamında kullanılmıştır.

Canını (bir yere) dar atmak: “(...) İstanbul değil ‘ıyâli bile ferâmûş idüp hani ya hani ya diyerek Hanya’ya *cân atdım* (...)” (52b) Zor ve tehlikeli bir durumdan kurtulup bir yere sığınmayı ifade eden bu deyim, metinde de bu anlamda kullanılmıştır.

Çektiğimi ben bilirim: “(...) efendimiziñ Resmo’ya teveccühleri gününe dek *çekdiğimi ben bilürüm.*” (53a) Bu deyimle, yaşanan sıkıntıların şiddetini başkalarının değil, ancak kişinin kendisinin bileceği ifade edilmektedir.

Dili varmamak: “(...) gördüğüm ikrâm u ihsânları hâtırıma geldikçe inkisâra *dilim varmayup* (...)” (21a) Bu deyimle; bir şeyi söylemeye vicdanı el vermemek, bir şeyi söyleyememek anlamları ifade edilmiştir.

El birliği etmek: “(...) mevķif-i nifâkda cümlecigi *hem-dest-i ittifâķ* (olup) (...)” (12b) Birlikte davranmak, dayanışmak gibi anlamlarda kullanılan bu deyim metinde de bu anlamda kullanılmıştır.

El uzatmak: “(...) ķahramân-ı bî-amân-ı ecel silsile-i enfâs-ı hayâta *el urmazsa* (...)” (33b) Birinin hakkını gasp etmek anlamındaki bu deyim metinde, can almak, yaşamını sonlandırmak gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Elden ne gelir: “*Elden ne gelür, ķazâ’u’llâh’a rızâdan özge ile muķâbele câ’iz olmaz.*” (59a) Bir çaresizliği ifade eden bu deyimle; yapılacak bir şeyin kalmadığı, kadere teslimiyet ifade edilmiştir.

Elinden tutmak: “(...) biri bir gün ilķâ-yı rîsmân-ı ‘inâyet ile bunuñ *elin tutar* (...)” (23a) Bu deyimle; yardım etmek, imdadına yetişmek, destek olmak gibi anlamlar ifade edilmiştir.

Gömleğini kaba etmek: “(...) her biriniñ dendân-feşârî-i sitem ü melâmeti *pîrâhenim ķabâ itmiş idi* (...)” (23b) Bu deyim metinde, yıpranmak, zarar görmek, derbeder olmak gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Gönlünü (hatırını) hoş tutmak: “(...) *hātır-ı maḥzūnıñı hoş tut.*” (52a) Bu deyimle, umutsuzluğa kapılmamak, üzülmemek ifade edilmektedir.

Gözyaşları sel olmak: “(...) mānende-i müjgān-ı ḥūn-bār kemāl-i melālîmenden sedd-i rāh-ı *seyl-i sirişk* itmiş idi.” (33a) Çok ağlamaktan kinaye olan bu deyim, bir durum karşısında duyulan şiddetli üzüntüyü, kederi ifade etmektedir. Metinde de bu anlamlarda kullanılmıştır.

Hâl bu minvâl üzere kalırsa: “*Hâl bu minvâl üzre ḳalursa* encām-ı kār ziyāde düşvār olacağı zāhir ü āşikār olmağla (...)” (13a) Bu deyimle; durum bu şekilde devam ederse, bir gelişme olmazsa gibi anlamlar ifade edilmiştir.

İmdadına yetişmek (erişmek): “(...) dād-ḥ^vāhān-ı pāygāh-ı ülfetden biri *feryādına yeter* (...)” (23a) Bu deyimle; yardım etmek, sesine kulak vermek gibi anlamlar ifade edilmiştir.

Kalp (kalbini) kırmak: “(...) teraḥḥum-ı *hātır-şiken-i* nā-ber-cādan özge (...)”, “(...)küpāl-i *hātır-şiken-i* ḳahramān-ı rüzgār ile mecrūḥ u şikeste olan dil-ḥasteye (...)” (10a) Bu deyimle; incitmek, yaralayıcı sözler sarfederek birini üzme gibi anlamlar ifade edilmiştir.

Kan ağlamak: “(...) *sirişk-i çeşm-i ḥūn-feşānım* ḥāk-ı zāviye-i melālîmi nemnāk (...)” (İ3, 25a) Bu deyimle bir durum karşısında duyulan şiddetli üzüntü ve keder ifade edilmiştir.

Kendi derdine düşmek: “*Bizim derdimiz bize yeter.* Bu tengnā-yı ḡurbetde bizi ‘abeş tekdirden ne beter me’ālen ve bedenēn muḳābele-i evzā’ına ḳuvvet ve müdāfa’ a-ı ṭavārıḳ-ı eṭvārına miknetimiz yoğ ise (...)” (45a) Bu deyimle, kendi problemleri dışında başka bir meseleyle uğraşacak gücün bulunamaması ifade edilmiştir.

Kendini aslanın ağzına atmak: “(...) kendi kendiñi bu ḳadar āteş-nefesān-ı encūmen-i belāğat ve *şirān-ı bīşe-i feşāḥat ağzına atmaḳ* neden iḳtizā iderdi (...)” (62a) Bu deyimle; kendini zor bir duruma düşürmek, tehlikeli bir işe kalkışmak gibi anlamlar ifade edilmiştir.

Kılıç düşürmek: “(...) cühelā vü ‘ulemā beynine vardır yokdur, diyü *kılıç düşürüp* (...)” (61a) Bu deyimle; kavga, karışıklık, anlaşmazlık çıkarmak gibi anlamlar ifade edilmiştir.

Kulağına gelmek: “(...) enīn-i hāzīnim bir ferdiñ *kulağına yitmedi.*” (21b) Kulağına çalınmak, duymak anlamında kullanılan bu deyim, Münşeâtta da benzer anlamlarda kullanılmıştır.

Kulağına küpe olmak (etmek): “(...) ve nikāt-ı meşrūha-ı meşrū‘a-ı bī-mānendi yegān yegān *gūş-vāre-i gūşt-pāre-i mesāmi‘-i mü‘minīn kılındıkdā* (...)” (11a-11b) Bir durumdan ders almak ve ona göre hareket etmek anlamında kullanılan bu deyim metinde de bu anlamda kullanılmıştır.

Laf (söz) etmek: “Mübāşirimiz Çāvuş’a dağı, mekş ü iķāmetimizi belki bir *söz iderler* hemān himmet idelim gidelim (...)” (58a) Metinde "söz etmek" şeklinde geçen bu deyim; dedikodu yapmak, birinin hakkında kötü konuşmak gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Lisana almak: “(...) bā‘ iş-i nefy ü tağrībimiz gūyā devlet-i ‘aliyye ricālini *lisāna almağ* töhmeti imiş.” (57a) Biri hakkında kötü konuşmak, alay etmek, tehzil etmek gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Para etmemek: “(...) seniñ mübālağa ve müdāhaneñe ki *ağçe itmez*, baķalım şeyhimiz, efendimiz nice bilürler.” (67a) Bu deyimle; kıymeti olmamak, etkili olmamak gibi anlamlar ifade edilmiştir.

Sevinç yaşları (gözyaşları) dökmek: “(...) müte‘eşşiren *giryē-i mestāne-i sūrūr u şādmāni* ile (...)” (11b) Bu deyimle bir durum karşısında duyulan sevinç ifade edilmiştir.

Taş yürekli: “Kühsārīñ *yüregi taşdan* iken feryādıma muvāfıķ cevāb virdi, hāzerāt-ı evliyā-yı ni‘ met efendilerimiziñ bināgūş-ı yārdan nerm olan dil-i merāhim-perverlerine (...) te‘şīr itmedi.” (İ3, 21b) Bu deyim; duyarsız, duygusuz anlamında ve aynı zamanda taşın gerçek anlamı da kastedilerek tevriyeli kullanılmıştır.

Yakası eteğine yetişmek: “(...) keş-ā-keş-i ser-pençe-i ıztırāb ile *girībānım gūşe-i dāmānıma yetmiş idī.*” (23b) Bu deyim, metinde; üzüntüden, kederden yıpranmak, derbeder olmak gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Yele vermek: “(...) sāmān-ı hırmen-i t̄ā‘āt-ı İslāmiyānı *bāda virüp*” (10b) Savurmak, boşuna harcamak anlamındaki bu deyimle metinde, dini değerlere ihtimam vermemek, onları hiçe saymak gibi anlamlar ifade edilmiştir.

Yol bulmak: “gerd-i melāl ü ğubār-ı infī‘āl derūn-ı pāk u ḳalb-i tābnāklarına *yol bulmasun.*” (36a) (Kötü) Bir şeyin (bir şeye, birine) nüfuz etmesi anlamında kullanılan bu deyim, metinde de bu anlamda kullanılmıştır. Gamin, kederin kalbe girmemesi; nüfuz etmemesi temenni edilmektedir.

1.3.4.2. Farsça atasözleri ve deyimler

Münşeâtta birçok Farsça deyimle rastlamak mümkündür. Bunların çoğunluğu bir isim ve fiille kurulmuş birleşik fiil şeklindedir. Az sayıdaki atasözleri ise genelde mısra veya beyit halindedir. Farsçada “mesel” ve “hikmet” olarak adlandırılan bu atasözü veya vecizeler ya bir şairin kaleminden çıkıp yaygınlaşarak atasözü gibi kullanılmış veya anonimleşerek birçok şair tarafından şiirlerinde kullanılmıştır. Aşağıda, Münşeâtta tespit edilen atasözü ve deyimlerin önce orijinalleri verilmiş, ardından Münşeâtta şekli yazılmış ve bağlamsal anlamları açıklanmaya çalışılmıştır. Mısra ve beyitlerin çevirisi, Münşeâtın çeviri yazılı metninde verildiği için burada tekrar edilmemiştir.

Ez-düst yek işāret ez-mā be-ser devīden (54b): از دوست یک اشارت از ما بسر دویدن Münşeâtta da bir mısra olarak aynı şekilde geçen bu atasözü/mesel/vecize (Dihhuda, 1363: 131) dostlara her an yardıma hazır ve nazır olmayı ifade eder.

Ey meges ‘arṣa-ı Sīmürġ ne cevelāngeh-i tu’s (59b): ای مگس عرصه سیمرغ نه جولانگه تست Münşeâtta da bir mısra olarak aynı şekilde geçen bu atasözü/ mesel/vecize ile “boyundan büyük işlere kalkışmak, yeteneğinin üzerinde işler yapmaya çalışmak” ifade edilmiştir. Farsça kaynaklarda mesel/atasözleri arasında gösterilen bu mısra Hafız’ın bir gazelinde geçmektedir (Dihhuda, 1363: 329; Burkaî, 1351: 111).

Bāṣ tā ṣubḥ-ı devletet be-demed / K’in henūz ez-netā’ic-i seḥer est: باش تا صبح دولتت بدمد / کین هنوز از نتایج سحراست Münşeâtta ilk üç beyti alıntılanan, İranlı şair Enverî’ye ait bir kasidenin ilk beytinde geçen bu mesel (Dihhuda, 1363: 363), talihin

açıldığını ve bunun daha başlangıç olduğunu, yarının daha güzel şeyler getireceğini ifade etmektedir.⁸

Dest bālā-yı dest bisyār est: “(...) vuḳū‘-ı tefāvüt-i *dest-ber-bālā-yı dest* ile benim kitābe-i naḳş-ı cebīnim sevād-yāfte-i ser-nüvişt-i şā‘ iriyyet (...)” (18b) şeklinde geçen bu atasözü/mesel (Seyyid Muhammed Ali Daiyülislam, 1362: 51) Türkçedeki “el elden üstündür” atasözüyle benzer anlamdadır.

Men ü gürz ü meydān u Efrāsiyāb: “Ne-dārem zi-kes bāk u īn’em cevāb / Men ü gürz ü meydān u Efrāsiyāb” (45a) şeklinde Münşeâtta bir beytin ikinci mısrasında aynı şekilde geçen bu mesel (Dihhuda, 1363: 1751), korkmamayı aksine bir meydan okumayı ifade etmektedir.

Va‘de-i vaşl çün şevved nezdīk / Āteş-i şevḳ tizter gerded: Bir beyit halinde bulunan bu mesel Münşeâtta “Menzil-i vaşl çün buved nezdīk / Āteş-i şevḳ tizter gerded” (24a) şeklinde kullanılmıştır. Bu mesel (Dihhuda, 1363: 1888) ile, kavuşma zamanının yaklaşmasıyla insandaki şevkin şiddetlendiği ifade edilmektedir.

Her çi bādā bād mā keştī der-āb endāhtīm: Münşeâtta “Bā-nesīm-i āh u efgān bādbān efrāhtīm / Her çi bādā bād mā keştī der-āb endāhtīm” (18a) şeklinde bir beyit içerisinde kullanılan bu mesel (Seyyid Muhammed Ali Daiyülislam, 1362: 534), sonucu ne olursa olsun bir işe koyulmayı ifade eder.

Bād-fürüş: “Lafazan, palavracı, yersiz övünen kişi, boş konuşan” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *bād-fürüş-ı* reste-bāzār-ı āzār bir ālāy dellāl-i hīç-ber-düşuñ nidā-yı hūāır-fersāy-ı sāmi‘ a-ḥırāşıyla (...)” (34b) şeklinde geçmektedir.

Bālā-destī: “Galibiyet, zafer, üstünlük, üstte, üste doğru” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim Münşeâtta “(...) teşyīd-i de‘āyim-i ḳuşūr-ı umūr *bālā-destī-i* himmet-i ‘ālem-gerdān-ı ḥdīvānelerine maḳşūr u maḥşūr olmaḳ du‘ āsı

⁸ Farsça atasözleriyle ilgili bir kaynakta, ilk mısranın, 13. yüzyıl İran şairlerinden Kemaleddin-i İsfahani'ye ait bir mısra olduğu belirtilmektedir (bk. Burkaî, 1351: 132).

(...)” (68a) şeklinde geçmekte ve “galibiyet, üstünlük” gibi anlamları ifade etmektedir.

برهم خوردن Ber-hem horden: “Perişan olmak, dağılmak, muzdarip olmak, fitne/kargaşa çıkmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta birçok defa kullanılmıştır. Bunlardan bazıları şu şekilde geçmektedir: “(...) a‘şāb-ı mefāşıl-ı derk ü şu‘ūrı *ber-hem-ħorde-i* kelāl ü fütūr itmekle (...)” (24b), “(...) *ber-hem-ħorde-i* seyl-āb-ı ıztırāb olan ħātır-ı vīrānemi (...)” (10a).

برهم زدن Ber-hem zeden: “Karıştırmak, fitne/kargaşa çıkarmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta birçok defa kullanılmıştır. Bunlardan bazıları şu şekilde geçmektedir: “(...) *ber-hem-zen-i* sāmān-ı bay u fakīr” (36b), “(...) anları daħı bu *ber-hem-zede-i* hücūm u ğumūma çok görüp (...)” (13a).

بی دست و پا Bī-dest ü pā: “Çaresiz, zavallı, güçsüz” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) ħaremim cāriyeleriniñ on beş miğdārı *bī-dest ü pā* civārī āvāreleriyle aħvāl-i pūr-melālī (...)” (15b) şeklinde geçmektedir.

بی سر و سامان Bī-ser ü sāmān: “Tertipsiz, düzensiz, kimsesiz, yurtsuz, perişan, fakir” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim, daha çok “perişan” anlamıyla Münşeâtta “(...) bu felek-zede-i *bī-ser ü sāmān* ki bir nice vechle rencūr-ı derd-i bī-dermān (...)” (9a) şeklinde sıfat olarak kullanılmıştır.

پای در دامن آوردن Pāy der-dāmen āverden: “İnzivaya çekilmek, uzakta kalmak, çekilmek” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *pāy-der-dāmen-i* inzivā vu ‘uzlet (...)” (27a), “(...) *pāy-der-dāmen-i* ħarīm-i inzivāniñ (...)” (İ3, 21b), “(...) *pāy-der-dāmen-i* vaḳfe-i inzivā (...)” (47a) gibi birkaç yerde geçmektedir.

پای در گل Pāy-der-gil: “Çaresiz, hareketsiz” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) bu vādī-i şa‘bu’s-sülūk-ı ğurbetde *pāy-der-gil* ü ħayrān itdiler (...)” (12b), “(...) *pāy-der-gil-i* mezlaḳa-ı nā-kāmī (...)” (29a) gibi birkaç yerde geçmektedir.

Pāy feşorden: “Ayak diremek” anlamında kullanılan bu deyim Münşeâtta “(...) *pāy-feşār-ı ser-menzil-i şebāt u devām (...)*” (2b) şeklinde, kararlı olma anlamında kullanılmıştır.

Tehī-destī: “Yoksulluk, fakirlik” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *kaᅅᅅı ᅅabīb-i derd-efzānıñ muᅅᅅāc-ı nabz-gīrī-i istiᅅnāsı ve bu mertebe *tehi-desti* vü ıztırār ile (...)*” (15b) şeklinde geçmektedir.

Cān be-leb resīden: “Canına yetmek, canı burnuna gelmek” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *mece d ü devletleri penāh-ı cān-be-leb-resīdeᅅān-ı ᅅabānçe-i rūzgār olmaᅅ (...)*” (10a) şeklinde geçmektedir.

Çābük-dest: “Becerikli, maharetli” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *eger-çi saᅅāyān-ı çābük-dest-i ᅅasret ü endūh āb-pāşī-i sirişk-i ᅅūnīn ile dāmān u girībānı kızıl ırmāᅅa dönderüp (...)*” (30a) şeklinde sıfat olarak kullanılmıştır.

Çīre-destī: “Beceriklilik, maharetlilik” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *çīre-destī-i ᅅabīb-i nabz-āşnā-yı luᅅf-ı İläᅅi (...)*” (31a), “(...) bir müddet *çīre-destī-i* luᅅf u iᅅşān (...)” (İ3, 21a) gibi birkaç yerde geçmektedir.

Damen der-miyān kerden: “Bir şeyi yapmaya hazırlanmak/hazır olmak” anlamında kullanılan bu deyim benzer bir anlamla Münşeâtta “(...) *defter-hāne-i mu‘ āllā-kāşāne-i ᅅayātlarının dāmen-be-miyān fermān-ber ü ᅅidmet-güᅅārı olmaᅅ (...)*” (4b) şeklinde zarf olarak kullanılmıştır.

Dest-āvīz: “Vesile, sebep, bahane” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *veliyyü’n-ni‘ amīye *dest-āvīz-i* i‘ tirāf-ı cürm ile vaᅅ‘-ı pīşānī-i meskenet idenler (...)*” (51a) şeklinde geçmektedir.

Dest-bürd: “Çalma, hırsızlık, el çabukluğu, kudret, tasarruf, zafer” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “.. *dest-bürd-i sürᅅ-rüyī-i ᅅiddet ü zuᅅūr (...)*” (45b), “(...) *sitem-zedeᅅān-ı *dest-bürd-i* ᅅümüm (...)*” (14b), “(...) *dest-bürd-i* yaᅅmāᅅerān-ı ᅅümüm-ı ᅅurbet (...)” (29b), “(...) az müddetde *çok *dest-bürdler** gösterüp (...)” (19b) şeklinde birkaç yerde geçmektedir.

Dest dirāz kerden: “Saldırganlık, tecavüzkârlık” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) ve işbu ħarāb-kerde-i *dirāz-destī-i* rüzgār olan (...)” (11b) şeklinde birleşik isim olarak kullanılmıştır.

Dest zeden: “El sürmek, el uzatmak, saldırmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) keff-i efsūs-ı ħasret-i şūr u şerūr *dest-zenī-i* kâşāne-i sūr u sürūr ile (...)” (14b) şeklinde birleşik isim olarak kullanılmıştır.

Dest giriften: “Yardım etmek, elinden tutmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *dest-gīr-i* der-māndegān-ı rüzgār (...)” (9b), “(...) *dest-gīr-i* miĥnet-zedegān-ı ğurbet (...)” (17b) vb. gibi birkaç yerde geçmektedir.

Dest-māye: “Elde bulunan şey, kaynak, sermaye” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) bülbül-i bāl-rīĥte-i dil-i nālāna *dest-māye-i* naġme-sencī-i maġām-ı ħayret olup (...)” (46a), “(...) *dest-māye-i* ĥuşūl-i meġālib-i ümīdvārān olan vücūd-ı cihān-sūd-ı ‘amīmü’l-cūdı (...)” (26a-26b) vb. gibi birçok yerde geçmektedir.

Dest ü pā zeden: “Can çekişmek, çırpınmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim Münşeâtta “(...) ħarīċa-ı kesb ü ma‘āş ve vādī-i tereffüh ü inti‘āşda *dest ü pā-zen-i* sa‘y u ictihād olanlar (...)” (54a) şeklinde; çırpınmak, çabalamak gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Dil-tengi: “İç sıkıntısı, gönül darlığı” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) ve def‘-i *dil-tengi-i* kılllet ü zarūret idecek (...)” (17a) şeklinde kullanılmıştır.

Rūz-ı siyāh: “Sıkıntı, bela, matem günü” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) perīşān u rencūr olup *siyāhī-i rūz-ı* iġbālim bāc-gīr-i şeb-i deycūr (...)” (İ3, 21a) şeklinde geçmektedir.

Zebān-dirāzī: “Dil uzatma, sataşma, dili uzun olma, gevezelik” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) ĥilāf-ı merzā *zebān-dirāzlık* nice mümkin idi (...)” (21a) şeklinde, “dil uzatma, sataşma” gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Ser be-girībān fūrū bürden: Murakabe etmek anlamında kullanılan bu deyim Münşeâtta “bir şeyle meşgul olmak, itaat etmek” gibi anlamlarda kullanılmıştır: “(...) *ser-fūrū-bürde-i girībān-ı* melâlet iken (...)” (14a), “(...)ser-fūrū-bürde-i girībān-ı hüzün ü melâl (...)” (26a), “(...)ser-fūrū-bürde-i girībān-ı iṭā‘at u teslīm (...)” (11a) gibi.

Ser der-şahrā nihāden: “Yolculuğa hazır olmak, avare olmak, başı boş dolaşmak” gibi anlamlara gelen bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *ser-be-şahrā-dāde-i* ‘âlem-i şühūd oldığım (...)” (18b), “(...) ref‘-i perde-i nām u nāmūs ile *ser-be-şahrā-dāde-i* vādī-i her-çi-bādā-bād olarak (...)” (11a) şeklinde *dadn* “dāden” fiiliyle, sıfat-fiil olarak kullanılmıştır.

Ser-germ şoden: “Meşgul olmak, ilgilenmek, oyalanmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) dergāh-ı āsmān-bārgāhlarında *ser-germ-i* meşgale-i ‘ubūdiyyet (...)” (30b), “(...) ‘ömr ü devletleri du‘āsına *ser-germ-i* tekrār idüp (...)” (7b) vb. gibi birçok yerde geçmektedir.

Şeb-zindedār: “Gece ibadet eden, sabaha kadar uyanık kalan” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) nesīm-i enfās-ı *şeb-zindedārān-ı* du‘ā ile qarīn-i neşv ü nemā olmağ (...)” (34a) şeklinde geçmektedir.

Kenāre giriften: “Uzakta kalmak, çekilmek” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) *kenāre-gīr-i* baħr-ı pūr-āşüb-ı ħurb-ı şūrī oldukları (...)” (36a), “(...) *kenāre-gīr-i* şadru’ş-şahīfe-i dūrī (...)” (5a) şeklinde geçmektedir.

Gerden efrāhten: “Yerinde duramamak; asi, kibirli, gururlu olmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim Münşeâtta “(...) ve *gerden-firāzān-ı* ħavī-baħt-ı sa‘âdet bende-i ser-der-zemīn-i dervāze-i iclālleri olup (...)” (38a), “(...) devlet ü iħbālleri penāh-ı *gerden-firāzān-ı* eyyām (...)” (1b) şeklinde, “gururlu, kibirli” gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Gerden dāden: “Teslim olmak, itaat etmek” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) terāküm-i ārām-süz-ı şiddet-i zayıħata *gerden-dāde-i* şabr u taħammül (...)” (19b), “(...) silsile-i suṭūr-ı cihān-

muṭā‘ına her hâlde *gerden-dāde-i* iṭā‘at u teslīm (...)” (16a) vb. gibi birkaç yerde geçmektedir.

گردن کشیدن Gerden keşiden: “Yerinde duramamak; asi, kibirli, gururlu olmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim Münşeâtta “(...) pīşgāh-ı bārgāh-ı eā‘ zım-penāh-ı kerīmāneleri leyl ü nehār masқаt-ı rü’ūs-ı *gerden-keşān-ı* rüzgār (...)” (5b) şeklinde, “gururlu, kibirli” gibi anlamlarda kullanılmıştır.

گريبانگير کسی شدن Giribān-gīr-i kesī şoden: “Başına gelmek, müptela olmak” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) maẓmūnı *gīrībān-gīr-i* ‘ac̣z u iḳtişārım olacağı (...)” (7a), “(...) ve *gīrībān-gīr-i* şađīr ü kebīr olan şavā‘ iḳ-i beliyye-i semāviyye ve nevā’ib-i redi’e-i arzīyye (...)” (36b) şeklinde sıfat-fiil olarak kullanılmıştır.

نا به سامانی Nā-be-sāmānī: “Problem, sorun, huzursuzluk, düzensizlik” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) ve esbāb-ı bezmgāh-ı şafā-yı hātīr u ferāğ-ı bālimiz çide-i dest-i ihtisāb-ı *nā-be-sāmānī* olup huşūşen iştītād-ı ‘illet ü kıllet (...)” (32a) şeklinde geçmektedir.

هر چه بادا باد Her çi bādā bād: “Ne olacaksa olsun, ne olursa olsun” gibi anlamlarda kullanılan bu deyim benzer anlamlarla Münşeâtta “(...) ser-be-şahrā-dāde-i vādī-i *her-çi-bādā-bād* olarak inkisār-ı şīşe-i nāmūs-ı İslām’a bādī (...)” (11a) şeklinde kullanılmıştır.

1.3.4.3. Arapça atasözleri ve deyimler

Münşeâtta Arapça deyimlerin Farsça ve Türkçe deyimlere oranla daha az kullanıldığı görülmektedir. Tespit edilen Arapça atasözü ve deyimler şu şekildedir:

الغريق يتشبث بكل الخيش El-ğarīḳ yeteşebbeşu bi-kulli’l-ḥaşiş: “Boğulmakta olan kişi çer çöp (ne bulursa ona) yapışır.” anlamına gelen bu atasözü (Dihhuda, 1363: 264) Türkçedeki “Denize düşen yılana sarılır.” atasözüyle benzerlik taşır: “(...) gūṭe-ḥvār ve dest ü pā-zen-i gird-āb-ı ıztırāb u ıztırār olduğda *el-ğarīḳ yeteşebbeşu bi-kulli’l-ḥaşiş velev zekeru’l-keşiş* me’āliyle her gördigine yapışmış (...)” (63b). Münşeâtta bu atasözü, tehzil yoluyla bir ekleme yapılarak şu şekilde kullanılmıştır: “Boğulmakta olan kişi çer çöp (ne bulursa ona) yapışır, velev keşişin aleti de olsa.”

El-veledü sirru ebîh: “Çocuk, babasının sırrıdır.” anlamına gelen hadis kaynaklı (Dihhuda, 1363: 281) bu atasözü (Yazar, 2007: 1795) Münşeâtta şu şekilde geçmektedir: “(...) ümîdvâr-ı luḫf u nevâzişi olduğımız vâlî-i vilâyet vezîr-i nebîh, maẓhar-ı *el-veledü sirru ebîh* devletlü, mîr-âḫûr Muştafâ Paşa efendimiz (...)” (52b).

El-ye’sü ihdâ’r-râḫateyn: “Umutsuzluk iki rahattan biridir.” anlamına gelen bu atasözü (Dihhuda, 1363: 281) Türkçedeki “ya devlet başa, ya kuzgun leşe” atasözüyle benzerlik taşır. Münşeâtta şu şekillerde geçmektedir: “(...) ifâde-i keyfiyyet-i ḫâl-i perîşânım zımnında nice def a sūznâk u niyâz-âmîz ‘arâ’iz-i şefâkat-engîz yazdım *el-ye’sü ihdâ’r-râḫateyn* cevâbına bile nâ’il ü maẓhar olmadım (...)” (13a), “Şebistân-ı ye’s ü ḫîrmânda pîçideği-i köhne-liḫâf-ı *ihdâ’r-râḫateyn* ile i’ânet-i sitâre-i tâlî’ den қаḫ’-ı ser-rişte-i ârzü olunmaḫda (...)” (23b).

İnne mine’l-beyâni le-siḫren ve inne mine’s-şî’ri le-ḫikmeten: “Beyanda sihir, şiirde de hikmet vardır” anlamına gelen hadis kaynaklı bu atasözü (Yazar, 2007: 1795; Dihhuda, 1363: 310) Münşeâtta şu şekilde geçmektedir: “(...) mîzbân-ı resen-bâzân-ı *inne mine’s-şî’ri le-ḫikmeten*’dir, yapışamamış ve gül-güne-i ruḫsâre-i düşîze-i ma’ânî ve kuvvetü’z-zâhr-ı Zâḫîr ü ḫâḫânî olan ḫvân-ı yağmâ-yı na’mâ-yı *inne mine’l-beyâni le-siḫrâ* ’ya girişememiş (...)” (63b-64a).

Ḫâlif tuẓker/tuşher: “Herşeye karşı ol ünlü olursun” anlamına gelen bu atasözü (Dihhuda, 1363: 711; Akdağ, 1999: 193) Münşeâtta şu şekilde geçmektedir: “(...) ḫâḫır-şikenlik ḫarîḫasın pîş-nihâd-ı muḫaddime-i *ḫâlif tu’reḫ* idenleriñ bî-vâsiḫa-ı sebep-i zâḫîr zaḫm-güşây-ı ḫâḫır-ı fâtîr olan (...)” (19a).

Ṭabîbün yüdâvi’n-nâse ve hüve marîzun/’alîlun: “Kendisi hasta olduğu halde insanları tedavi etmeye kalkıyor.” anlamına gelen bu atasözü (Dihhuda, 1363: 1067; Akdağ, 1999: 273) Münşeâtta şu şekilde geçmektedir: “(...) eḫbbâ-yı ḫod-rây-ı dârü’ş-şifâ-yı zamân ber-muḫtezâ-yı *ṭabîbün yüdâvi’n-nâse ve hüve ‘alîl* (...) muttaşıl ‘aḫîm olmağla (...)” (68a).

Men ḫafara bi’reḫ li-aḫîhi veḫa’a fihi: “Kim kardeşi için bir kuyu kazarsa kendisi içine düşer.” anlamına gelen hadis kaynaklı bu atasözü (Dihhuda, 1363: 1741) Münşeâtta şu şekilde geçmektedir: “(...) bed-kîş ü kec-

endişlerin kâviş-i tîşe-i *men hafara bi'ren li-aḫīhi veḫa'a fīhi* ile ta'biye-i ser-rāh itdikleri çāhda (...)” (36a).

طاعتا Sem'an ve ṭā'aten: "Başüstüne" anlamında kullanılan bu deyim Münşeâtta şu şekillerde geçmektedir: “(...) fermān-ı cihān-muṭā' -ı vācibū'l-ittibā'a gerden-dāde-i *sem'an ve ṭā'aten* olup (...)” (17b), “(...) mişāl-i vācibū'l-imtişāle ser-dādegī-i *sem'an ve ṭā'aten* ile (...)” (31b).

مشار بالبنان Müşārūn bi'l-benān: "Parmakla gösterilen, meşhur" gibi anlamlara gelen bu deyim Münşeâtta şu şekilde geçmektedir: “(...) kendüyi teşhīr ve *müşārūn bi'l-benān-ı* ṭa' n u tenfir iden (...)” (63b).

نسيا و منسيا Nesyen ve mensiyyen: “Tamamiyle unutulmuş” anlamında kullanılan bu deyim Münşeâtta şu şekilde geçmektedir: “Yā bu 'abd-ı 'alīl iḫlīm-i āherde bī-kes ü bī-meded-res *nesyen ve mensiyyen* ḫaldıgımda (...)” (15b).

1.3.5. Manzumeler

Münşeâtta metinlere secilerle ve diğer birçok edebî sanatlarla her ne kadar şiirsel bir hava kazandırılrsa da yer yer şiire ihtiyaç duyulur. Münşeâtta, küçük bir antoloji oluşturacak kadar çokça yer bulan şiirlerle yazar belki nesirle sayfalarca ifade edemeyeceği duygu ve düşüncelerini daha etkili ve özlü bir şekilde bazen bir beyitle ifade etmeye çalışır.

Nesirle sıkı bağlar kuran bu manzumeler, bağlamsal olarak bir bakıma nesre kenetlenmiş durumdadırlar. Metin içerisinde nesirden ayırmak için başına, manzumenin türüne göre beyit, mısra, kıta, rubai gibi başlıklar getirilen bu manzumeler nesrin akışını bozamaz; çoğu zaman “manasıyla, medlülünce, vefkince, nağmesiyle, terennümiyle, beyti ile, mü'eddāsınca, mazmunıyla, medlülünce, müfadiyla, vetiresince” vb. gibi kelimelerle nesre bağlanarak bazen bir tamlamanın unsuru, bazen bir cümlenin ögesi olurlar.

Yazar, kimi zaman mektuplarında anlattığı bir konuyu, içinde bulunduğu durumu ya da duygu ve düşüncelerini özetlemek, güçlendirmek, daha etkili bir şekilde ifade edebilmek, delillendirmek, doğrulamak gibi amaçlarla kimi zaman da direkt olarak söyleyemediği şeyleri bir manzumeyle dolaylı veya üstü kapalı olarak ifade etmek için bu manzumelerden faydalanır.

Devlet büyüklerine gönderilen, resmî sayılabilecek bazı mektuplarda bile şiirin gayet normal bir şekilde yer edinmesi, şiirin o zamanki toplumda kazandığı önemi göstermesi bakımından da dikkate değerdir.

Münşeâtta çeşitli vesilelerle yer bulmuş 125 farklı manzume vardır. Bunlardan 74'ü Farsça, 33'ü Türkçe ve 18'i Arapçadır. Bazıları Münşeâtta birden fazla kullanılan bu manzumelerin kime ait olduğu belirtilmemiş, sadece manzumenin yazara ait olduğu durumlarda bazen “li-münşihi” ibaresi kullanılmıştır. Fakat bu ibare her nüshada bulunmamaktadır, bazı nüshalarda bazen yazara ait olmayan bir beyit için de kullanılmıştır. “Li-münşihi” ibaresiyle yazara ait olduğu belirtilen bazı manzumeler yazarın divanlarında tespit edilememiştir. Bu manzumelerden Türkçe olanların, aşağıdaki ilk manzume hariç, Münşeâtta buldukları metin için yazıldığı açıktır:

Türkçe

Ey Āşaf-ı firişte-sirişt-i hüceste-hüy
 ‘Adliñle buldı öyle ‘imāret bu merz-büm
 Kıoydı ħarābe adımı devlet-serā felek
 Kesb eyledi sa‘ ādet-i bāl-i Hümā’yı büm
 (8b)

Dağı çok māye gerek saña hünerden tā kim
 Olasın kişver-i endişede mollā Ħākim
 (62a)

Nev-resā bu luğaz mu‘ammā mı
 Yoğsa bir tılsım-ı muṭallā mı
 Der ü divāri oldı müstaḥkem
 Nice fetḥ eylesün bunı ādem
 (66a)

Saña ey Rāzi-i āşüfte-dimāğ
 Ne belā şî‘r ile bed-nām olmağ
 Ħod-fürüş olmadan alçağ degil a
 Gil-fürüş-ı der-i ḥammām olmağ
 (64a)

Farsça

Bā-nesīm-i āh u efgān bādbān efrāhtım
 Her çi bādā bād mā keştī der-āb endāhtım
 (18a)

Be-ḥaddī perīşānem ez-rūzgār
 Ki lezzet ne-mī-yābem ez-luṭf-ı yār
 (69b, 5a)

Çeşm eşk-feşān şod ez-vedā‘ -ı yārān
 Çün dāmen-i ṭamyhā be-rūz-ı bārān
 (30a)

Der-kohen-ḥānei ki ez-tengī
 Ne-tevānem ki pīreheh be-derem
 (27a, 41b, 71a)

Ez-seg-i derende īmen mī-şevēd her k’ū nişest
 Her ki ber-üftāde gired saht ez-seg kemter est
 (23b, 53a)

1.3.5.1. Türkçe manzumeler

Münşeâtta Türkçe manzumeler Farsça manzumelere oranla daha az yer bulmuştur. Bunların 1’i rubai, 4’ü kıta ve 28’i ise beyittir. 17 tanesinin yazara ait olduğu tespit edilen bu manzumelerin 13 tanesi yazarın divanında da bulunmaktadır. Kıtalardan

biri aslında divanında bulunan bir kasidenin iki beytidir. Yazar bu beyitlerde küçük değişiklikler yaparak mektupta kıta olarak kullanmıştır:

Divandaki hali:

*Sâkiyâ iki veliyy-i ni' metim vardır benim
Kim eger her biriniñ in'âmını itsem hisâb
Rütbe-i a' dâd âhâdında olup müntehî
Evvel-i dîbâcede lâzım gelür temme'l-kitâb*

Münşeâtteki hali:

*Bir veliyy-i ni' metim vardır benim kim Nev-resâ
Gördigim in'âmını ihsânını itsem hisâb
Nüşâ-ı a' dâd âhâdında olup müntehî
Evvel-i dîbâcede lâzım gelür temme'l-kitâb (7a)*

Türkçe manzumelerden biri, farklı bir mektupta geçen Farsça bir beyitle büyük benzerlik içerisindedir:

*Derdimi söylesem cihân tutuşur
Dimesem cismim içre cân tutuşur (22b)*

*Merâ derdî'st ender-dil eger gūyem zebân sūzed
Ve ger pinhân konem tersem ki mağz-ı üstüh^vân sūzed (25a)*

Nevres'e ait manzumeler dışında kalanların ise tespit edebildiğimiz kadarıyla dördü şu şairlere aittir: Nef'î, Münîf, Kavsî, Vakanüvis Raşid Efendi. Nevres bu şairlerin şiirlerini aktarırken kimisinde bazı değişiklikler yapar. Örneğin, Münîf'e ait aşağıdaki beyti

*Gerek cevruñle maḥzūn it gerek luḥfuñla ḳıl mesrūr
Gerek ağlat gerek güldür efendimsin efendimsin*

şu şekilde değiştirerek mektubunda kullanır:

*Gerek luḥfuñla mesrūr it gerek ḳahrıñla ḳıl maḥzūn
Gerek güldür gerek öldür efendimsin efendimsin (21b)*

1.3.5.2. Farsça manzumeler

Münşeâtta bazısı yazara ait bazısı Sa'dî, Irakî, Hilâlî-i Çağatâyî, Sâib-i Tebrizî, Hâfız, Kelîm-i Kâşânî, Hümâm-ı Tebrizî, Zîbünnisâ (Mahfî), Urfî-i Şîrâzî, Selmân-ı Sâvecî, Enverî, Zahîr-i Fâryâbî, Mes'ûd-ı Sa'd-ı Selmân, Hâkânî, Vahşî, Fahreddin Es'ad Gûrgânî gibi İranlı şairlere ve tespit edemediğimiz muhtemel diğer şairlere ait 74 tane manzume bulunmaktadır. Bir kısmı Münşeâtta birden fazla kullanılan bu manzumelerin 12'si kıta (Aslında, kıtaların çoğu bir gazelin veya bir kasidenin parçasıdır.) 8'i mısra ve 1'i yarım bir kasidedir. Manzumelerin 12'si Farsça divanından tespit ettiğimiz kadarıyla yazara aittir.

Mısra ve beyit halindeki bazı manzumeler, Farsça hikmet/mesel denilen atasözü mahiyetindedir. Bu türdeki manzumelere *Atasözleri ve Deyimler* bahsinde değinilmiştir.

Münşeâtta Farsça manzumeler bazen bir dua cümlesi olarak mektup sonunda veya mektup içerisinde kullanılmıştır:

Bâkî ne-mâned ân ki ne-ĥ^vâhed beĥâ-yı tû (42a, 70a)

diğer bir örnek:

Tenet be-nâz-ı tabîbân niyâzmend me-bâd

Vücûd-ı nâzûket âzürde-i gezend me-bâd (44a)

Bazen mektup başlarında elkâbın bir parçası gibi, bazen aşağıdaki örnekte olduğu gibi, içinde bulunulan durumu veya ruh halini ifade etmek için kullanılır:

Be-ĥaddî perîşânem ez-rûzgâr

Ki lezzet ne-mî-yâbem ez-luĥf-ı yâr (69b, 5a)

Bazen, bir konu hikemî tarzdaki bir beyitle etkili ve açıklayıcı bir şekilde ifade edilmeye çalışılır:

Çüb-râ âb fûrû mî ne-büred ĥikmet çî'st

Şerm dâred zi-fûrû-bürden-i perverde-i ĥ^viş (32b)

bazen de bu manzumeler bir tehdit aracı olarak kullanılır:

Berĥ mî-bâred ü âteş zi-zebân-ı şâ'ir

Her ki bā-mār be-sitized be-eceĥ be-sitized (44a)

Bazen de mısralar bir atasözü ve deyim gibi kullanılarak anlatıma renk ve güç katılır: “*Evvel belā be-mürğ-i būlend-āşiyān resed* medlüliyle āzürde-i seng-i felāhan-ı każā-yı nā-gehānī (...)” (35b).

Özellikle, kime ait olduğunu tespit edemediğimiz, Farsçada bir atasözü veya anonim bir deyiş olması muhtemel, mektupların genel konusu ve yazarın hayatıyla örtüşen şu mısra Münşeâtta sık sık karşımıza çıkmaktadır:

“(...) eger-çi benim gibi nice ğurbet-zede-i rencürı vāşıl-ı mertebe-i kām-rānī-i şādmānī-i cāvidānī ider lākin *Ġarīb eger heme der-cennet est dil-ġir est* [i]mtidād-ı müddet-i ğurbet iştidād-ı mihnete ‘illet olmagla (...)” (69a)

Bazen başka şairlere ait manzumeler aktarılırken küçük değişiklikler yapılır. Örneğin Urfî-i Şîrâzî’nin aşağıdaki beyti

Be-levh-i meşhed-i pervāne in raqam dīdem
Ki āteşī ki me-rā sūht ħ^viş-rā hem sūht

şu şekilde değiştirilerek aktarılmıştır.

Hemīn nüvişte be-levh-i mezār-ı pervāne
Ki āteşī ki me-rā sūht ħ^viş-rā hem sūht (44a)

Yine Hâfız'a ait bir beytin aşağıda verilen mısramı

Resīd müjde ki eyyām-ı ğam ne-ħ^vāhed mānd

şu şekilde aktarmıştır:

Me-şev melūl ki eyyām-ı ğam ne-ħ^vāhed mānd (14a, 70a)

Yukarıdaki örneklere benzer küçük değişiklikleri birçok beyitte görmek mümkündür. Tabi bu farklılıkların bir kısmı nüshalardan da kaynaklanmış olabilir.

1.3.5.3. Arapça manzumeler

Farsça ve Türkçeye oranla daha az kullanılan Arapça manzumeler toplamda 18 tanedir. Bunlardan dört tanesi birden fazla kullanılmıştır. Bu manzumelerin 4’ü kıta 1’i rubai, 2’si mısra, diğerleri ise beyittir. Arapça manzumeler de diğer Türkçe ve Farsça manzumeler gibi benzer amaç ve şekillerde kullanılmışlardır. Bu manzumeler de Münşeâtta bağlam olarak nesirden kopuk değildir:

“(...) kulüb-ı enāmı zidüde-i mışkale-i şafâ, mışra‘ *Buşrâ lekad enceze'd-dehrü li-mâ va‘adâ* mazmünüyla rûzgâr ‘ahd-ı kadîme vefâ itmekle (...)” (6a)

1.3.6. Ayet ve hadisler

Münşeâtta ifadeyi etkili kılmak, düşüncüyü somutlaştırmak, doğrulamak, desteklemek ve meşruiyet kazandırmak için başvurulan yollardan biri de ayetlerden, hadislerden ve din ulularından alıntılar yapmaktır. Ayetler çoğu zaman tümüyle alıntılanmaz, hatta bazen bir iki kelimeyle iktifa edilir. Hadisler ise daha çok atasözü gibi kullanılmıştır. Cümleyle bütünleşik olan bu alıntılar Münşeâtta çoğu zaman tamlamaların bir unsuru olarak veya cümlede çeşitli görevlerde kullanılmıştır:

“(...) her ferdiñ rızkını cerîde-i *naħnu kasemnâ*’da maşsüm (...)” (2a) (Zuhruf, 43/32)

“(...) zât-ı hüceste-şifât-ı kerîmâneleri ilâ- *yevme yunfehu fi’s-şûr zîr-destân-ı cumhûr-ı dühûra gâlib ü mansûr* (...)” (68a) (En’am, 6/73; Tâhâ, 20/102; Neml, 27/87)

“(...) kûr-dilân-ı herze-lükâm-ı ‘avâma ki şifat-ı kâşifeleri *ûla’ike ke’l-en‘âmî*’dir (...)” (18b) (A’raf, 7/179)

“(...) âb-pâş-ı nâ’ire-i harâret olup *kul küllün min ‘indî’l-lâh* diyerek (...)” (21a) (Nisa, 4/78)

“(...) cerâ’im ü ma‘şiyeti füşürde-i saht-gîrî-i *sebekat rahmeti ‘alâ-ğazabî* itmekle (...)” (15a) (Hadis)

“(...) olan ħ^vân-ı yağmâ-yı na‘mâ-yı *inne mine’l-beyâni le-sihrâ*’ya girişememiş (...)” (64a) (Hadis)

1.3.7. Arapça ve Farsça diğer ibareler

Münşeâtta sık sık Arapça ibarelerle karşılaşmak mümkündür. Bu ibarelerin çoğu dua ve hamd ibareleridir. Bazen mektuplardaki elkâb kısmında: “(...) keşîrû’l-meĥâmid, vefiyyü’l-kerem efendim sulţânım *eĥâla’llahu beĥâhu* ĥâzretleri (...)” (2a) bazen de mektup sonlarında bulunurlar: “(...) müdemmer ü maĥhûr eyeleye. Âmîn. *Bi-ĥürmeti seyyidi’l-mürselîn ve ĥâtemi’n-nebiyîn.*” (34b)

Metin içerisindeki bu ibareler bazen tamlamaların bir unsuru, bazen bir sıfat, bazen de cümlede zarf olurlar:

“(...) ‘ālem -efrāz-ı ‘arşa-ı *ene ve lā-gayrī* olan eṭṭibbā-yı nabz-āšnāniñ (...)” (23a)

“(...) serīre-i ḳulūb-ı *tenezzehet zātühü ‘ani'n-naḳṣi ve'l-‘uyūb* cenābına ma‘lūm olmağla (...)” (8a)

“(...) çehre-i ma‘kūs-ı nifāḳ-pīşegāna‘*ālā eyyī vechin* kân-ı gül-güne-i ḥacālet olduḳça (...)” (9a)

“(...) olmaḳ da‘avātı *bi'l-‘aşıyyi ve'l-ibkār* merfū‘-ı icābet-ḥāne-i ḥazret-i Perverdīgār ḳılındığı ḥilālde (...)” (8a)

Bazen de arada söylenen hamd ve dua olarak cümle dışı unsur konumunda bulunurlar:

“(...) ammā yine *el-ḥamdü li'llāhi te‘ālā* henüz çeşm-i pāsbān-ı reste-bāzār-ı vücūd iḥtirās-ı emti‘ā-ı ḥurrās u ḳuvā ile güşāde (...)” (22a-22b)

“Bu eyyāmda *el-ḥamdü li'llāhi'llezī aḥrecenā mine'z-zulumāti ile'n-nūri* nūr-ı cemāl-i Muştafavī ve teceddüd-i nevbet-i Ḥüsrevī jeng-beste-i izlām u ālām olan (...)” (6a)

Münşeâtta Arapçaya oranla daha az kullanılan Farsça ibareler genelde dua ibareleridir: “(...) eyyām-ı devlet ü iḳbāl mütezāyid bād” (22b), “der-mesned-i sa‘ādet dā'im bād.” gibi.

1.3.8. İfadeye görsel ve işitsel ahenk katan unsurlar

1.3.8.1. Kelime tekrarları

Münşeâtta anlamı kuvvetlendirmek/pekiştirmek, ifadeye renk ve süs katmak gibi işlevlerde kullanılan ikilemeler daha çok Farsça ve Arapça asıllı kelimelerden oluşur. Farklı yapılarda oluşturulan bu ikilemelerden aynı veya benzer kelimelerin tekrarından oluşanlar azdır: hani ya hani ya, nice nice, burada orada, böyle böyle, ṫās ṫās, yāve yāve, mufaşşal mufaşşal, ḥāşā ḥāşā, herze herze, ceste ceste, yegān yegān, çāk çāk, dāğ dāğ, pāre pāre, gibi. Farsça bir edatla tekrarlanan ve cümlede daha çok sıfat ve zarf görevinde kullanılan kelimelere de Münşeâtta yer yer rastlamak

mümkündür: mû-be-mû, dūş-ber-dūş, reng-ā-reng, teng-ā-teng, beyābān-der-beyābān, gāh u bī-gāh, dād u bī-dād vb. gibi.

Yukarıda bahsedilen kelime tekrarları cümlenin herhangi bir yerinde bulunurken aşağıda verilen diğer yapılarıdaki kelime tekrarları genellikle secilerin fasıla sonlarında bulunurlar.

Birbirinin zıddı olan kelimeler: kem ü bīş, nūr u sāye, leyl ü nehār, kebīr ü şağīr, şāh u gedā, pest ü bālā, ber ü zīr, şubḥ u mesā, nīk ü bed, ye’s ü ümīd, ḳabz u başt, siyāh u sefid, ḥayāt u memāt, bay u faḳīr vb. gibi.

Biri Farsça diğeri Arapça olan aynı veya yakın anlamlı kelimeler: luḫf u nevāziş, derd ü miḥnet, zāhir ü nümāyān, ḥareket ü cünbiş, zā’il ü nā-būd, tezekkür ü yād, muḥabbet ü āšnāyī, sūrūr u şādmānī, ferḥat u ḥandānī, tenvīr ü rūşen, rehā vü ḥalāş, endūh u miḥnet vb. gibi.

Birbirine eş veya yakın anlamlı kelimeler: sūrūr u şafā, mihr ü māh, teng ü tār, küdüret ü cefā, emn ü emān, ‘ālem ü ‘ālemiyān, ḥamd u şükr, ḡam u miḥnet, ālām u ekdār, şihḥat u ‘āfiyet, dār u diyār, ehl ü ‘ıyāl, günāh u taḳşīr, izn ü ruḥşat, ḥüzn ü elem, şūr u şerūr, sūr u sūrūr, şebāt u ḳarār, mekr ü tezvīr, murād u maḳşūd, vaḳt u zamān vb. gibi.

1.3.8.2. Seci

Münşeâtta ki hemen her metinde rastalanılan seci, söze estetik bir nitelik ve ahenk kazandırmada en sık başvurulan sanattır. Yazar sadece fasıla sonlarındaki kafiyeyle yetinmez, fasıla içerisinde de kafiyeli kelimeler kullanarak nesre şiirsel ve melodik bir hava katar:

“(...) sāyebān-ı beyābān-gīr-i devlet ü iḳbālleri penāh-ı gerden-firāzān-ı eyyām ve sūtūn-gīr-i mevkib-i merām ve ḥıyām-ı eflāk-ḳıyām-ı cāh u celālleri melāz-ı aşḥāb-ı ihtişām ve melce’-i kāmkārān-ı şarḳ u şām olup ma’ nā-yı mücerred-i lafz-ı cūd olan vücūd-ı müstecmi’ ü’s-su’ūd-ı ḥıdīvāneleri ilā-yevmi’t-tenād zinet-efzāy-ı ‘ālī-mesned-i kāşāne-i murād ve mefhūm-ı muṭlaḳ-ı aḥsen-i taḳvīm olan zāt-ı kerīm-i Āsafāneleri tā zamān-ı ḥaşr-ı ecsād mażhar-ı liyākat-ı devlet-i Ḥudā-dād olmaḳ da’ avātına müte’ āḳib (...)” (1b)

Cümlelerde seci sayesinde birbirine paralel ve simetrik yapılar oluşturulur. Münşeâtta ki hemen her metinde görülebilen bu tür yapılara örnek olarak alıntılanan aşağıdaki metin, simetrik yapının ve secideki kafiye sisteminin daha açık bir şekilde görülebilmesi için birbirinden ayrıştırılmıştır:

vaz'-ı cebin-i hâk-âgîn-i niyâz kılındığı hilâlde ' arz-ı hâl-i bende-i felek-zedeleridir
ki zâviye-i teng ü târ-ı ğurbetde ğasret-i evlâd u ' ıyâl ile zâr
ve
istilâ-yı belâ-yı ekdâr-ı gûn-â-gûndan nâşî mülâhaza-yı keyfiyyet-i encâm-ı kâr ile
engüşt-i ğayret sûtûn-ı zenağ-ı zağmdâr
iken
şadr-ı vâlâ-ğadr-ı Rum şeref-i kudûm-ı ma' delet-mevsûmlarıyla müßerref
ve
târik-nişinân-ı peygûle-i ye's ü murâdîñ sâmi' a-ı cân-ı nâ-murâdı müşennef
oldığınıñ
nüvîd-i ğam-fersâ
ve
müjde-i ferah-fezâsı
bu telĥ-kâm-ı zehr-âbe-i firâkı
neşvedâr-ı nûş-dârû-yı sürûr-ı tâm
ve
ümîdvâr-ı neyl-i ser-menzil-i kâm
itmekle zülâl-i sirişk-i girye-i ferahla
şüst ü şû-yı ğubâr-ı sine-i dâğdâr
ve
edâ-yı vezâ'if-i şükr-i Perverdîğâr
kılınmışdır. (25b)

Nispeten sade sayılabilecek, Farsça yapılı tamlamaların daha az kullandığı metinlerde de seci vazgeçilmez bir söz sanatı olarak kullanılmıştır.

“(…) mevķif-i nifâkda cümlecigi hem-dest-i ittifâk ve bundan sonra bir gün mekse kudretimiz yokdur, diyerek pây-güzâr-ı câdde-i iftirâk olup bu âvâre-i beyâbân-ı ğurbeti bir kat daĥı perîşân ve bu vâdî-i şa'bu's-sülûk-ı ğurbetde pây-der-gil ü ĥayrân itdiler ve her ne kadar niyâz itdimse turmayup gıtdiler.” (12b)

İKİNCİ BÖLÜM

2. Tenkitli Metin

2.1. Münşeâtın Nüshaları

Kütüphane kataloglarının ve çeşitli eserlerin taranması neticesinde Münşeâtın 11 nüshası tespit edilmiştir.⁹ Bunların ikisi yurt dışındaki kütüphanelerde, diğerleri ise yurt içindeki kütüphanelerde bulunmaktadır.

İ4, A, K, S, V nüshaları aynı metin sırasına ve sayısına sahiptir. Diğer nüshalarda ise sıralama bazılarında benzer olmakla beraber metin sayısı farklıdır. En çok metni barındıran nüsha İ1 nüshasıdır. İ3 nüshasında ise diğer bütün nüshalarda bulunmayan üç metin vardır.

Metinlerin tertibi tüm nüshalarda ilk beş metne kadar aynı, beşinci metinden sonra İ2, İ4, A, B, K, S, V nüshalarında makama göre; İ1, İ3, M, H nüshalarında ise benzer fakat karışıktır.

Sadece A (H 1244 / M 1828/1829), S (H 1232 / M 1817) V nüshalarında istinsah kaydı bulunmaktadır. Ancak V nüshasındaki kayıta tarih bilgisi bulunmamaktadır.

Aşağıdaki tablolarda nüshalara göre eksik metinler ve nüshaların bulunduğu kütüphaneler toplu olarak gösterilmiştir.

⁹ İstanbul Millet Kütüphanesinin kataloğunda “34 Ae Edebiyat 412” arşiv numarasıyla kayıtlı bir münşeât, Nevres’e ait olarak gösterilmiştir. Fakat münşeât Nevres’e ait olmayıp çeşitli inşâ örneklerini ihtiva eden 413 varaklık bir münşeât mecmuasıdır. Bazı tezlerde (bk. Gültekin, 2007: 132; Haksever, 1995: 142) yine münşeâtın nüshaları arasında gösterilen “Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Böl. Nr: 3290” künyeli nüshanın da başka bir münşeâta (Münşe’at-ı Âli Efendi) ait olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.
Nüshalara Göre Eksik Metinler

Nüshalara Göre Eksik Metinler	
İ1	20, 64, 65
H	8, 20, 62, 63, 64, 65, 67, 86
İ4	8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79, 86
A	8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79, 86
K	8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79, 86
S	8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79, 86
V	8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79, 86
İ2	8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79, 81, 84, 85, 86
İ3	8, 38, 48, 62, 63, 66, 67, 68, 72, 73, 74, 75, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86
B	8, 20, 27, 38, 48, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 72, 73, 74, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86
M	6, 8, 20, 32, 38, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86

Tablo 5.
Nüshaların Bulunduğu Kütüphaneler

Nüsha remzi	Bulunduğu kütüphane	Arşiv kaydı
İ1	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi	894.35-1/NEKTY01695
İ2	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi	894.35-1/NEKTY05707
İ3	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi	894.35-1/NEKTY01625
İ4	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi	8.001.5/NEKTY03389
K	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi	894.35-1/NEKTY10350
M	İstanbul Millet Kütüphanesi / Ali Emiri Koleksiyonu	34 Ae Edebiyat 411
S	Süleymaniye Kütüphanesi / Esad Efendi	3891
H	Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi İhtisas Kütüphanesi/Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları	S.H.M.H.K.Yaz. 394
A	Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphane	8/ASL
B	Berlin Devlet Kütüphanesi/Staatsbibliothek zu Berlin	Ms. or. oct. 1949
V	Avusturya Milli Kütüphanesi/Österreichische Nationalbibliothek	Cod. Mixt. 408 Han

2.1.1. Nüshaların tavsifi

2.1.1.1. İ1 nüshası

Eserin Adı / Başlığı : Münşe'at-ı Nev-res Efendi el-merhüm el-mağfūr

Yayın Bilgisi, Hicrî (Miladî): 1175 (1761)

Yer/Barkod Numarası : 894.35-1 / NEKTY01695

Bulunduğu Yer : İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi

Boyut : 217X135 mm

Yaprak Sayısı : 71

Satır Sayısı : 21

Yazı Türü : ta'lik

Başlangıç : Münşe 'ât-ı Nev-res Efendi el-merhûm el-mağfûr

Bitiş : 'umûm-ı esmâ'-ı mazâhirde bâhir, a' yânda şâbit, eşyâda zâhir

Nüshalar arasında en çok metni barındıran bu nüshada istinsah kaydı ve müstensih bilgisi bulunmamaktadır. Kütüphane kataloğunda bulunan “yayın bilgisi” başlığı altında verilen “H 1175/M 1761” yılının neye dayanılarak tespit edildiği belli değildir. Aynı tarih yine bu kütüphanede bulunan İ3 nüshası için de verilmiştir.

Cildin rengi siyah, kenarlarında ve orta kısımda süslemeler mevcuttur. Nüshanın iç kapağının ön yüzünde “numrosı 8085” ve bunun altında “Rıza Paşa Kütüphanesi” şeklinde bir kayıt vardır. İlk yaprağın ön yüzünde (1a) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesine ait üç mühür vardır. Sayfalar çerçeveslidir. Eser adı ve ilk mektubun başlığı ilk sayfada (1b) çeşitli desenlerle süslenmiş bir serlevha içerisinde yazılmıştır. Nüsha yapraklarının üst tarafı ve ciltteki orta yerler muhtemelen nemden dolayı kısmen renk değiştirmiş, fakat yazılı kısma herhangi bir zarar vermemiştir.

Nüshada; unutulmuş, yanlış yazılan veya açıklama yapılan metinler “٤” “٥” “٧” gibi rakam veya işaretler kullanılarak sayfa kenarlarına yazılmıştır. Bu işaretler metin içerisindeki ilgili yerlere ve sayfa kenarında açıklama, düzeltme veya ekleme yapılan metnin üzerine de konulmuştur. Bu derkenar kayıtlarından bazıları farklı bir yazı stiliyle yazılmıştır. Daha sonra nüshayı okuyanlar tarafından yazılmış olmalıdır. 62b ve 67b-69b’de metindeki aynı yazı stiliyle Nevres’e ait bazı beyitler kaydedilmiştir.

Mektupların sıralanışında belirli bir sıra takip edilmeyen bu nüshada 20, 64 ve 65 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.2. İ2 nüshası

Eserin Adı / Başlık : Münşe 'ât-ı ' Abdu'r-rezzâk Nev-res Efendi

Yer/Barkod Numarası : 894.35-1 / NEKTY05707

Bulunduğu Yer : İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi

Boyut (Dış-İç) : 215X140 mm

Yaprak Sayısı : 14+48+6

Satır Sayısı : düzensiz

Yazı Türü : rik'a

Cilt : kırmızı meşin

Başlangıç : Münşe 'āt-ı 'Abdu'r-rezzāk Nev-res Efendi merhūm, zer qalemle

Bitiş : Hūd-fürüş olmadan alçaq degil a / Gil-fürüş-ı der-i hammām olmağ

Cildin rengi kırmızıdır, kenarlarında ve orta kısmında süslemeler mevcuttur. Bazı sayfaların kenarlarında lekeler olsa da fizikî durumu iyi gözükmetedir. Herhangi bir yerinde metnin okunmasını engelleyecek bir siliklik veya yıpranma bulunmamaktadır. Ön iç kapağının ön yüzünde "sene 1117" şeklinde Osmanlıca bir kayıt ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesine ait bir mühür bulunmaktadır. Arka iç kapağının ön yüzünde Osmanlıca olarak nüshanın "Kütüphane-i Hümayun" başlığı altında katalog bilgisi bulunmaktadır. Sayfalar Osmanlıca olarak numaralandırılmıştır. Münşeâtın metni nüshada 15b-62a aralığındadır. 1a-15a aralığında Farsça, Arapça ve Türkçe birçok manzume bulunmaktadır. Bunların büyük bir çoğunluğu Farsça ve Arapçadır. Bir lugazın sonunda yer alan aşağıdaki kıta

Nev-resā bu luğaz mu'ammā mı

Yoğsa bir tılsım-ı muṭallā mı

Der ü dīvārı oldı müstaḥkem

Nice fetḥ eylesün bunı ādem

bu nüshada Münşeâtın tamamlandığı 62a'dan sonra 62b'de derkenar kaydı olarak yazılmıştır. Sadece bu kıta yazılmış, lugazın metni bulunmamaktadır. 62b'de "şüret-i 'arz-ı ḥāl ilā-ravzati Resül 'aleyhi's-selām" başlığı altında bir arz-ı hal ve kenarında Arapça ibareler kayıtlıdır. 63. varak boş bırakılmıştır. 64a'da ortalarda Arapça birkaç satır kayıtlıdır. 64b'den 67a'ya kadar sayfalar boş bırakılmıştır. 67b-68a aralığında besmeyle başlayan Arapça bir metin bulunmaktadır. 68b'de sayfa boş bırakılmıştır.

Sayfa düzeni ve yazı stili, nüshanın amatör biri tarafından şahsî bir kopya olarak istinsah edildiğini düşündürmektedir. Satırlar ve kenar boşlukları düzensiz ve biçimsiz bir durumdadır. Başlıklar kırmızı renktedir. Sayfa kenarları çerçevesizdir.

Metin içerisinde yanlış yazılan ya da unutulmuş kısımların yeri işareti ile belirtilmiş

ve sayfa kenarında remziyle bazen de remziyle düzeltilmiştir.

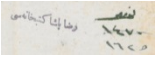
Mektupların makama göre sıralandığı bu nüshada 8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79, 81, 84, 85 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

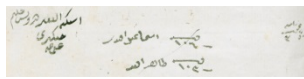
2.1.1.3. İ3 nüshası

Eserin Adı / Başlık	: Münşe'ât-ı Nev-res-i Merhûm
Yayın Bilgisi, Hicrî (Miladî):	1175 (1761)
Yer/Barkod Numarası	: 894.35-1 / NEKTY01625
Bulunduğu Yer	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi
Boyut	: 234X133 mm
Yaprak Sayısı	: 1+47+3
Satır Sayısı	: 23
Yazı Türü	: rik'a

Başlangıç : Münşe'ât-ı Nev-res-i merhûm, Hekîm-zâde ' Alî Paşa'ya cevâbı

Bitiş : Der [ü] dîvârı oldı müstahkem / Nice fetḥ eylesün bunu âdem

Cildin rengi kırmızı ve kenarları çerçevesidir. Sayfa kenarlarında çerçeve bulunmamaktadır. Sayfalar Osmanlıca olarak numaralandırılmıştır. Başlıklar kırmızı renklidir. Nüshanın ön iç kapağının arka yüzünde “ ... 1470 1625 Rızâ Paşa Kütüb-hânesi” şeklinde bir kayıt ve bu kaydın biraz altında silik bir şekilde “2542” yazılıdır. 1a'da “Nevres” isminin altında Nevres'in bir beyti “Kirm-i şeb-tâb gibi gâh batar gâh çıkar / ' Acebâ ḳanḳı felâket-zedeniñ yıldızıdır” Osmanlıca olarak yazılıdır. Yine aynı sayfada silik bir mühür, mührün altında “1625 Münşeât-ı Nev-res Rızâ Paşa Kütüb-hânesi” şeklinde Osmanlıca bir kayıt vardır. Bunun biraz altında

şeklinde bir kayıt ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesine ait mühür ve mührün üzerinde “ T.Y. 1625” yazılıdır. Arka iç kapağın arka yüzünde “D 17484” şeklinde bir kayıt bulunmaktadır.

1b boş bırakılmıştır. Sadece silik bir şekilde “2542” şeklinde Osmanlıca bir kayıt vardır. 2a da boş bırakılmıştır. Münşeât 2b'den itibaren başlamaktadır. 47b'de Münşeât tamamlanmıştır. Münşeâtın son sayfasında (47b) “ser-â-pâ altmış dört şüretür” şeklinde bir derkenar kaydı vardır. 48a boş bırakılmış, 48b'de ise Münşeât

metninden farklı bir yazı stiliyle 3 satırlık yarım bir mektup vardır. 49a boş bırakılmıştır. 49b’de 48b’deki aynı yazı stiliyle 48b’de yarım bırakılan mektubun tamamı bulunmaktadır. 50a boş bırakılmış, 50b’de ise üstte bir satırlık Türkçe bir not kayıtlıdır.

Nüshada, unutulmuş veya yanlış yazılan kısımlar bazen metin içerisinde bazen de sayfa kenarında gibi remizlerle veya bir çizgiyle yeri belirtilerek düzeltilmiştir. Bazı kelimelerin anlamıyla ilgili açıklamalar da yine sayfa kenarında yazılmıştır. 29a’da sayfa kenarında farklı bir yazı stiliyle bir beyit kaydedilmiştir.

Bu nüshada diğer nüshalarda bulunmayan üç mektup vardır. Bu mektuplardan ikisinin (64. ve 65. mektuplar) başlığının yanına “Bekir Efendi’niñ mecmû’ asından kaydolanmışdır” şeklinde bir not düşülmüştür. Diğer mektubun (20.) başlığının yanına “Bu şüret ğālibā Çelebi-zāde ‘ Āşım Efendi’ye yazılmışdır” şeklinde bir not düşülmüştür. Başlığının yanına “Bekir Efendi’niñ mecmû’ asından kaydolanmışdır” notu düşülen ve bu çalışmada 35. sırada yer alan mektup 19a-20b ve 25a’da tekrarlanmıştır. Ancak, ikinci kayıttaki (25a) mektubun büyük bir kısmı eksik ve bazı kısımları farklıdır. Bu ikinci kayıt metne dâhil edilmemiştir.

Nüshada istinsah kaydı ve müstensih bilgisi bulunmamaktadır. Kütüphane kataloğunda bulunan “yayın bilgisi” başlığı altında verilen “H 1175/M 1761” yılının neye dayanılarak tespit edildiği belli değildir.

Mektupların sıralanışında belirli bir sıra takip edilmeyen bu nüshada 8, 38, 48, 62, 63, 66, 67, 68, 72, 73, 74, 75, 79, 80, 81, 82, 83, 84 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.4. İ4 nüshası

Eserin Adı / Başlık	: Mevālî-i Devriyyeden Kerkûkî ‘Abdu’r-rezzâk Nevres Efendi Münşe’âtı
Yer/Barkod Numarası	: 8.001.5 / NEKTY03389
Bulunduğu Yer	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi
Boyut (Dış-İç)	: 217X135 mm
Yaprak Sayısı	: 46

Satır Sayısı : 25
Yazı Türü : ta'lik

Başlangıç : Mevālī-i devriyyeden Kerkūkī ‘Abdu’r-rezzāk Nev-res Efendi
Bitiş : Der [ü] dīvārı oldı müstahkem / Nice fetḥ eylesün bunı ādem

Ön iç kapağın ön yüzünde “Münşe’ât-ı Nevres” yazılı ve hemen altında İstanbul Üniversitesi Kütüphanesine ait bir mühür bulunmaktadır. Mührün sol yanında “(...)zāde Şeyh Muḥammed” ismi ve altında üç beyit ve bir mısra bulunmaktadır. Sol üst köşede ise “8667” yazılıdır. Arka yüzünde ise kırmızı renkte, Arapça iki satırlık bir yazı bulunmaktadır. 1a’nın boş bırakıldığı nüshada Münşeât metni 1b’den başlamaktadır. Bu sayfada süslenmiş bir ser-levha içerisinde müellifin ve eserin adı yer almakta, altta ise ilk mektubun başlığı bulunmaktadır. Bütün başlıklar kırmızı ve bazıları çerçeve içerisindedir. Sayfalar çerçelidir. Nüshada herhangi bir leke veya siliklik bulunmamaktadır.

Nüshada birkaç düzeltme dışında derkenar kaydı bulunmamaktadır. 46a’da “ḥall-i luğaz-ı mezbūr” başlığı altında bir lugazın çözümü derkenar kaydı olarak verilmiştir.

Münşeât 46b’de “تم” remziyle tamamlanmıştır. Nüshada istinsah kaydı ve müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

Mektupların makama göre sıralandığı bu nüshada 8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.5. A nüshası

Eserin Adı / Başlık : Münşe’ât-ı Nev-res
Müstensih : Seyyid Abdî
İstinsah Tarihi Hicrî (Miladî) : 1244 (1828/1829)
Yer Numarası : 8/ASL
Bulunduğu Yer : Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphane
Koleksiyon : Seyfettin Özege
Yaprak Sayısı : 53
Satır Sayısı : 21

Yazı Türü : ta'lik

Başlangıç : Münşe'ât-ı Nev-res, Şadr-ı a' zam-ı esbak Hekim-zāde 'Alī Paşa'ya

Bitiş : Der ü dīvārı oldı müstahkem / Nice fetḥ eylesün bunı ādem

Cildin kenarları çerçevesiz ve yüzeyi süslüdür. 1b'de "720, 'aded 102" şeklinde bir kayıt ve altında "Mecmū'a-ı inşā-yı Nevres" yazılıdır. Sayfanın ortasında ise "Agâh Sırrı Levend kitapları, no: 9" yazılı bir kaşe bulunmaktadır. Son sayfada yine "Agâh Sırrı Levend" yazılı bir kaşe bulunmaktadır. Münşeât 1b'den başlamış ve eser adı süslü bir serlevha içerisinde yazılmıştır. İlk üç başlık çerçeve içerisinde, geri kalanı ise çerçevesizdir. Sayfa kenarları çerçevesizdir. Mürekkebi dağılan birkaç yer dışında nüshada metnin okunmasını zorlaştıracak herhangi bir durum bulunmamaktadır. Nüshada 51a'da yer alan "luğaz u mu'ammā" şeklindeki kayıttan başka herhangi bir derkenar kaydı bulunmamaktadır. Bazı mektuplarda elkâbın yazılmadığını belirtmek için başlıklardan sonra "ba'dü'l-elkâb" ibaresi bulunmaktadır.

Münşeât metninin tamamlandığı 53a'da nüshanın istinsah kaydı bulunmaktadır: "Temmetü'l-kitāb bi-'avni'l-Meliki'l-vehhāb, eṣer-i ḥāme-i Seyyid 'Abdī, sene 1244".

Mektupların makama göre sıralandığı bu nüshada 8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.6. B nüshası

Arşiv Numarası : Ms. or. oct. 1949

Bulunduğu Yer : Berlin Devlet Kütüphanesi/Staatsbibliothek zu Berlin

Boyut (Dış-İç) : 220x135-155x70mm

Yaprak Sayısı : 60

Satır Sayısı : 19

Yazı Türü : rik'a-ta'lik

Kâğıt Türü : filigranlı

Başlangıç : Pençe-tāb-ı zeber-destan-ı ‘ulüvv-himem

Bitiş : Ḥod-fürüş olmadan alçağ degil a / Gil-fürüş-ı der-i ḥammām olmağ

Cildin kenarları kırmızı çerçeveli ve süslüdür. Ön cildin iç yüzünde kurşun kalemle “uşülü’l-münşe’ât, Meḥmed Geylānī” şeklinde bir kayıt vardır. Ön iç kapağın ön yüzünde Arap harfleriyle yazısı belirsiz bir mühür vardır. 1a’da kütüphane kaydı ve mührü bulunmaktadır. 1b’de bulunan süslü serlevhadaki çerçevede herhangi bir şey yazılmamıştır. Münşeâtın başladığı ilk iki sayfada kahverenkli kalın bir çerçeve, sonraki sayfalarda ise ince kırmızı bir çerçeve vardır. Tüm başlıklar kırmızı renktedir. Sayfalar Arap rakamlarıyla numaralandırılmıştır. Nüshada 27b’de bulunan bir düzeltme kaydı dışında herhangi bir derkenar kaydı bulunmamaktadır. Fiziki durumu gayet iyi gözükmekte, metnin okunmasını zorlaştıracak herhangi bir leke, yıpranma bulunmamaktadır. 60b’de kütüphane kaydı ve mührü bulunmaktadır. Nüshada istinsah kaydı ve müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

Mektupların makama göre sıralandığı bu nüshada 8, 20, 27, 38, 48, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 72, 73, 74, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.7. H nüshası

Eserin Adı / Başlık : Münşe’ât-ı Nev-res Efendi el-merhüm el-mağfūr

Arşiv Numarası : S.H.M.H.K.Yaz. 394

Bulunduğu Yer : Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi İhtisas Kütüphanesi

Koleksiyon : Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları

Boyut (Dış-İç) : 210x135-150x75mm

Yaprak Sayısı : 54

Satır Sayısı : 21

Yazı Türü : ta’lik

Başlangıç : Münşe’ât-ı Nev-res Efendi el-merhüm el-mağfūr

Bitiş : der-ikrām efzūdend ve ān taḥmīs der-dīvān nüvişte est

Cildin kenarları siyah, yüzeyi ise ebruludur. 1a’da üstte “Mevālī-i devriyeden ‘aşr-ı Muştafa Ḥān-ı şālīsde Kütahiyye nā’ibi iken ‘āzim-i gülşen-serāy-ı beḳā olan

Kerkūkī Nev-res Efendi münşe'âtıdır.” şeklinde ve “Nev-res Efendi münşe'âtı” şeklinde kayıtlar vardır. Bunların altında ise “Hüseyn Kocabaş” ve “Sadberk Hanım Müzesi Kitaplığı” şeklinde iki kaşe bulunmaktadır. Münşeât metni 1b'den itibaren başlamakta ve 54a'da son bulmaktadır. 54b boş bırakılmıştır. Bütün başlıklar kırmızı renkte, sayfalarda çerçeve ve herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Unutulan kelimeler veya açıklamalar   gibi işaret ve kısaltmalarla sayfa kenarlarına yazılmıştır. Nüshada istinsah kaydı ve müstensih bilgisi bulunmamaktadır.

Metinlerin tertibi diğer nüshalardan farklı olan bu nüshada 8, 20, 62, 63, 64, 65, 67 ve 86 no.lu metinler eksiktir. 38 ve 66. metinler ise derkenar kaydıdır.

2.1.1.8. K nüshası

Eserin Adı / Başlık	: Münşe'ât-ı 'Abdu'r-rezzāk Nev-res Efendi
Yer/Barkod Numarası	: 894.35-1 / NEKTY10350
Bulunduğu Yer	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi
Boyut (Dış-İç)	: 214X131 mm
Yaprak Sayısı	: 56
Satır Sayısı	: 21
Yazı Türü	: ta'lik

Başlangıç : Şadr-ı a'zam-ı esbak Hekimbaşı-zāde 'Alī Paşa merhūma yazılan

Bitiş : Der ü dīvārı oldı müstahkem / Nice fetḥ eylesün bunı ādem

Cildin kenarları siyah, yüzeyi ise ebruludur. 1a'da kısmen harekeli Arapça iki beyit ve “İbnül Emin Mahmud Kemal İnal Kütüphanesi” yazılı iki kaşe bulunmaktadır. 1b boş bırakılmıştır. 2a'da üstte “Münşe'ât-ı Abdü'r-rezzāk Nev-res Efendi” şeklinde bir kayıt; sol tarafta ise üçken şeklinde iki adet Arapça temelluk kaydı bulunmaktadır. Münşeât metni 2b'den itibaren başlamaktadır. 2b'de desenlerle süslenmiş bir serlevha bulunmakta, ancak eserin adı yer almamaktadır. Arap rakamlarıyla numaralandırılan sayfalarda kalın çizgili çerçeveler bulunmaktadır. Bütün başlıklar kırmızı renktedir. Bazı başlıkların devamı sayfa dışında kalmıştır. Münşeât metni 56a'da tamamlanmıştır. 56b'de, 1a'da bulunan kaşenin aynısı bulunmaktadır.

Nüshada düzeltme şeklinde sadece birkaç yerde derkenar kaydı vardır.

Düzeltilmeler verilirken   gibi remizler kullanılmıştır. Nüshada istinsah kaydı bulunmamaktadır.

Bazı yerlerde mürekkebin dağılması neticesinde oluşan lekeler dışında; nüshanın fiziki durumu iyi gözükmemektedir. Bu lekeler metni okumayı engelleyecek düzeyde değildir.

Mektupların makama göre sıralandığı bu nüshada 8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.9. M nüshası

Eserin Adı / Başlık : Mevālî-i devriyeden ‘aşr-ı Muşafa Hân-ı şālîsde Kütahiyye nâ’ibi iken ‘âzîm-i gülşen-serây-ı beğâ olan Kerkükî Nev-res Efendi merhûmuñ nigâşte-i hâme-i Vaşşâf-pesendleri olan mekâtib-i mürvârîd-i Harîrî-tahrîr mecmû‘ asıdır

Arşiv Numarası : 34 Ae Edebiyat 411

Bulunduğu Yer : İstanbul Millet Kütüphanesi

Koleksiyon : Ali Emiri Koleksiyonu

Boyut (Dış-İç) : 165x110,120x60mm

Yaprak Sayısı : 60

Satır Sayısı : 13

Yazı Türü : ta’lik

Cilt : sırtı meşin, kâğıt kaplı, şıra

Başlangıç : Mevālî-i devriyeden asr-ı Muşafa Hân-ı şālîsde Kütahiyye nâibi

Bitiş : sehm ne degdi ve ne işâbet itdi, bir eşer zühür itmemele hem

Cildin yüzeyi ebruludur. İç yüzünde “Şâ’ir Kerkükî Nev-res Efendi’niñ Münşe’âti” şeklinde bir kayıt vardır. 1a’da Millet Genel Kütüphanesine ait, tablo halinde bir kütüphane kaydı ve Osmanlıca bir mühür bulunmaktadır. Başlıklar kırmızı renktedir, ancak bazı başlıklar yazılmayıp yeri boş bırakılmıştır. Osmanlıca olarak numaralandırılan sayfalarda herhangi bir çerçeve veya süsleme

bulunmamaktadır. 1a'da bulunan Osmanlıca mühür 59b'de de bulunmaktadır. Nüshada herhangi bir derkenar kaydı bulunmamaktadır.

Mektupların sıralanışında belirli bir sıra takip edilmeyen bu nüshada 6, 8, 20, 32, 38, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.10. S nüshası

Müstensih	: Hâfız Muştafâ Şafvet Yerganî-zâde
İstinsah Tarihi, Hicrî (Miladî)	: 27 Receb 1232 (12 Haziran 1817)
Arşiv Numarası	: 3891
Bulunduğu Yer	: Süleymaniye Kütüphanesi
Koleksiyon	: Esad Efendi
Boyut (Dış-İç)	: 210x135-150x75mm.
Yaprak Sayısı	: 55
Satır Sayısı	: 23
Yazı Türü	: ta'lik

Başlangıç : Şadr-ı a'zam-ı esbak Hekîmbaşı-zâde 'Alî Paşa'ya yazılan 'arz-ı hâl

Bitiş : Der ü dīvārı oldı müstahkem / Nice fetḥ eylesün bunı âdem

1a'da "ez-kitābhā-yı Süleymān Fehîm" şeklinde bir kayıt ve Süleymaniye Kütüphanesine ait tablo halinde kütüphane kaydı bulunmaktadır. Arap rakamlarıyla numaralandırılan sayfalarda herhangi bir çerçeve veya süsleme bulunmamaktadır. Tüm başlıklar kırmızı renktedir. Münşeât metni 1b'den itibaren başlamaktadır. 2a'da sayfa altında bir kısmı son iki satırın üzerine gelmiş Osmanlıca bir mühür ve solunda Arap rakamlarıyla iri ve koyu bir şekilde "4891" sayısı bulunmaktadır. 55b'de tekrar bir kütüphane kaydı bulunmaktadır. Birçok sayfada mürekkep hafif bir şekilde dağılmış ve metni okumayı zorlaştıran lekeler oluşmuştur. 23b'de birkaç kelimeyi kapatacak şekilde mürekkep damlamış fakat kapanan kısım sayfa kenarında tekrar yazılmıştır. Sayfaların üst uçları da lekeli.

Unutulan veya yanlış yazılan kelimeler sayfa kenarlarında gibi remizlerle yazılmıştır.

Münşeât metninin tamamlandığı 55a'da nüshanın istinsah kaydı bulunmaktadır: “Temmet, 27 Receb 1232, kâtibu hâzihi'r-risâleti'l-mensûreti Hâfız Muştafâ Şafvet Yerganî-zâde, ğafere le-hâ”

Mektupların makama göre sıralandığı bu nüshada 8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

2.1.1.11. V nüshası

Müstensih	: Seyyid Abdi
Arşiv Numarası	: Cod. Mixt. 408 Han
Bulunduğu Yer	: Avusturya Milli Kütüphanesi/Viyana
Boyut	: 175 x 108 mm
Yaprak Sayısı	: 83+1
Satır Sayısı	: 17
Yazı Türü	: ta'lik

Başlangıç : Şadr-ı a'zam-ı esbak Hekîmbaşı-zâde 'Alî Paşa merhûma

Bitiş : Der ü dīvârı oldı müstahkem / Nice fetḥ eylesün bunı âdem

1a'da “Münşe'ât-ı Nev-res Efendi” ve altında kısa bir Arapça kayıt bulunmaktadır. Münşeât metninin başladığı 1b'de bazı süslemeler bulunmakta, eserin başlığı yer almamaktadır. 1b ve 2a'da sayfa kenarları kalın çerçevesi diğer sayfalar ise ince çerçevesidir. Satırlar sayfalara 45 derecelik açılarla yazılmıştır. Sayfalar Arap rakamlarıyla numaralandırılmıştır. Unutulan bir kelime hariç, sayfalarda derkenar kaydı bulunmamaktadır. Nüshada okumayı engelleyecek herhangi bir leke, yıpranma mevcut değildir. Münşeâtın tamamlandığı 83b'de tarih bilgisinin yer almadığı bir istinsah kaydı vardır: “temmetü'l-inşâ bi-'avni'llâhi meliki'l-'ale'l-lâ, eşer-i hâme-i Seyyid 'Abdî”.

Mektupların sıralanışında belirli bir sıra takip edilmeyen bu nüshada 8, 20, 27, 38, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79 ve 86 no.lu metinler eksiktir.

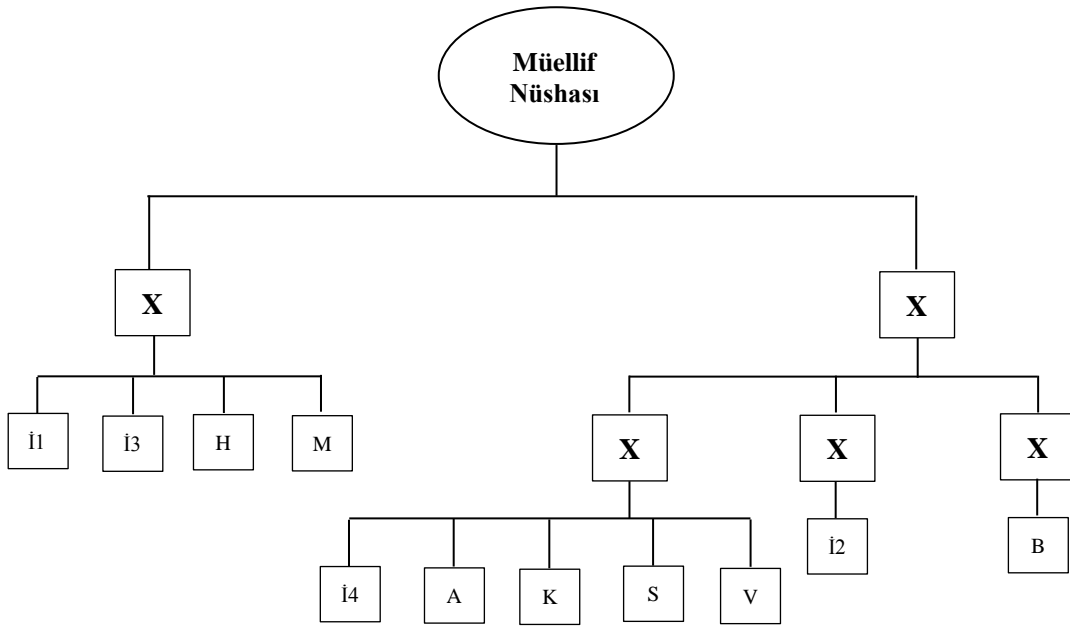
2.2. Münşeâtın Tenkitli Metninin Hazırlanması ve Çeviri Yazısıyla İlgili Hususlar

2.2.1. Nüshaların Değerlendirilmesi

Münşeâtın tenkitli metninin hazırlanmasında herhangi bir nüsha esas alınmamış, iki nüsha hariç bütün nüshalar değerlendirilmiştir. Bu iki nüsha (H ve V nüshaları), çalışma tamamlandıktan sonra tespit edildikleri için, temin edilmiş fakat tenkidli metne dâhil edilememişlerdir. Diğerlerinden farklı bir metin içermeyen bu nüshalardan, sadece tek nüshalı metinleri içermeleri durumunda faydalanılmıştır.

Nüsha sayısının az olması ve her nüshanın kendine göre bir tamamlayıcı yanının olmasından dolayı (Özellikle mektupların elkâb kısımlarının aktarılmasında müstensihlerin keyfi hareket ettiği görülmüştür.), nüshalar arasında herhangi bir eleme yapılmamıştır. M nüshasında çok fazla eksikliğin ve hatanın/yazım yanlışının bulunması nedeniyle, bu nüshadaki sadece belirgin ve anlamlı farklılıklar gösterilmiştir.

Nüshalardaki metin sayısı, metinlerin sıralanışı ve varyantlar dikkate alınarak oluşturulan aşağıdaki şecerede, nüshalar iki ana gruba ayrılmıştır. Birinci grup, dört nüshadan oluşan bir yazma ailesini; kendi içerisinde üç gruba ayrılan ikinci grup ise yedi nüshadan oluşan bir yazma ailesini göstermektedir. Kutucuklardaki X sembolü, belirtilen nüshaların istinsah edildiği nüsha veya nüshaları temsil etmektedir.

Şekil 6. Nüsha Şeceresi

2.2.2. Nüsha farklılıklarının gösterilmesi

Nüshalar arasındaki farklılıklar dipnotlar halindeki aparatlarda gösterilmiştir. Nüshalardaki herhangi bir farklılığı göstermek için şu yöntem benimsenmiştir: Önce kabul edilen varyant verilmiş ve diğerlerinden ayırt etmek için üst üste iki nokta “:” kullanılmıştır. Ardından diğer nüsha veya nüshalardaki varyantlar gösterilmiştir. Kabul edilmeyen varyantın diğer nüshalarda da aynı olduğu durumlarda nüsha remizleri virgülle “,” farklı olduğu durumlarda ise varyantlar belirtildikten sonra noktalı virgülle “;” birbirinden ayrılmıştır. Örneğin:

yedikçe: eyedikçe İ3, M.

hezār-āzārda: hezār āzāde İ4, İ2; hezār-āzār İ3.

Kabul edilen metnin diğer nüshalarda eksik olduğu durumlarda bu eksiklik – işaretiyle belirtilmiş ve ardından eksikliğin olduğu nüshanın remzi yazılmıştır. Örneğin:

ider: – İ1.

Sözlüklerde bulunamayan veya farklı şekillerde okunabilecek kelimeler orijinal halleriyle yazılmıştır. Harfleri seçilemeyen kelimelerin ise resmi eklenmiştir.

2.2.3. Metinlerin tertibi

Tenkitle metinde metinlerin tertibi temel olarak tertibin belirli bir düzene göre yapıldığı İ2, İ4, A, B, K, S nüshaları esas alınarak düzenlenmiştir. Buna göre önce mektuplar daha sonra ise sırasıyla fıkralar, dibâce, takrizler, sebep-i tahmis, latife ve lugazlar yer almaktadır. Mektupların makama göre tertip edildiği bu nüshalardaki eksik mektuplar, gönderildiği kişilere ait diğer mektupların sonuna eklenmiştir. Kime gönderildiği belli olmayan mektuplar ise bütün mektupların sonuna konulmuştur.

2.2.4. Türkçe unsurların imlası

Türkçe eklerin transkripsiyonunda orijinal imlaları korunmuştur. Ancak ünlüleri harfle belirtilmeyen eklerin ses düzeni, Yavuz Kartallıoğlu'nun *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)* adlı çalışmasındaki tespitlere dayanılarak transkribe edilmiştir. Bazı eklerin dudak uyumu açısından ikili kullanımları mevcuttur. Bu ikili kullanımlar da olduğu gibi transkribe edilmiştir. Aşağıda bu durumdaki ekler ve bazı örnekler verilmiştir.

2.2.4.1. Ekler

Çokluk birinci şahıs iyelik eki: Ekin imlası +مز şeklidir. 18. yüzyıl metinlerde büyük oranda dudak uyumuna bağlı olan bu ek metinde de dudak uyumuna bağlı olarak transkribe edilmiştir: “عیالمز ‘ıyālımız”, وصولمزدن “vuşülümüzden” gibi. Ancak ekin yardımcı ünlüsü bazen yuvarlak ünlülü tabanlara uyumsuz olarak harfle belirtilmiş bazen de belirtilmemiştir. Bu tür ikili kullanımlar da transkripsiyonda korunmuştur: “قصوریمز ‘qıvurımız”, mahzūnumuz” محزونمz gibi.

Teklik ve çokluk ikinci şahıs iyelik ekleri: Eklerin imlası +ک ve +کز / +یکز şeklindedir. Bu ekler metinde dudak uyumuna bağlı olarak transkribe edilmiştir. İkinci şahıs çokluk ekinin yardımcı ünlüsü bazen yuvarlak ünlülü tabanlara uyumsuz olarak harfle belirtilmiş bazen de belirtilmemiştir. Bu tür ikili kullanımlar da transkripsiyonda korunmuştur: “ھادیکی ‘haddiñi”, لطفکله “luţfuñla”, قولکزی “quluñuzı”, قولیکزی “quluñızı” gibi.

Çokluk 2. şahıs eki: Bu ekin imlası -سز- şeklindedir. Ekin dudak uyumu 18. yüzyılda düzensiz olduğu için -sIz şekli tercih edilmiştir: “bilürsüz”, بیوررسز “buyurursız”, ایده سز, “idesiz” gibi.

Teklilik üçüncü şahıs iyelik eki: Ekin imlası +سی, +ی, +ی şeklindedir. Ünlünün yazılmadığı durumda dudak uyumuna göre transkribe edilmiştir: انینی “enīni”, قصورن “kušūrın”, گوشه سی, “gūşesi”, قپوسنده “kpusunda” gibi.

Çokluk ikinci şahıs emir kipi: Ekin imlası -ک- şeklindedir. 18. yüzyıl metinlerinde dudak uyumunda düzensizlik görülen bu ekin, dudak uyumuna göre transkripsiyonu tercih edilmiştir: کیدک “gidiñ”, buyurmañ “biyormak” gibi.

Teklilik üçüncü şahıs emir kipi: Ekin imlası -سون- şeklindedir: کلمسون “gelmesün”, قریلسون “kıırılsun”, چیقسون “çıqsun” gibi.

Görülen geçmiş zaman eki: Ekin imlası -دی, -د- şeklindedir. Ünlünün yazılmadığı durumlarda bu ek dudak uyumuna göre transkribe edilmiştir: اورلدی “uruldi”, بولندم “bulundum” gibi.

Öğrenilen geçmiş zaman eki: Ekin imlası -مش- şeklindedir. 18. yüzyılda dudak uyumuna girdiği düşünülen bu ek bu uyuma göre transkribe edilmiştir: ایتمش “itmiş”, اولمش “olmuş” gibi.

Geniş zaman eki: Ekin imlası -ور- ve -ر- şeklindedir. Dudak uyumu açısından düzensiz bir yapı arzeden bu ek ünlülerin harfle belirtildiği durumlarda olduğu gibi aksi durumda ise dudak uyumuna göre transkribe edilmiştir: ایشیدر “ışidir”, آجر اغلار “acı ağlar”, اوله بلور “olabilür”, شانوردم “şanurdum”, اکلنور “eglenür”, “türurken”, کلورسه “gelürse”, کچر “geçer”, ویرر “virir”, اولنور “olunur”, “bulundığı”, “olduğım”, کوردیکم “gördüğim”, اولدقارینک “olduğuların”, “bulduğı”, قلدنیغی “kııldığı”, ایدوکی “idüğü” gibi.

+dUr / +dIr bildirme eki: Ekin imlası her zaman için +در- şeklindedir. 18. yüzyıl sonlarında dudak uyumuna bağlanan ek, dudak uyumuna göre transkribe edilmiştir.

-dIK, dUK sıfat-fiil eki: Ekin imlası -دیغ, -دیک, -دق- şeklindedir. Bu dönemde ekin kısmen dudak uyumuna bağlandığı göz önüne alınarak harfle belirtilenler olduğu gibi transkribe edilmiş belirtilmeyenler ise dudak uyumuna bağlı olarak transkribe edilmiştir: اولدیغم “oldıgım”, کوردیکم “gördüğim”, اولدقارینک “olduğuların”, “bulduğı”, قلدنیغی “kııldığı”, ایدوکی “idüğü” gibi.

-IncA/UncA zarf-fiil eki: Ekin imlası -نجه- şeklindedir. 18. yüzyılda dudak uyumuna büyük oranda bağlı olduğu düşünülen bu ek metinde bu uyuma göre transkribe edilmiştir: ایرنجیه “irinceye”, وارنجه “varınca”, اولنجه “oluncaya” gibi.

-Up zarf-fiil eki: İmlası her zaman -وب- şeklinde olan bu ek yuvarlak ünlüyle, Up şeklinde transkribe edilmiştir.

-dIKCA zarf-fiil eki: Ekin imlası -دقچه / -دکچه- şeklindedir. 18. yüzyılda dudak uyumuna bağlandığı düşünülen bu ek, bu uyuma bağlı olarak transkribe edilmiştir: طوردقچه “turdıkça”, اولدقچه “oldukça”, ایتدکچه “itdikçe”, گتدکچه “gitdikçe” gibi.

-dIKdA zarf-fiil eki: Ekin imlası -دکده / -دقه- şeklindedir. 18. yüzyılda dudak uyumuna bağlandığı düşünülen bu ek, dudak uyumuna bağlı olarak transkribe edilmiştir: کلدکده “geldikde”, اولدقده “oldukda” gibi.

-(I)l ve -(U)n fiilden fiil yapım ekleri: Eklerin imlası -ل / -یل- ve -ن- şeklindedir. Bu ekler de dudak uyumu açısından 18. yüzyılda düzensizlik arzeder. Ünlünün harfle belirtildiği durumlarda olduğu gibi, aksi durumlarda ise dudak uyumuna bağlı kalınarak transkribe edilmiştir: اولندی “olundı”, اولنوب “olunup”, کورینن “görünen”, کورلمسی “görülmesi”, کوریلان “görülen”, ویریلان “virilen”, بیوریلان “buyurulan”, بیورلمق “buyurulmak”, صاریلوب “şarılup” gibi.

-Ur-/-Ir- fiilden fiil yapım eki: Ekin imlası -ور- / -یر- şeklindedir. Sadece iki yerde, aynı kelimedede geçen bu ek iki farklı ünlüyle kullanılmıştır: دوشیروب “düşürüp”, دوشوروب “düşürüp”.

-Iş- fiilden fiil yapım eki: Birkaç kelmede geçen ekin imlası -یش- / -ش- şeklindedir. 18 yüzyılda dudak uyumuna bağlandığı belirtilen ek bu uyuma göre transkribe edilmiştir: یتشمییدی “yetişmiyeydi”, طوتشر “tutuşur”, یاپشمش “yapışmış”, کیریشه ممش “girişememiş” gibi. Ancak کوریشلدی “görüldü” kelimesinde bu uyumun bozulduğu görülmektedir. Bu durumda orijinal imla transkripsiyonda korunmuştur.

-dUr- fiilden fiil yapım eki: Birkaç kelmede geçen bu ekin imlası -دور- / -در- şeklindedir. 18. yüzyılda büyük oranda dudak uyumuna bağlı olan ek bu uyuma göre transkribe edilmiştir. اونتدردی “unutdurdu”, دندورردی “döndürürdü”.

-(I)D- fiilden fiil yapım eki: Birkaç kelmede geçen bu ekin imlası -ت- / -يد- şeklindedir. Yuvarlak tabandan sonra dudak uyumuna bağlı değildir: اقتدیلر “ağıtdılar”, اوغراتمق “uğratmaq”, یوریده “yüride” gibi.

2.2.4.2. Kelimeler

Dil ve dudak uyumuna aykırı özellikler barındıran Türkçe bazı kelimeler transkribe edilirken orijinal imlaya sadık kalınmış ve farklı kullanımları bulunan kelimelerin imlası korunmuştur, ancak –Ub zarf-fiillerinin son sesindeki “b” ünsüzü “p” ünsüzüyle değiştirilmiştir: اونودوب “unudup”, طورمیوب “turmuyup”, درلو “dürlü”, اوغیسه “yoğ ise”, یوخسه “yohsa”, اوطه سن “otaşın”, بوراقدی “burağdı”, براغوب “bırağup”, کندی “kendi”, کندو “kendü”, سوری “süri” gibi.

2.2.5. Farsça ve Arapça unsurlar

Farsça ve Arapça metinler transkribe edilmiş, orijinal metinler ve tercümeleri ise dipnotlarda gösterilmiştir. Ancak, çoğunlukla kelime oyunlarına ve ebced hesabına dayanan lugazlar, çevirildiğinde işlevini yitireceğinden ve anlamlı bir metin ortaya çıkmayacağından ötürü çevirilmemiş, sadece transkribe edilmişlerdir. Ana metin içerisindeki transkribe edilmiş Arapça ve Farsça ibareler, kolay ayırt edilebilmeleri için italik yapılarak vurgulanmıştır.

Farsça, Arapça¹⁰ ön ek ve edatlar ait oldukları kelimelerden kısa çizgi ile ayrılmıştır: ez-defter, ender-mihnet, me-bādā, nā-kām, bī-niyāz, ilā-āhiri'l-eyyām, mā-beyn, ke-mā-fi'l-evvel gibi.

Farsça son ek ve edatlar ait oldukları kelimeye bitişik yazılmıştır: çenārāsā, berter, zengīveş, çākerāne, 'ıṭnāk gibi. Ancak “rā” edatı ait olduğu kelimedenden kısa çizgiyle ayrılmıştır.

Arapça tamlamalarda muzafun ileyhın sonunda bulunan “ل” harf-i tarifinde, okunmayan hemze, kesme işaretiyle (’) gösterilmiş ve kelimeler kısa çizgiyle ayrılmıştır: dārü'l-ḥükm, hādımü'l-lezzāt gibi.

¹⁰ Farsça, Arapça ek ve kelimelerin çeviri yazısıyla ilgili olarak, bu alanda yapılmış çalışmalar arasında bir uyum ve standardın sağlanmasına katkıda bulunmak amacıyla İsmail Ünver’in çeviri yazıyla ilgili önerileri dikkate alınmıştır (bk. Ünver, 1993).

Farsça yapılı birleşik kelimelerde, birleşik kelimeyi oluşturan unsurlar kısa çizgi ile ayrılmıştır: cihān-sūd, ser-nihāde, dil-ḥastegān, gūn-ā-gūn, pey-der-pey gibi.

Farsça kelimelerdeki vâv-ı madûleler bulunduğu kelime içerisinde ^v şeklinde transkribe edilmiştir: ḥ^vāce, dil-ḥ^vāh gibi.

2.2.6. Çeviri yazı alfabesi

Metnin çeviri yazısında “Times Turkish Transcription” fontu ve aşağıdaki tabloda gösterilen çeviri yazı alfabesi kullanılmıştır.

Tablo 6.
Çeviri Yazı Alfabesi

ا (ā)	a, ā	د	d	ع	ʿ
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ذ	z	غ	ğ
ء	ʾ	ر	r	ف	f
ب	b	ز	z	ق	q
پ	p	ژ	j	ك	k, g, ħ
ت	t	س	s	ل	l
ث	s	ش	ş	م	m
ج	c	ص	ş	ن	n
چ	ç	ض	d, z	و	v (o, ö, u, ü, ū)
ح	h	ط	t	ه	h, a, e
خ	ḥ	ظ	z	ی	y (ı, i, ī, î)

2.2.7. İşaret ve semboller

Münşeâtın transkripsiyonunda, karışıklığı önlemek ve anlamayı kolaylaştırmak için noktalama işaretleri kullanılmıştır.

Metin içerisinde kullanılan köşeli parantezler [] temel olarak içerisindeki metnin ana metne yani Münşeât metnine ait olmadığına veya derkenar kaydına işaret eder.

Münşeâtta birbirinden bağımsız bütün metinler köşeli parantez içerisinde gösterilen sayılarla numaralandırılmıştır. Numaralandırılan metinlerin hemen altına köşeli parantez içerisinde o metnin hangi nüshada hangi varakta/varak aralığında olduğu nüsha remizleriyle birlikte belirtilmiştir. Nüsha remizleri de noktalı virgülle “;” birbirinden ayrılmıştır. Varakların ön yüzü “a” arka yüzü ise “b” ile ifade edilmiştir.

Ana metin içerisinde bulunan köşeli parantez, içerisindeki metnin tarafımızdan eklendiğini veya derkenar kaydı olduğunu gösterir. Derkenar kaydı olduğu durumlarda karışıklığı önlemek için bu ayrıca bir dipnotla belirtilmiştir.

Nüsha farklılıklarının gösterildiği aparatlarda köşeli parantez içerisinde belirtilen nüsha remizleri, kabul edilen metnin o nüshada derkenar kaydı olduğunu gösterir. Yine bu aparatlarda köşeli parantez içerisindeki metinler de derkenar kaydıdır. Aparatlardaki * işareti, eksik olan harfler yerine kullanılmıştır. Örneğin: niyāzmend-i: niyā*mend-i

2.3. MÜNŞEÂTIN TENKİTLİ METNİNİN ÇEVİRİ YAZISI

[İ1 1b; İ2 15b; İ3 2b; İ4 1b; A 1b; B 1b-2a; K 2b-3a; M 1b-2b; S 1b-2a]

MEVĀLĪ-İ DEVRİYYEDEN KERKŪKĪ ‘ABDU’R-REZZĀK NEV-RES EFENDİ
MÜNŞE’ATI¹¹

[1]

Şadr-ı A‘zam-ı Eşbağ Hekimbaşı-zāde ‘Alī Paşa’ya Yazılan ‘Arz-ı Hāl Şüretidir¹²

Pençe-tāb-ı zeber-destān-ı¹³ ‘ulüvv-himem, ‘alem-efrāz-ı meydān-ı pehnāver-i seyf ü
kalem, devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, ‘ālī-himmet, şeh-r-yār-ı vüzerā, gerdün-
ḥaşmet, mefḥar-ı fużalā, veliyyü’n-ni‘am-ı keşirü’l-kerem, qudsi-şiyem-i āsmān-
ḥaşem efendim, sultānım *medda’llāhu zılāle devletihi ilā-mefāriki’l-enām*¹⁴
ḥāzretleriniñ¹⁵, mā-dām ḥayme-i muṭallā-sütün-ı¹⁶ āftāb gāh dāmen-i şah-rā-yı ḥāver-
zemīnde mehçe-güşāy-ı irtibāṭ-ı atnāb ve gāh kenāre-i sāḥa-ı bāḥterde tūb-rübāy-ı
bārgāh-ı nüh-ḳıbbāb ola, sāyebān-ı¹⁷ beyābān-gir-ı¹⁸ devlet ü iḳbālleri penāh-ı gerden-
firāzān-ı¹⁹ eyyām u sütün-gir-ı mevkib-i merām ve ḥıyām-ı eflāk-ḳıyām-ı cāh u
celālleri melāz-ı aştāb-ı iḥtişām u melce’-i kām-kārān-ı²⁰ şarḳ u şām olup ma‘nā-yı
mücerred-i lafz-ı cūd olan vücūd-ı müstecmi‘ü’s-su‘ūd-ı ḥıdīvāneleri ilā-yevmi’t-
tenād zīnet-efzāy-ı ‘ālī-mesned-i²¹ kāşāne-i murād ve mefḥūm-ı muṭlaḳ-ı aḥsen-i
taḳvīm olan zāt-ı kerīm-i Āşafāneleri tā zamān-ı ḥaşr-ı²² ecsād mazḥar-ı liyāḳat-ı²³
devlet-i²⁴ Ḥudā-dād²⁵ olmaḳ da‘avātına müte‘ākib, ḥvān-ı yaḡmā-yı luṭf u²⁶

¹¹ Münşe’at-ı Nev-res Efendi el-merḥūm el-maḡfūr İ1; Münşe’at-ı ‘Abdu’r-rezzāk Nev-res Efendi merḥūm, zer kalemle yazmaḡa şāyandır İ2; Münşe’at-ı Nev-res A; Münşe’at-ı Nev-res-i merḥūm İ3; Münşe’at-ı ‘Abdu’r-rezzāk Nev-res Efendi K; Mevālī-i devriyeden ‘aşr-ı Muştafa Ḥān-ı şālīşde Kütahiyye nā’ibi iken ‘āzīm-i gülşen-serāy-ı beḳā olan Kerkūkī Nev-res Efendi merḥūmuñ nigāşte-i ḥāme-i Vaştāf-pesendleri olan mekātib-i müvrārīd-i Ḥarīrī-tahrīr mecmū‘asıdır M; – B, S.

¹² Hekimbaşı-zāde ‘Alī Paşa merḥūma yazılan İ1; Şadr-ı a‘zam-ı eşbağ Hekimbaşı-zāde ‘Alī Paşa merḥūma yazılan ‘arz-ı hāl şüretidir İ4, K, İ2; Şadr-ı a‘zam-ı eşbağ Hekīm-zāde ‘Alī Paşa’ya yazılan ‘arz-ı hāl-i merḡube şüretidir A; Hekīm-zāde ‘Alī Paşa’ya cevābı İ3; Şanādīd-i vüzerādan merḥūm Ḥalīm-zāde ‘Alī Paşa’ya tahrīr olunmuşdur M.

¹³ zeber-destan: zīr-destan İ3, İ4, A, B, M.

¹⁴ مد الله ظلال دولته الى مفارق الانام Allah onun devletinin gölgesini bütün insanların başlarını gölgeleyecek kadar uzatsın.

¹⁵ ḥāzretleriniñ: ḥāzretleri M.

¹⁶ muṭallā-sütün: mu‘allā-sütün İ3, M.

¹⁷ sāyebān-ı: sāyebān-ı İ1, İ2, İ3, İ4, A, B, K, M, S.

¹⁸ beyābān-gir-i: beyābān-ı nekīr-i İ1; ساييانا نكير A.

¹⁹ gerden-firāzān-ı: gerden-firāz-ı İ1, İ4; gerdün-firāzān-ı A.

²⁰ kām-kārān-ı: kām-rān-ı İ2.

²¹ ‘ālī-mesned-i: ‘ālem-pesend-i İ3, M.

²² ḥaşr-ı: – A.

²³ liyāḳat-ı: – B.

²⁴ devlet-i: rīvāyet-i A.

²⁵ Ḥudā-dād: Ḥudād İ4.

na⁶ mālārından pey-ā-pey mütemetti⁶ oldığım ھیښe-i vāfiye-i ⁶ ināyetleri ūkrini²⁷ mutaẓammın²⁸ istibkā-yı binā-yı²⁹ devlet ü iḳbālleri da⁶ avātıyla ḥalkā-cünbān-ı der-i te⁶ ūşir oldığım ma⁶ lūm-ı ⁶ ilm-i³⁰ ⁶ ālem-ārāy-ı ḥıdīvāneleri buyurulduğda emr ü³¹ fermān ve ⁶ ināyet ü iḥsān devletlü, ⁶ ināyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni⁶ am efendim, sulṭānım ḥazretleriniñdir³².

[2]

[İ1 1b-2a; İ2 15b-16a; İ3 2b-3a; İ4 1b-2a; A 2a; B 2a-2b; K 3a-3b; M 2b-3b; S 2a]

**Ḥekīmbaşı-zāde ⁶ Alī Paşa Merḥūm Kütahiyye'den Şurre Gönderdiklerinde Yazılan
⁶ Arz-ı Ḥāl³³**

⁶ Aleti'l-vezāretü iz ⁶ alevte maḥallehā
Yā ḥayre men ⁶ aḳade'l-umūre ve ḥallehā³⁴
mefhūmı ḥil⁶ at-ı zāt-ı keşirü'l-berekāt,
Ve yā men e⁶ āde remīme'l-mülki menşūren
Ve zamme bi'r-re⁶ yi emren³⁵ kāne menşūren³⁶

²⁶ u: – A, S, İ3, B.

²⁷ ūkrini: teūekkürini M.

²⁸ mutaẓammın: taẓammun İ3.

²⁹ binā-yı: penāh-ı M.

³⁰ ⁶ ilm-i: – A, S, B.

³¹ ü: – İ4.

³² emr ü fermān ve ⁶ ināyet ü iḥsān devletlü, ⁶ ināyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni⁶ am efendim, sulṭānım ḥazretleriniñdir: emr ü fermān efendimiñdir İ1; emr ü fermān devletlü, ⁶ ināyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni⁶ am efendim, sulṭānım ḥazretleriniñdir İ2, İ4, K; emr ü fermān ve ⁶ ināyet ü iḥsān devletlü ⁶ ināyetlü merḥametlü efendim sulṭānım ḥazretleriniñdir A; emr ü fermān devletlü, ⁶ ināyetlü, merḥametlü, efendim, sulṭānım ḥazretleriniñdir S, B; emr ü fermān İ3.

³³ Def'a merḥūma müşārün ileyh Kütahiyye vālisi iken ḥarclıḳ gönderdikde teūekkürini ḥāvī yazılan ⁶ arz-ı ḥāl şüretidir A; Def'a merḥūm müşārün ileyh Kütahiyye vālisi iken ḥarclıḳ gönderdikde yazılan ⁶ arz-ı ḥāl İ4, K; Def'a merḥūm müşārün ileyh Kütahiyye vālisi iken ḥarclıḳ gönderdikde irsāl olunan ⁶ arz-ı ḥāl İ2; Def'a merḥūm müşārün ileyh Kütahiyye vālisi iken ḥarclıḳ gönderdikde yazılan ⁶ arz-ı ḥāldir S; Müşārün ileyh ṭarafından Kütahiyye'den şurre gönderdiklerinde yazılmışdır İ3; Def'a müşārün ileyh Kütahiyye vālisi iken ḥarclıḳ gönderdikde yazılan B; Müşārün ileyh ṭarafından Kütahiyye'den şurre zūhūrunda yazılmışdır M.

³⁴ Sen vezaret makamına çıkınca vezaret yüceldi. Ey işleri (bir sonuca) bağlayıp çözen (yönetici)lerin en hayırlısı!

علت الوزارت اذ علوت محلها
يا خير من عقد الامور و حلها

³⁵ امر: امرأ İ3.

³⁶ Ve ey dağılmış ülkeyi yeniden toparlayıp diriltin! Ve ey dağılmış işleri tedbiriyle bir araya getiren!

و يا من اعد رميم الملك منشورا
و ضم بالراى امرا كان منشورا

maẓmūnı mermūz-ı zıhn-i derrāk-ı kerāmet-gāyātı olan devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü³⁷, veliyyü’n-ni‘am, ‘aliyyü’l-himem, keşirü’l-meḥāmid, vefirü’l-kerem³⁸ efendim, sulṭānım *eṭāla’llahu beḳāhu*³⁹ ḥāzretleri devlet-i ebed-müddet ve sa‘ādet-i bī-gāyetle sağ ve dil-i nedāmet-menzil-i⁴⁰ ḥasūd-ı iḳbālleri şāḥife-i imtiḥān-ı ḥakkāk gibi çāk çāk u⁴¹ dāğ dāğ⁴² olmaḳ du‘āsıyla ‘arz-ı ḥāl-i ‘abd-ı ḳadīmleridir ki ḥāk-ı ‘ıtrnāk-ı āsitān-ı āsmān-şānları⁴³ öteden berü tütüyā-yı çeşm-i iftiḥār ve iksir-i⁴⁴ mādde-i⁴⁵ i‘tibārım idüğine binā‘en mebsūt-ı pīşgāh-ı ‘ālemiyān olan ḥ^vān-ı⁴⁶ yağmā-yı na‘mā-yı⁴⁷ keremlerinden istiḥḳāk-ı loḳma-ı⁴⁸ ‘ināyet ümniyyesiyle çeşm-i eşk-bār ḥālḳa-ı bīrūn-ı der-i⁴⁹ intizār iken, **ḳıṭ‘a**

Nürī ez-revzen-i iḳbāl der-üftād⁵⁰ me-rā
 Ki ez-ān ḥāne-i dil şod ṭarab-ābād⁵¹ me-rā
 Zülmet-ābād-ı dilem geşt çünān⁵² nūrānī
 K’āftāb-ı felekī⁵³ ḥod be-şod ez-yād⁵⁴ me-rā⁵⁵

ya‘nī dārü’z-ziyāfe-i ‘ināyetlerinden bu ‘abd-ı ḳadīm-i kerem-dādelere taḥşiş ü ifrāz buyurılan ḥişşe-i kerem-i ṭama‘-süz ve luṭf-ı āz-güdāzları vüşülī māye-i ḥuşül-i sūrūr-ı cāvidānī ve re’sü’l-māl-i bendergāh-ı şādmānī olup farīza-i zimmet-i çākerānem olan da‘avāt-ı ḥayriyye-i devām-ı devletleri ‘ilāve-i ezḳār-ı evḳāt-ı eşḥār

³⁷ merḥametlü: – İ1, İ4, İ2, İ3, K, A, S.

³⁸ vefirü’l-kerem: vefiyyü’l-kerem İ1, İ2, İ3, K, S.

³⁹ اطال الله بقاء Allah ömrünü uzatsın.

⁴⁰ nedāmet-menzil-i: nedāmet-işr-i İ3, M.

⁴¹ u: – İ3.

⁴² dāğ dāğ: dāğ u dāğ B.

⁴³ āsmān-şānları: āsmān-sānları İ4, İ2, A, S, K, B.

⁴⁴ iksir-i: iksir-i İ2.

⁴⁵ mādde-i: māye-i A, S, İ3, B.

⁴⁶ ḥ^vān-ı: – İ1, İ2.

⁴⁷ na‘mā-yı: – S, B.

⁴⁸ loḳma-ı: – İ2.

⁴⁹ der-i: – İ2.

⁵⁰ der-üftād: üftād İ2.

⁵¹ ṭarab-ābād: ḥarāb-ābād İ2.

⁵² çünān: çünān İ4, İ2, A, S, B.

⁵³ felekī: – İ4.

⁵⁴ ḥod be-şod ez-yād: ḥod-pesend ez-yād/bād B; ḥurşid ez-yād M.

⁵⁵ İḳbal penceresinden gönül evini neşeyle dolduran bir ışık düştü üzerime. Karanlıklar içindeki gönlüm o kadar aydımlandı ki gökteki güneş kendiliğinden hatırımdan çıktı.

نوری از روزن اقبال در افتاد مرا
 که از آن خانه دل شد طرب آباد مرا
 ظلمت آباد دلم گشت چنان نورانی
 کافتاب فلکی خود بشد از یاد مرا

Feilātün(Fâilātün)/Feilātün/Feilātün/Feilün(Fa’iün)

kıldığı ma‘lûm-ı⁵⁶ devlet-i hüdîvâneleri buyuruldunda emr ü fermân devletlü, ‘inâyetlü, merhâmetlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulţânım hâzretleriniñdir⁵⁷.

[3]

[İ1 2a-3a; İ2 16a-16b; İ3 3a-4b; İ4 2a-2b; A 2a-2b; B 2b-3a; K 3b-4a; M 3b-5a; S 2a-3a]

Def a Hekîmbaşî-zâde ‘Alî Paşa Merhûma Yazılan ‘Arz-ı Hâl⁵⁸

Devletlü, ‘inâyetlü, merhâmetlü,⁵⁹ veliyyü’n-ni‘am efendim, sulţânım⁶⁰ çeşme-i hayât mecrâ-yı ‘urûk-ı maḥlûḳdan cereyân itdikçe sağ olsun, ‘arz-ı hâl-i bendeleridir ki eger-çi Ḳassâm-ı ezel ve Vehhâb-ı lem-yezel her ferdiñ rızķını cerîde-i⁶¹ *naḥnu ḳasemnâ*⁶² da maḳşûm ve her aḥadıñ ḥişşesin ve *fi’s-semâ’i rizḳukum ve mâ tû‘adûn*⁶³ şaḥîfesinde mersûm itmişdir velîk⁶⁴ ve *yerzūḳhu*⁶⁵ *min-ḥaysu lâ-yaḥtesib*⁶⁶ iktizasıyla bu bende-i direm-ḥarîdeleriniñ râtibe-i rûz-merre-i ma‘âş ve naşîb-i evḳât-ı zindegâni vü intî‘âşım maḳsem-i erzâk-ı maḥlûḳ u mercî‘-i ‘ibâd-ı merzûḳ olan bâb-ı gerdûn-cenâb-ı düstürânelerine⁶⁷ maḳşûr ve dergâh-ı sidre-penâh-ı kerîmânelerine⁶⁸ maḳşûr olup bî-sâbıka-ı ḥuḳûḳ-ı⁶⁹ ḥidmet ü⁷⁰ bendegî luḫf-ı herdem-zuhûr-ı hüdîvânelerinden ḥâ’iz oldıḡım kıst-ı⁷¹ irḥâ-yı⁷² ni‘am ve ḥaṫṫ-ı ismâ-yı⁷³ keremleriniñ ‘aşr-ı mi‘şâr-ı şükrine⁷⁴ eger-çi enfâs-ı ma‘dûde-i hayât ve ecnâs-ı

⁵⁶ A nüshasında buradan itibaren eksik.

⁵⁷ emr ü fermân devletlü, ‘inâyetlü, merhâmetlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulţânım hâzretleriniñdir: emr ü fermân devletlü, efendimiñdir İ1, İ3; emr ü fermân devletlü, ‘inâyetlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulţânım hâzretleriniñdir K, İ2, S; emr B.

⁵⁸ Def a müşârün ileyhe ‘aṫiyye ümniyyesiyle yazılan ‘arz-ı hâl şüretidir B, S; Def a müşârün ileyh merhûm[a] ‘aṫiyye ümniyyesiyle yazılan ‘arz-ı hâl şüretidir İ4; Def a müşârün ileyhe ‘aṫiyye ümniyyesiyle yazılan ‘arz-ı hâl İ2; Def a müşârün ileyh[e] ‘aṫiyye ümniyyesiyle yazılan ‘arz-ı hâl şüreti A; Müşârün ileyh hâzretlerine İ3; Def a müşârün ileyh merhûma ‘aṫiyye ümniyyesiyle yazılan ‘arz-ı hâl şüretidir K; Bu daḡı merhûm müşârün ileyhe yazılmışdır M.

⁵⁹ merhâmetlü: – İ1, İ3.

⁶⁰ devletlü, ‘inâyetlü, merhâmetlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulţânım: – A.

⁶¹ cerîde-i: – İ2.

⁶² نحن قسمنا ... aralarında biz paylaştırdık. Zuhruf, 43/32.

⁶³ ويرزقكم و ما توعدون و فى السماء رزقكم و ما توعدون Gökte rızķımız ve size vaad olunan şeyler vardır. Zariyat, 51/22.

⁶⁴ velîk: – İ3.

⁶⁵ yerzūḳhu: yerzūḳukum İ1, İ2, İ4, A, B, M, K, S.

⁶⁶ و يرزقه من حيث لا يحتسب Onu beklemediḡi yerden rızķlandırır. Talâk, 65/3.

⁶⁷ düstürânelerine: düstürîlerine İ4.

⁶⁸ kerîmânelerine: kerîmâlarına İ4.

⁶⁹ ḥuḳûḳ-ı: ḥuḳûḳ u İ2, İ4, A, B, K.

⁷⁰ ü: – A, S, B.

⁷¹ kıst-ı: – İ4.

⁷² irḥâ-yı: evfâ-yı İ2, [K], M.

⁷³ ismâ-yı: âsmân İ3, M.

⁷⁴ şükrine: şükrâne A, S; şükrânesi B.

mevrūde-i evkātım şarf olunsa henūz evvel-pāye-i süllem-i ifāsına vaz'-ı kadem-i kalem olunmazdan aqdem merātib-i a' dād⁷⁵ münkażi olacağı bedihidir, fe'ammā kudret-i beşeriyye ta'alluk itdiği mertebeden⁷⁶ birün, edā-yı teşekkür-i ni' met-i şāmile ve icrā-yı muktezā-yı mekremet-i kāmileleri zımnında istibkā-yı 'ömr ü⁷⁷ devlet ve istifā-yı hengām-ı mecd ü şevketleri da'avatıyla leyl ü nehār halka-zen-i dergāh-ı icābet-serāy-ı İlāh olup hafı vü aşikār hizmetkār-i⁷⁸ umūr-ı neng ü nāmūs ve pākār-i reste-bāzār-ı evāmir-i şeref-me'nūsalarıyla pāy-feşār-ı ser-menzil-i şebāt u devām⁷⁹ ve ser-germ-i muvāzabet ü kıyām oldığım ma'lūm-ı Melik-i 'allāmdır. 'İnāyetkārā⁸⁰! Vīrān-serāy-ı vücūd-ı nā-būd hişār-ı çār-dīvār-ı 'anāşır ile⁸¹ müşerref-i pehnā-yı beyābān-ı şühūd olduqça⁸² du'ā-yı 'imāret-i sa'ādet-serāy-ı⁸³ vücūd-ı bī-hem-tāları havāle-i destkār-i Sinimmār-ı zebān⁸⁴ kılınmağ degil 'atebe-i felek-mertebe-i hıdīvāne ve südde-i sidre-sāy-ı⁸⁵ müşirānelerine ednā münāsebet ile ser-nihāde-i ta'alluk u⁸⁶ intisāb olan bendeleriniñ dağı cüz'i vü küllī sedd-i raḥne-i dīvār-ı arzūları nezd-i bendegide mertebe-i vücūbda olup taḥriri münāfi-i ḥadd-i edeb olacak mertebelerde⁸⁷ yārī vü cān-sipārī olundığı⁸⁸ ma'lūm-ı devletleri buyurulduqda⁸⁹ emr ü fermān devletlü, 'ināyetlü, veliyyü'n-ni' am efendim, sulṭānım ḥazretleriniñdir⁹⁰.

⁷⁵ a' dād: a' dād u B.

⁷⁶ mertebeden: mertebede B.

⁷⁷ ü: - İ1, İ2.

⁷⁸ hizmetkār-i: hizmet-güzār-i İ4, İ2, A, S, K, B.

⁷⁹ devām: kıyām İ4, İ2, A, S, K, B.

⁸⁰ 'İnāyetkārā: 'İnāyetkār-ı İ1, İ4.

⁸¹ ile: - İ3.

⁸² olduqça: olduqça İ1.

⁸³ sa'ādet-serāy-ı: 'imāret-serāy-ı İ3.

⁸⁴ zebān: zebān İ2.

⁸⁵ sidre-sā-yı: سدر سائ S, B.

⁸⁶ u: - İ4, S, B.

⁸⁷ mertebelerde: mertebelerinde İ3.

⁸⁸ olundığı: oldığı İ2.

⁸⁹ A nüshasında buradan itibaren eksik.

⁹⁰ emr ü fermān devletlü, 'ināyetlü, veliyyü'n-ni' am, efendim, sulṭānım ḥazretleriniñdir: emr ü fermān devletlü efendimiñdir İ1; - İ2; emr ü fermān İ3, B.

[4]

[İ1 3a; İ2 16b-17a; İ3 3b-4a; İ4 2b-3a; A 2b-3a; B 3a-3b; K 4a-4b; M 5a-5b; S 3a]

Münşi-i Merhûm Filibe Kâdîsı İken Şadr-ı A' zam 'Abdu'llâh Paşa'ya Yazdığı 'Arz-ı Hâldir⁹¹

Devletlü, 'inâyetlü, merhâmetlü, kerâmetlü, 'uţûfetlü, veliyyü'n-ni' am, cemilü's-şiyem, keşirü'l-kerem efendim, sulţânım *edâma'llâhu'l-mülke'd-dâ'ime*^{92 93} hazretleri devlet ü ikbâl ile sağ ve bed-ḥ^vâhân-ı zât-ı kerîmü's-şifâtları⁹⁴ hırmân-ı murâd ve ye's-i mâ-fi'l-fu'âd ile dâğ dâğ olsun. Âmin, bi-Muḥammed ve âl-i Muḥammed. Keremkârâ! Merhâmet-perverâ! Kâse-i deryûze-i ḥâcetmendân-ı zamân ve keff-i dest-i niyâzkârân-ı devrâna ilkâ-yı nevâle-i⁹⁵ tama' -güdâz ve i'ţâ-yı naḥdîne-i kerem-i ḥâţır-nevâz iden tuşmâl-i 'amîmü'n-nevâl-i merhâmetlerinden ḥâ'iz olduğım ḥişşe-i vâfiye ve gencîne-i nâ-kâste-i luţf u 'inâyetlerinden mütemetti' olduğım mekârim-i kâfiyeniñ teşekkürî bâbında kalem-i nâdire-nüvis şahîfe-i dü-reng-i leyl ü nehârı eger hezâr sâl⁹⁶ nümüne-nümây-ı basîţ-i ḥâk ve taḥrîr-i şemme-i⁹⁷ 'inâyetleriyle elvâḥ-ı eflâkı hem-ḥâlet-i⁹⁸ şahîfe-i ḥakkâk eylese, îfâ-yı merâsim-i şükranede⁹⁹ 'âciz ü kâşır ve icrâ-yı levâzım-ı ed' iye-i ḥayriyede¹⁰⁰ 'adem-i istiţâ' atı bedîhî vü zâhir¹⁰¹ olmağla, hemân¹⁰² mükâfât-ı kerem ü iḥsân ve mücâzât-ı luţf-ı¹⁰³ firâvânları ḥavâle-i elţâf-ı ḥafiyye-i İlâhî kılınmağ evlâ olmağın, âftâb-ı 'âlem-tâb-ı

⁹¹ Merhûm ve mağfûr Filibe kâdîsı iken Şadr-ı a' zam 'Abdu'llâh Paşa merhûma yazdığı 'arz-ı hâl İ1; Münşi-i merhûm Filibe kâdîsı iken Şadr-ı a' zam 'Abdu'llâh Paşa'ya yazılan 'arz-ı hâl İ2; Münşi-i merhûm Filibe kâdîsı iken Şadr-ı a' zam 'Abdu'llâh Paşa merhûma yazdığı 'arz-ı hâl A, S, K; Merhûm Filibe kâdîsı iken Şadr-ı a' zam 'Abdu'llâh Paşa'ya yazdığı şüretür İ3; Münşi-i merhûm Filibe kâdîsı iken Şadr-ı a' zam 'Abdu'llâh Paşa'ya yazdığı 'arz-ı hâl İ4; Merhûmuñ Filibe kâdîsı iken Şadr-ı a' zam 'Abdu'llâh Paşa'ya yazdığı 'arz-ı hâldir M.

⁹² devletlü, 'inâyetlü, merhâmetlü, kerâmetlü, 'uţûfetlü, veliyyü'n-ni' am, cemilü's-şiyem, keşirü'l-kerem, efendim, sulţânım *edâma'llâhu'l-mülke'd-dâ'ime*: devletlü, merhâmetlü, kerâmetlü, 'uţûfetlü, veliyyü'n-ni' am, cemilü's-şiyem, keşirü'l-kerem, efendim, sulţânım *edâma'llâhu'l-mülke'd-dâ'ime* İ1, K, İ2, S; *edâma'llâhu'l-mülke'd-dâ'ime* A; - İ3; devletlü, merhâmetlü, 'uţûfetlü, veliyyü'n-ni' am, cemilü's-şiyem, keşirü'l-kerem, efendim, sulţânım *edâma'llâhu'l-mülke'd-dâ'ime* B.

⁹³ ادام الله الملك الدائم Allah mülkünü daim kılsın.

⁹⁴ kerîmü's-şifâtları: kerîmü's-şifâtı İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, S.

⁹⁵ nevâle-i: - İ3.

⁹⁶ hezâr sâl: sâl hezâr A.

⁹⁷ şemme-i: شميمه İ4; şime-i İ3.

⁹⁸ hem-ḥâlet-i: resm-i ḥâlet-i İ1.

⁹⁹ şükranede: teşekkürânede İ2.

¹⁰⁰ ed' iye-i ḥayriyede: du' â-yı ḥayrda İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁰¹ zâhir: bâhir İ3, M.

¹⁰² hemân: hemâre A.

¹⁰³ luţf-ı: luţf u A.

devlet ü iḳbālleri şu^c le-fersāy-ı mihr-i münir olmak du^c āsına müdāvemetim ma^c lūm-ı devletleri buyurulduḡda emr ü fermān efendimiñdir¹⁰⁴.

[5]

[İ1 6b-7a; İ2 17a-17b; İ3 6b-7a; İ4 3a-3b; A 3a-3b; B 3b-4a; K 4b-5a; M 12a-13a; S 3a-3b]

Şadr-ı A^c zam-ı Esbak Es-seyyid ^c Abdu'llāh Paşa Merḡūma¹⁰⁵

Mā-dām ki Cemşid-i zerrin-serir-i ḡurşid¹⁰⁶ fermān-fermāy-ı ḡāver-zemīn-i felek-i çārümīn ola; devletlü, ^c ināyetlü, merḡametlü, veliyyü'n-ni^c am efendim, sultānım ḡazretleriniñ¹⁰⁷ neyyir-i ḡayyir-i vücūd-ı cihān-südları maşrıḡ-ı¹⁰⁸ devlet ü iḳbālde dirāḡşān u tāli^c ve kevkib-i ^c ālem-fürüz-ı zāt-ı mes^c üdları firāz-ı evcḡāh-ı sa^c ādet ü iclālde tābān u sātı^c olup murabba^c-nişinān-ı ^c āli-mesned-i¹⁰⁹ kām-rānī bārgāh-ı e^c āzım-penāh-ı ḡidivānelerinde şerefmend-i ḡidmet-i¹¹⁰ derbānī¹¹¹ ve nāmdārān-ı dīvān-serāy-ı fermān-rānī¹¹² şebistān-ı ḡarab-ābisten-i ma^c āli-i destḡāhlarında sergerm-i meşḡale-i pāsbānī olmak da^c avatı resānide-i icābet-serāy-ı Rabbānī kılındıḡdan soñra ^c atebe-i felek-mertebe-i kerīmānelerine ^c arz-ı ḡāl-i ^c abd-ı ḡadīmleridir ki dā^c ire-i āsmān-vüs^c at-ı devletleri ḡademesiyle iktisāb-ı sa^c ādet-āşnāyī¹¹³ itdigim günden bu āna dek gencine-i nā-kāste-i mekārım-cibilliyelerinden¹¹⁴ mütemetti^c oldıḡım kerem-i¹¹⁵ ḡama^c-süz ve ni^c am-ı ḡinā-endüzuñ fi'l-cümle ifā-yı merāsım-i şükrine şarf-ı naḡdine-i enfās-ı ḡayāt kılınsa zeyl-i şaḡife-i ebedü'l-ābād şıfr-ı zā'id-i merātib-i a^c dād ile māl-ā-māl ya^c nī bu ḡaziyye-i kübrāniñ¹¹⁶ *alā mā ḡuve'l-lāyıḡu*¹¹⁷ tekmil ü¹¹⁸ intācı muḡāl olup, **ḡıḡ^c a**

¹⁰⁴ emr ü fermān efendimiñdir: – A; emr ü fermān İ3, B.

¹⁰⁵ Def^c a müşārün ileyh merḡūma ^c arz-ı ḡāl şüretidir İ4, İ2, S, K; Def^c a müşārün ileyh merḡūma yazılan ^c arz-ı ḡāl şüretidir A; Şadr-ı esbak ^c Abdu'llāh Paşa'ya İ3; Def^c a müşārün ileyhe ^c arz-ı ḡāldir B.

¹⁰⁶ Cemşid-i zerrin-serir-i ḡurşid: zerrin Cemşid-i serir-i ḡurşid A.

¹⁰⁷ devletlü, ^c ināyetlü, merḡametlü, veliyyü'n-ni^c am, efendim, sultānım, ḡazretleriniñ: devletlü, ^c ināyetlü ḡazretleriniñ İ1; devletlü, ^c ināyetlü, merḡametlü, veliyyü'n-ni^c am, efendim ḡazretleriniñ A. S, B; devletlü ḡazretleriniñ İ3.

¹⁰⁸ maşrıḡ-ı: maşraḡa-ı M.

¹⁰⁹ ^c āli-mesned-i: ^c ālem-pesend-i İ3, M.

¹¹⁰ ḡidmet-i: ḡidmet ü İ1, İ3, M.

¹¹¹ derbānī: der-i rabbānī İ1.

¹¹² fermān-rānī: fermānī A.

¹¹³ sa^c ādet-āşnāyī: sa^c ādet ü āşnāyī M.

¹¹⁴ nā-kāste-i mekārım-cibilliyelerinden: nā-kāste-i celilelerinden A.

¹¹⁵ kerem-i: – İ3.

¹¹⁶ ḡaziyye-i kübrāniñ: ḡaziyyeniñ İ1.

¹¹⁷ *على ما هو اللايق* Ki o buna layıktır.

Bir veliyy-i ni‘ metim¹¹⁹ vardır¹²⁰ benim¹²¹ kim Nev-resā

Gördiğim in‘ āmını ihsānını itsem hisāb

Nüşa-ı a‘ dād āhādında olup müntehā

Evvel-i dībācede lāzım gelür temme’l-kitāb¹²²

mażmūnı girībān-gir-i ‘acz¹²³ u iktişārım¹²⁴ olacağı bedihī olmağla tevsen-i sebük-
hīrām-ı kalem ‘inān-güsiste-i meydān-ı raqam qalmışdır. Fī-mā-ba‘d dağı silk-i
mülāzımān-ı bārgāh-ı hıdīvānelerinde bu bendeleri münselik buyurulmağ bābında
bāķī, emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü efendimiñdir¹²⁵.

[6]

[İ1 11b-14a; İ2 17b-19b; İ3 22a-23b; İ4 3b-5a; A 3b-5a; B 4a-6a; K 5a-6b; S 3b-5b]

**Merhūm u Mağfūruñ Fī-sene 1160 Resmo’ya Me’mūr Oldıgınıñ Dördünci Senesinde
Mısr Vālisi Şadr-ı A‘ zam-ı Esbak Firārī-zāde Es-seyyid ‘Abdu’llāh Paşa Hazretleri
Merhūma Yazdığı ‘Arz-ı Hāldir¹²⁶**

Şirīnkārī-i şu‘bede-bāz-ı rūzgār ile çemen-şuffe-i gülşen-i vaţandan dūr olan ser-
gerdānların¹²⁷ berg ü bār-ı¹²⁸ nihāl-i huşkīde-bih-i¹²⁹ ārām u¹³⁰ rāhatları mısr-ı¹³¹
iķbāalde mesned-nişin-i qaşr-ı Yūsuf-cāh u celāl olan mürüvvetli kerimleriniñ¹³² irvā-yı

¹¹⁸ tekmil ü: tekmil S; – İ3, B.

¹¹⁹ veli-ni‘ metim: veliyyü’n-ni‘ metim İ4, İ2, B.

¹²⁰ vardır: var B.

¹²¹ benim: – İ2.

¹²² Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün (Nevres).

¹²³ ‘acz: ‘ahz İ1, İ4.

¹²⁴ iktişārım: iftikārım A; iktişār İ3, İ4, M.

¹²⁵ bāķī, emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü, efendimiñdir: bāķī, emr ü fermān efendimiñdir İ1; bāķī, emr ü fermān devletlü, efendimiñdir İ4, İ2; – A; emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü efendimiñdir S; emr ü fermān İ3, B; emr ü fermān devletlü efendimiñdir K.

¹²⁶ Münşī-i merhūmuñ Resmo’da menfiyyen iķāmeti eşnāsında müşārün ileyh Mısr vālisi iken hāl-i melāl-iştimalini müş‘ir Mısr’a irsāl eylediği ‘arz-ı hāl şüretidir İ4, K, S; Münşī-i merhūmuñ Resmo’da menfiyyen iķāmeti eşnāsında müşārün ileyh Mısr vālisi iken hāl-i melāl-iştimalini müş‘ir irsāl olunan ‘arz-ı hāl İ2; Münşī-i merhūmuñ Resmo’da menfiyyen iķāmeti eşnāsında müşārün ileyh Mısr vālisi iken

hāl-i melāl-iştimalini müş‘ir cānib-i Mısr’a irsāl eylediği ‘arīza-ı şüretidir A; 1160 senesi Resmo’ya me’mūr oldıgınıñ dördünci senesinde Mısr vālisi şadr-ı esbak Firārī-zāde Seyyid ‘Abdu’llāh Paşa’ya yazdığı ‘arīzadır İ3; Münşī-i merhūmuñ Resmo’da menfiyyen iķāmeti eşnāsında müşārün ileyh Mısr vālisi iken hāl-i melāl-iştimalini müş‘ir irsāl eylediği ‘arz-ı hāldir B.

¹²⁷ ser-gerdānların: – İ3.

¹²⁸ berg ü bār-ı: berg-bār-ı B.

¹²⁹ huşkīde-bih-i: huşkīde-bih ü İ1, İ2, İ4.

¹³⁰ u: – S.

¹³¹ mısr-ı: qaşr-ı İ3.

¹³² kerimleriniñ: kerimlerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

rūd-bār-ı Nil-i ‘ināyetlerine mevķūf u maķşūr olduķça¹³³ ve Őe’āmet-i tāli‘-i nā-sāzķār ile dārū’l-eymen-i encūmen-i iķvān u aķbābdan mehcūr olan bī-ķānmānlarıñ¹³⁴ iltiyām-ı çāk-ı girībān-ı Őādmānī vü feraķatları āsmān-ı devlet ü istiklālde āftāb-ı ‘ālem-tāb-ı burc-ı Őefaķat olan Mesīķā-nefes-i feryād-resleriñ¹³⁵ ķaytu’Ő-Őu‘ā‘-ı berķ-iltimā‘-ı naķar-ı i‘ānetlerine vā-beŐte vü maķşūr olduķça¹³⁶ ķuķūk-ı ni‘met ü¹³⁷ iķsānı ser-ā-pāy-ı eczā-yı¹³⁸ a‘zā-yı vüçūdumda¹³⁹ sārī ve çeŐmesār-ı elķāf-ı firāvānı ‘āmmē-i ‘ālemiyānıñ naķl-ı efsürde-Őāķ-ı çemenzār-ı ümīd ü¹⁴⁰ āmāline feyz-i nāmiye-i bārān-ı bahār gibi cārī olan devletlü, ‘ināyetlü, merķametlü¹⁴¹, veliyyü’n-ni‘am efendim, sultānım¹⁴² ķāzretleriñ penāh-ı derdmendān-ı devrān olan bārgāh-ı merāķim ve¹⁴³ destgāh-ı kerīmānelerine ‘arz-ı ķāl-i bende-i ğurbet-zedeleridir ki telāķum-ı baķr-ı pūr-āŐūb-ı havādiŐ-i zamān keŐti-i bī-sükkān-ı vüçūd-ı ğam-fersūdemi¹⁴⁴ Őademāt-ı emvāc-ı pey-der-pey-i ķazā-yı nā-gehānī ile limān-ı emān-ı İstanbul’dan sengistān-ı sāķil-i cezīre-i Girid’e eķkende¹⁴⁵ ve tünd-bād-ı nā-müsā‘idī-i baķt-ı nā-pāydār nihāl-i nev-res-i maķŐūdımı kenāre-i¹⁴⁶ cūy-bār-ı ğülzār-ı vaķandan ber-kende¹⁴⁷ idüp muğaylānzār-ı pāy-fersāy-ı¹⁴⁸ ğurbet ya‘nī Resmo ķal‘asıñ fezā-yı kūdūret-fezāy-ı¹⁴⁹ miķnet-peymāsında ceyb ü bağal-i¹⁵⁰ ārāmım ķār-ı cān-ķırāŐ-ı firķat u telāŐ ile leb-rīz¹⁵¹ ü āğende ve tamām dōrt¹⁵² buçuķ senedir ki bī-yār u yāver bu tengnā-yı belāda telķ-kāmī-i bī-hūŐ-dārū-yı ķūzn ü endūh ile esbāb-ı cem‘iyyet-i ser ü sāmānım¹⁵³ perīŐān u perākende itmekle mübtelā

¹³³ olduķça: – A.

¹³⁴ bī-ķānmānlarıñ: bī-ķānmānların İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹³⁵ feryād-resleriñ: feryād-reslerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹³⁶ olduķça: – İ3.

¹³⁷ ü: – İ4, İ2, S, K, B.

¹³⁸ eczā-yı: – İ4.

¹³⁹ vüçūdumda: vüçūdına İ3.

¹⁴⁰ ü: – S.

¹⁴¹ ‘ināyetlü, merķametlü: ‘ināyetlü İ1; – İ3.

¹⁴² efendim sultānım: – B.

¹⁴³ ve: – A, S, İ3, B.

¹⁴⁴ ğam-fersūdemi: ğam-fersūdımı İ4, İ2, S, K, B.

¹⁴⁵ eķkende: eķkend İ1.

¹⁴⁶ kenāre-i: – A.

¹⁴⁷ ber-kende: ber-kend İ1.

¹⁴⁸ pāy-fersāy-ı: fersā-yı İ2.

¹⁴⁹ kūdūret-fezāy-ı: kūdūret-ferā-yı İ1.

¹⁵⁰ bağal-i: bağal ü İ3.

¹⁵¹ leb-rīz: ber-ğürīz İ3.

¹⁵² dōrt: iki İ3.

¹⁵³ sāmānım: sāmānımı İ3.

olduğım emrāz-ı muhtelife gitdikçe mütezāyid ü müstedd ve silsile-i miħnet ü¹⁵⁴ ğurbet kŭzkār¹⁵⁵ itdikçe mümtedd olup¹⁵⁶ perīšānī-i ħāl-i melāl-ištīmāl bir ħadde vardı ki keşret-i ‘ilel ü¹⁵⁷ emrāz sebebiyle zārūrī istiħdām u istişhāblarına şiddet-i iħtiyācım olan beş altı nefer qādīmī ħıdmetkārlarım ki zamān-ı yesār u¹⁵⁸ şervetimde¹⁵⁹ ma‘rŭfdan ziyāde iktisāb-ı menāfi‘ idüp; müddet-i ğurbetim her ne kadar mütemādī olursa da ri‘āyet-i ħukŭk-ı nemek ü nān zımnında ħuluñuzı terk itmezler ve belki, nigehdārī-i ħuddāma iktidārım qalmadı varıñ gidiñ, disem iħtiyār-ı külfet-i¹⁶⁰ ğürüsnekī iderler, gitmezler şanurdum; mevķif-i nifākda cümlecigi¹⁶¹ hem-dest-i ittifāk ve bundan şoñra bir gün¹⁶² mekşe qudretimiz yoķdur, diyerek pāy-ğüzār-ı cādde-i iftirāk olup bu āvāre-i beyābān-ı ğurbeti bir qat dağı perīşān ve bu vādī-i şa‘bu’s-sŭlŭk-ı ğurbetde pāy-der-gil ü¹⁶³ ħayrān itdiler ve her ne kadar niyāz itdimse tŭrmayup gıtdiler. Gerek bu aħvālımız ve gerek¹⁶⁴ sa‘ir ıztırāblarımız Qandıye’de ve¹⁶⁵ Ĥanya’da fermān-fermāy-ı dīvān-serāy-ı¹⁶⁶ emāret¹⁶⁷ iki dāne vezīr-i ‘azīmü’ş-şāniñ vāşıl-ı kāĥ-ı şımāĥları olmuş iken teşīr-i muķtezā-yı baĥt-ı siyāhım her biriniñ şīşe-i raķīķ-i qalb-i şefīķlerin¹⁶⁸ nümüne-nümāy-ı seng-i āhen-rübā ve dest-i i‘ānetlerin qıfl-i dervāze-i ħazīne-i kerem ü¹⁶⁹ ‘ināyetleri itmekle feryādım bir qat dağı ber-hem-zen-i t̄abaqāt-ı eflāk ve sirişķ-i nedāmet-i dīde-i ħasretim bir güne dağı sīr-āb-sāz-ı basīt-i ħāk oldu. Vezīr-i Bermekī-nihād Şeh-sŭvār-zāde devletlü, ‘ināyetlü Muştafā Paşa¹⁷⁰ ħāzretleri bendeleri¹⁷¹ bundan aķdem ĥıttā-ı Ĥanya’da ni‘met-keş-i pīş-ĥvān-ı pīr ü cŭvān ve ‘alem-efrāz-ı ‘arsa-ı¹⁷² mekārım ü

¹⁵⁴ ü: – İ4.

¹⁵⁵ kŭzkār: kŭjkār B; – İ3.

¹⁵⁶ olup: – A, B.

¹⁵⁷ ü: – İ4.

¹⁵⁸ u: – A.

¹⁵⁹ şervetimde: mŭrŭvvetimde İ1; servetimde İ2.

¹⁶⁰ külfet-i: – A, S, B.

¹⁶¹ cümlecigi: cümlesi İ4.

¹⁶² bir gün: bugün İ4.

¹⁶³ ü: – İ1.

¹⁶⁴ ve gerek: – İ4.

¹⁶⁵ ve: – İ1, İ2, A, S, K, B.

¹⁶⁶ dīvān-serāy-ı: eyvān-serāy-ı İ4, İ2, S, İ3, B.

¹⁶⁷ emāret: emānet İ4.

¹⁶⁸ şīşe-i raķīķ-i qalb-i efiķlerin: şīşe-i qalb-i raķīķ ü şefīķlerin İ2; şīşe-i raķīķ-i qalb-i şefaķatların A.

¹⁶⁹ ü: – S, B.

¹⁷⁰ Şeh-sŭvār-zāde devletlü, ‘ināyetlü Muştafā Paşa: Şeh-sŭvār-zāde devletlü Muştafā Paşa İ2, A; – İ3; Şeh-sŭvār-zāde Paşa B.

¹⁷¹ bendeleri: – İ3.

¹⁷² ‘arsa-ı: – İ2.

iḥsān iken altı ayda beş def a icrā-yı k̄anūn-ı semāḥat-ı celīliyye¹⁷³ vü in^c amāt-ı¹⁷⁴ vāfiye ile bendelerini sezāvār-ı feyz-i himem-i ^caliyye idüp ol beldede müddet-i ikāmet ü¹⁷⁵ emāretleri muḳadder oldığı mertebe tertīb-i mā-yeḥtācu ileyh¹⁷⁶ ve imāḥa-ı¹⁷⁷ ^carıza-ı ihtiyācım için şahş-ı himmet-i Ḥātemānelerin ta^c yin-i ḥıdmet-i ḡam-güsārī ve gencūr-ı kerem-i Bermekiyānelerin nām-zed-i emr-i ṭarāfdārī itmiş idi. Şīve-i nā-der-ber-ā-ber-i eṭvār-ı rūzgār anları daḡı bu ber-hem-zede-i hücum u¹⁷⁸ ḡumūma çok görüp az vaḳtde şāhin-i ḡuceste-bāl tūḡ-ı pür-fürūḡın per-güşāy-ı hevā-yı āşiyān-ı diḡer ve yalnız bu ḡulların¹⁷⁹ deḡil bütün Ḥanya ve ḡavālisi ehālisiniñ¹⁸⁰ nāle vü feryādların¹⁸¹ küngüre-i sipihr-i devvāra ber-ā-ber itdi. Āsitāne-i devlet-i ^caliyye-i ebediyyü'l-ḡarārda nām-zed-i ḡall ü¹⁸² ^caḡd-ı umūr-ı¹⁸³ cumhūr olan ḡazerāt-ı¹⁸⁴ evliyā-yı ni^c met¹⁸⁵ efendilerimize ifāde-i keyfiyyet-i ḡāl-i¹⁸⁶ perişānım zımnında nice def a sūznāk u¹⁸⁷ niyāz-āmiz ^carā^ciz-i şefaḡat-engiz yazdım *el-ye 'sü iḡdār-rāḡateyn*¹⁸⁸ cevābına bile nā^cil ü¹⁸⁹ maḡzar olmadım ve şaḡir ü¹⁹⁰ kebīr bir aḡaddan bir dürlü meded görmedim. ḡāl bu minvāl üzre ḡalursa encām-ı kār ziyāde düşvār olacağı zāhir ü¹⁹¹ āşikār olmaḡla yine eski¹⁹² melce^c ü penāhım ve ḡadīmī melāz u¹⁹³ ümīdgāhım olan dergāh-ı e^c āzım-penāh-ı mekārim-¹⁹⁴ destḡāhlarına ilticā ve hezār şerm ü ḡacālet ile pāyḡāh-ı serir-i sipihr-iştibāhlarına taḡdīm-i merāsım-i niyāz u recā itdim ve Yegen¹⁹⁵ Paşa merḡūmuñ ḡaftāncısı Muştāfā Aḡa¹⁹⁶ ḡullarımı

¹⁷³ celīliyye: cebeliyye İ1, İ2, S, İ3, K, B; celīle A.

¹⁷⁴ in^c amāt-ı: in^c am-ı İ4.

¹⁷⁵ ü: - A, S, B.

¹⁷⁶ ileyh: - İ1, İ3.

¹⁷⁷ imāḥa-ı: اماصه İ1, İ4, B; اماحه İ2, A, K, S.

¹⁷⁸ u: - İ4, A, S, K, B.

¹⁷⁹ yalnız bu ḡulların: yalnız bu ḡulları A, S, B; yalnız ḡulların İ3.

¹⁸⁰ ehālisiniñ: ehālileriniñ B.

¹⁸¹ feryādların: feryādın İ1; feryādım İ3.

¹⁸² ü: - A, S.

¹⁸³ umūr-ı: umūr u İ1.

¹⁸⁴ ḡazerāt-ı: ḡazret-i İ1, İ2; - A.

¹⁸⁵ ni^c met: ni^c am İ2.

¹⁸⁶ keyfiyyet-i ḡāl-i: ḡāl-i keyfiyyet-i İ2.

¹⁸⁷ u: - A, S, B.

¹⁸⁸ الياس احدى الراحتين "Umutsuzluk iki rahattan biridir." anlamında Arapça bir atasözü. Türkçedeki, "Ya devlet başa ya kuzgun leşe" atasözünün muadilidir.

¹⁸⁹ nā^cil ü: -İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

¹⁹⁰ ü: - B.

¹⁹¹ ü: - İ4.

¹⁹² yine eski: - A.

¹⁹³ u: - A, S, B.

¹⁹⁴ mekārim: - A, S, B.

¹⁹⁵ Yegen: - B

ki¹⁹⁷ kâdimden miyânede rābıta-ı āšnāyī olmağla bu eyyāmda mücerred ğam-güsārlik için yanıma gelmiş idi, hāk-ı¹⁹⁸ ‘ıtrnāk-ı ‘atebe-i ‘aliyyelerine gönderdim. Keremkārā! Ğarīb-nevāzā! Fi’l-aşl bāb-ı āsmān-cenāb-ı devletiñize tereddüd ü¹⁹⁹ intisābı olmayup mücerred zarūret ü ihtiyācına tevessül ile hazīne-i nā-kāste-i kerem ü²⁰⁰ ‘ināyetiñizden deryūze-i nağdīne-i murād u merām iden nā-kāmlarıñ²⁰¹ şīşe-i mağşūdı şikeste-i seng-i teğafül ve çehre-i reng-perīde-i ārzū²⁰² vu āmālī mecrūh-ı tabānçe-i dest-i redd ü tecāhülünüñ olduğı yoğ iken hāşā ki bu kâdimī du‘ācıñızın böyle eyyām-ı felāket ve tā bu mertebe zamān-ı şiddet ü²⁰³ zarūretimde feryād-ı āsmān-gīr ve nāle-i sehergāhī-i serī‘ü’t-te’sīrim resīde-i sāmī‘a-ı merhametiñiz olmaya ve muhāldir ki kāse-i deryūze-i ümīdim leb-rīz-i nevāle-i in‘ām u ihsān buyurulmaya. Emvāc-ı pey-ender-pey-i kılzüm-i ihsānıñız ile bezmgāh-ı ahvālim muntazam u²⁰⁴ pür-ıtarab ve esbāb-ı cem‘iyyet-i şervet ü sāmānım āmāde vü müretteb iken yine envā‘-ı ‘āṭāyā-yı āz-güdāzıñız²⁰⁵ lā-yenkaṭı‘ virilür kesilmezdi ve şebistān-ı mekārīm-i ahlāğda²⁰⁶ cāy-ı iktibās-ı kūrş-ı āftāb olan māh-ı tamām-ı ‘ināyet-i ṭama‘-süzıñız bālā-yı bām-ı merāma²⁰⁷ pertev şalup eksilmez idi. Yā mümkün midir ki böyle perīşānī-i esbāb-ı refāh ve fermān-fermāyī-i²⁰⁸ ṭālī‘-i siyāh zamānında sultān-ı kalem-rev-i cūd²⁰⁹ u²¹⁰ kerem olan şahş-ı İskender-²¹¹ğulām-ı himmet-i ‘aliyyeñiz dest-gīrlık itmeye ve kâbil midir ki Hızır-ı²¹² ‘āciz-nevāz-ı mekārīm-i ahlāğıñız bu güm-kerde-i rāh-ı beyābān-ı miḥnetiñ feryādın²¹³ işitmeye²¹⁴, imdādına yetmeye? **Beyt**

¹⁹⁶ Muştafā Ağa: – B.

¹⁹⁷ ki. – B.

¹⁹⁸ hāk-ı : hāṭır-ı A.

¹⁹⁹ ü: – S.

²⁰⁰ ü: – S, B.

²⁰¹ nā-kāmlarıñ: nā-kāmların İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

²⁰² ārzū: ārzū İ2.

²⁰³ ü: – A, S, B.

²⁰⁴ u: – İ2, S, K, B.

²⁰⁵ āz-güdāzıñız: āz-güdāzı ki İ3.

²⁰⁶ ahlāğda: ahlāğa İ3.

²⁰⁷ merāma: merāmı A.

²⁰⁸ fermān-fermāyī-i: nā-fermānī-i İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

²⁰⁹ cūd: vücūd A, S, B.

²¹⁰ u: – S, B.

²¹¹ İskender: Sikender İ1.

²¹² Hızır-ı: hākīr İ4.

²¹³ feryādın: feryādın İ1; – İ3.

²¹⁴ işitmeye: işidüp İ3.

Mî-koned şâh-ı sehâ-pîşe gedâ-râ güstâh
Tû ki feryâd-resî pîş-i tû feryâd konem²¹⁵

Bâkî, emr ü fermân devletlü, ‘inâyetlü, merhâmetlü, ‘uţûfetlü, veliyyü’n-ni‘ am efendim, sulţânım hazretleriniñdir²¹⁶.

[7]

[İ1 6b; İ2 19b; İ3 6b; İ4 5a; A 5a-5b; B 6a; K 7a; M 12a; S 5b]

**Sulţân Muştafâ Merhûm Taht-I Hümâyûna Cülûs Buyurduklarında İtlâk Ümîdiyle
Bursa’dan Râgıb Paşa Merhûma Yazılan ‘Arz-ı Hâl²¹⁷**

Hazretleri şağ olsun²¹⁸, ‘arz-ı hâl-i bende-i ğurbet-zedeleridir ki bu eyyâmıda tarâvet-bağş-ı büstân-ı rûzgâr olan nesîm-i rebî‘-i ikbâl muharrik-i ğuşûn-ı şecere-i âmâl ve müheyyic-i kûlzüm-i ümîdvârî-i giriftârân-ı melâl oldığı²¹⁹ ma‘lûm-ı devletleri buyurulduğda emr ü fermân devletlü, ‘inâyetlü efendimiñdir²²⁰.

²¹⁵ Cömert şah köleyi küstahlaştırır. Sen ki feryada kulak verensin, senin önünde feryad ediyorum.

میکنند شاه سخا پیشه گدا را کستاخ
تو که فریاد رسی پیش تو فریاد کنم

Feilâtün(Fâilâtün)/feilâtün/feilün(Fa’lün)

²¹⁶ bâkî, emr ü fermân devletlü, ‘inâyetlü, merhâmetlü, ‘uţûfetlü, veliyyü’n-ni‘ am, efendim, sulţânım hazretleriniñdir: efendim sulţânımıñdir İ1; bâkî, emr fermân devletlü, ‘inâyetlü, merhâmetlü, ‘uţûfetlü, veliyyü’n-ni‘ am, efendim, sulţânım hazretleriniñdir İ4; devletlü hazretleriniñdir A; bâkî, luţf u kuerem efendimiñdir İ3; bâkî, emr ü fermân B.

²¹⁷ Şevketlü, mehâbetlü, Sulţân Muştafâ Hân efendimiz taht-ı ‘âlî-baht-ı ‘Osmâniye cülûs buyurduklarında Şadr-ı a‘zam Râgıb Paşa merhûma irsâl olunan ‘arz-ı hâl İ1; Pâd-şâh-ı dârâ-ġulâm, şevketlü, mehâbetlü Sulţân Muştafâ efendimiz hazretleri devlet [ü] sa‘âdetle taht-ı ‘âlî-bahta cülûs buyurduklarına itlâk ümîdiyle Şadr-ı a‘zam Râgıb Paşa merhûma Bursa’dan yazılan ‘arz-ı hâl şüretidir İ4; Pâd-şâh-ı dârâ-ġulâm, şevketlü Sulţân Muştafâ merhûm hazretleri taht-ı ‘âlî-baht-ı şâhâneye cülûs buyurduklarında itlâk ümîdiyle Râgıb Paşa’ya yazdığı ‘arz-ı hâl A; Pâd-şâh-ı dârâ-ġulam, şevketlü sulţânım Muştafâ merhûm hazretleri taht-ı ‘âlî-bahta cülûs buyurduklarında itlâk ümîdiyle Râgıb Paşa’ya yazılan ‘arz-ı hâl şüretidir S; Râgıb Paşa merhûma gönderilmiştir İ3; Pâd-şâh-ı dârâ-ġulâm, şevketlü, mehâbetlü Sulţân Muştafâ efendimiz hazretleri devlet ü sa‘âdetle taht-ı ‘âlî-bahta cülûs buyurduklarına itlâk ümîdiyle Şadr-ı a‘zam Râgıb [Paşa merhûma Bursa’dan yazılan ‘arz-ı hâl şüretidir] K; Pâd-şâh-ı dârâ-ġulâm, Sulţân Muştafâ merhûm taht-ı ‘âlîye cülûs buyurduklarında itlâk ümîdiyle Râgıb Paşa’ya yazılan B.

²¹⁸ hazretleri şağ olsun: – A.

²¹⁹ A nüshasında buradan itibaren eksik.

²²⁰ emr ü fermân devletlü, ‘inâyetlü, efendimiñdir: emr ü fermân efendimiñdir İ1; emr fermân devletlü, ‘inâyetlü efendimiñdir İ4; emr ü fermân devletlü İ2; emr ü fermân devletlü efendimiñdir S, K; emr ü fermân İ3, B.

[8]²²¹

[İ1 67b-69b]

‘Oşmān Mollā Efendi Lisānından Şadr-ı A‘zam Rāğıb Paşa’ya Merhūmuñ
Kütahiyye’den Yazdığı ‘Arz-ı Hāldir

Zühre-cebinān-ı nücümü’l-eshār-ı sürür u şafā şevk-i tulū‘-ı gül-çehregān-ı mihr ü māh zımnında şebistān-ı teng ü tār-ı rüzgārdan irā’et-i şem‘a-ı dil-firūz-ı tālī‘-firūz ile izāhe-i zalām-ı küdüret ü cefā ve rāmişgerān-ı encim-i ceza-tertib-i *ve men ‘afā*²²² şükrāne-i darb u fetḥ-i perdegıyān-ı *ḥasbunā’llāh vaḥdehu ve kefā*²²³ tahtında i‘māl-i merāsım-i merāḥım ile irāhe-i dil-ḥün-şodegān-ı ümīd-i vefā itdikçe; devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am, mekārım-mu‘tād, münsi-i şöhret-i İbnü ‘Abbād efendim, sulṭānım ḥazretleriniñ ābisten-i mevālīd-i ikbāl olan leylī-i müca‘ad-gīsü-yı şeb-i vişāl dāye-i şahid-i cüvān-baḥt-ı rüz-ı iclālleri olup ber-hemzen-i hengāme-i fesād-ı zaman, mürettib-i esbāb-ı dīvān-ı emn ü emān, penāh-ı dermāndegān-ı du‘ā-güyān, dād-ḥ‘āh-ı bed-baḥtān-ı emān-cüyān, zāt-ı ḥuceste-şıfāt-ı kerīmāneleri ilā-*yevme yunfeḥu fi’ş-şūr*²²⁴ zir-destān-ı cumhūr-ı dühūra gālib ü mansūr ve teşyīd-i de‘āyim-i kuşūr-ı umūr bālā-desti-i himmet-i ‘ālem-gerdān-ı ḥıdıvānelerine maḥşūr u maḥşūr olmaḥ du‘āsı merfū‘-ı icābet-ḥāne-i Ḥudāvend-i ezeli-şekūr u ebedi-ğafūr kıldığı siyāḳda ‘arz-ı ḥāl-i dā‘i-i rencūr u bende-i mehcūr oldur ki ‘ahd-ı ba‘id ü müddet-i medīdden berü nabz-gır-i cān-ı ḥastegān-ı cihān olan eṭıbbā-yı ḥod-rāy-ı dārü’ş-şıfā-yı zamān ber-muḳtezā-yı *ṭabībün yūdāvi’n-nāse ve ḥüve ‘alīl*²²⁵ ve ‘arā’is-i dāmād-nevāz-ı mülk ü millet ber-muḳtezā-yı ḥāl-i *peyveste zāyid ve bıkr’est*²²⁶ muttaşıl ‘aḳım olmaḡla eczā-yı dārü-yı ḥoḳḳa-ı Loḳmān maḥrūm-ı āşār-ı biḥi ve naḳş-ı ḳadem-i Ḥızır dehān-ı çāh-ı güm-rehī, gehvāre-i ḳulüb-ı ‘ālemiyān feyz-i sürürdan tehī ve ḥibāl-i āmāl-i aşḫāb kemālīñize beste-i piç-tāb-ı kütēhī olup eczā-yı a‘zā-yı kebīr ü şaḡır pençe-i taşvīr-i ḳālīçe-i ḥarīrden mecrūḥ-ı zaḥm-ı ḳāşımu’z-zahr-ı ḥırāş ve şüret-i şahid-i ümīdde cilve-fürüş-ı nazargāh-ı çehregüşāyān-ı başiret olan çehre-i ma‘kūs būs-ı nigāh-ḥāne-i endişeye vesīle-i terettüb-i terāküm-i telāş olmuş iken,

²²¹ İ4, İ2, K, İ3, S, A, M, B nüshalarında eksik.

²²² Kim affederse. كَمَا وَ مِنْ عَفَا. Kim affederse. كَمَا وَ مِنْ عَفَا “kim affederse” Şûrâ, 42/40.

²²³ حسبنا الله وحده و كفى. Yalnız Allah bize yeter, yetti de.

²²⁴ يوم ينفخ في الصور Sûr’a üflendiği gün de. En’am, 6/73; Tāhā, 20/102; Neml, 27/87.

²²⁵ طيب يداوى الناس و هو عليل Kendisi hasta olduğu halde insanları tedavi etmeye kalkıyor, anlamına gelen arapça bir atasözü.

²²⁶ پیوسته زاید و بکریست Sürekli doğurur, ama hep bakiredir.

Rabbi leke'l-ḥamdü ke-mā yenbağī
 Ƙad baṭıra ḥāṭırunā'l-mübtağī
 İnceşefet ṭal' atu nazmi'l-umūri
 Eşreḳati'l-arḍu binūri's-surūri²²⁷

āğüş-ı mesned-i ḥilāfet-i ḥasret ḥazret-i zāt-ı hümāyün-menḳabetle ḥamyāze-keş-i
 ārzü olan şevketlü, ḳudretlü, 'azametlü veliyyü'n-ni' metimiz, pād-şāhımız,
 efendimiz neyyir-i ḥayyir-i vücūd-ı ma' delet-ālūdları vasaṭu's-semā'-ı 'ālem-i
 sa' ādetden ṭālī' ve aḥter-i bāḥter-i zīb-i taḥt-ı ḥurrem ü ṭālī'-i mes'ūdları mefāriḳ-i
 'ālem ü 'ālemiyāna sāṭı' u ṭālī' oldıgınıñ edā-yı mevācib-i ḥamd u şükri pençe-tāb-ı
 āhenin-bāzū-yı 'abd-ı şekür ve ḳuvvet-i müdrike-i beşeriyeye vāsıṭa-ı dağdağ-ı
 fütür ve bu ni' met-i 'uzmā ve mevhibe-i kübrā zımnında inḳıṭā'ı ber-hem-zen-i
 ḥavāşş u 'avām ve iḳtinā'ı nümüne-nümāy-ı inḳırāz-ı besā'ıt-i ecrām olan zuhūr-ı
 sülāle-i şulb-ı salṭanat ümniyyesi pīç-dih-i ser-rişte-i şu'ūr-ı aşḥāb-ı şudūr, 'ale'l-
 ḥuşuş tengnā-yı ğurbetde bu dā' i-i siyeh-sitāre-i pür-ḳuşūra dā' iye-i ğıybet-i aşḥāb-ı
 ḥuzūr olmuş idi ki nā-gāh [mübeşşir-i nihānī]²²⁸ ve müjde-resān-ı āsmānī rüy-ı dil-i
 bī-hüşa āb-pāş-ı tesliyet ile, **rübā' i**

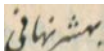
İzā aḳāḳati'z-zamānu 'aleyke
 Fe'sbir ve lā-tey'es mine'l-fereci'l-ḳarībi
 Fe-ṭub ḳalben li-enne'l-leyle ḥublā
 'Asā ye'tike bi'l-veledi'n-necībi²²⁹

mazmūnun iş'ār ya' nī düdmān-ı feyz-i İlāhī ve kārğāh-ı nuḳūş-ı su'ūd-ı nā-mütenāhī
 olan ḥānedān-ı ḥazret-i shehen-şāhīde bir ḥānevāde-i āzāde-i ḥurşīd-efseriñ meşīme-i

²²⁷ Rabbim, gerektiği gibi sana hamd olsun. Gönlümüzün arzusu fazlasıyla gerçekleşmiştir. İşlerin düzeni güzel yüzünü gösterdi, yeryüzü sevinç nurlarıyla aydınlandı.

ربّ لك الحمد كما ينبغي
 قد بطر حاطرنا المبتغي

انكشفت طلعة نظم الامور
 اشرفت الارض بنور السرور

228

²²⁹ Felek seni sıkıştırıp dururken sabret, yakında ferahlı günlerin geleceğinden ümit kesme! Gönlünü hoş tut! Çünkü geceler gebedir, umulur ki sana asil bir evlat getirir.

إذا اضاقت الزمان عليك
 فاصبر و لا تيأس من الفرج القريب
 فطب قلباً لأن الليل حيلي
 عسى يأتيك بالولد النجيب

kān-ı ketm-i ‘ademden cilveger-i mehd-i fiṭrat ve bir gevher-i erzende-i fūrūzende-i aḥarriñ zīnet-i küngüre-i tāc-ı saltanat olup dīde-i ḥasret-keşīde-i a‘yān-ı devlet qarīr ü rüşen ve dil-ḥastegān-ı bīmār-ḥāne-i serāyā-yı memleket şifā-yāb-ı endūh u miḥen oldıgını tebsīr ü iḥbār itdiklerinde tamāmī-i ḳulūb-ı ümīdvārāna ṭārī olan güşāyiş ü sürürüñ ez‘āfı bu ‘abd-ı za‘īfū’l-ḳalb u ḳaviyyū’l-iḥlāş derūnuna sārī ve diyār-ı ğurbetde nice zamāndan berü enīs ü celīsimiz olan ‘abūsü’l-vech-i ğam u miḥnet bile ser-germ-i meşġale-i ğam-güsārī olup ifā-yı merāsım-i ḥamd-ı Bārī ve edā-yı mevācib-i şükr-i Perverdgārīye muvāzabet ve şemere-i dībāce-i nüşā-ı ḥayrete olan netīce-i ḥaber-i selāmete müteraḳḳıb olundu. *Fe-ḥamden ṣumme ḥamden ṣumme ḥamden*²³⁰. Keremkārā! Merḥamet-perverā!

Be-şehreb-keşān ger-çi bāşed bihī

Ne-bāşed dil ez-ḥāne tehī²³¹

İşbu eyyām-ı ğumūm u neşāt ve hengām-ı dil-ārām-ı hücūm [u] inbisātıda ḥişşe-i dā‘ī-i nā-kāma işābet iden ni‘met-i vāfiye-i ferḥat eger-çi benim gibi nice ğurbet-zede-i rencūrı vāşıl-ı mertebe-i kām-rānī-i şādmānī-i cāvidānī ider, lākin,

Ġarīb eger heme der-cennet est dil-ġir est²³²

[i]mtidād-ı müddet-i ğurbet iştidād-ı mihnete ‘illet olmagla teşne-i ser-şār-ı sürür-ı ‘ādī ser-girānī-i ḥumār-ı endūha bādī şīşe-i dil-i melālet-menzilde olan raḥne-i inkisār cihetiyle mebsūt-ı basīṭ-i ḥāk olan ḥān-ı pehnāver-i neşāt müheyyic-i silsile-i nā-şādī olup,

Be-ḥaddī perīşānem ez-rūzgār

Ki lezzet ne-mī-yābem ez-luṭf-ı yār²³³

²³⁰ فحماً ثم حمداً ثم حمداً Hamd olsun, sonra yine hamd olsun yine hamd olsun.

²³¹ Gönül ev (özlemin)den hâlî olmasa da (bu müjdeli haber) yaşlılık (dardini) çekenler için iyidir. (Beyitte bir eksiklik bulunmaktadır.)

بشهر بکشان گرچه باشد بهی
نباشد دل از خانه تهی

Feülün/Feülün/Feülün/Feül

²³² Garip cennette de olsa mahzundur.

غریب اگر همه در جنت است دلگیر است
Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Fa'lün

²³³ Talihimden dolayı o kadar perişanım ki sevgilinin lütufundan bile bir tat alamıyorum. (Bu beyit Nevres'in Farsça divanında bulunmamaktadır.)

بجدي پریشانم از روزگار
که لذت نمی یابم از لطف یار

eşnā-yı vuḳū‘-ı fırsat ve ‘aḳīb-i zuhūr-ı ni‘metde zindāniyān-ı me‘āşī vü günāh mazhar-ı ‘afv u ‘ināyet-i ḥazret-i pād-şāh-ı hümāyūn-cāh olageldigi ümīdvārī-i derūn-ı ḥūn-şodemi müzdād-ı

Le-ḳad ṭāle beynī ve beynekum

Ve dāret ‘aleyye d[ā]’irātü ṭavārīḳ

Fe-yā ṭabībe leyli'l-vaşli hel ente rāci‘ un

Ve yā bu’se yevmi'l-hecri ente ḥārīḳun²³⁴

zemzemesiyle cān-ı arzūmendi āvīḥte-i dāmen-i fitrāk idüp bu def a daḥı ḥānedān-ı merḥamet-i celiyyelerinden delālet-i der-vīze-i nevāle-i murād itdigi ma‘lūm-ı devlet-i ‘aliyyeleri buyurulduḳda,

Hest ümīdem ki dehed ‘ömrem emān tā yābem

Ez vişāl-i tū be-iḳbāl ber-ḥordārī

Ez-ki cūyem meded ü ez-ki şevem rāḡıb-ı luṭf

Tū ki iḥsān be-cā himmet derḥor dārī²³⁵

Bāḳī, emr ü fermān luṭf u iḥsān devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sultānım ḥazretleriniñdir.

[9]

[İ1 14b-15a; İ2 19b-20a; İ3 11a; İ4 5a; A 5b; B 6a-6b; K 7a; M 23a; S 5b-6a]

Şeyḫü’l-İslām Murtażā Efendi’ye Resmo’dan Yazılan Tebrik-nāme²³⁶

Feûlün/Feûlün/Feûlün/Feûl

²³⁴ Sizinle aramızda uzun zaman geçti; üzerimde felaketler dönüp dolaştı. Ey vuslat gecesinde tabii! bana dönecek misin? Ey ayrılık gününün meşakkati! Geçip gidecek misin?

لقد طال بيني و بينكم
و دارت على د[ا]ئرات طوارق
فيطيبب ليل الوصل هل انت راجع
و يا بؤس يوم الهجر انت خارق

²³⁵ Hayatıma, gelecekte sana kavuşmaktan dolayı mutluluk bulacağıma dair güven veren ümidim vardır. Kimden yardım isteyeyim, kimden yardım dileneyim? Sen ki ihsanı himmete uygun görürsün.

هست امیدم که دهد عمرم امان تا یابم
از وصال تو باقبال بر خورداری
از که جویم مدد و از که شوم راغب لطف
تو که احسان بجا همت در خورداری

Ḥazretleri sağ olsun. Merāḥim-perverā²³⁷! Ğaleyān-ı dīg-i²³⁸ āteşdān-ı derūn ile inbīk-i dīde-i²³⁹ ğam-dīdeden tereşşuḥ u taqāttur iden қаатарāt-ı ḥūn-ābe-i sirişk-i ḥasret mezra^c-ı cism-i²⁴⁰ nizāra²⁴¹ şā^c ika-ı dāne-sūz-ı ḥaybet ve bu diyār-ı ğurbetde firāq-ı evlād u ‘ıyāl ile mübtelā-yı dağdağa-ı endūh u miḥnet iken dest-gīr-i derdmendān-ı rūzgār ve mu^cin-i tūfān-zedegān-ı ālām u ekdār olan kerāmetlü efendimiñ şeref-baḥş-ı ‘ālī-mesned-i²⁴² fetvā ve ārāyiş-i²⁴³ bālā-serā-yı emānet-i kübrā olduklarınıñ müjde-i ḥayāt-baḥş-ı ğam-fersā ve nüvīd-i dil-nişin-i meserret-pīrāsı²⁴⁴ resīde-i ğuş-ı cānım olduğda zamān-ı sa^cadet-i ‘adālet-iqtirānları şikestedilān-ı kūpāl-i ğumūma telāfi-i mā-fāt ve sitem-zedegān-ı dest-bürd-i hūmūma tekāzā-yı mükāfāt idecegi muḥarrer olmağın edā-yı merāsım-i secde-i şükr ile dil-şād ve kemend-i cān-peyvend-i ğam-ı ğurbetden āzād olup dārū-hāne-i merḥamet-i müşfikānelerinden deryūze-i merhem-i ‘ināyetle çeşm-i eşk-bār ḥalka-ı dervāze-i teraqqub u intizār idügi ma^clūm-ı devletleri buyurulduğda luṭf u merḥamet devletlü, ‘ināyetlü, kerāmetlü, veliyyü’n-ni^cam efendimiñdir²⁴⁵.

[10]

[İl 15a-16a; İ2 20a-20b; İ3 11b-11a; İ4 5a-6a; A 5b-6b; B 6b-7b; K 7b-8a; M 23b-24b; S 6a-7a]

Def a Şeyḫü'l-İslām Murtażā Efendi Merḫūma Resmo'dan Yazılan Niyāz-nāmedir²⁴⁶

Mā-dām ki pençe-i ‘ālem-gerdān-ı қаahramān-ı mağfīret āhenin-bāzū-yı kı̄r-ṭab‘ān-ı²⁴⁷ cerā‘im ü²⁴⁸ ma^cşiyeti füşürde-i²⁴⁹ saḥt-gīri-i *sebekat rahmeti ‘alā-ğazabi*²⁵⁰

²³⁶ Şeyḫü'l-İslām Murtażā Efendi ḥazretlerine Resmo'dan yazılan ‘arz-ı ḥāl İ1; Şeyḫü'l-İslām Murtażā Efendi merḫūma Resmo'dan yazılan tebrik-nāme şüretidir İ4, K, S, B; Şeyḫü'l-İslām Murtażā Efendi merḫūma Resmo'dan yazılan tebrik-nāme-i mergūbe şüretidir A; Şeyḫü'l-İslām Murtażā Efendi'ye Resmo'dan yazılmışdır İ3, M.

²³⁷ ḥazretleri sağ olsun merāḥim-perverā: – A; sağ olsun merāḥim-perve*ā B.

²³⁸ dīg-i: rīg-i İ3.

²³⁹ dīde-i: – i89.

²⁴⁰ cism-i: cismim İ1.

²⁴¹ nizāra: zāra A; nizāda? İ3.

²⁴² ‘ālī-mesned-i: ‘ālī-mesned ve S.

²⁴³ ārāyiş-i: ālāyiş-i A, M.

²⁴⁴ meserret-pīrāsı: ḥasret-pīrāsı A.

²⁴⁵ luṭf u merḥamet devletlü, ‘ināyetlü, kerāmetlü, veliyyü’n-ni^cam, efendimiñdir: luṭf u merḥamet efendimiñdir İ1; luṭf merḥamet devletlü, veliyyü’n-ni^cam, efendimiñdir İ4; luṭf u merḥamet devletlü efendimiñdir A; emr ü fermān İ3; luṭf u merḥamet devletlü, kerāmetlü, veliyyü’n-ni^cam efendimiñdir K; – B.

²⁴⁶ Def a müşārün ileyh Murtażā Efendi ḥazretlerine İ1; Def a Resmo'dan Şeyḫü'l-İslām Murtażā Efendi'ye yazılan niyāz-nāme İ2; Def a Şeyḫü'l-İslām Murtażā Efendi merḫūma yazılan ‘arz-ı ḥāl-i belāgat-üslūbuñ şüretidir A; Def a Şeyḫü'l-İslām Murtażā Efendi merḫūma yazılan niyāz-nāmedir S; Def a müşārün ileyhe yazılmışdır İ3; Def a müşārün ileyh ḥazretlerine B.

itmekle cerīde-i ḥaṭāyā-yı²⁵¹ günehkārāna imrār-ı kalem-i ‘avf u²⁵² ‘ināyet ve gūṭe-ḥ̣vārān-ı gird-āb-ı baḥr-ı belāya āb-yārī-i emvāc-ı pey-der-pey-i iḥsān ile irā’et-i sāḥil-i selāmet eyleye; devletlü, kerāmetlü, ḥānedān-pīrāy-ı neseb-i ‘ālī ve mesned-ārāy-ı ‘ālī-serā-yı ḥaseb-i ālī, neḳāve-i²⁵³ dūdmān-ı Muḥammedī, velī-ni‘ met-i²⁵⁴ dil-rīṣān ve²⁵⁵ dest-gīr-i ğurebā-yı²⁵⁶ dervīṣān, velī-ni‘ metim²⁵⁷, ümīdgāhım, efendim, sulṭānım²⁵⁸ ḥazretleriniñ senglāḥ-ı²⁵⁹ rūzgār-ı ūikeste-dilleriniñ²⁶⁰ cebire-bendī-i inkisār-ı derūnlarına maḥşūr u mevḳūf olan yed-i ṭulā-yı nigāh-ı merḥametleri bu bezmgāh-ı ber-hem-ḥorde-i ‘ālem ser-gerdānlarınıñ cem‘-i perīṣān-eczā-yı ser ü sāmānlarına müteveccih ü muḳayyed ve niḫām-ı kārgāh-ı bārgāh-ı ‘adālet-medārları ḳavā’im-i āsmān-gīr-i du‘ā-yı ğarībān ile mü’ebbed ü²⁶¹ mü’eyyed olup ğürüsnegān-ı nevāle-i āmāle mā’ide-i raḥmet ve rātibe-cūyān-ı²⁶² dārü’z-żiyāfe-i murāda maḥżā ni‘ met olan vücūd-i mes‘ūd-ı cihān-sūd-ı kerīmāneleri ilā-āḥiri’z-zamān fermān-fermāy-ı dārü’l-emān-ı²⁶³ ūiḥḥat u ‘āfiyet ve kāşāne-i zīb-i devlet-ḥāne-i sa‘ādet ü selāmet olmaḳ du‘āsı dü-dest-i niyāz ile ma‘rūz-ı ‘atebe-i pād-şāh-ı bī-niyāz ḳılındıḳdan ūoñra ‘arz-ı ḥāl-i ‘abd-ı perīṣān-rūzgārlarıdır ki sīlī-i ḫehre-figār-ı ḳazā-yı nā-gehānī ile²⁶⁴ dār u²⁶⁵ diyārdan²⁶⁶ dūr ve ṭabānçe-i zehre-şikāf-ı sitem-i eyyām²⁶⁷ ile ehl ü ‘ıyālden²⁶⁸ mehcūr oldığım ḥudūd-ı seneteyne ḳarīb ve nūk-ı ser-tiz-i neşter-i ğurbet²⁶⁹ ḥalīde-i dīde-i cān-ı nā-şekīb olup müddet-i merḳūmede

²⁴⁷ ḳīr-ṭab‘ ān-ı: ṭab‘ ān-ı A.

²⁴⁸ ü: – İ1.

²⁴⁹ fūşürde-i: – İ4.

²⁵⁰ سبقت رحمتی علی غضبی Rahmetim gazabımı aştı. (Hadis)

²⁵¹ ḥaṭāyā-yı: ḥaṭā-yı S, B.

²⁵² kalem-i ‘avf u ‘ināyet: kalem ü ‘avf ‘ināyet S; kalem-i ‘avf ‘ināyet B.

²⁵³ neḳāve-i: neḳḳāde-i İ1.

²⁵⁴ velī-ni‘ met-i: veliyyü’n- ni‘ met-i İ4.

²⁵⁵ ve: – İ1, İ2, A, S, İ3, K.

²⁵⁶ ğurebā-yı: ğurebā vü B.

²⁵⁷ velī-ni‘ metim: veliyyü’n- ni‘ metim İ4.

²⁵⁸ efendim, sulṭānım: – İ1; efendim İ3.

²⁵⁹ senglāḥ-ı: – A.

²⁶⁰ ūikeste-dilleriniñ: ūikesteleriniñ İ1, İ3, İ4, A, B, K, M, S.

²⁶¹ ü: – İ3.

²⁶² rātibe-cūyān-ı: rātibe-ḥ̣vār-ı A, S, B.

²⁶³ dārü’l-emān-ı: دارالامه İ4, K; dārü’l-emāre-i İ1, İ3.

²⁶⁴ nā-gehānī ile: nā-gehānī ile vārid ve B.

²⁶⁵ u: u u İ4, K.

²⁶⁶ diyārdan: diyārından İ1.

²⁶⁷ eyyām: – İ3.

²⁶⁸ ehl ü ‘ıyālden: ehl ü ‘ıyālinden İ1, B; – İ3.

²⁶⁹ ğurbet: – İ2, A, S, K, B.

İstanbul'da hāriciyye vü dāhiliyye ehālileriniñ ve²⁷⁰ mübtelā oldığım emrāz-ı²⁷¹ muhtelif teḳāzāsıyla bu ğurbetde zārūrī istiḥdām olunan sekiz on nefer-i ḥidmetkār āvāreleriniñ me'ūnet ü²⁷² nafaḳa vü kisvelerine İstanbul'da ve²⁷³ yanımda enderūn u²⁷⁴ bīrūnda ḳalīl ü keṣīr eşyāmız zīver-i dūṣ-ı dellāl olup ba' zısı İstanbul'da maṣrūf ve²⁷⁵ ba' zısı bu ğarībū'd-diyāra irsāl olunmağla min-ba' d ne²⁷⁶ sedd-i şulme-i ihtiyāc idecek²⁷⁷ bir şey vardır ve²⁷⁸ ne fūrūht olunup burada orada şarf-ı mā-yeḥtācu ileyh²⁷⁹ olunacak nesnemiz ḳalmışdır, diyü²⁸⁰ bu eşnāda ğam-ḥānemiz tarafından nāme-i küdüret-āmiz ve²⁸¹ peyām-ı ārām-fersāy-ı riḳḳat-engiz vārid olmağla tefarruḳ-ı eczā-yı ḥāl-i perīṣān şad çendān ve Resmo şahrāsı başıma teng ü tār bir zindān olup, kendi derdim unudup muḥadderāt-ı serā-perde-i 'işmet ve benāt-ı ḥānevāde-i silsile-i nübüvvetden ḥaremim cāriyeleriniñ on beş miḳdārı bī-dest ü pā civārī āvāreleriyle aḥvāl-i pūr-melāli neye müncerr²⁸² olacak? Müddet-i 'ömri nāz u na' im ile ğuzerān itmişken bu derdmend-i siyeh-sitāreye²⁸³ nisbeti sebebi ile mübtelā oldığı belā-yı ihtiyāc u zārūretiñ def' ü tedārūki ne şekl ehl-i himmetiñ ṭarafdārī-i mürüvvet ü iḥsānına ḳalacaktır? Yā bu 'abd-ı 'alil iḳlīm-i āḥerde bī-kes ü²⁸⁴ bī-meded-res²⁸⁵ nesyen ve²⁸⁶ mensiyyen ḳaldığımda bu ḳadar 'ilel ü emrāz ile ḳanğı ṭabīb-i derd-efzāniñ muḥtāc-ı nabz-ġirī-i istiġnāsı ve bu mertebe teḥī-desti²⁸⁷ vü²⁸⁸ ıztırār ile ne maḳūle ehl-i dükkān-ı bī-mürüvvetiñ niyāzmend-i²⁸⁹ i'ānet-i nāmūs-fersāsı olacağım? *Ḥasbunā'llāhu ve ni'amu'l-vekil*²⁹⁰. Efendim efendim bārgāh-ı mekārīm-penāh-ı erḥamü'r-rāḥiminden istid'ā-yı 'avf u 'ināyetden soñra seniñ

²⁷⁰ ve: – A, B.

²⁷¹ emrāz-ı: maraž-ı A, S, B.

²⁷² ü: – İ1, İ2, İ3, K, M.

²⁷³ ve: – İ1, İ4, İ2, İ3, K, A, S.

²⁷⁴ u: – A.

²⁷⁵ ve: – İ1, İ4, İ2, S, İ3, K, B.

²⁷⁶ ne: – İ4, A.

²⁷⁷ idecek: idecek ne İ4, İ2.

²⁷⁸ ve: – A, S, B.

²⁷⁹ ileyh: – İ1, İ3.

²⁸⁰ ḳalmışdır diyü: ḳalmışdır İ3; ḳalmamış idi diyü M.

²⁸¹ ve: – B.

²⁸² müncerr: – İ3.

²⁸³ siyeh-sitāreye: siyāh-sitāreye İ3.

²⁸⁴ ü: – S.

²⁸⁵ bī-meded-res: meded-res İ2.

²⁸⁶ ve: – İ2, A, S, İ3.

²⁸⁷ teḥī-desti: teḥī-dest A, S, B.

²⁸⁸ vü: – S, B.

²⁸⁹ niyāzmend-i: niyā*mend-i İ4; niyāzmendān-ı A, S, B.

²⁹⁰ *حسبنا الله و نعم الوكيل* Allah bize yeter ve O en iyi dosttur.

dergāh-ı şefakat, destgāh-ı kerīmāneñe ilticā iderim. Şān-ı büzürgi vü siyādete şāyān olan hālet haqqımda bī-dirīg buyurulmağ bābında emr ü fermān u lutf-ı firāvān devletlü, kerāmetlü, veliyyü'n-ni' am efendim, sulţānım hażretleriniñdir²⁹¹.

[11]

[İ1 16a; İ2 21a; İ3 12a-12b; İ4 6a-6b; A 6b; B 7b-8a; K 8b; M 24b-25a; S 7a-7b]

Def a Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi'ye Resmo'dan Yazılan Niyāz-nāmedir²⁹²

Şābūn-ı vesah-şūy-ı tevbe vü nedāmet izāle-i leke-i ma'şiyet itdikçe ve 'avf-ı cerā'im-i 'uşāt bābında²⁹³ kāh-ı²⁹⁴ şımāh-ı aşhāb-ı himmete āvāze-i dil-nişin-i ve [fē] men 'afā ve aşleha fē-ecruhu 'ale'l-lāh²⁹⁵ yetdikçe sevād-ı hūrūf-ı beyt-i²⁹⁶

Meşreb-i pervāne dārem der-ţarīk-i düstī

Şād mī-gerdem²⁹⁷ çerāğ-ı her ki rüşen mī-şevēd²⁹⁸

cevher-i āyine-i sīne-i²⁹⁹ bī-kīnesi olan devletlü, 'ināyetlü, merhāmetlü³⁰⁰, veliyyü'n-ni' am efendim, sulţānım³⁰¹ hażretleriniñ hāk-ı 'ıtrnāk-ı āsītān-ı rāstān-penāhlarına ferş-i siyeh-kilim-i rüy-ı ma'zeret kılındığı siyākda 'arz-ı hāl-i bende-i perişān-rūzgār oldur³⁰² ki mertebe-i tefarruğ-ı³⁰³ esbāb-ı cem' iyyet ve hadd-ı tezāhüm-i³⁰⁴

²⁹¹ emr ü fermān u lutf-ı firāvān devletlü, kerāmetlü, veliyyü'n-ni' am efendim, sulţānım hażretleriniñdir: emr ü fermān devletlü, kerāmetlü, veliyyü'n-ni' am efendim, sulţānım hażretleriniñdir İ2, İ4, K; fermān efendimiñdir İ1; emr ü fermān u lutf-ı firāvān devletlü, kerāmetlü, veliyyü'n-ni' am efendimiñdir A; emr ü fermān devletlü, kerāmetlü, veliyyü'n-ni' am, efendim hażretleriniñdir S; emr ü fermān İ3; – B.

²⁹² Def a müşārün ileyh Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi hażretlerine Resmo'dan yazılan 'arz-ı hāl İ1; Def a Resmo'dan Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi'ye irsāl olunan 'arz-ı hāl şüretidir İ2; Def a Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi merhūma Resmo'dan yazılan 'arz-ı hāl-i belāgat-me'al şüretidir A; Def a Şeyhü'l-İslām Murtażā Efendi merhūma Resmo'dan yazılan 'arz-ı hāl şüretidir S, K; Def a müşārün ileyhe yazılmışdır İ3; Def a müşārün ileyhe B; Def a müşārün ileyh Murtaza Efendi'ye yazılmışdır M.

²⁹³ bābında: bānında İ1.

²⁹⁴ kāh-ı: gāh İ4.

²⁹⁵ [ف] و من عفى و اصلح فاجره على الله ... kim affeder ve arayı düzeltirse, onun mükāfatı Allah'a aittir. Şūrā, 42/40.

²⁹⁶ beyt-i: – İ1.

²⁹⁷ şād mī-gerdem: şād mī-gerdem [şād mī-bāšem] İ3.

²⁹⁸ Dostluk yolunda pervane gibiyimdir, her kimin kandili yanarsa (talihini iyi olursa) mutlu olurum.

مشرب پروانه دارم در طریق دوستی
شاد میگردم چراغ هر که روشن می شود
Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/Fâilün

²⁹⁹ sīne-i: – A, S, B.

³⁰⁰ 'ināyetlü, merhāmetlü: 'ināyetlü İ1; – İ3.

³⁰¹ efendim sulţānım: – B.

³⁰² perişān-rūzgār oldur: perişān-rūzgārlarıdır A.

³⁰³ tefarruğ-ı: tefrika-ı M.

ğumüm-ı ğurbet ü ālām-ı miḥnetim³⁰⁵ ḥāric-i yārā-yı taḥrīr ve maḥrūm-ı tevānā-yı taḥrīr olmağla icmāl-i keyfiyyet-i ıztırāb u ıztırārım yine ḳalb-ı ilhām-āšnā ve miḳyās-ı ḳuvvet-i müdrike-i ‘ālem-ārālarına isti‘lām ve sāye-i gül-nihāl-i merḥamet-i cibilliyeleri bir laḫzecik ṣāmil-i fark-ı³⁰⁶ ‘abd-ı³⁰⁷ müstehām ya‘nī nām-ı güm-şode vü kemīnemi³⁰⁸ bir kerrecik ber-vech-i iltizām yād ve ḥarāb-kerde-i seyl-āb-ı firāk³⁰⁹ bu ḳadar yoḳlayup³¹⁰ ma‘mūr u ābād buyurulmağ bābında emr ü fermān devletlü, veliyyü’n-ni‘am efendimiñdir³¹¹.

[12]

[İ1 16b-17a; İ2 21a-21b; İ3 12b; İ4 6b; A 7a; B 8a; K 8b-9a; M 25a-25b; S 7b]

Şeyḫü’l-İslām-ı Sābıḳ Vaşşāf ‘Abdu’llāh Efendi Merḥūma Şadr-ı Rum’dan Munfaşıl İken Resmo’dan İrsāl Olunan ‘Arz-ı Ḥāldir³¹²

Devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulṭānım *eṭāla’llahu beḳāhu*³¹³³¹⁴ ḥazretleri devlet-i rüz-efzūn³¹⁵ ile sağ ve sīne-i ḥussād-ı zāt-ı kerrübī-nihādları miḥnet-keşān-ı tengnā-yı ğurbetiñ dil-i pür-ḥūn u ḥāṭır-ı maḫzūnı gibi dāğ dāğ³¹⁶ olsun. Merāḫim-perverā³¹⁷! Mekārim-ğüsterā! Eyyām-ı ‘ömr³¹⁸ ü iḳbālīñiz

³⁰⁴ tezāḫüm-i: terācim-i İ4.

³⁰⁵ ü ālām-ı miḥnetim: – A, S, B.

³⁰⁶ fark-ı: – İ2.

³⁰⁷ ‘abd-ı: bende-i İ3; M.

³⁰⁸ güm-şode vü kemīnemi: güm-şode-i kemīnem İ1, İ4, İ2, İ3; güm-şodemi kemīnem K.

³⁰⁹ firāk: firāk olan İ3, M.

³¹⁰ yoḳlayup: ḳılıp İ1, İ4, İ2, S, İ3, K, B.

³¹¹ emr ü fermān devletlü, veliyyü’n-ni‘am efendimiñdir: fermān efendimiñdir İ1; emr ü fermān A; – İ3, B.

³¹² Mıṣbāḫ-ı şebistān-ı ḥaḳāyık şeyḫü’l-İslām-ı sābıḳ Vehhāb ‘Abdu’llāh Efendi ḥazretleri merḥūm Rumili ḳāḍı-‘askerliğinden munfaşıl iken Resmo’dan yazılan ‘arz-ı ḥāl İ1; Vaşşāf ‘Abdu’llāh Efendi şadr-ı Rum’dan munfaşıl iken Resmo’dan mürsel ‘arz-ı ḥāl İ2; Mıṣbāḫ-ı şebistān-ı ḥaḳāyık şeyḫü’l-İslām-ı sābıḳ ‘Abdu’llāh Efendi merḥūm şadr-ı Rum’dan munfaşıl iken Resmo’dan irsāl olunan ‘arz-ı ḥāl A; mıṣbāḫ-ı şebistān-ı ḥaḳāyık şeyḫü’l-İslām-ı sābıḳ ‘Abdu’llāh Efendi merḥūm şadr-ı Rum’dan munfaşıl iken Resmo’dan irsāl olunan ‘arz-ı ḥāl şüretidir S; Mıṣbāḫ-ı şebistān-ı ḥaḳāyık şeyḫü’l-İslām-ı sābıḳ Vaşşāf ‘Abdu’llāh Efendi’ye Rumili’den infişālinde Resmo’dan yazılmışdır İ3; Mıṣbāḫ-ı şebistān-ı ḥaḳāyık şeyḫü’l-İslām-ı sābıḳ Vehhāb ‘Abdu’llāh Efendi merḥūm şadr-ı Rum’dan munfaşıl iken Resmo’dan irsāl olunan ‘arz-ı ḥāl şüretidir K; Mıṣbāḫ-ı şebistān-ı ḥaḳāyık şeyḫü’l-İslām-ı sābıḳ ‘Abdu’llāh Efendi merḥūm şadr-ı Rum’dan munfaşıl iken Resmo’dan yazılan ‘arz-ı ḥāl şüretidir B; Mıṣbāḫ-ı şebistān-ı ḥaḳāyık şeyḫü’l-İslām-ı sābıḳ Vaşşāf ‘Abdu’llāh Efendi’ye Rumili’nden infişālinde Resmo’dan yazılmışdır M.

³¹³ devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim, sulṭānım *eṭāla’llahu beḳāhu*: – İ1, A, İ3

³¹⁴ اطلال الله بقاه Allah ömrünü uzatsın.

³¹⁵ rüz-efzūn: rüz-efrüz İ4.

³¹⁶ dāğ: – İ4.

³¹⁷ merāḫim-perverā: merāḫim-perver İ4; merḥamet-perverā B.

³¹⁸ ‘ömr: – İ2.

māh-ı mübārek-i³¹⁹ Ramazānda ehl ü ‘ıyālinden³²⁰ dūr olan fırkat-zede ğarībleriñ³²¹ kaṭarāt-ı nā-ma‘ dūd-ı sirişk-i ḥasretinden efzūn ve hengām-ı cāh u³²² celālīñiz şabāh-ı ‘ıdde ābā vu³²³ a‘ māmından mehcūr olan eytām u³²⁴ eṭfālīñ³²⁵ ḥüzn ü melālet³²⁶ ve³²⁷ taḥassūr ü ḥayretinden bīrūn olmaḵ du‘āsı ile³²⁸ mütezarri‘-i bārgāh-ı kibriyā oldığım ‘ālimü’s-sırr ve’l-ḥafıyyāt ve kādī’l-ḥacāt³²⁹ celle³³⁰ şānehu cenābına³³¹ ma‘ lūmdur. Bākī, emr ü³³² fermān devletlü efendimiñdir³³³.

[13]

[İ1 17a-17b; İ2 21b; İ3 12b-13a; İ4 6b-7a; A 7a-7b; B 8a-8b; K 9a-9b; M 25b-26b; S 7b-8a]

**Def‘ā Müşārün İleyh ‘Abdu’llāh Efendi Ḥazretleri Merḥūmdan Şurre ve ‘Üd Geldikte
Yazılan ‘Arz-ı Ḥāl³³⁴**

Devletlü, ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulṭānım, eṭāla’llahu beḳāhu³³⁵ ḥazretleriniñ³³⁶ telāṭum-ı deryā-yı kerem ü ‘ināyetleriyle bu ḥuşkide-leb-i beyābān-ı ğurbete izāle-i āteş-i ‘aṭaş-ı ḥayret idecek emvāc-ı pey-der-pey-i suṭūr-ı ser-ā-ser-sürūr-ı kerem-nāmeleri ve def‘-i dil-tengī-i kılllet ü³³⁷ zārüret³³⁸ idecek³³⁹

³¹⁹ mübārek-i: – İ4.

³²⁰ ‘ıyālinden: ‘ıyālden A, S, B

³²¹ ğarībleriñ: ğarīblerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, M, S.

³²² u: – İ4.

³²³ vu: – A.

³²⁴ u: – İ1, İ4, B, K, S.

³²⁵ eṭfālīñ: eṭfālīn İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

³²⁶ melālet: melāl A, S, B.

³²⁷ ve: – B, S.

³²⁸ ile: – A, S, B.

³²⁹ kādī’l-ḥacāt: kādī-ı ḥacāt İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, S.

³³⁰ celle: ecelle A, S, B.

³³¹ cenābına: cenābına S, B.

³³² ü: – İ4.

³³³ emr ü fermān devletlü efendimiñdir: emr efendimiñdir İ1; emr ü fermān A; emr ü fermān efendimiñdir İ3, B.

³³⁴ Def‘a cennet-mekān müşārün ileyh ḥazretleri taraf-ı devletlerinden hediye-i behiyyeleri vārid olduğda Resmo’dan yazılan cevāb-nāme şüretidir İ4, S; Def‘a cennet-mekān müşārün ileyh ḥazretleri taraf-ı devletlerinden hediye-i behiyyeleri vārid olduğda Resmo’dan yazılan cevāb-nāme şüretidir B; Def‘a müşārün ileyh efendiden hediye-i behiyyeleri vārid olduğda Resmo’dan irsāl olunan cevāb-nāme şüretidir İ2; Müşārün ileyh merḥumuñ tarafından hediye ve vürūdünde [vürūdünde] def‘a Resmo’dan yazılan cevāb-nāme A; Müşārün ileyhiñ gönderdiği şurre ve hediye-i behiyyeniñ cevābıdır Resmo’dan İ3; Def‘a cennet-mekān müşārün ileyh ḥazretleri taraf-ı devletlerinden hediye-i behiyyeleri vārid olduğda [Resmo’dan yazılan cevāb-nāme şüretidir] K; Müşārün ileyhiñ gönderdiği şurre vü hediye-i behiyyeniñ cevābıdır M.

³³⁵ اطل الله بقاه Allah ömrünü uzatsın.

³³⁶ devletlü ‘ināyetlü merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim, sulṭānım, اطل الله بقاه ḥazretleriniñ: devletlü, ‘ināyetlü, efendim, sulṭānım ḥazretleriniñ İ1; devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim sulṭānım, eṭāla’llahu beḳāhu ḥazretleriniñ İ2; – A; ḥazretleriniñ İ3, B.

³³⁷ ü: – S, B.

nuḳūd-ı mu‘accelü’l-vürüd ve müte‘addid aḳmişe-i ğam-fersüd, ‘ale’l-ḥuşuş meşämm-ı cān³⁴⁰ bir zamāndan berü müştāḳ-ı büy-ı dil-āvizi oldığı Māverdi ‘ūd vāşıl olduḳda ne ḳadar mesrūr oldum ve beyne’l-ehālī ne mertebe ser-māye-i mübāhāt u³⁴¹ iftiḥārım oldı³⁴², i‘lām u taḥrīr için her ne ḳadar³⁴³ taḥarrī vü tedbīr itdim ise bir çespān ta‘bīr bulamadım. Lākin, benim efendim eger bu tengnā-yı ‘ālem-i şühūdda³⁴⁴ bundan muḳaddem bi-ḥasebi’l-beşeriyye ibtilā-yı belā-yı ḳillet ve istilā-yı aḳsām-ı³⁴⁵ ‘illet ile esīr-i silsile-i ğurbet olduğınız var ise ve³⁴⁶ ol ḫālde iken bir şāḫib-i mürüvvet, ehl-i kerem tarafından ḫā’iz-i şeref-i pürsiş-i ḫāṭır-ı meksūr ve fā’iz-i in‘ām-ı³⁴⁷ naḳdīne-i³⁴⁸ nā-gāh-zuhūr³⁴⁹ olduğunuz vāḳi‘ olmuş ise bu da‘iñiziñ³⁵⁰ daḫı bu def‘a vāḳi‘³⁵¹ olan luṭf u keremiñizden ne mertebe münbaşit ü mesrūr³⁵² ve du‘ā-yı devām-ı eyyām-ı ‘ömr ü devletiñiz³⁵³ zımnında ne şekil müteveccih-i icābet-serāy-ı Ḥudāvend-i ğayūr olduğımı³⁵⁴ istidlāl buyurursız. Ekşer-i evḳātda ümīdvār-ı zuhūr-ı kerem ü i‘ānetleri olduğım kimselerden miḳdār-ı zerre i‘ānet görölmediğinden³⁵⁵ ḫāzret-i Rabbü’l-‘ālemīn şāhid ü ‘ālimdir³⁵⁶ ki kerem-nāmeñiz ḫaṭṭ-ı āzādī³⁵⁷ ve iḥsāniñiz bedel-i kitābet-i ‘abd-ı mekātib ḳadar irāş-ı şādmānī itmekle ez-ḳadīm mu‘tād olduğım du‘ā-yı bī-riyā-yı eyyām-ı³⁵⁸ iḳbāliziñiz

³³⁸ ḳillet ü zarūret: ḳillet zarūrete A.

³³⁹ idecek: – S, B.

³⁴⁰ cān: – İ1.

³⁴¹ u: – S, B.

³⁴² iftiḥārım oldı: iftiḥār A.

³⁴³ her ne ḳadar: – A.

³⁴⁴ ‘ālem-i şühūdda: ‘ālem-i şühūda İ4; ‘ālem ü şühūdda İ2.

³⁴⁵ aḳsām-ı: اسقام A.

³⁴⁶ ve: – A, B.

³⁴⁷ in‘ām-ı: – A.

³⁴⁸ naḳdīne-i: – İ3.

³⁴⁹ nā-gāh-zuhūr: nā-geh-zuhūr İ4, İ2, A, S, K, B.

³⁵⁰ olmuş ise bu da‘iñiziñ: odıysa bu da‘ileriniñ A, S, B; olmuş ise o da‘ileriñ M.

³⁵¹ vāḳi‘: – S, B.

³⁵² mesrūr: sürür İ3.

³⁵³ eyyām-ı ‘ömr ü devletiñiz: eyyām-ı devletiñiz İ1, İ4, S, İ3, B; ‘ömr ü devletiñiz A.

³⁵⁴ olduğımı: olduğım İ2.

³⁵⁵ görölmediğinden: lörölmediğinden İ1.

³⁵⁶ şāhid ü ‘ālimdir: şāhid ü ‘ādildir A; şāhid ‘ādildir S, İ3, M; ‘ādilimdir B.

³⁵⁷ ḫaṭṭ-ı āzādī: ḫāṭır-ı āzādī M.

³⁵⁸ eyyām-ı: eyyām u İ2, B.

zamīme-i manzūme-i medḥ ü şenānız ile müstezād olunmadadır.³⁵⁹ Bākī, emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘am efendim ḥazretleriniñdir.³⁶⁰

[14]

[İ1 17b-22a; İ2 21b-25a; İ3 13a-16b; İ4 7a-10b; A 7b-10b; B 8b-13a; K 9b-13a; M 26b-36a; S 8a-12a]

Def ā Müşārün İleyh Efendimiz Merḥūm Rumili Kāḍī-‘ askerliginden Munfaşıl İken Resmo’dan Yazılan ‘Arz-ı Hāl³⁶¹

Mā-dām ki giriftārān-ı zencīr-i derd ü belā ve sitāre-sūḥtegān-ı encümen-i³⁶² renc ü ‘anā ve³⁶³ müşkil-güşāyān-ı mesned-i iḳbālīñ çire-destī-i³⁶⁴ tedbīr ü³⁶⁵ ‘ināyetlerine ümīdvār ve sa‘d-aḥterān-ı bālā-serāy-ı iclālīñ³⁶⁶ nıgeh-güşe-i nuşret ü i‘ānetlerine müteraşşıd-ı raşad-ı intizār ola; cünbiş-i ebrū-yı himmeti raḥne-endāz-ı esās-ı şa‘bu’l-indirās-ı muşibet ve nīrū-yı bāzū-yı şefaḳatı dest-gīr-i miḥnet-zedegān-ı ğurbet olan devletlü, ‘ināyetlü³⁶⁷, ḥānedān-pīrāy-ı ḥamiyyet ve³⁶⁸ düdmān-ārāy-ı mürüvvet efendim, sulṭānım ḥazretleriniñ āf-tāb-ı pūr-āb u³⁶⁹ tāb-ı devlet ü iḳbālleri ‘ālem-fürüz u āfāḳ-gīr ve ilā-āḥiri’l-eyyām kelām-ı mu‘ciz-nizām-ı bedi‘ü’l-insicāmları hem-te’sīr-i³⁷⁰ ḥükm-i taḳḍīr olmaḳ da‘avātı hezār sūz u³⁷¹ güdāz ile ma‘rūz-ı icābet-serāy-ı Ḥudā-yı ḳadīr ḳılındığı ḥilālde, āviḥte-i dāmen-i merḥametleri olup bu vechle ‘arz-ı ḥāl-i perīşānī olunur ki dīvān-ḥāne-i dārū’l-ḥükm-i³⁷² ḳazāda pezīrūfte-i suṭūr-ı zuhūr³⁷³ olan menşūr-ı ezeliyyü’s-şudūr mücibince dīvān-ı āsmān-bünyān-ı ḥāḳānīden yazılıp çāvüş yedine virilen fermān-ı cihān-

³⁵⁹ olunmadadır: olunmada A.

³⁶⁰ bākī, emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim ḥazretleriniñdir: – İ1, İ3; bākī A; bākī, emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü, efendim, sulṭānım ḥazretleriniñdir S; bākī, emr ü fermān ḥazretleriniñdir B.

³⁶¹ Def ā cennet-mekān müşārün ileyh ḥazretlerine Resmo’dan yazılan ‘arz-ı ḥāl şüretidir İ4, K; Def ā müşārün ileyh Resmo’dan taḥrīr olunan ‘arz-ı ḥāldir İ2; Def ā müşārün ileyhe A; Def ā müşārün ileyh ḥazretlerine Resmo’dan yazılan ‘arz-ı ḥāldir S; Def ā müşārün ileyh şadr-ı Rum’dan infīşālinde Resmo’dan yazılmışdır İ3, M; Def ā müşārün ileyh ḥazretlerine Resmo’dan B.

³⁶² encümen-i: encüm-i İ4.

³⁶³ ve: – İ1, A, İ3.

³⁶⁴ çire-destī-i: ḥayre-destī-i M.

³⁶⁵ ü: – İ1.

³⁶⁶ iclālīñ: iclālīniñ İ2, İ4, B, K, S; celālīñ A.

³⁶⁷ ‘ināyetlü: – İ3.

³⁶⁸ ve: – S, B.

³⁶⁹ u: – İ4.

³⁷⁰ hem-te’sīr-i: himmet-i te’sīr-i İ1.

³⁷¹ u: – İ4.

³⁷² dārū’l-ḥükm-i: dārū’l-ḥükm ü A, S, B.

³⁷³ zuhūr: ṭahūr İ1.

muṭā^c -ı vācibū^c l-ittibā^c a gerden-dāde-i sem^c an ve ṭā^c aten olup Saķız ceziresinden fezā-yı melsā-yı baķr-ı sefid ve finā-yı mersā-yı cezire-i Girid'e³⁷⁴ taķrık-i sūkkān-ı zevraķ-ı iķāmet ve ūķķa-gūŝāyī-i bādbān-ı sūr^c atle rūzgāra mūtāba^c at olunup, **beyt li-münŝi 'ihi**³⁷⁵

Bā-nesīm-i āh u efgān³⁷⁶ bādbān efrāhtīm
Her çi bādā bād mā keşti der-āb³⁷⁷ endāhtīm³⁷⁸

mübdı^c -i ḥaṭıre-i³⁷⁹ baķr u ber ve ŝāni^c -i ketıbe-i ḥayr u şer *cellet na^c mā 'uhu*³⁸⁰
cenābına tazarru^c u niyāz ve³⁸¹ **beyt**

Ĝarībim rūz u³⁸² ŝeb yoķdur enīsım āhdan ğayrı
Penāhım dest-gırım ķalmadı Allāh'dan ğayrı³⁸³

zemzeme-i ḥāṭır-sūzını cān-ı ^calile dem-sāz ve dil-i melālet-menzili, **beyt li-münŝi 'ihi**³⁸⁴

Ez-^c adem Nev-res rehā şod pāy-der-gil şod be-ten
şod ḥalāŝ ān-cā zi-dām üftād in-cā der-ķafes³⁸⁵

terennümiyle terāne-perdāz-ı hicr³⁸⁶ olup³⁸⁷ vefā-düşmenān-ı miŝāķ-ı mürüvvete,
beyt

³⁷⁴ Girid'e: Girid A, S, B.

³⁷⁵ beyt li-münşi 'ihi: beyt: İ4, İ2, A, S, K, B; li-münşi 'ihi İ3.

³⁷⁶ efgān: fiĝān A, S.

³⁷⁷ der-āb: ber-āb İ3.

³⁷⁸ Ah ve feryad rüzgarıyla yelken açtık, her ne olursa olsun gemiyi suda hareket ettirdik. (Bu beyit Nevres'in Farsça divanında bulunmamaktadır.)

با نسیم آه و افغان بادبان افراختیم
هر چه بادآباد ما کشتی در آب انداختیم
Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/Fâilün

³⁷⁹ ḥaṭıre-i: – İ4.

³⁸⁰

³⁸¹ ve: – İ4, A, B.

³⁸² u: – S.

³⁸³ Mefāilün/Mefāilün/Mefāilün/Mefāilün

³⁸⁴ beyt li-münşi 'ihi: beyt: İ4, İ2, A, S, K, B; li-münşi 'ihi İ3.

³⁸⁵ Nevres yokluktan kurtuldu, ama tende hapsoldu. Oradaki tuzaktan kurtuldu, fakat buradaki kafese düştü. (Nevres)

از عدم نورس رها شد پای در گل شد به تن
شد خلاص آنجا ز دام افتاد اینجا در قفس
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

³⁸⁶ hicr: – İ1, İ4, İ2, İ3, K.

³⁸⁷ olup: idüp İ1, İ3.

Matleb-i mā ez-esīrī ōhbet-i ſayyād būd

Bī-mürüvvet reft ü³⁸⁸ mā mândīm tenhā der-ķafes³⁸⁹

me'ālını tāziyāne-i āteş-fürüz-ı sūz u sāz itmedeyim. Ey³⁹⁰ benim bī-vāsıta-ı³⁹¹ hūķūk-ı bendegī hevādār u ğam-gūsārım efendim! 'Arz-ı hālde taķdīm-i merāsım-i icmāl u³⁹² iħtişār lāzıme-i hūdūd-ı bendegān-ı bī-miķdār olmağla taṭvīl-i suṭūr-ı ğüftār ve tezyīl-i ğam-nāme-i nāzır-āzār eger-çi müstevcib-i cünħa-ı³⁹³ küstāhī vü ictisār ve iķtizā-yı³⁹⁴ ṭabī'at-ı vaķt u hāle³⁹⁵ göre bīm-i i' tirāz-ı hırde-gırān ve hāvı-ı kec-bīnī-i aħvel-nigāhān³⁹⁶ daħı³⁹⁷ der-kārdır³⁹⁸, ammā ümīdvārī-i 'afv u iħsān ve ol maķūleler nażarından mürā'āt-ı zābita-ı kitmān ya' nī ma' nā-yı³⁹⁹ kelāmı añlar añlamaz şükri ſikāyete ve 'işmeti ma' ſiyete haml ile sevādkār-ı ſāhīfe-i 'özü ü hayf olan cefākār ğaddārlar müṭāla'asından maşūn-ı muħafaẓa-ı istitār buyurulmaķ niyāz-ı küstāhānesiyle kümeyt-i siyeh-zānū-yı ķaleme ruħşat-ı cevelān virdim ki metā' -ı rüy-dest-i⁴⁰⁰ dükkānçe-i tekvīn olan kālā-yı kem-bahā-yı vücūdum teşābük-i tār u pūd-ı⁴⁰¹ fıṭrat u būd⁴⁰² ile mensūc-ı kārġāh-ı ķadīmü'l-ibdā' -ı meşıyyet ve yek-müşṭ hāķ-ı cism-i nā-būd-ı melāmet-ālūdum⁴⁰³ pençe-feşārī-i bāzū-yı ķudret ile memzūc-ı ħamīr-māye-i ṭıynet olup tengnā-yı meşīme-i⁴⁰⁴ 'ademden devr-i menāzil-i aşlāb u erħām ve ķaṭ' -ı merāhīl-i leyāl⁴⁰⁵ ü eyyām iderek pā-nihāde-i gehvāre-i çār-pāye-i vücūd ve ser-be-şahrā-dāde-i 'ālem-i şühūd⁴⁰⁶ olduğım ğünde ser-mestī-i⁴⁰⁷

³⁸⁸ ü: – S, B.

³⁸⁹ Tutsak olmaktan maksadımız avcı ile arkadaşlık etmekti, o mürüvvetsiz (insanlıktan nasibini almamış avcı) gitti ve biz, kafeste yapayalnız kaldık. (Zahīr-i Fāryābī)

مطلب ما از اسیری صحبت صیاد بود
بیمروت رفت و ما ماندیم تنها در قفس
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

³⁹⁰ ey: İlāhī M.

³⁹¹ bī-vāsıta-ı: vāsıta-ı İ4.

³⁹² u: – A.

³⁹³ cünħa-ı: ححه A; ħayme-i M.

³⁹⁴ iķtizā-yı: iķtifā-yı İ3.

³⁹⁵ iķtizā-yı ṭabī'at-ı vaķt u hāle: iķtizā-yı ṭabī'at u hāle İ1; iķtizā-yı vaķt hāle A, S.

³⁹⁶ aħvel-nigāhān: aħvāl-nigehān A.

³⁹⁷ daħı: – İ1.

³⁹⁸ der-kārdır: درکادر S.

³⁹⁹ ma' nā-yı: – İ1.

⁴⁰⁰ dest-i: dōst A.

⁴⁰¹ pūd-ı: pūd ve İ1, İ3, İ4, K, S.

⁴⁰² būd: bih-būd M.

⁴⁰³ melāmet-ālūdum: melālet-ālūdum İ2, İ3, İ4, A, B, K, S.

⁴⁰⁴ meşīme-i: شیمه İ4.

⁴⁰⁵ leyāl: leyālī İ1, İ2, S, İ3.

⁴⁰⁶ 'ālem-i şühūd: şühūd-ı 'ālem İ1.

⁴⁰⁷ ser-mestī-i: سرمشتی S.

keyfiyyet-i bezm-i *el est*⁴⁰⁸ ve ⁴⁰⁹ vukū^c -ı tefāvüt-i *dest-ber-bālā-yı*⁴¹⁰ *dest*⁴¹¹ ile benim kitābe-i naqş-ı cebānim sevād-yāfte-i ser-nüvişt-i şā^c iriyyet ve gerden-i ṭabī^c at-ı aşılye-i⁴¹² tekvīnim mübtelā-yı baht-ı bed ü ^c ulüvv-i himmet⁴¹³ bulunup vüs^c at-ı meşreb-i ma^c rifet müstelzim-i teng-çeşmī-i ğırbāl-i ni^c met ve bu ḥazīz-i ḥākdānda bülendī-i nā-ber-cā-yı mertebe-i himmet ve⁴¹⁴ müstaḳzī-i⁴¹⁵ istiğnā-yı esbāb-ı⁴¹⁶ refāhiyyet ve ^c illet-i cem^c iyyet-i sāmān żarūret olmağla ekşer-i evḳātım ḥırmān-ı ḥuşūl-i müdde^c ā ile güzerān ve vuşūl-i revātib-i⁴¹⁷ muḳadderde bile nice nice ^c araḳ-ı cebān ü āb-rūlar cereyān itmekle, **beyt li-münşi ’iḥi**⁴¹⁸

Zi-esbāb-ı ğınā⁴¹⁹ kesb-i hüner şod bā^c iş-i ḥırmān

Be-minḳār-ı hümā perverd himmet dāne-i mā-rā⁴²⁰

sāde-levḥān-ı ma^c nā-yı fiṭnat bir ālāy⁴²¹ kūr-dilān-ı herze-lükām-ı⁴²² ^c avāma ki şıfat-ı kāşifeleri *ūla ’ike ke ’l-en ’āmi*⁴²³ dir, bī-irtikāb u bī-kūlfet-i⁴²⁴ sa^c y u tedbīr ḥuşūl-peżīr olan meṭālīb ü⁴²⁵ āmāl bu rişte-keş-i le ’ālī-i ma^c nāya girih-beste-i ser-rişte-i şū^c ūbet ü eşkāl ve ^c alef-ḥ^vārān-ı çerāğāh-ı cehālet bir süri ḥar-menişān-ı pūç-mağza ki pişānī-i⁴²⁶ pür-çin-i terkīblerinde ^c ünvan-ı vaşf-ı ezel imzā-yı *bel hum eḳal*⁴²⁷ dir,

⁴⁰⁸ الست değil miyim? A’raf, 7/172.

⁴⁰⁹ ve: – İ4, S, B.

⁴¹⁰ dest-ber-bālā-yı: dest-ber-lā-yı İ2.

⁴¹¹ Türkçedeki “el elden üstündür” atasözüyle benzerlik taşıyan Farsça bir atasözünün bir kısmıdır.

⁴¹² ṭabī^c at-ı aşılye-i: ṭabī^c at-ı aşılye vü İ2, İ4, K; ṭabī^c at u S, B; ṭabī^c at-ı A.

⁴¹³ K nüshasında der-kenar kaydı olarak “” kısaltmasıyla şu Farsça ibare yazılmıştır: “baht-ı bed ü himmet-i ^c āli belā’s”.

⁴¹⁴ ve: – İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

⁴¹⁵ müstaḳzī-i: müstaḳşī-i İ3, M.

⁴¹⁶ istiğnā-yı esbāb-ı: erbāb-ı A.

⁴¹⁷ revātib-i: rivāyet-i A.

⁴¹⁸ beyt li-münşi ’iḥi: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi ’iḥi İ3.

⁴¹⁹ zi esbāb-ı ğınā: – B.

⁴²⁰ Zenginlik sebeplerinden olan hüner sahibi olmak mahrumiyete sebep oldu. Himmet, danemizi (rızkımızı) hümanın gagasıyla verdi. (Nevres)

ز اسباب غنا كسب هنر شد باعث حرمان
بمنقار هما پرورد همت دانه مارا

Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

⁴²¹ bir ālāy: berā-yı İ3.

⁴²² lükām-ı: بكام [K] A, S, B.

⁴²³ اولئك كالانعام ... işte bunlar hayvanlar gibi ... A’raf, 7/179.

⁴²⁴ bī-irtikāb u bī-kūlfet-i: irtikāb-ı kūlfet-i İ1, İ4; bī-irtikāb kūlfet-i İ2; irtikāb-ı bī-kūlfet İ3; bī-irtikāb bī-kūlfet K.

⁴²⁵ ü: – S, B.

⁴²⁶ pişānī-i: – İ4.

⁴²⁷ بل هم اضل ... hatta daha da aşağıdadırlar. A’raf, 7/179.

dāhil-i dā'ire-i vesī' atü'l-ercā-yı sühūlet ü imkân görinen aḥvāl bu naḳş-bend-i kār-nāme-i ḥayāle peyveste-i sisile-i imtinā' u muḥāl olup, **beyt**⁴²⁸

Ser-süfre-i zamānede mānend-i māh-ı nev

Laḫt-ı dilinden eyledi 'āşık ğıdāsını⁴²⁹

ber-muḳteżā-yı siyehkārī-i⁴³⁰ ṭālī' -i vārūn⁴³¹ şaf-bestegān-ı encümen-i devletden her kimiñ ki nükte-perdāzī-i midḫat u sitāyiş⁴³² ile güşāyiş-dih-i şıḳḳ-ı ḳalem oldum hezl ü tezyife ḥaml olundu ve iḥvāndan her ferdiñ ki iyāb u⁴³³ zehāb ve⁴³⁴ ḫareket ü sükūnunda icrā-yı merāsım-i teşyi'⁴³⁵ ü istikbāl ve⁴³⁶ ifā-yı levāzım-ı tevḳir ü iclāl⁴³⁷ itdim, taḫḳir ü taḫfif ma' nāları virildi. Teḳāzā-yı ḫamiyyet ü⁴³⁸ mürüvvetle bedmestān-ı raḫīḳ-i naḫvet ve zīr-destān-ı⁴³⁹ kem-furşatıñ ya' nī ḫātır-şikenlik ṭarīḳasın pīş-nihād-ı muḳaddime-i *ḫālīf tu' ref*⁴⁴⁰ idenleriñ bī-vāsıta-ı sebep-i zāhir zaḫm-güşāy-ı ḫātır-ı fātir olan ṭabānçe-i mağz-feşār-ı kirdār u⁴⁴¹ güftārlarına gāhice ḫavāle-i siper-i dest-i red olunmağla li'ām-ı eyyāmdan bir sitemkār-ı nā-dānı eger⁴⁴² pençe-i feşār-ı gülü-yı cān ve tıg-i bī-dirīg-i cevri ü sitemle her bir⁴⁴³ bün-i müyumdan ḳatre-feşān-ı ḫūn-ı mercān görseler yine bār-ı ṭaḳat-sūz-ı günāhı benim nihāde-i dūş-ı ru' ünetim ve suç ölenedir mişāl-i bāṭılu'l-me'āliyle⁴⁴⁴ ṭavḳ-ı āhenin-bend-i ṭa' n u teşni' i benim āviḫte-i gerden-i ḫuşūnetim iderler. **Beyt**⁴⁴⁵

Çıxınca nāmı mey-āşāmlıḳla bir rindiñ

Elinde āb görölse şarābdır dirler⁴⁴⁶

⁴²⁸ beyt: – İ4.

⁴²⁹ Mef'ülü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün (Nevres).

⁴³⁰ siyehkārī-i: siyāhkārī-i İ3.

⁴³¹ vārūn: vārūn ve B

⁴³² midḫat u sitāyiş: sitāyiş u midḫat A.

⁴³³ u: – S, B.

⁴³⁴ ve: – B.

⁴³⁵ teşyi': teşni' M.

⁴³⁶ ve: – B.

⁴³⁷ iclāl: iḫtirām A.

⁴³⁸ ü: – İ1, İ2, İ4, B, K, S.

⁴³⁹ zīr-destān-ı: zeber-destān-ı İ1, İ2, K, S.

⁴⁴⁰ *خالف تعرف* Aykırı davran tanırırsın / meşhur olursun, anlamına gelen Arapça bir atasözü.

⁴⁴¹ u: – A, B.

⁴⁴² eger: eger-çi A, S, B.

⁴⁴³ bir: – İ1, İ4, İ2, İ3, K, A, S.

⁴⁴⁴ bāṭılu'l-me'āliyle: bāṭılu'l-mişāliyle İ3.

⁴⁴⁵ beyt: – İ4.

⁴⁴⁶ Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün (Vakanüvis Raşid Efendi.)

Ma^c-hazā ki dūrūštī-i ġayr-ı vāķi^c ile lekedār-ı ālāyiş-i isnād-ı⁴⁴⁷ mücerred olan dāmān-ı sāmān-ı ħālîmden şābūn-ı⁴⁴⁸ vesah-şüy-ı şabr u taħammül ile izāle-i tōhmet-i şōhret-ı⁴⁴⁹ kāzibe kaydına düşüp cenk-cüyān-ı kīne-ġ^vāh meşāffında her ne kadar siper-endāz-ı^c acz u⁴⁵⁰ müdārā⁴⁵¹ ve⁴⁵² mışra^c 453

Tiġ-rā zaħmet me-dih men⁴⁵⁴ merd-i meydān nīstem⁴⁵⁵

vetiresiyle her ne deñlü⁴⁵⁶ maşlahat-perdāz-ı mütāreke-i ġavġā oldumsa ne ġirībān-ı pīrāhen-ı⁴⁵⁷ nām u şānım pençe-i saġt-ġir-i teşhīrden rehā-yāb oldı ve ne āhen-dilān-ı şedīdü’ş-şekīme-i yārānīñ iltihāb-ı nā’ire-i kibr ü kīni ki berķ-i sāmān-süz-ı ħırmen-i dīndir, sūkūnet buldı. **Beyt**⁴⁵⁸

Be-her ki dem zedem ez-düstī be-ġayz āşüft

Zi-rüzġār be-rencem çünān ki ne-tevān goft⁴⁵⁹

Bosna kazāsı maħşūli Nā’ib^c ‘Abdu’l-fettāh Efendi’niñ rübūde-i çengāl-i istihlākı olduġdan şoñra ibtilā-yı belā-yı^c azl ile enderūn u⁴⁶⁰ bīrūnda kırķ⁴⁶¹ elli kadar^c ıyāl u

⁴⁴⁷ isnād-ı: isnāddan B

⁴⁴⁸ şābūn-ı: – İ4.

⁴⁴⁹ şōhret-i: şirket-i İ3; şirkete M.

⁴⁵⁰ u: – İ4.

⁴⁵¹ müdārā: müdār* İ1, A.

⁴⁵² ve: – İ4, İ2, A, S, İ3, B.

⁴⁵³ mışra^c:^c İ1, A, S, İ3, B; – İ4.

⁴⁵⁴ men: mā İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

⁴⁵⁵ Kılıca zahmet verme, ben meydan adamı (savaşçı) deġilim.

تیغ را زحمت مده من مرد میدان نیستم
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

Bu mısra, Vahşî-i Bafkî’nin bir gazelinde yer alan aşağıdaki beytin ikinci mısrasıyla benzerlik taşımaktadır:

ما سپر انداختیم اینک حریف عشق نیست
طیل برگشتن بزن ما مرد میدان نیستم

⁴⁵⁶ deñlü: kadar İ3, M.

⁴⁵⁷ pīrāhen-i: pīrehen-i İ2.

⁴⁵⁸ beyt: – İ4.

⁴⁵⁹ Her kime dostuktan söz ettiysem, öfkeleni. Zamandan (felekten) çektiğim eziyet tarif edilemez.

بهر که دم زدم از دوستی بغیظ آشفست
ز روزگار برنجم چنان که نتوان گفت
Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün

Beytin ikinci mısraı Sa’dî’nin bir kasidesindeki bir beyitte de geçmektedir:

ز روزگار به رنجم چنانکه نتوان گفت
به خاک پای خداوند روزگار، بمین

⁴⁶⁰ u: – İ1, İ2, B.

⁴⁶¹ kırķ: – İ3.

etbā^ç u akṛabānīñ tedārük-i⁴⁶² mā-yeḥtāc-ı infāk u iksālarında tamām beş sene tuşmāl-i⁴⁶³ nādirü'n-nevāl-i⁴⁶⁴ rüzgārdan görülen şive-i ḥoddārī vü imsāk ile çekdigim meşakḳat u zarūret⁴⁶⁵ ve terāküm-i ārām-süz-ı şiddet-i zayıḳata gerden-dāde-i⁴⁶⁶ şabr u taḥammül ve i'ānet-i⁴⁶⁷ esbāb-ı zāhireden ye's-i tamām ile ser-nihāde-i 'atebe-i bāb-ı tevekkül olup şebistān-ı miḥnetde kebāb-ı āteş-i ıztırāb ve āteşkede-i cāme-ḥ'ābda hem-ḥālet-i⁴⁶⁸ sīḥ-i kebāb oldığımdan⁴⁶⁹ bir aḥad ḥaberdār olmayup goşt-pāre-i püşt-i keff-i te'essüf ü nedāmetden⁴⁷⁰ özge ve seyl-āb-ı 'araḳ-ı cebīn ü āb-rūdan ḡayrı yidigim içdigim yoḡ idi⁴⁷¹. Böyle böyle terbiye-i melevān ve sīlī-i çehre-fersāy-ı ḡarīm-i⁴⁷² devrān az müddetde çok dest-bürdler gösterüp ve aña müte'ākib 'azl-ı bī-hengām-ı⁴⁷³ Tokat ve yine vaḳ' a-ı vaḳfe-i Edirne piçide-i cilbāb-ı ḡaflet olan cism ü⁴⁷⁴ cāna süzen-feşār-ı ser-engüşt-i intibāh ve zebānım belki zebān-ı ḳalem-i āşüfte-beyānım taḳrīr-i muḥassenāt-ı iḥvān ve taḥrīr-i vaḳāyiç-i medāyiḥ-i⁴⁷⁵ hemeginān zımnında müteḥammil-i ihtimāl-i nükte-i hezl⁴⁷⁶ olur ma' nā vü ta' bīrden kūtāh olup 'ale'l-ḥuşuş medīḥā-sencī-i gevher-i zāt ve sitāyişkārī-i muḥassenātlarıyla iktisāb-ı cevā'iz ü fevā'id ve istişḥāb-ı menāfiç ü⁴⁷⁷ 'avā'id olunup⁴⁷⁸ Türkçe medḥ ü şenāları medār-ı ma' išet ve dest-māye-i def' -i zarūretim olan kibār-ı⁴⁷⁹ devlet ve muḳarrebān-ı salṭanat efendilerimiz⁴⁸⁰ ḥaḳḳında⁴⁸¹ cüst-cüy-ı ta' bīrāt-ı ḥaṭır-pesend ile dā'imā ser-be-zānū-yı⁴⁸² ḥayāl-i şī'r ü inşād ve tevārīḥ-i münāşib-i celīleleri fikriyle dem-be-dem⁴⁸³ meşḡül-i⁴⁸⁴ ta' dād-ı merātib-i a' dād olmaḡla desise-şinās-ı

⁴⁶² tedārük-i: bā-tedārük-i İ2.

⁴⁶³ teşmāl-i: teşāmül-i ? A, B, S.

⁴⁶⁴ nādirü'n-nevāl-i: dāru'n-nevāl-i İ1, İ2, A, S, İ3, K, B.

⁴⁶⁵ meşakḳat u zarūret: zarūret ü meşakḳat A, S, B.

⁴⁶⁶ gerden-dāde-i: gerdānde İ1.

⁴⁶⁷ i'ānet-i: i'ānet ü M.

⁴⁶⁸ hem-ḥālet-i: - A, S, B.

⁴⁶⁹ oldığımdan: oldığım İ2.

⁴⁷⁰ te'essüf ü nedāmetden: nedāmet ü te'essüfden A, S, B.

⁴⁷¹ yoḡ idi: - A, S, B.

⁴⁷² ḡarīm-i: - A.

⁴⁷³ bī-hengām-ı: hengām-ı İ1, A, S, B.

⁴⁷⁴ ü: - İ4, İ2, K.

⁴⁷⁵ taḥrīr-i vaḳāyiç-i medāyiḥ-i: taḥrīr-i medāyiḥ-i vaḳāyiç-i İ3.

⁴⁷⁶ hezl: hezli İ2; - B.

⁴⁷⁷ ü: - İ1.

⁴⁷⁸ olunup: olunup olunup İ1; - İ2; olup İ3.

⁴⁷⁹ kibār-ı: yesār u A.

⁴⁸⁰ efendilerimiz: efendilerimizin İ2.

⁴⁸¹ ḥaḳḳında: ḥaḳḳınd* İ1.

⁴⁸² ser-be-zānū-yı: ser-zānū-yı İ4.

⁴⁸³ dem-be-dem: - A, S, B.

⁴⁸⁴ meşḡül-i: - İ1.

kulüb-ı⁴⁸⁵ şāh u gedā ve dānende-i serā'ir-i pest ü bālā cenāb-ı Hūdā'ya ma' lūmdur
 ki ser ü⁴⁸⁶ kār-ı leyl ü nehārım dā' iye-i keff-i lisāna maqşūr ve tamāmī-i kār u bārım
 du' ā-yı⁴⁸⁷ devām-ı⁴⁸⁸ devlet-i⁴⁸⁹ evliyā-yı ni' mete maqşūr olup me-bādā⁴⁹⁰
 lisānımdan bir söz yapup sitem-i zarīfān-ı zamān kendi müdde' ā-yı derūn-ı⁴⁹¹ gāra-
 meşhūnların⁴⁹² ben nā-murāda isnād ile⁴⁹³ irtikāb-ı bī-dād iderler, vāhimesiyle
 ihtiyār-ı⁴⁹⁴ inzivā ve mübtelā oldığım emrāz-ı muhtelifē müdāvātıyla mā-beyn
 otaşın⁴⁹⁵ me'vā idüp hattā bu gā' ile zımnında efendimiñ şerefmend-i kurb-ı⁴⁹⁶ civārı
 iken kırk günde bir kerre dāmen-būsıları şerefin ihrāza cesāret ve maqşūş-ı efendim
 iken bu hıvaf ile merāsım-i ādāb-ı 'ubūdiyyet ve mevācib-i⁴⁹⁷ lāzıme-i mülāzemetē
 ri'āyet itmez olmuş idim ki hüküm-i każā bu def' a dağı böyle⁴⁹⁸ iktizā idüp derd-i
 dıyku'ş-şadıñ müstetbi' oldığı 'ilel-i gün-ā-gün müdāvātına iştiğāl ile henüz tanzīm-
 i aḥvāl-i 'ıyāle müteveccih olamamışdım. Haremim cāriyeleri benāt-ı sādāt-ı eşrāf ve
 muḥadderrāt-ı serā-perde-i 'işmet ü 'afāfdan⁴⁹⁹ yetīme-i bī-kes ve bir zaife-i bī-
 meded-res olmağla bu kadar zamān bu kullarınıñ eyyām-ı zarūret ve hengām-ı ıztırār
 u şiddetimde ol dağı āvīhte-i dāmen-i tevekkül ve naqş-bend-i kārgāh-ı şabr u⁵⁰⁰
 taḥammül olup⁵⁰¹ ref' -i⁵⁰² niķāb-ı ḥicāb ve teklif-i emr-i vācib ile bile kuluñuzu
 rencide vü it' āb itmemişdi. Şimdi bu eyyām-ı iftirāk ve āvān-ı meşāqḳda bir taraftan
 bir dürlü sedd-i şülme-i zarūret idecek⁵⁰³ cihet-i⁵⁰⁴ irād ve tūşe vü⁵⁰⁵ ma' āşa
 müte'alliķ bir zād olmadığı⁵⁰⁶ kimiñ ma' lūmı degil ise efendimiñ ma' lūmlarıdır.

⁴⁸⁵ kulüb-ı: kalb-ı İ3.

⁴⁸⁶ ü: - A.

⁴⁸⁷ du' ā-yı: du' ā İ2.

⁴⁸⁸ devām-ı: - İ1, İ2.

⁴⁸⁹ devlet-i: - A, S, B.

⁴⁹⁰ me-bādā: me-bād A.

⁴⁹¹ derūn-ı: derūn ve B.

⁴⁹² meşhūnların: meşhūnlarını İ1, İ2, B, S.

⁴⁹³ ile: - İ1.

⁴⁹⁴ ihtiyār-ı: ihtiyār u İ4, S, B.

⁴⁹⁵ otaşın: otaşını A.

⁴⁹⁶ kurb-ı: - İ4; kurb u A, M.

⁴⁹⁷ mevācib-i: mūcib-i İ1, İ3.

⁴⁹⁸ böyle: - İ1.

⁴⁹⁹ 'afāfdan: 'afāfda A.

⁵⁰⁰ şabr u: - A.

⁵⁰¹ olup: idüp M.

⁵⁰² ref' -i: def' -i M.

⁵⁰³ idecek: idecek idecek A.

⁵⁰⁴ cihet-i: cihet ü A.

⁵⁰⁵ vü: - A, S, B.

⁵⁰⁶ olmadığı: olduğu İ1.

Benim efendim, Ĥudā ne-ĥ^vāste, eyyām-ı ğurbet-i bende-i zelil girih-beste-i ĥaml-ı⁵⁰⁷ ĥablü'l-metn-i zamān-ı tavil olmak lāzım gelirse oğlum ve ĥaremim cāriyeleri ve mu^c tağ u müdebbir ve memlūk u⁵⁰⁸ çāker bu kadar nüfusuñ aĥvāl-i pür-melālleri neye varacağdır? Tertib-i esbāb-ı⁵⁰⁹ 'ıyş u⁵¹⁰ zindegānileri kimiñ cānibdār-i himmetine mevķūf ħalacağdır? *Ĥasbünā'llāhü*⁵¹¹ ve ni^cme'l-vekīl⁵¹². **Ķıı^c a**⁵¹³

Be-dest-ġirīem ey dūstān fūrūd⁵¹⁴ āyīd

Piyāde māndeem⁵¹⁵ ü reh dūr geşt ü pāy figār

Be-ser külāh ne-dārem⁵¹⁶ sipihr āteş-pāş

Be-pāy kefş ne-dārem zemīn neşterzār⁵¹⁷

ve eyyu na^cimīn lā-yukeddiruhu'd-dehru⁵¹⁸ 'ināyetlü efendim, ħalem-i āşūfte-raĥam bu maĥalle geldükde ġaleyān-ı āteşdān-ı⁵¹⁹ derün⁵²⁰ inbīķ-i çeşm-i terden isāle-i çeşme-i ĥūn ve icrā-yı şūr-ābe-i sirişķ-i la^cl-ġūn idüp mekīn-i⁵²¹ şeh-nişīn-i sīne-i⁵²² bī-kīne olan⁵²³ ġönül ki sulţān-ı bī-ĥayl u ĥaşem-i serīr-i beytu'llāhdır⁵²⁴, istedi ki menşūr-ı nefy⁵²⁵ ü taġrībime tuġrā-keş-i irāde⁵²⁶ olanlar ĥaĥķında şīşe-pāre-i⁵²⁷ inkisārı neşr-i reh-ġüzer-i⁵²⁸ telāfī ide ya^cnī neşter-i ser-tiz-i du^cā-yı mazlūmāneyi

⁵⁰⁷ ĥaml-ı: – İ4, İ2, A, S, İ3, K, B.

⁵⁰⁸ u: – İ1, A, İ3.

⁵⁰⁹ esbāb-ı: – İ3.

⁵¹⁰ u: – A.

⁵¹¹ ĥasbünā'llāhü: ĥasbünā'llāhü ĥasbünā'llāhü İ1, İ2, K.

⁵¹² حسبنا الله و نعم الوكيل Bize Allah yeter, O ne güzel bir vekildir.

⁵¹³ ħıı^c a: – A.

⁵¹⁴ fūrūd: fūrū İ3.

⁵¹⁵ māndeem: māndem İ1, İ2, İ3, A, K.

⁵¹⁶ ne-dārem: – A.

⁵¹⁷ Elimden tutun ey dostlar! Yaya kaldım (aciz düştüm), yol uzaktır ve ayak yaralı. Başımda külahım yoktur, gökyüzü ise ateş saçıyor. Ayağımda ayakkabı yoktur, yer ise neşter gibi keskin. (Nevres)

بدستگیری ام ای دوستان فرود آبیید
پیاده مانده ام و ره دور گشت و پای فگار
بسر کلاه ندارم سپهر آتش پاش
بپای کفش ندارم زمین نشترزار
Mefāilün/Feilātün/Mefāilün/Fa'lün

⁵¹⁸ Ve zaman hangi nimeti bozmaz? و ای نعیم لا یکره الدهر

⁵¹⁹ āteşdān-ı: āteş-i S, B.

⁵²⁰ derün: – A.

⁵²¹ mekīn-i: lākin A.

⁵²² sīne-i: – İ4.

⁵²³ olan: – A, B.

⁵²⁴ serīr-i beytu'llāhdır: bir terbiyet-i Allāh'dır M.

⁵²⁵ nefy: – İ2.

⁵²⁶ irāde: *rāde İ3.

⁵²⁷ şīşe-pāre-i: şīşe-bār-ı A.

⁵²⁸ reh-ġüzer: reh-ġüzār A, S, B.

enāmil-i dest-i kavī-destān-ı siteme⁵²⁹ yüride, yine⁵³⁰ maşlahat-perdāz-ı ‘aql-ı hayr-endiş cūybār-ı sirişkden feyyāze-i çeşm-i ‘ibretle āb-pāş-ı nā’ire-i ḥarāret olup *kul küllün min ‘indi’l-lāh*⁵³¹ diyerek dil-i āvāre-i⁵³² pāre-pāreyi ki her pāresi cihān-pehlivānān-ı meydān-ı ‘izz ü şāniñ bāre-i⁵³³ ḳal‘a-ı iḳbāline dāne-i tūb-ı ra‘d⁵³⁴ için⁵³⁵ işlerdi, merhem-i⁵³⁶ elmās-ālūd-ı şabr u şekīb ile ḳarīn-i iltiyām-ı tesliyet ve zebāne-keş-i ḫaraf-ı āsmān olan āteş-i kā’ināt-sūz-ı āh u enīni ki kemter şerāre-i şā‘iḳa-bārı işbu ḥānmān-ı āsmān u⁵³⁷ zemīni lemḫatü’l-başarda ḥākister iderdi, reşāşe-i āb-yārī-i bārān-ı sirişk ile rehīn-i inḫifā vu sükūnet eyledi⁵³⁸. Efendim, inşāf eyle⁵³⁹; böyle hengām-ı ye’s ü⁵⁴⁰ felāket ve eyyām-ı giriftārī vü⁵⁴¹ miḫnetde daḫı imzā-yı ḥüccet-i taḡrībime⁵⁴² sevḳ-i ḳalem-i te’dīb idenleri nişāne-i nüşābe-i beddu‘ā itmeyüp şīve-i ḳazā vu ḳadere ḫavāle iderken, İstanbul’da bilā-sebeb belki her bār mazḫar-ı in‘ām u ikrāmı olup ḫururken, ḫilāf-ı merzā zebān-dirāzlık nice mümkün idi? Şadr-ı esbaḳ, devletlü Meḫmed Paşa efendimiziñ⁵⁴³ zamān-ı şadāretlerinde bir def‘a⁵⁴⁴ maḡzūbları olup bir müddet ḡam-ḥānemde pāy-der-dāmen-i⁵⁴⁵ vuḳūf u⁵⁴⁶ inzivā olmaḳ üzere fermānları eger-çi⁵⁴⁷ bā‘iḫ-i perişānī-i cem‘iyyet-i⁵⁴⁸ ḫāḫır idi⁵⁴⁹, lākin muḳaddem ü mu’ahḫar gördiğim⁵⁵⁰ ikrām u iḫsānları ḫāḫırına geldikçe inkisāra dilim varmayup du‘āların ke’l-evvel zāmīme-i evrād itdiğimden mā‘adā; bize bu bir⁵⁵¹ ḫayr mülāḫazasıyladır, şaḳınup efendimize

⁵²⁹ kavī-destān-ı siteme : kavī-destāne-i siteme İ4; kavī-destāna A, S, B.

⁵³⁰ yine: – A.

⁵³¹ قل كل من عند الله De ki: “Hepsi Allah’tandır.” Nisa, 4/78.

⁵³² āvāre-i: āvā*e-i İ4.

⁵³³ bāre-i: pāre-i İ3, A, B, M, S.

⁵³⁴ ra‘d: – İ3.

⁵³⁵ için: iş M.

⁵³⁶ merhem-i : merāhim-i M.

⁵³⁷ u: – İ4, K, B.

⁵³⁸ eyledi: itmişdir İ3; itmişdim M.

⁵³⁹ eyle: – İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

⁵⁴⁰ ü: – İ4.

⁵⁴¹ vü: – A, S, B.

⁵⁴² taḡrībime: taḡarrübüme A.

⁵⁴³ devletlü Meḫmed Paşa efendimiziñ: efendimiz ḫazretleriniñ B.

⁵⁴⁴ def‘a: – B.

⁵⁴⁵ pāy-der-dāmen-i: pāy-der-dām İ4.

⁵⁴⁶ u: – A, S, B.

⁵⁴⁷ A nüshasında buradan itibaren eksik..

⁵⁴⁸ cem‘iyyet-i: – İ3.

⁵⁴⁹ idi: oldu S, B.

⁵⁵⁰ gördiğim: göregeldiğim İ3, M.

⁵⁵¹ bir: – İ1.

inkisār⁵⁵² itmeyesiz, diyü ‘ıyālīme daḥı vaşıyyet itmişdim. Anıñ gibi devletlü dārü’s-
sa‘ âdetü’ş-şerīfe ağası⁵⁵³ ḥazretleriniñ daḥı öteden berü ḥadden bīrūn ve⁵⁵⁴
mübālağadan efzūn ikrām⁵⁵⁵ u iḥsānların görüp ve nihāl-i berūmend-i muḥabbetleri
kiştzār-ı zemīn-i dil-i bī-kīnemde rişe-i istiḥkām şalmağla taraf-ı şerīflerine zerre
ḳadar iğbirār u inkisārım olmayup, ba‘ zen tertīb-i bezmgāh-ı mālīḥūlyā itdikçe pīş-i
nazar-ı müteḥayyileme⁵⁵⁶ gelüp; işte şu işleri saña ben itdim, ḥaddiñi bildiñ mi?
diyerek izḥār-ı ḥışm itdikçe ğarīb ḥāletdir ki ifrāt-ı muḥabbet ü incizābımdan ḳahr u
‘itābını luḫ u nevāziş⁵⁵⁷ ve mü’āḥeze vü nefrīni⁵⁵⁸ taṭyīb⁵⁵⁹ ü sitāyiş bilüp bī-
iḥtiyār⁵⁶⁰, **beyt**

Gerek luḫfıñla mesrūr it gerek ḳahrıñla⁵⁶¹ ḳıl maḥzūn
Gerek güldür gerek öldür⁵⁶² efendimsin efendimsin⁵⁶³

beyti ile⁵⁶⁴ izḥār-ı teslimiyyet ve i‘ tirāf-ı ma‘ şiyet birle iḥlās u⁵⁶⁵ muḥabbetimi irād
ve muḳaddem gördigim nice ‘ināyet ü iḥsānların⁵⁶⁶ kendi kendime yād iderim⁵⁶⁷. Bu
daḥı ḥıredmendān-ı ‘ālem-tecribe ‘indinde muḫtāc-ı⁵⁶⁸ edille vü berāḥīn degildir
ki⁵⁶⁹ irtikā-yı süllem-i merātib-i ‘ulyā sevdāsıyla tevessül-i esbāb iden erbāb-ı ṭaleb-i
mesned-nişīn-i kāşāne-i fermān-rānī olan kibār-ı devletiñ yā manzūrı yā maḫḥūrı
olmaḳ lāzımdır ki manzūriyyet⁵⁷⁰ müştēmil-i āşār-ı luḫ u ‘ināyāt ve maḫḥūriyyet
muḫtemil-i şemere-i ‘afv u mükāfāt olmağla, in-şā’a’llāhu te‘ālā, müddet-i
muḳaddere-i ğurbet ve zamān-ı firḳat u kürbetim ḥitāmında maḫḥariyyet-i ‘afv u
mükāfātlarıyla nā’il-i mañsīb-ı celīlū’l-ḳadr-ı sürūr ve ehl ü⁵⁷¹ ‘ıyālīme varup ke-mā-

⁵⁵² inkisār: [bed-du‘ā] İ3.

⁵⁵³ ağası: ağa S.

⁵⁵⁴ ve: – İ3.

⁵⁵⁵ ikrām: in‘ām B.

⁵⁵⁶ müteḥayyileme: muḥayyileme İ3, M

⁵⁵⁷ luḫ u nevāziş: luḫ u ‘ināyet ü nevāziş İ2.

⁵⁵⁸ nefrīni: nefirini İ1, İ3, M; nefiri [nefrīni] K.

⁵⁵⁹ taṭyīb: يطيب S.

⁵⁶⁰ bī-iḥtiyār: – İ3.

⁵⁶¹ ḳahrıñla: cevriñle S, B.

⁵⁶² gerek güldür gerek öldür: gerek ağlat gerek güldür S, B.

⁵⁶³ Mefāīlün/Mefāīlün/Mefāīlün/Mefāīlün (Münîf)

⁵⁶⁴ Beyti ile: Beytini S, B.

⁵⁶⁵ u: – S, B.

⁵⁶⁶ iḥsānların: iḥsānları İ1.

⁵⁶⁷ iderim: iderdim İ3, M.

⁵⁶⁸ muḫtāc-ı: muḫtāc u S, B.

⁵⁶⁹ ki: – İ3.

⁵⁷⁰ manzūriyyet: منظوريت S.

⁵⁷¹ ü: – İ2.

kān manzūr olacağını ḥazret-i Ḥudāvend-i ḥaṭā-pūş *celle şānühü* luṭfundan me'mül iderim. **Beyt**

Sultān-ı lā-yezāle niyāz eyle Nev-resā

K'oldur penāhı mīrleriñ pād-şāhlarıñ^{572 573}

maẓmūnıyla evkāt-güzār oldığım ma'lūm-ı devletleri buyurulduḡda emr ü fermān devletlü, 'ināyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni' am efendim, sultānım ḥazretleriniñdir⁵⁷⁴.

[15]

[İ1 23b-24a; İ2 25a-25b; İ3 17b-18a; İ4 10b; A 11a; B 13a-13b; K 13a-13b; M 39a-40a; S 12a-12b]

Pād-şāh-ı 'Ālem-penāh Sultān Muştafā Efendimiz Taht-ı 'Āli-bahta Sa'ādetle Cülüs Buyurduḡlarında Ol Eşnāda Şadr-ı Anaṭolı'dan Munfaşıl Şeyhü'l-İslām-ı Sābık Çelebi-zāde Merḥūma İtlāk Ümīdiyle Bursa'dan Yazılan 'Arz-ı Ḥāl Şüretidir⁵⁷⁵

Keremkārā! Merāḥim-perverā! Efendim⁵⁷⁶ bu eyyām-ı meserret-ittisām⁵⁷⁷ ve bu hengām-ı⁵⁷⁸ meymenet-irtisāmda⁵⁷⁹ 'urūḡ-ı eczā-yı eşcār-ı kā'ināta sereyān iden nāmiye-i bahār-ı sürür şemme-i gedā-yı çeşngāh-ı devlet ü iḡbālīñ olsun! Şebistān-ı ye's ü ḥırmānda piçideḡi-i köhne-liḥāf-ı *iḡdā'r-rāḥateyn*⁵⁸⁰ ile i'ānet-i sitāre-i

⁵⁷² mīrleriñ pād-şāhlarıñ: mīrlerin pād-şāhların İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

⁵⁷³ Mef'ûlü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün (Nevres).

⁵⁷⁴ devletlü, 'ināyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni' am, efendim, sultānım ḥazretleriniñdir: efendimiñdir İ1; devletlü, 'ināyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni' am efendimiñdir İ2; devletlü, 'ināyetlü merḥametlü, efendim, sultānım ḥazretleriniñdir S; – İ3; emr ü fermān B.

⁵⁷⁵ Sultān-ı zamān dāver-i devrān Sultān Muştafā Ḥān *ḥalleda'llāhu ḥilāfetehu ilā-āḥirü'z-zamān* ḥazretleri taht-ı 'āli-baht-ı Oşmāniye cülüs buyurduḡlarında itlāk ümīdiyle müşārün ileyh Çelebi-zāde efendimize Bursa'dan yazılan 'arz-ı ḥāl İ1; Sultān Muştafā tahta cülüsleri eşnāsında şeyhü'l-İslām-ı sābık Çelebi-zāde'ye itlāk ümīdiyle Bursa'dan yazılan 'arz-ı ḥāl şüretidir İ2; Cennet-mekān Sultān Muştafā taht-ı 'āli-bahta cülüs buyurduḡları eşnāda Anaṭolı'dan munfaşıl şeyhü'l-İslām-ı sābık Çelebi-zāde Efendi merḥūma itlāk ümīdiyle Bursa'dan yazılan 'arz-ı ḥāl şüretidir S; Cülüs-ı Muştafā Ḥānīde itlāk ümīdiyle müşārün ileyhe Bursa'dan taḥrīr olunmuşdur İ3; Pād-şāh-ı 'ālem-penāh Sultān Muştafā efendimiz taht-ı 'āli-bahta sa'ādetle cülüs buyurduḡlarında ol eşnāda şadr-ı Anaṭolı'dan munfaşıl şeyhü'l-İslām-ı sābık Çelebi-zāde Efendi merḥūma itlāk [ümīdiyle Bursa'dan yazılan 'arz-ı ḥāl şüretidir] K; Sultān Muştafā ḥazretleri taht-ı 'āliye cülüs buyurduḡları eşnāda şeyhü'l-İslām-ı sābık Çelebi-zāde Efendi ḥazretlerine itlāk ümīdiyle Bursa'dan yazılan 'arz-ı ḥāl İ4; Cülüs-ı Muştafā Ḥānīde itlāk ümīdiyle müşārün ileyhe Bursa'dan taḥrīr olunmuşdur M.

⁵⁷⁶ merāḥim-perverā efendim: – İ1.

⁵⁷⁷ meserret-ittisām: meserret-irtisām İ2, S, İ3, K, M.

⁵⁷⁸ hengām-ı: eyyām-ı S, B.

⁵⁷⁹ meymenet-irtisāmda: meymenet-ittisāmda İ3, M.

⁵⁸⁰ احدی الراحتين "El-ye'sü iḡdā'r-rāḥateyn" "Umutsuzluk iki rahattan biridir." anlamında Arapça bir atasözü. Türkçedeki, "Ya devlet başa ya kuzgun leşe" atasözünün muadilidir.

ṭālī⁶ den kaṭ⁶-ı ser-riṣṭe-i ārzū olunmaḡda⁵⁸¹ āsāyiṣ-i fi'l-cümle muḡarrer⁵⁸² olduğı gibi ōubḡgāh-ı ümīde dağı verā-yı ufḡ-ı iḡtimālden zuhūr-ı ṭālī⁶-a-ı āftāb-ı murād intizārı vesīle-i tefriḡa-ı esbāb-ı rāḡat u ārām idüği müselleme-i nezd-i aṣḡāb-ı nazār olmağın pertev-i āftāb-ı cemāl-i Muṣṭafāvī⁵⁸³ tārik-niṣinān-ı peygüle-i⁵⁸⁴ ġurbete irā⁶-et-i meṣ⁶-ale-i ōem⁶-a-ı ārzū idüp, **beyt**

Menzil-i vaṣl çün buved nezdik

Āteṣ-i ōevḡ tizter gerded⁵⁸⁵

mefhūmı ḡānmān-sūz-ı ōabr u ḡarār ve ber-hem-zen-i hengāme-i iḡtidār olmuṣdur. Bu zamān-ı emānda iḡrāz-ı furṣat-ı dest-girī vü iḡsān buyurılıp kilid-i ḡufl-ı kālbüd-i istiklāl elde ve kemer-ḡancer-i mücevher-i iḡbāl belde iken fetḡ-i ebvāb-ı murād-ı nā-kāmān ve ḡall-i ⁶uḡde-i müṣkile-i ġüm-nāmān buyurulmaḡ niyazıyla dāmen-i ḡurṣid-ṭrāz-ı ōadr-ı ser-efrāza⁵⁸⁶ āvīzān ve tengnā-yı ġurbetde ⁶aceze-i evlād u ⁶ıyāl ile evvelkinden⁵⁸⁷ ziyāde ḡayrān u⁵⁸⁸ perīṣān olduđmızı⁵⁸⁹ ke-mā-fi'l-evvel ⁶arz⁵⁹⁰ u inhā ve zuhūr-ı himmet-i belā-gerdān-ı İskenderānelerin istid⁶-ā⁵⁹¹ buyurmaları⁵⁹² bābında emr ü fermān devletlü, ⁶ināyetlü, merḡametlü efendimiñdir⁵⁹³.

[16]

[İ1 22b-23b; İ2 25b-26a; İ3 17a-17b; İ4 10b-11b; A 11a-11b; B 13b-14a; K 13b-14b; M 37b-39a; S 12b-13a]

Def a Müṣārün İleyh Çelebi-zāde Efendi Merḡūma Bursa'dan Yazılan ⁶Arz-ı ḡāl⁵⁹⁴

⁵⁸¹ olunmaḡda: olmaḡda İ4.

⁵⁸² muḡarrer: – İ3.

⁵⁸³ Muṣṭafāvī: Muṣṭafā İ3.

⁵⁸⁴ peygüle-i: – İ1.

⁵⁸⁵ Kavuşma zamanı yaklaştıkça arzu ateṣi daha da ōiddetlenir. (Farsça bir atasözü)

منزل وصل چون بود نزدیک

آتش شوق تیزتر گردد

Fâilâtün/Mefâilün/Feilün(Fa'lün)

⁵⁸⁶ ser-efrāza: ser-efrāh İ1.

⁵⁸⁷ evvelkinden: evvelkiden İ1, İ2, S, İ3, K, B.

⁵⁸⁸ u: – İ4, K.

⁵⁸⁹ olduğmızı: – S, B.

⁵⁹⁰ ⁶arz: ⁶arüz İ4.

⁵⁹¹ A nüshasında buraya kadarı eksik.

⁵⁹² buyurmaları: buyurulmaları S, B.

⁵⁹³ emr ü fermān devletlü, ⁶ināyetlü, merḡametlü, efendimiñdir: emr ü fermān devletlü efendimiñdir İ1, İ3; – İ4; emr ü fermān devletlü, ⁶ināyetlü, efendimiñdir İ2; emr ü fermān devletlü, efendim sultānım ḡazretleriniñdir S, K; emr ü fermān efendimiz ḡazretleriniñdir B.

⁵⁹⁴ Def a merḡūm müṣārün ḡazretlerine Bursa'dan gönderdiđi ⁶arz-ı ḡāldir İ4; Def a Çelebi-zāde merḡūma Bursa'dan yazılan ⁶arz-ı ḡāl İ2; Müṣārün ileyh cennet-mekān efendimiz merḡūma İstanbul'dan [ma⁶zül] iken Bursa'dan yazılan ⁶arz-ı ḡāl-i ōikāyet-me⁶āldir İ1; Müṣārün ileyh

Keremkārā! ʿİnāyet-şiʿārā! Merāḥim-perverā! Efendim, sultānım *eṭāla'llahu beḳāhu*⁵⁹⁵ ḥāzretleri, **beyt**⁵⁹⁶

Derdimi söylesem cihān tūtuşur

Dimesem cismim iḳre cān tūtuşur⁵⁹⁷

tīr-endāz-ı sitem-perdāz-ı rūzgārīñ kemān-ı dehmenī-i tehem-tenīsinden⁵⁹⁸ perrān olan nüşābe-i ḥāṭır-nişān-ı āzārdan bu āmācgāh-ı tīr-bārān-ı⁵⁹⁹ belā-yı ğurbete⁶⁰⁰ işābet iden sehm-i nā-güvārīñ açdığı zaḥm-ı merhem-nā-peṣīr-i renc ü ʿanāyı yedi seneden berü ne şekil cerrāḥ-ı⁶⁰¹ şāḥib-vuḳūf-ı mürüvvete açdımsa ḥoḳḳa-ı bī-dārū-yı⁶⁰² ʿacz u ḳuşūrın mişāl-i ḥoḳḳa-ı şuʿbede-bāz meydāna atup, [**mışr**]a⁶⁰³

Len yūsliḥa⁶⁰⁴l-ʿatṭāru mā efsede⁶⁰⁵d-dehru⁶⁰⁶

mazmūnuñ ḳehre-i ümīdime ṭabānḳe-i dest-i red itdi ve tecerruʿ-ı zehr-āb-ı gülü-ğüdāz-ı⁶⁰⁷ firāḳ ile ser-ā-pāy-ı eczā-yı aʿzāya sereyān iden⁶⁰⁸ derd-i ārām-sūz-ı iştıyāḳı ʿālem⁶⁰⁹-efrāz-ı ʿarşa-ı *ene ve lā-ġayrī*⁶¹⁰ olan eṭıbbā-yı nabz-āşnānıñ her ḳaḅırsına ʿarz⁶¹¹ eyledimse, **beyt**⁶¹²

Kimi⁶¹³ ğördüñ ki murād ala ğamıñ baya⁶¹⁴ diye

Vāy o bīmāra⁶¹⁵ ki her derdın⁶¹⁶ eṭıbbāya diye⁶¹⁷

İstanbul'dan maʿzül iken Bursa'dan yazılmışdır İ3; Defʿa müşārün ileyh ḥāzretlerine Bursa'dan yazılan B; Müşārün ileyhe İstanbul'dan maʿzül iken Bursa'dan yazılmışdır M.

⁵⁹⁵ اطال الله بقاء Allah ömrünü uzatısın.

⁵⁹⁶ keremkārā, ʿināyet-şiʿārā, merāḥim-perverā, efendim, sultānım, اطال الله بقاء ḥāzretleri beyt: – İ1, İ3; keremkārā, ʿināyet-şiʿārā, merāḥim-perverā, efendim, sultānım, اطال الله بقاء ḥāzretleri İ4; keremkārā, ʿināyet-şiʿārā, merāḥim-perverā, efendim, sultānım, اطال الله بقاء ḥāzretlerinin beyt

⁵⁹⁷ Fâilâtün(Feilâtün)/Mefâilün/Feilün

⁵⁹⁸ dehmenī-i tehem-tenīsinden: dehmenī-i tōhmet benden M; senden B.

⁵⁹⁹ tīr-bārān-ı: tīr İ3.

⁶⁰⁰ ğurbete: ğurbeti A.

⁶⁰¹ cerrāḥ-ı: ḳerāĝ-ı İ1, M.

⁶⁰² bī-dārū-yı: بی داروری İ1.

⁶⁰³ ʿ: – İ4.

⁶⁰⁴ یصلح: یصلح İ1, İ3, İ4, A, K.

⁶⁰⁵ افسده: افسده İ1, İ3, İ4, A, B, K, S.

⁶⁰⁶ Zamanın bozduĝunu attar asla düzeltemez.

لن یصلح العطار ما افسده الدهر

⁶⁰⁷ gülü-ğüdāz-ı: gülü-gir-ez İ1; gülü-güzār-ı İ4, İ2, M.

⁶⁰⁸ iden: – İ1.

⁶⁰⁹ ʿālem: –İ1.

⁶¹⁰ ene ve lā-ġayrī: انا رلا غیری A.

⁶¹¹ ʿarz: ʿarz-ı ḥāl A.

⁶¹² beyt: – İ4.

⁶¹³ Kimi: ḥekīmi M.

⁶¹⁴ bāya: pāye İ1, A, K, S.

āvāzesi sāmi⁶¹⁵ a-ı cānıma yetdi. ‘ Ālı-himmetā! Zaḥmım nāsūr⁶¹⁸ ve derdim imtizāc-ı taḅāyi⁶¹⁹ -i edviyeden mehcūr idügi eger-çi⁶¹⁹ çehre-perdāzān-ı⁶²⁰ nigāristān-ı naẓar u istidlāl naẓarında muḥtāc-ı iḳāmet-i berāhın degildir, lākin⁶²¹, beyt⁶²²

Çünın ki nāle⁶²³ zi-dil⁶²⁴ cūşed ü⁶²⁵ nefes ne-zenem⁶²⁶

‘ Aceb me-dār ger āteş ber-āverem çü-çenār⁶²⁷

ibtidā-yı ıard u tağrībimde⁶²⁸ gāh Saḳız cezīresi sengistānında⁶²⁹ ve gāh Girid kūhistānında⁶³⁰ murā⁶³¹ i-i iḳtizā-yı evzā⁶³² -ı zamān olan ebnā-yı vaḳtiñ; bu, mevāliden ma⁶³¹ rūf bir⁶³¹ ādemdir, inḳılāb-ı dōlāb-ı⁶³² zamān ile böyle bir çāh-ı nā-ḳa⁶³¹ r-yāba dūşmüş, dest-māyedārān-ı⁶³³ mürüvvetden biri bir gün ilḳā-yı rīsmān-ı ‘ ināyet ile bunıñ elin tutar ve⁶³⁴ dād-ḥ⁶³⁴ vāhān-ı pāygāh-ı⁶³⁵ ülfetden biri feryādına yeter, lāzıme-i ḥazm u iḥtiyāı-ı cebr-i⁶³⁶ şikest-i ḥāıırında ri⁶³⁶ āyet-i merāsım-i ihtimāmdır⁶³⁷, diyü tarḥ itdikleri mecālīs ü maḥāfilde idāre-i aḳdāḥ-ı encām-ı kār ve mevācib-i ikrām u⁶³⁸ iḥtirāmda bezl-i mā-melek-i iḳtidār iderler idi ve bu⁶³⁹ tarıḳ ile bu āvāre-i beyābān-ı ḥırmān daḥı āvıḥte-i dāmen-i tecellüd ü nāmūsı⁶⁴⁰ olup muḥāfaẓa-ı neng ü⁶⁴¹ nāmūs

⁶¹⁵ bīmāra: bī-çāre İ3.

⁶¹⁶ derdin: derdiñ İ1, İ4, B, K, S.

⁶¹⁷ Feilātün(Fāilātün)/Feilātün/Feilātün/Feilün (Nevres).

⁶¹⁸ nāsūr: nā-sūd İ1, İ2, İ3, İ4, A, K, S.

⁶¹⁹ eger-çi: – A, S, B.

⁶²⁰ çehre-perdāzān-ı: çehre-perdāz-ı A, S, B.

⁶²¹ lākin: – A.

⁶²² beyt: – İ4.

⁶²³ ki nāle: nāle ki İ3.

⁶²⁴ zi-dil: zeden A.

⁶²⁵ ü: – A, S, B.

⁶²⁶ ne-zenem: terennüm A.

⁶²⁷ İçimde feryatlar kopsa da nefes bile almıyorum, bu yüzden çınar gibi ateş çıkarırsam şaşırma. (Urfi-i Şirāzi)

چنين كه ناله ز دل جوشد و نفس نزنم
عجب مدار كراتش بر آورم چو چنار

Mefāilün/Feilātün/Mefāilün/Feilün

⁶²⁸ tağrībimde: teğarrübümde İ1, İ2, İ3, K.

⁶²⁹ sengistānında: sengistānımd* İ4.

⁶³⁰ kūhistānında: kūhistānımd* İ4.

⁶³¹ ma⁶³¹ rūf bir: bir ma⁶³¹ rūf İ3.

⁶³² dōlāb-ı: – A, S, B.

⁶³³ dest-māyedārān-ı: dest-māyedār-ı İ3.

⁶³⁴ ve: – A, S.

⁶³⁵ pāygāh-ı: bārgāh-ı M.

⁶³⁶ cebr-i: ḥaber A.

⁶³⁷ ihtimāmdır: iltimāmdır M.

⁶³⁸ ikrām u: – A, B; – ikrām S.

⁶³⁹ ve bu: diyü İ4.

⁶⁴⁰ nāmūsı: nāmūs M; nāblūsı İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

⁶⁴¹ ü: – İ4.

iderdim. Bir kaç ay⁶⁴² belki bir kaç sene bu hâlet-i mecmûle⁶⁴³ üzre güzerân idüp yâr
u ağıyardan âşâr-ı teveccüh ü⁶⁴⁴ cânibdârî bedîdâr⁶⁴⁵ olmamağla, **beyt**⁶⁴⁶

Yârân⁶⁴⁷ be-rûz-ı hâdişe⁶⁴⁸ yâr-ı cihân şevend⁶⁴⁹

Çün yâr şod zamâne heme mihrbân şevend⁶⁵⁰

medlülünce ber-cümle⁶⁵¹ rû-gerdân ve belki, **beyt**

Ez-seg-i derende îmen mî-şevend her k'û nişest

Her ki ber-üftâde gîred saht ez-seg kemter est⁶⁵²

müfâdından ğafletle her biriniñ dendân-feşârî-i sitem ü melâmeti⁶⁵³ pîrâhenim kabâ
itmiş idi ve keş-â-keş-i⁶⁵⁴ ser-pençe-i izîrâb ile girîbânım güşe-i dâmânıma⁶⁵⁵ yetmiş
idi. **Қıт'а**

Leğad hinte min tûli⁶⁵⁶l-mağâmi ve men yeğum

Ṭavîlen yehinu min ba' di mâ kâne mükremen

Ve tûlu mağâmi'l-mâ'î⁶⁵⁷ fi mustağarrihi

Yuğayyiruhu⁶⁵⁸ levnen ve reyhan ve maṭ' amen⁶⁵⁹

⁶⁴² ay: mäh İ3, M.

⁶⁴³ mecmûle: mechûle İ2, İ4, A, B, K, S.

⁶⁴⁴ ü: – A.

⁶⁴⁵ bedîdâr: bedîd İ2.

⁶⁴⁶ beyt: beyt li-münşi'îhi İ1; – İ3, İ4.

⁶⁴⁷ yârân: bārân İ4.

⁶⁴⁸ hâdişe: [teng] İ1.

⁶⁴⁹ şevend: şevend İ4.

⁶⁵⁰ Zor günde el aleme dost olurlar; talih yaver gidince şefkatli (dost) görünürler. (Urfî-i Şîrâzî)

ياران بروز حادثه يار جهان شوند
چون يار شد زمانه همه مهربان شوند
Mef'ûlü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün

Beytin orijinali:

ياران بروز حادثه برق جهان شوند
چون يار شد جهان همگی مهربان شوند

Yârân be-rûz-ı hâdişe berķ-i cihân şevend
Çün yâr şod cihân hemegi mihrbân şevend

⁶⁵¹ ber-cümle: ser-cümle İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, S.

⁶⁵² Kişi oturunca yırtıcı köpekten emin olunur. (O halde) düşmüşlere saldıranlar köpekten daha aşağıdır.

از سگ درنده ایمن می شود هر کو نشست
هر که بر افتاده گیرد سخت از سگ کمتر است
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

⁶⁵³ melâmeti: melâleti B.

⁶⁵⁴ keş-â-keş-i :güşâyîş-i İ1, İ3, A, B.

⁶⁵⁵ dâmânıma: dâmâna İ3.

⁶⁵⁶ طول: – İ1.

⁶⁵⁷ مقام المرء: مقام الماء İ2.

Bākī, luṭf u kerem devletlü, ‘ināyetlü, re’fetlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulṭānım *eṭāla’llahu beḳāhu*⁶⁶⁰ ḫāzretleriniñdir⁶⁶¹.

[17]

[İ1 24a-24b; İ2 26a-26b; İ3 18a; İ4 11b-12a; A 11b-12a; B 14b-15a; K 14b-15a; M 40a-41a; S 13a-13b]

**Def a Müşārün İleyh Cennet-mekān Çelebi-zāde Efendimiz Merḫūma Burusa’dan
Yazılan Niyāz-nāme⁶⁶²**

Hest⁶⁶³ peygāmī me-rā bā-ḳāşid-ı müşkīn-nefes

Süst mī-cünbed şabā ey şubḫ kār-ı tū’s t u bes⁶⁶⁴

Pīş-i ḫurşidī⁶⁶⁵ me-rā kārī’s t ü ān geh ḡayr-ı şubḫ

K’ist k’ü der-pīş-i ḫurşidī tevāned zed⁶⁶⁶ nefes⁶⁶⁷

Şeb-i zūlmānī-i fīrāḳda⁶⁶⁸ pīçidegān-ı⁶⁶⁹ kilim-pare-i ḫasrete peyker-i şabāḫ şubḫ-ı maḫşerden dūrter iken nāme-i niyāzı bāl-yārī-i ḫamāme-i reng-perīde ile itāre-i

⁶⁵⁸ تغییر: یغیره İ1; تغییر İ3.

⁶⁵⁹ Uzun süre makamda kaldığından sıradanlaştın. Çünkü bir kimse uzun süre bir yerde kalırsa çok kıymetli iken değersizleşir. Suyun uzun süre aynı yerde kalması, onun rengini, kokusunu ve tadını değiştirir.

لقد هنت من طول المقام و من بقم
طويلا يهن من بعد ما كان مكرما
و طول مقام الماء في مستقره
يغيره لونا و ريحا و مطعما

⁶⁶⁰ اطال الله بقاءه Allah ömrünü uzatsın.

⁶⁶¹ luṭf u kerem devletlü, ‘ināyetlü, re’fetlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim, sulṭānım, بقاءه اطال الله ḫāzretleriniñdir: luṭf u kerem efendimiñdir İ1; luṭf u kerem devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘am efendimiñdir İ2; luṭf u kerem devletlü, efendim ḫāzretleriniñdir A; luṭf u kerem devletlü, ‘ināyetlü, re’fetlü, efendim, sulṭānım, بقاءه اطال الله ḫāzretleriniñdir S; kerem efendimiñdir İ3; luṭf u kerem ḫāzretleriniñdir B.

⁶⁶² Def a müşārün ileyh Çelebi-zāde Efendi ḫāzretlerine Burusa’dan taḫrīr olunan ‘arz-ı ḫāl İ4; Def a Burusa’dan Çelebi-zāde merḫūma yazılan ‘arz-ı ḫāl şüretidir İ2; Def a müşārün ileyh Çelebi-zāde merḫūma Burusa’dan yazılan ‘arz-ı ḫāl şüretidir A; Def a müşārün ileyh Çelebi-zāde merḫūma Burusa’dan yazılan ‘arz-ı ḫāl şüretidir S; Müşārün ileyhe Burusa’dan yazılmışdır İ3; Def a müşārün ileyh Çelebi-zāde Efendi merḫūma Burusa’dan yazılan ‘arz-ı ḫāl şüretidir K; Def a müşārün ḫāzretlerine Burusa’dan B.

⁶⁶³ Hest: est İ1; heşt İ3.

⁶⁶⁴ kār-ı tū’s t u bes: kār’s t u bes İ1; kār-ı tū’s t bes A; kārī’s t u bes M; u kārī’s t u bes İ3.

⁶⁶⁵ ḫurşidī: ḫurşid A, B, S.

⁶⁶⁶ zed: زد İ1.

⁶⁶⁷ Misk nefesli bir haberciyle önemli bir işim var. Saba rüzgarı yavaşça esiyor, ey sabah bu senin işindir, yeter. Benim bir güneşle bir meselem var; ama güneşin karşısında gündüzden başka kim konuşabilir? (Selmân-ı Sâvecî)

هست پیغامی مرا با قاصد مشکین نفس
سست می جنبید صبا ای صبح کار توست و بس
پیش خورشیدی مرا کاریست و انکه غیر صبح
کیست کو در پیش خورشیدی تواند زد نفس
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

cānib-i maḫṣūd itmeyüp şubḥ ile muḫāṭaba itmek hîç degil şedâ'id-i miḫnet-i ḡurbetle ḫırmen-i sāmān-ı⁶⁷⁰ 'aql u şu'ūra düşen āteş-i kā'ināt-süz-ı ḫayret⁶⁷¹ belāsıdır, yoḫsa 'ināyetlü efendimiziñ 'atebe-i āsmān-mertebe-i devletlerine du'ā-yı devām-ı eyyām-ı sa'ādetlerini mutazammın 'arz-ı ḫālī⁶⁷² dest-yārī-i şubḥ ile iṣāl ü teblīḡ fikri şeb-pereyi bārgāh-ı sulṭān-ı nücūma nām-zed-i sefāret itmek⁶⁷³ gibidir. 'Ināyetkārā! Perīşānī-i siyāḫ-ı kelām-ı 'adīmü'l-intizāmım mestūr-ı naẓar-ı 'ayb-pūş buyurulmazsa ser-ā-pāy-ı saḫīfe-i nāme-i niyāzım nişāne-i engüşt-i 'itirāz ile nümüdār-ı mecmū'a-ı ḫakkāk olur. Nice müddetden berü zevāyā-yı ḫarābe-ḫāne-i ḡurbetde ḫadīmden mübtelā oldıḡım 'ilel ü⁶⁷⁴ emrāz-ı müzmine nümüne-nümāy-ı şekl-i müsīḫār olan cism-i nizārımı fersūde-i pāy-mālī-i işkence itdikçe, terettüb⁶⁷⁵ iden za'f-ı zarūrī daḫı a'şāb-ı mefāşıl-ı derk ü şu'ūrı ber-hem-ḫorde-i kelāl ü fütūr itmekle o⁶⁷⁶ ḫudret⁶⁷⁷ ḫalmadı ki ber-vech-i ihtimām intizām u insicāmı⁶⁷⁸ iltizām olunan kelāmım hezeyān-ı ḫaste-i nefes-güsisteden⁶⁷⁹ mütemāyiz yāḫud taḫsīn-i vuḫūfmend⁶⁸⁰ degil āferīn-i bī-vuḫūfī ḫā'iz⁶⁸¹ olabile. Keyfiyet-i ḫālımız mü-be-mü ma'lūm-ı zihni-i mü-şikāfları olmaḡla, **beyt**

Ehl-i himmet-rā mükerrer derd-i ser dāden⁶⁸² ḫaṭā'st
 Ārzū-yı her dü-'ālem-rā ez'ü yek-cā ṭaleb⁶⁸³

müfādıyla iktifā olunmuşdur. Bāḫī, luṭf u kerem devletlü efendimiñdir⁶⁸⁴.

⁶⁶⁸ firāḫda: firāḫd* İ4.

⁶⁶⁹ piçidegān-ı: piçidekārān-ı A, S, B.

⁶⁷⁰ sāmān-ı: – A, S, B.

⁶⁷¹ ḫayret: – İ2.

⁶⁷² 'arz-ı ḫālī: 'arz-ı ḫāl İ4.

⁶⁷³ itmek: – İ1.

⁶⁷⁴ ü: – S, B.

⁶⁷⁵ terettüb: tertīb A, S, B.

⁶⁷⁶ o: – A; ve S, B.

⁶⁷⁷ ḫudret: قدرت İ3.

⁶⁷⁸ insicāmı: encāmı A.

⁶⁷⁹ güsisteden: küşteden İ1; güsiste İ3.

⁶⁸⁰ vuḫūfmend: vuḫūfumdan İ3.

⁶⁸¹ ḫā'iz: cā'iz İ3, M.

⁶⁸² ser-dāden: ser-dād İ3.

⁶⁸³ Himmet ehlinin başını sürekli ağrıtmak hatadır. Her iki dünyanın saadetini sadece ondan iste. (Sâib-i Tebrizî)

اهل همت را مکرر درد سر دادن خطاست
 آرزوی هر دو عالم را از و یکجا طلب
 Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

⁶⁸⁴ bāḫī, luṭf u kerem devletlü efendimiñdir: bāḫī kerem efendimiñdir İ4, İ2, S, K, B; bāḫī, kerem A; – İ3.

[18]

[İ1 24b-25a; İ2 26b-27a; İ3 18a-18b; İ4 12a; A 12a-12b; B 15a-15b; K 15a; M 41a-43a; S 13b-14a]

Def ā Müşārün İleyh Çelebi-zāde Efendimiz Merhūma Burusa'dan Yazılan 'Arz-ı
Hāl⁶⁸⁵

Keremkārā! Şümāre-i⁶⁸⁶ eyyām-ı ikbālīñiz isnād-ı tōhmet-i nā-kerde ile vaṭanından dūr olan āvāre ġarībleriñ⁶⁸⁷ müvāzī-i қаṭarāt-ı sirişk-i ḥasreti ve a' dād-ı a' vām-ı devlet ü iclālīñiz şu'bede-bāzī-i rūzgār-ı kem-furşat ile ḥānmān u⁶⁸⁸ aḥbāb u iḥvānından mehcūr olan bī-çāreleriñ⁶⁸⁹ müsāvī-i ġumūm-ı⁶⁹⁰ müte'ākībū'l-hücūm-ı ḥayreti olmaқ da' avātı resānīde-i bārgāh-ı pād-şāh-ı bī-niyāz kılındıқdan soñra 'arza-dāşt-ı bende-i қadīmleridir ki teferruқ-ı esbāb-ı cem' iyyet-i ḥātır şerḥ-i perīşānī-i ḥāl-ı zāra māni' oldığından başқа izḥār-ı çī'-gūnegī-i mā-cerā-yı ġurbet ve iş'ār-ı keyfiyyet-i 'illet⁶⁹¹ ü kıllet ḥātır-ı rūşen-dilān-ı mişķāt-ı mürüvvete irāş-ı ġubār-ı ḥüzn ü riқķat ve dīde-i 'ibret-bīn-i⁶⁹² aşḥāb-ı ḥālete icāb-ı girye-i şefaқat idecegi muқarrer olmağın, **beyt**

Merā derdī'st ender-dil eger ġüyem zebān sūzed

Ve ger pinhān konem tersem ki mağz-ı⁶⁹³ üstüñ vān sūzed⁶⁹⁴

medlūli, **beyt**

Çünīn ki nāle zi-dil cūşed ü⁶⁹⁵ nefes ne-zenem

'Aceb me-dār ger āteş ber-āverem çü çenār⁶⁹⁶

⁶⁸⁵ Def a müşārün ileyh Çelebi-zāde Efendi merhūma Burusa'dan yazılan İ4; Def a müşārün ileyh Çelebi-zāde'ye Burusa'dan irsāl olunan 'arz-ı ḥāl İ2; Def a müşārün ileyh Çelebi-zāde merhūma yazılan 'arīza-ı selise şüretidir A; Def a müşārün ileyh Çelebi-zāde Efendi merhūma Burusa'dan yazılan 'arz-ı ḥāl şüretidir S; Def a müşārün ileyh Burusa'dan yazılmışdır İ3, M; Def a müşārün ileyh Çelebi-zāde Efendi merhūma Burusa'dan yazılan 'arz-ı ḥāl K; Def a müşārün ileyh ḥazretlerine Burusa'dan B.

⁶⁸⁶ şümāre-i: şümārī-i İ3, M.

⁶⁸⁷ ġarībleriñ: ġarīblerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

⁶⁸⁸ u: – A, S, B.

⁶⁸⁹ bī-çāreleriñ: bī-çārelerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

⁶⁹⁰ ġumūm-ı: ġamām-ı İ1.

⁶⁹¹ 'illet: غلت S.

⁶⁹² 'ibret-bīn-i: 'ibret İ3.

⁶⁹³ mağz-ı: mağzā İ3.

⁶⁹⁴ Gönülde bir dert vardır, söylersem eğer dil yanar ve eğer gizlersem, korkarım ki kemik iliği yanar. (Sa'di)

مرا دردبست اندر دل اگر گویم زبان سوزد
و گر پنهان کنم ترسم که مغز استخوان سوزد
Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

⁶⁹⁵ ü: – İ1, İ3.

vetiresiyle ketm-i sūziş-i derūn eger-çi⁶⁹⁷ vesile-i ihtirāk-ı sāmān-ı cāndır, velik⁶⁹⁸,
beyt⁶⁹⁹

Gird-bād-ı⁷⁰⁰ āteşem tersem ki sūzed āsmān

Piş-reh-i Nev-res me-gîr in ser-be-şahra-dāde-rā⁷⁰¹

zer-varak-ı⁷⁰² ṭab-ı şafā-sirişt-i kerīmānelerini şerāre-i āteşin-ta' bîr-i⁷⁰³ sūz u
güdāzdan şıyānet kaşdıyla ney-pāre-i kalem⁷⁰⁴ ruḥşat-ı cünbiş⁷⁰⁵ virilmeyüp
isti' lām-ı hāl havāle-i kalb-ı ilhām-āšnā-yı kerīmāneleri olundu. Bākî, emr ü fermān
devletlü, ināyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni'am⁷⁰⁶ efendim, sulṭānım
hāzretleriniñdir⁷⁰⁷.

[19]

[İ1 22a-22b; İ2 27a-27b; İ3 16b-17a; İ4 12a-13a; A 12b-13a; B 15b-16a; K 15a-16a; M 36a-37b; S 14a-15b]

**Şeyhü'l-İslām-ı Sābık Cennet-mekān Firdevs-āşiyān Çelebi-zāde Efendimiz Merḥūm
Bursa Kādīsı İken Yazılan Du' ā-nāme⁷⁰⁸**

⁶⁹⁶ İçimde feryatlar kopsa da nefes bile almıyorum, bu yüzden çınar gibi ateş çıkarırsam şaşırma.
(Urfi-i Şîrâzî)

چنين كه ناله ز دل جوشد و نفس نزنم
عجب مدار گر آتش بر آورم چو چنار
Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün

⁶⁹⁷ eger-çi: ger-çi A, B.

⁶⁹⁸ velik: – A, S, B.

⁶⁹⁹ beyt: – İ4.

⁷⁰⁰ gird-bād-ı: گربان İ3.

⁷⁰¹ Bir ateş kasırgasıyım, korkarım ki gökyüzü yanacak. Bu, çöle doğru yola koyulmuş Nevres'in yolunu tutmayın. (Nevres)

گردباد آتشم ترسم كه سوزد آسمان
پيش ره نورس مگير اين سريصحرا داده را
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

⁷⁰² zer-varak-ı: دروق İ3.

⁷⁰³ āteşin-ta' bîr-i: āteşin-ta' bîr ü A, S, B.

⁷⁰⁴ kalem: kalem A.

⁷⁰⁵ cünbiş: – A.

⁷⁰⁶ veliyyü'n-ni'am: – İ4, S.

⁷⁰⁷ bākî emr ü fermān devletlü, ināyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni'am, efendim, sulṭānım
hāzretleriniñdir: – İ1, A, İ3; bākî, emr ü fermān devletlü, ināyetlü, merḥametlü, veliyyü'n-ni'am
efendimiñdir İ2; bākî, emr ü fermān devletlü, ināyetlü, merḥametlü, efendim sulṭānımıñdir K; bākî,
emr ü fermān efendimiñdir B.

⁷⁰⁸ Def a müşārün ileyh Bursa kādīsı iken āsitāneden yazılan du' ā-nāme-i mergübe şüretidir A;
Def a müşārün ileyh Bursa kādīsı iken āsitāneden yazılan du' ā-nāme-i belāgat-ünvāndir İ4; Def a
müşārün ileyh Bursa kādīsı iken āsitāneden yazılan du' ā-nāme İ2; Def a müşārün ileyh Bursa
kādīsı iken āsitāneden yazılan du' ā-nāme şüretidir S, B; Şeyhü'l-İslām Çelebi-zāde 'Āşım Efendi
Bursa kādīsı iken taḥrîr ü irsāl olunmuşdur İ3, M; Def a müşārün ileyh merḥūm Bursa kādīsı iken
āsitāneden yazılan du' ā-nāme şüretidir K.

Tā ki⁷⁰⁹ tevsen-i muṭallā-kecīm-i mihr pehnā-yı fezā-yı sipihride gāh cānib-i hāverde ṣāh-ı encüm-sipāh-ı⁷¹⁰ māhı pā-zede-i cevelān-ı tünd ü⁷¹¹ tiz ve gāh semt-i bāḡterde mīr-āḡūr-ı ṣem^c-i ṣeb-ārāya teslīm-i ṭavīle-i sitiz eyleye; ^cināyetlü efendim, sulṭānım⁷¹² ḡazretleriniñ dāḡ-güşāy-ı sīne-i mihr ü⁷¹³ māh-ı tābdār ve revnaḡ-efzāy-ı encümen-i dü-pād-ṣāh-ı⁷¹⁴ ḡahhār olan sitāre-i cihān-fürüz-ı⁷¹⁵ iḡbāl ve kevkeb-fürüz-ı cāh u celālleri rüşenger-i menāzır-ı zemīn ü zamān ve ṣu^cle-güster-i ṣebistān-ı imkān olup gevher-i⁷¹⁶ girān-māye-i⁷¹⁷ kān-ı vüçüd ve kān-ı bī-ḡa^c r u būn-i cevāhir-i su^c üd⁷¹⁸ olan vüçüd-ı mes^c üd-ı⁷¹⁹ firişte-nümüd ve zāt-ı maḡmūd-ı mekremet-endüdları visāde-pīrāy-ı kāṣāne-i devlet ve mesned-ārāy-ı bālā-ḡāne-i ^cizz ü ḡaṣmet olmaḡ du^c ā-yı icābet-der-ḡafāsı ṣubḡ u mesā resānīde-i mesāmi^c-i sevākin-i⁷²⁰ arz u semā kılındıḡı ḡilālde ^carza-dāṣt-ı ^cabd-ı ḡadīm ü bende-i müstedīm oldur ki ṣandūḡatu'l-ma^c ārif-i cibillet-i⁷²¹ laṭifelerinde merküz⁷²² ve mir^cātü'l-leṭā^cif-i fiṭrat-ı naṣīfelerinde mermüz leṭā^cif-i⁷²³ kerem-i āz-güdāz ve maḡāsin-i ḡulḡ-ı⁷²⁴ ḡalḡ-nevāz muḡtezāsınca bu tehī-māye-i bizā^cat-ı iḡbāl aḡvālinden istifḡād-ı⁷²⁵ pīrāmen-gerd-i ḡāṭır-ı vekḡād olur ise eger-çi, **beyt**

Der-keṣ-ā-keṣ búdeem ^cömrī^cst der-dest-i⁷²⁶ felek
Ḳufl-ı vesvāsem be-dest-i bī-vuḡūf üftādeem⁷²⁷

⁷⁰⁹ ki: – İ1, İ3.

⁷¹⁰ encüm-sipāh-ı: encüm-i māhī İ2, A, B, K, S.

⁷¹¹ ü: – A.

⁷¹² sulṭānım: – İ1, A, İ3.

⁷¹³ ü: – İ4.

⁷¹⁴ pād-ṣāh-ı: pād-ṣā*-ı İ4.

⁷¹⁵ cihān-fürüz-ı: cān-fürüz-ı İ1, İ3.

⁷¹⁶ gevher-i: ḡ S.

⁷¹⁷ girān-māye-i: gir*n-māye-i A.

⁷¹⁸ bī-ḡa^c r u būn-i cevāhir-i su^c üd: bī-ḡa^c r u būn-i cevāhir ü su^c üd İ3, M; bī-bün-i bī-ḡa^c r -ı cevāhir-i su^c üd S.

⁷¹⁹ olan vüçüd-ı mes^c üd-ı: – İ3.

⁷²⁰ sevākin-i: sākin-i İ1, İ4, İ2, K, B; – S; sākine-i İ3, M.

⁷²¹ cibillet-i: cibilliyet-i A, M.

⁷²² merküz: mezkūr M.

⁷²³ leṭā^cif-i: leṭā^cif ü S, B.

⁷²⁴ ḡulḡ-ı: ḡāḡḡ-ı A.

⁷²⁵ istifḡād-ı: istifād-ı İ1; istifsād-ı İ2; istifḡār-ı A.

⁷²⁶ der-dest-i: dü-dest-i İ3.

⁷²⁷ Bir kargaşa içerisindeyim, feleğin elinde geçen bir ömür. Kuruntuların anahtarım, ehli olmayan kişilerin eline düşmüşüm.

ammā yine el-ḥamdü li'llāhi⁷²⁸ te'ālā henüz çeşm-i⁷²⁹ pāsbān-ı reste-bāzār-ı⁷³⁰ vücūd ihtirās-ı emti'ā-ı ḥurrās u⁷³¹ kuvā ile⁷³² güşāde ve sīḥ⁷³³-engüşt-i 'ayyār-ı mergden sālīm ü āzāde olup şeb-tā-be-şabāḥ istid'ā-yı devām-ı 'ömr ü⁷³⁴ devletleri ile ḥalkā-cünbān-ı der-i icābetdir. Cenāb-ı Ḥudā-yı bī-çün zat-ı sa'adet-meşḥūnların āsīb-i āsiyāb-ı gerdün-ı dūndan me'mūn ve her emrlerinde⁷³⁵ bedreka-ı tevfiḳin⁷³⁶ refiḳ ü reh-nümūn idüp kirdār-ı 'ālem-pesend-i ma'delet-medārların her bār rızā-yı Kirdgārīsine⁷³⁷ maḳrūn eyleye. Āmīn. Keremkārā!⁷³⁸ Āb-yārī-i feyyāze-i İllāhī ve feyz-yārī-i⁷³⁹ şehāb-ı ināyet-i nā-mütenāhī ile reşk-i ḥadīka-ı cinān olan ḥātır-ı deryā-meḳātırılarına ḥutūr dā'ıyesiyle tavşife gelmez, ta'rīf ḳabūl itmez zāt-ı melek-şifātı medḥiyle müzeyyel bir ḳıṭ'a lügaz inşā ve ḥalli tevcīh-i nigāh-ı yek-deme ile nāḥunkārī-i 'aḳl-ı müşkil-güşālarına ihāle ḳılınmağın⁷⁴⁰ 'arīza-ı bendegī taḥrīrine⁷⁴¹ ictirā⁷⁴² olundu. Merāḥim-i bī-ğāye ve mekārīm-i bī-nihāyelerinden mütevaḳka' dır ki bu ḥāk-nişin-i bāb-ı⁷⁴³ mu'allā-cenābların ḥātır-ı müsteḫāblarından⁷⁴⁴ süpürde-i çārüb-ı⁷⁴⁵ nisyān buyurmayup ḡayre vāḳi'⁷⁴⁶ olan kerem-nāmelerinde⁷⁴⁷ olsun ḳā'ilim bir selām-ı meserret-peyāmıyla şād u ḥandān buyuralar⁷⁴⁸. Bāḳī, *eyyām-ı devlet ü iḳbāl mütezāyid bād*^{749 750}.

⁷²⁸ el-ḥamdü li'llāhi: bi-ḥamdü li'llāhi İ3.

⁷²⁹ çeşm-i: ḥışm-ı A.

⁷³⁰ reste-bāzār-ı: رسته بازار İ3.

⁷³¹ u: - A.

⁷³² ile: - B.

⁷³³ sīḥ: şeyḥ İ3.

⁷³⁴ ü: - S.

⁷³⁵ emrlerinde: umūrlarında İ1, İ3.

⁷³⁶ tevfiḳin: tevfiḳiñ İ1, İ2, İ4, A, B, K, M, S.

⁷³⁷ kirdgārīsine: kirdgārına İ1, İ4, A, K, S.

⁷³⁸ keremkārā: - İ1.

⁷³⁹ feyz-yārī-i: feyz-bārī-i İ2, İ3, İ4, A, B, K, M, S.

⁷⁴⁰ ḳılınmağın: olunmağın A, S, B.

⁷⁴¹ taḥrīrine: taḥrī*ine S.

⁷⁴² ictirā: cesāret İ3.

⁷⁴³ bāb-ı: - İ3.

⁷⁴⁴ müsteḫāblarından: müsteḫābdan İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

⁷⁴⁵ çārüb-ı: çārüb u İ2.

⁷⁴⁶ vāḳi': - İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

⁷⁴⁷ kerem-nāmelerinde: kerem-nāmede A, S, B.

⁷⁴⁸ buyuralar: buyrıla A, S, B.

⁷⁴⁹ bāḳī, eyyām-ı devlet ü iḳbāl mütezāyid bād: bāḳī, eyyām-ı devlet mütezāyid bād İ1; bāḳī, eyyām A; - İ3.

⁷⁵⁰ باقی ایام دولت و اقبال متزاید باد Saadetli ve mutlu günlerin artsın.

[20]⁷⁵¹

[İ3 21a-22a]

**Nev-res Efendi Merhūmuñ Resmo'ya Nefyi Hālinde Kibārdan Birine İrsāl Eylediği
Kā'imedir [Bu şüret gālibā Çelebi-zāde 'Āşım Efendi'ye yazılmışdır.]**

Şirīnkārī-i sipihr-i kīne-güzār ile telh-kām-ı zehr-āb-ı ğurbet olan ser-geşteleriñ zezeme-i nāle vü feryād ve debdebe-i āteşzārī āb-yārī-i bārān-ı sirişk ile mezra' a-ı kulüb-ı mürüvvetmendānı ser-sebz ü sīr-āb ve dil-āzārī-i rüzgār-ı sitemkār ile pā-dergil-i mezlaқа-ı kürbet olan dil-şikesteleriñ seyl-āb-ı hāne-ber-endāz-ı eşk-i ḥasret ve bāriқа-ı şā' iқа-ı fiğān u melāleti seng-dilān-ı naḥvet ü ğururuñ esās-ı seri' ü'l-indirās-ı devlet ü iqbālin ḥarāb itdikçe ḥarābe-hāne-i dil-i ümīdvārım bir müddet çire-destī-i luḫ u iḥsān ve yetīm-i şubḥ-ı 'id ya' nī tıfl-ı bī-sāmān-ı ümīdim bir zamān āsūde-i ḥimāyet-i kerem-i firāvānı olan 'ināyetlü, re'fetlü, kerem kānı, merhamet 'ummānı efendim sulṭānım ḥazretleriniñ penāh-ı derdmendān-ı devrān ve ārāmgā[h]-ı sitemkeşān-ı zamān olan bārgāh-ı mekārīm-destgāh-ı kerīmānelerine ğarībāne sūziş yetīmāne nāliş ü güdāziş ile 'arz-ı ḥāl olunur ki dārü'l-ḥüküm-i ḳazāda raқam-zede-i münşī-i taқdır olan fermān-ı ḳudsī-nişān mūcibince pāygāh-ı 'adālet-destgāhdan yazılan emr-i şerīf-i lāzımu't-teşrīfe imtişālen kenāre-i şohbetkede-i aḥbāb u 'ıyālden dūr ve tengnā-yı maṭmüre-i ğurbetde perīşān u rencūr olup siyāhī-i rüz-ı iqbālim bāc-gīr-i şeb-i deycūr ve dirāzī-i şebistān-ı hicrānım silsile-i 'ahd-ı ḳadīm-şıfat-ı tecdīdden mehcūr olduğı gündən berü şaḥīfe-i za'ferān-gün-ı rüy-ı niyāza medār la' līn sirişk ile raқam-zede-i müjgān-ı ḥün-feşān ḳılınan feryād-nāmeleri her ḳanğı şāhib-himmetiñ bārgāhına bāl-bāzī-i ḥamāme-i reng-perīde ile iṭāre itdimse ğirībān-ı 'āşık-ı ğarīb gibi çāk-ḥorde-i ser-pençe-i teğāfül oldu ve ḳāşıd-ı seri' ü's-seyr-i nāle vü āhı ümīdvār-ı 'ināyet-i bī-kes-nevāzī olduğım ḥazeratıñ her ḳanğısınıñ südde-nişīnān-ı dervāze-i iclāline gönderdimse nāşıye-i ümīdine ṭabānçe-i dest-i red uruldu. Kühsārıñ yüregi ṭaşdan iken feryādıma muvāfiḳ cevāb virdi, ḥazerat-ı evliyā-yı nī' met efendilerimiziñ bināğuş-ı yārdan nerm olan dil-i merāḥim-perverlerine ki leyl ü nehār sitem-dīdegān-ı cellād-ı rüzgārıñ cebr-i şikeste-ḥātır-ı maḥzūnuna mevḳūfdur, te'şir itmedi.

Āh-ı gerdün-süz n'etsün hāne-i kevkeb ḥarāb

Şubḥa dek çaldım der-i te'şiri dün aḥşamdan⁷⁵²

⁷⁵¹ İ1, İ4, İ2, K, S, A, M, B nüshalarında eksik.

Maḥşül-i mezra‘ a-ı ‘ adem, oğlum kullarınıñ ve yanınca kebâb-ı âteş-şode-i ıztırâb bu deñlü pây-der-dâmen-i ḥarîm-i inzivânıñ bî-kes ü bî-meded-reslikleri ḥâtıra gelüp âteşkede-i cigerden zebâne-keş-i muḥa‘ ar-ı dimâğ olan leheb-i ‘ âlem-süz-ı süz u güdâz inbîk-i zehr-âbe-çekân-ı çeşm-i teri çeşme-i ḥûn ve çeşme-i dîde-i gam-dîdeden nubû‘ iden dumû‘ -ı ḥasret-zih-i girîbân ve taraf-ı dimâğı nümüdâr-ı Dicle vü Ceyḥun itdikçe ber-hem-zen-i hengâme-i eflâk ve şûriş-efken-i basîṭ-i ḥâk olan enîn-i ḥazînim bir ferdiñ kulağına yetmedi.

Feryâd besî kerdem ü feryâd-resî nîst
Güyâ ki der’in künbed-i firûze kesî nîst⁷⁵³

feryâd ki feryâdım kimselere te’sîr itmedi.

Bu deñlü nâle ider bir gül açamaz bülbül
Bu bâğ gönçeleriniñ ne saht olur yüregi⁷⁵⁴

Mübtelâ oldığım ‘ illet-i ârâm-sûza bir müddetden berü ‘ illet-i ṭâḳat-güdâz-ı kıllit daḥı munzamm ve bu [ve]ch ile de esbâb-ı bezmgâh-ı rāḥatım der-hem olup bir seneden berü gâh bey‘ -i ḥavâyc-i zarûriyye ile maraz-ı mühlik-i cû‘ a ‘ ilâc ve gâh izâle-i âb-rû ile sirke-fürüşân-ı sevku‘l-kilâb ya‘ nî seg-meşrebân-ı baḳḳâl ü kaşşâba izhâr-ı temelluḳ u ihtiyâc itdiklerimiñ gayret ü ḥacâleti bir gâyete vardı ki çok kerre kâlbüd-i cesedden intizâ‘ -ı kâlâ-yı kem-revâc-ı rûḥ temennâsında istid‘ â-yı teşrîf-i ḳudûm-ı hâdimü‘l-lezzât ile ḳâdi‘l-ḥacât dergâhına ref‘ -i ruḳ‘ a-ı dest-i niyâz itdim. Muvâḳḳit-i *lâ-yesteḳdimûn*⁷⁵⁵ sâ‘ at-i ḥuşûl-ı murâdımı ḥavâle-i vaḳt-i âḥer itmekle ‘ andelîb-i perîşân-ḳuvvâ-yı cân-ı bîmâr bâl-rîḥte-i ḳafes-i ıztırâb olup ra‘ şe-i teblerze-i miḥnet ü ğurbet enâmil-i ser-pençe-i şu‘ ũrda ol ḳadar iḳtidâr ḳoymadı ki ceyb-i ḥayâlde dest-yârî-i ḳuvvet-i muşavvire ile nazâr-ı mû-şikâf-ı müşkil-pesendlerine sezâ bir nice gevher-i erzende iḥrâcıyla keşîde-i silk-i suṭūr idüp nâm-ı güm-şodemi ‘ inâyetlü efendimiñ ḥâtır-ı deryâ-bârlarına ilḳâyâ fırsat bulaydım ve

⁷⁵² Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün (Nevres)

⁷⁵³ Ne kadar feryad ettimse de feryadıma kulak veren olmadı. Sanki bu mavi göğün altında kimse kalmadı.

فرياد بسی کردم و فرياد رسی نیست
گویا درین کنبد فیروزه کسی نیست
Mef’ûlü/Mefâilü/Mefâilü/Feülün

⁷⁵⁴ Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün

⁷⁵⁵ لا يستقدمون ... ne de öne geçebilirler. A'raf, 7/34; Yûnus, 10/49; Nahl, 16/61.

dür-bāş-ı şedîdü'l-aḥz-ı қаза аyağını bir vechle beste-i silsile-i ğurbet itdi ki dendān-feşārî-i kilid-i tedbîr ve nāḥunkārî-i ser-engüşt-i tezvîr ile ednā ḥalkasına güşāyîş ü infişām virüp ḥavālî-i dā'ire-i devletlerine reh-yāb olabildim. Qadîmden me'lûf u mu' tād oldığım kerem ü 'ināyet ve luḫf u merḥametiñizden niyāz iderim ki bu zaḫm-ḥorde-i tîġ-i cefā cānibin ke-mā-fi'l-evvel manzûr-ı liḥāze-i merḥamet buyurup vesîle-i selāmet ve vāsıṭa-ı encām-ı felāketim olacaḫ kelām-ı қаза mazālarıyla mecālis-i ḥazret-i evliyā-yı ni' meti bāzār-ı kerīmān gibi germ ve bu kühenkār-ı siyeh-rû ḥaḫḫında dil-i bî-kînelerin nerm buyurasız. 'Ināyetlü efendim, Ḥaḫ te' ālāya ma' lümdur ki bu suṭûr-ı ser-ā-ser-ḫuşûruñ taḫrîr ü taṣṭîri maraẓ-ı cāngāh-ı dıyḫıñ nevbet-i taẓyîḫına teşādüf itmekle irtibāt-ı miyāne-i fıḫarātında vāḫi' olan iḫtilāl u ḥaṭāda endîşeniñ ḥaṭāsı yoḫdur. Hücûm-ı ḫayret ü ğayret istilā-yı belā-yı ' illete ḫaml ile ḫuşûrum astîn-i ' avf u ' ināyetleriyle mestûr buyurulmaḫ bābında emr ü fermān.

[21]

[İ1 25a-26a; İ2 27b-28a; İ3 18b-19a; İ4 13a-13b; A 13a-14a; B 16a-17a; K 16a-16b; M 43a-44b; S 15a-15b]

Hālā Şeyḫü'l-İslām-ı ' Āli-maḫām Dürrî-zāde Efendi Ḥazretleri Mükerreren Şadr-ı Rum Olduḫlarında Bursa'dan Yazılan Tehniyet-nāme Şuretidir⁷⁵⁶

Ān ki şer' -i Muştafā dāred zi-ḫükmeş şad şafā

Ber-çünin zāt-ı muşaffā āferin şad āferin

Mesnedeş-rā dest-i ḫudret be-g'zerānîd ez-felek⁷⁵⁷

Key şer' iat-rā bedîd āyed çünin mesned-nişin⁷⁵⁸

⁷⁵⁶ Şeyḫü'l-İslām-ı ' āli-maḫām devletlü, ' ināyetlü, veliyyü'n-ni'ām Dürrî-zāde efendimiz ḫazretleri mükerreren şadr-ı Rum olduḫda Bursa'dan yazılan ' arz-ı ḫāl İ1; Şeyḫü'l-İslām Dürrî-zāde Efendi mükerreren revnaḫ-sāz-ı mesned-i vālā-yı şadr-ı Rum olduḫlarında yazılan tehniyet-nāme şuretidir İ4; Dürrî-zāde Efendi'ye şadr-ı Rum tebrîki için Bursa'dan yazılan ' arz-ı ḫāl şuretidir İ2; Hālā Şeyḫü'l-İslām Dürrî-zāde Efendi mükerreren şadr-ı Rum'ı teşrîf-sāz olduḫlarında Bursa[dan] irsāl olunan tebrîk-nāme-i belāgat-' alāmet-i selise şuretidir A; Hālā Şeyḫü'l-İslām Dürrî-zāde Efendi ḫazretleri mükerrer şadr-ı Rum olduḫlarında Bursa'dan yazılan tehniyet-nāme şuretidir S; Dürrî-zāde'niñ mükerreren şadr-ı Rum olduḫlarında Bursa'dan yazılan ' arîzadır İ3; Dürrî-zāde Efendi ḫazretleri mükerrer şadr-ı Rum olduḫlarında Bursa'dan yazılan tehniyet-nāme şuretidir B; Dürrî-zāde'niñ mükerreren Şadr-ı Rum olduḫlarında Bursa'dan taḫrîr olunan ' arîzadır M.

⁷⁵⁷ ez-felek: felek İ3.

⁷⁵⁸ O ki Hz. Mustafa'nın şeriatı onun yönetiminden dolayı yüzlerce güzellik kazanmış. Böyle temiz zata yüz defa aferin. Makamını kudret eli göklere yükseltsin. Şeriat için böyle bir makam sahibi (bir daha) ne zaman ortaya çıkar.

آنکه شرع مصطفی دارد ز حکمش صد صفا
بر چنین ذات مصفاً آفرین صد آفرین
مسندش را دست قدرت بگنرانید از فلک
کی شریعت را بدید آید چنین مسند نشین

Devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sultānım⁷⁵⁹ ḥāzretleriniñ ‘atebe-i
āsītān-ı āsmān-nişānlarına⁷⁶⁰ ki kitābe-i ṭāq-ı felek-revāqında, **kıṭ‘a**⁷⁶¹

Melāzū kirāmi'd-dehri bi'l-fazlı ve'l-hüdā

Ve ḥākimu ehli'ş-şer‘ bi'l-‘izz ve'l-ḳadri

Huve'l-bedru fazlen ve'l-kirāmu kevākibu

Fe-şettāne beyne'l-kevākibi ve'l-bedri⁷⁶²

mefhūmı mersūm ve cenāḥeyn-i bāb-ı cevzā-niṭāqında⁷⁶³, **kıṭ‘a**⁷⁶⁴

Ān kıble-i e‘āzım u ān ka‘be-i efāzıl

Ān menba‘-ı ma‘ālī vü ān mecma‘-ı fażā‘il

Ḥurşid-rā zi-re‘yeş rüşen şode⁷⁶⁵ daḳāyık

Bircis-rā zi-‘ilmeş⁷⁶⁶ ḥāşıl şode mesā‘il⁷⁶⁷

mışra‘ları merḳūmdur, vaż‘-ı cebīn-i ḥāk-āgīn-i niyāz⁷⁶⁸ ḳılındığı ḥilālde ‘arz-ı ḥāl-i
bende-i felek-zedeleridir ki zāviye-i teng ü⁷⁶⁹ tār-ı gurbetde ḥaşret-i evlād u ‘ıyāl⁷⁷⁰
ile zār ve istilā-yı belā-yı⁷⁷¹ ekdār-ı⁷⁷² gūn-ā-gūndan nāşī⁷⁷³ mülāḥaza-ı keyfiyyet-i

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

⁷⁵⁹ ‘ināyetlü veliyyü’n-ni‘am efendim sultānım: – İ3.

⁷⁶⁰ āsmān-nişānlarına: āsmān-şānlarına B.

⁷⁶¹ kıṭ‘a: – İ2.

⁷⁶² Doğru yolu göstermesi ve erdemıyla devrin büyüklerinin sığınağı! İzzet ve kudretiyle şeriat ehlinin hakimi! Fazilet bakımından o dolunaydır, diğer büyükler ise yıldızlar (mesabesindedir). Yıldızlar ile dolunay arasında dağlar kadar fark var.

ملاذ كرام الدهر بالفضل والهدى
وحاكم اهل الشرع بالعز والقدر
هو البدر فضلاً والكرام كواكب
فتشان بين الكواكب و البدر

⁷⁶³ mersūm ve cenāḥeyn-i bāb-ı cevzā-niṭāqında: mersūm ve cenāḥeyn-i bāb-ı leṭāfetde İ3; mersūm cān-yāb-ı leṭāfetde M.

⁷⁶⁴ kıṭ‘a: – İ1, İ4, İ2.

⁷⁶⁵ şode: şodī İ3.

⁷⁶⁶ Bircis-rā zi-ilmeş : Bircis dāne ilmeş M.

⁷⁶⁷ O, büyüklerin kıblesi ve seçkinlerin kabesi, o yüce hasletlerin kaynağı, çeşitli erdemleri kendinde toplamış (olan bir zattır). Güneş onun fikriyle incelikleri aydınlatır. (Gökyüzünün kadısı kabul edilen) Bircis (Müşteri/Jüpiter) sorunları onun ilmiyle çözüme kavuşturur.

آن قبله اعظم و آن كعبه افضل
آن منبع معانى و آن مجمع فضائل
خورشيد را ز رایش روشن شده دقایق
برجیس را ز علمش حاصل شده مسائل

⁷⁶⁸ niyāz: – İ3.

⁷⁶⁹ ü: – İ4.

⁷⁷⁰ evlād u ‘ıyāl: ‘ıyāl ü evlād İ3, M.

⁷⁷¹ belā-yı: – A, S, B.

⁷⁷² ekdār-ı: – İ3.

encām-ı kār ile engüşt-i hayret sütün-ı zenaḥ-ı⁷⁷⁴ zaḥmdār iken şadr-ı vālā-ḳadr-ı Rum şeref-i ḳudüm-ı ma^c delet-mevsümlarıyla⁷⁷⁵ müşerref ve tārīk-nişīnān-ı peygüle-i ye^s ü⁷⁷⁶ murādīñ sāmī^c a-ı cān-ı nā-murādı⁷⁷⁷ müşennef oldıgınıñ nüvīd-i ḡamfersā ve müjde-i feraḥ-fezāsı bu telḥ-kām-ı zehr-ābe-i firāḳı⁷⁷⁸ neşvedār-ı nüş-dārū-yı sürür-ı tām⁷⁷⁹ ve ümīdvār-ı⁷⁸⁰ neyl-i ser-menzil-i kām itmekle zülāl-i sirişk-i girye-i feraḥla⁷⁸¹ şüst ü şū-yı ḡubār-ı sīne-i dāḡdār ve edā-yı vezā^ʿif-i şükr-i⁷⁸² Perverdīgār⁷⁸³ ḳılınmışdır. **Ḳıṭ^c a**

Şükr-i Ḥudā ki şām-ı ümīd-i zamāne-rā
Şubḥ-ı tarab zi-maṭla^c -ı^c izz ü şeref demīd
Her nāvek-i du^c ā ki güşādend ehl-i rāz⁷⁸⁴
Ez-bāzū-yı⁷⁸⁵ niyāz heme ber-hedef resīd⁷⁸⁶

*El-ḥamdü li'llāhi ḥamden yuvāfi ni^c amehü⁷⁸⁷.^c Āli-himmetā! Eflāṭun-fiṭnetā! **Ḳıṭ^c a***

Mañşib ez-mañşibet⁷⁸⁸ refī^c ter est

Her zamānī^ʿst mañşib-ı dıger est

Īn menāşib ki dādei cüzvī^ʿst

Kār-ı küllī henüz der-ḳader est

Bāş tā şubḥ-ı devletet⁷⁸⁹ be-demed⁷⁹⁰

K^ʿin henüz⁷⁹¹ ez-netā^ʿic-i seḥer est⁷⁹²

⁷⁷³ nāşī: – A.

⁷⁷⁴ zenaḥ-ı: renc-i İ2, A, M.

⁷⁷⁵ ma^c delet-mevsümlarıyla: meymenet-lüzümlarıyla İ3, M; ma^c delet-mersümlarıyla A, B, S.

⁷⁷⁶ ü: – A, İ3.

⁷⁷⁷ nā-murādı: murādı A.

⁷⁷⁸ firāḳı: fıtrātı İ4, İ2, A, S, B; فطرقی K.

⁷⁷⁹ tām: tamām İ4, İ2, K.

⁷⁸⁰ ümīdvār-ı: vār A.

⁷⁸¹ feraḥla: ferecle İ4.

⁷⁸² şükr-i: – İ3.

⁷⁸³ perverdīgār: sürür u kār A.

⁷⁸⁴ rāz: dil A, S, B; zār İ3.

⁷⁸⁵ ez-bāzū-yı: ez-bāḡodī İ3; . ez-pā ḡodī M.

⁷⁸⁶ Allah'a şükürler olsun ki sevinç sabahı izzet ve şeref ufkundan doğup talihin umut gecesini aydınlattı. Sır ehlinin attığı her ok, duanın gücüyle hedefine ulaştı.

شکر خدا که شام امید زمانه را
صبح طرب ز مطلع عز و شرف دمید
هر نازک دعا که گشادند اهل راز
از بازوی نیاز همه بر هدف رسید

⁷⁸⁷ الحمد لله حمداً يوافي نعمه Allah'a onun nimetlerine layık bir hamd ile hamdolsun.

⁷⁸⁸ mañşibet: müntaşibet İ2, B, K, S; منتصیب A.

⁷⁸⁹ devletet: devlet İ4.

⁷⁹⁰ be-demed: be-demet İ3.

Hāşşa-ı lāzıme-i maḥāsin-i ahlāk-ı Muştafavīleri ḥalāvet-i ‘adāletle bu manşıb-ı celilü’l-ḳadrı bir kaç kerre daḥı lezzet-fürüş-ı ḳand-ı mükerrer ve ravzatu’ş-şafā-yı ‘ömr-i girān-māyeden ber-vefk-i dil-ḥ^vāh ictinā-ı bāküre-i kām u merāmı müyesser idecegi in-şā’a’llāhu te‘alā⁷⁹³ muḳarrer olmaḡla āvāre muhtāclar ḥaḳḳında şadaḳa-ı emvāl-i⁷⁹⁴ cāh u celāl olan kerem ü⁷⁹⁵ ‘ināyetlerin mebzül ve bu ser-gerdān-ı beyābān-ı ğurbeti bir iki kelime-i ṭayyibe-i cānibdārī ile taḳrīb-i ḥavālī-i me’mül buyurmaları bābında emr ü kerem ve luṭf u himem devletlü efendimiñdir⁷⁹⁶.

[22]

[İ1 4a-5b; İ2 28a-29a; İ3 4b-5b; İ4 13b-14b; A 14a-15a; B 17a-18a; K 16b-18a; M 7b-10a; S 15b-16b]

‘Oşmān Paşa-zāde Rātīb Aḥmed Paşa Merḥūm Ḳapudanpaşalıḳdan ‘Azl Olunduḡda
İrsāl Olunan ‘Arīza Şüretidir⁷⁹⁷

Mā-dām fermān-fermāy-ı iḳlīm-i çehārüm-dīvān-ḥāne-i⁷⁹⁸ çār-sütün-ı⁷⁹⁹ dārü’l-ḥükm-i ḳaderden⁸⁰⁰ ‘ünvān-pezir-i tuḡrā-yı ğarrā-yı şudūr⁸⁰¹ olan menşūr-ı⁸⁰² lāzımu’l-ımtişāl-i ḥikmet-iştimāliyle gāh taḥtḡāh-ı ḥāverde murabba‘-nişin-i çār-bālın-i istiḳlāl ve gāh cānib-i bāḥterde⁸⁰³ sevād-ı şāma⁸⁰⁴ sipeh-keş-i iḳbāl⁸⁰⁵ ve sāye-

⁷⁹¹ henüz: nā-süz İ1.

⁷⁹² Senin rütbenden daha yüksek rütbe vardır. Her zamanda başka başka rütbelere bulunur. Gördüğün bu rütbelere küçük (makamlardır). Büyük işler kaderde olup henüz (gerçekleşmemiştir). Çalış ki talih sabahı aydınlansın. Zira bu daha şafağın sonuçlarıdır. (Enverî)

منصب از منصب رفیع تر است
هر زمانهست منصب دیگر است
این مناصب که دیده جزو نیست
کار کلی هنوز در قدر است
باش تا صبح دولتت بدمد
کین ناسوز از نتایج سحر است
Fâilâtün/Mefâilün/Feilün(Fa’lün)

⁷⁹³ te‘alā: – İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

⁷⁹⁴ emvāl-i : emvāl ü S, B.

⁷⁹⁵ ü: – İ1, İ4.

⁷⁹⁶ emr ü kerem ü luṭf u himem devletlü efendimiñdir: kerem devletlü efendimiñdir İ1; kerem efendimiñdir İ4, İ2, S, K; emr ü fermān İ3; luṭf u kerem efendimiñdir B.

⁷⁹⁷ Rātīb Aḥmed Paşa merḥūma İ1; ‘Oşmān Paşa-zāde Rātīb Aḥmed Paşa merḥūma ḳapudanlıḳdan ‘azl olduḡda taḳdīm ü irsāl olunan ‘arīza şüretidir İ4; Rātīb Aḥmed Paşa ḳapudanpaşalıḳdan ‘azl olduḡda irsāl olunan ‘arīza şüretidir İ2; ‘Oşmān Paşa-zāde Rātīb Aḥmed Paşa merḥūm ḳapudanpaşalıḳdan ‘azl olduḡda taḥrİR ü tesyār ḳılınan ta‘ziyet-nāme-i feşāḥat-‘alāmet şüretidir A; Rātīb Aḥmed Paşa’ya ḳapudanpaşalıḳdan ‘azl olduḡda yazılan şüretidir B.

⁷⁹⁸ çehārüm-dīvān-ḥāne-i: çārüm-dīvān-ḥāne-i İ4.

⁷⁹⁹ çār-sütün-ı: çehār-sütün-ı İ2.

⁸⁰⁰ ḳaderden: ḳadr-dān İ1.

⁸⁰¹ şudūr: suṭūr İ3; sūtūr M.

⁸⁰² menşūr-ı: münevver-i M.

⁸⁰³ bāḥterde: bāḥter ve İ4, İ2, İ3, K.

⁸⁰⁴ Şām’a: şān İ3.

endāz-ı iclāl ola; devletlü, ‘ināyetlü⁸⁰⁶, merḥametlü⁸⁰⁷, ‘uṭūfetlü⁸⁰⁸, veliyyü’n-ni‘am⁸⁰⁹ efendim, sulṭānim⁸¹⁰ ḥazretleriniñ⁸¹¹ manşıb-ı celilü’l-ḳadr-ı şān u⁸¹² devletleri muzāfāt-ı nevāḥi-i su‘ūd ve zamīme-i ḳalem-rev-i meṭālib ü maḳşūd ile mü‘ebbed ve fermān-ı ğarrā-ṭuġrā-yı⁸¹³ cāh u ḥaşmetleri nişān-ı şerīf-i ‘ālī-şān-ı te’bīd ü te’yīd ile muvaşşah u mümecced olup erkān-ı erba‘a-ı devlet-i vücūd serā-perde-i ḥarīm-i ‘ömr-i ‘azīzleriniñ nigeḥbān u pāsdārı ve müstevfiyān-ı ḥamse-i vilāyet ki⁸¹⁴ ḥavāşş-ı kār-künān-ı pāy-taḥt-ı şühūddur, defter-ḥāne-i mu‘allā-kāşāne-i ḥayātlarınıñ⁸¹⁵ dāmen-be-miyān fermān-ber ü ḥidmet-güzārı⁸¹⁶ olmaḳ da‘avātı bārgāh-ı pād-şāh-ı ‘ale’d-devām ve āsitān-ı şehen-şāh-ı selāṭin-ġulām cenābına ‘arż ve ibḳā-yı cāh u ḥaşmetleri du‘āsı ber-nāme-i muḳaddime-i farz ḳılınmaḳ zımnında südde-i sidre-sāy-ı ḥıdīvāne ve ‘atebe-i felek-kevkebe-i düstürānelerine ‘arż-ı ḥāl-i dā‘i-i bī-riyālarıdır ki bu bāl ü⁸¹⁷ per-şikeste-i bün-i naḥl-ı nā-kāmī ki⁸¹⁸ tengnā-yı beyza-ı ketm-i ‘ademden per-güşāy-ı gülşen-i vücūd ve āşyān-ġir-i mürġzār-ı şühūd oldıġım günden gāh pençe-feşārī-i ‘uḳāb-ı ciger-şikāf-ı rüzġār ile serāsime vü⁸¹⁹ avīḥte-i fitrāk-ıztırār-ı rüzġār⁸²⁰ ve gāh sitizekārī-i şayyād-ı ṭālī‘-i nā-sāzkār ile bāl-riḥte-i bādiye-i inkisār, **beyt**

Dil zi-ḳayd-ı zülf der-çāh-ı zenaḥdān şod esīr

Şod rehā āncā zi-dām üftād incā der-ḳafes⁸²¹

⁸⁰⁵ iḳbāl: iclāl A.

⁸⁰⁶ ‘ināyetlü: – İ1, İ3.

⁸⁰⁷ merḥametlü: – İ4, İ2, A, S, İ3, K, B.

⁸⁰⁸ ‘uṭūfetlü: – İ2.

⁸⁰⁹ ‘uṭūfetlü, veliyyü’n-ni‘am: – İ1, İ3.

⁸¹⁰ sulṭānim: – İ4.

⁸¹¹ ḥazretleriniñ: ḥazretleri İ3, M.

⁸¹² u: – İ4, A, B.

⁸¹³ ğarrā-ṭuġrā-yı: ğarrā-zafer-i ṭuġrā-yı M.

⁸¹⁴ vilāyet ki: vilāyet bud ki İ1, İ2, İ4, K, S; vilāyet budur ki (üstü çizili) İ3, M.

⁸¹⁵ ḥayātlarınıñ: cenā cenāblarınıñ A.

⁸¹⁶ ḥidmet-güzārı: ḥidmetkārı A.

⁸¹⁷ ü: – İ1.

⁸¹⁸ nā-kāmī ki: nā-kāmıyla İ4.

⁸¹⁹ vü: İ1, İ2, İ3, İ4, K.

⁸²⁰ rüzġār: – İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

⁸²¹ Gönül (sevgilinin) zülfünün kaygısından / gönül (sevgilinin) zülfünün baġıyla (sevgilinin) çene çukurunda esir kaldı. Oradaki tuzaktan kurtulunca (bu sefer) burada kafese düştü.

me'ali tamām-ı ḥasb-i ḥalim olmağla bir nice gün sāye-i hümā-vāye-i naḥl-ı devletlerinde henüz piçide-bāl-i lāne-i ārām ve dāne-çin-i ḥırmen-i merām ve dārū'z-ziyāfe-i ezeliyyeden fā'iz-i merātib ü⁸²² revātib olduğım naşib-i süḥanla henüz⁸²³ hem-şafir-i mürgān-ı ma'ānī ve⁸²⁴ 'ināyet ü iḥsān-ı müte'ākibü'l-vürüdlarıyla henüz⁸²⁵ fāriğü'l-bāl ḥoş-güzār-ı evḳāt-ı zindegānī iken müstezād-ı manzūme-i dīvān-ı şevket ve müfād-ı suṭūr-ı dürrü'l-menşūr-ı⁸²⁶ Devlet ya'nī dībāce-i Devlet-nāme-i Kemāl ve şirāze-i mecmū'a-ı cemāl⁸²⁷ olan vücūd-ı mes'ūd ve zāt-ı maḥsūdlarınıñ ber-mübteğā-yı **beyt**

Hem-çü bû der-berg-i gül maḥfî şodem ender soḥen
Meyl-i dīden her ki dāred der-soḥen bīned merā⁸²⁸

beyne'l-mışra'eyn-i kūçe-bend-i dārū'l-ḥilāfeden mişāl-i beyt-i müşkil-me'al kenāre-gīr-i şadru'ş-şahīfe-i dūrī ve mışra'-ı ber-cesteāsā'adem-i rābıṭa-ı mışra'-ı nā-resā⁸²⁹ ile 'alem-efrāz-ı semt-i mehcūrī olduğu eger-çi zāt-ı 'ālī-şānlarına göre, **beyt**

Mün'im be-kūh u⁸³⁰ deşt ü beyābān ğarīb nīst
Her cā ki reft ḥayme zed ü bārgāh sāḥt⁸³¹

vetiresiyle bir maẓmūn-ı dil-nişine tāze bir libās-ı diğeri ilbāsı yāḥūd bir şāh-bāz-ı bülend-pervāzıñ cāy-ı diğerde aşıyān-sāz ve hevā-yı tebdil-i havā ile lāne-i diğerde tertib-i berg ü sāz-ı me'vāsı ḳabilindendir, fe-ammā bu bende-i miḥnet-zedeye nisbet, **beyt**⁸³²

⁸²² ü: – İ1, K, B.

⁸²³ henüz: – B.

⁸²⁴ ma'ānī ve: – İ3.

⁸²⁵ henüz: – İ3.

⁸²⁶ dürrü'l-menşūr-ı: dürrü'l-menşūr-ı İ1, İ2, İ4, A, K, S; dārū'l-menşūr-ı B.

⁸²⁷ Cemāl: Kemāl İ1.

⁸²⁸ Kokunun gülün yaprağında gizli olması gibi söz içerisinde gizlendim. Kim (beni) görmek isterse söze baksın. (Zibunnisa (Mahfi))

همچو بو در برگ کل مخفی شدم اندر سخن
میل دیدن هر که دارد در سخن بیند مرا
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

⁸²⁹ nā-resā: resā İ1, İ2, İ3, İ4, A, B, K, M, S.

⁸³⁰ u: – İ4, A, S, B.

⁸³¹ Zengin kişi dağa, çöle, ovaya yabancı değildir, gittiği heryere çadır diker, otağ kurar. (Sa'di, Gülistan)

منعم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست
هر جا که رفت خیمه زد و بارگاه ساخت
Mef'ûlû/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün

⁸³² beyt: beyt li-münşi'ihî İ1.

Matleb-i mā ez-esīrī ūḥbet-i ūayyād būd

Bī-mürüvvet reft ü⁸³³ mā māndīm tenhā⁸³⁴ der-ḳafes⁸³⁵

ṣubḥ-ı vaṭan, ūām-ı ğarībān; vūs^c at-serāy-ı cihān, tengnā-yı zindān; sīne-i pūr-ıztırāb, ḥançer-i zehr-āb-ı firāḳ ile çāk çāk ve ūaḥīfe-i ser-ā-pāy-ı cism-i bī-tāb terāküm-i dāğ u⁸³⁶ ālām ile nu^c mūne-nümāy-ı mecmū^c a-ı ḥakkāk ve⁸³⁷ süveydā-yı dil-i belā-keş sipend-i āteş-i ser-keş-i derd ve külḥen-i cāy-ı⁸³⁸ nā-ḥoş nā'ire-i eşk-i germ ü āh-ı serd⁸³⁹, **beyt li-münşi'ihī**⁸⁴⁰

Be-ḥaddī perīşānem ez-rūzgār

Ki lezzet ne-mī-yābem ez-luṭf-ı⁸⁴¹ yār⁸⁴²

'ale'l-ḥuṣūş zamān-ı devlet-i istiḳlāllerinde revnaḳ-şiken-i niżām-ı Pervīn olan manzūme-i umūr ta^c addūd-i⁸⁴³ ehrimen-mizācān-ı bī-şu'ūr ile mūy-ı zengīveş perīşān u müşevveş ve kār-fermāyān-ı ser-kārın⁸⁴⁴ her biriniñ yed-i istīlāsında ḳalem-i cāduvāne-fen⁸⁴⁵ bir mār-ı mūnaḳḳaş olmağla, **beyt**⁸⁴⁶

Her ni^c met ü nevāl ki ḥadd-ı kemāl yāft⁸⁴⁷

Dāned zemāne ḳıymet-i ü çün zevāl yāft⁸⁴⁸

⁸³³ ü: – A, S, B.

⁸³⁴ tenhā: A.

⁸³⁵ Tutsak olmaktan maksadımız avcı ile arkadaşlık etmekti, o mürüvetsiz (insanlıktan nasibini almamış avcı) gitti ve biz, kafeste yapayalnız kaldık. (Zahīr-i Fāryābī)

مطلب ما از اسیری صحبت صیاد بود
بی مروت رفت و ما ماندیم تنها در قفس
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

⁸³⁶ u: – İ1, A.

⁸³⁷ ve: – İ1, İ4, İ2, S, İ3, K, B.

⁸³⁸ cāy-ı: cān-ı İ1; ḥān-ı İ3, M.

⁸³⁹ nā'ire-i eşk-i germ ü āh-ı serd: nā'ire-i eşk-i germ āh-ı serd İ4; nā'ire-i eşk ve āh-ı germ ü serd A, S.

⁸⁴⁰ beyt li-münşi'ihī: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B.

⁸⁴¹ ez-luṭf-ı: ez-la^c l-i İ3.

⁸⁴² Talihimden dolayı o kadar perişanım ki sevgilinin lütufundan bile bir tat alamıyorum. (Bu beyit Nevres'in Farsça divanında bulunmamaktadır).

بجدی پریشانم از روزگار
که لذت نمی یابم از لطف یار
Feülün/Feülün/Feülün/Feül

⁸⁴³ ta^c addūd-i: ta^c adād-ı A.

⁸⁴⁴ ser-kārın: ser-kārların A.

⁸⁴⁵ cāduvāne-fen: cāvidāne-fen A.

⁸⁴⁶ beyt: – İ4.

⁸⁴⁷ yāft: reft İ3, M.

⁸⁴⁸ Zamane mükemmeliyete varan her nimetin kıymetini bittiğinde anlar.

هر نعمت و نوال که حد کمال یافت
داند زمانه قیمت او چون زوال یافت

āftāb-ı cihān-tāb-ı zāt-ı müsteṭāblarınıñ burc-ı āḫire meyli⁸⁴⁹ behremendān-ı⁸⁵⁰ ni' met-i 'aql u şu'ūr olanlara irā'et-i āftāb-ı kıyāmet itmişdir. Cenāb-ı nesaḳ-baḫş-ı kār-ḫāne-i ḫudūş u⁸⁵¹ kıdem ve āferīnende-i mādde-i⁸⁵² vücūd u⁸⁵³ 'adem vücūd-ı mes'ūd-ı kerübī-nejād ve zāt-ı maḫmūd-ı Bermekī-nihādların *eyne mā-kān*⁸⁵⁴ zīnet-baḫş-ı mesned-i⁸⁵⁵ fermān-rānī ve fermān-fermāy-ı ḳalem-rev-i kām-rānī eyleye. Āmīn⁸⁵⁶.

[23]

[İ1 3a-3b; İ2 29b; İ3 4a-4b; İ4 14b; A 15a-15b; B 18a-18b; K 18a-18b; M 5b-6b; S 16b-17a]

**Merḫūm Filibe Ḳādısı İken Rumili Vālisi 'Oşmān Paşa-zāde Rātib Aḫmed Paşa
Merḫūma İrsāl Buyurduḳları Du'ā-nāmedir⁸⁵⁷**

Bārgāh-ı devletiniñ⁸⁵⁸ kitābe-i ṭāḳ-ı āşmān-niṭāḳı kerīme-i *i'dilū huve aḳrabu li't-taḳvā*⁸⁵⁹ ile müzeyyen ve menşūr-ı 'ālem-muṭā'-ı⁸⁶⁰ cāh u celāliniñ 'ünvān-ı sa'ādet-iḳtirānı *inna Allāhe ye'murukum en tu'eddū'l-emānāti ilā ehlihā*⁸⁶¹ ma' nāsıyla muvaşşāḫ u mu'anven olan devletlü, 'ināyetlü, merḫametlü⁸⁶², veliyyü'n-ni'am, 'amīmü'l-luṭf, keşirü'l-kerem⁸⁶³, **beyt**

Mef'ûlü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün

⁸⁴⁹ meyli: naḳlı İ3, M.

⁸⁵⁰ behremendān-ı : behremend-i İ3; behremende M.

⁸⁵¹ u: - İ1, S, B.

⁸⁵² mādde-i: - İ2.

⁸⁵³ u: - A, İ3.

⁸⁵⁴ u: ابن ما كان Nerede olurlarsa olsunlar. Mücadele, 58/7.

⁸⁵⁵ mesned-i: - İ1.

⁸⁵⁶ āmīn: āmīn āmīn İ4, K; āmīn şümme āmīn İ2.

⁸⁵⁷ Def'a müşārün ileyhiñ Rumili eyāletiyile be-kām olduḳda münşī-i merḫūmuñ Filibe'den irsāl eylediḳi 'arīzadır İ2; Def'a müşārün ileyh fermān-fermāy-ı eyālet-i Rumili iken Filibe'den gönderdiḳi 'arīza şüretidir A; Def'a müşārün ileyh fermān-fermāy-ı eyālet-i Rumili iken Filibe'den gönderdiḳi 'arīzadır S; Filibe ḳādısı iken Rātib Aḫmed Paşa'ya irsāl olunmuşdur İ3; Def'a müşārün ileyh ḫāzretleri fermān-fermāy-ı eyālet-i Rumili iken münşī-i merḫūmuñ Filibe'den [irsāl eylediḳi 'arīzadır] K, İ4; Def'a müşārün ileyh fermān-fermāy-ı eyālet-i Rumili iken Filibe'den gönderdiḳi B.

⁸⁵⁸ devletiniñ: devlet-güşā M.

⁸⁵⁹ عدلوا هو اقرب للتقوى Ādil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Māide, 5/8.

⁸⁶⁰ 'ālem-muṭā'-ı: muṭā'-ı İ1.

⁸⁶¹ ان الله يامرکم ان تودوا الامانات الى اهلها Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi emrediyor. Nisa, 4/58.

⁸⁶² merḫametlü: - İ1, İ4, A, S, K, B.

⁸⁶³ 'amīmü'l-luṭf, keşirü'l-kerem: - İ4; 'amīmü'l-cūd ve'l-kerem A; 'amīmü'l-luṭf ve'l-kerem S, B; keşirü'l-kerem İ3.

Şaf-ı rezminde Rüstem bir tehî ter-keş sipâhîdir
Der-i cūdunda Hâtem bir gedâ-yı bî-ser ü pādîr⁸⁶⁴

müfâdına mâ-şadağ olan⁸⁶⁵ efendim, sulţânım hazretleriniñ tâvus-ı mülemma^c-bâl-
i⁸⁶⁶ âftâb âşiyân-ı ufq-ı şarkdan per-güşây-ı hevâ-yı pervâz⁸⁶⁷ ve şahn-ı zümürüd-
ferş-i⁸⁶⁸ çâr-bâğ-ı felek-i çârümde cilve-fürüş-ı cevelân ü⁸⁶⁹ ihtizâz olduça bedr-i
cihân-ârây-ı zât-ı sürüşî-şifâtları⁸⁷⁰ iktibâs-ı envâr-ı hürşid-i salţanatla tâbdâr u
feyznâk ve kevkeb-i bülend-ahter-i⁸⁷¹ devlet ü iqbâlleri muķârenet-i beytû's-şeref-i
‘izz ü sa‘ âdetle şu‘ le-pâş-ı hıttâ-i hâk ve rüşen-sâz-ı ecrâm-ı eflâk olmak da‘ avâtına
müdâvemet ve dârü’z-ziyâfe-i kerem-i tama^c-süz u ihsân-ı âz-güdâzlarından
mütemetti^c oldığım hişşe-i vâfiye-i şâfiyeniñ teşekkürî zımnında midhat-ı gevher-i
girân-miķdâr-ı kerübî-şi^c arlarına iştiğâl u muvâzabetim⁸⁷² ma^c lûm-ı serîre-şinâs-ı
nâs⁸⁷³ *cellet kudretuhu*⁸⁷⁴ olup, bundan böyle tınâb-ı te’bîde-i⁸⁷⁵ hayâtım merbûṭ-ı
veted-i yevmü’t-tenâd ve ser-rişte-i ez-hem-güsiste-i ânât u⁸⁷⁶ evķâtım tûl-i emel-i
aşhâb-ı ümîd gibi pezirüfte-i imtidâd olmak lâzım gelse ke-mâ-hüve’l-vâcib ne icrâ-
yı merâsim-i du^c â-yı⁸⁷⁷ devletleri ķâbil ve ne ifâ-yı teşekkür-i aķsâm-ı ni^c metleri
hâşıl olacağı⁸⁷⁸ bedihî olmağla, **mışra**^c⁸⁷⁹

Şükr-i ni^c methâ-yı tû çendân ki ni^c methâ-yı tû⁸⁸⁰ 881

maķâlesi der-^c uhde-i zebân-ı ‘aczim kılındığı ma^c lûm-ı devletleri buyurulduķda emr
ü fermân devletlü, ‘inâyetlü efendim hazretleriniñdir⁸⁸².

⁸⁶⁴ Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün (Nef’î).

⁸⁶⁵ olan : – İ1, İ4, İ2, İ3, K.

⁸⁶⁶ mülemma^c-bâl-i: tama^c-bâl-i İ1.

⁸⁶⁷ pervâz: perdâz İ2.

⁸⁶⁸ zümürüd-ferş-i: zümürüd-fürüş-ı A.

⁸⁶⁹ ü: – A, S, B.

⁸⁷⁰ sürüşî-şifâtları: sûtüde-şifâtları İ3, M.

⁸⁷¹ bülend-ahter-i: ahter-i B.

⁸⁷² muvâzabetim: müdâvemetim M.

⁸⁷³ nâs: nâş İ4; – İ3.

⁸⁷⁴ Kudreti ne yücedir

⁸⁷⁵ te’bîde-i: tâbîde-i İ1, A, K, S.

⁸⁷⁶ u: – A.

⁸⁷⁷ du^c â-yı: – İ1.

⁸⁷⁸ olacağı: olmayacağı İ4, İ2, S, K, B.

⁸⁷⁹ mışra^c: ‘ İ1, İ4, S, B.

⁸⁸⁰ tû: nûr A.

⁸⁸¹ İyiliklerinin teşekkürü iyiliklerin kadardır.

[24]

[İ1 10b-11b; İ2 29b-30b; İ3 9b-10b; İ4 14b-15b; A 15b-16b; B 18b-20a; K 18b-19b; M 19b-22a; S 17a-18b]

‘Osmān Paşa-zāde Rātīb Aḥmed Paşa Ḥazretleri Rumili vālisi İken Vārid Olan
Buyuruldu-ı ‘Ālilerine Cevāb Olmak Üzre Filibe'den Yazılan İ‘lām⁸⁸³

Nigūkārāna kārīñ luṭf u bedkāra siyāsetdir

Efendim pişgāh-ı deriñe⁸⁸⁴ ‘adliñ kıyāmetdir⁸⁸⁵

mefhūmı⁸⁸⁶ dībāce-i nāme-i a‘ māl ve⁸⁸⁷ beyt⁸⁸⁸

Ḳurı bir nām virmişdir⁸⁸⁹ faḳaṭ Yaḥyā ile Ca‘ fer⁸⁹⁰

Nizām-ı dehrdir virdikleriñ⁸⁹¹ yek-ser kerāmetdir⁸⁹²

maẓmūnı⁸⁹³ netīce-i kār-nāme-i ḥasb-ı ḥālī olan devletlü, ‘inayetlü, ‘uṭūfetlü, veliyyü’n-ni‘am efendim, sulṭānım ḥazretleriñiñ⁸⁹⁴ dārü’l-mücāzāt-ı ‘adl u dād ve kehfü’l-emān-ı şikeste-dilān-ı ‘ibād olan bārgāh-ı merāḥim-destgāhlarına ma‘rūz-ı dā‘i-i devletleri budur ki reşāşe-i ḳaṭarāt-ı ‘araḳ-ı rüyı esbāb-ı ḥānmān-ı⁸⁹⁵ dīn ü

⁸⁸² devletleri buyurulduḳda emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü, efendim ḥazretleriñidir: devletleri buyurulduḳda emr ü fermān devletlü, ‘ināyetlü efendimiñdir İ1; devletleri buyurulduḳda emr ü fermān efendimiñdir İ4, K, S; devletleri buyurulduḳda emr ü fermān devletlü efendim ḥazretleriñidir İ2; – A; devletleri buyurulduḳda emr ü fermān İ3; devletleri buyurulduḳda emr ü fermān efendim ḥazretleriñidir B.

⁸⁸³ Def a Paşa-yı müşārün ileyh merḥūma Rumili'den vürüd iden buyuruldu-ı ‘ālilerine cevāb olmaḳ üzre Filibe'den irsāl eylediḳi i‘lāmıñ şüretidir İ4; Def a müşārün ileyh merḥūmuñ Rumili'den vürüd iden buyuruldılarına cevāb olmaḳ münş-i-i merḥūmuñ Filibe'den irsāl eylediḳi i‘lām şüretidir İ2; Def a müşārün ileyh merḥūmuñ Rumili'den ‘işret yasaḳına dā‘ir vürüd iden buyuruldu-ı sāmilerine cevāb olmaḳ üzre Filibe'den taḥrīr ve irsāl eylediḳi i‘lām şüretidir A; Def a müşārün ileyh merḥūmuñ Rumili'den vürüd iden buyuruldu-ı ‘ālilerine cevāb olmaḳ üzere Filibe'den irsāl eylediḳi i‘lām şüretidir S; Rātīb Aḥmed Paşa Rumili vālisi iken vārid olan buyuruldısına cevāb olmaḳ üzere Filibe'den virilen i‘lāmıdır İ3, M; Def a Paşa-yı müşārün ileyh merḥūmuñ Rumili'nden vürüd iden buyuruldu-ı ‘ālilerine cevāb olmaḳ üzere münş-i-i merḥūmuñ Filibe'den irsāl eylediḳi i‘lām K; Def a müşārün ileyiñ Rumili'den vürüd iden buyuruldu-ı ‘ālilerine cevāb olmaḳ üzere Filibe'den irsāl olunan i‘lām şüretidir B.

⁸⁸⁴ deriñe: – B.

⁸⁸⁵ Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün (Nevres).

⁸⁸⁶ mefhūmı: – A, B.

⁸⁸⁷ ve: – A, B.

⁸⁸⁸ beyt: – İ1, A.

⁸⁸⁹ virmişdir: virmişdi* S.

⁸⁹⁰ Ca‘ fer: Ḥātem İ3, M.

⁸⁹¹ virdikleriñ: virdikleri İ2, A, S, B.

⁸⁹² Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

⁸⁹³ maẓmūnı: mefhūmı İ3.

⁸⁹⁴ devletlü, ‘ināyetlü, ‘uṭūfetlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim, sulṭānım ḥazretleriñiñ: devletlü, ‘ināyetlü efendim, sulṭānım ḥazretleriñiñ İ1; devletlü, ‘ināyetlü, ‘uṭūfetlü, veliyyü’n-ni‘am, efendim, sulṭānım ḥazretleri İ2; devletlü efendim ḥazretleriñiñ A; devletlü efendim, sulṭānım ḥazretleriñiñ İ3.

⁸⁹⁵ ḥānmān-ı: ḥānmāna İ3.

īmānı⁸⁹⁶ reh-güzer-i⁸⁹⁷ seyl-âb-ı⁸⁹⁸ âteş-nihād ve kuvvet-i ‘unşur-ı hevâyîsi sāmān-ı
 hırmen-i tâ‘ât-ı İslāmîyānı bāda virüp aşlāb-ı ābā’-ı ‘ulvîden meşîme-i erhām-ı
 ümmehāt-ı süflîye naql olunup pāy-güzār-ı beytū’l-haccāl-i⁸⁹⁹ hudūs⁹⁰⁰ olduğı günden
 berü⁹⁰¹ ber-hem-zen-i hengāme-i bezmgāh-ı ittiḥād ve şaff-ārāy-ı rezmgāh-ı şer ü
 fesād olan bāzār-ı serā-perde-i ḥarem-serāy-ı Cemşid ve şîşe-bāz-ı cem‘iyetgāh-ı⁹⁰²
 Yezid ya‘nî düşîze-i dāmād-firîb-i şarābîñ işbu ḥum-ḥāne-i⁹⁰³ ḥarāb-ābād-ı imkānda
 tırduḡça fesādî-i ziyād ve firîfte-i nîreng-i bûy u rengi olan sāde-dilān ise ref‘-i
 perde-i nām u⁹⁰⁴ nāmūs ile ser-be-şahrā-dāde-i⁹⁰⁵ vādî-i her-çi-bād-ā-bād olarak
 inkisār-ı şîşe-i⁹⁰⁶ nāmūs-ı İslām’a bādî ve ol delle-i muḥtāle-i⁹⁰⁷ gīsū-bürîdenî
 müstaḥaḡḡ-ı leked-kübî-i ḡahr u tedmîr iken mecālîs-i ihvān-ı dînde ḥürmetli
 görölmesi ḡarîne-i resm-i ‘ādî olduğı münāfî-i⁹⁰⁸ aḡkām-ı ihtisāb-ı⁹⁰⁹ şer‘-i
 Muḡammedî ve müstevcib-i ibtilā-yı ḥüsrān-ı ebedî olmaḡla sevākin-i İslāmîyyeden
 bulunduğı maḡalli ve⁹¹⁰ olduğı maḡalleyi ḡamîr-māye-i ḡubş u fesād ve reh-zen-i
 ḡavāfil-i şāh-rāh-ı sedād olan vücūd-ı levş-endūd-ı⁹¹¹ şürîş-engîzinden pāk ve
 neş‘edār-ı keyfiyyet-i şafā-yı derün bir ālāy maḡşûre-nişînān-ı cevāmî‘ ü ma‘ābid-
 i⁹¹² mücāhidleriñ āvāze-i gül-bāng-ı⁹¹³ taḡsîn ü āferînleri ber-ā-ber-i muḡa‘ar-ı
 felekü’l-eflāk kılınması bābında dîvān-ı ‘adālet-bünyān-ı ḡıdvānelerinden⁹¹⁴
 pezirîfte-i ‘ünvān-ı şudūr buyurılan fermān-ı ‘ālem-muḡā‘-ı ḡadr u⁹¹⁵ te’sîrleri
 Çuḡadār⁹¹⁶ ḡulları⁹¹⁷ yediyle vārid olup āsûde-i sāye-i āsmān-sāy-ı⁹¹⁸ iclālleri olan

⁸⁹⁶ īmānı: īmān İ4.

⁸⁹⁷ reh-güzer-i: reh-güzār-ı İ4.

⁸⁹⁸ seyl-âb-ı: – İ1.

⁸⁹⁹ beytū’l-haccāl-i: beytū’l-mecāl-i İ2, A, B, M, S.

⁹⁰⁰ hudūs: – İ1.

⁹⁰¹ berü: – İ1, İ2, İ4, A, B, K, M, S.

⁹⁰² cem‘iyetgāh-ı: B.

⁹⁰³ ḡum-ḡhāne-i: ḡam-ḡhāne-i İ2.

⁹⁰⁴ u: – İ4, İ2, İ3, K.

⁹⁰⁵ ser-be-şahrā-dāde-i: ser-be-şahrā İ4.

⁹⁰⁶ şîşe-i: – İ2.

⁹⁰⁷ muḡtāle-i: muḡtālenîñ İ3, M.

⁹⁰⁸ münāfî-i: menāfî‘-i A.

⁹⁰⁹ ihtisāb-ı: ictināb-ı: İ4.

⁹¹⁰ ve: – İ4.

⁹¹¹ levş-endūd-ı: levş-endūd u A, S.

⁹¹² ma‘ābid-i: ‘aḡā’id M.

⁹¹³ gül-bāng-ı: – B.

⁹¹⁴ ḡıdvānelerinden: ḡıdvānelerinde İ4.

⁹¹⁵ u: – İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

⁹¹⁶ Çuḡadār: Çuḡdār İ1, İ3, İ4, A, B, K, M, S.

⁹¹⁷ ḡulları: – İ4, A, S, K, B.

Rumili kalem-reviniñ ‘umūmen⁹¹⁹ büldān u qarasında hūdūş idüp def^c ü ref^c ini havāle-i seyf-i⁹²⁰ şārim-i kitāb u⁹²¹ sūnnet ve taḥmīl-i ‘uhde-i fermān-revā-yı ‘adālet buyurdukları bida^c⁹²² u mezālimiñ biri daḡı bu keyfiyyet-i nā-ber-cā ve bu ḡālet-i ārām-fersā olmaḡla maẓmūn-ı kitāb-ı ‘adālet-nişābları ḡükmünce tertīb-i meclis-i şer^c-i⁹²³ laṭif ve iḡzār-ı vaẓī^c ü⁹²⁴ şerīf olunup kināyāt-ı Ḥudā-pesend ve nikāt-ı meşrūḡa-ı⁹²⁵ meşrū^c-a-ı bī-mānendi yegān yegān ḡūş-vāre-i ḡūşt-pāre-i⁹²⁶ mesāmi^c-i mü’minin kılındıḡda bi’l-cümle ‘ulemā vu şuleḡa ve fuḡarā vu aḡniyā istimā^c-ı ta‘bīrāt-ı rikḡat-engīz ve istiṭlā^c-ı⁹²⁷ şeref-nāme-i ‘adālet-rekīzlerinden müte’essiren girye-i mestāne-i⁹²⁸ sūrūr u⁹²⁹ şādmānī ile ser-fūrū-bürde-i girībān-ı itā^c at u teslīm ve işbu ḡarāb-kerde-i dirāz-destī-i rüzḡār olan⁹³⁰ memleket-i sa‘ādet-ḡudūm-ı⁹³¹ meymenet-mevsūm-ı⁹³² saṭvetleri ile iktisāb-ı feyż-i ‘imāret itdiḡi vaḡtten ile’l-ān seng-i sitem-şikesteleriniñ cebīre-bendī-i inkisār-ı derūnlarına⁹³³ teşmīr-i bāzū-yı ictihād ve zencīr-i belā-pā-besteleriniñ ḡüşāyış-i ‘uḡūd-ı⁹³⁴ silsile-i āmāllerini⁹³⁵ bāz beste-i nāḡun-yārī-i ‘adl u⁹³⁶ dād buyurup tesviye-i umūr-ı muḡtelife-i fuḡarāda iḡtiyār-ı emr-i ehemmm ve⁹³⁷ ta‘dil-i emzice-i luṭf u ḡahrda i‘māl-i edāvāt-ı seyf ü kalem buyurduklarını⁹³⁸ taḡdīş ü tezkīr zımnında sitāyış-i zāt-ı inşāf-perverleri merāsimini edā vü taḡdīm itdiklerinden şoñra gerek mübāşiriyyet nāmıyla ḡurā vu⁹³⁹ fuḡarā üzerlerine uğrayup ‘aceze⁹⁴⁰ vü zu‘afāya⁹⁴¹ iṣāl-i gezend ü⁹⁴² ḡasāret iden

⁹¹⁸ āsmān-sā-yı: āsmān-semā-yı İ1.

⁹¹⁹ ‘umūmen: – S.

⁹²⁰ seyf-i: – İ1.

⁹²¹ kitāb u: kitābī İ1.

⁹²² bida^c: bedī^c M.

⁹²³ şer^c-i: – İ2

⁹²⁴ ü: – A.

⁹²⁵ meşrūḡa-ı: mesrūḡa-ı İ2, A, S, B.

⁹²⁶ ḡūşt-pāre-i: ḡūş-pāre-i İ1.

⁹²⁷ istiṭlā^c-ı: istiṭā^c-ı İ1, A.

⁹²⁸ mestāne-i: mestāne vü İ3, M.

⁹²⁹ u: – İ2, K.

⁹³⁰ olan: – İ1.

⁹³¹ sa‘ādet-ḡudūm-ı: sa‘ādet-ḡadem-i İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

⁹³² meymenet-mevsūm-ı: meymenet-mersūm-ı A, B; meymenet-lüzūm-ı İ3, M.

⁹³³ derūnlarına: derūnlarıyla İ2, İ4, A, B, K, S; devletlerine M.

⁹³⁴ ‘uḡūd-ı: ‘aḡd u İ3, M.

⁹³⁵ āmāllerini: āmāl*erini S.

⁹³⁶ u: – İ4, K.

⁹³⁷ iḡtiyār-ı emr-i ehemmm ve: iḡtiyār-ı merāsım A.

⁹³⁸ buyurduklarını: buyurdukları A, B.

⁹³⁹ ḡurā vu: ferā vu İ1, A, S; efrād-ı İ3, M; ḡar u ? B.

⁹⁴⁰ ‘aceze: ‘acz İ4.

⁹⁴¹ zu‘afāya: fuḡarāya İ2, A, S, K, B.

herze-gerd-i bî-râhların⁹⁴³ aḥz u ihzâr ve gerek ‘acûze-i ḥum-niṣîn-i şarâbîñ⁹⁴⁴ maḥalle-i İslâmiyândan nefy ü ihrâcî ḥavâle-i mübâşeret-i dūr-bâş-ı demâr⁹⁴⁵ ve ol dellâle-i hiç-ber-düş-ı⁹⁴⁶ bâzâr-ı fitneniñ iṣlâḥ oluncaya dek ḥâne-i imâm-ı şerî‘ atda ḥabs u inzâr⁹⁴⁷ olunması ḥuşuşlarında tamâmî-i a‘ yân u eṣrâf bu qadîmî-bendeleriyle hem-dest-i ittifâk olmak⁹⁴⁸ üzere ta‘ ahhüd ü iltizâm⁹⁴⁹ itdikleri⁹⁵⁰ bi’l-iltimâs pâygâh-ı bârgâh-ı ḥıdîvânelerine ‘arz u i‘lâm olundu. Bâkî, emr ü fermân devletlü efendimiñdir⁹⁵¹.

[25]

[İ1 3b-4a; İ2 31a; İ3 4b; İ4 15b-16a; A 16b-17a; B 20a-20b; K 19b-20a; M 6b-7b; S 18b]

Yahyâ Paşa Merḥūma Münşî-i ‘Uṭârid-menişîñ İrsâl Eylediği Du‘ â-nâmedir⁹⁵²

Mâ-dâm ‘alem-i⁹⁵³ zer-mancuḳ-ı⁹⁵⁴ kâmkârân-ı iḳbâl manşüb-ı ḥaymegâh-ı istiḳlâl ola; devletlü, ‘inâyetlü, ‘uṭûfetlü, veliyyü’n-ni‘ am efendim, sulṭânım ḥazretleriniñ⁹⁵⁵ livâ-yı felek-iltivâ-yı ḳadr u i‘tilâları şuḳḳa-rübây-ı⁹⁵⁶ ‘alem-i âftâb ve zerrîn-tûb-ı otaḳ-ı⁹⁵⁷ âsmân-niṭâḳ-ı devletleri muvâzî-i bârgâh-ı nühümîn ḳıbâb ola⁹⁵⁸; rûşen-sâz-ı serâ-perde-i şebistân-ı ḥayâl ve târikî-dih-i eyyâm-ı şöhret-i İbn Kemâl olan şem‘ a-ı ḥurşîd-lem‘ a-ı fażîlet⁹⁵⁹ ü⁹⁶⁰ devletleri ilâ-yevmi’l-ḳarâr kâşâne-fürüz-ı devlet-i pâydar ve revnaḳ-süz-ı meş‘ ale-i mâh-ı⁹⁶¹ tâbdâr olup, mertebe-baḥş-ı şahş-ı ḥudûş

⁹⁴² ü: – İ4, S, K, B.

⁹⁴³ herze-gerd-i bî-râhların: herze kerübî râhların İ3, İ4; herze-gerd-i pîrâhenlerin A.

⁹⁴⁴ şarâbîñ: شرابكین A.

⁹⁴⁵ demâr: demâl? İ1.

⁹⁴⁶ hiç-ber-düş-ı: hiç-ber-d*ş-ı İ1.

⁹⁴⁷ inzâr: endâz İ1, A.

⁹⁴⁸ olmak: olunmak İ1, İ3.

⁹⁴⁹ iltizâm: ilzâm A.

⁹⁵⁰ itdikleri: eyledikleri İ3, M.

⁹⁵¹ bâkî, emr ü fermân devletlü efendimiñdir: – İ1, İ3; bâkî, emr efendimiñdir İ4, İ2, S, K, B.

⁹⁵² Yahyâ Paşa merḥūma İ1; Yahyâ Paşa merḥūma münşî-i merḥūmuñ irsâl eylediği du‘ â-nâme şüretidir İ2, K, S; Yahyâ Paşa merḥūma münşî-i merḥūmuñ tehrîr ü irsâl eylediği du‘ â-nâme-i mergûbedir A; Yahyâ Paşa’ya irsâl olunan du‘ â-nâme şüretidir B.

⁹⁵³ ‘alem-i: – A.

⁹⁵⁴ zer-mancuḳ-ı: زر منجوق İ2; زر منجوق M.

⁹⁵⁵ devletlü, ‘inâyetlü, ‘uṭûfetlü, veliyyü’n-ni‘ am efendim, sulṭânım ḥazretleriniñ: devletlü, ‘inâyetlü efendim, sulṭânım ḥazretleriniñ İ1; devletlü efendim, sulṭânım ḥazretleriniñ A, İ3.

⁹⁵⁶ şuḳḳa-rübây-ı: şuḳḳa-zibâ-yı İ1.

⁹⁵⁷ otaḳ-ı: evtâd-ı İ1, İ3.

⁹⁵⁸ ola: olup İ1, İ3.

⁹⁵⁹ fażîlet: فضيلت İ1

⁹⁶⁰ ü: – A, S, B.

⁹⁶¹ mâh-ı: – İ1, İ3.

ya' nî vücūd-ı cihān-sūd-ı şeref-melbūsları ma' nā-yı lafz-ı⁹⁶² 'ömr-i tavīl ve nüsha-ı kem-yāb-ı zāt-ı sa' ādet-me'nūsaları havāş[ī]-i⁹⁶³ feyz ü fevz ile pezirüfte-i 'ünvān u⁹⁶⁴ tezyīl olmağ du'āsı şerefmend-i pāy-būs-ı hıdīvāne ve sezāvār-ı mekārim-i Hātemāneleri oldığım günden berü farīza-ı zımmet-i⁹⁶⁵ 'ubūdiyyet ve vazīfe-i gerden-i muvāzabetim idüğü serīre-şinās-ı zevāyā-yı şudūr cenābına ma' lüm olmağla bu dā' i-i şākirü'n-ni' amları⁹⁶⁶ istādegān-ı pāygāh-ı bārgāhları 'adādına ilhāk ve ser-i iftiḥārim resānide-i bālā-serāy-ı⁹⁶⁷ nüh-ṭāk buyurulmağ bābında emr ü fermān devletlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir⁹⁶⁸.

[26]

[İ1 5b-6b; İ2 31a-32a; İ3 5b-6b; İ4 16a-16b; A 17a-18a; B 20b-21b; K 20a-21a; M 10a-12a; S 18b-19b]

Ba' de'l-ıtlāk Bağdād Vālisi Süleymān Paşa Merḥūma Yazılan 'Arz-ı Ḥāl⁹⁶⁹

Devletlü, 'ināyetlü, merḥametlü efendim, sulṭānım⁹⁷⁰ ḥāzretleriniñ 'atebe-i āsmān-mertebe-i⁹⁷¹ hıdīvānelerine vaz' -ı pīşānī-i ḍarā' at⁹⁷² u bendegī ve naqş-ı gül-büse-i⁹⁷³ rıkkıyyet ü ser-efkendegī kılınup pīşgāh-ı bārgāh-ı eā' zım-penāh-ı kerīmāneleri⁹⁷⁴ leyl ü nehār maskaṭ-ı⁹⁷⁵ rü'ūs-ı gerden-keşān-ı rüzgār ve melāz-ı melāzān-penāh-ı e'ālī vü kibār olmağ da' avatı ma' rüz-ı icābet-seray-ı ḥāzret-i⁹⁷⁶ Perverdigār kılındığı zeylinde 'arz-ı ḥāl-i perīşān-me'āl-i 'abd-ı dā' ileridir⁹⁷⁷ ki

⁹⁶² lafz-ı: lafze-i İ1; nokṭa-ı İ3; lafziye-i M.

⁹⁶³ havāş[ī]-i: ḥ'āhiş-i M.

⁹⁶⁴ u: - B.

⁹⁶⁵ zımmet-i: zımmet ü S.

⁹⁶⁶ şākirü'n-ni' amları: şākirü'n-ni' metleri M.

⁹⁶⁷ bālā-serāy-ı: bālā-yı serāy-ı İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, M, S.

⁹⁶⁸ emr ü fermān devletlü efendim sulṭānım ḥāzretleriniñdir: emr ü fermān efendimiñdir İ1, B; emr ü fermān devletlü efendim ḥāzretleriniñdir İ2; emr ü fermān A, İ3.

⁹⁶⁹ Ba' de'l-ıtlāk Bağdād-ı bihişt-ābād Vālisi Süleymān Paşa merḥūma yazılan İ1; Ba' de'l-ıtlāk Bağdād Vālisi Süleymān Paşa'ya irsāl olunan du' ā-nāme şüretidir İ2; Ba' de'l-ıtlāk Bağdād Vālisi Süleymān Paşa merḥūma irsāl olunan du' ā-nāmedir A, S; Ba' de'l-ıtlāk Bağdād Vālisi Süleymān Paşa ḥāzretlerine yazılmışdır İ3; Ba' de'l-ıtlāk Bağdād Vālisi Süleymān Paşa merḥūma irsāl olunan du' ā-nāme şüretidir K; Ba' de'l-ıtlāk Bağdād Vālisi Süleymān Paşa'ya yazılan du' ā-nāme şüretidir B.

⁹⁷⁰ devletlü, 'ināyetlü, merḥametlü efendim, sulṭānım: - İ1, İ3, A; devletlü, 'ināyetlü, efendim, sulṭānım S, B.

⁹⁷¹ āsmān-mertebe-i: felek-mertebe-i İ3, M.

⁹⁷² ḍarā' at: ferāğat M.

⁹⁷³ gül-büse-i: گل بوسه İ2; گلبدسته A.

⁹⁷⁴ kerīmāneleri: kerīmānelerine İ3.

⁹⁷⁵ maskaṭ-ı: muḫsiṭ-i İ1.

⁹⁷⁶ ḥāzret-i: - İ3, M.

⁹⁷⁷ dā' ileridir: dā' ileri oldur B.

ḳadīmü'l-eyyāmdan berü⁹⁷⁸ dā'ire-i fesīḫatü'l-ercā-yı⁹⁷⁹ devletlerine olan 'ubūdiyyet ü ihlāş ve tereddüd ü ihtişāşım iḳtizāsınca pey-ā-pey teşnīf-i⁹⁸⁰ sāmi'a-ı cān-ı 'ālemiyān iden āvāze-i 'ālem-gīr-i zuhūr-ı nuşret ve peygām-ı sürūr-engīz-i selāmet ü şihhatları vürūdına çeşm-i hūn-bār ḫalḳa-ı dervāze-i intizār iken altmış üç senesi evā'ilinde luṭfen ve keremen 'ināyet ü ihşān buyurılan nevāziş-nāme-i ḫayāt-bahşā-yı dāverāneleri yine⁹⁸¹ ol⁹⁸² eyyāmda bi-ḳazāi'llāhi te'ālā, **beyt**

Gönlüne hiç ārzū-yı kūy-ı dil-ber gelmesün

Saḅa yer yoḳ anda 'āşık ḫāṭıra yer gelmesün⁹⁸³

mażmūn-ı nā-mübāreki 'ünvān-ı berāt-ı ḫālim ve ber-hem-zen-i sāmān-ı cem'iyet-i āmālim olmaḅla me'mūr-ı iḳāmeti oldıḅım Girid ceziresinde vāşıl-ı rāḫe-i dest-i ra'şedār olup terettüb⁹⁸⁴ iden sürūr-ı nā-maḫşūr āteş-bāz-ı⁹⁸⁵ felek-i nā-sāziñ⁹⁸⁶ tengnā-yı dil-i melālet-menzilde iḳād itdigi āteş-i kā'ināt-sūz-ı ḅam-ı ḅurbete vesīle-i inṭifā⁹⁸⁷ vu fütūr ve 'illet-i cem'iyet-i ḫāṭır-ı⁹⁸⁸ rencūr olmuş idi. Lākin ebnā-yı beşer ḫaḳḳında eşedd-i meşā'ib olan metā'ib-i firāḳ ber-muḳteżā-yı mışra'⁹⁸⁹

Ĝarīb eger heme der-cennet est dil-gīr est⁹⁹⁰

tekrār esbāb-ı debistān-ı⁹⁹¹ şu'ūrı perişān ve ḫāne-i endīşe vü idrākı vīrān idüp ol kitāb-ı müsteṭābiñ cevābında ḫāme-i 'Abbāsī-'imāme imkān-ı cünbiş ü ḫareketin inkār ve iḳamet-i beyneteyn-i⁹⁹² 'acız u ızṭırār ile işbāt-ı müdde'ā-yı 'adem-i iḳtidār itmekle evvel devlet-i nā-kāsteden ḫırmān-ı zarūrī ile irtikāb-ı günāh u taḳşīr te'ḫīr⁹⁹³

⁹⁷⁸ berü: – İ1, İ4, İ2, S, İ3, K, B.

⁹⁷⁹ fesīḫatü'l-ercā-yı: fesīḫatü'l-eyyāmdan İ1.

⁹⁸⁰ teşnīf-i: tenşīf-i S.

⁹⁸¹ dāverāneleri yine: dāverānelerine B.

⁹⁸² ol: evā'il-i M.

⁹⁸³ Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

⁹⁸⁴ terettüb: tertīb A.

⁹⁸⁵ āteş-bāz-ı: āteş-bār-ı A.

⁹⁸⁶ nā-sāziñ: nā-sāz eñ İ1.

⁹⁸⁷ inṭifā: انطفا İ3.

⁹⁸⁸ ḫāṭır-ı: – İ3.

⁹⁸⁹ mışra': – İ1, İ4; ' A, S, İ3, K, B.

⁹⁹⁰ Garip cennette de olsa mahzundur.

غريب اگر همه در جنت است دلگير است
Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Fa'lün

⁹⁹¹ esbāb-ı debistān-ı: esbāb u büstān-ı İ1.

⁹⁹² beyneteyn-i: بينتن S, B; – A.

⁹⁹³ günāh u taḳşīr te'ḫīr: günāh u taḳşīr u te'ḫīr ü A; günāh taḳşīr te'ḫīr İ1, İ2, İ3, K, M; günāh taḳşīr ü te'ḫīr İ4.

olunmuş idi⁹⁹⁴. Bu eyyāmda⁹⁹⁵ *el-ḥamdü li'llāhi'llezi aḥrecenā mine'z-zulumāti ile'n-nūrī*⁹⁹⁶ nūr-ı cemāl-i Muştafavī⁹⁹⁷ ve teceddüd-i nevbet-i Hüsrevî jeng-beste-i⁹⁹⁸ izlām u ālām⁹⁹⁹ olan ḳulüb-ı enāmı zidüde-i¹⁰⁰⁰ mışḳale-i şafā, **mışra**¹⁰⁰¹

Buşrā leḳad enceze'd-dehrü li-mā va' adā¹⁰⁰²

maẓmūniyla rūzgār 'ahd-ı ḳadīme vefā itmekle bu ḥ^vābīde-i mezlaḳa-ı ḡurbet ayağından daḡı fekk-i¹⁰⁰³ silsile-i kürbet ve āsitāne-i devlete i'ḫā-yı ḡaḫḫ-ı hümāyūn izn ü ruḡḡat buyurulmaḡın¹⁰⁰⁴ 'atebe-i 'aliyye-i şehir-yārīye varup¹⁰⁰⁵ rū-māl müyesser oldı. Bu kerre 'ināyet-nāme-i Bermekiyāneleriniñ küstāḡāne cevābına sevdā-yı intihāz-ı vaḳt u¹⁰⁰⁶ fursatla tehiyye-i¹⁰⁰⁷ edevāt-ı ḳalem ü¹⁰⁰⁸ divāt olunduḡda imtidād-ı zamān-ı firāḳ ve iştidād-ı¹⁰⁰⁹ metā'ib ü meşāḳḳ¹⁰¹⁰ ile ḡāne-i süst-esās-ı¹⁰¹¹ derūnda āşār-ı ḡarābī-i ḡüzn ü elem ve ḡarīḳ-i kebīrde mesken ü menzilizimiziñ daḡı tu' me-i neheng-i āteş olup ta' mīr¹⁰¹² ü tecdīdi fikri¹⁰¹³ müstelzim-i teceddüd-i¹⁰¹⁴ ālām u¹⁰¹⁵ ḡam olup şandūḳa-ı ḡabī'at-ı şā'iriyyede sezāvār-ı ḡüş-ı şāhid-evşāfları olacaḳ gevher-i girān-vezn¹⁰¹⁶ tedārüki bīrūn-ı dā'ire-i taşavvur olmaḡın, 'inān-ı semend-şikeste-i pā-bend-i ḳalemi semt-i i'tizāra şarf lāzım gelmişken mücerred nām-ı ḡüm-şodemi revnaḳ-şiken-i ḳurş-ı¹⁰¹⁷ ḡurşīd olan āyīne-i

⁹⁹⁴ olunmuş idi: olunmuşdur İ4.

⁹⁹⁵ bu eyyāmda: – İ3.

⁹⁹⁶ *الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَخْرَجَنَا مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ* Bizi karanlıktan aydınlığa çıkaran Allah'a hamd olsun.

⁹⁹⁷ Muştafavī: Muştafā İ1.

⁹⁹⁸ jeng-beste-i: zeng-beste-i İ1, M.

⁹⁹⁹ izlām u ālām: zālām ālām İ1, İ2; izlām ālām İ4, S, B; zālām u ālām İ3, M.

¹⁰⁰⁰ zidüde-i: zerdüde-i A, S.

¹⁰⁰¹ mışra': İ1, İ4, A, S, B.

¹⁰⁰² Müjdeler olsun, zaman va'dini yerine getirdi.

بشرى لقد انجز الدهر لمارعدا

¹⁰⁰³ fekk-i: felek-i İ3.

¹⁰⁰⁴ buyurulmaḡın: buyurulmaḡını A.

¹⁰⁰⁵ varup: – İ1, İ4, İ2, İ3, K.

¹⁰⁰⁶ u: – İ1, İ4, S, İ3, K, B.

¹⁰⁰⁷ tehiyye: teheyi-i İ2.

¹⁰⁰⁸ ü: – A, S.

¹⁰⁰⁹ iştidād-ı: istidād-ı İ3.

¹⁰¹⁰ meşāḳḳ: müştāḳ İ1.

¹⁰¹¹ süst-esās-ı: şüst-esās-ı İ1.

¹⁰¹² ta' mīr: ta' mīri İ1, M.

¹⁰¹³ fikri: fikr İ3.

¹⁰¹⁴ teceddüd-i: teceddüd ü İ1, İ2, İ4, A, B, S.

¹⁰¹⁵ u: – İ3.

¹⁰¹⁶ girān-vezn: girān-vezne A.

¹⁰¹⁷ ḳurş-ı: – İ3.

tābnāk-ı hātır-ı Hātemānelerine¹⁰¹⁸ iḥtār ve pederim, birāderim dā'ileri ḥaḳlarında evvelen¹⁰¹⁹ ve aḥiren ḥaḳkımda¹⁰²⁰ zuhūr iden 'ināyet¹⁰²¹ ü 'adāletleri teşekkürin izhār dā'ıyyesi cesāret-dih-i dā'ı-i perişān-rūzgār olmuşdur. Bāḳī, emr ü fermān ve 'ināyet ü iḥsān devletlü efendimiñdir¹⁰²².

[27]¹⁰²³

[İ1 14a-14b; İ3 10b-11a; M 22a-23a]

Resmo'dan Bağdād ve Başra Vālisi Süleymān Paşa Merḥūma Yazılan 'Arz-ı Hāl¹⁰²⁴

Keremkārā! Merāḥim-perverā! Kerīmā! Kāmkārā! Kām-baḥşā! Ḥazret-i Ḥudāvend-i bī-çün devlet ü iḳbal ve sa'ādet ü¹⁰²⁵ iclāllerin rüz-efzün ve güşāyiş-i gül-gönçe-i¹⁰²⁶ meḫālib ü me'āribler ile aḥbābı memnūn ve a'dāyı maḥzūn ya'nī temāmī-i eyyām-ı¹⁰²⁷ 'ömr ü¹⁰²⁸ istiḳlāllerin feyz-i nuşrete maḳrūn eyleye. Āmīn. Mātemkede-i ḥazret-i velī-ni'etde iştidād-ı zulmet-i ḥayret ile perişān-sāz-ı gīsū-yı ḥasret ve inḳilāb-ı dūlāb-ı sipihr-i nā-mihrbān ile üftāde-i çāh-ı bī-ḳa' r u bün-i miḥnet olup āyā ḳaḅḅı encūmen-pīrāy-ı şefāḳat cānibinden irā'et-i şem'a-ı 'ināyet ve ne şekl şāḥib-i yed-i tūlā-yı himmet ḫarafından iḫāle-i rīsmān-ı tār-ı i'ānet olunur diyü ser-fürü-bürde-i girībān-ı melālet iken, **beyt**

Münādī est zi-her sū ki ey ḥavāşş u 'avām
Mey-i neşāt ḫelāl u şarāb-ı guşşa ḫarām¹⁰²⁹

¹⁰¹⁸ hātemānelerine: hātemāneleriyle İ4, İ2, A, S, K.

¹⁰¹⁹ iḥtār ve pederim, birāderim dā'ileri ḥaḳlarında evvelen: iḥtār evvelen İ 95; iḥtār ve evvelen İ3, M.

¹⁰²⁰ ḥaḳkımda: – İ2, A, S, K, B.

¹⁰²¹ 'ināyet: 'ināyetleri İ1.

¹⁰²² bāḳī, emr ü fermān ve 'ināyet ü iḥsān devletlü efendimiñdir: bāḳī, fermān efendimiñdir İ1, İ3; bāḳī, emr fermān devletlü efendim, sultānım ḥazretleriniñd* İ4; bāḳī, fermān devletlü efendimiñdir İ2; bāḳī, emr ü fermān devletlü, 'ināyetlü efendim, sultānım ḥazretleriniñdir S; bāḳī, emr ü fermān devletlü efendim, sultānım ḥazretleriniñdir K; bāḳī, emr ü fermān efendimiz ḥazretleriniñdir B.

¹⁰²³ İ4, İ2, K, S, A, B nüshalarında eksik.

¹⁰²⁴ Resmo'dan Bağdād ve Başra Vālisi Süleymān Paşa'ya yazılmışdır İ3; Resmo'dan Bağdād ve Başra Vālisi Süleymān Paşa'ya tahrīr şod M.

¹⁰²⁵ ü: – İ1.

¹⁰²⁶ gül-gönçe-i: gönçe-i İ3.

¹⁰²⁷ eyyām-ı: – İ1.

¹⁰²⁸ ü: – İ1.

¹⁰²⁹ Ey halk ve ey yüksek zümre! Neşe şarabı helaldir ve gam şarabı haram, diye her taraftan nida eden biri vardır.

منادی است ز هر سو که ای خواص و عوام
می نشاط حلال و شراب غصه حرام
Mefâilün/Feûlün/Mefâilün/Feûlün

nidâsı gūş-zed ve

Me-şev melûl ki eyyâm-ı ğam ne-ĥ^Vâhed mând

Çün-ân ne-mând u çün-în nîz hem ne-ĥ^Vâhed mând¹⁰³⁰

ma^c nâsı kerem-işâl-i genc-i bād-âverd-i feyż-i ebed olup istiĥlâ^c -i¹⁰³¹ esbâb-ı indifâ^c -ı iztîrâb olunduĝda bir kâşid-ı ferĥunde-pey-i hoş-ĥaber ve bir berîd-i ĥuceste-maĥdem-i ĥudsî-siyer devletlü, veliyyü'n-ni^c am efendimiziñ kerem-nâme-i dil-güşâ ve kitâb-ı ^canberîn-niĥâb-ı meserret-baĥşâların nihâde-i dest-i ârzü idüp ^cillet-i perîşânî-i esbâb-ı ğumûm u keder ve bu nâme-i dil-keş-peyâm-ı şefaĥat-eşer olduĝu muĥarrer olduĝda keff-i efsûs-ı ĥasret-i şûr u¹⁰³² şerûr dest-zenî-i kâşâne-i sûr u sürûr ile tebdîl-i câme-i ĥinnâyî¹⁰³³ idüp ĥâşıl olan sürûr u ĥübûr bîrûn-ı ĥavşala-ı zurûf u suĥûr olmuşdur. Taraf-ı bâhirü's-şeref-i ĥıdîvânelerine olan irtibâĥ-ı derûn ve ihlâş-ı perde-bîrûn¹⁰³⁴ mütezâ'id ü mütezâ'if ve du^câ-yı devâm-ı devlet ü ĥaşmetleri müte^câķib ü müterâdif olduĝu ma^c lûm-ı ^callâmu'l-ĝuyûbdur. Bundan böyle bu dâ^cî-i devlet-ĥ^Vâhların şebt-i cerîde-i bendegân ve ĝâĥ u bî-ĝâĥ nevâziş-nâme-i girâmîleriyle şâdmân buyurmaları bâbında emr ü fermân devletlü efendimiñdir¹⁰³⁵.

[28]

[İ1 8a-8b; İ2 32a-32b; İ3 7b-8a; İ4 16b-17a; A 18a-18b; B 21b-22a; K 21a-21b; M 14b-16a; S 19b-20a]

Ķapudanlıĥdan Ħanya Vâlîsi Olan Şeh-süvâr-zâde Muştafâ Paşa Ħazretlerine

Teşekkür-i İn^câm Zımnında Resmo'dan Yazılan Darâ^c at-nâmedir¹⁰³⁶

¹⁰³⁰ Üzülme gamlı ĝunler geçecek. Öyle geĥtiĝi gibi böyle de geçecek. (Ħâfız)

مشو ملول كه ایام غم نخواهد ماند

چنان نماند و چنین نیز هم نخواهد ماند

Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün(Fa'lün)

¹⁰³¹ istiĥlâ^c -ı: istiĥâ^c -ı İ1.

¹⁰³² u:- İ3.

¹⁰³³ ĥinnâyî: ĥayâtı İ3; ĥayâlî M.

¹⁰³⁴ perde-bîrûn: perde-bîrûn ve İ1, İ3, M.

¹⁰³⁵ emr ü fermân devletlü efendimiñdir: - İ3.

¹⁰³⁶ Ķapudanlıĥdan Ħanya vâlîsi olan Şeh-süvâr-zâde Muştafâ Paşa ĥazretlerine Resmo'dan yazılan ^carz-ı ĥâl İ1; Ķapudanlıĥdan Ħanya vâlîsi olan Şeh-süvâr-zâde Muştafâ Paşa merĥûma Resmo'dan irsâl eylediĝi ^carizadır İ4; Ķapudanlıĥdan Ħanya vâlîsi olan Şeh-süvâr-zâde Muştafâ Paşa'ya irsâl olunan darâ^c at-nâme şüretidir İ2; Ķapudanlıĥdan Ħanya Vâlîsi vezîr-i mükerrem Şeh-süvâr-zâde Muştafâ Paşa merĥûma Resmo'dan taĥrîr ü irsâl eylediĝi ^carz-ı ĥâl-i belâĝat-me'âl-i feşâĥat-iştimâl-i merĝûbe şüretidir A; Ķapudanlıĥdan Ħanya vâlîsi olan Şeh-süvâr-zâde Muştafâ Paşa merĥûma Resmo'dan irsâl eylediĝi darâ^c at-nâme şüretidir S, K; Bu daĥı müşârûn ileyhe Resmo'dan yazılmışdır İ3.

Şeref-bağş-ı düdmân-ı aşâlet ü sa'âdet ve mesned-ârây-ı dîvân-serây-ı devlet ü¹⁰³⁷ siyâdet, devletlü, 'inâyetlü, veliyyü'n-ni' am efendim, sulţânım hazretleriniñ¹⁰³⁸ memâlik-i vesî' atü'l-mesâlik-i devlet ü iqbâl müfevvîz-ı zât-ı bâhirü'l-istiklâlleri¹⁰³⁹ olup¹⁰⁴⁰, şemere-i şecere-i kifâ'et ve nağl-ı berümend-i hıyâbânzâr-ı riyyâset olan vücûd-ı mes'ûd-ı 'âlem-sûd-ı hıdîvâneleri ilâ-ahîri'l-eyyâm zînet-efzây-ı çemenzâr-ı 'ömr-i câvid ve aḥkâm-ı menâşîr-i kader-te'sîr-i düstürâneleri şubḥ u şâm şühür u¹⁰⁴¹ a'vâm silsile-bend-i gerden-i iqbâl-i medîd olmak da'avâtı bi'l-'aşıyyi ve'l-ibkâr merfû' -ı icâbet-hâne-i hazret-i Perverdigâr kılındığı hilâlde, 'arîza-ı 'abd-ı kadîmleridir¹⁰⁴² ki öteden berü âşâr-ı nevâziş ü¹⁰⁴³ mekremet ve ni' met-i bî-dirîg-i tevâzu' u 'inâyetlerinden¹⁰⁴⁴ hişşedâr ve çehre-sây-ı 'atebe-i âsmân-mertebe-i kerîmâneleri oldukça ḥâ'iz-i şeref ü¹⁰⁴⁵ i'tibâr ve fâ'iz-i nişâb-ı mübâhât u iftiḥâr olduğım cihetle devâm-ı eyyâm-ı¹⁰⁴⁶ 'ömr ü¹⁰⁴⁷ iqbâl ve beḳâ-yı hengâm-ı ḥaşmet ü iclâlleri du'âsına mücidd ü sâ'î ve leyl ü nehâr şükrâne-i 'inâyet ü merhametlerini murâ'î olduğım¹⁰⁴⁸ eger-çi âyîne-i ilhâm-ı İlâhî ve mehbiṭ-i füyûzât-ı nâ-mütenâhî olan ḳalb-ı derrâk-ı hıdîvânelerine mestûr u pûşîde degildi, lâkin bu def' a bî-sâbıḳa-ı ḥaḳḳ-ı hıdmet sezâvâr-ı iḥsân-ı firâvân-ı Bermekiyâne ve lâyıḳ-ı in'âm-ı Ḥâtemâneleri olup işbu diyâr-ı ğurbet ve¹⁰⁴⁹ maızıḳ-ı kürbetdeki muzâyâḳa-ı esbâb-ı ma'âş¹⁰⁵⁰ bu 'abd-ı perîşân-rûzgârı serâsîme-i fikr ü¹⁰⁵¹ telâş itmiş idi. Ḥazîne-i nâ-kâste-i keremlerinden ifrâz buyurılân hişşe-i vâfiye-i 'inâyetleriyle ifâza-nümây-ı¹⁰⁵² bahâr-ı semâhatları ḳâmet-i ḥam-geşte-i ümîdimi nümû-dar-ı serv-i mevzûn ve böyle bir vaḳt-ı ihtiyâcda bu maḥzûn-ı sitemkârî-i¹⁰⁵³ rûzgârı nice cihetle mesrûr u

¹⁰³⁷ ü: - İ1, İ4, K.

¹⁰³⁸ devletlü, 'inâyetlü, veliyyü'n-ni' am efendim, sulţânım hazretleriniñ: devletlü, 'inâyetlü hazretleriniñ İ1; devletlü efendim hazretleriniñ A; devletlü hazretleriniñ İ3.

¹⁰³⁹ bâhirü'l-istiklâlleri: bâhirü'l-iqbâlleri İ3, M.

¹⁰⁴⁰ olup: - İ3.

¹⁰⁴¹ u: - A.

¹⁰⁴² kadîmleridir: kadîmdir İ1.

¹⁰⁴³ ü: - İ1.

¹⁰⁴⁴ mekremet ve ni' met-i bî-dirîg-i tevâzu' u 'inâyetlerinden: ni' met-i bî-dirîg-i tevâzu' mekremet ü 'inâyetlerinden A,

¹⁰⁴⁵ ü: - İ1, İ2, S, K.

¹⁰⁴⁶ eyyâm-ı: - İ1, İ3.

¹⁰⁴⁷ ü: - B.

¹⁰⁴⁸ olduğım: - A.

¹⁰⁴⁹ ve: - İ1.

¹⁰⁵⁰ ma'âş: ma'âş ve İ2, B, K, S.

¹⁰⁵¹ ü: - İ1, İ4.

¹⁰⁵² ifâza-nümây-ı: ifâde-nümây-ı İ3.

¹⁰⁵³ sitemkârî-i: sitemkâr-ı İ4, İ2, A, S, B.

memnūn buyurdıklarınıñ mürā^cāt-ı¹⁰⁵⁴ merāsım-i teşekkürü girih-beste-i ser-rişte-i muhāl ve ke-mā-hüve'l-lāyık edā-yı levāzım-ı du^cā-yı devletleri maḥzā vehm ü¹⁰⁵⁵ hayāl olup ancak leyl ü nehār istidāmet-i zamān-ı ^cömr ü¹⁰⁵⁶ devletleri du^cāsıyla niyāzmend-i bārgāh-ı Melik-i mennān oldıgım ma^clūm-ı devletleri olduḡda¹⁰⁵⁷ bundan böyle daḡı bu da^cı-i nā-kām ve bu ^cabd-ı perīşān-rūzgār-ı müstehām ḡarīb ü ba^cıd manzūr-ı nazar-ı merḡamet ve mesrūr-ı nevāziş ü¹⁰⁵⁸ ḡimāyet buyurulmaḡ bābında emr ü fermān devletlü efendim sultānım ḡazretleriniñdir¹⁰⁵⁹.

[29]

[İ1 9b-10b; İ2 32b-33a; İ3 8b-9b; İ4 17a-18a; A 18b-19b; B 22a-23b; K 21b-22b; M 17a-19b; S 20b-21b]

Resmo'dan ḡanya Vālisi Şeh-süvār-zāde Muştafā Paşa ḡazretlerine Yazılan ^cArz-ı ḡāl¹⁰⁶⁰

İsnād-ı töhmet-i ḡayr-ı vāḡi^c le ehl ü¹⁰⁶¹ ^cıyālinden¹⁰⁶² dūr ve şe'āmet-i siyehkār-i ḡālī^c le dār u diyārından¹⁰⁶³ maḡrūd u mehcūr olup nāz-bāliş-i cāme-ḡ^vāb-ı vaḡanı seng-bālīn-i ḡār-āḡīn-i¹⁰⁶⁴ tengnā-yı ḡurbete müteḡavvil ve muştāḡebet-i ḡaḡır-nevāz-ı aḡbāb ile ḡülzār-ı ḡasūd-āzār-ı ārāmkede-i ḡaḡır nümüne-nümāy-ı cemenistān-ı cinān iken teḡāzā-yı tünd-bād-ı zemistān-ı ye's ü ḡırmān ile¹⁰⁶⁵ ḡāk-bister-i¹⁰⁶⁶ ¹⁰⁶⁷ endüh-ḡüster-i beytū'l-aḡzān-ı miḡnet ü kürbete mütebeddil olan ḡarībleriñ¹⁰⁶⁸ bārān-ı sirişk-i dīde-i remed-dīde-i ḡasretleri irvā-yı kiştzār-ı āḡ-ı ciger-süz-ı şeb-hengām

¹⁰⁵⁴ mürā^cāt-ı: – A, S, B.

¹⁰⁵⁵ ü: – S, B.

¹⁰⁵⁶ ü: – S.

¹⁰⁵⁷ olduḡda: buyurulduḡda İ4, İ2, A, S, İ3, K, B.

¹⁰⁵⁸ ü: – İ2, S, B.

¹⁰⁵⁹ emr ü fermān devletlü efendim, sultānım ḡazretleriniñdir: emr ü fermān efendimiñdir İ1; emr ü fermān devletlü efendim ḡazretleriniñdir İ4; emr ü fermān devletlü efendimiñdir İ2; – A, İ3; emr ü fermān B.

¹⁰⁶⁰ Def^c a Şeh-süvār-zāde merḡūma Resmo'dan yazılan ^carz-ı ḡaldır İ4; Def^c a Şeh-süvār-zāde Paşa'ya Resmo'dan yazılan du^cā-nāme şüretidir İ2; Def^c a Şeh-süvār-zāde Paşa ḡazretlerine Resmo'dan taḡrİR ü irsāl olunan du^cā-nāme A; Def^c a Şeh-süvār-zāde Paşa ḡazretlerine Resmo'dan yazılan du^cā-nāmedir S, B; Resmo'dan müşārün ileyḡ Şeh-süvār-zāde'ye yazılmışdır İ3; Def^c a Şeh-süvār-zāde Paşa ḡazretlerine Resmo'dan yazılan du^cā-nāme şüretidir K; Resmo'dan müşārün ileyḡ Şeh-süvār-zāde'ye taḡrİR olunmuştur M.

¹⁰⁶¹ ü: – İ2, S, B.

¹⁰⁶² ^cıyālinden: ^cıyālden A, S.

¹⁰⁶³ diyārından: diyārdan A.

¹⁰⁶⁴ ḡār-āḡīn-i: ḡār-ḡīn-i? İ2.

¹⁰⁶⁵ ile: – A, B.

¹⁰⁶⁶ ḡāk-bister-i: ḡākīster-i A

¹⁰⁶⁷ “bister” kelimesi nüshalarda “pister” şeklinde yazılmıştır.

¹⁰⁶⁸ ḡarībleriñ: ḡarīblerin İ1, İ3.

itdikçe ve ğaltīde-pāy-ı mezlağa-ı maṭmüre-i derd ü¹⁰⁶⁹ belā olan ḫayret-zedegān-ı nā-şekībleriñ¹⁰⁷⁰ ḫātır-ı fātirlerine ümīdvār-ı tesliyet ü şefaḫat oldığı bālā-nişīnān-ı¹⁰⁷¹ ‘ālī-mesned-i ḫod-kāmīden seng-i felāḫan-ı şemātet ü sitemle ḫarbe-i cān-figār-ı¹⁰⁷² ṭa‘n u teşnī‘ yetdikçe¹⁰⁷³ ya‘nī bu güm-sürāğ-ı vādī-i şādī vü¹⁰⁷⁴ ser-āsānī ve¹⁰⁷⁵ laṭma-ḫvār-ı¹⁰⁷⁶ emvāc-ı deryā-yı nā-ümīdī vü¹⁰⁷⁷ hirāsānī olan bende-i siyāh-baḫt-ı sitāre-suḫteniñ mażıyḫ-ı ārām-fersāy-ı renc ü ‘anāda peyveste-i küngüre-i¹⁰⁷⁸ ṭāḫ-ı nūh¹⁰⁷⁹ revāḫ olan şu‘le-i ‘ālem-sūz-ı nāle-i dil-dūzı teğāfūl-i kem-furşatān-ı zamān ile müstevcib-i siyeh-rūzī¹⁰⁸⁰ vü nā-murādī olduğca dest-gīr-ı der-māndegān-ı rūzgār ve zahīr-ı dil-āşūftegān-ı gümüm u¹⁰⁸¹ efkār, a‘nī, devletlü, ‘ināyetlü¹⁰⁸², semāḫat-pīşe, mekārīm-endīşe, mesned-ārāy-ı dīvān-serāy-ı maḫāsīn ü¹⁰⁸³ aḫlāḫ ve kāşāne-pīrāy-ı dārū’s-sa‘āde-i merāḫīm ü¹⁰⁸⁴ eşfāḫ, veliyyü’n-nī‘am, firīşte-şiyem efendim, sulṭānım ḫāzretleriniñ kevkeb-i ‘ālem-fürūz-ı devlet ü iḫbāl ve sitāre-i beytü’ş-şeref-i¹⁰⁸⁵ sa‘ādet ü iclālleri iḫtibās-ı envār-ı feyz-i İlāhī ile lem‘a-fürūş-ı şem‘a-ı şebistān-ı felek-i çārüm ve zīver-i ṭabaḫāt-ı tūy-der-tūy-ı nūh ṭārem olup āsitān-ı āsmān-bünyān-ı ‘izz ü ḫaşmetleri ārāmgāh-ı sitem-dīdegān-ı neşter-i ekdār ve bārgāh-ı sipihr-destgāh-ı mecd ü devletleri penāh-ı cān-be-leb-resīdegān-ı ṭabānçe-i rūzgār olmaḫ da‘avātına müte‘āḫīb vücūd-ı bih-būd-ı ‘ālem-ārāy-ı merḫamet-endūd-ı ḫıdīvāneleri ilā-yevmi’t-tenād āsūde-nişīmen-i¹⁰⁸⁶ şeh-nişīn-i şıḫḫat ve zāt-ı cihān-sūd-ı semāḫat-pīrāy-ı müşīrāneleri ebedü’l-ābād gūnūde-i nerm-liḫāf-ı gül-āgīn-i selāmet ü ‘āfiyet olmaḫ istid‘āsı dü-keffe-i keff-i¹⁰⁸⁷ niyāz ile ma‘rūz-ı pīşgāh-ı vaḫdet-ḫāne-i Ḥudā-yı bī-enbāz kılındığı siyāḫda ‘arza-dāşt-ı ‘abd-ı ḫadīm-i kerem-

¹⁰⁶⁹ ü: – İ2.

¹⁰⁷⁰ nā-şekībleriñ: nā-şekīblerin İ4, A, S.

¹⁰⁷¹ bālā-nişīnān-ı: bālā-nişī*ān-ı İ4.

¹⁰⁷² cān-figār-ı: figār-ı A.

¹⁰⁷³ yetdikçe: eyledikçe İ3, M.

¹⁰⁷⁴ vü: – İ1, A, S, İ3, B.

¹⁰⁷⁵ ve: – İ3.

¹⁰⁷⁶ laṭma-ḫvār-ı: laṭma-ḫor-ı İ3.

¹⁰⁷⁷ vü: – A.

¹⁰⁷⁸ küngüre-i: küngüre-i nūh M.

¹⁰⁷⁹ nūh: – İ1.

¹⁰⁸⁰ siyeh-rūzī: sipeh-rūzī İ1.

¹⁰⁸¹ u: – S, B.

¹⁰⁸² ‘ināyetlü: – A.

¹⁰⁸³ maḫāsīn ü: maḫāsīn-i İ1, İ2, İ4 A, K; mekārīm İ3, M.

¹⁰⁸⁴ ü: – A, İ3.

¹⁰⁸⁵ beytü’ş-şeref-i: beytü’ş-şeref ü A, S, B.

¹⁰⁸⁶ āsūde-nişīmen-: āsūde-nişīn-i İ2.

¹⁰⁸⁷ keff-i: – A.

dîdeleri budur¹⁰⁸⁸ ki aḥkām-ı menşūr-ı¹⁰⁸⁹ ezeliyü'ş-şudūr-ı ḳazā vu ḳader iḳtizāsiyla firāz-mesned-i¹⁰⁹⁰ ḡam-ḥāne-i vaṭan kūşe-i peygüle-i dār-ı ḡurbetde aḳsām-ı meşakḳat u miḥnete mütebeddil ve tengnā-yı ḳasaba-ı Resmo bu pāy-üftāde-i şāh-rāh-ı¹⁰⁹¹ murāda maḳarr u menzil olup aḡyār u yārdan şemātet-i¹⁰⁹² ārām-rübā ve teraḥḥum-ı ḥāṭır-şiken-i nā-ber-cādan özge görölmedüğünden nāşī efrād-ı āferīdeden ümīdvārī-i dest-gīrī vü 'ināyet pīrāmen-güzār-ı¹⁰⁹³ ḥāṭır-ı mecrūḥum degil iken bī-iḳtizā-yı¹⁰⁹⁴ mūcib devletlü, 'ināyetlü¹⁰⁹⁵ efendim tarafından nevāziş ü tevāzu' ve 'ināyet ü dest-gīrī-i kerem-i mütezammını'l-kirāmeleri ber-hem-ḥorde-i seyl-āb-ı ızṭırāb olan ḥāṭır-ı vīrānemi ez-ser-i nev ma' mūr ve mübtelā-yı zencīr-i gerden-gīrānde vü ḡumūm iken min-küllī'l-vücūh münbasit ü mesrūr itdiginiñ edā-yı levāzım-ı teşekkürü eger-çi¹⁰⁹⁶ bīrūn-ı yārā-yı zebān-ı ḳalem ve ḥāric-i ḥıyṭa-ı iḳtidār-ı ḳalem-i zebāndır, lākin ḥasbe'l-ımkān dil ü zebān du'ā-yı devām-ı erkān-ı ḳaşr-ı devletlerine mevḳūf ve tāb u tevān istibḳā-yı āsar-ı devlet-i rüz-efrūzlarına maşrūf idüğü¹⁰⁹⁷ ma' lūm-ı 'ilm-i¹⁰⁹⁸ 'ālem-şümül-i ḥıdīvāneleri¹⁰⁹⁹ buyurulduḡda, bundan böyle daḡı¹¹⁰⁰ dā'ī-i dīrīne-i devletleri mir'āt-ı şuver-i¹¹⁰¹ ilhām-ı İlāhī olan ṭab'ı mekārım-fürüz-ı dāverānelerinden maṭrūd buyurulmayup yine ke-mā-kān manzūr-ı naḡar-ı 'ināyet ve mesrūr-ı nevāziş ü¹¹⁰² ḥimāyet buyurulmaḡ bābında luṭf u kerem devletlü, 'ināyetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir¹¹⁰³.

¹⁰⁸⁸ kerem-dîdeleri budur: kerem-dîdeleridir İ1, İ3.

¹⁰⁸⁹ menşūr-ı: me*şūr-ı İ4.

¹⁰⁹⁰ firāz-mesned-i: ḳarārmend-i İ4.

¹⁰⁹¹ şāh-rāh-ı: şeh-rāh-ı A.

¹⁰⁹² şemātet-i: şemātet ü İ4, K.

¹⁰⁹³ pīrāmen-güzār-ı: pīrāmen-i İ1.

¹⁰⁹⁴ bī-iḳtizā-yı: bī-iḳtizāyı İ4.

¹⁰⁹⁵ 'ināyetlü: - A, İ3.

¹⁰⁹⁶ eger-çi: ger-çi A, S, B.

¹⁰⁹⁷ idüğü: - A.

¹⁰⁹⁸ 'ilm-i: - B.

¹⁰⁹⁹ ḥıdīvāneleri: ḥıdīvāne S.

¹¹⁰⁰ daḡı: - A.

¹¹⁰¹ şuver-i: - İ3.

¹¹⁰² ü: - S, B.

¹¹⁰³ luṭf u kerem devletlü, 'ināyetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir: luṭf u kerem efendimiñdir İ1, A; luṭf u kerem devletlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir İ4, K, B; luṭf u kerem devletlü, 'ināyetlü efendim ḥāzretleriniñdir İ2; luṭf u kerem devletlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir S; - İ3.

[30]

[İ1 7a-8a; İ2 34a-34b; İ3 7a-7b; İ4 18b-19a; A 20a-21a; B 24a-25a; K 23a-24a; M 13a-14b; S 22a-22b]

**Çapudan-ı Sâbık Şeh-süvâr-zâde Hanyâ Vâlisi Vezîr Muştafa Paşa'ya Resmo'dan
Yazılmışdır¹¹⁰⁴**

Devletlü, 'inâyetlü, 'uţufetlü efendim, sultânım¹¹⁰⁵ hâzretleri mâ-dâm ki deryâ-yı kerân-tâ-kerân-ı¹¹⁰⁶ imkân te'ākub-ı emvâc-ı havâdiş-i kevnîyye ile mütelâţım u mütemevvic ve pehnâ-yı beyâbân-der-beyâbân-ı zamân tezâhüm-i gird-bâd-ı vaķâyî' -i yevmiyye ile nümüdâr-ı şahîfe-i 'atebe-i hâric ola; sûtün-ı âsmân-sây-ı keştî-i devlet ü¹¹⁰⁷ iķbâlleri güşâyiş-i¹¹⁰⁸ bâdbân-ı câh u celâl ile şuķķa-rübây-ı 'alem-i âftâb ve fülke-i felek-seyr-i me'arib ü âmâlleri dest-yârî-i nâ-ĥudâ-yı luţf-ı¹¹⁰⁹ ĥudâ ile mersâ-yı keder-fersây-ı murâd u maķşûda reh-yâb olup sâyebân-ı¹¹¹⁰ ĥurşîd mehçe-i ĥadr u menziletleri manşüb-ı sâhil-i selâmet ve bisât-ı mürîşü'l-inbisât-ı¹¹¹¹ devlet ü sa'âdetleri mebsût-ı melsâ-yı şehâmet¹¹¹² ü rif'at olmaķ da' avâtı ma' rûz-ı südde-i icâbet kılındığı¹¹¹³ siyâķda 'arz-ı hâl-i dâ'î-i ĥadîmleridir ki müddet-i medîdeden berü ĥuddâm-ı kirâm-ı bâb-ı sipihr-ittisâmlarına¹¹¹⁴ olan tereddüd ü intisâb ve kâh-rübây-ı rîg-i 'atebe-i felek-mertebelerine ta'alluķ u incizâbım muķtezâsınca irtifâ' -ı meretebe-i¹¹¹⁵ mesned-i kâm-rânî ve indifâ' -ı mevânî' -i iķbâl-i cavidânîleri istid' âsiyla dü-dest-i du' â eger-çi¹¹¹⁶ muttaşıl¹¹¹⁷ ber-dâşte-i cânib-i icâbet-serâ ve güşâyiş-i ĥonce-i gülzâr-ı şâdmânîleri recâsiyla zebân-ı müdde' â her çend lâ-yenķaţi' berg-i şâhsâr-ı mürġzâr-ı istid' â idi, lâkin bu eyyâmda 'inâyetlü, devletlü, veliyyü'n-ni' am¹¹¹⁸ El-ĥâc¹¹¹⁹ Meĥmed¹¹²⁰ Paşa efendimiz

¹¹⁰⁴ Hanyâ Vâlisi vezîr-i rüşen-zamîr Mîr-aĥûr Muştafâ Paşa hâzretlerine Resmo'dan yazılan İ1; Hanyâ Vâlisi Mîr-aĥûr Muştafâ Paşa merĥûma Resmo'dan yazılan İ4; Hanyâ vâlisi Mîr-aĥûr Muştafâ Paşa'ya Resmo'dan yazılan 'arîzadır İ2, S; Hanyâ vâlisi vezîr-i mükerrerem Mîr-aĥûr Muştafâ Paşa'ya Resmo'dan yazılan 'arîza şüretidir A; Hanyâ Vâlisi Mîr-aĥûr Muştafâ Paşa merĥûma Resmo'dan yazılan 'arîzadır K; Hanyâ Vâlisi Mîr-aĥûr Muştafâ Paşa'ya Resmo'dan yazılan 'arîza şüretidir B.

¹¹⁰⁵ devletlü, 'inâyetlü, 'uţufetlü efendim sultânım: – İ1, A, İ3.

¹¹⁰⁶ kerân-tâ-kerân-ı: kerân-bâ-kerân-ı A.

¹¹⁰⁷ ü: – İ1.

¹¹⁰⁸ güşâyiş-i: tâbiş-i İ3.

¹¹⁰⁹ luţf-ı: luţf u İ3, M.

¹¹¹⁰ sâyebân-ı: sâybân-ı İ1, İ2, İ3, A, B, K, S.

¹¹¹¹ mürîşü'l-inbisât-ı: mürüşü'l-inbisât-ı? M.

¹¹¹² şehâmet: şehâdet İ1.

¹¹¹³ kılındığı: kılind* S.

¹¹¹⁴ sipihr-ittisâmlarına: sipihr-irtisâmlarına S, B.

¹¹¹⁵ meretebe-i: – İ3.

¹¹¹⁶ eger-çi: eger İ2.

¹¹¹⁷ muttaşıl: – A.

¹¹¹⁸ 'inâyetlü, devletlü, veliyyü'n-ni' am: devletlü A; 'inâyetlü, veliyyü'n-ni' am İ3.

arındaları arafına bi'd-defa'at ba's u irsl buyurulan mte'addid muabbet-
 nmelerde¹¹²¹ bu maıy-ı bel-y gm-nm ve arbt-ı renc ¹¹²² 'an-y mey-
 am ya'n bu bende-i felek-zede-i n-kmn prsi-i tr-ı ftirim vestet-i¹¹²³
 zebn-ı alemle yd ve vrne-i dil-i mellet-menzilim yr-ı mi'mr-ı selm-ı
 ıdvneleriyle ma'mr u bd buyurulduıgn neve-i cn-perver-i d'imisi¹¹²⁴ dest-
 i itidrdan selb-i ser-rite-i itiyr ve gt-pre-i mart-i zebnm¹¹²⁵ devm-ı
 eyym-ı¹¹²⁶ 'mr ¹¹²⁷ devletleri du'sına ser-germ-i tekrr idp kpl-i tr-iken-i
 ahramn-ı rzgr ile mecrh u ikeste olan dil-asteye bu luf-ı cihn-ba-ı cn-
 perverleri bru's-e-i merhem ve rzr-ı sne-i hezr-zrda¹¹²⁸ der-ide v
 mretteb bulunan esbb-ı rr-ı neterkr ide v¹¹²⁹ der-hem olup hdim-i lezzt-
 ı¹¹³⁰ zindegn olan zehr-be-i¹¹³¹ dimg-sz-ı grbet te'i-i cm-ı luf u
 mrvvetleriyle rn-gvr-ı¹¹³² erbet ve c-ı seyl-b-ı nevzi-i mkne-i
 kermneleri b-ken-i nal-ı riedr-ı krbet olmala min-ba'd enfs-ı ma'dde-i
 aytım mevkf-ı teheyyc-i¹¹³³ hev-y¹¹³⁴ du' ve evkt u stım¹¹³⁵ marf-ı
 istid'-y be-y devlet-i p-ber-cları klındı sitize-ins-ı¹¹³⁶ serire-i ulb
tenezzehet zth 'nn-aqs ve'l-'uyb'¹¹³⁷ cenbna ma'lm olmala bundan
 byle daı bu 'abd-ı gm-nm ghice melhz-ı tr-ı merim-irtism-ı ıdvneleri
 buyurulma bbında emr  fermn efendimidir¹¹³⁸.

¹¹¹⁹ El-c: El-c İ1.

¹¹²⁰ El-c Mehmed: – B.

¹¹²¹ muabbet-nmelerde: muabbet-nmelerinde İ3.

¹¹²² : – İ4.

¹¹²³ vestet-i: vestete? İ2.

¹¹²⁴ d'imisi: *'imisi A.

¹¹²⁵ zebnm: rebbm A.

¹¹²⁶ eyym-ı: – İ3.

¹¹²⁷ : – İ1.

¹¹²⁸ hezr-zrda: hezr zde İ4, İ2; hezr-zr İ3.

¹¹²⁹ v: – B.

¹¹³⁰ hdim-i lezzt-ı: hdim'l-lezzt-ı İ3; hdim'z-zt-ı B, M.

¹¹³¹ zehr-be-i: zehr-b-ı İ4, İ2, A, S, K, B.

¹¹³² rn-gvr-ı: nkvr-ı İ1.

¹¹³³ teheyyc-i: tehyc-i B.

¹¹³⁴ hev-y: – İ3.

¹¹³⁵ mevkf-ı teheyyc-i hev-y du' ve evkt u stım: – A.

¹¹³⁶ sitize-ins-ı: – A.

¹¹³⁷ *تنزهت ذاته عن النقص والعيوب* Zati eksikliklerden ve kusurlardan mnezzehdir.

¹¹³⁸ buyurulma bbında emr  fermn efendimidir: buyurulduda emr efendimidir İ4, İ2, S, K, B; buyurulma bbında A, İ3.

[31]

[İ1 8b-9b; İ2 33b-34a; İ3 8a-8b; İ4 18a-18b; A 19b-20a; B 23b-24a; K 22b-23a; M 16a-17a; S 21b-22a]

Teberdâr-zâde Silâhdâr Muştafâ Paşa Merhûma Yazılan ‘Arîzadır¹¹³⁹Kıt‘ a li-münşi’ihi^{1140 1141}

Ey Âşaf-ı firîşte-sirişt-i hüceste-hüy

‘Adliñle buldı öyle¹¹⁴² ‘imâret bu merz-büm

Koydı harâbe adını devlet-serâ felek

Kesb eyledi sa‘ âdet-i bâl-i Hümâ’yı¹¹⁴³ büm¹¹⁴⁴kıt‘ ası, kitâbe-i tâğ-ı dīvân-ı ma‘ delet-bünyânı; beyt¹¹⁴⁵‘Aleti¹¹⁴⁶ l-vezâretü iz ‘alevte maḥallehâYâ hayre men ‘aḳade’l-umûre ve ḥallehâ¹¹⁴⁷

beyti, mersûm-ı mışra‘eyn-i bâb-ı sipihr-âsitâni olan devletlü, ‘inâyetlü, ‘uṭüfetlü efendim, sultânım ḥâzretleriniñ¹¹⁴⁸ ‘atebe-i keh-keşân-ı kevkebe-i şân u iḳbâlleri vâlâ-mesned-i ‘âlî-câygâhân-ı ‘izz ü câh ve çehre-i ma‘kûs-ı ḥasede-i fesede-i rif‘at u iclâlleri hem-reng-i nâme-i günâh olup¹¹⁴⁹ şecere-i şâbitü’l-aşl-ı devḫa-ı aşâlet ve şemere-i naḥl-ı berümend-i ravza-ı sa‘âdet olan vücûd-ı maḥmûd-ı cihân-sûd-ı ḥıdîvâne ve zât-ı maḥsûd-ı ‘âlem-âsûd-ı kerîmâneleri zînet-efzây-ı çemenzâr-ı kâmrânî ve lezzet-rübây-ı mîve-i zindegânî olmaḳ da‘avâtı merfû‘-ı bârgâh-ı Rabbânî kılındığı siyâḳda ‘ârz-ı ḥâl-i ‘abd-ı perişân-rûzgâr oldur ki müddet-i medîdeden berü

¹¹³⁹ Teberdâr-zâde Silâhdâr Muştafâ Paşa ḥâzretlerine İ1; Teberdâr-zâde Muştafâ Paşa ḥâzretlerine olan ‘arîzadır İ2; Teberdâr-zâde Silâhdâr Muştafâ Paşa merhûma taḥrîr ü tesyîr olunan ‘arîza şüretidir A; Teberdâr-zâde Silâhdâr Muştafâ Paşa merhûma olan ‘arîzadır S; Teberdâr-zâde Silâhdâr Muştafâ Paşa’ya İ3; Teberdâr-zâde Silâhdâr Muştafâ Paşa merhûma olan ‘arîza K; Teberdâr-zâde Silâhdâr Muştafâ Paşa merhûma gönderilen ‘arîza şüretidir B.

¹¹⁴⁰ kıt‘ a li-münşi’ihi: – İ4, İ2, A, S, K, B; li-münşi’ihi İ3.

¹¹⁴¹ Bu kıta Nevres’in Türkçe divanında bulunmamaktadır.

¹¹⁴² öyle: böyle İ2.

¹¹⁴³ Hümâ’yı: Hümâ-yı İ1, İ2, İ3, M.

¹¹⁴⁴ Mef‘ûlü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün

¹¹⁴⁵ beyt: – İ3.

¹¹⁴⁶ علت : وصلت : İ1, İ2, İ4, A, S.

¹¹⁴⁷ Sen vezâret çıkınca vezâret yüceldi. Ey işleri (bir sonuca) bağlayıp çözen (yönetici)lerin en hayırlısı!

علت الوزارة اذ علوت محلها
يا خير من عقد الامور و حلها

¹¹⁴⁸ devletlü, ‘inâyetlü, ‘uṭüfetlü efendim, sultânım ḥâzretleriniñ: devletlü, ‘inâyetlü ḥâzretleriniñ İ1; devletlü efendim ḥâzretleriniñ A; devletlü ḥâzretleriniñ İ3.

¹¹⁴⁹ olup: olan A.

üftāde-i çāh-ı siyāh-ı ğurbet¹¹⁵⁰ ve tengnā-yı tīb-fersāy-ı dār-ı ğurbetde¹¹⁵¹ giriftār-ı silsile-i endūh u miñnet olan bu bende-i ser-gerdān ve bu¹¹⁵² felek-zede-i bī-ser ü sāmān¹¹⁵³ ki bir nice vechle rencūr-ı derd-i bī-dermān ve ber-hem-ħorde-i řabānçe-i sipihr-i bī-emāndır, istilā-yı belā-yı firāķ-ı evlād ve iřtidād-ı iħrāķ-ı ekbād¹¹⁵⁴ ile řeb ü rüz terāne-perdāz-ı nāle vü feryād ve dem-sāz-ı müsāmir-i¹¹⁵⁵ dād u bī-dād olup istid' ā-yı źuhūr-ı elťāf-ı ħafiyye ile, **ķıť' a**

Yā kalbu şabren ' ale'l-firāķi¹¹⁵⁶ velev
 Vedde' te mimen tuħibbuhu bi'l-beyn¹¹⁵⁷
 Ve ente yā dem' u in źaharte bimā¹¹⁵⁸
 Yuħfihi şalbi seķatte min ' ayni¹¹⁵⁹ 1160

maźmūnundan iķtiťāf-ı bāküre-i nīm-res-i tesellī vü taħammül *fe-řabrūn cemīl v'allāhu'l-muste'ānu* ' *alā mā-teřifūn*¹¹⁶¹ kerīme-i¹¹⁶² hümāyūnundan istinbāt-ı le 'ālī-ı ma'ānī-i tefvīz ü tevekkül itdigim tevessül-i ser-riřte-i esbāb-ı źāhireye münāfi olmamağla¹¹⁶³ mefāriķ-i¹¹⁶⁴ ħācetmendān-ı ' ālem ü ' ālemiyāna mebzül bārān-ı āfāķ-ğīr-i merħamet-řümūllarından çend ķaťre feyz-bār ile kiřtzār-ı ħuřķide-i ümīdim řarīn-i nümūvv ü nezāret ve rehīn-i řād-ābī vü řarāvet buyurulmaķ aħlāķ-ı řasene-i ğarīb-nevāz-ı Bermekiyānelerinden mütevaķķa' dır. Ve's-selām¹¹⁶⁵.

¹¹⁵⁰ ğurbet: kūrbet İ3, M.

¹¹⁵¹ ğurbetde: kūrbetde A

¹¹⁵² bu: – A.

¹¹⁵³ bī-ser ü sāmān: bī-sāmān İ3.

¹¹⁵⁴ ekbād: kibār M.

¹¹⁵⁵ müsāmir-i: müsāfir-i M.

¹¹⁵⁶ علی فراق: علی الفراق İ89, İ2, A, K, B.

¹¹⁵⁷ بالبين: بالبين İ2, A, S, K, B.

¹¹⁵⁸ بما: بها İ3, M.

¹¹⁵⁹ عيني: عيني A.

¹¹⁶⁰ Ey gönül ayrılığā sabret! Velev ki sevdiklerinle vedalaşarak ayrılсан bile. Ve sen (de sabret) ey göz yaşı! Kalbimin gizlediği (özlemi)ni gözden damlayarak açığā vursan da.

يا قلب صبراً على الفراق ولو
 ودعت ممن تحبه بالبين
 و انت يا دمع ان ظهرت بما
 يخفيه قلبى سقطت من عيني

¹¹⁶¹ فصير جميل و الله المستعان على ما تصفون Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardım istenilecek de ancak Allah'tır. Yūsuf, 12/18.

¹¹⁶² kerīme-i: āyet-i kerīme-i M.

¹¹⁶³ olmamağla: olmağla M.

¹¹⁶⁴ mefāriķ-i: mefāriķ ü M.

¹¹⁶⁵ ve's-selām: – İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

[32]

[İ1 37a-38a; İ2 34b-35a; İ3 31a-31b; İ4 19a-19b; A 21a-21b; B 25a-25b; K 24a-24b; S 22b-23a]

**Münşî-i Merhûmuñ Toğat Kağışı İken Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa Re'îsü'l-Küttâb Oldığı
Haberî Vâşıl Olduğda Toğat'dan Yazdığı Tebrîk-nâme Şüretidir¹¹⁶⁶**

Gül-nihâl-i kâlem-i maṭleb-raḡamı ve sûtün-ı keşti-i¹¹⁶⁷ nizâm-ı 'âlem ü¹¹⁶⁸ zât-ı
ḡudsî-şîfât-ı mûkerremi ḡâ'iz-i¹¹⁶⁹ i'tibâr-ı el-a'lem fe'l-a'lem, 'inâyetlü,
re'fetlü¹¹⁷⁰, 'Uğârîd-şiyem efendim, sulṡânım ḡazretleriniñ i'câz-ı siyâğ-ı kelâmda

Fe-va'llâhi lev lâ Allâh¹¹⁷¹ ḡâle leke'l-verâ

Mağâle'n-naşârâ fî Mesîḡi ibni Meryem¹¹⁷²

mağâline mâ-şadağ ve tertîb-i mehâmm-ı enâmda, **beyt**¹¹⁷³

[Ve] yâ men e'âde remîme'l-mülki menşüen

Ve zamme bir-re'yi emren kâne menşüen¹¹⁷⁴

me'âline müsteḡağğ olan¹¹⁷⁵ zât-ı 'âmîmü'l-berekâtları mâ-dâre'l-eflâk¹¹⁷⁶ me'mür-ı
tesviye-i umür-ı ḡıṡṡa-ı¹¹⁷⁷ ḡâk ve cülû-gîr-i¹¹⁷⁸ müdebbir-i 'ağl-ı çâlâk olmağ

¹¹⁶⁶ Şadr-ı esbağ Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa Re'îsü'l-Küttâb olduğlarında Toğat'dan yazılan tebrîk-nâme İ1; Münşî-i merḡûm Toğat kağışı iken Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa re'îsü'l-küttâb olduğda belde-i merḡûmeden yazdığı tebrîk-nâme şüretidir İ4; Münşî-i merḡûm Toğat nâ'ibi iken Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa re'îsü'l-küttâb olduğı haberî vâşıl olduğda irsâl olunan tebrîk-nâme şüretidir İ2; Münşî-i merḡûm Toğat kağısyken Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa merḡûmuñ ziver-efzây-ı mesned-i riyâset olduğı haberî sem'ine vâşıl olduğda irsâl eylediğı tebrîk-nâme-i merḡûbe şüretidir A; Münşî-i merḡûm Toğat kağışı iken Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa re'îs olduğı haberî vâşıl olduğda yazdığı tebrîk-nâme S; Şadr-ı esbağ Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa re'îsü'l-küttâb olduğda Toğat'dan yazılan tebrîk-nâmedir İ3; Münşî-i merḡûm Toğat kağışı iken Nâ'îlî 'Abdu'llâh Paşa re'îs olduğı haberî vâşıl olduğda yazılan tebrîk-nâmedir B.

¹¹⁶⁷ keşti-i: شتى İ1.

¹¹⁶⁸ ü: - A.

¹¹⁶⁹ ḡâ'iz-i: ḡâ'iz Allâhu A

¹¹⁷⁰ re'fetlü. - A.

¹¹⁷¹ A. فوالله لالى الله: فوالله لو لالله

¹¹⁷² Allah'a yemin olsun ki Allah olmasaydı insanlar Hristiyanların Meryem oğlu İsa hakkında söylediklerini sana söylerdi (yani seni tanrı ilan ederlerdi). Bu beyit Adududdevle'nin övgüsünde söylenmiştir.

فوالله لو لالله قال لك الورى
مقال النصارى فى مسيح ابن مريم

¹¹⁷³ beyt: - İ1, İ4, İ3.

¹¹⁷⁴ Ve ey dağılmış ülkeyi yeniden toparlayıp diriltin! Ve ey dağılmış işleri tedbirinle biraraya getiren!

[و] يا من اعد رميم الملك منشورا
و ضم بالراى امرا كان منشورا

¹¹⁷⁵ olan: - İ3.

¹¹⁷⁶ mâdâru'l-eflâk: مادرى الافلاك İ3; mâd*ru'l-eflâk B.

¹¹⁷⁷ ḡıṡṡa-ı: - İ3.

¹¹⁷⁸ cülû-gîr-i: cilve-ger-i A, İ3; cilve-gîr-i B.

du[‘]āsına müte[‘]ākib¹¹⁷⁹ melāz-ı melāzān-¹¹⁸⁰penāh-ı cāh u celāl ve menāş-ı kār-fermāyān-ı pāygāh-ı haşmet ü iķbāl olmaları da[‘]avātı merfū[‘]-ı vaħdet-serāy-ı Melik-i müte[‘]āl¹¹⁸¹ kılındığı ħilālde [‘]arīzātü’l-iĥlāş-ı¹¹⁸² dā[‘]i-i ħadīmleridir ki taraf-ı bāhirü’ş-şeref-i kerīmānelerine olan iĥlāş u incizāb ve kıdem-i tereddüd ü intisābım muķtezāsınca meşīme-i meşīyyetden müsta[‘]idd-i zuhūr u bürüz¹¹⁸³ idügi ħaţt-ı mübīn-i cebīn-i feyz-āgīnlerinden müstefād u müstebīn olan āşār-ı sa[‘]ādet ü iķbāl ve mefhūm-ı devlet ü iclālleri zuhūrına çeşm-i cān ħalka-ı bīrūn-ı der-i intizār iken dīvān-ĥāne-i dārü’l-ĥüküm-i ħaderden nām-zed-i teşrīf-i riyāset buyurduklarına¹¹⁸⁴ bināen dīvān-ı bülend-eyvān-ı Āl-i [‘]Oşmān’da şāyān-ı [‘]ālī-mesned-i kifāyet ü¹¹⁸⁵ siyādet buyurduklarınıñ nüvīd-i sa[‘]īd-i ferĥunde-berīdi zuhūr ve telāfī-i evzā[‘]-ı nāmülāyīm-i dühūr itmekle üftāde-i senglāĥ-ı fütūr u şu[‘]ūr olan şīşe-i raĥnedār-ı cān-ı bī-ķarār ħabūl-i baĥye-i iltiyāmıyla ser-şār-ı şafā-yı raĥīķ-i sürūr olup¹¹⁸⁶ tengnā-yı bāzār-ı eyyām, **beyt**

Münādī est zi her sū ki ey ĥavāşş u [‘]avām

Mey-i neşāt ĥelāl ü şarāb-ı ğuşşa ĥarām¹¹⁸⁷

āvāzesiyle āvāze-fersāy-ı reste-bāzār-ı āhengerān olmuşdur. Ĥazret-i nigārende-i kār-ĥāne-i icād u ibdā[‘] ve dānende-i ğāyāt-ı aĥvāl ü¹¹⁸⁸ evzā[‘] nigāristān-ı cāh u celāl olan kāşāne-i refī[‘]ü’l-esās-ı devlet ve dīvān-ĥāne-i mümteni[‘]ü’l-indirās-ı ħadr¹¹⁸⁹ u¹¹⁹⁰ sa[‘]ādetlerin ħarīn-i aĥķām ve zamān-ı iķbāl ü istiķlāllerin rehīn-i imtidād u¹¹⁹¹ devām idüp bu köhne du[‘]ācıları daĥı sezāvār-ı teveccüh ü [‘]ināyet ve şāyeste-i iltifāt

¹¹⁷⁹ müte[‘]ākib: müte[‘]ākib ve İ2.

¹¹⁸⁰ melāzān: melādān İ1.

¹¹⁸¹ melik-i müte[‘]āl: melikü’l-müte[‘]āl A.

¹¹⁸² [‘]arīzātü’l-iĥlāş-ı: [‘]arīza-ı iĥlāş-ı A, S.

¹¹⁸³ zuhūr u bürüz: zuhūr-ı dīrüz İ1, İ3, İ4, B, K, S.

¹¹⁸⁴ buyurduklarına: buyurladıklarına B, K, S.

¹¹⁸⁵ ü: – İ1, İ2, İ3, İ4, K.

¹¹⁸⁶ olup: olur İ3.

¹¹⁸⁷ Ey halk ve ey yüksek zümre! Neşe şarabı helaldir ve gam şarabı haram, diye her taraftan nida eden biri vardır.

منادی است ز هر سوکه ای خواص و عوام
می نشاط حلال و شراب غصه حرام
Mefâilün/Feülün/Mefâilün/Feülün

¹¹⁸⁸ ü: – İ4.

¹¹⁸⁹ ħadr: ħudret İ3.

¹¹⁹⁰ u: – B.

¹¹⁹¹ u: – İ3.

u mekremetleri buyurulmağ bābında luğf u kerem ‘ināyetlü, re’fetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir¹¹⁹².

[33]

[İ1 34a-34b; İ2 35a-35b; İ3 28b-29a; İ4 19b; A 21b-22a; B 25b-26a; K 24b-25a; M 56a-57a; S 23b]

Kāmil Aḥmed Paşa Merḥūm Defterdār İken Münşī-i Merḥūmuñ Resmo’da Menfiyen İḳāmeti Eşnāsında Resmo’dan İrsāl Eylediği Du‘ā-nāme Şüretidir¹¹⁹³

Mā-dām perī-rüyān-ı mıṣr-ı iḳbāl āğuş-güşāde müterakḳıb-ı ḳudūm-ı¹¹⁹⁴ sa‘ ādetmendān-ı cāh u celāl ola; devletlü, ‘ināyetlü¹¹⁹⁵, şeref-i dūdmān-ı ḥamiyyet efendim, sulṭānım¹¹⁹⁶ ḥāzretleriniñ pīrāye-i kāşāne-i devlet-i rüz-efzūn ve ser-māye-i bāzār-ı sipihr-i būḳalemūn olan¹¹⁹⁷ vücūd-ı mekārīm-maḳrūn ve zāt-ı semāhat-füzūnları medār-ı intizām-ı kār-ḥāne-i dūnyā ve mādde-i iltiyām-ı eczā-yı¹¹⁹⁸ eşyā olup dirāht-ı kühen-biḥ-i ārzū vu āmālleri āb-yārī-i seḥāb-ı feyz ile ser-sebz ü¹¹⁹⁹ muṭarrā ve ḡonçe-i gül-nihāl-i çemen ü¹²⁰⁰ iḳbālleri nesīm-i enfās-ı şeb-zindedārān-ı du‘ā¹²⁰¹ ile ḳarīn-i neşv ü nemā¹²⁰² olmağ da‘ avātı merfū‘-ı bārgāh-ı kibriyā ḳılındığı ḥilālde ma‘ rüz-ı dā‘-i müstedimleridir ki miyānede istiḥkām-pezīr-i ser-rişte-i i’tilāf olan ḥuḳūḳ u muvālāt muḳtezāsınca tecdīd-i berāt-ı ihlāş ve te’kīd-i mebānī-i ihtişāşımı mutaḳammın müte‘addid¹²⁰³ du‘ā-nāmeler taḥrīr ü tesyīr olunup şeref-i muṭāla‘-ı cevāb-nāmeleriyle iktisāb-ı lezzet-i nişfu’l-muvāşala idemediğim cihetle

¹¹⁹² luğf u kerem ‘ināyetlü, re’fetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir: luğf u kerem ‘ināyetlü, re’fetlü efendimiñdir İ1; luğf u kerem devletlü efendim ḥāzretleriniñdir A; – İ3; luğf ‘ināyetlü re’fetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir B.

¹¹⁹³ Kāmil Aḥmed Paşa merḥūm Defterdār iken Resmo’dan irsāl olunan ḳā’ime-i bedāyi’-‘alāmetdir İ1; Kāmil Aḥmed Paşa merḥūm defterdār iken münşī-i merḥūm Resmo’da iḳāmeti eşnāsında irsāl eylediği ‘arīzadır İ4; Kāmil Aḥmed Paşa’ya Resmo’dan irsāl eylediği du‘ā-nāmedir İ2; Kāmil Aḥmed Paşa defterdār iken münşī-i merḥūm menfiyen iḳāmeti eşnāsında Resmo’dan irsāl eylediği du‘ā-nāme A; Kāmil Aḥmed Paşa defte[dār] iken münşī-i merḥūm menfiyen iḳāmeti eşnāsında Resmo’dan irsāl eylediği du‘ā-nāme şüretidir S; Kāmil Aḥmed Paşa defterdār iken Resmo’dan yazılan ‘arīzadır İ3, M; Kāmil Aḥmed Paşa defterdār iken Resmo’dan gönderilen du‘ā-nāme şüretidir B.

¹¹⁹⁴ müterakḳıb-ı ḳudūm-ı: ḳudūm-ı müterakḳıb-ı B.

¹¹⁹⁵ ‘ināyetlü: – A.

¹¹⁹⁶ sulṭānım: – A.

¹¹⁹⁷ olan: – İ1.

¹¹⁹⁸ eczā-yı: icrā-yı İ3.

¹¹⁹⁹ ü: – İ2.

¹²⁰⁰ çemen ü: – İ2; çemen İ1, İ4, A, B, K, S.

¹²⁰¹ du‘ā: – İ1.

¹²⁰² neşv ü nemā: neşve-nümā İ1.

¹²⁰³ müte‘addid: – İ2.

miyāncī-i kalem-i bedī' ü'l-beyānı istiḥbār-ı çî-ğunegī-i ḥāl-i sa'ādet-iştīmālleri¹²⁰⁴ zımında taḥrīk ü teşvīk itmekle tekrār taḥrīr-i du'ā-nāmeğe ictirā olundu. Cenāb-ı Rabbü'l-ālemīn 'an-ḡarībi'z-zamān bu dā'ī-i ḡayr-ḡvāḥ ve muḡliş-i devlet-cūyların¹²⁰⁵ 'ināyetlü efendimiñ intişāb-ı 'alem-i¹²⁰⁶ 'ālem-ārāy-ı devlet ü iḡbālleriyle¹²⁰⁷ mesrūr ve ḡasede-i bed-āmūzların *eyne mā-kānū*¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ müdemmer ü maḡhūr eyelege. Āmīn. *Bi-ḡürmeti seyyidi'l-mürselīn ve ḡātemi'n-nebiyīn*¹²¹⁰ ¹²¹¹.

[34]

[İ1 34b-37a; İ2 35b-37b; İ3 29a-31a; İ4 19b-21b; A 22a-24a; B 26a-29a; K 25a-27b; M 57a-61a; S 23b-26a]

Def a Müşārün İleyh Kāmil Aḡmed Paşa Defterdārılıḡdan 'Azl ve Midillü'ye Nefy Olunduḡda Resmo'dan İrsāl Olunan Kā'ime Şüretidir¹²¹²

Kārgāḡ-ı ṡurfe-endām-ı 'ālem-i imkānda taḡrīk-i mākü-yı¹²¹³ 'azīmet-i şādīka ile tanzīm-i tār u¹²¹⁴ pūd-ı nesīc-i niyyet-i ḡālişā ve pāy-müzdī-i¹²¹⁵ himmet-i fā'īka ile ṡarḡ-ı nuḡuş-ı bedī' ü't-tertib-i a'māl-i şāliḡa idüp metā'-ı rüy-dest-i¹²¹⁶ merdüm-firīb-i dükkānçe-i iḡtidā'ı¹²¹⁷ pes-endāḡte-i şandūka-ı mu'āmele-i mekr ü tezvīr ve ḡıymet-i bedestān-ı bezistān-ı āmāli¹²¹⁸ nā'il-i ḡumāş-ı her-dem-revāc itmegi ḡāşşa-

¹²⁰⁴ sa'ādet-iştīmālleri: sa'ādet-iştīmāl İ3.

¹²⁰⁵ dā'ī-i ḡayr-ḡvāḥ ve muḡliş-i devlet-cūyların: dā'ī-i muḡliş ve ḡayr-ḡvāḡların A; dā'ī-i ḡayr-ḡvāḡların ve muḡliş-i devlet-ḡvāḡların M.

¹²⁰⁶ 'alem-i: - İ3.

¹²⁰⁷ devlet ü iḡbālleriyle: devletleriyle A.

¹²⁰⁸ eyne mā-kānū: - A.

¹²⁰⁹ این ما کانونا Nerde olurlarsa olsunlar. Mücadele 58/7.

¹²¹⁰ bi-ḡürmeti seyyidi'l-mürselīn ve ḡātemi'n-nebiyīn: bi-ḡürmeti seyyidi'l-mürselīn İ4, İ2, S, K, B; - A, İ3.

¹²¹¹ بحرمته سيد المرسلين و خاتم النبيين Resüllerin efendisi ve nebilerin sonuncusu ḡürmetine.

¹²¹² Merḡüm müşārün ileyh Kāmil Aḡmed Paşa efendimiz defterdārılıḡdan 'azl olunup Midillü'ye nefy olunduḡlarında Resmo'dan yazılan kā'ime İ1; Def'a müşārün ileyh Kāmil Aḡmed Paşa defterdārılıḡdan 'azl olunup Midillü'ye nefy olunduḡda Resmo'dan irsāl eylediḡi kā'ime şüretidir İ4; Def'a müşārün ileyh Kāmil Aḡmed Paşa merḡüm defterdārılıḡdan 'azl olunup Midillü'ye nefy ü taḡrīb olunduḡda Resmo'dan taḡrīr ü tesyīr olunan kā'ime-i merḡübe şüretidir A; Def'a müşārün ileyh Kāmil Aḡmed Paşa merḡüm defterdārılıḡdan 'azl olunup Midillü'ye nefy olunduḡda Resmo'dan irsāl olunan kā'ime şüretidir S, K; Müşārün ileyh defterdārılıḡdan 'azl ve Midillü'ye nefy olunduḡda Resmo'dan taḡrīr olunmuşdur İ3; Def'a müşārün ileyh Kāmil Aḡmed Paşa'ya defterdārılıḡdan 'azl ile Midillü'ye nefy olunduḡda Resmo'dan gönderilen B; Müşārün ileyh defterdārılıḡdan 'azl ve Midillü'ye nefy olunduḡda Resmo'dan taḡrīr şod M.

¹²¹³ mākü-yı: bākū-yı A.

¹²¹⁴ u: - İ1.

¹²¹⁵ pāy-müzdī-i: pāy-merdī-i İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, M, S.

¹²¹⁶ dest-i: دهن A.

¹²¹⁷ iḡtidā'ı: iḡtidā'ı İ1.

¹²¹⁸ āmāli: emānı M.

1¹²¹⁹ lāzime-i meşīme-i mürüvvet itmiş iken¹²²⁰ bād-fürüş-ı reste-bāzār-ı¹²²¹ āzār bir
 ālāy dellāl-i hīç-ber-düşüñ nidā-yı hātır-fersāy-ı sāmī^ç a-ğırāşıyla kālā-yı dil-bend-i
 ç^ç ālem-pesend-i¹²²² hāl ü şānı lekedār-ı tamgā-yı şehādet-i zūr ya^ç nī maqāl-i bī-me^ç āl-
 i fesede-i ḥasede¹²²³ ile kār-ḥāne-i¹²²⁴ devletden dūr olan ser-geşte ġarībleriñ¹²²⁵ ç^ç iyāl
 ü etbā^ç ve evlād u eşyā^ç imiñ ġaleyān-ı āteşin-ğurüş-ı dīg-i¹²²⁶ derūnlarına¹²²⁷ inbīk-i
 zehr-āb-çekān-ı dīde-i ḥūn-feşānlarından tereşşuḥ u seyelān iden қаатарāt-ı eşk-i ḥasret
 ü seyl-āb-ı dumū^ç -ı ḥayret ḥırmen-i bālā-tūde-i sāmān-ı sitemkārāna imtār-ı tegerg-i
 berķ-i¹²²⁸ belā ve mezra^ç a-ı nā-dürüde-i¹²²⁹ ḥamiyyet-i ḥod-kāmān[ı] nümüne-
 nümāy-ı rīgistan-ı beyābān-ı fenā itdikçe ve teķāzā-yı siyehkārī-i tāli^ç -i nā-sāz ile
 pertev-i mişkāt-ı hātır-fürüz-ı meserretten¹²³⁰ tenvīr-i¹²³¹ kāşāne-i zamīre fā^ç iz-i
 dest-māye-i iktidār olamayup şadme-i¹²³² ser-şiken-i kúpāl-i ġadr ile mütevārī-i
 ġadīr-i¹²³³ nā-ka^ç r-yāb-ı iztırāb olan bī-günāhlarıñ¹²³⁴ ḥūn-āb-ı dāğ-ı derūnları
 meclis-i ṭurfe-nizām-ı mükāfāt ü intiķāmda çehre-i ma^ç kūs-ı nifāk-pişegāna¹²³⁵ ç^ç ālā-
 eyyī vechin¹²³⁶ kān-ı gül-güne-i ḥacālet olduķça ġurūb-ı kevkeb-i kem-şu^ç le-i nizām-
 ı ḥālī¹²³⁷ ṭulū^ç -ı āftāb-ı¹²³⁸ sa^ç ādet ü iķbālını müstetbi^ç , **beyt**

ç^ç Ārif āzürde-i üftādegī olmaz Nev-res

Ka^ç r-ı çāhı Meh-i Ken^ç ān raşad-ı cāh bilür¹²³⁹

medlülünce çend rüz ġaltidegī-i mezlaķa-ı firīb-i¹²⁴⁰ iḥvān i^ç tilā-yı derece-i rif^ç at u
 iclālını müstelzim olan¹²⁴¹ devletlü, ç^ç ināyetlü, kerīmü'l-ahlāk¹²⁴² efendim,

¹²¹⁹ ḥāşşa-ı: ḥişşe-i A.

¹²²⁰ iken: – A.

¹²²¹ reste-bāzār-ı: rişte-bāzār-ı ? İ2.

¹²²² ç^ç ālem-pesend-i: ç^ç āli-mesned-i A.

¹²²³ fesede-i ḥasede: ḥasede-i fesede İ2, A, S.

¹²²⁴ kār-ḥāne-i: kār*-ḥāne-i İ4.

¹²²⁵ ġarībleriñ: ġarīblerin İ1, A.

¹²²⁶ dīg-i: rīg-i M.

¹²²⁷ derūnlarına: derūnlarıyla İ4, İ2, A, S, K, B.

¹²²⁸ berķ-i: بلق İ1.

¹²²⁹ nā-dürüde-i: nā-rüdüde-i A.

¹²³⁰ meserretten: ḥasretde M.

¹²³¹ tenvīr-i: tenevvür-i A.

¹²³² şadme-i: şadaķa-ı M.

¹²³³ ġadīr-i: ġadīre-i A.

¹²³⁴ bī-günāhlarıñ: bī-günāhların İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹²³⁵ nifāk-pişegāna: nifāk-pişegān İ1; naķķāş-pişegāna İ3, M.

¹²³⁶ ç^ç ālā-eyyī vechin Herhangi bir şekilde.

¹²³⁷ ḥālī: ç^ç āli A.

¹²³⁸ āftāb-ı: āftāb u A.

¹²³⁹ Feilātün(Fâilātün)/Feilātün/Feilātün/Feilün(Fa'lün) (Nevres)

¹²⁴⁰ firīb-i: – İ1; qarīb-i K.

sulṭānım¹²⁴³ ḥazretleriniñ ḥadeng-i şu‘ā‘-ı āftāb-ı iḳbālleri sengin-dīvār-ı sīne-i a‘dāyı raḥnedār-ı deriçe-i ceriḥā-nā-kāmī ve teheyī-i esbāb-ı meclis-i cāh u celālleri neşve-i pā-der-rikāb-ı şahbā-yı cāh ile ḥumār-zedegān-ı derd-i ser-i ḥirmān-ı murād olan ḥod-kāmān-ı bezmgāh-ı ğurūrı serāsime-i te‘āfi-i kāsāt-ı ḥūn-āşāmī idüp ve *mā-neḳamū minhum illā en yū‘minū bi’llāhi*¹²⁴⁴ ma‘nāıyla taḥṭı‘a vü ta‘yīb olunan zāt-ı pāk-ı firişte-şifāt-ı kerīmāneleri iltibās-ı ḥal‘-ı bāhirü’ş-şerif-i ‘izz ü ‘alā ile maḥsūd-ı kār-fermāyān-ı ḳalem-rev-i kām-rānī ve *şāfi‘ī ber-āmed ve*¹²⁴⁵ *küşend*¹²⁴⁶ meşeliyle¹²⁴⁷ zaḥmdār-ı¹²⁴⁸ sinān-ı lisān-bürideni ve¹²⁴⁹ mecrūḥ-ı siḥām-ı ifk-i münāfiḳ-siretān-ı gerden-zedeni olan vücūd-ı nādirü’l-mevcūd-ı ser-ā-ser-cūdları¹²⁵⁰ iḳbāl-i pīş-bāzān-ı mevkib-i devletle ḥā‘iz-i şeref-i tevfiḳ ü istiḳbāl ve ‘an-ḳarīb bālā-nişinī-i mesned-i istiḳlāliyle mültecā-yı pīrāye-bendān-ı dīvān-ı fermān-rānī olmaḳ du‘ā-yı icābet-peymāsı ma‘rūz-ı bārgāh-ı kibriyā-penāh-ı Rabbānī ḳılındığı siyāḳda ma‘rūz-ı dā‘i-i ğurbet-zedeleri budur¹²⁵¹ ki ma‘reke-i kārzār-ı¹²⁵² ḥavādiş-i rüzgārda cevşen-be-düş sevdā-yı peykār olan cān-sipārlar redd ü bedel-i¹²⁵³ sinān-ı ser-tiz ve āmed-şod-ı nüşābe-i şāi‘ḳa-ḥizden ḥirāset ber-düş¹²⁵⁴ ve şiyānet-i çeşm ü¹²⁵⁵ ğuş bīrūn-ı dā‘ire-i imkān ve¹²⁵⁶ vesile-i izā‘a-ı bizā‘a-ı cism ü cān olmaḳla, **beyt**

Tiġ-rā zaḥmet me-dih mā merd-i meydān nīstīm¹²⁵⁷

Tir-rā der-keş be-nih mā ‘āciz ez-cān nīstīm^{1258 1259}

¹²⁴¹ olan: – İ3.

¹²⁴² c ināyetlü kerīmü’l-aḥlāḳ: – A.

¹²⁴³ sulṭānım: – A.

¹²⁴⁴ و ما نعموا منهم إلا ان يؤمنوا بالله Onlar mü'minlere ancak; göklerin ve yerin hükümranlığı kendisine ait olan mutlak güç sahibi ve övülmeye lâyık Allah'a iman ettikleri için kızıyorlardı. Buruc, 85/8.

¹²⁴⁵ ve: – İ4, İ2, A, S, K, B.

¹²⁴⁶ و كشتند Bir şafi'i ortaya çıktı ve öldürdüler.

¹²⁴⁷ meşeliyle : silsile-i.

¹²⁴⁸ zaḥmdār-ı: zaḥmedār-ı İ1.

¹²⁴⁹ ve: – İ2.

¹²⁵⁰ cūdları: cūdların A.

¹²⁵¹ ğurbet-zedeleri budur: ğurbet-zedeleridir İ1, İ3.

¹²⁵² kārzār-ı: kār-izār İ1.

¹²⁵³ redd ü bedel-i: derd-i bedel-i İ2; rü bedel-i İ3.

¹²⁵⁴ ber-düş: bürd düş İ1, İ4, A, B, S; ber ü düş K, İ3.

¹²⁵⁵ ü: – İ4.

¹²⁵⁶ ve: – İ4.

¹²⁵⁷ nīstīm: nīstem İ4, İ2, A, İ3.

¹²⁵⁸ nīstīm: nīstem İ4, İ2, A, İ3.

¹²⁵⁹ Kılıca zahmet verme, biz meydan adamı (savaşçı) değiliz. Oku yerine koy, canımızı koruyamayacak kadar aciz de değiliz.

maḳālını recz-i¹²⁶⁰ hengāme-i gīr ü dār ve siper-endāz-ı ‘ıyy ü¹²⁶¹ ‘acַz u inkisār ile ‘inān-ı tevsen-i şebāt u ḳarārı taḥvīl-i semt-i ārāmgāh-ı kenār itmek rūşen-dilān-ı pertev-i hūner-perverī olanlara çerāğ-ı cihān-fürüz-ı ṭarīḳ-i¹²⁶² selāmet ve gevher-fürüşān-ı¹²⁶³ bāzār-ı suḥanverī bulunanlara fevā’idi¹²⁶⁴ ḥāvī rengīn-ticāret¹²⁶⁵ iken keştī-i çār-sütün-ı vüçüdü mersā-yı ḡam-fersāy-ı ‘uzlet ü inzivādan deryā-yı merdüm-ḥvār-ı ülfet-i aḥbāba ki her ḥabābı bir gird-āb ve her ḳaṭresi ḥāne-ber-endāz bir seyl-ābdır, endāḥte ve ‘alem-i zer-mancuḳ-ı sevdā-yı riyāseti efrāḥte iden aṣḥāb-ı himmetiñ ser-bülend-i efsar-i ‘azīmeti, **mışra**¹²⁶⁶

Evvel belā be-mürğ-i bülend-āşiyān resed¹²⁶⁷

medlūliyle āzürde-i seng-i felāḥan-ı ḳazā-yı nā-gehānī ve iḳtizā-yı te’sīr-i ḥāşşa-ı baḥt-ı bed ü ‘ulüvv-i himmet esbāb-ı cem‘ıyyet-i bezmgāh-ı sāmānī gāh u¹²⁶⁸ bī-gāh rehīn-i tefriḳa vu¹²⁶⁹ perīşānī olmaḳ muḳteżā-yı ṭabī‘at-ı ‘adīmü’l-i‘tidāl-i zamān olmaḡla; girān-bār-ı¹²⁷⁰ bāküre-i himmet-i ‘ulyā olan ḡuşūn-ı mevzūn-sīmā-yı şecere-i şābitü’l-aşl-ı¹²⁷¹ zāt-ı kerīmleri nişāne-i seng-i suḳāṭa-çinān-ı mazalle-i¹²⁷² ḥām-ṭab‘i oldıḡı delīl-i¹²⁷³ kemāl-i vicdānī ve ‘ālem-i kübrā-yı vüçüd-ı cihān-südları nüşḥa-ı ma‘nā-yı ḳaḏıyye-i iḳbāl-i cāvidānī oldıḡınıñ¹²⁷⁴ müselleme bürhānı olmaḡın

تیغرا زحمت مده ما مرد میدان نیستیم
تیر را در کش بنه ما عاجز از جان نیستیم
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

Bu beyit, Vahşî-i Bafkî'nin bir gazelinde yer alan aşağıdaki beyitle benzerlik taşımaktadır:

ما سپر انداختیم اینک حریف عشق نیست
طبل برگشتن بزن ما مرد میدان نیستیم

¹²⁶⁰ recez-i: zecr-i? A.

¹²⁶¹ siper-endāz-ı ‘ıyy ü: siper-endāz-ı İ1, İ2, A, İ3, B; siper-endāz-ı S; siper-endāz-ı ‘ıyy K.

¹²⁶² ṭarīḳ-i: ṭarīḳ ü İ2.

¹²⁶³ gevher-fürüşān-ı: gevher-fürüş-ı İ3, M.

¹²⁶⁴ fevā’idi: fevā’id İ2.

¹²⁶⁵ rengīn-ticāret : zengīn-ticāret İ2, S, K.

¹²⁶⁶ mışra‘: ‘ İ1, B, – İ4.

¹²⁶⁷ Bela önce yuvası yüksekte olan kuşlara ulaşır. (Kelīm-i Kâşânî)

¹²⁶⁸ u: – A.

¹²⁶⁹ vu: – A, B.

¹²⁷⁰ girān-bār-ı: gir*n-bār-ı A.

¹²⁷¹ şābitü’l-aşl-ı: aşl-ı İ3.

¹²⁷² mazalle-i: fazla-ı M.

¹²⁷³ delīl-i: deḡil İ3.

¹²⁷⁴ oldıḡınıñ: – İ3.

اول بلا بمرغ بلند آشیان رسد
Mef’ülü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün

bir nice gün istiqlâc -ı nükte-i kıadr-ı¹²⁷⁵ c âfiyet için hikmet-i bâliğa-ı *fe-li'r-raḥmāni elḫāfun ḫafiyye*¹²⁷⁶ zımnında kenāre-gir-i baḫr-ı pür-āşüb-ı kıurb-ı şūrī oldukları müstelzim-i iğbirār-ı mir 'āt-ı ḫātır olmasun ve **rübā'ı**¹²⁷⁷

Allāh çü bir kimseye¹²⁷⁸ ḫüsn-i nazar eyler

Maḫşūduna düşmenlerini rāh-ber eyler

Baḫ işte c aziz itmek için Yūsuf'ı ihvān

Endāḫte-i varḫa-ı çāh-ı ḫaḫar eyler¹²⁷⁹

da^c vā-yı istiḫkām-ı esās-ı ihlāş ve izḫār-ı ri^c āyet-i merāsım-i ihtişāş zımnında nişeste-i¹²⁸⁰ kemingāh-ı ğadr u nifāḫ olan bed-kış ü kec-endişlerin kāviş-i tiş-e-i *men ḫafara bi'ren li-aḫihi veḫa'a fihi*¹²⁸¹ ile ta^c biye-i ser-rāh itdikleri çāhda ki evvelin pāye-i süllem-i cāhdır, bir nice gün lağziş-i¹²⁸² kıadem-i¹²⁸³ meymenet-lüzümları sebebiyle bi-ḫasebi'l-beşeriyye vāki^c olacaḫ gerd-i melāl ü ğubār-ı infi^c āl derün-ı pāk u¹²⁸⁴ kıalb-i tābnāklarına yol bulmasun. İşte bu bende-i muşibet-zedeleri¹²⁸⁵ ki leyl ü nehār istiḫkām-ı kıavā'im-i kıaşr-ı¹²⁸⁶ iḫbāli du^c āsıyla dest-ğüşāy-ı deryūze-i¹²⁸⁷ luḫf-ı Perverdigār ve ḫalvet ü vaḫdetimde nazmen ve neşren midḫat-ı medīḫa-ğüy-i zāt-ı c ālisi¹²⁸⁸ ile dem-ğüzār oldığım zāt-ı şerīfiñ bī-vāsıḫa-ı sebep-i ma^c lüm şerāre-i ḫānmān-süz-ı nā'ire-i¹²⁸⁹ ğazabına mübtelā ve şiddet-i dem-serdī-i dey-māh-ı teğāfül ü tehevürüyle iki seneden berü ehl ü c iyālimden¹²⁹⁰ cüdā ve bu diyār-ı ğurbetde esir-i zindān-ı belā olup bā-vücūd-ı bu^c d-ı menfāgeh altı ayda bir kerre laḫt-ı cigerim, maḫşül-i c ömrüm, ārām-ı cānım, bir dānecik oğlumuñ bile ḫaber-i keyfiyyet-i ḫayāt u memātı zebān-ı kıāşid-ı her-dem-vürūd-ı şabādan bile¹²⁹¹ istimāc olunmaḫ

¹²⁷⁵ kıadr-ı: kıadr u A.

¹²⁷⁶ فللرحمن الطاف خفيه Rahman (olan Allah)ın gizli lütufları vardır.

¹²⁷⁷ ve rübā'ı: ve kııḫ' a İ4, K; kııḫ' a İ2, A, S, B.

¹²⁷⁸ kimseye: kimse A.

¹²⁷⁹ Mef'ülü/Mefāilü/Mefāilü/Feülün

¹²⁸⁰ nişeste-i: nişest-i İ3.

¹²⁸¹ من حفر بئراً لآخيه وقع فيه Kim kardeşi için bir kuyu kazarsa kendisi içine düşer. (Hadis kaynaklı Arapça bir atasözü)

¹²⁸² lağziş-i: lağriş-i İ4, İ3.

¹²⁸³ kıadem-i: kıudüm-ı İ3, M.

¹²⁸⁴ u: – A, S.

¹²⁸⁵ muşibet-zedeleri: ğurbet-zedeleri İ3, M.

¹²⁸⁶ kıaşr-ı: kıaşr u İ2, M.

¹²⁸⁷ deryūze-i: dervize-i İ1.

¹²⁸⁸ zāt-ı c ālisi: zāt-ı c ālileri B.

¹²⁸⁹ nā'ire-i: – İ3.

¹²⁹⁰ c iyālimden: c iyālden İ1.

¹²⁹¹ bile: – S, B.

peyveste¹²⁹² ser-rişte-i imtinā^c olmağla¹²⁹³ derd-i ārām-süz-ı iştīyāk^c ilāve-i istilā-yı nā[’]ibe-i iftirāk ve mülāhza-ı zarūret-i ma[’]īšetleri bābında dem-be-dem feryād u āh ve nāle-i sehgāhım şūriş-efken-i¹²⁹⁴ hengāme-i nūh tıbāk olmağda iken yine ümīdvārī-i şemere-i¹²⁹⁵ şecere-i ihlāşla būsān-ı hemīşe-bahār-ı luţf-ı Kirdgār’dan gūşāyiş-i şükūfe-i *inne me^ca’l-’usrī yusrā*¹²⁹⁶ ile tesliyet-yāb ve bu ^cālem-i esbābda şūreten mütevaqqı^c -ı āşār-ı mu^c āvenet ü müzāheratı oldığım ihvān u aḥbābıñ¹²⁹⁷, **beyt**

Tesliyetden geçdi dil bārī şemātet olmasa

Hıç mürüvvet kalmamışdır Nev-resā aḥbābda¹²⁹⁸

vefkince kūpāl-i ser-şiken-i şemātet ü ser-zenişlerinden özge cebīre-i şikest-i ḥātır olur¹²⁹⁹ peyām-ı nevāziş ü iltifātlarından bir nişān görülmemişken mücerred aḥkām-ı münāvebe-i kabz u başta¹³⁰⁰ dil-beste ve ser-nihādegī-i ^catebe-i bāb-ı tevekkül ile kayd-ı silsile-i dağdağ-ı endişeden vā-reste olup, **beyt**

İtseler de bizi pergār gibi ser-gerdān

Merkezāsā yine vardır yerimiz dā[’]irede¹³⁰¹

nağmesiyle dāmān-ı teslīm ü¹³⁰² rızāya tevessül ve ḥavādiş-i kāşimetü’z-zuhūr-ı¹³⁰³ gurbet ü kürbeti ber-düş ve bār-ı emānet-i¹³⁰⁴ ve *ḥamelehe’l-insān*¹³⁰⁵,¹ taḥammül¹³⁰⁶ itmedeyim. Beş altı aydan berü İstanbul’da ber-hem-zen-i sāmān-ı bay u faķır¹³⁰⁷ ve girībān-gīr-i şağīr ü kebīr olan şavā^c iķ-i beliyye-i semāviyye ve nevā[’]ib-i redi[’]e-i arzīyye ḥuşūşen istilā-yı¹³⁰⁸ leşker-i gāretger-i¹³⁰⁹ tã^c ündan¹³¹⁰ bā^c iş-i indifā^c -ı

¹²⁹² olunmak peyveste: peyveste olunmak İ1, İ3, [K].

¹²⁹³ olmağla: olunmağla A, S, B.

¹²⁹⁴ şūriş-efken-i: şūriş-fiken-i İ1, İ3.

¹²⁹⁵ semere-i: – A.

¹²⁹⁶ ان مع العسر يسرا Gerçekten, güçlkle beraber bir kolaylık vardır. İnşirah, 94/6.

¹²⁹⁷ aḥbābıñ: aḥbā* A.

¹²⁹⁸ Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün (Nevres).

¹²⁹⁹ olur: olan M.

¹³⁰⁰ başta: beste A.

¹³⁰¹ Feilâtün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün(Fa’lün) (Nevres).

¹³⁰² ü: – S.

¹³⁰³ kâşimetü’z-zuhūr-ı: fâşimetü’ṭ-ṭahūr-ı? A, S.

¹³⁰⁴ emānet-i: emāneti A, S.

¹³⁰⁵ و حملها الانسان Onu insan yükledi. Ahzâb, 33/72.

¹³⁰⁶ taḥammül: taḥmül A, S, B.

¹³⁰⁷ faķır: faķır olan A.

¹³⁰⁸ istilā-yı: – İ3.

¹³⁰⁹ gāretger-i: gāretgerān-ı A, S, B.

¹³¹⁰ tã^c ündan: tã^c ün İ2, A, S, K, B.

halecân-ı derûn olacak bir haber ve bu tîr-bârân-ı gumûm u¹³¹¹ belvâdan ğam-
hânemizde pîçide-i cilbâb-ı hüzn ü¹³¹² ıztırâb¹³¹³ ve hedef-i sihâm-ı âlâm u¹³¹⁴
inkılâb olan gümâşteġân u¹³¹⁵ ‘ıyâlimize âyâ ne sehm¹³¹⁶ degdi ve ne işâbet itdi, bir
eşer zühûr itmemekle hem¹³¹⁷ bu aĥvâli isti‘ lâm u i‘ lâm ve¹³¹⁸ hem kem ü biş ecnâs-ı
emvâl ü eşyâmızdan şimdiye degin¹³¹⁹ zîver-i dūş-ı dellâl olmadık¹³²⁰ bir şey ı kalmış
ise ‘arza-ı¹³²¹ bāzār-ı *hel-min mezîd*¹³²² itmek yâ eger bir nesne kalmayup ‘umûmen
tu‘ me-i neheng-i maşârif-i zarûriyye olmuş ise baĥıyyetü’s-süyûf-ı haşerât-ı cünd-
i¹³²³ tã‘ ün ve istîlâ-yı¹³²⁴ katl-i ‘âm-ı Hülagu-yı dehr-i bûkalemûndan¹³²⁵ gürizân-ı
gūşe-i gūzîr¹³²⁶ ü muĥtefi-i zîr-i çâder-i ĥalâş olmuř bir kaç cāriye kalmıř ise ba‘ zın
şâtop bahâsınıñ bir miĥdârın ‘ıyâlimiziñ levâzım-ı nafaķasına ta‘ yîn ve bir miĥdârın
bu miĥnet-zedeye işâle-i ihtimâm göstermek üzre etbâ‘ mızdan ceste ceste¹³²⁷ bizi
buraġup gidenlerden bāķî kalan ancaĥ¹³²⁸ ĥâl-zâdemiz¹³²⁹ ‘Oşmân bendeleri
İstanbul’a irsâl olunmaġın eger âftâb-ı ‘âlem-tâb-ı maşrıķ-ıķbâl olan zât-ı kerrübî-
menişleri henüz müstaķarr-ı ĥadîmine cereyân itmediyse Midillü’ye uġrayup ma‘ rüz-
ı ‘atebe-i ‘aliyyeleri itmek üzre işbu ğam-nâme-i perîşân-suţûr-ı ser-â-ser-
ķuşûrımız¹³³⁰ taĥrîrine¹³³¹ ictirâ olundu. Baĥıyye-i vaķâyî‘-i aĥvâl-i melâlet-
iştimâlimiz merķûmuñ taĥrîrinden ma‘ lûm-ı devletleri olduĥda¹³³² ez-ĥadîm sāye-
efken-i fark-ı ‘ubûdiyetim olan per-i Hümâ-yı bālâ-pervâz-ı¹³³³ teveccüh ü iltifâtları

¹³¹¹ ġumûm u: umûm-ı İ1, İ2, İ3, İ4, K; ġumûm B, M, S.

¹³¹² ü: – İ4, K.

¹³¹³ cilbâb-ı hüzn ü ıztırâb: cilbâb u ıztırâb A

¹³¹⁴ u: – İ2.

¹³¹⁵ u: - A.

¹³¹⁶ ne sehm: sehm ne İ2, A, K, B

¹³¹⁷ hem: – A.

¹³¹⁸ ve: – İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

¹³¹⁹ degin: dek İ1, İ2, A, S, İ3, K, B.

¹³²⁰ olmadık: olan İ1.

¹³²¹ ‘arza-ı: ‘arşa-ı İ3.

¹³²² هل من مزيد Daha var mı? Kaf, 50/30.

¹³²³ haşerât-ı cünd-i: haşerât çend? A.

¹³²⁴ istîlâ-yı: istîlâl-i İ4.

¹³²⁵ bûkalemûndan: bûkalemûn B.

¹³²⁶ gūzîr: güriz İ2, İ3, İ4, A, B.

¹³²⁷ ceste ceste: ĥaste ĥaste A.

¹³²⁸ ancaĥ: – A.

¹³²⁹ ĥâl-zâdemiz: ĥâle-zâdemiz A, S, B.

¹³³⁰ ser-â-ser-ķuşûrımız: ķuşûrımız İ1.

¹³³¹ taĥrîrine: taĥrî*ine İ1.

¹³³² olduĥda: buyurulduĥda İ4, İ2, A, S, B.

¹³³³ bālâ-pervâz-ı: bālâ-pervâne İ1.

bundan böyle dağı şamil-i cism-i harâret-zede-i nâ-tüvânım buyurulmağ bâbında kerem ü 'inâyet 'inâyet-kânı efendim, sulţânım hazretleriniñdir¹³³⁴.

[35]

[İ1 26a-27b; İ2 37b-39a; İ3 19a-20b/25a; İ4 21b-23a; A 24a-25b; B 29a-30b; K 27b-29a; M 44b-47b; S 26a-27b]

Şadr-ı Rum'dan Munfaşıl Pîrî-zâde 'Oşmân Mollâ Efendi Merhûma Burusa'dan İrsâl Olunan Ğarâ'at-nâme-i Ciger-süzdur^{1335 1336}

Mâ-dâm ki¹³³⁷ pây-efsürdegân-ı senğlâğ-ı meşâ'ib-i ğurbete telâmu' -ı berğ-i hayret nümüdâr-ı âteş menzil ve miñnet-zedegân-ı bâdiye-i mesâ'ib-i firğata binâ-yı üstüvâr-ı şabr u Ğarâr mütezelzil¹³³⁸ görine ve fâriğ-nişinân-ı ârâmgâh-ı vuşlata duğhân-ı 'anberin-i micmere-i sürür encümen-pîrây-ı ziyâfetkede-i şubğ-ı vağan ve döst-kâmân-ı kâşâne-i râhata tamâm-ı 'âlem bâğ u zâğ¹³³⁹ ve gül-geşt-i çemen ola; kemâl-i¹³⁴⁰ mürüvvet ü şefağatdan gâh dağdağ-ı dür-endâğtegân-ı¹³⁴¹ çevgân-ı Ğazâ ile ser-fürü-bürde-i girîbân-ı Ğüzn ü melâl ve gâh ol ğürüh-ı pür-endühuñ endişe-i tarîğa-ı rehâ vü Ğalâşı bâbında pîçide-i ser-rişte-i fikr ü Ğayâl olan devletlü, 'inâyetlü mürüvvetlü efendim, sulţânım¹³⁴² hazretleriniñ südde-i bârgâh-ı mekârim-destgâh-ı devleti Ğacetgâh-ı devletmendân-ı zamân¹³⁴³ ve pâygâh-ı âsmân-iştibâh-ı selvet¹³⁴⁴ ü sa'âdeti penâh-ı kâmkârân-ı¹³⁴⁵ devrân olup dest-mâye-i Ğuşul-i meţâlib-i

¹³³⁴ buyurulmağ bâbında kerem ü 'inâyet 'inâyet-kânı efendim, sulţânım hazretleriniñdir: buyurulmağ bâbında kerem ü 'inâyet efendimiñdir İ1; buyurulmağ bâbında kerem 'inâyet 'inâyet-kânı efendim, sulţânım hazretleriniñdir İ4; buyurulmağ bâbında ve her hâlde A; buyurulmağ bâbında luğ u kerem efendimiñdir İ3; buyurulmağ bâbında kerem ü 'inâyet 'inâyet-kânı efendimiñdir B.

¹³³⁵ Devletlü, 'inâyetlü 'Oşmân Mollâ efendimiz hazretlerine Burusa'dan yazılan 'arz-ı hâl İ1; Şadr-ı Rum'dan munfaşıl Pîrî-zâde 'Oşmân Monla Efendi'ye Burusa'dan irsâl olunan Ğarâ'at-nâme şüretidir İ2; Şadr-ı Rum'dan munfaşıl Pîrî-zâde 'Oşmân Molla hazretlerine Burusa'dan irsâl olunan 'arîza şüretidir A; Şadr-ı Rum'dan munfaşıl Pîrî-zâde 'Oşmân Monla hazretlerine Burusa'dan irsâl olunan Ğarâ'at-nâme-i ciger-süzdur S; 'Oşmân Mollâ Efendi'ye Burusa'dan yazılmışdır İ3, M; Şüret-i diğeri merhûm-ı mûmâ ileyiñdir [Bekir Efendi'niñ mecmû'asından Ğaydolunmuşdur.] İ3; Şadr-ı Rum'dan munfaşıl devletlü Pîrî-zâde 'Oşmân Mollâ efendimiz hazretlerine Burusa'dan irsâl olunan Ğarâ'at-nâme-i ciger-süz şüretidir K; Şadr-ı Rum'dan munfaşıl Pîrî-zâde 'Oşmân Molla hazretlerine Burusa'dan gönderilen B.

¹³³⁶ Bu mektup İ3 nüshasında, 25a'da tekrarlanmıştır. Mektubun bu ikinci kaydında büyük eksiklikler ve bazı farklılıklar vardır. Bu ikinci kayıt metne alınmamıştır.

¹³³⁷ ki: - İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

¹³³⁸ mütezelzil: tezelzül A, S, B.

¹³³⁹ zâğ: râğ İ4, A, S, B, M.

¹³⁴⁰ kemâl-i: kemâl ü S.

¹³⁴¹ dür-endâğtegân-ı: devrân-dâğtegân İ1.

¹³⁴² devletlü 'inâyetlü mürüvvetlü efendim sulţânım: devletlü efendim A; devletlü İ3.

¹³⁴³ zamân: zamâne A, B, S.

¹³⁴⁴ selvet: sürüt İ2.

¹³⁴⁵ kâmkârân-ı: kâm-rân-ı İ2.

ümîdvārān¹³⁴⁶ olan vücūd-ı cihān-sūd-ı ‘amîmü’l-cūdı zînet-baḥş-ı dîvān-serāy-ı me’arîb-i ḥāṭır-ḥ^vāh ve şemere-i nihāl-i büstān-ı devleti ‘acîz-māndegān-ı kişt ü kār-ı murādîñ irvā-yı mezra‘a-ı ḥācet ve terbiye-i naḥl-ı pūsîde mes’eletinde bulunan¹³⁴⁷ zāt-ı bih-būd u¹³⁴⁸ merāḥim-ālūd-ı lāzımu’l-vücūdı naẓargāh-ı luṭf-ı İlāh olmaḡ du‘āsı sūz u¹³⁴⁹ güdāz-ı ġarîbāne ve tazarru‘ u¹³⁵⁰ niyāz-ı müstemendāne ile ma‘rūz-ı icābet-ḥāne-i Ḥudā-yı kerîm kılındığı siyāḡda ‘arîzā-ı ‘abd-ı ḡadîmleri budur¹³⁵¹ ki pîl-i demān-ı¹³⁵² zamān-ı bî-emānîñ¹³⁵³ sîlî-i mağz-feşār-ı ḥortūm-ı ḥavādişiyile nice müddetden berü serāsîme-gerd-i ḥārzār-ı¹³⁵⁴ ḥasret olup¹³⁵⁵, mışra‘¹³⁵⁶

Ġarîb eger¹³⁵⁷ heme der-cennet¹³⁵⁸ est dil-ġir est¹³⁵⁹

medlûli zevāyā-yı gülzārı yanımda nār¹³⁶⁰ ve ḥ^vāb-ı¹³⁶¹ muḥmel-i¹³⁶² maḥmil-i leylîyi çeşmime ḥār¹³⁶³ iderek bu bezm-i ber-hem-ḥorde-i miḥnet-zede¹³⁶⁴, beyt

Ne-ḥorde yekî sāġar ez-ġam tamām

Firāz āredem sāġarî dîġerî¹³⁶⁵

sāġî-i şîrînkār-ı devrānîñ ālūde-i¹³⁶⁶ ġubār-ı bî-hūş-dārū-yı ġadr u ḥayf itdigi kırābe-i ser-şārdan dem-be-dem tecerru‘ itdigim zehr-āb-ı nā-ġüvār-ı ḡalaḡ u ıztırāb ki

¹³⁴⁶ ümîdvārān: ümîddārān İ1.

¹³⁴⁷ bulunan: bulan İ1, İ2, A, S, K, B; – İ3.

¹³⁴⁸ u: – İ1, İ2, İ3, İ4, A, K, S.

¹³⁴⁹ u: – İ2.

¹³⁵⁰ u: – B.

¹³⁵¹ ḡadîmleri budur: ḡadîmleridir İ4, A, S, K, B

¹³⁵² demān-ı: dāmān-ı İ2.

¹³⁵³ bî-emānîñ: emānîñ İ1; peymānîñ A.

¹³⁵⁴ ḥārzār-ı: ḥāṭırzār-ı A; ḥāṭır-ı İ3, M.

¹³⁵⁵ olup: idüp İ2, İ4, A, B, K, S.

¹³⁵⁶ mışra‘: ‘ İ1, İ2, A, İ3, K, B.

¹³⁵⁷ eger: – İ2.

¹³⁵⁸ der-cennet: cennet İ2.

¹³⁵⁹ Ġarîp cennette de olsa mahzundur.

غریب اگر همه در جنت است دلگیر است
Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Fa’lün

¹³⁶⁰ nār: ḥār

¹³⁶¹ ḥ^vāb-ı: ḥ^vān-ı M.

¹³⁶² muḥmel-i: mücmel-i İ3.

¹³⁶³ ḥār: tār İ3; ḥān M.

¹³⁶⁴ miḥnet-zede: muḥtesib-zedede İ1; muḥtesib İ3; muḥtesib-zede K.

¹³⁶⁵ Bir dert kadehini içip bitirmeden başka bir kadeh daha önüne getiriliyor. (Mes’ûd-ı Sa‘d-ı Selmân)

نخورده یکی ساغر از غم تمام
فراز آردم ساغری دیگری
Feûlün/Feûlün/Feûlün/Feûl

¹³⁶⁶ ālūde-i: ālūd-ı İ3.

kaşresine nisbet hamim tesnim ve mizban-ı siyeh-kase-i sipihr-i dunuñ mebsut-ı leb-
i¹³⁶⁷ bām u dem-i¹³⁶⁸ seyf itdiği h^vān-ı bī-dirīg-i iştiḥā-sūzundan mütemetti^c olduğım
nevāle-i dimāg-fersāy-ı ḥark u piç-tāb ki şemmesine göre caḥim¹³⁶⁹ na^cim idi, eger
ḥavāle-i ^cuhde-i kalem kılınmaḥ farz olursa āvāre ḡarībleriñ¹³⁷⁰ tārikī-i şeb-i firāḫda
lā-münkaṭı^c¹³⁷¹ peyveste muḫa^car-ı felekü'l-eflāk itdikleri aḫlām-ı āh-ı cāngāh
yetişmiyeydi¹³⁷² ve sitāre-sūḫteleriñ¹³⁷³ rüz-ı ārām-sūz-ı hicrānda be-hem-āmīḫte-i
la^c lī-ḥūn-ı derūn olan midād-ı sirişk-i şengerf-gūnları kifāyet itmiyeydi, **beyt**¹³⁷⁴

Ḳalemī lev kāne yedrī elemī

Le-bekā min ṭūli ḥuznī ḳalemī¹³⁷⁵

iktizā-yı münāvebe-i ye's ü ümīd ve telāzum-ı mübādele-i siyāh u sefid ile, **beyt**

Turā aḫter¹³⁷⁶ resed rüzī be-feryād

Ez-ān pes kit nümāyed¹³⁷⁷ çend¹³⁷⁸ bī-dād¹³⁷⁹

āşār-ı mükāfāt-ı mā-fāt bürūza gelüp müddet-i ḡurbet-i şeş-sāleniñ *inne me^ca'l-^cusri*
*yusrā*¹³⁸⁰ ḥükm-i kaṭ^cisinden kaṭ^c-ı naẓar¹³⁸¹ hiç olmazsa nışf-ı mertebesiyile intifā-yı
āteş-i ḥānmān-sūz-ı ḥasret olunur, mülāḫzasında iken henüz tebdil-i cāme-i sefer ve
teşhīn-i cāygāh u¹³⁸² maḳarr olunmayup, **beyt li-münşi'ihī**¹³⁸³

¹³⁶⁷ leb-i: leb ü İ4, B, K, S.

¹³⁶⁸ ve dem-i: direm

¹³⁶⁹ caḥim: caḥim ü A.

¹³⁷⁰ ḡarībleriñ: ḡarīblerin İ1, İ4; ḡaribiñ A, S, İ3.

¹³⁷¹ lā-münkaṭı^c: lā-yenkaṭı^c İ4, İ2, A, S, K, B; ve lā-yenkaṭı^c İ3; M.

¹³⁷² yetişmiyeydi: yetmiş idi M.

¹³⁷³ sitāre-sūḫteleriñ: sitāre-sūḫtelerin İ1, İ4, B, K, S.

¹³⁷⁴ beyt: beyt-i ^cArabīl; – İ4, İ3.

¹³⁷⁵ Şayet kalemim acımı anlasaydı, uzayıp giden hüznümden ağlardı.

¹³⁷⁶ aḫter: āḫir M.

¹³⁷⁷ nümāyed: – A.

¹³⁷⁸ çend: çünin M.

¹³⁷⁹ Sana birkaç zulüm gösterildikten sonra, nihayet bir gün senin de feryadın yükselir. (Fahredden Es'ad Gürgānî)

قلمی لو کان یدری المی
لبکا من طول حزنی قلمی

ترا آختر رسد روزی بفریاد
از آن پس کت نماید چند بیداد
Mefâilün/Mefâilün/Feülün

¹³⁸⁰ ان مع العسر يسرا Gerçekten, güçlkle beraber bir kolaylık vardır. İnşirah, 94/6.

¹³⁸¹ naẓar: nazım A.

¹³⁸² u: – A, S, B.

¹³⁸³ beyt li-münşi'ihī: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi'ihī İ3.

Nî be-ğurbet yâftem ĥod-râ ne der-bezm-i vaţan
 Dûstân rahmî be-men men¹³⁸⁴ ĥ^vîş-râ güm kerdeem¹³⁸⁵
 aĥker-pâre-i ĥarâret ĥâkister-pûş-ı kânûn-ı¹³⁸⁶ telâĥ¹³⁸⁷ ve çehre-i bî-bihre-i ârzûdan
 şüst ü şû-yı ĥubâr-ı iştîyâĥ¹³⁸⁸ olunmaĥsızın, **beyt li-münşi 'ihi**¹³⁸⁹
 Ĥaber aldı¹³⁹⁰ gibi encâm-ı vişâli dil-i zâr
 Şâd girdi ĥarem-i vuşlata maĥzûn çıĥdı¹³⁹¹
 rûy-ı ümîd ü¹³⁹² âmâlîme ĥavâle olunan¹³⁹³ ĥabânçe-i zaĥm-güşây-ı dest-i red ser-â-
 pây-ı a'zâ-yı ĥuvvâya îrâş-ı sekte-i ta'ĥîl ü fütür ve tamâmî-i kâr-bendân-ı¹³⁹⁴
 ĥavâssdan selb-i ĥuvvet ü¹³⁹⁵ şu'ûr idüp, **beyt**¹³⁹⁶
 Ve leyse'llezî yecrâ¹³⁹⁷ mine'l-ayni mâ'uhâ
 Ve lakinnehâ nefsun tezûbu ve teĥaţţara^{1398 1399}
 tekrâr tengnâ-yı ĥurbetde, **beyt li-münşi 'ihi**¹⁴⁰⁰
 Der-kohen-ĥânei ki ez-tengî
 Ne-tevânem ki pîrehen be-derem¹⁴⁰¹

¹³⁸⁴ men: kon İ4, İ2, A, S, K, B.

¹³⁸⁵ Ne gurbette buldum kendimi ne de vatan toprağında. Ey dostlar merhamet edin bana, ben kendimi kaybetmişim! (Nevres)

نئى بغيرت يافتم خود را نه در بزم وطن
 دوستان رحمی بمن من خویشرا گم کرده ام
 Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

¹³⁸⁶ kânûn-ı: – A.

¹³⁸⁷ telâĥ: telâf A.

¹³⁸⁸ iştîyâĥ: – A.

¹³⁸⁹ beyt li-münşi 'ihi: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi 'ihi İ3

¹³⁹⁰ aldı: aldığı M.

¹³⁹¹ Feilâtün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün(Fa'lün) (Nevres)

¹³⁹² ü: – İ4, A, S, B.

¹³⁹³ olunan: olan A, S, B.

¹³⁹⁴ kâr-bendân-ı: kâr-dân-ı İ4, İ2, A, S, K, B.

¹³⁹⁵ ü: – İ1, İ3, İ4, B, K, S.

¹³⁹⁶ beyt: – İ4.

¹³⁹⁷ یجری: بحری İ3.

¹³⁹⁸ تقطری: تقطر İ1, İ2, İ3, İ4, S.

¹³⁹⁹ Gözden akan gözyaşı değildir, ancak üzüntünün kendisi ve damlalarıdır.

ولیس الذی یجری من العین ماؤها
 ولکنها نفس تذوب و تقطر

¹⁴⁰⁰ beyt li-münşi 'ihi: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi 'ihi İ3.

¹⁴⁰¹ Darlığından dolayı gömleğimi bile yırtmadığım bu eski evde. (Bu beyit Nevres'in Farsça divanında bulunmamaktadır.)

در کهن خانه که از تنگی
 نتوانم که بپرهن بدرم

pāy-der-dāmen-i inzivā vu ‘uzlet ve ser-endāḥte-i mevķif-i ḥayret oldıgım eger-çi,
beyt

Ne sendendir ne bendendir ne çarḥ-ı kīneverdendir

Baḥa bu derd-i ser hep neşve-i cām-ı ķaderdendir¹⁴⁰²

lākin çehre-güşāyān-ı nigāristān-ı iḥtiyār-ı cüz’i ķalem-i müyīn-i i‘ānet-i cüz’iyye ile
 bārī¹⁴⁰³ şaḥīfe-i seḥīfe-i żarūret-i aḥvālīme¹⁴⁰⁴ bir¹⁴⁰⁵ şūret virmek bīgāne-i
 müsā‘ade-i imkān degil idi ve böyle rüz-ı bāzār-ı¹⁴⁰⁶ fırsat u ruḥşatda ser-pençe-i
 saḥt-gīr-i¹⁴⁰⁷ dıyķ-ı ma‘āş girībān-ı cāme-i¹⁴⁰⁸ ḥayāt-ı¹⁴⁰⁹ müste‘ārımı resānīde-i
 dāmān-ı mezellet itmez idi, **ķıṭ‘ a li-münşi’iḥi**¹⁴¹⁰

Zi-ḥūn-ı dil dehedem cīre-i¹⁴¹¹ āsmān imrüz¹⁴¹²

Naşīb ḥiç me-bādā¹⁴¹³ İlāhī ‘işret-i men

Zi-yek derīçe birūn kerdeend¹⁴¹⁴ ser gūyā

Şabāḥ-ı ‘īd-i yetīmān u şām-ı ğurbet-i men¹⁴¹⁵

‘İnāyetkārā! Devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘am efendimiziñ¹⁴¹⁶ öteden berü bāre-
 i¹⁴¹⁷ bendegīde¹⁴¹⁸ ḥūsn-i¹⁴¹⁹ teveccūh ü şefaķatları mebzūl ve ḥaķķımda dürr-i
 menşūr-ı¹⁴²⁰ kelime-i ṭayyibeñiz muntazam-ı silk-i ķabūl iken, **beyt**

Fâilâtün(Feilâtün)/Mefâilün/Feilün(Fa’lün)

¹⁴⁰² Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün

¹⁴⁰³ bārī: yārī-i İ2.

¹⁴⁰⁴ aḥvālīme: aḥvāle A, B.

¹⁴⁰⁵ bir: – İ1.

¹⁴⁰⁶ rüz-ı bāzār-ı: rüz-bāz-ı İ1.

¹⁴⁰⁷ saḥt-gīr-i: sitem-gīr-i A.

¹⁴⁰⁸ girībān-ı cāme-i: girībān-ı rüz-ı rüşen-i cāme-i İ3, M.

¹⁴⁰⁹ ḥayāt-ı: – İ2.

¹⁴¹⁰ ķıṭ‘ a li-münşi’iḥi: ķıṭ‘ a İ2, A, S, K, B; beyt li-münşi’iḥi İ1; – İ4; li-münşi’iḥi İ3.

¹⁴¹¹ cīre-i: çire-i İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, M, S.

¹⁴¹² imrüz: imrüz A, İ3.

¹⁴¹³ me-bādā: me-bād A.

¹⁴¹⁴ kerdeend: kerdend A.

¹⁴¹⁵ Gök, ücretimi kalbin kaniyla veriyor bugün, hiç nasip olmasın İlahi rızkım. Sanki küçük bir pencereden kafamı dışarı çıkardılar. Yetimlerin bayram sabahı ve benim gurbet akşamım. (Nevres)

ز خون دل دهم جیره آسمان ایروز
 نصیب هیچ مبدا الهی عشرت من
 ز یک دریچه برون کرده اند سر گویا
 صباح عید یتیمان و شام غربت من

Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilâtün(Fa’lün)

¹⁴¹⁶ ‘ināyetkārā devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘am efendimiziñ: devletlü efendimiziñ A; ‘ināyetkārā, devletlü, veliyyü’n-ni‘am efendimiziñ İ3.

Der-în eyyâm eger ğurbet ne-yâbem
Be-ümmîd-i kûdâm eyyâm bâşem¹⁴²¹

beyt li-münşi`ihi¹⁴²²

Gösterîñ şem`i biraz ey sâkinân-ı bezm-i `iş¹⁴²³
Raħm idiñ bîrûn-ı derde ħâline pervâneniñ¹⁴²⁴

bu eyyâm-ı mübârekede her-kes kendi ħânesinde pehlû-zede-i nâz-bâlin-i refâh, bu ser-gerdân-ı meydân-ı ħirmân altı sene çekilen çille-i bâzû-şiken-i ħasretten şoñra tekrâr diyâr-ı ğurbetde gülû-sûĥte-i şerâre-i nâle vü âh olmağ tecvîz-kerde-i¹⁴²⁵ mekârim-i aĥlâğ buyurulmayup ħalâşım bâbında¹⁴²⁶ dağğ-ı dervâze-i¹⁴²⁷ tedbîr-i ħader-te`şîr buyurmaları¹⁴²⁸ vesîle-i isticlâb-ı du`â-yı mağlûm¹⁴²⁹ idügi bî-iştibâhdır.¹⁴³⁰ **Ķıţ`a**¹⁴³¹

Ne ħatre mânde be-deryâ ne zerre mânde be-deşt
Ki ez-fevâ`id-i¹⁴³² in`âm-ı tû ni-yâft naşîb
Merâ be-devlet-i tû nisbet est ez-pey-i ân ki¹⁴³³
Tû der-¹⁴³⁴zamâne ğarîbî¹⁴³⁵ vü men zi-ħâne ğarîb¹⁴³⁶

¹⁴¹⁷ bâre-i: pâre-i A, B, S.

¹⁴¹⁸ bendegîde: büzürgîde A.

¹⁴¹⁹ ħüsn-i: cins-i İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁴²⁰ dürr-i menşür-ı: dürr-i menşür-ı A; menşür-ı İ3, B.

¹⁴²¹ Eğer bu zamanda ğurbete çıkmazsam, daha ne zaman için ümit edeyim.

درین ایام اگر غربت نیابم
بامید کدام ایام باشم

Mefâilün/Mefâilün/Feülün

¹⁴²² beyt li-münşi`ihi: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi`ihi İ3.

¹⁴²³ `iş: `aşğ İ3, M.

¹⁴²⁴ Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün (Nevres)

¹⁴²⁵ tecvîz-kerde-i: tecrübe-kerde-i İ3, M.

¹⁴²⁶ ħalâşım bâbında: – A.

¹⁴²⁷ dağğ-ı dervâze-i: dağğ-ı der-i dervâze-i İ2; dağğ-ı derüne-i S; dağğ-ı bâb-ı İ3.

¹⁴²⁸ buyurmaları: buyurmaları ve A.

¹⁴²⁹ mağlûm: mağlûmân M.

¹⁴³⁰ bî-iştibâhdır: – İ3.

¹⁴³¹ Ķıţ`a: beyt İ1, İ3, İ4, B, S.

¹⁴³² ez-fevâ`id-i: ân fevâ`id İ3.

¹⁴³³ ân ki: ân İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁴³⁴ der: de*B.

¹⁴³⁵ ğarîbî: ğarîbî ğarîbî İ3.

¹⁴³⁶ Senin nimetlerinden nasiplenmeyen ne denizde bir damla kaldı ne de çölde bir kum tanesi; benim senin talihin ile bir bağlantım var, çünkü sen zamanede (benzeri bulunmayan) bir garipsin, ben ise evinden (ayrı düşmüş) bir garip.

نه قطره مانده بدريا نه ذره مانده بدشت
که از فوائد انعام تو نيافت نصيب

Bākī, luṭf u kerem devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘ am efendimiñdir¹⁴³⁷.

[36]

[İ1 27b-29b; İ2 39a-40a; İ3 24a-26b; İ4 23a-24a; A 25b-27a; B 30b-32a; K 29a-30a; M 47b-50b; S 27b-29a]

**İstanbul’dan Munfaşıl Şeyhü’l-İslām ‘Abdu’llāh Efendi-zāde Es‘ ad Efendi’ye
Bursa’dan İrsāl Olunan ‘Arīzadır¹⁴³⁸**

Yā rāķidel’leyli mesrūren¹⁴³⁹ bi-evvelihi

İnne’l-ḥavādişe ḳad eṭraḳna eṣḫāren¹⁴⁴⁰

vāķi‘ asından ḥiṣṣedār-ı nevāle-i dimāg-sūz-ı celā-yı vaṭan ve ṣā‘ iķa-ı nā-geh-nüzül-i nā’ibe-i tağrīb¹⁴⁴¹ ile sāmān-sūḫte-i āteş-i miḥen oldıgım günden berü cān u¹⁴⁴² dīl-i melālet-menzil leb-teşne-i mā’u’l-ḥayāt-ı peyām-ı nevāziş ü iltifātı iken ber-mıṣdāķ-ı **beyt**¹⁴⁴³

Mā zi-yārān çeşm-yārī dāştım

Ḥod ğalaṭ būd ān-çi mā pendāştım¹⁴⁴⁴

ābile-der-pāy-ı ḥārzār-ı¹⁴⁴⁵ teğāfüli oldıgım ‘ināyetlü, sa‘ādetlü, ḥānedān-pīrāy-ı aṣālet, mürüvvetlü efendim, sultānım ḥāzretleriniñ¹⁴⁴⁶ āmādegī-i esbāb-ı bezmgāh-ı

مرا بدولت تو نسبت است از پی آنکه
تو در زمانه غریبی و من ز خانه غریب
Mefāilün/Feilātün/Mefāilün/Feilün

¹⁴³⁷ luṭf u kerem devletlü, ‘ināyetlü, veliyyü’n-ni‘ am efendimiñdir: luṭf u kerem devletlü, ‘ināyetlü efendimiñdir İ1; luṭf u kerem devletlü, ‘ināyetlü efendimledir A; kerem efendimiñdir İ3.

¹⁴³⁸ Şeyhü’l-İslām-ı esbaķ ‘Abdu’llāh Efendi-zāde devletlü Es‘ ad efendimize Bursa’dan yazılan ‘arīza İ1; İslambol’dan ma‘zül Şeyhü’l-İslām ‘Abdu’llāh Efendi-zāde Es‘ ad Efendi ḥāzretlerine Bursa’dan irsāl olunan ‘arz-ı ḥāl şüretidir İ4; İstanbul’dan munfaşıl Es‘ ad Efendi’ye Bursa’dan irsāl olunan ‘arz-ı ḥāl İ2; İstanbul’dan munfaşıl Şeyhü’l-İslām ‘Abdu’llāh Efendi-zāde devletlü Es‘ ad Efendi’ye Bursa’dan irsāl olunan ‘arz-ı ḥāl şüretidir S; Şeyhü’l-İslām ‘Abdu’llāh Efendi-zāde Es‘ ad Efendi’ye Bursa’dan İ3; İstanbul’dan munfaşıl Şeyhü’l-İslām ‘Abdu’llāh Efendi-zāde devletlü Es‘ ad Efendi ḥāzretleriniñ ḥāk-pāy-ı devletlerine Bursa’dan irsāl olunan [‘arz-ı ḥāl şüretidir] K; İstanbul’dan munfaşıl ‘Abdu’llāh Efendi-zāde Es‘ ad Efendi’ye Bursa’dan yazılan B; Şeyhü’l-İslām-zāde ‘Abdu’llāh Es‘ ad Efendi’ye Bursa’dan taḥrīr şod M.

¹⁴³⁹ مسرورا: مسرورا İ4, A.

¹⁴⁴⁰ Ey gecenin başında huzurla uyuyan (kişi) ! Olaylar şafakta kapıyı çalacaktır kuşkusuz.

یا راقد اللیل مسرورا باؤله
ان الحوادث قد اطرقن اسحارا

¹⁴⁴¹ tağrīb: tağarrüb İ4, İ2, S, K, B; ğarīb İ3.

¹⁴⁴² u: – İ1, İ2, K.

¹⁴⁴³ beyt: beyt li-münşi ‘ihi İ1; li-münşi ‘ihi İ3; beyt İ2, A, S, K, B; – İ4.

¹⁴⁴⁴ Dostlarımızdan yardım umuyorduk, umduğumuz şey yanlış çıktı. (Hâfiz)

ما ز یاران چشم یاری داشتیم
خود غلط بود آنچه ما پنداشتیم
Fāilātün/Fāilātün/Fāilün

merām ve neşve-i ebediyyü'n-neşâṭ-ı raḥîk-i kām ile hem-âgûş-ı şāhid-i zībende-
ḥırām-ı¹⁴⁴⁷ devlet-i ber-devām ve mültecā-yı kār-fermāyān-ı kār-ḥāne-i eyyām
olmaları¹⁴⁴⁸ du'āsıyla ḥalkā-cünbān-ı dervāze-i luṭf-ı İlāhī ve irtifā' -ı āftāb-ı ḳadr u
menziletleri istid'āsıyla mütevaḳḳı' -ı feyz-i nā-mütenāhī oldığım ḥāzret-i¹⁴⁴⁹ serīre-
şinās-ı ḳulüb-ı ünāsa¹⁴⁵⁰ ma' lūmdur. Çemen-şuffe-i vuşlatkede-i aḥbābdan mānende-
i sebze-i¹⁴⁵¹ bīgāne teṭāvül-i eydī-i rüzgār ile ber-kende¹⁴⁵² ve şe'āmet-i sitāre-
sūḥteḡi-i ṭālī' -i nā-sāzkār ile muşāḥebet-i mecma' -ı evlād u 'ıyālden¹⁴⁵³ fezā-yı ḡam-
fersāy-ı şüre-zemīn-i ḡurbetde der-mānde-i ṭaleb-i ruzī-perākende olan āteş-be-cān-
fikendelerin mażıyḳ-ı maṭmüre-i belādan¹⁴⁵⁴ nāz-bālīn-i ḥ'ābgāh-ı rāḥat u ārāmı
enbāşte-i¹⁴⁵⁵ penbe-i seḥāb-ı nā-kāmī olup, **beyt**

Göñülde telḥī-i ḡam tā şu rütbe vardır¹⁴⁵⁶ kim

Baḳılsa fikr-i leb-i yārda merāret var¹⁴⁵⁷

vetīresince ba'z-ı mürüvvetmendān-ı 'ālem-ülfet cānibinden tesliyet ü teraḥḥuma
dā'ir vuḳū' bulan evzā' -ı ḥāṭır-ḥ'āh-ı ṭarab-engīzden bile ber-muḳtezā-yı **beyt li-
münşi' ihi**¹⁴⁵⁸

Zi-bes ḥordem firīb-i şūḥ-çeşmān ḥār pendārem

Eger bīnem be-dāmen sāye-i müjgān-ı āhū-rā¹⁴⁵⁹

¹⁴⁴⁵ ile der-pāy-ı ḥārzār-ı: ābla der-pāy-ı ḥārzār-ı İ1, İ2, İ4, K; ile deryā-yı bār-ı ḥārzār-ı M.

¹⁴⁴⁶ 'ināyetlü, sa'ādetlü, ḥānedān-pīrāy-ı aşālet, mürüvvetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñ: 'ināyetlü, sa'ādetlü, ḥānedān-pīrāy-ı, aşālet, mürüvvetlü sulṭānım, efendim ḥāzretleriniñ İ1, K; 'ināyetlü, ḥānedān-pīrāy-ı aşālet, mürüvvetlü efendim ḥāzretleriniñ A; sa'ādetlü, ḥānedān-pīrāy-ı aşālet, mürüvvetlü efendim ḥāzretleriniñ İ3.

¹⁴⁴⁷ zībende-ḥırām-ı: bülend-ḥırām-ı M.

¹⁴⁴⁸ olmaları: oldı İ1.

¹⁴⁴⁹ ḥāzret-i: - A.

¹⁴⁵⁰ ünāsa: enāma İ3, M.

¹⁴⁵¹ mānende-i sebze-i: مانند ششبره A; mānend-i sebz-i İ3, M; mānde-i sebze-i S.

¹⁴⁵² ber-kende: perākende M.

¹⁴⁵³ evlād u 'ıyālden: 'ıyāl u evlāddan İ3, M.

¹⁴⁵⁴ belādan: bilād İ1; belāda İ2, A, S, İ3, K, B, M.

¹⁴⁵⁵ enbāşte-i: enbāşşe-i İ1.

¹⁴⁵⁶ vardır: derd M.

¹⁴⁵⁷ Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün(Fa'lün) (Nevres)

¹⁴⁵⁸ beyt li-münşi' ihi: İ1, İ2, A, B, K, S; li-münşi' ihi İ3, M; - İ4

¹⁴⁵⁹ Fattan gözlülerin o kadar çok oyununa geldim ki önümde bir ceylanın kirpiklerinin gölgesini görsem diken sanırım. (Nevres)

istiş'ār-ı ma' nā-yı riḳḳat-ḫīz-i¹⁴⁶⁰ şemātet ü sitīz iderler iken ümīdvār-ı āşār-ı luṭf u şefaḳat ve ārzūmend-i şemere-i¹⁴⁶¹ şecere-i ḫaḳḳ-ı ülfet oldukları aşḫāb-ı mekārīm-i aḫlāḳdan ya' nī sultānım¹⁴⁶² ḫāzretleri gibi vefādārān-ı encūmen-i maḫāsīn ü¹⁴⁶³ eşfāḳdan peyām-ı nisyān u teḡāfūl ve nāme-i ferāmūşī vü tecāhūlden özge ile teşnīf-i sāmī' a-ı cān u dil idemediklerinden esbāb-ı der-hem-çīde-i bezm-i ṭarabları bir ḳat daḫı ber-hem-ḫorde vü¹⁴⁶⁴ perīşān ve ḫūzn-i derūn-ı ḫūn-pālā-yı küdüret-peymāları şad çendān olacağı, āyā tena' um-ı ziyāfet-ḫāne-i vişāl-i 'ıyāl ile fāriḡ-nişīn-i gūşe-i kāşāne-i şafā-yı bāl ve teveccūh-i sitāre-i baḫt u¹⁴⁶⁵ iḳbāl ile āsūde-i 'izzet-serāy-ı refāh-ḫāl olanlarıñ¹⁴⁶⁶ āyīne-i cihān-nümāy-ı ḫāṭır-ı tābnāklarına īrāş-ı ḡubār-ı melāl ü riḳḳat ve 'acebā, **beyt li-münşi' ihi**¹⁴⁶⁷

Çün ne-sāzed çāk pīrāhen ne-ḡūted gül be-ḫūn¹⁴⁶⁸

Bülbül-i şūrīdees best'est ḫālā der-ḳafes¹⁴⁶⁹

ma' nāsıyla gül-i her-dem-bahār-ı ḫadīḳa-ı aşālet olan nergis-i dīde-i ḫaḳāyık-bīnlerini¹⁴⁷⁰ şād-āb-ı şebnem-i şefaḳat itmez mi? Benim 'ināyetmendim¹⁴⁷¹ efendim, bu suṭūr-ı ser-ā-ser-ḳuşūr-ı küstāḫāneyi raḳam-zede-i ḳalem-i āşūfte-beyān ve bu mertebe ümniyye-i luṭf u 'ināyetiñizi rāh-dāde-i ḫāṭır-ı vīrān itdigim nüşḫa-ı kem-yāb-ı kütüb-ḫāne-i icād olan zāt-ı 'ālī-nejādları¹⁴⁷² ki şaḫīfe-i şabiḫa-ı şeref-nāme-i¹⁴⁷³ sa' ādet-i¹⁴⁷⁴ ezeliyye ve cerīde-i ferīde-i mekārīm-i 'aliyyedir, sefine-i beytü'l-ḳaşīd-i maḫāsīn-i aḫlāḳ ve defīne-i naḳdīne-i feyz-i Ḥallāḳ olmaḡla bir müddet pīrāmen-i ḫırmen-i devletlerinde ḫūşe-çīn-i tereddūd ü intisāb olan mülāzımān-ı ber-

¹⁴⁶⁰ riḳḳat-ḫīz-i: riḳḳat-ḫīz ü A, S, B.

¹⁴⁶¹ şemere-i: – A, B.

¹⁴⁶² sultānım: – A.

¹⁴⁶³ ü: – İ2, A, S, B.

¹⁴⁶⁴ vü: – İ4, B.

¹⁴⁶⁵ u: – İ3, K.

¹⁴⁶⁶ olanlarıñ: olanların İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁴⁶⁷ beyt li-münşi' ihi: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi' ihi İ3.

¹⁴⁶⁸ be-ḫūn: be-ḫūr İ2.

¹⁴⁶⁹ Eḡer gül üstünü yırtmazsa (tomurcuk açmazsa) kana boḡulmaz. Onun meftun bülbülü şimdi kafeste esirdir. (Nevres)

چون نسازد چاک پیراهن نغوطد گل بخون
بلبل شوریده اش بسته است حالا در قفس
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

¹⁴⁷⁰ ḫaḳāyık-bīnlerini: aşālet-bīnlerini A.

¹⁴⁷¹ 'ināyetmendim: – A, İ3.

¹⁴⁷² 'ālī-nejādları: 'ālī-nejādlarıdır İ3; 'ālī-nejādlarıñ M.

¹⁴⁷³ şeref-nāme-i: شرفنامه? İ2.

¹⁴⁷⁴ sa' ādet-i: – A.

zedede-dāmānları haqqında āvāze-i ‘ālem-gīr-i cānibdārī vü ‘ināyetleri resīde-i sāmi‘ a-
 1 sākīnān-ı nüh tıbbāk olduğına vüshūk u i‘timādım ve küstāhāne-i mu‘āmele-i
 ğarīkāne-i ğarībānem mestūr-ı ser-pūş-ı ‘afv u ‘ināyet, belki baħr-ı tūfān-ħız-i
 ħayret-i ğurbetden¹⁴⁷⁵ müstāħrec şādef-pāre-i kem-ķıymet-i ta‘bīrātım teheyyc-i¹⁴⁷⁶
 emvāc-ı¹⁴⁷⁷ deryā-yı müzāheretleri idecegine vuķūf u istinādım olduğındandır. Lākin
 yārān u hem-kūnān u ihvān-ı zamāndan serāsīme-i kūçe-bend-i ħayrānī nice kem-
 furşat ve pāy-der-gil-i mezlaķa-ı nā-kāmī çok ħaķ-nā-şinās-ı¹⁴⁷⁸ kāfir-i ni‘met ki
 eyyām-ı ķillet ü ‘asārımda¹⁴⁷⁹ irtikāb-ı mezellet-i istidāne ile tertīb-i levāzım-ı
 ‘āmmē-i zārūriyyelerine ihtimām ve hengām-ı şervet ü yesārımda vāhime-i ħātır-ı
 minnet-ğüzārī zımnında a‘māl-i tekellūfāt-ı tālībāne, lā-va’llāh, belki irtikāb-ı şīve-i
 sā‘ilāne ile tehiyye-i¹⁴⁸⁰ esbāb-ı ħavāyic ve mes’üllerine iķdām itdigim ve nice nice
 şa‘bu’l-ħuşūl-i umūr-ı¹⁴⁸¹ ķāşimetü’z-zuhūrlarından¹⁴⁸² isāle-i āb-rüy ve¹⁴⁸³ ‘araķ-
 ı¹⁴⁸⁴ cebīn ile kār-fermāyān-ı dīvān-ħāne-i devletden nice kem-‘ayār-ı dārü’d-đarb-ı
 naħvet ķapusunda irtikāb-ı zūll ü¹⁴⁸⁵ recā ve temhīd-i maķāle-i temelluķ u ilticā
 itdigim çelebilerin¹⁴⁸⁶ eķvār-ı sitem-zarīfi-i ħātır-āzārları¹⁴⁸⁷ peygāmından ğayrı
 bir¹⁴⁸⁸ ķurı selāmları bile vārid olmadığı, şu‘bān-ı ķalem-i helāhil-rīzi ħaķlarında
 āteş-feşān-ı zebāne-i intikām itmek mertebe-i¹⁴⁸⁹ müriş-i infī‘āl ü melālet ve
 muħarrrik-i tār-ı ķānūn-ı şā‘iriyet olmuş idi, lākin ma‘rūz-ı nazargāh-ı ‘ālīleri olacaķ
 şāħīfede ol güm-nām-ı şehir-bend-i mürüvvetiñ şe‘āmet-i sevād-ı nām-ı mekrūhları
 ħaytu’ş-şu‘āc-ı nezzāre-i ħurşīd-iltimā‘larına icāb-ı pīç-tāb-ı ‘uķde-i¹⁴⁹⁰ ħireģi
 itmesün için edhem-i siyeh-zānū-yı yerā‘aya ol vādilerde ruķşat-ı ħareket ü cünbiş
 ve tabl-ı zīr-i kilīm-i hecāya ol havālarda furşat-ı nevā-yı ğurrīniş virilmedi. Bundan
 böyle yine kām-ı cān çāşnī-i ney-şeker-i sūtur-ı kerem-nāmeleriyle āsūde-i telhī-i

¹⁴⁷⁵ ğurbetden: ğurbetde İ4.

¹⁴⁷⁶ teheyyc-i: tehyic-i B.

¹⁴⁷⁷ emvāc-ı: – İ3.

¹⁴⁷⁸ ħaķ-nā-şinās-ı: nā-şinās-ı A.

¹⁴⁷⁹ ‘asārımda: ‘ārımda A.

¹⁴⁸⁰ tehiyye-i: teheyyc-i İ2.

¹⁴⁸¹ umūr-ı: – İ2.

¹⁴⁸² ķāşimetü’z-zuhūrlarından: ķāşimetü’z-zuhūrlarında İ1, İ2; ķāşimetü’z-zuhūrlarında A, S.

¹⁴⁸³ ve: – A, S, B.

¹⁴⁸⁴ ‘araķ-ı: ‘araķ ve B.

¹⁴⁸⁵ ü: – İ1, A, İ3.

¹⁴⁸⁶ çelebilerin: çelebilerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁴⁸⁷ ħātır-āzārları: ħātır zārları A.

¹⁴⁸⁸ bir: – B.

¹⁴⁸⁹ mertebe-i: mertebesi İ3.

¹⁴⁹⁰ ‘uķde-i: – İ4, İ2, A, S, K, B.

hicrân buyurulmağ bābında luğf u kerem devletlü, ‘ināyetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir¹⁴⁹¹.

[37]

[İ1 29b-30b; İ2 40a-41a; İ3 26b-27a; İ4 24a-25a; A 27a-27b; B 32a-33b; K 30a-31a; M 50b-52b; S 29a-29b]

**Şeyḥü'l-İslām-ı Esbağ ‘Abdu'llāh Efendimiz Merḥūm Bursa'dan Sāhil-ḥānelerine
Me'zūn Buyurduklarında Maḥdūm-ı ‘Ālī-nejādı ‘İnāyetlü Es' ad Efendimize
Bursa'dan Yazılan¹⁴⁹²**

Keremkārā! Merāḥim-perverā! Efendim¹⁴⁹³, cebāre-bend-i ūkestegān olan ḥāzret-i Mennān baḳāyā-yı¹⁴⁹⁴ ūsiken-gīsū-yı ḥāṭırınıñı¹⁴⁹⁵ daḡı ḳarīben¹⁴⁹⁶ pezīrūfte-i dūrūstī-i¹⁴⁹⁷ tamām ve ber-vefḳ-i dil-ḡāh resānide-i ser-menzil-i merām¹⁴⁹⁸ eyleye. Āmīn¹⁴⁹⁹. ‘İnāyetlü efendim, evā'ilde keyfiyyet-i miḡnet-i ḡurbetimizi işidir, henüz zehr-ābe-i nā-gūvār-ı ḡurbet nedir bilmez iken acır aḡlar¹⁵⁰⁰ idiñiz. Bu def'a bi'l-mu'āyene perīşānlıḡımızı gördiñiz. Hem-çāšnī-i dimāḡ-sūz-ı kūrbet-i ḡurbetle bir müddet telḡ-kām daḡı oldiñiz. Artıḳ aḡvālim ūdur: bizi ferāmūş buyurmañ diyü efendimi taşdı' gerekmez. İn-şā'a'llāhu'r-raḡman¹⁵⁰¹, ūimdiye dek mülākāt-ı aḡbāb u¹⁵⁰² aşdıḳāya me'zūn buyurulmuşsızdır¹⁵⁰³. Mūrūvvet ü ūānıñıza lāyıḳ olanı¹⁵⁰⁴ icrā

¹⁴⁹¹ luğf u kerem devletlü, ‘ināyetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir: luğf u ‘ināyet devletlü efendimiñdir İ1; luğf u kerem devletlü efendim ḥāzretleriniñdir İ2; – A, İ3; luğf u kerem devletlü, ‘ināyetlü efendim ḥāzretleriniñdir B.

¹⁴⁹² Def'a müşārün ileyh ḥāzretleri Bursa'dan ba'de'l-ıtlāḳ sāhil-serāda meḳş ü ārāma me'mūr olduklarında Bursa'dan gönderilen ḳarā'at-nāme ūretidir B; Def'a müşārün ileyh ḥāzretlerine Bursa'dan ıtlāḳ ile sāhil-ḥānelerine iḳāmet ü ārāma me'mūriyyetlerinde Bursa'dan yazılan ḳarā'at-nāmedir İ4; Def'a müşārün ileyh Bursa'dan ba'de'l-ıtlāḳ sāhil-ḥānelerinde iḳāmete me'mūr olduḳda Bursa'dan irsāl olunan ḳarā'at-nāme İ2; Def'a müşārün ileyh Bursa'dan ba'de'l-ıtlāḳ sāhil-ḥānede meḳş ü ārāma me'mūriyyetlerinde Bursa'dan irsāl eylediḡi ‘arīzadır A; Def'a müşārün ileyh efendi ḥāzretleri Bursa'dan ba'de'l-ıtlāḳ sāhil-serāda meḳş ü ārāma me'mūr olduklarında Bursa'dan irsāl olunan ḳarā'at-nāmedir S; Müşārün ileyh ‘Abdu'llāh Efendi Bursa'dan sāhil-ḥānelerine me'zūn olduḳda oḡlı Es'ad Efendi'ye Bursa'dan yazılmışdır İ3; Def'a müşārün ileyh efendimiz ḥāzretleri Bursa'dan ba'de'l-ıtlāḳ sāhil-serāda meḳş ü ārāma me'mūr olduklarında Bursa'dan irsāl olunan ḳarā'at-nāme K; Müşārün ileyh ‘Abdu'llāh Efendi Bursa'dan sāhil-ḥānelerine me'zūn olduḳda maḥdūmları Es'ad Efendi'ye yazılmışdır M.

¹⁴⁹³ keremkārā merāḥim-perverā efendim: keremkārā İ1, İ3; – A; keremkārā merḡamet-perverā efendim B.

¹⁴⁹⁴ baḳāyā-yı: baḳāyāyı K.

¹⁴⁹⁵ ḥāṭırınıñı: ḥāṭırın A.

¹⁴⁹⁶ ḳarīben: – İ3.

¹⁴⁹⁷ dūrūstī-i: dōstī-i M.

¹⁴⁹⁸ merām: – İ1.

¹⁴⁹⁹ āmīn: – İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

¹⁵⁰⁰ acır aḡlar: acır ve aḡlar İ2.

¹⁵⁰¹ in-şā'a'llāhu'r-raḡman: in-şā'a'llāhu te'alā İ3, M.

¹⁵⁰² u: – S, B.

buyurursız¹⁵⁰⁵. Benim ‘inayetlü efendim hazretleri¹⁵⁰⁶ âteşkede-i vedâ‘ gâhda zebâne-keş olan nâ’ire-i¹⁵⁰⁷ cân-süz-ı hasret ki kemterin şerâresi bu nüh tû-kârgâh-ı¹⁵⁰⁸ raşinü’l-erkân-ı âsmânı lemhatü’l-başarda hâkister-i müy-ı âteş-dideye döndürürdi¹⁵⁰⁹, bu ğarîk-i deryâ-yı sirişk-i hasretiñ taraf-ı girîbân-ı cânımdan yapışup ibtidâ hâne-i endîşede esbâb-ı sāmān-ı müdrikeye ilķā-yı şerâre-i ta‘îl, andan¹⁵¹⁰ dükkân-ı reste-bâzâr-ı¹⁵¹¹ mütehayyilede reng-â-reng yığılan¹⁵¹² teng-â-teng kâlâ-yı hoş-kumâş-ı şu‘ür tutuşup ba‘dehu¹⁵¹³ şahn-ı serây-ı¹⁵¹⁴ sinede gönül evine şarılup dest-bürd-i yağmâgerân-ı ğumûm-ı ğurbetden¹⁵¹⁵ baĳiyye-i cüz’iyye-i esbâb-ı¹⁵¹⁶ neşâî dahı yaĳup cân bâzârına geldikde dölâb-ı hezâr dolu firâķ¹⁵¹⁷ ile çâh-ı nâ-ķa‘ r-yâb-ı sîne-i bî-tâbdan şular çıkarılıp¹⁵¹⁸ gözler yolundan rîsmân-ı târ-ı müjgân-ı hün-efşân¹⁵¹⁹ ile tulumba¹⁵²⁰ şanâyî‘i icrâsına mübâşeret olundu. Ammâ çi sūd, eger-çi saķâyân-ı çâbüĳ-dest-i hasret ü endüh âb-pâşî-i sirişk-i hünin ile dāmân u girîbânı kızıl ırmâĳa döndürüp ‘aynân-ı tecriyân-ı çeşm-i terden deryâlar aķıtdılar, velîk inţifâ bulmadı. **Beyt**

Yâ Rab çi şüm-reh-güzer¹⁵²¹ est in ki eşk-rîz

Yârân be-yek taraf reved ü¹⁵²² men be-yek taraf¹⁵²³

¹⁵⁰³ buyurulmuşsızdır: بیولمتزدر A.

¹⁵⁰⁴ olanı: – İ4.

¹⁵⁰⁵ buyurursız: buyurasız İ4.

¹⁵⁰⁶ benim ‘inayetlü efendim hazretleri: benim efendim İ1, A; benim ‘inayetlü efendim İ2, S, K, B; ‘inayetlü efendim İ3.

¹⁵⁰⁷ nâ’ire-i: nâ’ir-i İ1.

¹⁵⁰⁸ bu nüh tû-kârgâh-ı: پوتۀ نو کارگاہ A.

¹⁵⁰⁹ döndürürdi: döndürdi İ4, A, B, S.

¹⁵¹⁰ andan: iden M.

¹⁵¹¹ reste-bâzâr-ı: reste-bâz-ı İ3.

¹⁵¹² yığılan: و لعلان A.

¹⁵¹³ ba‘dehu: ba‘d A.

¹⁵¹⁴ serây-ı: şahrâ-yı İ3, M.

¹⁵¹⁵ ğurbetden: ğurbetde İ4.

¹⁵¹⁶ esbâb-ı: – İ3.

¹⁵¹⁷ dolu firâķ: dolu firâķa A; داو firâķa S; dürlü firâķ M.

¹⁵¹⁸ çıkarılıp: çıkarup B.

¹⁵¹⁹ hün-efşân: hün-feşân İ3.

¹⁵²⁰ tulumba: tulumba A; tılmaya İ3.

¹⁵²¹ reh-güzer: reh-güzâr İ4, B.

¹⁵²² ü: – B, S.

¹⁵²³ Ya Rab bu ne uğursuz bir yoldur ki dostlarım bir tarafa ben bir tarafa ağlayarak gidiyoruz.

beyti nüvişte-i şahā'if-i seng-rāhī olan vedā' gāhdan rū-ber-kaḫā¹⁵²⁴ rec'-i ḫahḫarī ile sa'ādetlü Hüseyin Ağa'mızıñ sa'ādet-ḫānelerine varınca çenārāsā derūn-ı dilden bālā-rev olan āteş-i ser-keş iki cānibdeki naḫlistānı nümūdār-ı taşvīr-i āteş-i Siyāvüş ve cūy-bār-ı dīde-i ğam-dīdeden, **beyt li-münşi'ihī**¹⁵²⁵

Çeşm eşk-feşān¹⁵²⁶ şod ez-vedā'-ı yārān

Çün dāmen-i ṭamyhā¹⁵²⁷ be-rūz-ı bārān¹⁵²⁸

cereyān iden nehriñ¹⁵²⁹ mütelāşıķın¹⁵³⁰ şāh-rāhı hem-ḫālet-i deryā-yı pür-ḫurüş iderdi. Üç dōrt ay muḫaddem bu ṭūfān-ı āteşin nübū'ı ve menzil-i nā-mübārek-i vedā' da bu ḫālet-i ciger-gūdāzıñ taḫāḫḫuḫ-ı vuḫū'ı mezkūr olmuş idi, ḫāṭır-ı şerīfededir, lākin peyveste bir elimiz peyveste-i dāmen-i tecellūd ü taḫammül olmağla o da bir iş degil gelūr geçer, dirdim, tā bu mertebe mūte'eşşir olmam zanniderdim. Hoş imdi Allāhu 'azīmü's-şān ḫāzretleri¹⁵³¹ bizim daḫı bī-kesligimize bī-yār u yāverligimize sūz-ı derūn u¹⁵³² ḫāṭır-ı maḫzūnumuza merḫamet ider ola. Hemān ğurbetde vārid olan mūrāselātdan ne mertebe iktisāb-ı şafā-yı derūn olundıĝım¹⁵³³ tecrübe buyurdıñız. Gāhice cūy-bār-ı beyne's-suṭūr-ı nāme-i nāmīlerinden terāviş iden āb-ı ḫayāt ile teskīn-i āteş-i derūn-ı maḫzūn buyurmaları bābında luṭf u kerem devletlü efendim, sulṭānım ḫāzretleriniñdir¹⁵³⁴.

[38]¹⁵³⁵

[İl 16a-16b]

Şeyḫü'l-İslām Es'ad Efendi Merḫūma Edirne'den İrsāl Olunan

¹⁵²⁴ rū-ber-kaḫā: جر و برقا İ1.

¹⁵²⁵ Beyt li-münşi'ihī: – İ4; Beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi'ihī İ3.

¹⁵²⁶ eşk-feşān: eşk-efşān A, B, S.

¹⁵²⁷ ṭamyhā: ḫaymehā İ2, İ3, İ4, A, B, K, S.

¹⁵²⁸ Dostlardan ayrılırken denizlerin, yağmurlu günlerde taşan kenarları gibi gözler yaş akıttı. (Vezninden bir rubainin parçası olduĝu anlaşılan bu beyit Nevres'in Farsça divanında bulunmamaktadır.)

چشم اشک فشان شد از وداع یاران
چون دامن طمیها بروز باران

Mef'ūlü/Mef'āilün/Mef'āilün/Fā'

¹⁵²⁹ nehriñ: nehriñ İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁵³⁰ mütelāşıķın: mütelāşıķla İ3; مبتلاصقین A.

¹⁵³¹ ḫāzretleri: – İ4, İ2, S, K, B.

¹⁵³² u: – İ3.

¹⁵³³ olundıĝım: olduĝım İ4.

¹⁵³⁴ buyurmaları bābında luṭf u kerem devletlü efendim, sulṭānım ḫāzretleriniñdir: buyurmaları bābında kerem efendimiñdir İ1; buyurmaları bābında luṭf u kerem devletlü efendimiñdir İ2; buyurmaları bābında A, İ3; buyurmaları bābında luṭf u kerem devletlü efendim ḫāzretleriniñdir K

¹⁵³⁵ İ4, İ2, K, İ3, S, A, M, B nüshalarında eksik.

Devletlü, merḥametlü, ‘ināyetlü, kerāmetlü, velī-ni‘ met-i bay u gedā, keṣīrū’l-kerem, ‘amīmü’n-ni‘ am efendim, sulṭānım ḥazretleri şağ olsun. Keremkārā! Merāḥim-perverā! Velī-ni‘ amā! Maḥmiye-i Edirne’de devām-ı devlet ü iḳbāl ve beḳā-yı sa‘ādet ü iclālleri da‘avātıyla şeb-tā-be-şabāḥ ḥalka-zen-i dervāze-i icābet iken şudūr-ı beşāret-i izn ü ruḥşat vaktine dek maḥmiye-i mezkūrede tevaḳḳuf u iḳāmetim bābında şadır olan fermān-nāme-i ḳader-te’şīr-i veliyyü’n-ni‘ amı ve maẓmūn-ı şerīfini muḥtevi emr-i celilü’ş-şān-ı ḥākānī tatar-ı ḥazret-i şadr-ı ‘ālī yediyle vāşıl olup silsile-i suṭūr-ı cihān-muṭā‘ına her ḥâlde gerden-dāde-i itā‘at u teslim ve ser-efrāz-ı teşrīf-i ‘afv u ‘ināyetleri oluncaya dek pāy-der-dāmen-i iḳāmet ü inzivā ve ḥazret-i Allāh zū’l-celāl ḥaḳḳıyıçün yine ke-mā-fi’l-evvel istibḳā-yı ‘ömr ü devletleri zımnında ser-germ-i iştiḡāl-i ḥayr-du‘ā ve niyāzmend-i icābet-serā-yı Ḥudā oldığım ma‘lūm-ı devletleri buyurulduḳda emr ü fermān ve merḥamet ü iḥsan kerāmetlü ‘ināyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘ am efendim ḥazretleriniñdir.

[39]

[İ1 30b-31a; İ2 41a-41b; İ3 27a-27b; İ4 25a-25b; A 27b-28b; B 33b-34a; K 31a-31b; M 52b-53b; S 29b-30a]

Merḥūm Toḳat Ḳāḏısı İken Neyli Efendi-zāde Devletlü Ḥamīd Molla Efendimiziñ Vārid Olan Kerem-nāmelerine Cevāb Olmaḳ Üzre Medīne-i Merḳūmeden Yazılan ‘Arīzadır¹⁵³⁶

Mā-dām ḥaṭṭ-ı hümāyūn-ı şeref-i cāvīd ḳarīn-i ma‘nā-yı iḳbāl-i *ḥamīd* olup *neyli*-i devlet ü¹⁵³⁷ murād mevḳūf-ı sa‘ādetmendān-ı isti‘dād ola; ‘ināyetlü, re’fetlü, ‘uṭūfetlü, mürüvvetlü efendim, sulṭānım¹⁵³⁸ ḥazretleriniñ şeh-bāl-i¹⁵³⁹ cürre-bāz-ı iḳbāl ḥāk-rüb-ı serā-perde-i cāh u celāl ve maẓmūn-ı nāme-i ṭālī‘-i hümāyūn ‘ünvān-

¹⁵³⁶ Münşī-i merḥūm Toḳat ḳāḏısı iken Neyli-zāde Ḥamīd Efendi ḥazretlerine irsāl eylediḡi cevāb-nāme-i rızādır İ4; Münşī-i merḥūm Toḳat ḳāḏısı iken Ḥamīd Molla’dan vürūd iden kerem-nāmelerine cevāb şüretidir İ2; Münşī-i merḥūm Toḳat ḳāḏısı iken Neyli-zāde Ḥamīd Mollā’niñ vārid olan kerem-nāmelerine taḥrīr olan cevāb-ı mergūbedir A; Münşī-i merḥūm Toḳat ḳāḏısı iken Neyli-zāde Ḥamīd Monlā’niñ vārid olan kerem-nāmelerine cevāb-nāme şüretidir S; Toḳat ḳāḏısı iken Neyli Efendi-zāde Ḥamīd Molla Efendi’den vārid olan mektūba cevāb olarak yazılmışdır İ3; Münşī-i merḥūm Toḳat ḳāḏısı iken ‘ināyetlü Neyli Efendi-zāde Ḥamīd Molla Efendi ḥazretleriniñ vārid olan kerem-nāmelerine cevāb-nāme şüretidir K; Münşī Toḳat ḳāḏısı iken Neyli-zāde Ḥamīd Monlā’niñ vārid olan kerem-nāmelerine cevābdır B; Toḳat ḳāḏısı iken Neyli Efendi-zāde Ḥamīd Mollā’dan vārid olan mektūba cevāb olarak yazılmışdır M.

¹⁵³⁷ ü: – İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, M, S.

¹⁵³⁸ ‘ināyetlü, re’fetlü, ‘uṭūfetlü, mürüvvetlü efendim, sulṭānım: ‘ināyetlü, re’fetlü, ‘uṭūfetlü efendim, sulṭānım İ1; ‘ināyetlü, re’fetlü, mürüvvetlü sulṭānım İ4, İ2, S, K, B; ‘ināyetlü, re’fetlü, sulṭānım A; ‘ināyetlü, efendim İ3.

¹⁵³⁹ şeh-bāl-i: şeh-bāz-ı İ1.

ı şeref-nāme-i istiqlālleri olup ser-efrāzān-ı¹⁵⁴⁰ teşrif-i riyāset dergāh-ı āsmān-
bārgāhlarında ser-germ-i meşgale-i¹⁵⁴¹ ‘ubūdiyyet ve maḥdūmān-ı dūdman-ı sūmüvv
ü siyādet¹⁵⁴² şebistān-ı ma‘ālī-i destgāhlarında nām-zed-i ināre-i meş‘āle-i ḥidmet
olmak du‘āsı merfū‘-ı bārgāh-ı icābet-penāh-ı İlähī kıldığı siyākda ma‘rūz-ı ‘abd-
ı¹⁵⁴³ devlet-ḡāhları budur ki¹⁵⁴⁴ şīme-i¹⁵⁴⁵ kerīme-i merdüm-nevāzlarından¹⁵⁴⁶ ḡā‘iz
oldığım naşib-i kāfi-i luṭf u ikrām ve ḡaṭṭ-ı vāfi-i teveccüh ü ihtirām muḳtezāsınca
menşūr-ı sa‘īdü’s-suṭūr-ı ‘ömr ü devletleri tūmār-ı müselselü’l-aḡkām-ı rūz-nāme-i
ebed ve hengām-ı¹⁵⁴⁷ kār u bār-ı ‘izz ü sa‘ādetleri āsūde-i işābet-i çeşm-i bed olmak
da‘avātı iştiḡāliyle şeb-tā-be-şabāḡ ḡalkā-zen-i dergāh-ı¹⁵⁴⁸ miftaḡu’l-ebvāb iken
maşrıḡ-ı āftāb-ı ‘irfān¹⁵⁴⁹ olan nāvđān-ı kalem-i i‘cāz-raḡamlarından şark-pāre-i¹⁵⁵⁰
niyābetine¹⁵⁵¹ dā‘ir işrāḡ-ı zulmetkede-i ḡaṭır-ı ḡurbet-zede iden nāme-i nāmileri ki
sevād-ı ḡurūfi revnaḡ-şiken-i ma‘nā-yı cānib-i¹⁵⁵² ḡarbī ve mişbāḡ u beyāz-ı miyāne-
i suṭūr u zūrūfi raḡne-fiken-i sepīdi-i şabāḡ idi, vürūd¹⁵⁵³ u zūhūr ve ḡubār-ālūd-ı
terāküm-i derd-i firāḡ olan dil-i müştāḡı şayḡal-zede-i girye-i sürūr idüp ser-ā-pāy-ı
suṭūr-ı ser-ā-ser-sürūrı müzekkir-i nevāziş-i sābıḡ olmaḡla beyne’l-ehālī ser-māye-i
iftihār u inbisāt ve pīrāye-i küleh-ḡüşe-i¹⁵⁵⁴ ibtihāc u neşāṭım olmuşdur. Mürettib-i
merātib-i bālā vu pest ve müveşşih-i¹⁵⁵⁵ kār-nāme-i dest-ber-bālā-yı dest¹⁵⁵⁶ *cellet
ḡudretuhu*¹⁵⁵⁷ āḡirīn-pāye-i süllem-i iḡbāllerin hem-rütbe-i şaḡn-ı serāy-ı devlet ve
dest-i kerem-peyvest-i¹⁵⁵⁸ ḡaşmet ü iclāllerin dūş-māl-i tuşmāl-i kār-ḡāne-i rif‘at
idüp sāye-i felek-sāy-ı himmetlerin bu dūr-endāḡte-i çevgān-ı muḡtazi’l-ḡāl¹⁵⁵⁹ ve

¹⁵⁴⁰ ser-efrāzān-ı: ser-firāzān-ı İ3, M.

¹⁵⁴¹ meşgale-i: şu‘le-i A; meş‘ale-i S.

¹⁵⁴² siyādet: siyāset İ2, A, S, K, B.

¹⁵⁴³ ‘abd-ı: – İ3.

¹⁵⁴⁴ budur ki: – A.

¹⁵⁴⁵ şīme-i: sīme-i A.

¹⁵⁴⁶ merdüm-nevāzlarından: merdüm-nevāzilerinden İ4, İ2, A, S, K, B.

¹⁵⁴⁷ hengām-ı: hengāme-i İ1, İ3.

¹⁵⁴⁸ dergāh-ı: – A.

¹⁵⁴⁹ maşrıḡ-ı āftāb-ı ‘irfān: maşrıḡ-ı ‘irfān İ1; şeref-i iḡbāl-i ‘irfān İ3; müşerref-i iḡbāl-i ‘irfān M.

¹⁵⁵⁰ şark-pāre-i: şeref-pāre-i İ3, M.

¹⁵⁵¹ niyābetine: سبأ A.

¹⁵⁵² cānib-i: – İ1.

¹⁵⁵³ vürūd: – A.

¹⁵⁵⁴ küleh-ḡüşe-i: كهلوشة İ4.

¹⁵⁵⁵ pīrāye-i küleh-ḡüşe-i ibtihāc u neşāṭım olmuşdur. Mürettib-i merātib-i bālā vu pest ve müveşşih-i: – A.

¹⁵⁵⁶ dest-ber-bālā-yı dest: dest-ber-bālā-dest İ1, İ2, İ4; dest-ber-bālā-yı A; dest İ3.

¹⁵⁵⁷ Kudreti ne yücedir.

¹⁵⁵⁸ kerem-peyvest-i: peyvest-i İ1.

¹⁵⁵⁹ muḡtazi’l-ḡāl: muḡziyu’l-ḡāl İ2, İ4, A, B, K, S.

dil-bāhte-i mel^cabe-i vehm ü hayāl üzerine¹⁵⁶⁰ sāyebān¹⁵⁶¹ ve ke-mā-fi'l-ḳadīm¹⁵⁶² nevāziş ü iḥsānlarıyla¹⁵⁶³ şāyān-ı derece-i ^cizz ü şān eyleye. Āmīn¹⁵⁶⁴.

[40]

[İ1 31a-31b; İ2 41b-42a; İ3 27b-28a; İ4 25b-26a; A 28b; B 34a-34b; K 31b-32a; M 53b-54a; S 30a-30b]

**İstanbul'dan Ma'zül Şeyhü'l-İslām Ḥalil Efendi-zāde 'Abdu'r-raḥīm Monlā'ya
Bursa'dan İrsāl Olunan Şiḥḥat-nāme Şüretidir¹⁵⁶⁵**

'Arīza-ı ^cabd-ı ḳadīmleridir ki¹⁵⁶⁶ rūḥ-ı ebdān-ı bendegān ve cān-ı ecsād-ı ḥayr-
ḥ^vāhān olan¹⁵⁶⁷ vücūd-ı mes^cūd-ı cihān-sūdlarına taṭarruḳ iden ^carīza-ı hevlnāk ki
dōstdārān-ı¹⁵⁶⁸ zāt-ı mekārīm-pīrāların hücūm-ı leşker-i meş'umu'l-ḳudūm-ı¹⁵⁶⁹
ḡumūm ile bī-cān ve du^cā-gūyān-ı sūdde-i ^culyāların tezāḥüm-i kürüb u ḥümūm ile
muẓtarib ü bī-cān itmiş idi, bi-luṭfihi te'ālā çire-destī-i¹⁵⁷⁰ ṭabīb-i nabz-āšnā-yı luṭf-
ı¹⁵⁷¹ İlāhī ile ḳarīn-i şihḥat ve dārū-ḥāne-i ^cināyet-i bī-ḡāyet-i Ḥaḳ'dan vüṣūl-i devā-
yı derd-fersāy-ı kerāmet ile rehīn-i ^cāfiyet olup nāz-fürüş-ı pister-i sincābīn olan
cism-i nāzenīnleri müceddeden tekye-zen-i nāz-bālīn-i ifāḳat olduğunuñ müjde-i
cihān-baḥş ve¹⁵⁷² nüvīd-i cān-efzāsı mürde-dilān-ı ^cālemiyāna irāş-ı ḥayāt-ı tāze ve
işāl-i sürūr-ı bī-endāze idüp ^cale'l-ḥuşuş bu cārüb-keş-i¹⁵⁷³ bārgāh-ı devletlerin¹⁵⁷⁴
resānīde-i ser-menzil-i aḳşā-yı neşāṭ ve reh-bürde-i şehristān-ı nihāyet-i inbisāṭ

¹⁵⁶⁰ üzerine: üzre İ3

¹⁵⁶¹ sāyebān: sāybān İ1, İ2, İ3, A, B, K, M, S.

¹⁵⁶² kemā-fi'l-ḳadīm: kemāl-fi'l-ḳadīm A

¹⁵⁶³ iḥsānlarıyla: iḥsānların İ3

¹⁵⁶⁴ āmīn: āmīn āmīn İ4, K

¹⁵⁶⁵ Ḥalil Efendi-zāde 'Abdu'r-raḥīm Mollā Efendi merḥūma Bursa'dan yazılan şihḥat-nāmedir İ1; İslāmbol'dan ma'zül Şeyhü'l-İslām Ḥalil Efendi-zāde 'Abdu'r-raḥīm Mollā Efendi'ye Bursa'dan yazılan şihḥat-nāme şüretidir İ4; 'Abdu'r-raḥīm Mollā'ya Bursa'dan irsāl olunan şihḥat-nāmedir İ2; İslāmbol'dan ma'zül Şeyhü'l-İslām Ḥalil Efendi-zāde merḥūm 'Abdu'r-raḥīm Mollā'ya Bursa'dan irsāl olunan ^carīza şüretidir A; İslāmbol'dan ma'zül Şeyhü'l-İslām Ḥalil Efendi-zāde merḥūm 'Abdu'r-raḥīm Monlā'ya Bursa'dan irsāl olunan şihḥat-nāme şüretidir S; Ḥalil Efendi-zāde 'Abdu'r-raḥīm Mollā'ya Bursa'dan yazılan şihḥat-nāmedir İ3; İstanbul'dan ma'zül Şeyhü'l-İslām Ḥalil Efendi-zāde merḥūm 'Abdu'r-raḥīm Mollā'ya Bursa'dan irsāl olunan şihḥat-nāme şüretidir K; Ḥalil Efendi-zāde 'Abdu'r-raḥīm Mollā'ya Bursa'dan taḥrīr şod M.

¹⁵⁶⁶ ^carīza-ı ^cabd-ı ḳadīmleridir ki: ^carīza-ı ^cabd-ı ḳadīmleridir İ1; – A

¹⁵⁶⁷ olan: – A

¹⁵⁶⁸ dōstdārān-ı: dōstārān-ı İ1, İ2, İ3, İ4, A, B, K, S.

¹⁵⁶⁹ meş'umu'l-ḳudūm-ı: şu'umu'l-ḳudūm-ı İ1

¹⁵⁷⁰ çire-destī-i: ḥayre-destī-i M.

¹⁵⁷¹ luṭf-ı: – İ3

¹⁵⁷² ve: – B

¹⁵⁷³ cārüb-keş-i: çārüb-keş-i A, B, S; çārū-keş-i İ1, İ2, İ4, K.

¹⁵⁷⁴ devletlerin: devletleriyle İ3.

itdığını ‘arz u i‘lām zımında taḥrīr-i ‘arīzaya ictirā¹⁵⁷⁵ olundu. Ḥazret-i Ḥakīm-i¹⁵⁷⁶ lem-yezel bundan böyle daḥı marīz-i dā’ü’l-‘uḍāl-i¹⁵⁷⁷ ḥıḳd u ḥased olan a‘dā-yı li’āmların endāḥte-i ḥāk-bister-i¹⁵⁷⁸ mezār ve a‘dād-ı sāl-i ‘ömr-i girān-māyelerin vāşıl-ı derece-i hezār itmek bābında ḥālḳa-zen-i dervāze-i icābet-ḥāne-i Kirdgār oldıḡım ma‘lūm-ı şerīfleri¹⁵⁷⁹ buyurulduḡda¹⁵⁸⁰ luṭf u kerem efendim ḥazretleriniñdir¹⁵⁸¹.

[41]

[İl 31b-33a; İ2 42a-43a; İ3 23b-24b; İ4 26a-27a; A 28b-30a; B 34b-36a; K 32a-33b; S 30b-31b]

Mışır Ḳāḍısı Efendi Ḥazretlerine Resmo’dan Yazılan Ḳā’imedir¹⁵⁸²

Sa‘ādetlü, ‘ināyetlü, mürüvvetlü efendim, sulṭānım ḥazretleriniñ¹⁵⁸³ bezmgāh-ı ma‘ālī-destgāh-ı naşafet-penāhları hemvāre mehbiṭ-i envār-ı feyż-i İlāhī ve iḥkām-ı¹⁵⁸⁴ aḥkām-ı umūr-ı muḥtelifetü’ṭ-ṭabāyi‘-i cumhūrda tedbīr-i şā’ib-i ‘aḳl-ı¹⁵⁸⁵ müstefādları cevher-i evvel-i tevfiḳ ile dūş-ber-dūş hem-rāhī olup vücūd-ı bāhirü’s-su‘ üdaları hemişe zīnet-fezāy-ı ‘ālī-mesned-i kām-rānī ve zāt-ı maḥmūd-ı mekremet-endüdları peyveste kāşāne-pīrāy-ı dārü’l-ḥük-m-i zindegānī olmaḳ da‘avātı edā olunduḡdan şoñra izḥār-kerde-i muḥliş-i müteḥaşşışlarıdır¹⁵⁸⁶ ki dīvān-ḥāne-i taḥtgāh-ı kıdemde raḳam-zede-i ḳalem-i ḳudret olan menşūr-ı ezeliyyü’ş-şudūr-ı ḳazā vu ḳader mücibince dārü’l-ḥilāfe-i devlet-i ebed-müddetde fermān-fermāyān-ı¹⁵⁸⁷ dīvān-ı istiḳlāl ṭaraflarından virilen fermān-ı lāzımu’l-ittibā‘ ve mişāl-i vācibü’l-

¹⁵⁷⁵ ictirā: iḥtirā İ2.

¹⁵⁷⁶ ḥakīm-i: – A.

¹⁵⁷⁷ dā’ü’l-‘uḍāl-i: dārü’l-‘uḍāl-i A, S.

¹⁵⁷⁸ ḥāk-bister-i: خاكستر M.

¹⁵⁷⁹ şerīfleri: devletleri İ4, İ2, A, S, K, B.

¹⁵⁸⁰ buyurulduḡda: buyurulduḡd* İ4.

¹⁵⁸¹ luṭf u kerem efendim ḥazretleriniñdir: luṭf u kerem efendimiñdir İ1, A; luṭf u kerem İ3

¹⁵⁸² Mışır Ḳāḍısı efendi ḥazretlerine Resmo’dan yazılan du‘ā-nāmedir İ4; Mışır Ḳāḍısına Resmo’dan irsāl olunan du‘ā-nāme şüretidir İ2; Mışır Ḳāḥire Ḳāḍısı efendi ḥazretlerine Resmo’dan irsāl olunan du‘ā-nāme-i mergūbe şüretidir A; Mışır Ḳāḍısı efendi ḥazretlerine Resmo’dan irsāl olunan du‘ā-nāmedir S; Mışır Ḳāḍısına taḥrīr olunmuşdur İ3; Mışır Ḳāḍısı efendi ḥazretlerine Resmo’dan irsāl olunan du‘ā-nāme K; Mışır Ḳāḍısı efendi ḥazretlerine Resmo’dan yazılan du‘ā-nāme şüretidir B.

¹⁵⁸³ sa‘ādetlü, ‘ināyetlü, mürüvvetlü efendim, sulṭānım ḥazretleriniñ: sa‘ādetlü, mürüvvetlü sulṭānım ḥazretleriniñ İ1; ‘ināyetlü, mürüvvetlü efendim sulṭānım ḥazretleriniñ İ4, İ2, S, K, B; – A

¹⁵⁸⁴ iḥkām-ı: – A; mürüvvetlü sulṭānım ḥazretleriniñ İ3.

¹⁵⁸⁵ tedbīr-i şā’ib-i ‘aḳl-ı: tedbīr-i ‘aḳl-ı şā’ib-i İ3.

¹⁵⁸⁶ müteḥaşşışlarıdır: müteḥaşşışları oldur İ3.

¹⁵⁸⁷ fermān-fermāyān-ı: fermān-fermāy-ı İ4, İ2, S, K, B; fermān-fermāy-ı A.

imtişāle¹⁵⁸⁸ ser-dādegī-i *sem*^{an} ve *tā*^{aten} ile mezālīku'l-aqdām-ı ğurbete naql-ı esbāb-ı iķāmet ve¹⁵⁸⁹ ğūşe-i ārām-ı vaţandan tayy-ı haşır-pāre-i rāhat olunup ya^{nī} cezīre-i senglāh-ı Girid'de¹⁵⁹⁰ ser-şikeste-i¹⁵⁹¹ sengsār-ı miḥnet-i¹⁵⁹² firāk ve¹⁵⁹³ dūrī-i ^{ıyāl} ü evlād ile sāmān-sūhte-i āteş-i meşākķ ve ber-hem-ḥorde-i hecme-i iştiyāk oldığımız dört buçuķ¹⁵⁹⁴ seneye ķarīb olmağla suţūr-ı cerīde-i niżām-ı ḥālımız āb-zede-i seylāb-ı iḥtilāl ü perişānī ve esbāb-ı bezmgāh-ı şafā-yı ḥātır u ferāğ-ı bālimiz çīde-i dest-i iḥtisāb-ı nā-be-sāmānī olup ḥuşūşen iştitād-ı ^{ıillet} ü¹⁵⁹⁵ kıllet ve imtidād-ı zamān-ı ğurbet müstelzim-i terettüb-i¹⁵⁹⁶ dıyķ-ı ma^ışet ve müstevcib-i tegallüb-i tehī-kīsegī vü żarūret olmağın ķadīmü'l-eyyāmdan dāne-sūhte-i mezra^a-ı ümīdim bārān-ı bahār-ı¹⁵⁹⁷ luţf u iḥsān ile ser-sebz ü sīr-āb ve naḥl-i ḥuşkīde-ğuşun-ı çemenzār-ı āmāl ü meḥālibim āb-yārī-i cūybār-ı meķārim-i firāvānıyla ḥurrem ü şād-āb ya^{nī} Hızır-ı belā-gerdān-ı¹⁵⁹⁸ himmet-i ^{ıaliyyesi} bu reh-neverd-i¹⁵⁹⁹ beyābān-ḥayret olan bī-çāreye¹⁶⁰⁰ dūnyāda çok kerre¹⁶⁰¹ mu^ıin ü dest-ğirim ve üftāde-i maḥmūre-i żarūret ü iḥtiyāc iken nice def^a mu^ıāvin ü zāḥirim olan vezīr-i Bermekī-nażīr devletlü, ^{ıināyetlü velī-ni}metim¹⁶⁰² efendim fermān-fermāy-ı iķlīm-i Mışır ḥazretleriniñ istid^a-yı ^{ıināyet} ü iḥsānları bābında ḥāk-pāy-ı¹⁶⁰³ bārgāh-ı ḥıdīvānelerine taḥrīr-i¹⁶⁰⁴ ^{ıarz}-ı ḥāl ve nāme-resān bendeleri maḥşuş bu ḥuşūşa ta^yin ü irsāl olunmağın mücerred istimzāc-ı¹⁶⁰⁵ ṭab^c-ı şafā-ımtizācınıñ¹⁶⁰⁶ kaşdıyla tesvīd-i şaḥīfe-i iḥlāşa bādī oldı¹⁶⁰⁷. İn-şā'a'llāhu'r-raḥman şerefmend-i mütāla^a-ı nażar-ı

¹⁵⁸⁸ lāzımu'l-ittibā^c ve mişāl-i vācibü'l-imtişāle: vācibü'l-ittibā^c ve mişāl-i lāzımu'l-imtişāle A.

¹⁵⁸⁹ ve: – İ1.

¹⁵⁹⁰ Girid'de: Girid'e İ2.

¹⁵⁹¹ ser-şikeste-i: ser-geşte-i İ2, A.

¹⁵⁹² miḥnet-i: miḥnet ü A, S, B.

¹⁵⁹³ ve: – A.

¹⁵⁹⁴ dört buçuķ: üç İ3.

¹⁵⁹⁵ ü: – İ3.

¹⁵⁹⁶ terettüb-i: – A; tertīb-i İ3.

¹⁵⁹⁷ bārān-ı bahār-ı: bārān-sāz-ı İ3.

¹⁵⁹⁸ belā-gerdān-ı: بلا گرهان İ1.

¹⁵⁹⁹ reh-neverd-i: – İ1, İ4, İ2, A, S, K.

¹⁶⁰⁰ bī-çāreye: – İ1, İ4, İ2, A, S, K.

¹⁶⁰¹ kerre: – İ2.

¹⁶⁰² ^{ıināyetlü velī-ni}metim: ^{ıināyetlü veliyyü'n-ni}am İ2; – A; veliyyü'n-ni^cam İ3.

¹⁶⁰³ ḥāk-pāy-ı: ḥāk-ı İ1, İ2, İ3, İ4, K.

¹⁶⁰⁴ taḥrīr-i: – İ4.

¹⁶⁰⁵ istimzāc-ı: istiḥrāc-ı İ1.

¹⁶⁰⁶ imtizācınıñ: مزاج کر A.

¹⁶⁰⁷ bādī oldı: ictirā olundı İ3.

daḳīka-şinâsları olduğda devletlü, ‘inâyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am¹⁶⁰⁸
 efendimiziñ ihrâz-ı şeref-i meclis-i Baykara-pesendleriyle¹⁶⁰⁹ neşr-i lü’lü’-yi¹⁶¹⁰
 girân-kıymet-i şöhbete fırsat düşdükçe haḳkımızda irâd-ı kelime-i tayyibe birle
 deryâ-yı kerân-tâ-kerân-ı himmet-i¹⁶¹¹ Bermekiyânelerin mütemevvic¹⁶¹² ve ‘araḳ-ı
 ḥamiyyet-feşân-ı cüd u¹⁶¹³ kerem-i Hâtemânelerin müteheyyic¹⁶¹⁴ buyurmağa ğayret-
 i nev‘iyyeleri maşrûf u mebzûl ve nâkıl-ı du‘â-nâme Muştafâ Ağa¹⁶¹⁵ bendelerin¹⁶¹⁶
 bir gün aḳdem¹⁶¹⁷ i‘âde vü ircâ‘ buyurmalarına sa‘y-ı belîğ-i ğayürâneleri¹⁶¹⁸
 pezirüfte-i şümül buyurulmaḳ mütevaḳḳa‘ dır. **Ḳıṭ‘a**

Eyleyüp tecrübe eşyâyı bu beyti soñra
 İtmiş âviḥte-i levḥ-i felege¹⁶¹⁹ bir dervîş¹⁶²⁰
 Çüb-râ âb fûrû mî ne-büred¹⁶²¹ ḥikmet çî’st
 Şerm dâred zi-fürû-bürden-i perverde-i ḥvîş¹⁶²²

mü’eddâsınca bu tengnâ-yı ‘âlem-i esbâbda âvâze-i maḥâsin-i eṭvâr ile¹⁶²³ şöhet-
 şi‘âr ve iştihâr-ı mekârim-i aḥlâḳ ile nâm-âver-i devr-i¹⁶²⁴ rûzgâr olan erbâb-ı kerem
 bir müddet mazḥar-ı in‘âm u iḥsân itdikleri kimseyi¹⁶²⁵ inḳilâb-ı dölâb-ı eyyâm
 sebebi ile endâḫte-i zâviye-i terk ü nisyân itmeyüp vaḳt-i ḥâcetde yine merâsim-i luṭf
 u i‘âneti icrâ¹⁶²⁶ ve kerem-dîdesi cânibin dâ’imâ ri‘âyetde şarf-ı naḳdîne-i himmet-i

¹⁶⁰⁸ devletlü, ‘inâyetlü, merḥametlü, veliyyü’n-ni‘am: devletlü, merḥametlü İ1, İ4, S, K, B; devletlü
 A; devletlü, ‘inâyetlü, merḥametlü İ2; devletlü, veliyyü’n-ni‘am İ3.

¹⁶⁰⁹ Baykara-pesendleriyle: pesendleriyle İ1.

¹⁶¹⁰ neşr-i lü’lü’-yi: ser-i lü’lü’-yi İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁶¹¹ himmet-i: semt-i A.

¹⁶¹² mütemevvic: temvîc İ2, [K], S, B; temevvüc A, K.

¹⁶¹³ u: – İ4.

¹⁶¹⁴ müteheyyic: tehyîc İ2, [K], B, S; teheyyüc A.

¹⁶¹⁵ Muştafâ Ağa: – İ3, B.

¹⁶¹⁶ bendelerin: bend*lerin İ4.

¹⁶¹⁷ aḳdem: efendim İ1; evvel İ3.

¹⁶¹⁸ ğayürâneleri: ğayürânelerine İ1.

¹⁶¹⁹ feleğ: felek İ1, İ2, İ4, B, K, S.

¹⁶²⁰ Feilâtün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün(Fa’lün)

¹⁶²¹ mî ne-bürd: ne-bürd A; ber ne-bürd İ3.

¹⁶²² Su tahtayı aḣağı çekmez (tahta suda batmaz), hikmeti nedir? (Çünkü) kendi yetiştirdiğini aḣağı
 çekmekten (mertebesini düşürmekten) haya eder. (Sâib-i Tebrizî)

چوب را آب فرو می نبرد حکمت چیست

شرم دارد ز فرو بردن پرورده خویش

Feilâtün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün(Fa’lün)

¹⁶²³ ile: – A, S, B.

¹⁶²⁴ devr-i: – A; dev*-i B.

¹⁶²⁵ kimseyi: kimesneyi İ3.

¹⁶²⁶ icrâ: icr* B.

ber-cā idegelmeleriyle ḥālā melāz u¹⁶²⁷ penāh ittiḥāz¹⁶²⁸ itdigimiz zāt-ı şerīf bir vezīr-i ‘ādīmü’ n-naẓīr ve bir müşīr-i ḥurşīd-zamīrdır ki debdebe-i kūs-ı bülend-āvāz-ı keremi iştihār-ı āvāze-i nām-ı Ḥātem’i bisāt-ı mesāmi‘-i ‘ālemyāndan ṭayy ve cihān-baḥşī-i¹⁶²⁹ cevdet-i Ca‘fer ve ma‘nī-i keşret-i vuḳū‘-ı cūd u¹⁶³⁰ seḫā ile maşdüka-ı ḍarbu’l-meşel-i lā-şey’ idüp, **beyt**

İkbāl-i kerem mī-gezed erbāb-ı himem-rā

Himmet ne-ḥored nīşter-i¹⁶³¹ lā¹⁶³² vü na‘am-rā¹⁶³³

nüktesine zāt-ı¹⁶³⁴ pākı mā-şadaḳ ve¹⁶³⁵ **beyt**

Tā gevher-i Ādem nesebem¹⁶³⁶ bāz ne-īsted

Z’ābā-yı ḥod er be’şmurem¹⁶³⁷ aşḫāb-ı kerem-rā¹⁶³⁸

mefhūmına ol kerīm-i ibnü’l-kerīmīñ gevher-i kān-ı necābet olan dürr-i yek-tā-yı vücūd-ı¹⁶³⁹ bahirü’l-cūdı tamām müsteḥaḳḳdır. **Beyt**¹⁶⁴⁰

Der-hem ne-şevēd ṭab‘-ı gül ez-nāle-i bülbül

Feryād-ı gedā revnaḳ-ı bāzār-ı kerīm est¹⁶⁴¹ ¹⁶⁴²

¹⁶²⁷ u: – A.

¹⁶²⁸ ittiḥāz: – İ2.

¹⁶²⁹ cihān-baḥşī-i: cihān-baḥş-ı İ1.

¹⁶³⁰ u: – İ4.

¹⁶³¹ nīşter-i: neşter-i [nīşter-i] İ4.

¹⁶³² lā: āri İ1, K; āri [lā] İ4, K.

¹⁶³³ İkbālın gelişi himmet sahiplerini ısırrır, himmet “evet, evet” neşterini yemez. Yani hiimet sahipleri o kadar erdemli ve şerefli dirler ki kendilerine ikramda bulunanların, sırf ikramda bulduklarından dolayı her dediklerini onaylamaz, kabul etmezler. Doğruya doğru, yanlışla yanlış derler. (Urfi-i Şirazi)

اقبال كرم ميگذرد ارباب همم را
همت نخورد نيستتر آری و نعم را
Mef’ûlü/Mefâîlü/Mefâîlü/Feûlün

¹⁶³⁴ zāt-ı: – A.

¹⁶³⁵ ve: – İ1, A, S, B.

¹⁶³⁶ nesebem: nesim İ1, nistem İ3.

¹⁶³⁷ be’şmurem: be-şerm-i İ1, İ3, A, B, K, S.

¹⁶³⁸ Kendi atalarından olan kerem sahipleri (cömert kişileri) sayacak olsam nesebim Hz. Ādem’in cevherine kadar durmaz (kesintiye uğramadan devam eder). (Nevres)

تا گوهر آدم نسیم باز نه ایستد
ز آباى خود ار بشمرم اصحاب كرم را
Mef’ûlü/Mefâîlü/Mefâîlü/Feûlün

¹⁶³⁹ vücūd-ı: – İ1.

¹⁶⁴⁰ beyt: – İ4.

¹⁶⁴¹ kerīm est: kerīm’est A, S, İ3, B.

¹⁶⁴² Gülün mizacı bülbülün feryadından dolayı değışmez. Dilencinin feryadı cömert insanların pazarını kızıştırır.

در هم نشود طبع گل از ناله بلبل

medlûli düstûru'l-¹⁶⁴³amel-i¹⁶⁴³ tab¹⁶⁴³-ı mekârim-endîş-i kerîmâneleri idügi elbette şimdiye dek bi't-tecrübe¹⁶⁴⁴ ma¹⁶⁴⁴lûm-ı şerîfîñiz olmuştur. Binâen ¹⁶⁴⁵aleyh¹⁶⁴⁵ haqqımızda zühür-ı¹⁶⁴⁶ kerem ü merhâmetlerini¹⁶⁴⁷ ikâ¹⁶⁴⁸ider¹⁶⁴⁸ kelime-i tayyibe irâdında zebân-ı belâgat-feşânları pîçide-i ¹⁶⁴⁹uğde-i tereddüd ü ihtimâl olmayacağı meczûmumuzdur¹⁶⁴⁹. Şerefîmend-i hıdmet-i şerîfeñiz olan zevât-ı kirâm u huddâm-ı bâhirü'l-ihtirâma ¹⁶⁵⁰arz-ı du¹⁶⁵⁰â vü selâm olunur¹⁶⁵⁰.

[42]

[İ1 33a-34a; İ2 43a-43b; İ3 28a-28b; İ4 27a-27b; A 30a-31a; B 36a-37a; K 33b-34a; M 54a-56a; S 31b-32b]

H^vâce-zâde Es-seyyid Mehmed Sa¹⁶⁵¹id Efendi Merhûma Resmo'dan Yazılan Muhabbet-nâme¹⁶⁵¹

Benim sa¹⁶⁵²âdetlü, semâhatlu sultânım hażretleri¹⁶⁵² Allâhu ¹⁶⁵³azîmü'ş-şân dünyevî ve uhrevî murâd u maqşûdîñizi karîn-i huşul eyleye. Peyâm-ı sarre-i selâmetlerine müterakki ben sengistân-ı tâb-fersây-ı ğurbetde dide-be-râh-ı intizâr iken bizim oğlancıklar yediyle irsâl buyurılan¹⁶⁵³ nâme-i girâmî ve duĥân-ı nâmîleri vâşıl oldu. Lâkin henüz kerem-nâmeñize imrâr-ı târ-ı enzâr-ı¹⁶⁵⁴ müţâla¹⁶⁵⁴a olunmaksızın¹⁶⁵⁵ uşaklarıñ¹⁶⁵⁶ takrîrinden ba¹⁶⁵⁷z-ı istirâk-ı aĥbâr-ı zarûriyye olunurken ĥânımefendileriñ¹⁶⁵⁷ aĥvâlini tebliġ itdiler. Benim sultânım in-şâ'a'llâhu te¹⁶⁵⁸alâ¹⁶⁵⁸

فرياد گدا رونق بازار كريم است
Mef'ûlü/Mefâilü/Mefâilü/Feülün

¹⁶⁴³ düstûru'l-¹⁶⁴³amel-i: düstû*¹⁶⁴³u'l-¹⁶⁴³amel-i A.

¹⁶⁴⁴ bi't-tecrübe: – İ1.

¹⁶⁴⁵ ¹⁶⁴⁵aleyh: ¹⁶⁴⁵aleyhimiz İ3.

¹⁶⁴⁶ zühür-ı: zühür u S.

¹⁶⁴⁷ merhâmetlerini: merhâmetlerin İ3.

¹⁶⁴⁸ ider: – İ1.

¹⁶⁴⁹ meczûmumuzdur: meczûmumdur İ4, İ2, K; meczûmdur A, S, B.

¹⁶⁵⁰ şerefîmend-i hıdmet-i şerîfeñiz olan zevât-ı kirâm ve huddâm-ı bâhirü'l-ihtirâma ¹⁶⁵⁰arz-ı du¹⁶⁵⁰â vü selâm olunur: – İ1, İ4, İ2, A, S, K.

¹⁶⁵¹ H^vâce-zâde Mehmed Sa¹⁶⁵¹id Efendi'ye Resmo'dan irsâl olunan kâ'ime dir İ4; H^vâce-zâde Nazîf Efendi'ye Resmo'dan irsâl olunan kâ'ime şüretidir İ2; H^vâce-zâde Mehmed Sa¹⁶⁵¹id Efendi'ye Resmo'dan irsâl kılınan kâ'ime-i merġübedir A; H^vâce-zâde Mehmed Sa¹⁶⁵¹id Efendi'ye Resmo'dan irsâl olunan kâ'ime şüretidir S; H^vâce-zâde Seyyid Mehmed Sa¹⁶⁵¹id Efendi'ye Resmo'dan yazılan muhabbet-nâmedir İ3; H^vâce-zâde Mehmed Sa¹⁶⁵¹id Efendi'ye Resmo'dan irsâl olunan kâ'ime şüretid[ir] K; H^vâce-zâde Mehmed Sa¹⁶⁵¹id Efendi'ye Resmo'dan gönderilen kâ'ime şüretidir B; H^vâce-zâde Sa¹⁶⁵¹id Efendi'ye Resmo'dan yazılan muhabbet-nâmedir M.

¹⁶⁵² benim sa¹⁶⁵²âdetlü semâhatlu sultânım hażretleri: – A; benim sa¹⁶⁵²âdetlü sultânım hażretleri İ3.

¹⁶⁵³ buyurılan: – İ3.

¹⁶⁵⁴ enzâr-ı: intizâr M.

¹⁶⁵⁵ olunmaksızın: olmaksızın İ3.

¹⁶⁵⁶ uşaklarıñ: uşakların İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁶⁵⁷ ĥânımefendileriñ: ĥânımefendilerin İ1, İ4, A, K, S.

müdāhane ve temellük zımnında irtikāb-ı kizb-i fāhiş itmeyecegime şehādet buyurursız. Hāzret-i Hāq *celle şānühü* ‘ālimdir ki taqrīrlerinden bir müddet daḡı bu tengnā-yı belāda piçide-i cilbāb-ı iztirāb olacağımı istiş‘ār itdigime bināen ḡūzn-i derūnum mülāhazadan bīrūn idi ve ḡas¹⁶⁵⁹ u ḡār-ı ḡayret ü inkisār mānende-i müjgān-ı ḡūn-bār kemāl-i melālinden sedd-i rāh-ı seyl-i¹⁶⁶⁰ sirişk itmiş idi. ḡānımların¹⁶⁶¹ ber-vefķ-i dil-ḡvāh kām-revā¹⁶⁶² olduklarını iḡbār itdikleri demde ḡūn-ı sirişk-i ḡasret zülāl-i¹⁶⁶³ dil-ḡüşāy-ı eşķ-i feraḡla¹⁶⁶⁴ tebdīl-i cāme-i¹⁶⁶⁵ aḡmer¹⁶⁶⁶-ķanı ya‘ ni i‘lā-yı ḡūlbang-ı ḡamd u şenādan şoñra zaḡme-i¹⁶⁶⁷ erḡanūn-ı şevķ-i cāvidānī perde-i çeşmimi leb-rīz-i āheng-i girye-i şādmānī idüp keştī-i hezār-sütūn-ı ḡam-ı¹⁶⁶⁸ ḡurbeti şikeste-i laḡamāt-ı emvāc-ı sürūr ve fülke-i tūfān-zede-i sürūrı ki bir müddetden berü keşide-i bün-i girdāb-ı inķılāb idi, dest-yārī-i¹⁶⁶⁹ derd-i diḡer-şafā ile nümūdār-ı ḡacle-i sūr itdi. Kendi netāyic-i aḡvāl-i melāl-engīzime dā‘ir istiḡbār-ı ḡavādişe meylim ḡalmayup¹⁶⁷⁰ taḡķīķ-i ḡaķīķat-ı kār için ḡā‘ime-i münifeñiz müḡāla‘ası hezār şevķle taḡrīrāt-ı sā‘ireye taḡdīm olunup mażmūnı ḡabere¹⁶⁷¹ muvāfiķ olmaḡla binā-yı sürūrüm müstaḡkem ü metīn ve her ḡarfīñ sevādı sürme-i çeşm-i ḡūnīn oldı. Hāzret-i Hāķķıñ böyle böyle kerem ü ‘ināyet ve ḡarā‘ib-i ḡudret ü ḡikmetlerine tecrübem sebaķ idüp bu maddenīñ vuķu‘u daḡı ḡıredmende¹⁶⁷² mehmīz-i teyaķķuz u intibāh iken yā bendeñiz¹⁶⁷³ bend-i belā-yı ḡurbetde ḡaldım gittim. Artıķ baña fūrce-i necāt hem-ḡvābe-i çeşm-i mūr-ı taşvīrdir diyü elemde mi ölürüm, yoķ bu kār-ḡāne-i çār-sütūn-ı vücūdda ki aşl adı ‘ademdir, murabba‘-nişīnān-ı kāşāne-i¹⁶⁷⁴ naḡvetiñ ḡarbet-i kūpāl-i ḡader ile ber-hem-ḡorde-i maḡmüre-i

¹⁶⁵⁸ te‘alā: – İ1, İ4, A, S, K, B.

¹⁶⁵⁹ ḡas: ḡūsn M.

¹⁶⁶⁰ seyl-i: esīr-i M.

¹⁶⁶¹ ḡānımların: ḡanmānların A; ḡānımların İ1, İ2, İ4, K, S; ḡanmānların İ3, M.

¹⁶⁶² kām-revā: kām-rev İ1, İ4, İ2, S, B.

¹⁶⁶³ zülāl-i: لال ز İ2; zilāl-i M.

¹⁶⁶⁴ feraḡla: ferḡatla M.

¹⁶⁶⁵ cāme-i: ḡāme-i A.

¹⁶⁶⁶ aḡmer: ḡumr İ1.

¹⁶⁶⁷ zaḡme-i: naḡme-i M.

¹⁶⁶⁸ ḡam-ı: ḡam u İ3, M.

¹⁶⁶⁹ dest-yārī-i: - B.

¹⁶⁷⁰ ḡalmayup: – A, S, B.

¹⁶⁷¹ ḡabere: ḡayra İ1, A, S, İ3, B.

¹⁶⁷² ḡıredmende: ḡırmende İ1; ḡodmende ? S.

¹⁶⁷³ yā bendeñiz: pā-bendiñiz A.

¹⁶⁷⁴ kāşāne-i: kār-ḡāne-i İ2.

haybet¹⁶⁷⁵ oldukları gibi giriftārān-ı¹⁶⁷⁶ silsile-i endūh u miḥnetiñ daḥı yārī-i Bārī ile āzād¹⁶⁷⁷ ve seng-i felāḥanvār endāḥte-i vādī-i idbār kıılınan ġarībleriñ¹⁶⁷⁸ ḳahramān-ı bī-amān-ı ecel silsile-i enfās-ı ḥayāta el urmazsa elbette muntazırān-ı çemen-şuffe-i vaṭan cānibine varup ḥasretiyān-ı şīvenkede-i melāl bu ḳadar kūteh destān-ı¹⁶⁷⁹ cıyāl ile dil-şād olacaḳların şaḥīfe-i şeref-nāme-i¹⁶⁸⁰ luṭf-ı Ḥaḳda maḥāl mi bulurum? Ancak bu ḥasret derūnumı ḥūn ve¹⁶⁸¹ gönlümü maḥzūn ider ki ol metāc -ı kālā-yı ḥoş-revāc-ı murād olan rūz-ı bāzār-ı meserretde bulunmadım ve bu ḳadar zamān ārzūmend-i¹⁶⁸² cilve vü zuhūrı olduġımız tecellā-yı leyle-i ḳadr ile tenvīr-i zevāyā-yı¹⁶⁸³ cıavālim-i ḳulūb¹⁶⁸⁴ itdi. Bu ġaflet-zede-i ḥvāb-ı sengīn-i miḥnet ırāḳ yerde taş gibi yatar bulundum. Ḥıdmet idemedim, ḳovcı¹⁶⁸⁵ bār-ġirin¹⁶⁸⁶ yedüp yanınca¹⁶⁸⁷ gidemedim. Bu yāve yāve¹⁶⁸⁸ ta^c bīrāt ve herze herze taḥrīrāt bütūn neşātımdandır. Allāhu te^c ālā imtizāc virüp bā^c iṣ-i iḥtilāl-i esbāb-ı neşāt olur ḥāletden ḥıfz eyleye. Āmīn. İn-şā'a'llāhu te^c alā¹⁶⁸⁹ iki ṭarafdan daḥı¹⁶⁹⁰ ḥoşnudsız. Hele Yūsuf Efendi-zāde bildigimdir. Müftī-zāde Efendi ḥazretleri daḥı elbette¹⁶⁹¹ sūde-i meḥekk-i imtiḥān buyurulmuşdur. Allāhu te^c ālā ḥazretleri¹⁶⁹² cümleyle tevfiḳ iḥsān eyleye. Āmīn. Bi-ḥürmeti'n-nebiyyi'l-emīn¹⁶⁹³.

[43]

[İ1 38a-38b; İ2 44a; İ3 31b-32a; İ4 27b-28a; A 31a-31b; B 37a-37b; K 34b-35a; S 32b-33a]

¹⁶⁷⁵ haybet: ḥaybiyet ? A.

¹⁶⁷⁶ giriftārān-ı: giriftār-ı A.

¹⁶⁷⁷ āzād: āzār A.

¹⁶⁷⁸ ġarībleriñ: ġarīblerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, M, S.

¹⁶⁷⁹ kūteh destān-ı: gün dōstān u İ3.

¹⁶⁸⁰ şeref-nāme-i: – İ1.

¹⁶⁸¹ ve: – İ4.

¹⁶⁸² ārzūmend-i: ārūzmend-i İ4.

¹⁶⁸³ ḳadr ile tenvīr-i zevāyā-yı: ḳadr ile ber-zevāyā-yı İ1; ḳadr tenvīr-i zevāyā-yı İ3, K, B, M.

¹⁶⁸⁴ ḳulūb: ḳalup A.

¹⁶⁸⁵ ḳovcı: ḳovcu İ2.

¹⁶⁸⁶ bār-ġirin: bār-ġirlerin B.

¹⁶⁸⁷ yanınca: ya nice M.

¹⁶⁸⁸ yāve yāve: yāve A.

¹⁶⁸⁹ te^c alā: – İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

¹⁶⁹⁰ daḥı: – İ1.

¹⁶⁹¹ elbette: elbet de İ4, İ2, A, S, K, B.

¹⁶⁹² ḥazretleri: ḥazreti İ1; – İ3.

¹⁶⁹³ bi-ḥürmeti'n-nebiyyi'l-emīn: – İ1, A, İ3.

**Münşî-i merhûm Filibe Kâdîsî İken Defterdâr-ı Şıkk-ı Evvel Behcet Mehmed
Efendi'ye Filibe'den İrsâl Eylediği Kâ'ime-i İhlâş-¹⁶⁹⁴ alâmetleri Şüretidir**

Târ-ı nigâh-ı iltifâtı rişte-i şîrâze-i mecmû¹⁶⁹⁵ a-ı iftihâr ve ¹⁶⁹⁵ inâyât-ı bî-gâyâtı pîrâye-i intizâm-ı ser ü kârım, devletlü, ¹⁶⁹⁵ inâyetlü, ¹⁶⁹⁵ uţufetlü efendim, sulţânım hazretleriniñ ¹⁶⁹⁶ kâmkârân-ı pây-taht-ı devlet mülâzım-ı sūdde-i bârgâh-ı iqbâl ve gerden-firâzân-ı kavî-baht-ı sa¹⁶⁹⁷ âdet bende-i ser-der-zemîn-i dervâze-i iclâlleri olup benâtu'n-na¹⁶⁹⁷ ş ¹⁶⁹⁸ dîdebân-ı şebistân-ı kâr u bâr ve güşâde-çeşmân-ı şevâbit ü seyyâr nigezbân-ı ser-bâlin-i devlet-i bîdârları olmağ da¹⁶⁹⁹ avâtı merfû¹⁷⁰⁰ -ı icâbet-serây-ı kibriyâ kılındığı siyâğda ¹⁷⁰¹ arza-dâşt-ı bende-i qadîm budur ki kenâre-i h¹⁷⁰² vâ-n-ı yağmâ-yı ¹⁷⁰³ na¹⁷⁰⁴ mâ-yı devletlerinden ¹⁷⁰⁵ öteden berü temettu¹⁷⁰⁶ -ı nevâle-i luţf u kerem itdigime binâen istikbâ-yı eyyâm-ı ¹⁷⁰⁷ ömr ü devlet ve istifâ-yı hengâm-ı mecd ü haşmetleri du¹⁷⁰⁸ âsı ve ke-mâ-hüve'l-vâcib şükran-e-i ni¹⁷⁰⁹ met ü mekremetleri ifâsı eger-çi hâric-i havşala-ı kudret-i beşeriyyedir, lâkin bi-hasebi'l-iqtidâr ¹⁷¹⁰ güşâyış-i gonce-i ümîdleri havvâle-i nesîm-i enfâs-ı ¹⁷¹¹ adidem kılındığı serîre-şinâs-ı kulüb u şudûra ma¹⁷¹² lûmdur. ¹⁷¹³ Ale'l-huşûş muzâyâka-ı büyü-t-ı muhkeme-i Filibe ¹⁷¹⁴ ki taşavvur u hayâli tengî-i nefes ü dıyku's-şadra muqaddime-i ¹⁷¹⁵ illet iştidâd

¹⁶⁹⁴ Merhûm ve meğfûr Filibe kâdîsî iken Defterdâr Behcet Efendi merhûma irsâl buyurdıkları çara¹⁶⁹⁵ at-nâmedir İ1; Münşî-i merhûm Filibe kâdîsî iken Defterdâr Behcet Efendi'ye kâ'ime şüretidir İ2; Münşî-i merhûm Filibe kâdîsîyken Defterdâr merhûm Mehmed Behcet Efendi'ye irsâl eylediği kâ'ime şüretidir A; Münşî-i merhûm Filibe kâdîsî iken Defterdâr merhûm Mehmed Behcet Efendi'ye Filibe'den irsâl eylediği kâ'ime-i ihlâş şüretidir S; Filibe kâdîsî iken Defterdâr Behcet Efendi'ye irsâl buyurdıkları çara¹⁶⁹⁶ at-nâmedir İ3; Münşî-i merhûm Filibe kâdîsî iken Defterdâr-ı şıkk-ı evvel merhûm Mehmed Behcet Efendi'ye Filibe'den irsâl eylediği kâ'ime-i ihlâş-¹⁶⁹⁷ alâmet şüretidir K; Münşî-i merhûm Filibe kâdîsî iken Defterdâr Mehmed Behcet Efendi hazretlerine Filibe'den gönderilen kâ'ime-i ihlâş şüretidir B.

¹⁶⁹⁵ inâyât-ı: inâyet-i İ4.

¹⁶⁹⁶ intizâm-ı ser ü kârım, devletlü, ¹⁶⁹⁶ inâyetlü, ¹⁶⁹⁶ uţufetlü efendim, sulţânım hazretleriniñ: intizâr-ı ser ü kârım, devletlü, ¹⁶⁹⁶ inâyetlü, ¹⁶⁹⁶ uţufetlü efendim, sulţânım hazretleriniñ İ1; intizâm-ı ser ü kârım, devletlü, ¹⁶⁹⁶ inâyetlü efendim, sulţânım hazretleriniñ İ4, İ2, S, K, B; intizâm-ı ser ü kârım, devletlü sulţânım hazretleriniñ A; intizârım devletlü hazretleriniñ İ3.

¹⁶⁹⁷ benâtu'n-na¹⁶⁹⁷ ş: benât-ı na¹⁶⁹⁷ ş: İ1, İ2, İ3, İ4, K.

¹⁶⁹⁸ dîdebân-ı: dîdbân-ı A.

¹⁶⁹⁹ yağmâ-yı: - İ1, İ2, İ3, K.

¹⁷⁰⁰ na¹⁷⁰⁰ mâ-yı: - İ4, A, S, B.

¹⁷⁰¹ devletlerinden: devletlerinde İ1.

¹⁷⁰² öteden: öte İ1.

¹⁷⁰³ ü: - İ1, İ3.

¹⁷⁰⁴ bi-hasebi'l- iqtidâr: hasbe'l- iqtidâr A, S, İ3, K, B.

¹⁷⁰⁵ kulüb: - İ1.

¹⁷⁰⁶ u: - İ1, İ4, İ2, İ3, K.

¹⁷⁰⁷ ale'l-huşûş: ale İ1.

¹⁷⁰⁸ Filibe: - İ1.

¹⁷⁰⁹ taşavvur: taşvîr A, S, K, B.

bulmuş¹⁷¹¹ idi, bende-i fermān-berdār-ı¹⁷¹² kâdim ‘Abdu’r-raḥīm¹⁷¹³ Bey kullarına ḥiṭāben şudūr iden fermān-nāme-i ‘ālem-muṭā‘larına mīr-i mūmā ileyh kemāl-i¹⁷¹⁴ itā‘at u teslīm ve emirleri üzre ḥayāle gelmez, me’mūl olunmaz ḥidemāt-ı ḥāṭır-nevāz taḳdīmiyle vürūdımızdan muḳaddem ta‘mīr-i sāḥil-serāya şarf-ı naḳdīne-i ihtimām ve sâ‘ir umūr u¹⁷¹⁵ ḥuşūşumuzda daḥı himmet¹⁷¹⁶ ü âdemiyyeti tamām itmekle ‘ināyetlü efendimden bi’z-zāt iktisāb olunan menāfi‘ ü mekārime bu keyfiyyet daḥı bi’l-vāsıṭa levāḥiḳ-i ‘ināyāt-ı¹⁷¹⁷ sâbıka olmaḡın teceddüd-i¹⁷¹⁸ ḳabāle-i ‘ubūdiyyetime bādī¹⁷¹⁹ olmuşdur. Allāhu zü’l-celāl dīvān-ḥāne-i gerdün-āsītān-ı iḳbāllerin melāz-ı aşḥāb-ı zuhūr ve ḥanedān-ı devlet ü¹⁷²⁰ iclāllerin ḥāṭır-ı vişāl-resīde-i ‘āşıḳ gibi ma‘mūr eyleye. Āmīn. Fī-mā-ba‘d daḥı bu ḳadīmī du‘ācıların¹⁷²¹ manzūr-ı naẓar-ı ḥimāyet ve sezāvār-ı nevāziş ü mekremet buyurulmaḳ bābında luṭf u kerem devletlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir¹⁷²².

[44]

[İ1 38b-39a; İ2 44b; İ3 32a-32b; İ4 28a-28b; A 31b; B 37b-38a; K 35a; S 33a-33b]

Def a Müşārün İleyh Behcet Efendi Ḥāzretlerine Filibe’den Gönderilen Ḳā’ime Şüretidir¹⁷²³

Mā-dām nüvīsende-i dārü’l-ḥükm-i ḳader mañşib-ı celilü’l-ḳadr-ı iḳbāli nām-zed-i sa‘ādetmendān-ı cāḥ u celāl ide; devletlü, ‘ināyetlü efendim, sulṭānım

¹⁷¹⁰ ‘illet: ‘illet ve İ2.

¹⁷¹¹ bulmuş: olmuş İ1, İ4, İ2, A, S, K; olmuşdur B.

¹⁷¹² fermān-berdār-ı: fermān birāder-i İ2, A, S.

¹⁷¹³ ‘Abdu’r-raḥīm: ‘Abdu’r-raḥman A.

¹⁷¹⁴ kemāl-i: kemāl ü S.

¹⁷¹⁵ u: – S.

¹⁷¹⁶ himmet: – B.

¹⁷¹⁷ ‘ināyāt-ı: ‘ināyet-i A.

¹⁷¹⁸ teceddüd-i: tecdīd-i A.

¹⁷¹⁹ bādī: bā‘iş İ2.

¹⁷²⁰ ü: – S, B.

¹⁷²¹ du‘ācıların: du‘ācıları İ1, İ3, İ4, A, B, K, S.

¹⁷²² luṭf u kerem devletlü efendim, sulṭānım ḥāzretleriniñdir: luṭf u kerem devletlü efendimiñdir İ1; luṭf devletlü veliyyü’n-ni‘am efendim ḥāzretleriniñdir İ2; – A, İ3; luṭf u kerem devletlü efendim ḥāzretleriniñdir B.

¹⁷²³ Def‘ā Filibe’den Defterdār Behcet Efendi merḥūma yazılan ḳā’ime İ1; Def‘a müşārün ileyh Behcet Efendi’ye Filibe’den irsāl olunan ḳā’ime İ4, S; Def‘ā Behcet Efendi’ye Filibe’den irsāl olunan ḳā’ime şüretidir İ2; Def‘a müşārün ileyh Behcet Efendi’ye Filibe’den taḥrīr ü irsāl olunan ‘arīza-ı merḡūbe şüretidir A; Def‘ā Filibe’den müşārün ileyh Behcet Efendi’ye yazılan şüretidir İ3; Def‘a müşārün ileyh Behcet Efendi’ye Filibe’den irsāl olunan ḳā’ime şüretidir K;

h azretlerini n¹⁷²⁴ b arg ah-ı gerd un-destg ah-ı devletlerin m ali g ah-ı cib ah-ı a  h ab-ı¹⁷²⁵ c ah ve  adr u¹⁷²⁶ i  tib ar-ı z at-ı   adim u l-mi  allerin hem-rif  at-ı mer-te-be-i¹⁷²⁷ du   -y-ı Őub g ah id p ni z am-ı k ar-h ane-i devlet mev k uf-ı c unbi -i  alem ve  all  ¹⁷²⁸   a d-ı meh amm-ı sal anat b az-beste-i re y   ra amları olmak da  av tı ber-d a te-i   ate-be-i ic bet k ılındı ı siy a da ma  r z-ı d a  i-ı¹⁷²⁹ kerem-d idedeleridir¹⁷³⁰ ki ziy afetkede-i h v an-ı¹⁷³¹ i s anlarından n a il   m temetti  oldı ım nev ale-i her-dem-z uh r-ı lu f u i s anları mu ktez asınca Şeb-t a-be-Őab h¹⁷³² istib k a-y-ı eyy am-ı    mr   devlet ve istif a-y-ı a  v am-ı mecd   rif  atları du   s-ıy-la  alk a-zen-i ebv b-ı istic bet   te  ir oldı ımı b arg ah-ı devletlerine c y a-y-ı¹⁷³³ vesile-i   arz u inh  iken fi l-c mle ihtim am-ı kemterin-i   abd-ı kemterinleriyle¹⁷³⁴ m dde-i me m resi  arın-i iltiy m ve  araf-ı z ahir  Ő-Şeref-i¹⁷³⁵ kerim anelerine t ziy ane-zen-i me t be-i Őev k-i t m olan  u adar¹⁷³⁶ H seyin A a bendeleri¹⁷³⁷ r -be-r h-ı  sit n-ı devlet- Őiy nları¹⁷³⁸ olma la ta r r-i    r zaya ictir  olundu. K lbe-i t rik-i  midim  arib   b   id Őu le-i me  ale-i¹⁷³⁹ tevecc h  ¹⁷⁴⁰   in yetleriyle ke-m -fi l- adim¹⁷⁴¹ tenvir   r Ően ve d ane-i s hte-i  emen-i  mniyye v   m lim re k-i¹⁷⁴² n m vv-i¹⁷⁴³ ezh r-ı g lŐen buyurulma  b bında lu f u kerem devletl ,   in yetl ,   u f etl  efendim, sult nım h azretlerini ndir¹⁷⁴⁴.

¹⁷²⁴ devletl ,   in yetl  efendim sult nım h azretlerini : devletl  efendim h azretlerini  A; devletl , h azretlerini  İ3.

¹⁷²⁵ m ali g ah-ı cib ah-ı a  h ab-ı: cen b-ı B; b ali g ah-ı cib ah-ı a  h ab-ı S.

¹⁷²⁶ ve: - İ2, S, B.

¹⁷²⁷ hem-rif  at-ı mer-te-be-i: hem-r tbe-i İ3.

¹⁷²⁸  : - İ1, İ2, İ4, B, K, S.

¹⁷²⁹ d a  i-ı: - İ3.

¹⁷³⁰ kerem-d idedeleridir: kerem-d idedeleri oldur A.

¹⁷³¹ h v an-ı: h aned n-ı İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁷³² Şeb-t a-be-Őab h: Şeb-t a-Őab h İ2, S, K, B .

¹⁷³³ c y a-y-ı: c y n-ı A.

¹⁷³⁴ kemterinleriyle: kemterin ile İ4; kemterlerine İ2.

¹⁷³⁵ z ahir  Ő-Şeref-i: b ahir  Ő-Şeref-i B.

¹⁷³⁶  u adar:  u dar İ1, İ3, İ4, A, B, K, S.

¹⁷³⁷ bendeleri:  ulları B.

¹⁷³⁸ devlet- Őiy nları: devlet- Őiy n İ4.

¹⁷³⁹ me  ale-i: - A.

¹⁷⁴⁰  : - İ1, İ4, İ2, K.

¹⁷⁴¹ ke-m -fi l- adim: ke-m -fi s-s bık İ2.

¹⁷⁴² re k-i: - A.

¹⁷⁴³ n m vv-i: n m d r-ı İ1; n m vv   İ2, K.

¹⁷⁴⁴ lu f u kerem devletl ,   in yetl ,   u f etl  efendim, sult nım h azretlerini ndir: lu f u kerem devletl  efendimi ndir İ1; lu f u kerem devletl  efendim h azretlerini ndir İ2, K; - A, İ3; lu f u kerem devletl ,   in yetl  efendim, sult nım h azretlerini ndir S; lu f u kerem devletl ,   in yetl  efendim h azretlerini ndir B.

[45]

[İ1 39a-39b; İ2 44b-45a; İ3 32b; İ4 28b; A 31b-32a; B 38a-38b; K 35a-35b; S 33b-34a]

Def a Filibe'den Behcet Efendi Merhūma Filibe Mevlevî-hānesi Şeyhîni Tavşiye-nāmedir¹⁷⁴⁵

Devletlü, 'ināyetlü, 'uṭfetlü, 'aliyyü'l-himem efendim, sulṭānım ḥazretleriniñ¹⁷⁴⁶ şaḥīfe-i āb-gün-ı āsmān raḫam-zede-i muḫaṭṭa'āt-ı nücüm-ı¹⁷⁴⁷ tābnāk ve ḫalem-i benān-ı zamān¹⁷⁴⁸ muḫallib-i ṭabaḫāt-ı eflāk olduḫça niḫām-ı dārü'l-emāre-i pāygāh-ı sa'ādet mevḫūf-ı cünbiş-i ḫalem-i¹⁷⁴⁹ müjgān ve dīvān-ḫāne-i 'ālī-serāy-ı devlet nevbet-ḫāne-i iḫbāl-i cāvidānları olmaḫ da' avātıyla¹⁷⁵⁰ 'arza-dāşt-ı 'abd-ı kemterinleri budur¹⁷⁵¹ ki dā'ī-i devlet-ḫvāh-ı ḫadīmleri olup Filibe Mevlevî-hānesinde¹⁷⁵² imāme-i subḫa-ı cem'iyet-i fuḫarā¹⁷⁵³ Mevlevî Şeyḫi Es-seyyid¹⁷⁵⁴ Muşṭafā Efendi dā'ileri ārzū-yı ḫāk-būsī-i¹⁷⁵⁵ serāy-ı behcet-peymālariyla rū-be-rāh-ı cānib-i¹⁷⁵⁶ devletleri olmaḫla ḫadīmden me'lūf u mu'tād olduḫı¹⁷⁵⁷ kerem ü 'ināyetlerinden bu def a daḫı¹⁷⁵⁸ ḫişşedār ve¹⁷⁵⁹ müzāheret ü mu'āvenetleriyle sezāvār-ı nazar-ı i'tibār¹⁷⁶⁰ buyurulmaḫ bābında luṭf u kerem efendimiñdir¹⁷⁶¹. **Kenār-ı ḫā'ime** 'Ināyetkārā¹⁷⁶²! Şeyḫ-i mūmā ileyh dā'ileri¹⁷⁶³ eyyām u leyālde müsāfirin ü mücāvirininden on on beş ḫadar¹⁷⁶⁴ dervişān-ı Mevleviyye ile ve nice şikest-resān-ı ḫuvvetü'z-zahr-ı irād-ı cüz'ī olan evlād u 'iyāliyle pençe-feşār-ı ser-

¹⁷⁴⁵ Def a müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Filibe'den irsāl eylediḫi ḫā'imedir İ4; Def ā Behcet Efendi'ye Filibe'den irsāl olunan ḫā'ime şüretidir İ2; Def a müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Filibe'den gönderilen ḫā'imedir A; Def a müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Filibe'den gönderilen ḫā'ime şüretidir S, K ; Filibe'den müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Mevlevî-hāne Şeyhîni tavşiyedir İ3; Def a müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Filibe'den gönderilen ḫā'ime şüretidir B.

¹⁷⁴⁶ devletlü, 'ināyetlü, 'uṭfetlü, 'aliyyü'l-himem efendim, sulṭānım ḥazretleriniñ: devletlü, 'ināyetlü, 'uṭfetlü efendim, sulṭānım ḥazretleriniñ İ1; – A; devletlü ḥazretleriniñ İ3.

¹⁷⁴⁷ muḫaṭṭa'āt-ı nücüm-ı: nücüm-ı muḫaṭṭa'āt A.

¹⁷⁴⁸ zamān: – İ4; zebān A, S.

¹⁷⁴⁹ cünbiş-i ḫalem-i: ḫalem-i cünbiş-i İ2.

¹⁷⁵⁰ da' avātıyla: da' avātı A, S, B.

¹⁷⁵¹ kemterinleri budur: kemterinleridir İ1, A, İ3.

¹⁷⁵² Mevlevî-hānesinde: Mevlevî-hānesine İ1, İ3.

¹⁷⁵³ fuḫarā: fuḫarā-yı A.

¹⁷⁵⁴ es-seyyid: eş-şeyḫ İ4, A, S, B; seyyid İ3; – K.

¹⁷⁵⁵ ḫāk-būsī-i: ḫāk-pūşī-i İ1.

¹⁷⁵⁶ cānib-i: icābet-i A.

¹⁷⁵⁷ olduḫı: olduḫım İ3.

¹⁷⁵⁸ daḫı: – A.

¹⁷⁵⁹ ve: – A, S, B.

¹⁷⁶⁰ i'tibār: 'ināyet A, S.

¹⁷⁶¹ luṭf u kerem efendimiñdir: – A, İ3.

¹⁷⁶² 'ināyetkārā: 'ināyet-kā* S.

¹⁷⁶³ dā'ileri: bendeleri İ1, İ3.

¹⁷⁶⁴ on on beş ḫadar: on beş ḫadar İ1, A, S, K, B; on on beş İ4; on beş İ3.

süfre-i dıyķ-ı ma'āş olup muzāyaķa-ı hālleri zāhir olmağla haķķında şefakat ve ma'āş-ı fuķarāya bir kaç aķçe zamīme ile celb-i da'avāt-ı hayriyyeye rāğibet¹⁷⁶⁵ buyurulmaķ bābında kerem ü merħamet devletlü efendim, sultānım hażretleriniñdir¹⁷⁶⁶.

[46]

[İ1 39b-40b; İ2 45a-45b; İ3 32b-33a; İ4 28b-29b; A 32a-33a; B 38b-39b; K 35b-36b; S 34a-34b]

Def a Müşārün İleyh Behcet Efendi'ye Filibe'den İrsāl Olunan Kā'ime Şüretidir¹⁷⁶⁷

‘İnāyetkārā! Mekārim-perverā¹⁷⁶⁸! Dārü'z-ziyāfe-i kerem-i ‘amīmeleriniñ¹⁷⁶⁹ tuşmāl-i keşirü'n-nevāli ya'ni sāmān-süz-ı kef-i deryā-yı bī-kenār olan dest-i ‘aṭā-peyvest-i ṭama'-güdāzları yediyle¹⁷⁷⁰ vāşıl-ı ceyb-i ümīdimiz olan naķdīne-i luṭf-ı sābıķlarınıñ ifā-yı ‘aşr-ı şükrānesine bu dā'ileri ve ‘Abdu'r-raḫīm Bey bendeleri¹⁷⁷¹ tertīb-i muķaddemāt-ı ihtimām-ı tamām ve taķdīm-i¹⁷⁷² merāsım-i sa'y-ı mā-lā-ke-lām itdiklerimiz biñde bir edā-yı¹⁷⁷³ mevācib-i teşekkür-i¹⁷⁷⁴ ni'etlerine medār olamayup hemān iki cihān sa'ādetine neyl ü mazħariyetleri bārgāh-ı aḫadiyetden istid'ā zımında dest-ber-dāşte-i cānib-i isticābet ve dem-beste-i mevķif-i ḫayret iken gerek bu dā'ı-i devlet-h'āhlarına re'sü'l-māl-i bāzār-ı iftiḫār olan nevāziş-nāme-i kerīmāne ve gerek ‘abd-ı kađīm¹⁷⁷⁵ ‘Abdu'r-raḫīm Bey bendelerine kuvvet-i bāzū-yı i'tibār u iķtidār¹⁷⁷⁶ olan luṭf u kerem-i Ḫātemāneleri zūhūr ve kālbūd-i sīne-i bendegāna ilkā-yı kālā-yı sürūr idüp memālik-i vasi'atu'l-mesālik-i¹⁷⁷⁷ imkān maķtū'-ı yaylaķ-nişinān-ı cihān ve mezra'a-ı in'ām u iḫsān bāz-beste-i kişṭ ü kār-ı

¹⁷⁶⁵ hayriyyeye rāğibet: ḫayriyye İ1, İ2, İ3, İ4, A, S, K.

¹⁷⁶⁶ kerem ü merħamet devletlü efendim, sultānım hażretleriniñdir: kerem ü merħamet efendimiñdir İ1; kerem ü merħamet devletlü efendimiñdir İ2; – A, İ3;

¹⁷⁶⁷ Def ā merħūm Behcet Efendi'ye yazılan İ1; Def a müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Filibe'den irsāl eylediği kā'imedir İ4; Def ā Behcet Efendi'ye Filibe'den irsāl olunan ka'ime şüretidir İ2, S; Def a Behcet Efendi'ye Filibe'den irsāl olunan kā'imedir A; Def a müşārün ileyhe Filibe'den İ3; Def a müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Filibe'den gönderilen kā'ime şüretidir B.

¹⁷⁶⁸ ināyetkārā, mekārim-perverā: – A.

¹⁷⁶⁹ ‘amīmeleriniñ: ‘amīmlerin İ4, İ3; ‘amīmleriniñ B.

¹⁷⁷⁰ yediyle: ile A, İ3.

¹⁷⁷¹ bendeleri: kulları A, S, B.

¹⁷⁷² taķdīm-i: – A; naķdīne-i İ3.

¹⁷⁷³ edā-yı: ed*-y1 A

¹⁷⁷⁴ teşekkür-i: şükr-i İ3

¹⁷⁷⁵ ‘abd-ı kađīm:– İ1, İ4, İ3, B.

¹⁷⁷⁶ i'tibār u iķtidār: iķtidār u i'tibār İ3.

¹⁷⁷⁷ vasi'atu'l-mesālik-i: vasi'atu'l-memālik-i i07.

nev^c-i¹⁷⁷⁸ benī Ādemiyān olaldan bu āna dek ne sipeh-keşān-ı ma^creke-i mekremetden bir aḥad¹⁷⁷⁹ ilzām-ı muḫāṭa^ca-ı şervet ü sāmān ile¹⁷⁸⁰ bir müfred-süvār-ı meydān-ı niyāza¹⁷⁸¹ bu gūne tehiyye-i¹⁷⁸² esbāb-ı nuşret itdiği raḫam-zede-i ğarībe-nüvīsān-ı selef olmuşdur ve ne kemer-bestegān-ı ^catebe-i ^cubūdiyeden¹⁷⁸³ bir derdmend¹⁷⁸⁴ itlāf-ı naḫdīne-i ^cömr-i ^cazīz ile bir fermān-fermāy-ı¹⁷⁸⁵ iḫlīm-i semāḫat-bārgāhında bu maḫūle maṭleb-i¹⁷⁸⁶ ḫāṭır-ḫ^vāḥ ḫuşūline zafer bulmuşdur¹⁷⁸⁷. ^cAbdu'r-raḫīm Bey bendeleri ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i kerīmānelerine min-ciheti'l-intisāb şaġir ü kebīrden isticlāb-ı du^cā-yı ḫayr fikriyle ^cämme-i ḫarekāt u sekenātında rıfḫ u i^ctidāl merāsimini pīşe ve her işde ḫüsn ü ḫubḫ-ı¹⁷⁸⁸ encām-ı kārı der-pīş-i şaḫş-ı endīşe itdiği cihetle gerek nefis-i Filibe'de mütemekkin¹⁷⁸⁹ ve¹⁷⁹⁰ gerek ḫurā' u ḫaşabātında sākin şerīf ü¹⁷⁹¹ vażī^c müslim ü zimmī¹⁷⁹² kendüden ḫoşnūd u rāzī olmalarıyla ḫaḫḫında daru'l-emāre-i himmet-i ^culyālarından şudūr iden işbu menşūr-ı nā-geh-ḫuhūr-ı kerem ü ^cināyetleri cümlesiniñ tengnā-yı ḫarārgāḫların¹⁷⁹³ nümüne-nümāy-ı dā'ire-i sūr ve her birini sūrḫ-rüy-ı¹⁷⁹⁴ neşve-i raḫīḫ-i sūrūr¹⁷⁹⁵ itmegin ^cināyetlü efendimiñ irtifā^c-ı¹⁷⁹⁶ kevkeb-i ^cālem-fürüz-ı iḫbālleri du^cāsında hem-zebān-ı ittifāḫ ve incilā-yı mihr-i zulmet-süz-ı¹⁷⁹⁷ iclālleri istid^cāsında rü-ber-cānib-i kāḫ-ı nüh-tāḫ olmuşlardır¹⁷⁹⁸. Kār-fermāy-ı¹⁷⁹⁹ dārü'l-ḫükm-i ḫader ḫadr u menziletlerin rüz-be-rüz berter ve pāy-in-i ^catebe-i seray-ı ^cizzetlerin¹⁸⁰⁰ bālā-yı bām-ı sipihre ber-ā-ber idüp bundan böyle daḫı ser-rişte-i niżām-ı ḫāl-i niyāzmendān olan

¹⁷⁷⁸ nev^c-i benī: benī nev^c-i İ1, İ2, İ3, İ4, K.

¹⁷⁷⁹ bir aḥad: – İ1.

¹⁷⁸⁰ ile: ile ne İ3.

¹⁷⁸¹ niyāza: enbāza A.

¹⁷⁸² tehiyye-i: teheyyi-i İ2

¹⁷⁸³ ^cubūdiyeden: ^cubūdiyyeden İ2.

¹⁷⁸⁴ derdmend: der*mend B.

¹⁷⁸⁵ fermān-fermāy-ı: fermān-ferā-yı İ1

¹⁷⁸⁶ maṭleb-i: – İ3.

¹⁷⁸⁷ bulmuşdur: bulmuş İ2.

¹⁷⁸⁸ ḫubḫ-ı: ḫabīḫ İ1, A.

¹⁷⁸⁹ mütemekkin: mümekkin K, S, B.

¹⁷⁹⁰ ve: – İ1, İ4, K.

¹⁷⁹¹ ü: – B.

¹⁷⁹² müslim ü zimmī: zimmī vü müslim İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

¹⁷⁹³ ḫarārgāḫların: ḫarārgāḫlarına A.

¹⁷⁹⁴ sūrḫ-rüy-ı: *ḫ-rüy-ı İ1; سرخودری A.

¹⁷⁹⁵ sūrūr: – İ2.

¹⁷⁹⁶ irtifā^c-ı: irtikā-yı İ4.

¹⁷⁹⁷ zulmet-süz-ı: zulmet-süz u İ4.

¹⁷⁹⁸ olmuşlardır: olmuşdur İ3.

¹⁷⁹⁹ kār-fermāy-ı: kār*-fermāy-ı İ4.

¹⁸⁰⁰ ^cizzetlerin: ^cizzetleri A, S, B.

tār-ı nigāh-ı merāḥim-penāhların şīrāze-bend-i mecmū^c a-ı ümīd-i¹⁸⁰¹ çākerī ve gāh u¹⁸⁰² bī-gāh tūṭī-zebān-ı mu^c ciz-beyān-ı nevāziş-i mu^c tādların ḥaḳḳımızda¹⁸⁰³ bāl-efşān-ı¹⁸⁰⁴ muṭāyebe vü suḥanverī ya^c nī gerek bu dā^c ilerin¹⁸⁰⁵ ve gerek ^cAbdu'r-rahīm Bey bendelerin sāye-i sāybān-ı teveccūh ü ^cināyetlerinde ihtiyāc-ı kes-i diğeri ve ilticā-yı bārgāh-ı her nāmverden müstāgnī vü berī eyleye. Āmīn. Bi-ḥürmeti'n-nebiyyi'l-emīn¹⁸⁰⁶.

[47]

[İl 40b-42a; İ2 45b-47a; İ3 33a-34b; İ4 29b-30b; A 33a-34a; B 39b-41a; K 36b-37b; S 34b-36a]

Def'a Müşārün İleyh Behcet Efendi'ye Burusa'dan İrsāl Olunan Fārsī Kā'imedir¹⁸⁰⁷

Key buved yā Rab ki cānān¹⁸⁰⁸ be-ş'neved peygām-ı men

Nāme-rā mī-sūzed ez-ḥasret sevād-ı nām-ı men¹⁸⁰⁹

Tā ki cesāmet-i kūh-ı¹⁸¹⁰ ğam-ı ğarībān delīl-i naḳz-ı tenāhī-ı¹⁸¹¹ eb^c ād bāşed ecrām-ı ehrām-ı ḥaşmet-i ān ^cālī ḥazret mütecāviz-ı¹⁸¹² zirve-i zemīn¹⁸¹³ ü zamān gerded ve çendān ki tevāfir-ı ^cuḳūd-ı ḥibal-ı¹⁸¹⁴ āmāl-ı ḥū^vācegān ser-rişte-i gūsil-ı inḳizā-yı merātib-ı a^c dād buved¹⁸¹⁵, aṭnāb-ı ḥıyām-ı şervet-i ān sāmī-menziilet be-dest-yārī-ı zīr-destān evtād-ı¹⁸¹⁶ devā'ir-ı¹⁸¹⁷ mekīn ü mekān gīred. **Beyt¹⁸¹⁸**

Ve hazā du^c ā'un lā-yüreddü¹⁸¹⁹ fe-innehu

^cAlā-sunenin lā-vekese fīhi ve lā-serefe¹⁸²⁰

¹⁸⁰¹ ümīd-i: – A.

¹⁸⁰² u: – A, B.

¹⁸⁰³ mu^c tādların ḥaḳḳımızda: mu^c tādın ḥaḳḳında İ1; mu^c tādların ḥaḳḳında İ3.

¹⁸⁰⁴ bāl-efşān-ı: bāl A.

¹⁸⁰⁵ dā^c ilerin: dā^c ileriniñ A.

¹⁸⁰⁶ bi-ḥürmeti'n-nebiyyi'l-emīn: – İ1, İ4, İ3.

¹⁸⁰⁷ Behcet Efendi'ye Burusa'dan yazılan Fārsī kā'ime İ1; Def'a müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Burusa'dan irsāl olunan Fārsī kā'ime şüretidir İ2, K, A; Müşārün ileyhe Burusa'dan yazılan Fārsī kā'imedir İ3; Def'a müşārün ileyh Behcet Efendi'ye Burusa'dan gönderilen Fārsī kā'ime şüretidir B.

¹⁸⁰⁸ cānān: – A.

¹⁸⁰⁹ Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün (Nevres)

¹⁸¹⁰ kūh-ı: – A.

¹⁸¹¹ tenāhī-ı: şāhī İ3.

¹⁸¹² mütecāviz-i: mütecāvir-i İ1, A, K, B.

¹⁸¹³ zemīn : zemīnī A.

¹⁸¹⁴ ḥibal-ı: ḥibale-i A.

¹⁸¹⁵ buved: – B.

¹⁸¹⁶ evtād-ı: evtā-ı İ4.

¹⁸¹⁷ devā'ir-ı: dā'ir-ı İ2, A, K, B.

¹⁸¹⁸ beyt: – İ1, İ4, İ3.

¹⁸¹⁹ لايرد لايرد A, S, B.

Ba^c d-ez-güzāriş-i¹⁸²¹ қағар-ı metā^c -ı şenā¹⁸²² ki ḥ^vācegān-ı bendergāh-ı ḳuds u¹⁸²³
behcet dest-āvīz-i sākinān-ı bihişt ez-vey bārḥā¹⁸²⁴ bestend ve pes-ez-nigāriş-i¹⁸²⁵
 çehre-i ^carā[’]is-i¹⁸²⁶ du^c ā ki şevḳ-baḥş-ı¹⁸²⁷ müteraşşidān-ı sūr-ḥāne-i icābet
 hestend¹⁸²⁸ ma^c rüz-ı re[’]y-i cihān-ārāy-ı ^cālī mī-dāred ki eger ez-aḥvāl-i¹⁸²⁹ in seng-i
 felāḥan-ı rüzgār istiḥbār fermāyend **ḳıṭ^c a**¹⁸³⁰

Der-in pīrūze-ṭaşṭ ez-ḥūn-ı çeşmem

Heme āfāḳ şod bīcāde-ma^c den

Eger ne-ser-nigūnsār’estī¹⁸³¹ in ṭaşṭ

Leb-ā-leb būdī¹⁸³² ez-ḥūn-ı dil-i men¹⁸³³

ḡam-ı in ḡurbet-i tāze ki münsī-i miḥnet-i şeş-sāle ve derd ü¹⁸³⁴ dāḡ-ı firāḳ-ı aḥbāb u
^cıyāl ki piyāle-i leb-ā-leb ez-ḥūn-ı derūn ez-ū dāḡ-ı¹⁸³⁵ dil lāle¹⁸³⁶ est¹⁸³⁷, **mışra^c**¹⁸³⁸

Be-men ān mī-koned k’āteş¹⁸³⁹ be-bārūt¹⁸⁴⁰

te^c āḳub-ı nevā[’]ib-i rüzgār esbāb-ı ḥānmān-ı zindegānī-rā be-ḡāyetī ber-hem-zede-i
 tefriḳa gerdānīde ki çehre-perdāz-ı şebīh-keş-i muşavvire¹⁸⁴¹ ki eger ḥ^vāstī ḳavā^c id-i
 binā-yı sūkūt ez-nihād-ı şūret-i dīvār ber-ḥāstī ^cāciz ez-temyīz-i cevāhir ü a^c rāz
 gerdīd ve tenāvüb-i şavā^c ib-i¹⁸⁴² çarḥ-ı¹⁸⁴³ nā-be-ḳarār esās-ı ḳuvā-yı vicdānī-i¹⁸⁴⁴

¹⁸²⁰ u: لا سرف – A.

¹⁸²¹ b^c ad-ez-güzāriş-i: b^c ad-zā-güzāriş İ4; ba^c d ez güzār A.

¹⁸²² şenā: tenā İ3.

¹⁸²³ u: – İ1, İ2, İ3, İ4, K.

¹⁸²⁴ bārḥā: – İ1.

¹⁸²⁵ nigāriş-i: nigār-ı A.

¹⁸²⁶ ^carā[’]is-i: ^carā[’]iş-i? A.

¹⁸²⁷ şevḳ-baḥş-ı: şeref-baḥş-ı İ4, B.

¹⁸²⁸ hestend: estend İ1.

¹⁸²⁹ ez-aḥvāl-i: aḥvāl-i A.

¹⁸³⁰ ḳıṭ^c a: beyt İ1; – İ3.

¹⁸³¹ ser-nigūnsār’estī: ser-nigūnsār A.

¹⁸³² būdī: – İ1.

¹⁸³³ Mefâilün/Mefâilün/Feûlün (Hâfız).

¹⁸³⁴ ü: – S, B.

¹⁸³⁵ ez-ū dāḡ-ı: ez-vedā^c İ2, İ3.

¹⁸³⁶ lāle: lāl İ3.

¹⁸³⁷ est: hest/dest B.

¹⁸³⁸ mışra^c: ^c İ4, A, S, K, B.

¹⁸³⁹ k’āteş: āteş A, S, B.

¹⁸⁴⁰ Mefâilün/Mefâilün/Feûlün.

¹⁸⁴¹ muşavvire: muşavvir İ4.

¹⁸⁴² şavā^c ib-i: صواغب İ3.

¹⁸⁴³ çarḥ-ı: – A, S, B.

¹⁸⁴⁴ vicdānī-i: vaḥdānī İ1.

cismānī-rā be-ḥaddī dest-ḥoş-ı perīşānī sāht ki ‘allāme-i Eflāṭūn¹⁸⁴⁵-şāgird-i müfekkire ki eger meyl dāştī mübāyenet-i¹⁸⁴⁶ çār mes’ele-i unşurī-rā be-küllī ez-miyān ber-dāştī kāreş be-mertebe-i cehl-i¹⁸⁴⁷ fark-ı sevād u beyāz keşīd. **Ḳıṭ‘a li-münşī’ihi**¹⁸⁴⁸

Yā Rab be-kucā gīrem menzil ki be-şad ḥ^vārī
Rāndend me-rā ez-dih ve’z-şehr be-der kerdend
Kes-rā ḥaber ez-sūz-ı pervāne-i in dil nīst
Zaḥmī¹⁸⁴⁹ ki ne-dāred ḥūn der-kār-ı ciger kerdend¹⁸⁵⁰

Der-in eyyām-ı ālām ba‘d-ez-müddet-i şeş-sāle-i ğurbet mülāzemet-i penc-rūze-i bende-i belā-keşīde ki¹⁸⁵¹ der-künc-i tārīk-i ğam-ḥāne bā-hirās-ı¹⁸⁵² ṭāriḳa-ı ve eyyu na‘īmīn lā-yukeddiruhu’d-dehru¹⁸⁵³ [bī-raḥt]¹⁸⁵⁴, muḥākī-i ḥāl-i ān kebūter-i sermā-dīde būd ki ez-şiddet-i berf ü bārān der-zāviye-i¹⁸⁵⁵ ḥāne-i kesī penāh āred. Çünān-çi eger bāz birūn pered sermā mīrānedeş ve eger ser-fürü-bürde-i zīr-i bāl-i ferāğ gerded ḥudāvend-i ḥāne gīrānedeş. **Beyt**¹⁸⁵⁶

Be-ṭavāf-ı Ka‘ be refem¹⁸⁵⁷ be-ḥarem rehem ne-dādend¹⁸⁵⁸
Ki birūn-ı der çi kerdī ki derūn-ı ḥāne āyi¹⁸⁵⁹

dīger¹⁸⁶⁰

Kucā revem çi be-güyem be-gū çi çāre konem
Be-ān¹⁸⁶¹ ki cāme-i ‘ömr-i ‘azīz pāre konem¹⁸⁶²

¹⁸⁴⁵ Eflāṭūn: Felaṭūn İ2.

¹⁸⁴⁶ mübāyenet-i: mebāyet İ1; meyānet-i ? İ3.

¹⁸⁴⁷ cehl-i: çihil İ1, A.

¹⁸⁴⁸ ḳıṭ‘a li-münşī’ihi: ḳıṭ‘a İ4, A, S, B; beyt İ2, K; li-münşī’ihi İ3.

¹⁸⁴⁹ zaḥmī ki: raḥmī İ3.

¹⁸⁵⁰ Mef’ülü/Mefâilün/Mef’ülü/Mefâilün (Nevres).

¹⁸⁵¹ ki: – A, S, B.

¹⁸⁵² bā-hirās-ı: باهرش A.

¹⁸⁵³ Ve zaman hangi nimeti bozmaz?

¹⁸⁵⁴ bī-raḥt: be-ser raḥt İ1; be-ser ref İ2, İ3, İ4, A, B, K, S.

¹⁸⁵⁵ der-zāviye-i: dervāze-i A.

¹⁸⁵⁶ beyt: ḳıṭ‘a İ4.

¹⁸⁵⁷ refem: – A, S, B.

¹⁸⁵⁸ ne-dādend: ne-dārend İ1, İ4, S, İ3, K, B.

¹⁸⁵⁹ Feilātü/Fâilâtün/Feilātü/Fâilâtün (Irakî).

¹⁸⁶⁰ dīger: – İ1; Beyt İ2, A, S, K, B.

¹⁸⁶¹ be-ān: be-dān A.

¹⁸⁶² Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün

Ḳader-nāme-i Selīm-i Ṭahrānī ki der-bāre-i ğarībī ki mübtelā-yı şiddet ba‘ de’l-ferec şode bud, eger der-şaded-i aḥvāl-i ĩn gūy-ı çevġān-ı belā raqam yāftī münāsibter¹⁸⁶³ būdī. Fi’l-vāqı‘ eger ĩn vāqı‘ a-ı rec‘-i qahqarī ki bende der-bendeş üftād, ğarīb-i mesfūr-ı āsāyiş-yāfte-rā ez-ārāmgāh-ı zīr-i dīvār be-der keşide ez-ser-i nev raht-keş-i şahrā-yı miḥen ve dü-bāre beyābān-merg-i cüdā-yı vaṭan gerdānīdī, Ḳader-nāme-i Selīm be-mezāmīn-i derd ü ḥasret sād çendān efzūdī¹⁸⁶⁴ ve¹⁸⁶⁵ ḥarf-ı ḥarfeş ‘inān-ı iltihāb u sūziş ez-dest-i āftāb-ı kıyāmet der-rübūdī¹⁸⁶⁶. **Beyt**

Zevk-i vaşl ez-heme¹⁸⁶⁷ ān būd ki yek laḥze ne-būd
Kāş bā-fıkr ü¹⁸⁶⁸ ḥayāl-i tū be-ġam¹⁸⁶⁹ sāḥtemī¹⁸⁷⁰

Eknūn be-āteş-i¹⁸⁷¹ cüdāyī-i aḥbāb kebāb-ı sīḥ-i ıztırāb gerdīde, **beyt**¹⁸⁷²

Der-kohen-ḥānei ki ez-tengī
Ne-tevānem ki pīreḥen be-derem¹⁸⁷³

Beyt

Vaḥīden mine’l-ḥullāni¹⁸⁷⁴ fī-küllī¹⁸⁷⁵ beldetin
İzā ‘aẓume’l-maṭlūbu qalle’l-musā‘ idu¹⁸⁷⁶

hücūm-ı aqsām-ı ġumūm ve istilā-yı ālām u¹⁸⁷⁷ hümūm der-enāmīl-i dest-i iḥtiyār ān qadar iktidār ne-goẓāşt ki qalem-i endīşe-rā der-dest-i ṭabī‘ at dāde bā-çend soḥen-i riqḳat-engīz be-dāmen-i sūdde-nişinān-ı devlet āvīzed, yā çāk yā beste¹⁸⁷⁸ begiribān-ı cāme-i ḥayāt zened. **Ḳıṭ‘ a**

Tenhā heme şeb men ü çerāġī
Mūnis şode tā-be-ġāh-ı rūzem

¹⁸⁶³ münāsibter: münāsebetī İ1, İ3, A.

¹⁸⁶⁴ efzūdī: efzūnī B.

¹⁸⁶⁵ ve: dü B.

¹⁸⁶⁶ der-rübūdī: der-rübūd İ1, İ3.

¹⁸⁶⁷ ez-heme: er heme İ2.

¹⁸⁶⁸ ü: – A, S, B.

¹⁸⁶⁹ be-ġam: na‘ am A.

¹⁸⁷⁰ Feilātün(Fâilātün)/Feilātün/Feilātün/Feilün(Fa’lün)

¹⁸⁷¹ be-āteş-i: – İ1.

¹⁸⁷² beyt: – İ4.

¹⁸⁷³ Fâilātün(Feilātün)/Mefâilün/Feilün(Fa’lün)

¹⁸⁷⁴ الحلان: الحلان A.

¹⁸⁷⁵ كل: – A.

¹⁸⁷⁶ Mütenebbî.

¹⁸⁷⁷ u: – İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, S.

¹⁸⁷⁸ yā çāk yā beste: bā-çāk pā-beste İ2; bā-çāk bā-beste İ4; bā çāk bāyeste K, B.

Gāhī¹⁸⁷⁹ be-küşem be-āh-ı serdeş
Gāh ez-tef-i sīne ber-fürüzem¹⁸⁸⁰

Fermān-fermāy-ı kār-ḥāne-i himmetā!¹⁸⁸¹, Ğarīb-nevāzā! Ser-efrāzā! Eger himmet-i belā-gerdān-ı mülāzımān-ı ‘ālī ki der-teshīr-i rūḥāniyān-ı umūr-ı müşkile hem-ḥālet-i kāh-ı kāh-rübā’s¹⁸⁸² be-cihet-i taḳaddüm-āšnāyī ki der-mebādī-i bezmgāh-ı ezel şūret-i vuḳū‘ yāfte būd, müteveccih-i aḥvāl-i ğarībān ne-gerded, şūret-i vāḳı‘ a-ı men-i ser-gerdān mümāsıl-i kīmyāger ü kīmyā gerded¹⁸⁸³ ve¹⁸⁸⁴ eger çengāl-i şāh-bāz-ı¹⁸⁸⁵ mihrbānī-i ḥuddām-ı kirām be-feryād-ı bāl-i¹⁸⁸⁶ bāl-rīḥtegān-ı dāmğāh-ı miḥnet ne-resed¹⁸⁸⁷ şayyād-ı hīç-der-fitrāk-ı zamāne ḥānde-i īn kebg-i¹⁸⁸⁸ nā-tüvān-rā der-pervāzğāh-ı ‘anḳā-hem ne-ş[in]eved¹⁸⁸⁹. Ümīd ez-kerem-i¹⁸⁹⁰ ‘amīm ān ki īn bülbül-i per-şikeste-i ḳafesī-rā¹⁸⁹¹ be-vesīlei¹⁸⁹² ki delālet-i āşiyān-ı ḳadim nümāyed, müzāheret fermūde dāğ-ı hicrān-ı çend-sāle-i evlād u ‘ıyāl-rā¹⁸⁹³ ki şāḥife-i sīne-rā nümūdār-ı şāḥife-i ḥakkāk ve girībān-ı pīrāhen-i şabr u ārām-rā ez-şad cā çāk kerde est, be-ferāğ-ı bāl mütehavvil ve be-baḥye-i¹⁸⁹⁴ şafā-yı intizām-ı ḥāl mütebeddil fermāyend ve¹⁸⁹⁵ der-mecālīsü’l-üns-i evliyā-yı ni‘met ān-çi şayeste-i teraḥḥum u cānibdārī ve lāyık-ı büzürgī vü kāmḳārī būde bāşed, be-cāy ārend. **Beyt**

Ve kidtu aṭīru min şevḳī ileykum

Ve keyfe yaṭīru maḳşūşu’l-cenāḥi¹⁸⁹⁶

Bāḳī¹⁸⁹⁷, mışra‘¹⁸⁹⁸

¹⁸⁷⁹ gāhī: gā* A.

¹⁸⁸⁰ Mef’ülü/Mefāilün/Feülün (Hākānī)

¹⁸⁸¹ himmetā:bī-hem-tā/himmetā İ4.

¹⁸⁸² kāh-rübā’s: keh-rübā’s İ2, A, S, B.

¹⁸⁸³ kīmyāger ü kīmyā gerded: kīmyāgerd kīmyā gerded İ1, İ3; kīmyā gerded İ4.

¹⁸⁸⁴ ve: – B.

¹⁸⁸⁵ şāh-bāz-ı: şeh-bāz-ı B.

¹⁸⁸⁶ bāl-i: İ1, İ2, İ3, İ4, B, K.

¹⁸⁸⁷ ne-resed: tersed A.

¹⁸⁸⁸ īn kebg-i: لىك īn A, S, B; kebg-i īn İ1, İ4, İ2, K.

¹⁸⁸⁹ ‘anḳā-hem ne-ş[in]eved: ‘anḳā hem ne-şevved İ1, İ2, İ3, İ4, K, S; ‘anḳā ne-şevved hem A, B.

¹⁸⁹⁰ ümīd ez-kerem-i: ümīddār-ı kerem-i A.

¹⁸⁹¹ ḳafesī-rā: ḳafes-rā İ3.

¹⁸⁹² be-vesīlei: be-vesīle K.

¹⁸⁹³ ‘ıyāl-rā: vişāl-rā A.

¹⁸⁹⁴ be-baḥye-i: be-neciyye-i İ1; be-neci-be-i İ4, A; بنخبه İ2.

¹⁸⁹⁵ ve: – B.

¹⁸⁹⁶ (İbn Zeydun)

¹⁸⁹⁷ bāḳī: – İ1, İ2, İ3.

¹⁸⁹⁸ mışra‘: – İ1, İ3, B; ‘ İ4, A, S, K.

Bāḳī ne-māned ān ki¹⁸⁹⁹ ne-ḥ^vāhed beḳā-yī tū.^{1900 1901}

¹⁸⁹⁹ ān ki: her ki Ī1; ki ān ki S, B.

¹⁹⁰⁰ Mef^uūlū/Fāilātū/Mefāilū/Fāilūn (Sa'dī).

¹⁹⁰¹ کی بود یا رب که جانان بشنود پیغام من
نامه را میسوزد از حسرت سواد نام من

تا که جسامت کوه غم غریبان دلیل نقض تناهی ابعاد باشد اجرام اهرام حشمت آن عالی حضرت متجاوز ذروه زمین و زمان گردد
و چندانکه توافر عقود حبال آمال خواجگان سر رشته گسل انقضای مراتب اعداد بود اطناب خیام ثروت آن سامی منزلت بدستاری
زیر دستان اوتاد دوائر مکین و مکان گیرد **بیت**

و هذا دعاء لایرد فانه
علی سنن لا وکس فیه و لا سرف

بعد از گذارش قطار متاع ثنا که خواجگان بندرگاه قدس و بهجت دستاویز ساکنان بهشت از وی بارها بستند و پس از نگارش چهره
عرانس دعا که شوقبخش مترصدان سورخانه اجابت هستند معروض رای جهان آرای عالی میدارد که اگر از احوال این سنگ
فلاخن روزگار استخبار فرمائید **قطعه**

درین پیروزه طشت از خون چشم
همه آفاق شد بیجاده معدن
اگر نه سرنگونسارستی این طشت
لبالب بودی از خون دل من

غم این غربت تازه که منسی محنت شش ساله و درد وداع فراق احباب و عیال که پیاله لبالب از خون درون ازو داغ دل لاله است
مصرع

بمن آن میکند کاتش بباروت

تعاقب نوائب روزگار اسباب خانمان زندگانی را بغایتی برهمزده تفرقه گردانیده که چهره پرداز شبیهکش مصوره که اگر خواستی
قواعد بنای سکوت از نهاد صورت دیوار بر خاستی عاجز از تمییز جواهر و اعراض گردید و تناوب صواعب چرخ نابقرار اساس
قوای وجدانی جسمانی را بعدی دستخوش پریشانی ساخت که علامه افلاطون شاگرد مفکره که اگر میل داشتی مابینت چار مسئله
عنصری را بکلی از میان برداشتی کارش بمرتبه جهل فرق سواد و بیاض کشید. **قطعه لمنشه**

یا رب بکجا گیرم منزل که بصد خواری
رانند مرا از ده و ز شهر بدر کردند
کس را خیر از سوز پروانه این دل نیست
زخمی که ندارد خون در کار جگر کردند

درین ایام آلام بعد از مدت شش ساله غربت ملازمت پنجروزه بنده بلا کشیده که در کنج تاریک غمخانه با هراس طارقه و ای نعیم
لایکدره الدهر بیرخت محاکک حال آن کیوتر سرما دیده بود که از شدت برف و باران در زاویه خانه کسی پناه آرد چنانچه اگر باز
بیرون پرد سرما میراندش و اگر سرفرو برده زیر بال فراغ گردد خداوند خانه گیراندش **بیت**

بطواف کعبه رفته بحرم هم ندادند
که برون در چه کردی که درون خانه آبی

دیگر

کجا روم چه بگویم بگو چه چاره کنم
به آنکه جامه عمر عزیز پاره کنم

قدر نامه سلیم طهرانی که درباره غریبی که مبتلای شدت بعد الففرج شده بود. اگر در صدد احوال این گوی چوگن بلا رقم یافتنی
مناسبی بودی فی الواقع اگر این واقعه رجع قهقری که بنده در بندش افتاد غریب مسفور آسایش یافته را از آرامگاه زیر دیوار بدر
کشیده از سر نورخت کش صحرای محن و دو باره بیابان مرگ جدای وطن گردانیدی. قدر نامه سلیم بمضامین درد و حسرت صد
چندان فرودی و حرف حرفش عنان التهاب و سوزش از دست آفتاب قیامت در ربودی **بیت**

ذوق وصل از همه آن بود که یک لحظه نبود
کاش با فکر و خیال تو بغم ساختمی

اکنون باتش جدائی احباب کباب سیخ اضطراب گردیده **بیت**

در کهن خانه که از تنگی
نتوانم که پیرهن بدرم

بیت

وحيدا من الخلان في كل بلدة
إذا اعظم المطلوب قل المساعدة

هجوم اقسام غموم و استیلاى آلام و هموم در انامل دست اختیار آن قدر اقتدار نگذاشت که قلم اندیشه را در دست طبیعت داده با چند سخن رقت انگیز بدامن سده نشینان دولت آویزد یا چاک یا بسته بگریبان جامه حیات زند. **قطعه**

تنها همه شب من و چراغی
مونس شده تا بگاه روزم
گاهی بکشم باه سردش
گاه از تف سینه بر فروزم

فرمان فرمای کارخانه همتا غریب نوازا سر افزا اگر همت بلا گردان ملازمان عالی که در تسخیر روحانیان امور مشکله همحالت گاه کاهرباست. بجهت تقدم آشنایی که در مبادئ بزمگاه ازل صورت وقوع یافته بود. متوجه احوال غریبان نگرده صورت واقعه من سر گردان مماثل کمیگر و کمیگر و اگر جنگال شاهباز مهربانی خدام کرام بفریاد بال ریختگان دامگاه محنت نرسد صیاد هیچ در فتراک زمانه خنده این کبک نا توان را در پرواز گاه عنقا هم نش[ن]ود. امید از کرم عمیم آنکه این بلبل پر شکسته قفسی را بوسیله که دلالت آشیان قدیم نماید مظاهرت فرموده داغ هجران چند ساله اولاد و عیال را که صحیفه سینه را نمودار صحیفه حکاک و گریبان پیراهن صبر و آرام را از صد جا چاک کرده است. بفراغ بال متحول و به بخیه صفای انتظام حال متبذل فرمانیده و در مجالس الاس اولیای نعمت آنچه شایسته ترحم و جانبداری ولایق بزرگی و کامکاری بوده باشد بجای آرند. **بیت**

و کدت اطیر من شوقی الیکم
و کیف بطیر مقصوص الجناح

باقی **مصرع**

باقی نماند آن که نخواهد بقای تو.

Ya Rab! Sevgili benden nasıl haberdar olsun?

Benim isminin yazılması özlem (ateşi) ile mektubu yakmaktadır

Gariplerin gam dağının büyüklüğü, (mekân) boyutlarının sınırlı olduğu (görüşünü) geçersiz kılmağa delil olduğu sürece, o yüce zatın ululuk piramidinin kütesi zaman ve mekânın zirvesini aşar. Gerçi eşrafın istek halatlarındaki düğümlerin çokluğu sayı basamaklarını tüketecek kadar ise de o makamı yüce kişinin servetinin çadırını (ayakta tutan) ipler, eli altındakilere yardım etmede dünya ve içindekileri kuşatan (çadır) kazıklarına bağlanır.

Beit: *Bu geri çevrilmeyecek bir duadır, çünkü bu vazgeçilmez ve yüz çevrilmez bir gelenektir.*

Kutsal ve yüce pazarın tüccarlarının, cennet ehline layık hediyeleri kendisinden aldıkları övgü metanını (taşayan) kervan geçtikten ve kabul olma düğün evinde bekleyen (güveyi)lerin heyecanını artıran dua gelinlerinin yüzleri süslenirken sonra, âlemi güzelleştiren yüce görüşlerine arz olunur ki felek sapanındaki taş (gibi savrulup duran bu garip)in durumunu soracak olursan,

kıta: *Bu firuze leğende (gök kubbenin altında) gözüm(den akan) kandan her taraf bicade (kırmızı renkli bir taş) madenine dönüştü. Eğer tersyüz olmasaydı bu leğen gönlüm kanıyla dolup taşardı.*

altı yıllık musibeti unutturan bu yeni gurbetin gamı, aileden ve dostlardan ayrılığın gönül kanıyla dolu bir kadeh gibi lalenin yüreğini dağılayan yarası ve derdi,

mısra: *Ateşin baruta ettiğini bana etti.*

Felekten birbiri ardınca gelen musibetler hayat ocağımın gereçlerini öylesine darmadağın etti ki istese duvar resimlerindeki suskunluk binasının temellerini kökünden kazımaya muktedir olan ve (eşyanın) bir benzerini çizen hayal ressamı cevher (töz) ile araz (ilinek)i birbirinden ayırt etmekten aciz kaldı. Halden hale dönen felekten sırayla gelen belalar, bedene ait manevi duyuların temelini perişanlığın elinde öyle bir oyuncak haline getirdi ki dileseydi dört unsur (hava, toprak, su, ateş) problemindeki çelişkiyi tamamen kaldırabilecek olan ve Eflatun gibi çıraqları olan bir bilgini andıran düşünme yetisi ak ile karayı birbirinden ayıramayan bir cahil haline geldi.

Yazara ait kıta: *Ya Rab nereyi yurt edineyim ki beni aşağılayarak köyden sürdüler ve şehirden dışarı attılar. Kimsenin bu gönül pervanesinin sıkıntısından haberi yok. Bu kansız yarayı cigere işleyecek hale getirdiler.*

Altı yıllık gurbetten sonra bu elemli günlerde, bela çeken bu bendenin beş günlük mülazemeti, gamhanenin karanlık köşesinde, “*Hangi nimet vardır ki felek onu bulandırmasın.*” haberinin korkusuyla evsiz barksız olup şiddetli kar ve yağmurdan dolayı birinin evinin köşesine sığınmış üşüyen bir güvercinin haline benzer. Eğer dışarı çıkarsa soğuktan ölecek ve eğer orada başını kanadının altına koyup soğuktan korunursa evin sahibi onu yakalayacaktır.

Beyt: *Kâbe’ye doğru gittim, hareme girmeme izin vermediler. Dediler ki: dışarıda ne yaptın da içeri giriyorsun!*

Diğer: *Artık nereye gideyim, ne diyeyim, söyle ne çare bulayım? Aziz ömrün elbisesini paralamaktan gayri!*

Selim Tahranî’nin kurtuluş ile sonuçlanan bir musibete müptela olan bir garip hakkındaki Kader-name’si, eğer bela çevgeni (sopası)nin önündeki guy (top)u andıran benim durumum hakkında yazılmış olsaydı daha uygun olurdu. Hakikaten ağına düştüğüm bu geri dönüş olayı, (bir derece) rahata kavuşmuş olan bu zavallı garibi duvar dibindeki istirahatgâhından dışarı çekti; yeniden meşakkat sahrasında yolculuğa ve ikinci defa vatandan ayrı düşme çölünde ölüme mahkum etti; Selim’in Kader-nâme’sinin dert ve hasret (ile dolu olan) içeriğini yüz katına çıkardı; tıpkı yanma ve tutuşma dizginini kıyamet günü güneşinin elinden kaptı.

Beyt: *Vuslat zevki bir anda yok olan (zevk)lerdendir; keşke senin düşüncen ve hayalin ile derlenseydim!*

Şimdi dostlardan ayrı düşmenin ateşiyle ıstırap şişindeki kebaba dönmüş;

beyt: *Darlığından dolayı gömleğimi bile yırtmadığım bu eski evde;*

beyt : *Her yerde dostlardan (ayrı) yapayalnız (kaldım). (Sanki) hedef büyüdükçe yardım edenler azalıyor.*

Türlü türlü dertlerin hücumu, acı ve tasaların istilası irade elinin parmaklarında, düşünce kalemini tabiatın eline verip dokunaklı birkaç sözü devlet(in yüce) makamlarında oturanların kucağına bırakacak, hayat elbisesinin açık ya da kapalı olan yakasına ilâştirecek kadar güç bırakmadı.

Kıta: *Bütün gece, gün ağarınca kadar ben ve mum baş başa kalırız. Onu, bazen soğuk ahlar ile söndürür, bazen de sinemdeki ateşle yakarım.*

Ey himmet atölyesinin yöneticisi, kimsesizlerin koruyucusu, eşsiz zat! Eğer senin kapıkullarından belayı savan ve kehribarın saman çöpünü çektiği gibi (cin, ifrit vb.) ruhaniyatı andıran zor işleri kontrol altına alan yüce himmetin ezel meclisinin ta başlarında gerçekleşen eski tanışıklık vesilesiyle gariplerin hallerine teveccüh etmese ben(im gibi bir) şaşkınım durumu kimya ile kimyagerin (hiçbir zaman sonuç vermeyen) durumu gibi olurdu.

Eğer büyük yöneticilerdeki merhamet doğanın pençesi bela tuzağındaki kolu kanadı kırıkların feryadına yetişmezse terkisinde hiçbir şey bulunmayan felek avcısı bu güçsüz keklığın ötüşünü Anka himmetlilerin uçtuğu sahada işitemezdi. Onun herkesi kuşatan kereminden beklenen, kafese düşmüş bu kanadı kırık bülbülü, asıl yuvasına göndererek yardımcı olup, birkaç yıllık aileden ayrı olmanın yarasıyla hakkakın sayfasına dönen yürek sayfasını gönül rahatlığına çevirmesi, yüz yerden yırtılan sabır ve huzur yakasını durumun düzelmesinin getirdiği neşe ile dik(erek tamir et)mesi; velinimet efendilerimizin dostluk meclislerinde şefkat ve hamiliğe uygun olan, büyüklüğe ve mutluluğa yakışan neyse ona yerine getirmesidir.

[48]¹⁹⁰²

[İ1 59a-59b; İ2 47a; İ4 30b-31a; A 34a-34b; K 37b-38a; S 36a]

**Def a Müşārün İleyh Merhūma Burusa'dan Tahrîr ü İrsâl Olunan Fârsî 'Arîza
Şüretidir¹⁹⁰³**

Nişâne-i sihâm-ı meâlîb-i ümîdvārân ve maṭmaḥ-ı çeşmân-ı telḥ-kāmân-ı ğam-efsürdegân, südde-i sa'âdet-i bârgâh-ı ḥ^vâceġân ve destġâh-ı nüzhetġâh-ı büzürgân şoden bîrûn-ı sāmân-ı¹⁹⁰⁴ ḥikmet-i ezeli ne-şode est. Fe-lâ-cerem in bende-i ḥayr-ḥ^vâh-ı bî-iştibâh ki der-^cavn u menfa^cateş¹⁹⁰⁵ ez-kerem-i aḥlâḳ-ı büzürgî nâşî sa^cy-ı belîġ fermüde¹⁹⁰⁶ ammâ ez-şe'âmet-i baḥt-ı siyâheş felek müsâ^cade ne-nümüd¹⁹⁰⁷ ve ez-müddet-i çend sâl maḥrûm-ı âzâd-râzî-i¹⁹⁰⁸ Bektaşiyân şod. Der-eşnâ-yı âmeden-i menşûr-ı ıtlâḳ-ı meserret-ilḥâḳ bi'l-muvâcehe ^carz kerdn-i ḥal ve berâ-yı güşûden-i ^culûfe-i heft¹⁹⁰⁹-peşîz-i ḥod ez-defter-ḥâne-i Ḳoştanîniyye der-ḥ^vâsten¹⁹¹⁰ küstâḥâne ^cazîmet kerd ammâ dūr-bâş-ı edeb¹⁹¹¹ girîbâneş girift ve rehâ ne-kerd¹⁹¹² ki **mışra^c**¹⁹¹³

Ey meġes ^carşa-ı Sîmurġ ne cevlânġeh-i tu'st¹⁹¹⁴

ve goft ki tû henüz der-muvâcehe-i çünîn ^calî-ḥazret muşâḥebet ü muḥâveret kerdn liyâḳat u istihḳâḳat¹⁹¹⁵ nîst ve ez-erbâb-ı niyâz u recâ ne-şodei benâ-ber-in şüret-i

Beyt: *Ve şevkimden uçarak size gelecek gibi oluyorum. (Ama) kanadı kesilmiş (bir kuş) nasıl uçabilir ki?*

Bâkî, **mısrâ:** *Bekânî istemeyen, bâkî kalmaz.*

¹⁹⁰² B ve İ3 nüshalarında mevcut değildir.

¹⁹⁰³ Def^ca müşārün ileyh merḥuma tahrîr ü irsâl eylediġi Fârsî mektûb şüretidir İ4; – İ1; Def^ca müşārün ileyh[e] Burusa'dan yazılan Fârsî mektûb şüretidir İ2; Def^ca müşārün ileyh merḥuma Burusa'dan yazılan Fârsî mektûbdur S; Def^ca müşārün ileyh merḥuma Burusa'dan yazılan Fârsî mektûb şüretidir K;

¹⁹⁰⁴ sāmân-ı: şāmân İ1, İ2, İ4, K, S.

¹⁹⁰⁵ u menfa^cateş: – A.

¹⁹⁰⁶ fermüde: fermüdi İ1, İ2, A, S, K.

¹⁹⁰⁷ ne-nümüd: be-nümüd İ4.

¹⁹⁰⁸ âzâd-râzî-i: âzâd zârî İ1; âzâr râzî A.

¹⁹⁰⁹ heft: – İ2.

¹⁹¹⁰ der-ḥ^vâsten: در خواستین İ4; der-ḥâsten A.

¹⁹¹¹ edeb: آدب İ4; âdâb A, S.

¹⁹¹² ne-kerd: ne-kerde İ2.

¹⁹¹³ mışra^c: İ4, A, S.

¹⁹¹⁴ Feilâtün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün (Hâfız).

vāḳı' a der-īncā ṣebt¹⁹¹⁶ ṣod ve'z-īn güftār melāl ve iğmāz ne-kerden ve ez-ḥāṭır-ı şerīf īn 'abd-ı kemterīn ferāmūş ne-kerden recā vu niyāz mī-konīm.¹⁹¹⁷

[49]

[İ1 42a-42b; İ2 47a-47b; İ3 34b; İ4 31a; A 34b-35a; B 41a-41b; K 38a-39b; S 36a-36b]

Münşî-i Merḥūm Filibe Ḳāḏīsı İken Edirne Bostāncıbaşısı İsmā' il Ağa'dan vārid Olan Mektūblarına i' tizārı Mutazammın Cevāb-nāme Şüretidir¹⁹¹⁸

Benim 'ināyetlü, sa'ādetlü, semāḥatlu, re'fetlü, mekremetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleri¹⁹¹⁹ peyām-ı şihḥatlarına müteraḳḳıb¹⁹²⁰ iken bu def'a¹⁹²¹ bir ḳt'ā kerem-nāmeleri vārid olup ḥaşıyesinde bundan aḳdem irsāl-i cānib-i devletleri ḳılınan du'ā-nāmemizde lafz-ı vahşī taḥrīrimize ta'rīz buyurulmuş ve şöyle fehm itdim ki ol

¹⁹¹⁵ istiḥḳāḳat: istiḥḳāḳ A.

¹⁹¹⁶ ṣebt: nīst A.

¹⁹¹⁷ نشانه سهام مطالب امیدواران و مطمح چشمان تلخکامان غم افسردگان سده سعادت بارگاه خواجهان و دستگاه نزهتگاه بزرگان شدن بیرون شامان حکمت ازلی نشده است. فلا جرم این بنده خیر خواه بی اشتباه که در عون و منفعتش از کرم اخلاق بزرگی ناشی سعی بلیغ فرموده اما از شامت بخت سیاهش فلک مساعده نمود و از مدت چند سال محروم آزاد رازی بکتاشیان شد. در اثنای آمدن منشور اطلاق مسرت الحاق بالمواجه عرض کردن حال و برای گشودن علوفه هفت پیشیز خود از دفترخانه قسطنطنیه در خواستن کستخانه عزیمت کرد اما دورباش ادب گریبانش گرفت و رها نکرد که **مصراع**

ای مگس عرصه سیمرخ نه جولانکه تست

و گفت که تو هنوز در مواجهه چنین عالیحضرت مصاحبت و محاورت کردن لیاقت و استحقاقت نیست و از ارباب نیاز و رجا نشده بنابراین صورت واقعه در اینجا ثبت شد وزین گفتار ملال و اغماض نکردن و از خاطر شریف این عبد کمترین فراموش نکردن رجا و نیاز میکنیم.

Ümitvar olanların istek oklarının hedefi, gamdan bunalmış kederli gözlerin dikildiği yer, haccanın makamının saadet kapısı, asillerin sevinç kaynağı olmak ezeli hikmetin imkânı dışında değildir. Muhakkak ki şüphesiz hayır isteyen bu kula yardım etmek ve yararlı olmak için büyüklere özgü yüce ahlakın sebebiyle yeterince çaba harcadım, fakat kara bahtımın uğursuzluğundan dolayı şansım yaver gitmedi. Birkaç yıl boyunca Bektaşilerin özgürce düşüncelerinden yoksun kaldım. Sevinç veren af fermanı geldiğinde, yüz yüze halimi arz etmek ve Kostantiniye Defterhanesinden yedi akçelik maaşımın bağlanmasını istemek için küstahça yola çıktım, fakat edebim yakamı tuttu ve bırakmadı,

mısra: Ey sinek, Simurg'un bölgesi senin gezip dolaşacağıın yer değildir!

ve dedi ki: Sen henüz böyle yüce bir insanla yüz yüze görüşme liyakatine ve hakkına sahip değilsin; niyaz eden, ümit eden, isteyen kişilerden olmamışsın. Bu münasebetle olayın oluş şekli buraya kaydedildi. Bu hüzünlü sözleri görmezlikten gelmemenizi ve mübarek hatrınızdand bu hakir kulu ḳırkarmamanızı rica ve niyaz ederim.

¹⁹¹⁸ Edirne Böstāncıbaşısı İsmā' il Ağa'ya Filibe'den yazılan İ1; Münşî-i merḥūm Filibe ḳāḏīsı iken Edirne Böstāncısı İsmā' il Ağa'dan vārid olan mektūba i' tizārı mutazammın cevāb-nāme şüretidir İ4; Münşî-i merḥūm Filibe ḳāḏīsı iken Edirne bostāncıbaşına i' tizārı mutazammın cevāb-nāme şüretidir İ2; Edirne Böstāncıbaşısı İsmā' il Ağa'ya Filibe'den yazılan şüretidir İ3; Münşî-i merḥūm Filibe ḳāḏīsı iken Edirne Böstāncıbaşısı İsmā' il Ağa'dan vārid olan mektūblarına i' tizārı mutazammın cevāb-nāmedir B.

¹⁹¹⁹ benim 'ināyetlü, sa'ādetlü, semāḥatlu, re'fetlü, mekremetlü efendim, sulṭānım ḥāzretleri: benim sa'ādetlü, semāḥatlu, mekremetlü sulṭānım ḥāzretleri İ1; benim 'ināyetlü, semāḥatlu, re'fetlü efendim sulṭānım ḥāzretleri İ4, İ2, S, K, B; – A; benim sa'ādetlü sulṭānım ḥāzretleri İ3.

¹⁹²⁰ müteraḳḳıb: nigerān İ3.

¹⁹²¹ bu def'a: – İ1, İ4, İ2, İ3, K, A, S, M.

ta‘bīrden ḥāṭır-ı ḥāṭır müte’essir-i ḥālet-i iğbirār olmuş. Benim efendim bu bezmgāh-ı serī‘ü’z-zevāl-i ‘ālemde idāre-i¹⁹²² aḳdāḥ-ı aḳvāl ü ef‘āl ile infī‘āl-i aḥbāb u ihvāndan ihtirāz itmeyüp belki şīşe-i nāzikterīn-i ḳulüb-ı yārāna işāl-i raḥne-i şikest idecek ḥarekete taşaddī idenler telḥ-kām-ı şahbā-yı¹⁹²³ ḥayāt olsun. Benim ‘ömrüm bināgüş-ı yārdan bir kaç rütbe mülāyimter olan ḥāṭır-ı yārānı dest-ḥoş-ı şoḥbetkede-i ḥüsni-ü ülfet itmek vācibe-i zımmet-i nev‘iyyet iken ol ḥamīr-māye-i ‘aşḳ u muḥabbete itāle-i sinān-ı ḳalem idenleriñ elleri ḳırılusun, gözleri¹⁹²⁴ çıḳsun! Ḳanda ḳaldı ki rūḥ-ı revānım mertebesinde sulṭānıñ āyīne-i şūret-i cān u¹⁹²⁵ cānān olan dil-i derrāklarına ḥalecān u keder ü¹⁹²⁶ infī‘āl virecek söz taḥrīri¹⁹²⁷ mümkün ola. Belki mübtelā-yı dīdār-ı aḥbāb olan dil-i meyyālımız mü’essis-i mebānī-i muḥabbet ba‘z-ı leṭā’if tesvīdini ḳāşıd-ı sebük-seyr-i ḥāmeye taḥmīl itmekle bir iki laṭīfe taḥrīr itmiş ola da¹⁹²⁸ nükteye ḥamlı buyurıla yāḥud bundan aḳdem telvīs-i mesned-i ḥükümet için dārü’l-ḳarār-ı ‘ademden Balāṭ maḥallesinde¹⁹²⁹ küçe-i cism-i¹⁹³⁰ vücūda müsāra‘at idüp ez-ḳazā Edirne’de müteḳallid-i aḥkām-ı ḳazā olan ‘Arab ‘Alī Oğlı¹⁹³¹ didikleri ḳıbtī-şūret şaḥş daḥı henüz¹⁹³² Edirne’de mülāḥzasıyla ba‘z-ı rāst-gülüḳ olundu ise de¹⁹³³ o başḳa, hele taḳrīren ve taḥrīren¹⁹³⁴ bā‘iş-i iğbirār-ı ṭab‘-ı tābdārı¹⁹³⁵ olacak iş ḥāṭırıma¹⁹³⁶ gelmeyüp, olmuş ise de, e/-‘afvu ‘inde kirāmi’n-nāsi maḳbūlun¹⁹³⁷.

[50]

[İ1 42b-43b; İ2 47b-48a; İ3 34b-35a; İ4 31a-31b; A 35a-35b; B 41b-42a; K 38b-39a; S 36b-37b]

¹⁹²² idāre-i: irāde-i A.

¹⁹²³ şahbā-yı: şabā-yı İ4, K; şabāḥ-ı A, S, B.

¹⁹²⁴ gözleri: gözi A, S.

¹⁹²⁵ u: – İ1, İ4, İ2, İ3, K.

¹⁹²⁶ keder ü: keder ü keder ü İ1.

¹⁹²⁷ taḥrīri: taḥrīr A.

¹⁹²⁸ ola da: olsa A.

¹⁹²⁹ maḥallesinde: maḥalle İ1.

¹⁹³⁰ cism-i: cism ü İ1, İ3; çeşm ü A.

¹⁹³¹ ‘Arab ‘Alī oğlı: ‘Arab oğlı ‘Alī A.

¹⁹³² henüz: – İ3.

¹⁹³³ de: – İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, S.

¹⁹³⁴ taḳrīren ve taḥrīren: taḳrīr ü taḥrīren A; taḥrīren ve taḳrīben İ3.

¹⁹³⁵ tābdārı: tābdārīleri İ4.

¹⁹³⁶ ḥāṭırıma: ḥāṭıra İ3.

¹⁹³⁷ العفو عند كرام الناس مقبول Değerli insanlara affetmek yakışıdır.

Çandıye Vâlisi Hazretlerinin Ket-ğudâ-yı ‘Âlilerine Resmo’dan Yazılan Çâ’imedit¹⁹³⁸

Miyâne-i aħbâb u¹⁹³⁹ ħullâna tefriķa Őalmaķ sipihr-i ğaddârîñ mu‘tâdı ve encümen-i¹⁹⁴⁰ cem‘iyyet-i yârânı ber-hem-zede-i hecme-i nâ-gehânî itmek muħtesib-i felek-i sitemkârîñ muķtezâ-yı nihâdı olduķça sũhte-i âteŐ-i iftirâķ ve na‘l-der-âteŐ-i¹⁹⁴¹ iŐtiyâķı olduğım sa‘âdetlü, mekremetlü ķarındaŐım, cânım sultânım, ağa-yı ‘âlî-Őânım¹⁹⁴² ħazretleri ârâyiŐ-i bezmgâh-ı sürür u âsâyiŐ ve pîrâyiŐ-i ķemen-Őuffe-i cevr ü ârâmiŐ olup Őa‘Őa‘a-ı kevkebi ‘izzetleri döst-kâm ve lem‘a-ı âftâb-ı sa‘âdetleri ķarîn-i devâm olmaķ da‘avâtı ber-dâŐte-i icâbet-ğâne-i Melik-i ‘allâm kılındığı siyâķda nümâyende-i muħliŐ-i müteħaŐŐıŐlarıdır¹⁹⁴³ ki bir müddetden berü ħükm-i muvâlât u i‘tilâf ile miyânede müstaħkem olan mebânî-i mümteni‘ ü’l-inhidâm-ı mihr ü muħabbet dūrî-i Őūrî-i ķend-rûze ile raħne-yâb ve destkârî-i mi‘mâr-ı Sinimmâr-ı fenn-i ihlâŐ ile pezîrâ-yı raŐânet olan esâs-ı muħâlü’l-indirâs-ı Őevķ ü meveddet¹⁹⁴⁴ bu‘d-ı mesâfe ile ħarâb olmayacağına vüŐũķ u i‘timâdımız¹⁹⁴⁵ nezd-i muħliŐide Őâbit ü muķarrer olmağla ğâhice tecdîd-i ķabâle-i muħabbet¹⁹⁴⁶ zımnında taħrîr-i muħâlîŐat-nâme¹⁹⁴⁷ iķtizâ itmez degil idi. Ancaķ bu cânibe vürüd idenler ile irsâl buyurulan selâm-ı ferħat-irtisâmları¹⁹⁴⁸ ki metâ‘-ı cân-bahâ-yı¹⁹⁴⁹ bâzâr-ı deründür, vâŐıl olduķça mâye-i sürür-ı câvid ve pîrâye-i Őevķ-i cedîd¹⁹⁵⁰ olmağın mektübdan bedel anlarla iķtifâ ve iŐbu ħulûŐ-nâme ile ğül-berg-i ğülistân-ı nezâket olan ħâĥır-ı ħâĥirleri istiķŐâ olundu. Bundan böyle cânib-i dil-dâdeleri endâhte-i zâviye-i teğâfül

¹⁹³⁸ Fermân-fermâ-yı eyâlet-i Çandıye Paşa ħazretlerinin Ket-ğudâlarına Resmo’dan irsâl olunan ķâ’imeniñ Şüretidir İ4; Çandıye PaŐasınıñ Ket-ğudâsına Resmo’dan irsâl olunan ihlâş-nâme Şüretidir İ2; Çandıye Vâlisi ħazretlerinin Ket-ğudâlarına Resmo’dan taħrîr ü irsâl olunan ihlâş-nâme Şüretidir A; Fermân-fermâ-yı eyâlet-i Çandıye Paşa ħazretlerinin Ket-ğudâsına Resmo’dan irsâl olunan ķâ’ime-i ihlâş-‘âlâmet Şüretidir S; Çandıye Vâlisi ħazretlerinin Ket-ğudâlarına Resmo’dan yazılmışdır İ3; Fermân-fermâ-yı eyâlet-i Çandıye Paşa ħazretlerinin Ket-ğudâ-yı ‘âlî-Őânlarına Resmo’dan irsâl olunan ķâ’ime-i ihlâş-‘âlâmet Şüretidir K; Fermân-fermâ-yı eyâlet-i Çandıye Paşa ħazretlerinin Ket-ğudâsına Resmo’dan gönderilen ķâ’ime-i ihlâş-‘âlâmet Şüretidir B.

¹⁹³⁹ u: – A, S, B.

¹⁹⁴⁰ encümen-i: encüm-i İ2.

¹⁹⁴¹ na‘l-der-âteş-i: na‘ldâr-ı A.

¹⁹⁴² mekremetlü ķarındaŐım cânım sultânım ağa-yı ‘âlî-Őânım: mekremetlü ķarındaŐım cânım sultânım ağa-yı ‘âlî-Şân İ4; sultânım ağa-yı ‘âlî-Şân A; – İ3; mekremetlü ķarındaŐım, sultânım B

¹⁹⁴³ müteħaŐŐıŐlarıdır: müteħaŐŐıŐları oldur İ3.

¹⁹⁴⁴ Őevķ ü meveddet: Őevķ ü muħabbet ü meveddet A; Őevķ ü muħabbet İ1.

¹⁹⁴⁵ vüŐũķ u i‘timâdımız: vüŐũķ u i‘timâdınız İ2, S; vüŐũķ u i‘timâdsız İ1, İ4, K; vuķuf tâm ve i‘timâdımız A.

¹⁹⁴⁶ muħabbet: meveddet A.

¹⁹⁴⁷ muħâlîŐat-nâme: muħâlîŐ-nâme S.

¹⁹⁴⁸ ferħat-irtisâmları: ferħat-ittisâmları İ3,

¹⁹⁴⁹ cân-bahâ-yı: cihân-bahâ-yı İ2; cânâ-yı S, B,

¹⁹⁵⁰ ve pîrâye-i Őevķ-i cedîd: – İ1,

buyurulmayup çekide-i kalem-i bedi' ü'r-rağamlarıyla mükāfāt-ı mā-fāt buyurulmağ me'müldür. Nākıl-ı nemika-ı vidād 'Attār-zāde Mollā Meħmed¹⁹⁵¹ muħlişiniiz ile bir kaç güncegiz Rustika'da¹⁹⁵² şoħbet ü ülfet olunup eṭvār u ħarekātı pesendide ve evzā' u sekenātı sencide olmağla muħabbetleri cāy-gir-i zāmīrimiz¹⁹⁵³ olmuşdur. Cenābıñıza müte'allik şāyed bir mürāca'atı olursa qarın-i müsā'ade buyurmaları maṭlūb-ı ħālişānemizdir¹⁹⁵⁴.

[51]

[İ1 45a-47b; İ2 48a-49b; İ3 36a-37b; İ4 31b-33a; A 35b-37a; B 42a-44b; K 39a-41a; S 37b-39a]

Def a Qandıye Vālisi Ket-ħudāsına Resmo'dan Yazılan Qā'ime-i Ciger-sūzdur¹⁹⁵⁵

Müddet-i medideden berü 'ilāve-i belā-yı ğurbet olan nā'ibe-i cān-āşūb-ı dıyğ-ı nefes, tecdid-i kabāle-i nevbet tazıyıkıyla pençe-¹⁹⁵⁶feşār-ı giribān-ı nefes-i bāz-pes iken bu eyyāmda delālet-i na-ħudā-yı luṭf-ı Ĥudā ile reside-i sāhil-i selāmet ve liman-ı dil-nişin-i Qandıye'ye sa'ādetle tarğ-ı lenger-i ikāmet buyurduklarınıñ nüvid-i dil-āviz-i tarab-engizi bā'ış-i ħiffet-i girān-bārī-i cān-ı nā-tüvānım olan sa'ādetlü, mekremetlü sulṭānım ħāzretleri¹⁹⁵⁷ peyveste dūş-ber-dūş-ı 'arūs-ı murād ve¹⁹⁵⁸ hemvāre hem-āğūş-ı¹⁹⁵⁹ dūşize-i devlet-i Ĥudā-dād olup 'alem-i zer-mancuğ-ı sulṭān-ı ħāverī gāh pūşt-i kūh-ı pūr-şükūh-ı şarkdan irā'et-i ṭalī'atü'l-ceyş-i şu'ā'¹⁹⁶⁰ ile ber-hem-zen-i hengāme-i sipāh-ı¹⁹⁶¹ Ĥabeş ve gāh kenāre-i sevād-ı a'zam-ı mağribde naşb-ı bārgāh-ı nilüferī-tüb-ı zer-küb idüp dest-bürd-i sürğ-rüy-i¹⁹⁶² ħiddet

¹⁹⁵¹ 'Attār-zāde Mollā Meħmed: – B,

¹⁹⁵² Rustika'da: – B,

¹⁹⁵³ zāmīrimiz: zāmīrim B,

¹⁹⁵⁴ buyurmaları maṭlūb-ı ħālişānemizdir: buyurulmağ mercüdür İ1, İ3; buyurulmaları maṭlūb-ı ħālişānemizdir S; buyurulmağ maṭlūb-ı ħālişānemizdir B,

¹⁹⁵⁵ Qandıye Vālisi ħāzretleriniñ Ket-ħudā-yı 'ālī-şānlarına Resmo'dan yazılan qā'ime İ1; Def a Qandıye Vālisi vezir-i Aristo-tedbir Paşa ħāzretleriniñ Ket-ħudāları tarafına Resmo'dan yazılan qā'imeniñ şüretidir İ4; Qandıye Vālisi Ket-ħudāsına Resmo'dan irsāl olunan qā'ime-i ciger-sūzdur İ2; Def a Qandıye Vālisi Ket-ħudāsına Resmo'dan yazılan qā'ime şüretidir A; Qandıye Vālisi ħāzretleriniñ Ket-ħudālarına Resmo'dan yazılmışdır İ3; Def a Qandıye Vālisi vezir-i Aristo-tedbir Paşa ħāzretleriniñ Ket-ħudā-yı zī-şānlarına Resmo'dan irsāl olunan qā'ime-i ciger-sūz şüretidir K.

¹⁹⁵⁶ pençe-i: nice İ1.

¹⁹⁵⁷ sa'ādetlü, mekremetlü sulṭānım ħāzretleri: sulṭānım ħāzretleri A; sa'ādetlü ħāzretleriniñ İ3; sa'ādetlü, mekremetlü sulṭānım ħāzretlerini B.

¹⁹⁵⁸ ve: – İ4.

¹⁹⁵⁹ hem-āğūş-ı: āğūş-ı B.

¹⁹⁶⁰ şu'ā': şu'ā' İ2.

¹⁹⁶¹ sipāh-ı: siyāh-ı İ2, İ4, A, B.

¹⁹⁶² sürğ-rüy-i: ser-fürüy-i İ3.

ü¹⁹⁶³ zühür ile miyâne-i ihtilâf-ı tabâyi‘-i nūr u sāyeden biḥ-efken-i ‘arizā-ı keş-ā-keş¹⁹⁶⁴ oldukça livā-yı feyz-iltivā-yı ‘izz ü iqbālleri bālā-yı bām-ı¹⁹⁶⁵ nevbet-ḥāne-i iclâlde nümüdār-ı ‘amūd-ı şubḥ-ı ‘ālem-gîr ve şa‘şa‘a-ı¹⁹⁶⁶ şu‘le-i re‘y-i ‘ālem-ārāları ki irā‘et-i ṭarīqa-ı tedbîr-i umūrda şu‘le-i idrāk-ı cevher-i¹⁹⁶⁷ fa‘āle irāş-ı gezend-i ḥiregî ve selîka-ı tesviye-i mehāmm u muşālihde āyîne-i zamîr-i rüşen-zāya işāl-i¹⁹⁶⁸ zengār-ı tîregî ider, mānend-i Cemşid-i zerrîn-serîr-i ḥurşid cihān-ārā vu cihān-tesḥîr olmaḡ da‘avātı ma‘rûz-ı icābetkede-i Melik-i ḡadîr kılındığı siyāḡda nümûde-i muḥliş-i nîk-endîşleridir¹⁹⁶⁹ ki ‘arûs-ı dāmād-küş-i¹⁹⁷⁰ ḥāne-ber-endāz-ı rûzgārîñ¹⁹⁷¹ şîve-i nā-der-ber-ā-ber-i şekîb-fersāsından ḥişsemize işābet iden ḡadeng-i nigāh-ı ḡazab-āmîz-i tegāfûl ile şükûfezār-ı vaṭan-ı me‘lûfda gül-ruḡān-ı güşādecebîn-i iḡvān ile der-miyān olan mu‘ānaḡa-ı ülfet sengistān-ı āteş-ḡîz-i diyār-ı ḡurbetde tünd-bād-ı dey-māh-ı miḡnet¹⁹⁷² ü endûh ile demîde ve nûk-ı ser-tîz-i neşter-sitîzi nāf-ı ḡazāl-i¹⁹⁷³ āsmāna¹⁹⁷⁴ resîde olan muḡaylān-ı ḡûn-efşān gibi ḡār-ṭıynet¹⁹⁷⁵ ü mār-sîret āşnālariñ¹⁹⁷⁶ hem-bezmî-i şoḡbetlerine müteḡavvil olmaḡ¹⁹⁷⁷ belāsını, **beyt**

Ne sendendir ne bendendir ne çarḡ-ı ḡineverdendir
Baña bu derd-i ser hep neşve-i cām-ı ḡaderdendir¹⁹⁷⁸

neş‘esiyle zarûrî müteḡammil ve tecerru‘-ı zehr-ābe-i firāḡ-ı evlad u ‘ıyāl ile maḡāk-ı ḡasret ü¹⁹⁷⁹ inḡılābda, **beyt**

Dār-ı ḡurbetde ḡarîb añdıḡı demde vaṭanı
Dil çeker¹⁹⁸⁰ cānları cānlar teni ten pîreheni¹⁹⁸¹

¹⁹⁶³ ü: – B.

¹⁹⁶⁴ keş-ā-keş: güşāyiş İ1, İ3.

¹⁹⁶⁵ bām-ı: nām-ı B.

¹⁹⁶⁶ şa‘şa‘a-ı: şa‘şa-ı İ1.

¹⁹⁶⁷ cevher-i: cevāhir-i B.

¹⁹⁶⁸ işāl-i: işāle İ1.

¹⁹⁶⁹ nîk-endîşleridir: yek-endîşleridirİ3.

¹⁹⁷⁰ dāmād-küş-i: dāmād-ı A.

¹⁹⁷¹ rûzgārîñ: rûzgārın İ1, İ2, İ3, İ4, K.

¹⁹⁷² miḡnet: – İ3.

¹⁹⁷³ nāf-ı ḡazāl-i: ناق غرابی A.

¹⁹⁷⁴ āsmāna: āsmān A.

¹⁹⁷⁵ ḡār-ṭıynet: ḡāṭır ṭıynet A.

¹⁹⁷⁶ āşnālariñ: āşnālariñ İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

¹⁹⁷⁷ olmaḡ: olmaḡla A.

¹⁹⁷⁸ Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün.

¹⁹⁷⁹ ü: – İ3.

zemzemesiyle ser-geşte vü pā-der-gil¹⁹⁸² ya^c nī şem^c-i bālīn-i bīmar-şıfat gūşe-i tenhāyī vü ħumūlda şeb-tā-be-şabāh kendi āteşimle sūzān ve kebāb-ı ser-āteşveş dem-be-dem kendi sūziş ü inqılāb u şu^c le-i āh-ı¹⁹⁸³ ser-keşimle fūrūzān iken güftārı¹⁹⁸⁴ nemekīn, derūnı¹⁹⁸⁵ kīn-āgīn¹⁹⁸⁶, zāhiri¹⁹⁸⁷ yek-reng, bātını mecmū^c-a-ı Erjeng bir ālāy eşhāş-ı ħad-nā-şināsīñ¹⁹⁸⁸ āteş-endāz-ı¹⁹⁸⁹ ħırmen-i şabr u qarār olan eṭvār-ı nā-hemvārları daḡı dūş-ı cāna ser-i bār-ı ħaml-ı şaķīl-i ġam-ı ġurbet ve bülbül-i bāl-rīḡte-i dil-i nālāna dest-māye-i naġme-sencī-i maķām-ı ħayret olup sitīzekārī-i sipihr-i kīne-cūya¹⁹⁹⁰ nigāh-ı teveccūh ü ħimāyeti sedd-i üstüvār ve dil-āzārī-i baḡt-ı āšnā-rūy-ı bīgāne-ħūya ħişār-ı luṭf u ^cināyeti cāy-ı qarār mülāħaza olunan ħazerātīñ ise şikestegī-i kilīd-i gencīne-i merḡamet ve ġüstegī-i ħalka-ı silsile-i himmetleri reg ü¹⁹⁹¹ rīşe-i cism-i nizārı¹⁹⁹² çeng-i¹⁹⁹³ dil-ħırāş-ı infi^c āl ile tār-ı¹⁹⁹⁴ ergānūn-ı ħayret ve şandūķa-ı sīne-i figārı đarb-ı bī-uşūl-ı mızrāb-ı melāl ile¹⁹⁹⁵ nümūdār-ı¹⁹⁹⁶ şikeste-kāse-i kārūn-ı ħasret idüp ne tünd-bād-ı¹⁹⁹⁷ rüzġār-ı firāk ile şīrāze-i mecmū^c-a-ı bīḡ-ı¹⁹⁹⁸ eczā-yı ħavāssa taṭarruķ iden teferruķ u perīşānī enāmīl-i dest-i şu^c ūrda āşār-ı iķtidār-ġirāyī buraķdı ki kendimi dūşirüp kāviş-i tişe-i endīşe ile kār-ı ṭabī^c atdan sezāvār-ı¹⁹⁹⁹ ġuşvāre-i ^carūs-ı kabūl bir nice gevher-i şāhvār istiḡrācı ile meccālīs-i ħazerāt-ı evliyā-yı²⁰⁰⁰ nī^c mete ihdā-yı dest-avīz-i manzūm u menşūr idebileydīm ve ne đarbet-ı²⁰⁰¹ deste-çüb-ı²⁰⁰² āhen-dest-i ^cillet ile pāy-best-i kaşr-ı çār-sütūn-ı vüçüda ta^c alluķ iden raḡne-i vīrānı pāy-ı ħ^vābīde-i ābiledārımda kuvvet-i

¹⁹⁸⁰ çeker: geçer İ1, K.

¹⁹⁸¹ Feilātūn(Fâilâtūn)/Feilâtūn/Feilâtūn/Feilūn

¹⁹⁸² pā-der-gil: mā-der-gil İ1.

¹⁹⁸³ āh-ı: – İ3.

¹⁹⁸⁴ güftārı: güftār İ4, B.

¹⁹⁸⁵ derūnı: روکی İ3.

¹⁹⁸⁶ kīn-āgīn: āgīn A.

¹⁹⁸⁷ zāhiri: zāhir İ1.

¹⁹⁸⁸ ħad-nā-şināsīñ: ħad-nā-şinās B.

¹⁹⁸⁹ āteş-endāz-ı: endāz-ı B.

¹⁹⁹⁰ kīne-cūya: kīne-cūyına B.

¹⁹⁹¹ ü: – İ2.

¹⁹⁹² cism-i nizārı: çeşm-i zārı A.

¹⁹⁹³ çeng-i: ceng-i İ1.

¹⁹⁹⁴ tār-ı: nār-ı İ1.

¹⁹⁹⁵ melāl ile: me^cāl ile İ1, İ3.

¹⁹⁹⁶ nümūdār-ı: – A.

¹⁹⁹⁷ tünd-bād-ı: tünd İ4, İ2, A, S, K, B.

¹⁹⁹⁸ bīḡ-ı: hīç A.

¹⁹⁹⁹ sezāvār-ı: سواوار A.

²⁰⁰⁰ ħazerāt-ı evliyā-yı: evliyā İ1; evliyā-yı İ2.

²⁰⁰¹ đarbet-ı: đarb-ı İ4.

²⁰⁰² deste-çüb-ı: çüb-ı İ3.

reftār-ı rāh-peymāyī koydı ki şahīfe-i za‘ferān-gūn-ı rūy-ı niyāza midād-ı la‘līn-
sirişk-i ḥasret ve ḥāme-i mūyīn-i müjgān-ı ḥayret ile dem-ā-dem keşīde-i silk-i raqam
kılınup sipihr-i ḥamāme-i renk-perīde ile iṭare-i hevā-yı bī-hūşī olunan nāme-i²⁰⁰³
ḥūnīn-ta‘bīr ü²⁰⁰⁴ āteşīn-te‘şīri bi‘z-zāt kendim varup ḥuddām-ı kirām-ı sūdde-i²⁰⁰⁵
sipihr-²⁰⁰⁶iltiyāma ‘arz kılaydım. **Beit**

Mā āzmūdeīm der-īn şeh̄r baht-ı ḥ^viş
Bīrūn keşīd bāyed ez-īn varṭa raht-ı ḥ^viş²⁰⁰⁷

ḥükmi tamām-ı ḥasb-ı²⁰⁰⁸ ḥalimize münāsib tedbīr-i dil-pezīr idi lākin çī sūd ki²⁰⁰⁹
‘inān-ı rehvar-ı²⁰¹⁰ iḥtiyār meḥār-keş-i ḳavāfil-i mevcūdātīñ ḳabza-ı ḳudretinde, **beit**

Rište ender gerdenem efkende dūst
Mī-keşed her cā ki ḥātīr-ḥ^vāh-ı ü‘st²⁰¹¹

minvāline pīçide olup, ḥuşūşan ḥükmi-i ḳazā-nefāz-ı şeh̄n-şāh-ı rub‘-ı meskūn
me‘mūr oldığımız maṭmūre-i belāda pāy-der-dāmen-i vaḳfe-i inzivā olmaḳ üzere²⁰¹²
ayaḡımı beste-i ‘ıḳāl-i dāverī ve rāh-ı amed-şoda²⁰¹³ sedd-i dīvār-ı İskenderī itmekle
şeb ü²⁰¹⁴ rüz eşk-i germ ü nāle-i serd ile gūte-ḥ^vār-ı ḥūn u ḥāk ve tār-ı ibrişīm-i āh-ı
derd-perverd²⁰¹⁵ ile baḥye-zen-i sīne-i şad-çāk ve tezeli-efken-i tībāḳ-ı²⁰¹⁶ nūh-
revāḳ-ı eflāk olmadayuz. Āh illā ṭabl u ‘alemi merhūn-ı dükkān-ı ḳaşşāb u nānvā²⁰¹⁷

²⁰⁰³ nāme-i: ḥāme-i A.

²⁰⁰⁴ ü: – İ1, İ2, İ3, İ4, K.

²⁰⁰⁵ sūdde-i: – İ3.

²⁰⁰⁶ sipihr-i: sipihre A.

²⁰⁰⁷ Bu şehirde şansımızı denedik. Artık bu tehlikeli yerden (göçerek) evimizi barkımızı başka yere taşımalıyız. (Hâfiz)

ما آزموده ایم درین شهر بخت خویش
بیرون کشید باید ازین ورطه رخت خویش
Mef’ûlü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün

²⁰⁰⁸ ḥasb-ı: – İ2, A, S, K, B.

²⁰⁰⁹ ki: – B.

²⁰¹⁰ rehvar-ı: rāhvār-ı İ3.

²⁰¹¹ Dost boynuma bir ip atmış, istediği yere çekmektedir.

رشته اندر گردنم افکنده دوست
میکشد هر جا که خاطر خواه اوست
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

²⁰¹² üzere: – İ2.

²⁰¹³ amed-şoda: amed-şod B.

²⁰¹⁴ ü: – B.

²⁰¹⁵ derd-perverd: derd-i pür-derd İ1; پرود İ3.

²⁰¹⁶ tībāḳ-ı: tāk-ı İ3.

²⁰¹⁷ nānvā: nānvān A.

beylerbeyi nāmına bir süri tehī-kīse bürehne-pā paşalarıñ evzā^c-ı şütür-ħuce-i²⁰¹⁸ ħātır-āzārları ki her biriniñ ‘ünvān-ı berāt-ı i‘tibārı mefhūm-ı kem-ħarc-ı bālā-nişindir, zīr-destān-ı ‘aceze-i cān u dile ne kadar taħmīl-i bār-ı girān tasalluṭ u istilā ve ne meretebe izhār-ı mükābere-i nā-ber-cā ile da^c vā-yı i‘tilā itdikleriniñ ta‘birine²⁰¹⁹ tercümān-ı²⁰²⁰ kalem-i nādire-perdāz kadir olamayup āvāze-i ‘ālem-gīri²⁰²¹ resīde-i sāmī^c-a-ı ‘aliyye olmuşdur ihtimāliyle taħrīr ü tafşilinden vaḳāyi^c-nūvis-i kalem²⁰²² ve müverriḥ-i yerā^c aya ruḥşat-ı zabt-ı ḥavādiş virilmedi²⁰²³. Sa^c ādetlü²⁰²⁴, ‘ināyetlü²⁰²⁵ sulṭānım debīr-i kalem tebrīk-i ḳudūm-ı meymenet-mevsūmlarına²⁰²⁶ müte^c allıḳ bir iki ‘ibāret-i şāyeste cüst-cūsunda iken cānib-i āteş-ḥāne-i derūndan iltihāb iden şerāre-i idrāk-sūz ol semend-i ḥoş-licāmıñ ‘inānını²⁰²⁷ baḳ ne semte taḥvīl itmiş. Perīşānī-i siyāḳ-ı kelām-ı ‘adīmü’l-intizāmımız meretebe-i perīşānī-i esbāb-ı şu^c urımızı mübeyyin olur. Devletlü, ‘ināyetlü²⁰²⁸ efendimiziñ vaşf-ı zāt-ı firīşte-şiyemlerinde bir ḳaşıde-i tavīlü’z-zeyl inşādına şāgird-i²⁰²⁹ nev-sebḳ-i ṭabī^c at nām-zed ü ta^c yīn olunup henüz maḳṭa^c ı bürīde-i mıkrāz-ı endīşe olmamaḡla üç dört gün içinde tekmīl ve ṭaraf-ı sa^c ādetiñizden ‘arṣ buyurulmaḳ niyāzıyla irsāl olunmaḳ üzere şimdilik sāde bir²⁰³⁰ ‘ubūdiyet-nāme ile taşdı^c-i ser-i devletlerine ictirā olundu. Bundan böyle bu laḡzīde-pāy-ı mezlaḳa-ı miḥnet ü²⁰³¹ ḡurbet ḡalṭīde-i maṭmüre-i kürbet olduḡça ḡāh u bī-ḡāh nevāziş-nāmeleriyle ḥarābezār-ı dil-i meksūrum²⁰³² ma^c mūr u mesrūr ve ḥaḳḳımızda taḥşīl-i teveccūh ve ‘ināyet-i veliyyü’n-ni^c amīleri²⁰³³ birle şikest-i mīnā-yı cān-ı rencūrum²⁰³⁴ mecbūr buyurulmaḳ mercūdur²⁰³⁵.

²⁰¹⁸ şütür-ħuce-i: [gürbe-i] İ1.

²⁰¹⁹ ta^c birine: ta^c bīr İ3.

²⁰²⁰ tercümān-ı: رحمان/رحمان A.

²⁰²¹ ‘ālem-gīri: ‘ālem-gīr İ4, A

²⁰²² vaḳāyi^c-nūvis-i kalem: vaḳāyi^c-i kalem nūvis-i İ4.

²⁰²³ virilmedi: virildi İ1.

²⁰²⁴ sa^c ādetlü: – İ4, İ2, A, S, K, B.

²⁰²⁵ ‘ināyetlü: – İ1, İ3.

²⁰²⁶ meymenet-mevsūmlarına: meymenet-lüzūmlarına İ3.

²⁰²⁷ ‘inānını: – B.

²⁰²⁸ ‘ināyetlü: A.

²⁰²⁹ şāgird-i: – A, İ3.

²⁰³⁰ bir: – İ4.

²⁰³¹ ü: – İ1, S, İ3, K, B.

²⁰³² meksūrum: meksūr İ4.

²⁰³³ veliyyü’n-ni^c amīleri: veliyyü’n-ni^c amī İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

²⁰³⁴ rencūrum: rencūr İ4.

²⁰³⁵ buyurulmaḳ mercūdur: buyurulmaḳ bābında A.

[52]

[İ1 43b-45a; İ2 50a-51a; İ3 35a-36a; İ4 33a-34b; A 37a-38b; B 44b-46a; K 41a-42b; S 39a-40b]

**Çandıye Vālisi Çoca Nu‘mān Paşa Merhūmuñ Ket-ħudāsına Resmo Beylerbeyi
İsmā‘il Paşa'dan Şikāyet-güne Resmo'dan Yazılan Kā'ime Şüretidir²⁰³⁶**

Dīvān-ħāne-i çār-sütün-ı ‘ālem-i imkānda raqam-zede-i çire-destān-ı Eflātūn-dāstān olan umūr-ı müteħālifetü'z-zuhūr-ı ħavādişin ser-rişte-i vuķū'ı dāru'l-ħüķm-i²⁰³⁷ ‘ilm-i ezeli-i İlāhīde²⁰³⁸ tensik-i aħkām-ı każā vu ķader ve tefrik-i miyāne-i vaķāyi' i²⁰³⁹ ħayr u şer iden münş-i memālik-i kaķ u nūn ve mübdi' -i ķārgāh-ı bürüz u²⁰⁴⁰ kümünüñ nūk-ı ķalem-i irāde-i külliyesine bāz-beste²⁰⁴¹ vü merbūţ ya' nī bu ķār-ħāne-i ķöhne-esās-ı serī' ü'l-indirāsda tenhā-nişinān-ı²⁰⁴² mesned-i ħod-rāyi ve çehre-perdāzān-ı nigāristān-ı ħod-ārāyi olan sāde-dilānıñ simsār-ı²⁰⁴³ ħile-bāz-ı iħtiyār-ı cüz'isi kitābe-i vaħdet-serāy-ı ‘adimü'l-cihāt-ı celālde *fe-elķā ‘aşāhu fe-izā hiye su' bānum mubīn*²⁰⁴⁴ kātibiniñ izħār-ı yed-i beyzā-yı²⁰⁴⁵ ķudretine nisbetle müzahrefāt-ı siħr-i Sāmiri tahtında meşbūt u mażbūt olduķca cevāhir-i kelām-ı Pervīn²⁰⁴⁶-intizāmı a' rāz u²⁰⁴⁷ aġrāzdan²⁰⁴⁸ sāde ve ābgīne-i sine-i bī-kīnesi sāde-rüyān-ı şevāhidü'l-üns gibi pās-giri-i ‘ārıza-ı iġbirārdan āzāde olan ma'rifetlü,

²⁰³⁶ Ħanya Vālisi Çoca Nu‘mān Paşa merhūmuñ Ket-ħudālarına Resmo'dan yazılan kā'ime İ1; Çandıye vālisi Ket-ħudāsına Resmo Beylerbeyi Paşadan şikāyet-günā yazılan kā'ime şüretidir İ2; Çandıye Vālisi Nu‘mān Paşa merhūmuñ Ket-ħudāsına Resmo Beylerbeyi İsmā‘il Paşa'dan şikāyet-güne yazılan kā'ime A; Çandıye Vālisi Nu‘mān Paşa merhūmuñ Ket-ħudāsına Resmo Beylerbeyi İsmā‘il Paşa'dan şikāyet-güne Resmo'dan yazılan kā'ime şüretidir S; Ħanya Vālisi Çoca Nu‘mān Paşa Ket-ħudālarına Resmo'dan yazılmışdır İ3; Çandıye Vālisi Çoca Nu‘mān Paşa merhūmuñ Ket-ħudāsına Resmo Beylerbeyisi İsmā‘il Paşa'dan şikāyet-güne Resmo'dan yazılan kā'ime şüretidir K; Çandıye Vālisi Nu‘mān Paşa'nın Ket-ħudāsına Resmo Beylerbeyi İsmā‘il Paşa'dan şikāyet-güne Resmo'dan yazılan kā'ime şüretidir B.

²⁰³⁷ dāru'l-ħüķm-i: – İ4.

²⁰³⁸ ‘ilm-i ezeli-i İlāhīde: ‘ālem-i mişālde İ1, İ3, İ4, K; ‘ilm-i ezeli-i B.

²⁰³⁹ vaķāyi' -i: – İ3.

²⁰⁴⁰ u: – A.

²⁰⁴¹ bāzbeste: bāz u beste İ3.

²⁰⁴² tenhā-nişinān-ı: nişinān-ı İ4.

²⁰⁴³ simsār-ı: müsāmere-i İ1, [K], İ3.

²⁰⁴⁴ فالتى عصاه فاذا هي ثعبان مبین Bunun üzerine Mūsā, esasını yere attı. Bir de ne görsünler, apaçık bir ejderha. A'raf, 7/107.

²⁰⁴⁵ yed-i beyzā-yı: beyzā-yı yed-i B.

²⁰⁴⁶ pervīn: perverin İ1.

²⁰⁴⁷ u: – İ2.

²⁰⁴⁸ aġrāzdan: a' rāzdan A, B.

sa'ādetlü²⁰⁴⁹ sulṭānım²⁰⁵⁰ ḥazretlerine ihdā-yı emti' a-ı bedi' ü'n-nesc-i fuḫarāt-ı
 şāirāne ve ifā-yı merāsım ü²⁰⁵¹ 'ādāt-ı münşiyāne vü sâḥirāneye²⁰⁵² pejmürdegî-i
 ḳalem-i şikeste-zebân-ı ḥâtırdan mâ- 'adâ teḳzâ-yı muzâyâḳa-ı vaḳt u zamân dahı
 mûmāna' at göstermegın zarûrî, **beyt**

Tenet be-nâz-ı ṭabîbân niyâzmend me-bād

Vücüd-ı nâzuket âzürde-i gezend me-bād²⁰⁵³

du' â-yı icâbet-peymâsı ta' lîḳ-i bâl-i mürġ-i²⁰⁵⁴ isticâbet ḳılındıġı siyâḳda 'arza-dâşt-ı
 muḥliş-i şadîḳleridir²⁰⁵⁵ ki bundan aḳdem gerek sa'ādetlü Mührdâr Aġa'mız²⁰⁵⁶
 tarafından ve²⁰⁵⁷ gerek sulṭānım tarafından vârid olan resâ' il-i bî-mānend-i Vaşşâf-
 pesendiñ cevâhir-i²⁰⁵⁸ 'âlem-bahâ-yı ma'ânî-i rengîni naẓar-bâz-ı şaḥş-ı
 müteḥayyileyi ser-endâḫte-i püşt ü²⁰⁵⁹ pây-ı zîr-destî ve zevâhir-nâz-ı bûy-ı aġşân-
 ı²⁰⁶⁰ suṭûr-ı dil-nişîni gül-çîn-i çâpük-dest-i 'aḳl u hûşı²⁰⁶¹ ḥayre-mest-i teh-i²⁰⁶²
 cür' â-ı pestî-i²⁰⁶³ hestî itmekle cevâb-nâmeleri bî-iḫtiyâr te'ḥîr ve ber-mışdâḳ-ı **beyt**

Der-soḥen²⁰⁶⁴ goften ḥaṭâ-yı²⁰⁶⁵ câhilân peydâ şeved

Tîr-i kec çün ez-kemân bîrûn reved²⁰⁶⁶ rûsvâ şeved²⁰⁶⁷

²⁰⁴⁹ ma' rifetlü sa'ādetlü: sa'ādetlü ma' rifetlü İ1, İ2, S, K, B; sa'ādetlü A.

²⁰⁵⁰ sulṭānım: – İ3.

²⁰⁵¹ ü: – İ2, B.

²⁰⁵² sâḥirāneye: sâḥirāne İ4.

²⁰⁵³ Bedenin tabiplerin nazına muhtaç olmasın; nazik vücudun hastalıktan incinmesin. (Hâfız)

تنت بنار طیبیان نیاز مند مباد

وجود نازکت آزرده گزند مباد

Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün

²⁰⁵⁴ mürġ-i: mürġi A.

²⁰⁵⁵ şadîḳleridir: şadîḳlerid* İ1.

²⁰⁵⁶ aġamız: aġa A.

²⁰⁵⁷ ve: – İ1, İ2, İ3, İ4, K.

²⁰⁵⁸ cevâhir-i: cevher-i A.

²⁰⁵⁹ ü: – İ1, İ2, İ4, K.

²⁰⁶⁰ aġşân-ı: a'şân-ı A.

²⁰⁶¹ hûşı: ḥoşı İ2.

²⁰⁶² teh-i: – İ1.

²⁰⁶³ pestî-i: pestî vü A.

²⁰⁶⁴ der-soḥen: ez-soḥen İ1, İ2, İ3, İ4, K.

²⁰⁶⁵ ḥaṭâ-yı: 'ayâr-ı İ1, İ2, İ3, İ4; [ḥaṭâ-yı] K.

²⁰⁶⁶ reved: şeved İ1, İ2, İ3, İ4, A, B, S; [reved] K.

²⁰⁶⁷ Cahillerin hatası konuşurken ortaya çıkar. Eğri ok yaydan çıktığında rûsva olur. (Sâib-i Tebrizî)

در سخن گفتن خطای جاهلان پیدا شود

تیر کج چون از کمان بیرون رود رسوا شود

Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

beyt

Ḥod-nümāyī perde ber-mī-dāred ez-bālā-yı²⁰⁶⁸ cehl

Nīst ‘aybī der-niṣesten cāme-i kūtāh-rā^{2069 2070}

eger-çi²⁰⁷¹ mülāḥaza-ı hıfz-ı neng ile irtikāb-ı cünḥa-ı taḫşir olunmuş idi, lākin bā-vücūd-ı ‘adem-i iktidār i‘ māl-i ‘amele-i endīşe idüp yine ūşeste vü²⁰⁷² beste bir nice gül-deste-i nev-reste-i ḥadīka-ı ṭabī‘atı şükūfedān-ı bezm-i ‘ālilerine irsāle ‘azīmet kılınmışdı²⁰⁷³. Fe-ammā, **beyt**

Hemīn nüvişte be-levḥ-i mezār-ı²⁰⁷⁴ pervāne

Ki āteşī ki me-rā sūht ḥıṣ-rā hem sūht²⁰⁷⁵

medlūlinden gāfil ve²⁰⁷⁶ **beyt**²⁰⁷⁷

Berḫ mī-bāred ü āteş zi-zebān-ı şā‘ir

Her ki bā-mār²⁰⁷⁸ be-sitized be-ecele be-sitized^{2079 2080}

²⁰⁶⁸ bālā-yı: belā-yı A, B, [S].

²⁰⁶⁹ İ1, İ2, İ3, İ4 nushalarında eksik; K, S nushalarında ise der-kenar kayıdır.

²⁰⁷⁰ Gösteriş cehaletin üzerindeki perdeyi kaldırır. Otururken kısa elbisenin aybı görülmez. (Sâib-i Tebrizî)

خود نمایی پرده بر می دارد از بالای جهل
نیست عیبی در نشستن جامه کوتاها
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

²⁰⁷¹ eger-çi: kûçe-i A; ger-çi B.

²⁰⁷² vü: -İ1, İ2, İ3, İ4, A, K, S.

²⁰⁷³ kılınmışdı: kılınmıştır B.

²⁰⁷⁴ mezār-ı: مرآز A, S; me-rā ez B.

²⁰⁷⁵ Pervanenin mezar taşında şöyle yazılı: beni yakan ateş kendisini de yaktı. (Urfî-i Şîrâzî)

همین نوشته بلوح مزار پروانه
که آتشی که مرا سوخت خویش را هم سوخت
Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün(Fa'lün)

Beytin orijinali:

به لوح مشهد پروانه این رقم دیدم
که آتشی که مرا سوخت خویش را هم سوخت

²⁰⁷⁶ ve: - A, S, B.

²⁰⁷⁷ beyt: - İ4.

²⁰⁷⁸ bā-mār: bā-mā İ1, İ2, İ3, A, S, K, B.

²⁰⁷⁹ be-ecele be-sitized: - A.

²⁰⁸⁰ Şairin dilinden yıldırımlar yağar, ateş püskürür. Yılanla oynayan eccelle oynar.

برق می بارد و آتش ز زبان شاعر
هر که با مار بستیزد با جل بستیزد
Feilâtün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün(Fa'lün)

nā'ibesinden bî-haber sa'âdetlü İsmâ' il Paşa birâderimiz hazretleriniñ vürüdlarınıñ üçüncü dördüncü gününden şoñra bî-vuķū' -ı sebep-i zāhir etvār-ı ğarībe-i hātır-āzārı müddet-i ğurbetimde ber ü zīrden ve hiç beylerbeyinden²⁰⁸¹ görülmemişdir ve²⁰⁸² ne zevāyā-yı hazā'in-i ṭabī' atda bir gevher-i erzende²⁰⁸³ koydı ki²⁰⁸⁴ keşide-i silk-i suṭūr kıılınup ihdā-yı qadr-şināsān-ı aḥbāb kıılma ve ne enāmīl-i dest-i şu'urda kudret-i hareket²⁰⁸⁵ burakdı ki vāsīta-ı ra'şe-i²⁰⁸⁶ ḥayret ile yazılacak bir nice ḥarfiñ lafzı añlanup ma' nāsı biline. **Beyt**

Mā zi-yārān çeşm-yārī dāştīm

Ḥod ğalaṭ būd ān-çi mā pendāştīm²⁰⁸⁷

Paşa-yı²⁰⁸⁸ mūmā ileyhiñ kudūmı bu ber-hem-zede-i belā-yı ğurbete²⁰⁸⁹ sebep-i izmiḥlāl-i melāl ü ekdār ve iḥtilāṭ u imtizācı bu bādiye-i vaḥşetde²⁰⁹⁰ münсі-i evzā' -ı rüzġār olur²⁰⁹¹ mülāḥaza olunurdu. Bu ise metā' -ı bāzār-ı herze-gūyān olan bir nice elfāz-ı nā-çesbāne ki mübāyenet-i miyāne-i lafz u ma' nāsı nümūdār-ı miyāne-i zemīn ü āsmāndır, ilbās-ı kisve-i feşāḥat idüp²⁰⁹² dārü'l-emāre-i belāġatda mīr-i kelāmım²⁰⁹³, diyerek ḥaḳkıımızda kelimāt-ı nā-hemvār-ı sāmi' ā-güdāza āġāz ve meclis-ārālīḳ şu' belerin kānūn-ı bülend-āvāz-ı faşl u mezemmetimize²⁰⁹⁴ dem-sāz iderek ḥāric-i ḥudūd-ı ādāb²⁰⁹⁵ ğüftārını yine kendünüñ dōstluḳ şüretinde görinen düşmenleri gelüp ḥaber virdikçe kemter şerāresi ḥānmān-ı sāmān-ı yārānı sūḥte-i lehīb-i²⁰⁹⁶ belā idecek āteş-i kānūn-ı derūn 'alev-ḥīz ü şu' le-engīz olup siḥām-ı dil-düz-ı şā' iḳa-peykān-ı şā' irāneye ṭable-i pōstīn-i ser-ā-pāy-ı vücūdı nişāne²⁰⁹⁷ ve

²⁰⁸¹ beylerbeyinden: beylerbeyiden İ1, İ2, A, S, K, B.

²⁰⁸² ve: – İ1, İ2, A, S, İ3, K, B.

²⁰⁸³ gevher-i erzende: gevāhir üzerinde A; gevāhir-i erzende S, B.

²⁰⁸⁴ ki: – İ2, A, S, K.

²⁰⁸⁵ hareket: – İ3.

²⁰⁸⁶ ra'şe-i: raġşe-i A.

²⁰⁸⁷ Dostlarımızdan yardım umuyorduk, umduğumuz şey yanlış çıktı. (Hāfız)

ما ز ياران چشم يارى داشتيم
خود غلط بود آنچه ما پنداشتيم
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

²⁰⁸⁸ paşa-yı: paşa K.

²⁰⁸⁹ ğurbete: ğarībe İ1.

²⁰⁹⁰ bu bādiye-i vaḥşetde: – A.

²⁰⁹¹ olur: – İ1.

²⁰⁹² idüp: – İ3.

²⁰⁹³ kelāmım: kelām A.

²⁰⁹⁴ mezemmetimize: mezemmetimizde A, B.

²⁰⁹⁵ ādāb: edeb İ4, İ2, A, S, İ3, K, B.

²⁰⁹⁶ lehīb-i: mehīb-i İ4.

²⁰⁹⁷ nişāne: nüşābe A.

darb-ı bî-uşûl-i yek-müşte-i²⁰⁹⁸ nâzikâne ile binâ-yı vaq^c u tekebbûri vîrâne olunmağa tehiyye-i²⁰⁹⁹ esbâb-ı huşûnet-i beşeriyye olunurdu. Lâkin vâlid-i mâcid-i büzürgvârî devletlü, ‘inâyetlü²¹⁰⁰ efendimiziñ bu bendelerine kirâren şudûr iden nevâziş ü ihtirâm ve ihsân u ikrâmları hâtıra geldikçe tarîk-i infî‘âlât-i²¹⁰¹ nefsâniyyeye sedd-i âhenîn çekilmekle²¹⁰² bu vaqte dek şabr olunup ne lisân-ı kalem ruşat-ı beyân virildi ve ne kalem-i²¹⁰³ zebân fırsat-ı cevelân gördi. Bundan böyle, **beyt**

Tek hemân eyleme pejmürde²¹⁰⁴ nihâl-i emelim
Geçdim ey ebr-i kerem neşv ü²¹⁰⁵ nemâdan geçdim²¹⁰⁶

vetîresince, **beyt**

Yemek çîn-i cebîniñ²¹⁰⁷ sîr idüp gevherden el çekdim
Sipihriñ²¹⁰⁸ devr-i vârunın²¹⁰⁹ görüp ahterden el çekdim²¹¹⁰

Allâhu ‘azîmü’ş-şân²¹¹¹ kendülere tevfiķ ihsân eyleye²¹¹². Bizim derdimiz bize yeter. Bu tengnâ-yı ğurbetde bizi²¹¹³ ‘abeş²¹¹⁴ tekdîrden ne beter me’âlen ve²¹¹⁵ bedenen muķâbele-i evzâ‘ına kuvvet ve müdâfa‘a-ı tavâriķ-ı eṭvârına miknetimiz yoğ ise şemsîr-i şâ‘iķa-bâr-ı kalemim haşm-efken bir ejder-i şad-serdir ki merhem-sâyî-i eṭibbâ ile zahmı oñulmaz ve Şu’bân-ı naznâz-ı merd-h’âr-ı zebânım bir hadeng-i hûn-rîz-i belâdır ki zehr-âb-ı lu‘âbına tiryâķ tedbîr-i ‘ilâc olmaz. Bizi lisânından buragup haķķımızda kelimât-ı nâ-sezâya çoķluk mübâderet itmemeleri bâbında taraf-

²⁰⁹⁸ yek-müşte-i: tek müşte-i İ2.

²⁰⁹⁹ tehiyye-i: teheyyi-i İ2.

²¹⁰⁰ ‘inâyetlü: – A, İ3.

²¹⁰¹ infî‘âlât-ı: infî‘âlât u İ2, S, K.

²¹⁰² çekilmekle: çelmekle İ4; çekilmeğe B.

²¹⁰³ kalem-i: – A.

²¹⁰⁴ pejmürde: âzürde İ3; pejmüjde? İ4.

²¹⁰⁵ ü: – İ2.

²¹⁰⁶ Feilâtün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün(Fa’lün).

²¹⁰⁷ çîn-i cebîniñ: çîn-i cebînin İ3; çîn ü cebîniñ A, B, S.

²¹⁰⁸ sipihriñ: sipihrin İ4, A, B, K, S.

²¹⁰⁹ devr-i vârunın: devr ü devrânıñ A; devr-i devrânıñ S, B.

²¹¹⁰ Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün/Mefâilün.

²¹¹¹ ‘azîmü’ş-şân: ‘azîmü’ş-şânıñ A.

²¹¹² eyleye: ide A, S, B.

²¹¹³ bizi: – İ3.

²¹¹⁴ ‘abeş: ğıybet A.

²¹¹⁵ ve: – İ1, İ3, İ4, A, B, K, S.

ı²¹¹⁶ veliyyü'n-ni' amīden tenbīh-nāme ısdarı mücib-i ıslāh-ı zātu'l-beyndir, olmadığı şürette, **beyt**

Ne-dārem²¹¹⁷ zi-kes bāk²¹¹⁸ u in'em cevāb

Men ü gürz²¹¹⁹ ü meyḍān u²¹²⁰ Efrāsiyāb²¹²¹

ve's-selām²¹²².

[53]

[İ1 49a-50b; İ2 51a-52a; İ3 38b-39b; İ4 34b-35b; A 38b-39b; B 46a-47b; K 42b-43b; S 40b-41b]

**Ḳandiye Vālisi Dīvān Kātibi Efendiden 'ūd u 'anber ü Çubuḳ hediyyesi Geldikde
Resmo'dan Yazılan Ḳā'ime²¹²³**

Tā ki²¹²⁴ āşüftegi-i dimāğ-ı miḥnet-zedegān ümīdvārī-i tedbīr-i nabz-āşnāyān-ı mürüvvet ile müsta'idd-i i'tidāl ve güsiste-i dest-i āhen-feşār-ı rüzgār olan şirāze-i²¹²⁵ cem'iyet-i āvāregān²¹²⁶ rüfūgārī-i nigāh-ı²¹²⁷ çire-destān-ı şefaḳatle rehā-yäfte-i perīşānī vü ihtilāl ola; 'ūd-pāre-i çeşm-güşe-i iltifātı duḡān-fersāy-ı tennūr-ı derūn-ı sūzān ve 'anber-rīze-i yād-būd-ı teveccüh ü telaṭṭufı lehīb-sūz-ı nā'ire-i²¹²⁸ cān-ı fūrūzānım olan sa'ādetlü sulṭānım ḥāzretleriniñ ḳurş-ı zerrīn-i āftāb micmere-i bezm-

²¹¹⁶ taraf-ı: luṭf-ı İ2.

²¹¹⁷ ne-dārem: ne-dānem A.

²¹¹⁸ bāk: pāk İ1, İ2, İ4, S, B.

²¹¹⁹ gürz: güzār İ1; güzer İ2, İ4, A, B, K, S.

²¹²⁰ u: – İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

²¹²¹ Kimseden korkum yoktur ve cevabım budur: işte ben işte gürz, işte meydan işte Efrāsiyāb!

ندارم ز کس پاک و اینم جواب
من و گرز و میدان و افراسیاب
Feülün/Feülün/Feülün/Feül

²¹²² ve's-selām: – İ4, İ2, A, S, K.

²¹²³ Ḳandiye Vālisi Paşa ḥāzretleriniñ Dīvān Kātibi Efendi ḥāzretlerine Resmo'dan yazılan ḳā'ime İ1; Ḳandiye Vālisi Paşa ḥāzretleriniñ Dīvān [Kātibi Efendiden] 'ūd u 'anber ü çubuḳ hediyye eyledikde Resmo'dan irsāl eylediği ḳā'ime-i belāğat-ı fāyihadır İ4; Ḳandiye Paşası Dīvān Kātibi Efendiden 'ūd u 'anber ü çubuḳ hediyye geldikde yazılan ḳā'ime-i belāğat-'alāmet şüretidir İ2; Ḳandiye Vālisi Paşa ḥāzretleriniñ Dīvān Kātibi Efendiden 'ūd u 'anber ü çubuḳ hediyye geldikde Resmo'dan yazılan ḳā'ime-i belāğat şüretidir S; Ḳandiye Vālisi ḥāzretleriniñ Dīvān Kātibine Resmo'dan taḥrīr olunmuşdur İ3; Ḳandiye Vālisi Paşa ḥāzretleriniñ Dīvān Kātibi Efendiden 'ūd u 'anber ü çubuḳ hediyye geldikde Resmo'dan yazılan ḳā'ime-i belāğat-'alāmet şüretidir K; Ḳandiye Vālisi Paşa ḥāzretleriniñ Dīvān Kātibi Efendiden 'ūd u 'anber ü çubuḳ hediyye geldikde Resmo'dan yazılan ḳā'ime şüretidir B.

²¹²⁴ ki: key A, B, S.

²¹²⁵ şirāze-i: şerāre-i B.

²¹²⁶ āvāregān: āv*regān B.

²¹²⁷ nigāh-ı: – B.

²¹²⁸ nā'ire-i: – A.

i pür-âb u tâb ve bîhte-i ‘abîr-i gîsuvân-ı girih-gîr-i hûbân âmîhtegî-i ğubâr-ı haţt-ı meh-rüyân ile şevk-bağş-ı mizâc-ı müsteţâbları olup neķâve-i düdmân-ı hünerverî ve nuğbe-i hânedân-ı ma‘ârif-perverî olan vücûd-ı bih-bûd-ı mekârim-âludları pîrâye-i ‘üvnân-ı şeref-nâme-i iķbâl ve dest-mâye-i huşûl-i murâd-ı aşhâb-ı âmâl olmak da‘avâtı ma‘rûz-ı icâbet-hâne-i Melik-i ‘allâm u müte‘âl²¹²⁹ kılındığı hilâlde ‘arza-dâşt-ı muhliş-i mütehaşşışlarıdır ki ber-muķtezâ-yı teķârüb-i meşreb-i fitrî miyânede merbûţ-ı ser-rişte-i [mışra‘]

*Ve'l-uzunu te‘aşşaka ķable'l-‘ayni ehyānen*²¹³⁰

olan muħabbet ü²¹³¹ āšnāyî peyâm-ı sârre-i ‘âfiyet ve peygâm-ı hâtır-güşây-ı şihhatlarına müterakķıban perdegıyân-ı harem-serây-ı cism ü cân ve²¹³² kenâre-i deriçe-i çeşm-i nemnâkda ittikâ-yı ‘aşâ-yı âbnûsî-i müjgân ile muntazır-ı ser-râh-ı intizâr iken bundan aķdem bizim Mehmed Ket-ħudâ bendeleri²¹³³ yediyle irsâl buyurulan kerem-nâme-i belâġat-rehinleri resîde-i dest-i ta‘zîm olup²¹³⁴ sünbülzâr-ı suţûr-ı müşġîni ki nümüne-nümây-ı benefşeżâr-ı Firdevs-i berîn idi, izâfe-i ‘ûd u ‘anber ile bir ķat daķı tezyîn ve elfâz-ı rengîn u ħurûf-ı nemekîni²¹³⁵ gibi nükhet-fezây-ı²¹³⁶ nüzhetġâh-ı cân olan ma‘nâsı daķı mâ-şadaķ-ı maķâle-i kitâb-ı ‘ânberîn buyurulmaġla²¹³⁷ keyf-i vicdânî ve neşve-i rûhânî terettübüne²¹³⁸ sebep ve ta‘ne-zen-i sehî-ķaddân-ı büstân-ı ħüsn ü ân olan²¹³⁹ se-ķûpe-i duġân-ı mevzûn-sîmâ ve duġân-ı kem-yâb-ı bÛyâ daķı mâye-i tekmiîl-i esbâb-ı bezm-i ţarab olmaġla bezmgâh-ı şevk ü incizâb tâb-ı âteş-i²¹⁴⁰ ‘anberîn-i duġân-ı iġlâşla germ-â-germ ve efsürde-i dem-serdî-i dey-mâh-ı kürbet olan eczâ-yı a‘zâ-yı şaġş-ı şâdmânî nerm olup vesîle-i istiġkâm-ı binâ-yı muvâlât ve vâsiţa-ı devâm-ı itilâf u muvâġhât²¹⁴¹ olmuşdur. Vürûd-ı kitâb-ı

²¹²⁹ melik-i ‘allâm u müte‘âl: melik-i müte‘âl İ1, İ2, İ4, K; müte‘âl İ3.

²¹³⁰ Bazen kulak gözden önce âşık olur. (Beşşar b. Bürd)

والاذن تعشق قبل العين احيانا

²¹³¹ ü: – A, S, B.

²¹³² ve: – İ1, İ3.

²¹³³ bizim Mehmed Ket-ħudâ bendeleri: bizim Mehmed Ket-ħudâ İ1, İ3; – B.

²¹³⁴ olup: olunup S.

²¹³⁵ nemekîni: temkîni İ1, A.

²¹³⁶ nükhet-fezây-ı: nükhet-i İ3.

²¹³⁷ buyurulmaġla: buyurmaġla İ1.

²¹³⁸ terettübüne: tertîbine İ4, İ2, A, S, K, B.

²¹³⁹ olan: – A.

²¹⁴⁰ âteş-i: – İ1.

²¹⁴¹ muvâġhât: muvâġhavât A.

müşkîn-nikâb-ı şerîfleri iştîdâd-ı²¹⁴² telâṭum-ı deryâ-yı²¹⁴³ teb-lerzeye²¹⁴⁴ müşâdif olmağın nuḳre-i kem-^ç ayâr-ı mizâc-ı saḳîm sūde-i varaḳ-ı meḥekk-i²¹⁴⁵ duḡân ve meshûḳ-ı ^çūd u²¹⁴⁶ ^çanber-i pākîze-şemîm muḳavvî-i dimâğ-ı cân-ı nâ-tüvân oluncaya dek meydân-ı cevâb-nâme-i kitâb-ı müsteṭâblarında edhem-i siyeh-zânü-yı ḳalem furşat-ı cevelân bulamayup râ'iz-i şikeste-dest-i endîşe ḡod ḡalṭide-i maṭmüre-i ^çac z u ḳuşūr ve ḳâşîd-ı çâpük-pây-ı ṭabî^ç at-ı şâ^ç iriyye²¹⁴⁷ zânü-girifte-i sekte-i fütür ḳalmağla²¹⁴⁸ te'ḡîr ve²¹⁴⁹ taḳdîm-i muḳaddemât-ı cevâbda ızṭırârî irtikâb-ı cünḡa-ı küstâḡi olunmuş idi²¹⁵⁰. Bu eyyâmnda eger-çi henüz girîbân-ı cism-i nizâr ser-pençe-i ra^ç sedâr-ı teb-lerzede²¹⁵¹ giriftâr-ı keş-â-keş ve derûn-ı²¹⁵² sîne-i bî-ḳarâr aḡker-pâre-i şerâre-i ḡarâret ile manḳal-i âteş idi, lakin mürâ^ç at-ı merâsim-i redd-i cevâbda bundan ziyâde te'ḡîr ü reḡâvet mürîş-i sürḡ-âb-ı ^çaraḳ-ı ḡacâlet olmağın tekellüfât-ı münşiyânededen sâde ve ta^ç ḳîdât-ı rumûzât-ı²¹⁵³ şâ^ç irânededen âzâde işbu nesîc-i kes-me-ḡar-ı²¹⁵⁴ kârgâḡ-ı ṭabî^ç ata ki²¹⁵⁵ târ u pûdı perde-i ^çankebûta²¹⁵⁶ mişâldir, imrâr-ı mākû-yı²¹⁵⁷ ḡayâl-i bî-me'âl olunup ṭırâz-ı dâmen-i ^çayb-pûş buyurulmaḡ iltimâsıyla irsâl-i nâdî-i ^çUḡarîd-ḡademleri ḳılındı. Şemâme-i ^çanber-i âftâb ceyb-i ^çıṭnâk-ı leylî-i şebden dâmen-i düşîze-i Rumî-nejâd-ı şubḡa dek²¹⁵⁸ üftâde ve duḡân-ı buḡâr-ı²¹⁵⁹ jengâr-ı zulmetden âyîne-i ḡîti-nümây-ı imkân mışḡale-i rüşenger-i şafaḳla zidüde vü sâde olup tirâşe-i ^çūd-ı ^çamûd-ı şubḡ irâḡe-i zâ'ikâ-ı zükâm-zedegân-ı ḡ^vâb-ı seḡerî ve çüb-ı duḡân-ı eşi^ç a-ı mihr-i ḡâverî ser-girânî-i fütür-ı erbâb-ı mezâḳa irâ'et-i deste-çüb-ı dârûğagerî²¹⁶⁰ itdikçe fetîle-i ^çanber-i şebistân-ı kâmkârî olan şem^ç â-ı şu^ç le-perver-i vücûd-ı bih-büdları rüşen-sâz-ı encümen-i kâmrânî vü çerâğ-ı

²¹⁴² iştîdâd-ı: اشتداد İ3.

²¹⁴³ deryâ-yı: deryârî-i İ3.

²¹⁴⁴ teb-lerzeye: teb-lerzeye K.

²¹⁴⁵ meḥekk-i: - A.

²¹⁴⁶ u: - S, B.

²¹⁴⁷ şâ^ç iriyye: şâ^ç irâne İ4.

²¹⁴⁸ ḳalmağla: olmağla A.

²¹⁴⁹ ve: - İ1, İ3.

²¹⁵⁰ olunmuş idi: olmuş idi İ3.

²¹⁵¹ teb-lerzede: teb-lerz*de İ4.

²¹⁵² keş-â-keş ve derûn-ı: keş-â* derûn ve A.

²¹⁵³ rumûzât-ı: rumûz-ı İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

²¹⁵⁴ kes-me-ḡar-ı: كئسخر İ3.

²¹⁵⁵ ki: - İ1.

²¹⁵⁶ ^çankebûta: ^çankebût A, S.

²¹⁵⁷ mākû-yı: bākû-yı A.

²¹⁵⁸ dek: - İ1, İ2, A, S, İ3, K, B.

²¹⁵⁹ buḡâr-ı: - A.

²¹⁶⁰ dârûğagerî: dârûğa-gîrî İ3.

çeşm-i emānī olup hānedān-ı mihmān-güzīn-i²¹⁶¹ ‘izz ü iḳbālleri mede’d-dühūr ma‘mūr ve çehre-i şāhid-i amāl-i derūnileri peyveste rengīn-i pīrāye-i sūrūr ola²¹⁶². Āmīn²¹⁶³.

[54]

[İ1 50b-51a; İ2 52a-52b; İ3 39b-40a; İ4 35b-36a; A 39b-40b; B 47b-48a; K 43b-44a; S 41b-42b]

Ḳandiye Vālisi Paşa Ḥazretlerinin Dīvān Kātibi Efendiye Resmovī Meḥmed Ket-ḥudāyı Tavşīye Zımnında Resmo'dan İrsāl Olunan Şefa‘āt-nāme Şüretidir²¹⁶⁴

Şābūn-ı vesāḥ-şūy-ı tevbe leke-i ma‘şiyeti zā’il ü nā-būd ve ‘afv-ı cerā’im-i ‘uşāt ber-muḳtezā-yı *aḥsin li-men esā’e*²¹⁶⁵ irāḥe-i ḥāṭır-ı aḥḥāb-ı cūd²¹⁶⁶ itdikçe müstaḥāḳḳ-ı mefhūm-ı ve [fe] men ‘afā ve aḥleḥa fe-ecruhu ‘ale’l-lāh²¹⁶⁷ olan ‘ināyet-pīşe²¹⁶⁸, mekārīm-endīşe, sa‘ādetlü²¹⁶⁹ sulṭānım ḥazretlerinin kemāl-i nezāketden āzūrde-i sāye-i müjgān-ı ḥūr²¹⁷⁰ ve ifrāt-ı leṭāfetden müte’eşşir-i terākūm-i sūrūr olan ṭab‘-ı şafā-sirişt-i kerīmāneleri dest-yārī-i tedbīr-i ḥekīm-i ḳadīm ile pezīrūfte-i şīḥḥat u²¹⁷¹ ibtihāc ve müstaḡnī-i nāz-ı²¹⁷² eṭṭibbā vu²¹⁷³ ‘ilāc olup ser-māye-i bāzār-ı nüfūz-ı kelāmım²¹⁷⁴ ya‘nī vücūd-ı bih-būd-ı lāzımu’l-mevcūdları hemvāre²¹⁷⁵ zāḥīr-i der-māndegān-ı ṭarīḳ-i ma‘şiyet ve dest-gīr-i kār-ez-dest-refteḡān-ı hücūm u²¹⁷⁶ ḥayret olmaḳ da‘avātı ma‘rūz-ı bārgāh-ı Ḥallāl-i

²¹⁶¹ mihmān-güzīn-i : mihmān-gīr ile/iyle İ3.

²¹⁶² ola: olalar İ3.

²¹⁶³ āmīn: – İ4, İ2, A, S, İ3, K, B.

²¹⁶⁴ Meḥmed Ket-ḥudāyı tavşīye zımnında Ḳandiye Vālisiniñ Dīvān Efendisine yazılan İ1; Ḳandiye Vālisi Dīvān Efendisine Meḥmed Ket-ḥudāyı tavşīye zımnında irsāl olunan şefa‘āt-nāme şüretidir İ2; Def‘a müşārūn ileyiñ Dīvān Kātibine Resmovī Meḥmed Ket-ḥudāyı tavşīye siyāḳında irsāl eylediḡi şefa‘āt-nāme şüretidir A; Ḳandiye Vālisi ḥazretlerinin Dīvān Kātibi Efendiye Resmovī Meḥmed Ket-ḥudāyı tavşīye zımnında Resmo’dan irsāl olunan şefa‘āt-nāmedir S; Meḥmed Ket-ḥudāyı tavşīye zımnında Ḳandiye Vālisi Dīvān Kātibine yazılmışdır İ3; Ḳandiye Vālisi ḥazretlerinin Dīvān Kātibi Efendiye Resmovī Meḥmed Ket-ḥudāyı tavşīye zımnında Resmo’dan irsāl olunan şefa‘āt-nāme şüretidir B.

²¹⁶⁵ احسن لمن اساء Kötülük yapana iyilik yap. (Hadis)

²¹⁶⁶ cūd: būd A.

²¹⁶⁷ [ف] ... kim affeder ve arayı düzeltirse, onun mükāfatı Allah’a aittir. Şūrā, 42/40.

²¹⁶⁸ ‘ināyet-pīşe: ‘ināyet B.

²¹⁶⁹ sa‘ādetlü: – İ4, İ2, A, S, K, B.

²¹⁷⁰ ḥūr: خور İ3.

²¹⁷¹ u: – İ4.

²¹⁷² nāz-ı: nāz u A.

²¹⁷³ vu: – İ4.

²¹⁷⁴ kelāmım: kelām A.

²¹⁷⁵ hemvāre: hemvār İ1.

²¹⁷⁶ u: – İ4, A, S, K, B.

müşkilât²¹⁷⁷ kılındığı siyākda ‘arīza-ı muhlişâne oldur ki tesvīd-i şahā’if-i leyāl ü eyyām iden suṭūr-ı müteḥālifü’z-zuhūr-ı havādiş-i mümkinе ki²¹⁷⁸ iḳtizā-yı²¹⁷⁹ *yemḥu*²¹⁸⁰ ‘l-lāhu mā-yeşā’u ve yuṣbit²¹⁸¹ ile bir²¹⁸² ḥālden bir ḥāle taḥvīl ve muḳārenet-i şarf-ı iḥtiyār-ı cüz’i ile küllī ise de rehīn-i tağyīr ü tebdīl olmaḳ bīrūn-ı ‘uhde-i ‘ādet-i zamān²¹⁸³ olmamaḡla Meḥmed Ket-ḥudā bendeleriniñ²¹⁸⁴ hevādārlarınıñ müteşebbiş oldukları vesā’il ü²¹⁸⁵ esbāb-ı vesā’iṭine i‘tibār ve ol pā-fütāde-i mezlaḳa-ı sehv ü ḥaṭāyı müceddeden mesrūr-ı²¹⁸⁶ ‘avdet-i iḳtidār buyurmaları himmet-i belā-gerdān-ı mürüvvetmendānelerinden me’mül olunmaz degildir. Kemmiyyet-i esbāb-ı vesā’il eger-çi ma‘lūmum degil, lākin²¹⁸⁷ **beyt**

Ve ḥamlu’z-zādi aḳbaḥu külli şey’in

İzā kāne’l-ḳudūmu ‘ale’l-kerīmi²¹⁸⁸

mü’eddāsınca bārgāh-ı ma‘delet-penāh-ı veliyyü’n-ni‘amiye dest-āvīz-i i‘tirāf-ı cürm ile vaż’-ı pīşānī-i meskenet idenler²¹⁸⁹ ḥāşā çehre-figār-ı ṭabānçe-i²¹⁹⁰ dest-i red olmayacakları bedīhīdir. Erbāb-ı ‘iṣyānıñ i‘tirāf u iḳrārı iṭā‘at ve inkār u firārı istiḡfār u nedāmet idüğü ḥod ḳazāyā-yı²¹⁹¹ müsellemedendir. Bu ḥuşuşda sipeh-sālār-ı cünūd-ı evliyā ḥazret-i ‘Aliyyü’l-Murtażā’nıñ *izā ḳaderte ‘alā ‘aduvvike fāc’ali’l-ā’fve ‘anhu şükre’l-ḳudreti*²¹⁹² kelām-ı ḥikmet-ittisāmıyla²¹⁹³ mürā‘āt-ı resm-i mürüvvet buyurulmaḳ me’mül-i muḥibbleridir²¹⁹⁴.

²¹⁷⁷ ḥallāl-i müşkilāt: ḥallālü’l-müşkilāt A, İ3.

²¹⁷⁸ ki: – İ4.

²¹⁷⁹ iḳtizā-yı: – A.

²¹⁸⁰ يمحو: يمحو A.

²¹⁸¹ يمحو الله ما يشاء و بثبت Allah, dilediğini siler, dilediğini de sabit kılıp bırakır. Ra’d, 13/39.

²¹⁸² bir: – A.

²¹⁸³ ‘ādet-i zamān: ‘ādet-i zebān S; zebān B.

²¹⁸⁴ bendeleriniñ: bend*leriniñ İ4.

²¹⁸⁵ ü: – A.

²¹⁸⁶ mesrūr-ı: mesrū* A.

²¹⁸⁷ değil lākin: degildir A, S, B.

²¹⁸⁸ Cömert (ev sahibine konuk olarak) geldiğinde, azıḡını (beraberinde) taşımak en çirkin şeydir.

و حمل الزاد اقبح كل شيء
إذا كان القوم على الكريمة

²¹⁸⁹ idenler: idenlere İ4.

²¹⁹⁰ ṭabānçe-i: – B.

²¹⁹¹ ḳazāyā-yı: تضای B.

²¹⁹² إذا قدرت على عدوك فاجعل الغفو عنه شكر القدرة Düşmana gücün yeterse, güce şükür için onu affet.

²¹⁹³ ḥikmet-ittisāmıyla: ḥikmet-irtisāmıyla A.

²¹⁹⁴ me’mül-i muḥibbleridir: me’müldür İ1, İ3; me’mül-i مجيلريدر S.

[55]

[İ1 47b-49a; İ2 52b-53b; İ3 37b-38b; İ4 36a-37a; A 40b-41b; B 48a-49b; K 44a-45b; S 42b-43b]

Def a andıye Valisi Paa azretlerini Divan Katibi Efendiye andıyevi Amed elebi'yi Tavıye ımnında Resmo'dan Yazılan a'ime uretidir²¹⁹⁵

Benim sa' adetlu, mekremetlu sultanım azretleri²¹⁹⁶ ala ferman-fermay-ı alem-
rev-i²¹⁹⁷ cezire-i Girid, devletlu, 'inayetlu²¹⁹⁸ vezir-i Muteri-tedbir efendimiz
azretleri, sera-perde-i arim-i saltanatdan pa-nihade-i mevif-i mu'alla-yı vezaret
ve 'alem-efraz-ı 'ara-ı pehnaver-i emaret olup, multeca-yı e' azım u e' ali ve
murteca-yı recamendan-ı ehali oldukları gunden saye-guter-i cah u celal ve bal-
guay-ı ibal oldukları²¹⁹⁹ munaib-i celileni mecmu'unda def' -i beliyyat-ı²²⁰⁰
bida' u²²⁰¹ mezalim iradesiyle ba u²²⁰² bisat ve²²⁰³ 'adl u dad ve iya-yı anun-ı
merahim u inafda icra-yı merasim-i sa'y u icthad buyurduklarına binaen zir-dest-i
ukumet-i aafanelerinde asude-i saye-i imayet-i mufianeleri olan zuafa-yı
ummet ve fuara-yı ra' iyyet bi-ecma' ihim imtidad-ı eyyam-ı ' omr u²²⁰⁴ devlet ve
istihkam-ı mebani-i adr u menziletleri du' asıyla alka-cunban-ı dervaze-i²²⁰⁵ icabet-
ane-i İlahi ve debdebe-i kevkebe-i tevazu' u inafları ve lule-endaz-ı mesami' -i
sakinan-ı²²⁰⁶ nuh-tıbbak ve gulgule-i hengame-i rikkat-ı ab' -ı mekarim-ittiafları

²¹⁹⁵ andıye Valisi Paa azretlerini Divan Efendisine Resmo'dan yazılan a'ime İ1; Def' a andıye Valisi Divan Katibi Efendiye andıyevi Mehmed elebi'yi tavıye ımnında Resmo'dan yazılan a'ime uretidir İ2; Def' a muarun ileyhi Divan Katibi Efendiye andıyevi Amed elebi'yi tavıye ımnında Resmo'dan yazılan a'ime uretidir A; Def' a andıye Valisi azretlerini Divan Katibi Efendiye andıyevi Amed elebi'yi tavıye ımnında Resmo'dan yazılan a'ime uretidir S, B; andıye Valisi azretlerini Divan Efendisine Resmo'dan yazılmışdır İ3; Def' a andıye Valisi Paa azretlerini Divan Katibi Efendiye andıyevi Amed elebiyi tavıye ımnında Resmo'dan yazılan a'ime İ4.

²¹⁹⁶ benim sa' adetlu, mekremetlu sultanım azretleri: benim sa' adetlu, mekremetlu sultanım İ1; benim sa' adetlu sultanım azretleri İ4, İ2, S, İ3, K, B; – A.

²¹⁹⁷ alem-rev-i: – A, S, B.

²¹⁹⁸ 'inayetlu: – A, İ3.

²¹⁹⁹ gunden saye-guter-i cah u celal ve bal-guay-ı ibal oldukları: – İ3.

²²⁰⁰ beliyyat-ı: beliyyat u A, B, S; beliyyab İ4.

²²⁰¹ u: – İ2, A, K, B.

²²⁰² u: – İ4, İ2, A, S, İ3, K, B.

²²⁰³ ve: – İ1, İ4, İ2, A, İ3, K, B.

²²⁰⁴ u: – İ4.

²²⁰⁵ dervaze-i: – İ2.

²²⁰⁶ sakinan-ı: sukkan-ı İ3.

resīde-i aḳtār-ı āfāk olmaḳdan nāṣī ṣaġīr ü kebīr ve²²⁰⁷ vażī^c ü ŧerīf pāre-i²²⁰⁸ ḥıdīvānelerinde cānib-i İlahīden ümīdvār-ı feyż-i nā-mütenāhī olduġları meşhūr-ı ^cālem ve meşhūd-ı ümem olduġından başka sipeh-sālārī-i²²⁰⁹ eyālet-i Girid müselleme-i ḳabza-ı bāhirü't-te'yīd-i düstürāneleri olaldan berü kaffe-i umūrda²²¹⁰ *i^c dilū huve aḳrabu li't-taḳvā*²²¹¹ mefhūm-ı münīfine ittibā^c u i^ctibār ile neşr-i evāmīr-i ḳader-te'şīr-i²²¹² ^cadl u dād ve her ḥālde izāle-i āşār-ı sitem ü bī-dād buyurmalarıyla²²¹³ bu ġarīḳ-i gird-āb-ı ġurbet tengnā-yı ḳaşaba-ı Resmo'ya işāl-i taḥte-pāre-i cism-i²²¹⁴ pür-^cillet ve peyġüle-i ^cuzlet ü inzivāda ferş-i ḥaşīr-i iḳāmet itdigim günden gerek ṭavā'if-i ^caskeriyye ve gerek sā'ir efrād u āhād-ı nās şīve-i ḥāṭır-firīb-i naşafet ü ma^cdeletlerine dil-dāde vü firīfte ve ḥarekāt-ı marziyye-i Ḥudā-pesend ü²²¹⁵ şefaḳatlarına mā'il ü dil-şīfte olduġları cihetle bundan böyle nice müddet daḥı naḥl-ı berümend-i zāt-ı pür-bereket ve sāybān-ı gerdün-ḳıbāb-ı emāret ü ḥükümetlerinde fāriġ-nişīn-i ārāmgāh-ı rāḥat u refāh olmaları ümīdiyle manşīb-ı āḥere naḳl-ı esbāb-ı ḥaşmet buyurmaları²²¹⁶ istid^cāsında mütteḥidü'l-keḷām ve müttefiḳü'l-ḳulüb ve²²¹⁷ niyāzmend-i bārgāh-ı ^callāmu'l-ġuyüb olduġları meşhūd²²¹⁸ u manzūrumuz olmaġın vażīfe-i zimmet-i ^cubūdiyemiz olan²²¹⁹ manzūme-i du^cā-yı beḳā-yı eyyām-ı devletleri zamīme-i da^cavāt-ı icābet-der-ḳafā-yı²²²⁰ seḥergāhī ile müstezād ve iştihār-ı āvāze-i maḥāsin-i eṭvār-ı kerīmāneleriyle zamān-ı ^cadālet-iḳtirān-ı eslāf-ı girām tezekkür ü yād olunmadadır. Bu eşnāda emārāt-ı cünbiş-i nāsdan şöyle fehm olunur ki perākende²²²¹ ḥuşuşuna me'mūr Za^cīm İbrāḥīm Aġa'nıñ²²²² refāḳatından ġıybet ü firār iden ^cAbdullaṭīf Çelebi'nıñ ṭaleb ü²²²³ cüst-cūsı için pāy-güzār-ı vādī-i ṭaleb ve

²²⁰⁷ ve: – İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

²²⁰⁸ pāre-i: yāre-i İ4

²²⁰⁹ sipeh-sālārī-i: sipeh-sārī-i İ3, K.

²²¹⁰ umūrda : umūra A.

²²¹¹ اعدلوا هو اقرب للتقوى Âdil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Māide, 5/8.

²²¹² ḳader-te'şīr-i: ḳader-te'şīr ü S, B.

²²¹³ buyurmalarıyla: buyurmaları A, S, B.

²²¹⁴ cism-i: – İ1.

²²¹⁵ ü: – İ1, İ4, İ2, İ3, K.

²²¹⁶ buyurmaları: buyurmaları İ4, A, S, K, B.

²²¹⁷ ve: – İ4.

²²¹⁸ meşhūd: meşhūr S.

²²¹⁹ olan: – İ3.

²²²⁰ icābet-der-ḳafā-yı: icābet-der-ḳafāsı İ2, S, K, B.

²²²¹ perākende: per kende ? İ2, A, S, İ3, B.

²²²² aġanıñ: – İ1, İ3, aġa İ4, A, S, K, B.

²²²³ ü: – B.

ihtiyār-ı devrān-ı hāmūn u kühsār ile mürtekb-i meşāḳḳ u²²²⁴ ta‘ ab olan dāmādı Aḥmed Çelebi ve birāder-i dāmādı El-ḥāc ‘Alī-nām kimesnelere ki şāḥş-ı ḡā’ibi āverde-i kemend-i vicdān idemeyüp seyr ü sülūkları müntic-i ye’s ü ḥırmān olmaḡın kemāl-i şerm ü²²²⁵ ḥicāb ve ḥacālet ü ıztırāblarından²²²⁶ ihtiyār-ı inzivā ve irtikāb-ı ihtifā itmişler, mütevārī²²²⁷ oldukları maṭmüreden çıkup bārgāh-ı devletlerine vaż‘-ı cebīn-i bendegī ve baş-ı kilīm-pāre-i ser-efkendedgī²²²⁸ itmek üzre rāy u emān ‘ināyet ü iḥsān buyursalar Ḳandiye ve Resmo ve Ḥanya ve tamāmī-i eṭrāf-ı cezīrede toḥm-efşān-ı mezārī‘-i temekkūn²²²⁹ ve naḥl-ı nişān-ı bāḡzār-ı tavaṭṭun olan ḥalāyık evvelkiden efzūn devām-ı devlet ü iḳbālleri da‘ avātıyla müştāḡil ve mertūbu’l-lisān ve²²³⁰ indifā‘-ı ḡavā’il-i ḳil ü ḳāl sebebi ile her birisi şād u ḥandān olacaḳları zāhir ü nümāyān olmaḡla cenāb-ı sa‘ ādet-me’ābları bu şerefi iḥrāz ve ḥāk-pāy-ı merāḥim-iltivā-yı vezīrānelerinden recā vu niyāz ile miyāne-i emşāl ü eṭrābda iktisāb-ı metā‘-ı imtiyāz buyurmañız fikriyle fużūlāne işbu nemīḳa-ı iḥlāş-iḥtivā keşīde-i silk-i²²³¹ imlā ḳılındı. İn-şā’a’llāhu te‘ālā lede’l-vuşūl ‘afv u²²³² ‘ināyet ṭarafı²²³³ mı yoḡsa teḡāfūl ü²²³⁴ iṣrār cānibi mi her ḳanḳı cānib cenāb-ı²²³⁵ devletlerine vesīle-i tekmīl-i neng ü nāmūs mülāḥaza buyurılır ise ol cānibi terciḥ ve muḳaddemāt-ı recā vü niyāzı aña göre telmīḥ ü taşriḥ buyurmaları²²³⁶ tedbīr-i ḥakīm-i ‘aḳl-ı ḥurde-bīnlerine vā-beste vü menūṭ ve re’y-i cihān-ārāy-ı siḥr-āferīnlerine müfevvez ü mevḳūfdur²²³⁷.

[56]

[İ1 51a-53b; İ2 53b-55a; İ3 40a-41b; İ4 37a-38b; A 41b-43a; B 49b-51b; K 45b-47a; S 43b-45a]

Ḳandiye Defterdāri Mar‘aşī ‘Alī Efendi’ye Resmo’dan Yazılan Ḳā’ime²²³⁸²²²⁴ u: – A.²²²⁵ ü: – İ1.²²²⁶ ıztırāblarından: ıztırābdan İ3.²²²⁷ mütevārī: mütevātiri İ1.²²²⁸ ser-efkendedgī: ser-ā-ser efkendedgī İ2.²²²⁹ temekkūn: temkīn İ4.²²³⁰ ve: – A.²²³¹ silk-i: – İ1.²²³² u: – İ4.²²³³ ṭarafı: ṭarīḳi A.²²³⁴ ü: – A, S, B.²²³⁵ cenāb-ı: cānib-i İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, S.²²³⁶ buyurmaları: buyurmañızı İ1, İ2, A, S, K, B; buyurmañız İ3.²²³⁷ mevḳūfdur: merbūṭdur İ3.²²³⁸ Ḳandiye Defterdāri Mar‘aşī ‘Alī Efendi’ye Resmo’dan yazılan İ1; Ḳandiye Defterdāri Mar‘aşī ‘Alī Efendi’ye Resmo’dan yazılan ḳā’imedir İ4; Ḳandiye Defterdāri Mar‘aşī ‘Alī Efendi’ye

Tā ki feyz-i nevāziş ü tesliyet vīran-ḥātır-ı ğurbet-zedegān-ı rūzgāra irāş-ı neş'e-i meserret ve şafā-yı pürsiş ü 'ıyādet²²³⁹ dil-ḥastegān-ı ḥummā-yı firqatden²²⁴⁰ izāle-i ālām u endūh u²²⁴¹ kürbet eyleye, nāme-i müşkīn-nikāb-ı nāmī ve kitāb-ı müsteṭāb-ı sāmīsi²²⁴², bādī-i güşāyiş-i²²⁴³ ğonce-i²²⁴⁴ ḥātırım olan sa'ādetlü, mekremetlü, semāhatlu²²⁴⁵ birāder-i mihrbānım, sultānım, efendi-i zī-şānım²²⁴⁶ ḥazretleriniñ müstevfi-i memālik-i ḥudūş u kıdem *celle şānühü* kār-ḥāne-i bedī'ü'l-esās-ı imkānı²²⁴⁷ raqam-tırāzī-i erbāb-ı qalemle ābād ve vaqāyi' -i²²⁴⁸ kevniyye-i yevmiyyeyi biġāne-i tenāhī-i merātib-i a'ād itdikçe kār-fermāyī-i²²⁴⁹ defter-ḥāne-i sa'ādet ü iqbāl zāt-ı bāhirü'l-istiḥkākılarıyla nāmī vü²²⁵⁰ mübeccel ve mermüz-ı ḥuṭūṭ-ı pişānī-i fiṭrileri olan²²⁵¹ ma'nā-yı ra'nā-yı isti'dād-ı Ḥudā-dād ve²²⁵² müşıl-ı mertebe-i evvel olmağ da'avatı merfū' -ı icābet-serāy-ı Ḥudāvend-i ecell kılındığı siyākda ma'rūz-ı muḥlişleridir ki²²⁵³ ber-muḥtezā-yı ḥükm-i fermān-ı qader maqarr²²⁵⁴ u müstaqarr-ı dā'ī-i muḥaqqar olan Resmo'ya vuşülümüzden berü āteş-i tāqat-süz-ı firāq-ı 'ıyāl vücūd-ı nā-tüvānımız²²⁵⁵ kebāb-ı siḥ-i ıztırāb ve istilā-yı belā-yı ḥüzn ü infi'āl²²⁵⁶, bi-ḥasebi'l-beşeriyye taḥdīş-i²²⁵⁷ dimāğ-ı cān itmekle ten-i ḥākī-i ğamnākımız²²⁵⁸ gird-bād-ı beyābān-ı inqılāb idüp, **beyt**

Ġarībim bī-kesim yoğdur enīsım āhdan ğayrı

Penāhım dest-ğirim qalmadı Allāh'dan ğayrı²²⁵⁸

Resmo'dan yazılan kâ'ime şüretidir İ2, S, B; Qandıye Defterdârı Mar'aşî 'Alî Efendi'ye yazılan kâ'ime A; Qandıye Defterdârı Mar'aşî 'Alî Efendi'ye Resmo'dan yazılmıştır İ3.

²²³⁹ pürsiş ü 'ıyādet: pürsiş 'ıbāret A.

²²⁴⁰ firqatden : firqatde A.

²²⁴¹ ālām u endūh u: ālām endūh İ3.

²²⁴² sāmīsi: sānīni S.

²²⁴³ güşāyiş-i: güşādī-i A, B.

²²⁴⁴ ğonce-i: - İ3.

²²⁴⁵ mekremetlü, semāhatlu: semāhatlu, mekremetlü İ4, İ2, S, K, B; - A, İ3.

²²⁴⁶ zī-şānım: zī-şān B.

²²⁴⁷ imkānı: imkān İ4, İ2, A, S, K, B.

²²⁴⁸ veqāyi' -i: وقديع A; وقديع S.

²²⁴⁹ kār-fermāyī-i: kār-fermānī-i A, S, B.

²²⁵⁰ vü: - İ1.

²²⁵¹ olan: - A, B.

²²⁵² ve: - İ2, A, S, İ3, K, B.

²²⁵³ ma'rūz-ı muḥlişleridir ki: - A.

²²⁵⁴ maqarr: muqarrer A.

²²⁵⁵ nā-tüvānımız: nā-tüvānımız A; nā-tüvānımı İ3.

²²⁵⁶ infi'āl: infi'ālāt A.

²²⁵⁷ taḥdīş-i: تخديش A.

²²⁵⁸ Mefāilün/Mefāilün/Mefāilün/Mefāilün.

zemezme-i ğarībānesiyle zārūrī āvīḡte-i dāmen-i şabr u taḡammül ve medār-ı tesliyet-i ḡāḡır-ı maḡzūnum olacaḡ vesā'īḡ-i esbāb-ı zāhireden ye's-i tamām ile mütevessil-i cānib-i tevekkül olmuş idim. Bir rüz-ı ğam-endūzda²²⁵⁹ ki henüz keştī-i ārāmımız melsā-yı telāḡum-zād-ı²²⁶⁰ 'ummānı mersā-yı līmāna taḡvīl itmemiş idi, ya' nī telāḡum-ı emvāc-ı deryā-yı²²⁶¹ inzi' āc ile henüz dest ü²²⁶² pā-zen-i teşādüm-i çār-mevc-i deryā idim ki beşīr-i²²⁶³ ḡoş-ḡaber-i müfekkire²²⁶⁴ daḡḡ-ı bāb-ı dil-i bī-tāb idüp bu vech ile tef ü tāb-ı cān-ı nālāna reşāşe-pāş-ı zülāl-i tesliyet oldu ki ey Nev-res ey ḡüḡe-ḡār-ı baḡır-ı bī-pāyān-ı ḡayret ve'y keştī-şikeste-i tünd-bād-ı ḡasret, ey gülü-girifte-i dıyḡu'n-nefes-i ğam ve'y ciġer-sūḡte-i şerāre-i endūh u elem! Kūhistān-ı cezīre-i Girid'iñ maḡsūd-ı²²⁶⁵ ḡaḡīre-i cinān olan²²⁶⁶ dārü'l-ḡilāfeti'l-'aliyyeye²²⁶⁷ bu' d u²²⁶⁸ mesāfetden²²⁶⁹ başḡa, mışra'²²⁷⁰

Ġarīb eger heme der-cennet²²⁷¹ est dil-ġir est^{2272 2273}

medlūliyle fi'l-meşel her ḡüşesi bir bezmgāh-ı 'işret ve her maḡmüresi nümüne-nümāy-ı ḡadīḡa-ı cennet ise de yine terāküm-i ālām-ı ḡurbet cān-ı bīmārı esīr-i silsile-i derd ü miḡnet itmeme²²⁷⁴ eger-çi muḡal ve dem-serdī-i dey-māh-ı nāle vü āh dil-i bī-ḡarārı bī-tāb-ı²²⁷⁵ keş-me-keş-i ta'ab u eziyyet ḡılmamaḡ²²⁷⁶ her çend ḡarīne-i vehm ü ḡayāldir, lākin ḡāḡır-ı maḡzūnıñı ḡoş ḡut ve fikr-i nā-ber-cā-yı meşāḡḡat-ı ātiye-i meşḡūkı unut ki saña māye-i telāş-ı ḡāḡır olan ğam-ı rāḡat-fersāy-ı ḡurbeti pīrāye-i ruḡsāre-i şāhid-i şādmānī idecek belki mihrbānī²²⁷⁷ vü şefaḡatları

²²⁵⁹ ğam-endūzda: ğam-endūzede İ1.

²²⁶⁰ telāḡum-zād-ı: telāḡum-zed-i A.

²²⁶¹ deryā-yı: – A.

²²⁶² ü: – İ2.

²²⁶³ beşīr-i: peşīz A.

²²⁶⁴ müfekkire: müfekkir İ4.

²²⁶⁵ maḡsūd-ı: maḡsūd ve B.

²²⁶⁶ olan: – İ3.

²²⁶⁷ dārü'l-ḡilāfeti'l-'aliyyeye: dārü'l-ḡilāfeti'l-'aliyye A, S, B; dārü'l-ḡilāfeti'l-'aliyyeye İ3.

²²⁶⁸ u: – İ4, İ2, A, S, K, B.

²²⁶⁹ mesāfetden: mesāfedden A.

²²⁷⁰ mışra': ' İ1, A, S, K, B; – İ4, İ3.

²²⁷¹ der-cennet: cennet İ2.

²²⁷² dil-ġir est: dil-ġir'est A.

²²⁷³ Ġarīb cennette de olsa mahzundur.

²²⁷⁴ itmeme: itmek A, B.

²²⁷⁵ bī-tāb-ı: – A.

²²⁷⁶ ḡılmamaḡ: ḡılmaḡ İ1, İ3.

²²⁷⁷ mihrbānī: mihrübānī İ4.

arzū-yı vişāl-i evlād u ‘ıyālî hâtırıñdan giderecek ve gāh u²²⁷⁸ bî-gāh nevāziş ü iltifāt-ı raḥīmāneleri tertîb-i sāmān-ı şevḳ-i cāvîd²²⁷⁹ idüp āyîne-i pās-girifte-i²²⁸⁰ derūnuña şayḳal-ı şafā²²⁸¹ virecek nelerim, ‘ale’l-ḥuşuş Ḥanya ve Ḳandiye’de şāhib-i himmet ve ma‘rifet-perver vezirlerim vardır. İstimā‘ıma göre miyāneñizde ‘urve-i vüşḳā-yı āşnāyî daḥî istiḥkām-pezîr-i ḥablü’l-metîn-i iḥlāş ve dā’ire-i devletlerine bir müddet tereddüd ü intisābıñız²²⁸² resîde-i mertebe-i taḳarrüb ü²²⁸³ iḥtişâş imiş, anlarıñ canibdārî-i himmet-i ‘aliyyeleri seniñ gibi cihān-pehlevān-ı ‘arşa-ı ma‘rifet şöyle tursun serāsîme-i ḍarbet-i kûpāl-i ḥüzn ü infi‘āl kim olursa olsun āsûde-i sāye-i ḥimāyet ü şîrîn-kām-ı şehd-i ḥayāt-baḥş-ı ‘ināyetleri olmaḳ bi’d-defa‘āt mücerrebimdir. Saña elem çekdirmezler, ḡam yeme, keder çekme, şād ol, āvāre beni diñle, daḡdaḡa-ı ḥâtır-āzār-ı perîşānîden āzād ol diyü bu ḡarîḳ-i gird-āb-ı ıztırābı bir mertebe dil-beste-i şafā-yı gūn-ā-gūn ve şol ḳadar selb-i te’şîr-i baḥt-ı vārūn itdi ki İstanbul²²⁸⁴ degil ‘ıyālî bile²²⁸⁵ ferāmūş idüp hani ya hani ya diyerek Ḥanya’ya cān atdım. Ümîdvār-ı luḡf u nevāzişi oldıḡımız vālî-i vilāyet vezîr-i nebîh, mazḥar-ı *el-veledü sırru ebîh*²²⁸⁶ devletlü, Mîr-āḥūr Muştafâ Paşa efendimiz²²⁸⁷ ḥazretleri meger devletlü²²⁸⁸ velî-ni‘ met-i bî-minnetim²²⁸⁹ efendim²²⁹⁰ ‘Alî Paşa ḥazretlerine iḡbirār-ı ḥâtır ile dil-gîr ve bu muḥlişlerini ol vezîr-i bî-naẓîrden²²⁹¹ bedel āmāde-i ta‘cîz ü tekdîr imiş bilmedim. Ayacuḳlarım ḳırılıydı²²⁹², kâşki varmıyaydım, Malṭa’ya esîr olaydım, Ḥanya’ya düşmeyeydim. Cānım birāder ziyāretlerine varmış bulundum²²⁹³, izḥār-ı çîn-i cebîn ile bu zaḥmdār-ı ḥancer-i rûzgārı bir vechle nişāne-i nüşābe-i taḥḳîr ve bir ḡāyetde telḡ-kām-ı zehr-ābe-i tekdîr itdi ki cāme-i müste‘ār-ı ḥayāt dūş-

²²⁷⁸ u: – A, B.

²²⁷⁹ cāvîd: cedîd A.

²²⁸⁰ pās-girifte-i: ye’s-girifte-i İ3.

²²⁸¹ şafā: – İ1.

²²⁸² intisābıñız: intisābıñ İ1, İ4, A, İ3, K, B.

²²⁸³ ü: – S.

²²⁸⁴ İstanbul: İslambol S, B.

²²⁸⁵ bile: daḥı İ3.

²²⁸⁶ الولد سر ابیه Çocuk babasının sırrıdır (onun karakterini yansıtır), anlamına gelen, hadis kaynaklı Arapça bir atasözüdür.

²²⁸⁷ efendimiz: – İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

²²⁸⁸ devletlü: – İ1, İ4, İ2, S, İ3, K, B.

²²⁸⁹ velî-ni‘ met-i bî-minnetim: velî-ni‘ metim İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

²²⁹⁰ efendim: – İ4, A.

²²⁹¹ bî-naẓîrden: bî-nazardan S.

²²⁹² ḳırılıydı: ḳırılısun İ1, İ4, A, S, İ3, K, B.

²²⁹³ bulundum: oldum İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

1²²⁹⁴ cānıma girān gelüp cereyān-ı sirişk-i nedāmet ü endūh deryāda görilen heyecān-ı emvāc-ı tūfānı unutturdı. Müsāfir olduğımız menzilde pāy-der-dāmen-i ‘uzlet ü inzivā olup şerefmend-i²²⁹⁵ ma‘iyyetleri olduğımız şadr-ı sâbiķ devletlü²²⁹⁶ Tiryākī Meħmed Paşa efendimiziñ Resmo’ya teveccühleri gününe dek çekdiğimi ben bilürüm. Eger-çi müşārün ileyh hazretlerini pek de ta‘yīb²²⁹⁷ itmek olmaz, zīrā müdām mizācları mu‘tell olmaķdan nāşī her kaç meclis görüñildi ise şerbet isti‘ mällerine müşādefe²²⁹⁸ itmiş idi, yine kuşūr bizim ammā yine ne fā‘ide²²⁹⁹, **beyt li-münşi ‘ihi**²³⁰⁰

Ez-seg-i derende²³⁰¹ ĩmen mī-şevēd her k’ü nişest
Her ki²³⁰² ber-üftāde gired saht ez-seg kemter est²³⁰³

vetiresiyle böyle hengām-ı ğurbet ve eyyām-ı felāketimizde tā bu mertebe kibr ü²³⁰⁴ ta‘aşşub kār-ı mürüvvet degil idi. Resmo’ya geldim. Hālā Qāndiye’de fermān-fermāy-ı mesned-i istiķlāl olan²³⁰⁵ devletlü efendimiziñ bāb-ı²³⁰⁶ āsmān-cenāblarına intisābım ve evşāf-ı ahlāk-ı Muşţafāvīlerine nice қаşā‘id-i mu‘ciz-nişābım olup ve reste-bāzār-ı derūnda kālā-yı girān-bahā-yı zāt-ı kerīmlerine olan meyl ü muħabbetimi hem-rütbe-i sevdā-yı bāzār-ı cān bulup gerek pīş-gīr āğası yediyle²³⁰⁷ ve gerek iki def‘a sālī ile mufaşşal mufaşşal irsāle cür‘et itdiğim ‘arz-ı hāllerimiñ birine olsun cevāb bile²³⁰⁸ şudūr itmediginden ğüzñ ü²³⁰⁹ melālīm şad çendān ve aħvālīm evvelkinden²³¹⁰ ziyāde perişān olup Hānya tarafından, Hāķ ‘alīmdir ki

²²⁹⁴ dūş-ı: – İ2.

²²⁹⁵ şerefmend-i: şer*mend-i A.

²²⁹⁶ devletlü: – İ4, İ2.

²²⁹⁷ ta‘yīb: ta‘ab A.

²²⁹⁸ müşādefe: – A; müşādif B.

²²⁹⁹ yine ne fā‘ide: ne fā‘ide A, B, S; ne fā‘ide yine İ3.

²³⁰⁰ beyt li-münşi ‘ihi: – İ4, beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi ‘ihi İ3.

²³⁰¹ derrende: derrend* A.

²³⁰² ki: ne ki İ4.

²³⁰³ Kişi oturunca yırtıcı köpekten emin olunur. (O halde) düşmüşlere saldıranlar köpekten daha aşığdır. (Bu beyit Nevres’in Farsça Divanında bulunmamaktadır.)

از سگ درنده ایمن می شود هر کو نشست
هر که بر افتاده گیرد سخت از سگ کمتر است
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

²³⁰⁴ ü: – S, B.

²³⁰⁵ olan: – İ1, İ2, İ3, İ4, A, K, S.

²³⁰⁶ bāb-ı: – İ2.

²³⁰⁷ yediyle: ile İ1, İ2, İ3, İ4, A, K, S.

²³⁰⁸ cevāb bile: bile cevāb İ2; cevāb İ3.

²³⁰⁹ ü: – İ4.

²³¹⁰ evvelkinden: evvelkiden İ1, İ2, A, S, İ3, B.

kederden özge görmeyeceğimi²³¹¹ yakînen bildigime binâen ha anlardan me'mûl de²³¹² bu idi diyü tekdîrleri çendân te'sîr itmemiş idi. Lâkin, Hüdâ haqqıyıçün bunları ki kerîm-i ibnû'l-kerîm kendi velî-ni' metim²³¹³, efendim bildigimden in-şâ'a'llâhu te'âlâ²³¹⁴ hüsni-teveccüh-i hüdîvâneleri baña gurbet çekdirmez diyü hilâfına²³¹⁵ ihtimâl virmez idim. Yine ihtimâl²³¹⁶ virmem, zîrâ bir vezîr-i Bermekî-nazîr idügin hûb bilürüm. Hezâr keremini görmüşümdür. Hâşâ²³¹⁷ bu keyfiyetler²³¹⁸ müşârün ileyh efendimiziñ tegâfûlünden degil, belki bu eyyâm-ı felâketde baht-ı siyâhımızñ hükmi böyledir. Yâhud 'arz-ı hâllerimiz vâşıl-ı dest-i kerem-peyvestleri²³¹⁹ olmamışdır.

[57]

[İ1 54a-55b; İ2 55a-55b; İ3 41b-42b; İ4 38b-39a; A 43a-44b; B 51b-52b; K 47b-48b; S 45a-46b]

Çandıye Müftîsi Efendiye Resmo'dan Yazılan Kâ'ime-i Belâgat-ı alâmet Şüretidir²³²⁰

Sa'âdetlü, semâhatlu birâder-i mihrbânım efendi hazretleri²³²¹ i'tidâl-i eyyâm-ı 'ömr-i 'azîzleri maḥsûd-ı havâ-yı rebî' -i câvidânî olmak da' avâtı²³²² merfû' -ı icâbet-serây-ı Rabbânî kılındığı siyâkda 'arza-dâşt-ı muḥlişi oldur ki iktizâ-yı aḥkâm-ı nisbet-i nev' iyye zımnında mürâ'ât-ı rüsûm-ı merâsimle²³²³ ve mertebe-i ta' ayyün-i²³²⁴ zevât-ı a'yânda vuḳû' bulan iltifât-ı münâzara-ı şühûdîden nâşî ki müstelzim-i ikâ' -ı ihtilât-ı vücûdîdir, tertîb-i esbâb-ı vesâ'it-i âşnâyî bâbında terk-i mu'âmele-i müsâhele eger-çi cihet-i müşâreket-i lafzî ve vech-i münâsebet-i ma'nevî²³²⁵ ile tarafeyniñ daḥı lâzıme-i 'uhde-i mu'âhede-i ezeliyye ve vâcibe-i zimmet-i

²³¹¹ görmeyeceğimi: görmeye İ1.

²³¹² de: - İ3.

²³¹³ ni' metim: ni' met İ1, İ4, İ2, İ3, K.

²³¹⁴ te'âlâ: - İ2.

²³¹⁵ hilâfına: hilâfa İ1.

²³¹⁶ virmez idim yine ihtimâl: - A, İ3.

²³¹⁷ hâşâ: hâlâ İ4, İ2, A, S, K, B.

²³¹⁸ keyfiyetler: keyfiyet İ2.

²³¹⁹ kerem-peyvestleri: kerem-peyvendi İ2, İ4, A, K, S.

²³²⁰ Çandıye Müftîsi Efendiye Resmo'dan yazılan İ1; Çandıye Müftîsi Efendiye Resmo'dan tahrîr olunan kâ'ime-dir İ4; Çandıye Müftîsi Efendiye Resmo'dan irsâl olunan kâ'ime şüretidir A; Çandıye Müftîsi Efendiye Resmo'dan yazılan kâ'ime-i belâgatdır S; Çandıye Müftîsi Efendiye Resmo'dan yazılan kâ'ime-dir İ3; Çandıye Müftîsi Efendiye Resmo'dan yazılan kâ'ime-i belâgat şüretidir B.

²³²¹ sa'âdetlü, semâhatlu birâder-i mihrbânım efendi hazretleri: - İ1, İ3; sa'âdetlü birâder-i mihrbânım efendi hazretleri A.

²³²² da' avâtı: du'âları İ3.

²³²³ merâsimle: merâs*le İ4, İ2, A, B.

²³²⁴ ta' ayyün-i: ta' yîn-i A.

²³²⁵ ma'nevî: مفتوی A.

mücāneset-i celiyyesidir, lākin bu cānibiñ müsāferet ü²³²⁶ mihmānī ve ol cānibiñ mücāveret ü mizbānīleri²³²⁷ gerden-i muḥliṣiden fekk-i silsile-i günāh-ı²³²⁸ tekāsül idecegi piş-i naẓar-ı mürüvvetmendān-ı²³²⁹ naẓar u istidlālde²³³⁰ muḥtāc-ı iḳāmet-i beyyine-i bürhān olmadığı ma^clūm u muḳarrer²³³¹ ve ḥavāṣī-i mütūn-ı inṣāf u i^c tirāfda ṣarīhan muḥarrerdir. Bu şūretde ṭaraf-ı bāhirü’ş-şereflerinden ifā-yı vazīfe-i pürsiş-i ḥāṭıra medār olur nāme-i dil-keş-i suṭūr-ı ser-ā-ser-sürūrları hiç olmazsa bu ḳadar müddetde bir kerrecik olsun bu zaḥm-ḥorde-i kūpāl-i ṣaḥne-i rūzgār ve bu ḡurbet-zede-i ḥāṭır-figāra iṣāl-i merhem-i bih-būd ve irsāl-i peyām-ı cān-āsūd²³³² itmeḡe²³³³ muḥtāc idi ki²³³⁴ bu cānibden²³³⁵ daḡı, **mıṣra**^c 2336

Ez-düst²³³⁷ yek iṣāret ez-mā be-ser devīden²³³⁸

me’ālī ḥādiş ve bu ṭarīḳ ile cünbiş-i²³³⁹ nā-der-ber-ā-ber-i cūhhāl-i²³⁴⁰ şedīdü’ş-şekīmeden²³⁴¹ nişeste-i pişānī-i cān olan ḡubār u²³⁴² ekdārın izmiḥlāliline bā^c iṣ olaydı ve le’ālī-i girān-vezn-i ta^c birāt-ı ḥāṭır-şikārları ki²³⁴³ nezāket-i sebūk-rūḥī-i ṭabī^c at-ı fiṭriyyelerinden ^c ibāret²³⁴⁴ idi, bir kerrecik²³⁴⁵ ḡuşvārevār²³⁴⁶ āvīḥte-i ḡuşṭ-pāre-i ḡuş-ı muḥibb-i²³⁴⁷ medhūş olmak gerek idi ki²³⁴⁸ **beyt li-münşi’ihi**²³⁴⁹

²³²⁶ ü: – İ1.

²³²⁷ mizbānīleri: miznānīleri ? İ2.

²³²⁸ günāh-ı: günāh u A.

²³²⁹ mürüvvetmendān-ı: mürüvvetme*dān-ı İ4

²³³⁰ istidlālde: istidlālet A.

²³³¹ muḳarrer: muḳarrerdir İ2.

²³³² cān-āsūd: āsūd İ4.

²³³³ itmeḡe: itmekle İ4, A.

²³³⁴ idi ki: – A.

²³³⁵ cānibden: cānibde İ4.

²³³⁶ mıṣra^c: ^c İ1, İ4, A, İ3, K, B.

²³³⁷ ez-düst: ez-dest İ4.

²³³⁸ Dosttan bir iṣāret, bizden can ü gönülden koşmak. (Hümām-ı Tebrizî).

از دوست یک اشارت از ما بسر دودین
Mef’ûlü/ Fâilâtün/Mef’ûlü/ Fâilâtün

²³³⁹ cünbiş-i: cün*ş-i İ1.

²³⁴⁰ cūhhāl-i: cihān-ı A.

²³⁴¹ şedīdü’ş-şekīmeden: şedīdü’ş-şekīmede İ4.

²³⁴² u: – İ1, İ4, İ2, A, İ3, K.

²³⁴³ ḥāṭır-şikārları ki: ḥāṭır-şikārlarıyla A.

²³⁴⁴ ^c ibāret: ^c i*āret İ1.

²³⁴⁵ kerrecik: def’acık İ1, İ2, İ3, İ4, K.

²³⁴⁶ ḡuşvārevār: ḡuşvāre-i İ3.

²³⁴⁷ muḥibb-i: muḥabbet-i İ4, İ2, A, S, K, B.

²³⁴⁸ ki: – A.

²³⁴⁹ beyt li-münşi’ihi: – İ4; beyt İ2, A, S, K, B; li-münşi’ihi İ3 .

Bār-ı ğam gitdikçe tākāt-süz-ı²³⁵⁰ reftār²³⁵¹ olmada
Bir eyāğ-ı meyle sākī dest-gīr ol bārī sen²³⁵²

medlülünce evzā' -ı girān-ı cānān ile maḥmūl-i dūş-ı dil-i nā-tüvān olan ḥaml-ı şākīl-i infī'āl-i zārūrī ki bā-vücūd-ı cesāmet-i şıķlet-i cürm işbu basīt-i vasiātü'l-aķtār-ı ḥāka müriş-i şā'ibe-i 'avārız-ı şıķl olabilür, fi'l-cümle ḥiffet bulaydı. Ma' -hazā ki maşlahāt-ı ülfet-i dīrineniñ çerb-zebānı miyāncī-i ihlāş ile pezīrūfte-i temşiyet olması zu' mıyla ba'z-ı aḥbāb-ı girāma taḥrīr olunan evrāk-ı perīşān-suṭūruñ²³⁵³ ekşerinde nām-ı ma'ārif-ittisām u²³⁵⁴ mekārīm-irtisāmları zīnet-i ḥavāşī vü²³⁵⁵ şudūr ve vedī' a-ı du'ā vu selām-ı muḥālişat-iltiyām ib'āşı mültezem ü manzūr idi. Ğalibā vesīle-i teblīğ olan ihvān, teblīğ-i selāmda tekāsül itmişlerdir²³⁵⁶, yoḥsa reddü's-selām farīza-ı²³⁵⁷ ferīdesi cerīde-i ḥāṭır-ı ḥāṭirede²³⁵⁸ elbette²³⁵⁹ mürtesim ü cāy-gīrdir. Destgāh-ı suṭūr-ı merķūmede mensūc-ı²³⁶⁰ minvāl beyān olunan²³⁶¹ kirbās-ı²³⁶² nā-revāc-ı kelām-ı laṭife-āmīz ve peyām-ı mübāseṭet-rekīze göre²³⁶³ bundan böyle daḥı²³⁶⁴ intizām-ı²³⁶⁵ kudūm-ı²³⁶⁶ nāme-resān ile dest-der-āstīn-i²³⁶⁷ ferāğ u sükūn olup şāhid-i zībende-ḥırām-ı selām u kelāmları mu'āniķ-i²³⁶⁸ cān-ı meyyāl oluncaya dek edhem-i²³⁶⁹ siyeh-zānū-yı kalem-i āşüfte-raķama mızmār-ı şāḥīfede ruḥşat-ı cevelān virilmemek eger-çi baķılsa yine āyīne-i inşāf dā'iresinden²³⁷⁰ ḥāric degil idi²³⁷¹, velik mecrā-yı Zemzem-i feyz-i ḥulūş olan derūn levş-i infī'āl-i nefsanī ile lekedār-ı ālāyiş olmak lāyık olmadığından başķa muķtezā-yı riķķat-ı ṭabī'at-ı şā'iriyye ile kendi

²³⁵⁰ tākāt-süz-ı: tākāt-sūr-ı İ1.

²³⁵¹ reftār: - A.

²³⁵² Fāilātün/Fāilātün/Fāilātün/Fāilün (Nevres).

²³⁵³ perīşān-suṭūruñ: perīşān-suṭūrun İ1, İ4, A, B, K, S.

²³⁵⁴ u: - İ1, İ4, İ2, İ3, K.

²³⁵⁵ vü: - S, B.

²³⁵⁶ itmişlerdir: eylemişlerdir İ1, İ3.

²³⁵⁷ farīza-ı: farīzat-ı İ1, İ4, K, S.

²³⁵⁸ ḥāṭirede: ḥāṭirde İ2, A, B.

²³⁵⁹ elbette: elbetde A.

²³⁶⁰ mensūc-ı: mensūḥ-ı A.

²³⁶¹ olunan: beyān olan A.

²³⁶² kirbās-ı: kirpās-ı İ4, B.

²³⁶³ göre: اکور A.

²³⁶⁴ daḥı: - İ3.

²³⁶⁵ intizām-ı: intiṭār-ı İ1; intizār-ı İ3.

²³⁶⁶ kudūm-ı: kurūm-ı İ4.

²³⁶⁷ dest-der-āstīn-i: dürüst der-āstīn-i İ1.

²³⁶⁸ mu'āniķ-i: muvāfiķ-ı İ4.

²³⁶⁹ edhem-i: edāhem-i İ1.

²³⁷⁰ dā'iresinden: dā'iresinde İ4.

²³⁷¹ degil idi: değıldir İ4.

zarūriyyāt-ı umūruma iltizām-ı temşiyet-i meşalih-i ihvān taḳdīm oluna gelüp, **beyt li-münşi 'ihi**²³⁷²

Kendi derdim ḳor ilin derdine aḡlar gezerim

Lālenin dāḡı gülün āteşi yandırdı beni²³⁷³

ma^c nāsı naḡş-ı kitābe-i²³⁷⁴ cebinim ve²³⁷⁵, **beyt**

Hemīşe şem^c gibi vaḡf-ı pīç-tāb oldum

Zamāne her kimi yandırdı²³⁷⁶ ben kebāb oldum²³⁷⁷

fehvası mā-şadaḡ ṭavr u āyinin olmaḡla fülān kimseniñ²³⁷⁸ mevḳūf-ı ter-desti-i²³⁷⁹ himmet-i ' aliyeniñ olan ser-rişte-i girih-beste-i umūrını ḳarīn-i²³⁸⁰ temşiyet ü güşāyiş ve²³⁸¹ nüvid-i sühūlet-huşūl-i murādı²³⁸² ile ḡāṭır-ı maḡzūnını rehīn-i itminān ü āsāyiş buyurmañız istid^c āsıyla tesvīd-i şāḡife-i niyāza cesāret olundu. Bāḡī, *der-mesned-i sa^c ādet dā 'im bād*^{2383 2384}.

[58]

[İ 55b-58a; İ 2 55b-57b; İ 3 42b-44a; İ 4 39a-41a; A 44b-46b; B 52b-55a; K 48b-50b; S 46b-48b]

Devātdār Aḡmed Aḡa'dan Resmo'ya Me'mūriyet Eşnāsında Saḡız'a Gelen Mektūbuñ Cevābı Olmaḡ Üzere Saḡız'dan Yazılan Ḳā'ime Şūretidir²³⁸⁵

²³⁷² beyt li-münşi 'ihi: beyt İ 1, İ 2, İ 4, A, B, S, K; li-münşi 'ihi İ 3.

²³⁷³ Feilātün(Fâilâtün)/Feilâtün/Feilâtün/Feilün (Nevres).

²³⁷⁴ kitābe-i: kebābe-i İ 4.

²³⁷⁵ ve: – İ 3.

²³⁷⁶ yandırdı: tandudı İ 2.

²³⁷⁷ Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün(Fa'lün) (Kavsî).

²³⁷⁸ kimseniñ: kimesneniñ İ 2, İ 3, A.

²³⁷⁹ ter-desti-i: ner-desti-i İ 1.

²³⁸⁰ umūrını ḳarīn-i: امور ينى قريهى İ 1; ve umūrını ḳarīn-i A.

²³⁸¹ ve: – S, B.

²³⁸² murādı: murād İ 3.

²³⁸³ bāḡī der-mesned-i sa^c ādet-i dā 'im bād: – İ 1, İ 3.

²³⁸⁴ Saadet tahtında daim olunsun. در مسند سعادت دائم باد.

²³⁸⁵ Resmo'ya me'mūr olunduḡda Saḡız'da meḡş eşnāsında Devātdār Aḡmed Aḡa'dan gelen mektūbuñ cevābıdır İ 1; Devātdār Aḡmed Aḡa'dan Resmo'ya me'mūriyet eşnāsında Saḡız'a gelen mektūba cevāb olmaḡ üzere Saḡız'dan yazılan ḳā'ime-dir İ 4; Devātdār Aḡmed Aḡa'dan Resmo'ya me'mūriyet eşnāsında Saḡız'dan gelen mektūba cevāb olarak Saḡız'dan irsāl olunan ḳā'ime-dir A; Devātdār Aḡmed Aḡa'dan Resmo'ya me'mūriyet eşnāsında Saḡız'dan gelen mektūbuñ cevābı olmaḡ üzere Saḡız'dan yazılan ḳā'ime şūretidir S; Resmo'ya me'mūr olunduḡda Saḡız'da meḡşleri eşnāsında Devātdār Aḡmed Aḡa'dan gelen mektūbuñ cevābıdır İ 3; Devātdār Aḡmed Aḡa'dan Resmo'ya me'mūriyet eşnāsında Saḡız'dan gelen mektūbuñ cevābı olmaḡ üzere Saḡız'dan yazılan ḳā'ime-dir B.

Benim sa'âdetlü birâder-i mihrbânım²³⁸⁶, sultânım hazretleri²³⁸⁷ bu esnâda muşkaddem sipâriş olunan eşyâ ile mektüb-ı bedî' ü'l-üslüb-ı hikem-âmîzleri vâsıl ve mü'tâla'asından neş'e-i ma'cûn-ı bîş ü cedvâr ve mefhûmundan âşâr-ı keyf-i²³⁸⁸ humâr hâşıl olup hâlâ hıdmetiñizde olan etbâ'ıñ bir kaçınını def' ile muraḥḥaş' avd u inşirâf itseñiz²³⁸⁹ diyü taḥrîr itmişsiz. Bu ma'nâyı keşide-i silk-i suṭûr buyurdığıñız evliyâ-yı ni'am efendilerimiziñ iktizâ-yı re'yi-i 'âlem-ârâlarına nisbet şudûr-ı emr ü fermânlarına binâen midir yoḥsa mir'ât-ı şâf-ı zamîriñizde cilveger-i ḥayyîz-i şüret olan tedâbir-i ḥaseneden midir? Şavâb-dîd-i²³⁹⁰ fikr-i sedîd-i işâbet-ḳarîniñiz olduğu şüretde keşret-i tevâbi' ü fart-ı maşârifî müstelzim olmağ ile ṭarafımızı şıyâneten²³⁹¹ taḳlîl-i levâzım-ı muḳarrere-i rûz-merreye işâret olmağ gerek. Bizimle gûşe-nişin-i maṭmûre-i ğurbet olan ser-gerdânlarıñ²³⁹² rızḳ u²³⁹³ rûzîleri *ve fî's-semâ'i rizḳukum ve mâ-tû'adûn*²³⁹⁴ -ḥ'ân-ı²³⁹⁵ bî-dirîğinden müretteb ü hâşıl ve her ḳanda olurlar ise *ve yerzuḳuhum*²³⁹⁶ *min ḥaysü lā yaḥtesib*²³⁹⁷ dârü'z-ziyâfesinden²³⁹⁸ dest-yârî-i tuşmâl-i bedî' ü'n-nevâl-i *naḥnu ḳasemnâ*²³⁹⁹ ile mu'ayyen ü vâşıldır. Bu kâr-ḥâne-i ṭurfe-merâsimde Zeyd'iñ²⁴⁰⁰ 'Amr'a temelluḳ u ilticâ ve Biş'iñ Bekr'den tevaḳḳu' u²⁴⁰¹ recâsı min-ciheti'l-esbâb-ı maḳûle vesâ'il-i zâhireye tevessül ü temessükde i'mâl-i ihtiyâr-ı²⁴⁰² cüz'î ḳabilindendir. Yoḥsa ḥaḳîḳatde mükellef-i 'aḳl u şu'ûr olmayan vuḥuş u tuḳûr bile cîre-i²⁴⁰³ rûzân u şebâna ve rûzî-i âb u dânesin ḥazret-i Ruḳî-resân-ı ins ü cân cenâbı cânibinden istiḥşâl ve²⁴⁰⁴ ḳısmet-i ezeliyye-i ḥazret-i Lem-yezeliyye mertebesiyile imrâr-ı evḳât-ı mâh u sâl itdikleri şâbitdir. Bu taḳdirce pîrâmen-gerd-i ittibâ'mız olan ḥademe vü etbâ', bizim irtikâb-ı külfet-iktisâb ve

²³⁸⁶ sa'âdetlü birâder-i mihrbânım: – İ1, İ3.

²³⁸⁷ hazretleri: – İ1, İ3.

²³⁸⁸ keyf-i: keyfiyet ü A, S, B.

²³⁸⁹ itseñiz: iseñiz A.

²³⁹⁰ şavâb-dîd-i: şavâb-dîde-i İ4.

²³⁹¹ şıyâneten: şıyânete A, B.

²³⁹² ser-gerdânlarıñ: ser-gerdânların İ1, İ4, A, S, K.

²³⁹³ u: – İ4, B.

²³⁹⁴ *و فى السماء رزقكم و ما توعدون* Gökte rızḳınız ve size vaad olunan şeyler vardır. Zâriyât, 51/22.

²³⁹⁵ ḥ'ân-ı: ḥân-ı İ3.

²³⁹⁶ yerzuḳuhum: yerzuḳum İ1, A, S, K, B.

²³⁹⁷ *و يرزقهم من حيث لا يحتسب* Onu beklemediği yerden rızıḳlandırır. Talâk, 65/3.

²³⁹⁸ dârü'z-ziyâfesinden: dârü'z-ziyâfesinde İ4.

²³⁹⁹ *نحن قسمنا... aralarında biz paylaştırdık.* Zuhruf, 43/32.

²⁴⁰⁰ Zeyd'iñ: Zeyd'in İ1, İ3, İ4, A, B, K, S.

²⁴⁰¹ u: – B.

²⁴⁰² ihtiyâr-ı: ihtiyâr ve A.

²⁴⁰³ cîre-i: çîre-i İ2, İ4, B, K, S; – A, İ3.

²⁴⁰⁴ ve: – A.

iktisāb-ı²⁴⁰⁵ nevāle-i dāne vü ābımıza muhtāc olmayup belki her biriniñ fazla-ı hişşe-i muqadderesi bize zamīme-i maşārif-i muqarrere olmağ ile ni^c met-i h^vān-ı qalilü'n-nevāl-i kısmet ü naşibimize medār-ı terākķi vü izdiyād ve leşker-i tākāt-güdāz-ı zarūriyyāt-ı iħrācātımıza kuvvet-bağş-ı telāfi-i²⁴⁰⁶ imdād olacağı meczūm-ı ħakīm-i ^caql-ı müstefad olmağın, bulsam²⁴⁰⁷ bir kaçın dağı kaçırılmaz āverde-i maķām-ı ħıdmet idüp vücūdların²⁴⁰⁸ ħamīr-māye-i ni^c met bilürdüm. Vücūd-ı nā-būdum ^cayār-şināsān-ı dārü'd-ıdarb-ı imkān nazargāhında kābil-i erziş-i fūls-i vāħid degil iken ve bu kadar müddet ceyb-i kīse ve kīse-i ceybim²⁴⁰⁹ vezā'if-i mu^c ayyene ve vāridāt-ı²⁴¹⁰ muqarrereden tehī ve sā^cid-i nā-mūsā^cid-i dest-i ümīdim istişhāb-ı dest-māye-i cihete²⁴¹¹ ma^cāş u telāş-ı zindegī vü inti^cāşda beste-i zencīr-i kūtehī iken enderūn u²⁴¹² bīrūnda bu kadar ^ciyāl ü etbā^c ve aħbāb u²⁴¹³ eşyā^c ile dil-sīr-i simāt-ı²⁴¹⁴ ni^c met-i firāvān ve sezāvār-ı luṭf-ı bī-ımtinān-ı Melik-i mennān oldıgımı²⁴¹⁵ ferāmūş mı buyurdiñiz? Dest-i kudret terkīb-i ħamīr-māye-i vücūduma ħavāle-i²⁴¹⁶ müşte-i irādet itdigi günden bu āna degin²⁴¹⁷ vāridāt-ı ğaybiyye luṭfunı kendi keremine göre idüp benim kaṭ^c-ı merātib-i ħisāb u kitābıma nisbet olunmadıgını ve bundan şoñra mağşūşu'l-^cayār bir nice dīnārı maşārif-i yevmiyyeye taķsimde maħrūm-ı eltāf-ı ħafiyye-i Rabb-i raħīm olacağımı bilüp tururken ħāşā ħāşā ne keyfiyyet ü kemmiyete²⁴¹⁸ irād u maşrafdan²⁴¹⁹ telāş iderim ve ne taħrīk-i silsile-i suṭūr ħisābıyla kalem-i künd-zebān-ı tedbīri müsellemler-i dest-i ^caql-ı ma^cāş iderim. Nice zamānlar vūzerā-yı ^cizām efendilerimizden zuhūr iden²⁴²⁰ ^caṭāyā-yı ħāṭır-nevāz-ı cān-āsūd ve cevā'iz ü²⁴²¹ iħsān-ı müte^cāķıbu'l-vürüdi²⁴²² dağı ekremü'l-ekremīn pād-şāh-ı

²⁴⁰⁵ ve iktisāb-ı: – A, S, B.

²⁴⁰⁶ telāfi-i: telākķi-i İ1.

²⁴⁰⁷ bulsam: – A.

²⁴⁰⁸ vücūdların: vücūdlarını İ1, İ2, İ3, İ4, K.

²⁴⁰⁹ ceybim: ħabībim İ1; cebīnim A.

²⁴¹⁰ vāridāt-ı: اواردات A.

²⁴¹¹ cihete: cihet-i İ2, A, S, İ3, B.

²⁴¹² u: – İ1.

²⁴¹³ u: – S, B.

²⁴¹⁴ simāt-ı: simāt-ı İ1, İ3, A, B, K, S.

²⁴¹⁵ oldıgımı: oldıgımız İ4.

²⁴¹⁶ ħavāle-i: cevvēle-i A.

²⁴¹⁷ degin: kadar İ4.

²⁴¹⁸ kemmiyete: kemmiyet İ4; kemmiyetden İ3.

²⁴¹⁹ maşrafdan: maşrūfdan İ1; maşrafı İ3.

²⁴²⁰ zuhūr iden: – İ1, İ4, İ2, K, A, S, B.

²⁴²¹ ü: – İ1, İ2, İ3, İ4, B, K, S.

²⁴²² vürüdi: vür*dı İ4.

selāṭin-gulām-ı āsmān u²⁴²³ zemīn tarafından bilürüm. Beni maḥrūm-ı dīdār-ı evlād u
 ‘ıyāl iden ḥazret-i Rabbim ḥālā yine Rabbim ve²⁴²⁴ penāh u²⁴²⁵ merci^c imdir ve bir
 laḥza benden ve benimle pīçide-i cilbāb-ı ğurbet olan bendelerinden ğāfil degildir.
 Karīben merḥametlü evliyā-yı ni^c ām efendilerimizi²⁴²⁶ cilvegāh-ı şuver-i ilhām olan
 āyine-i dil-i bī-kīnelerine ilḳā-yı āşār-ı merḥamet ve dest-i kerem-peyvest-i
 kerīmānelerine i^c ṭā-yı ḳalem-i şefakat idüp ke-mā-fi’l-evvel sezāvār-ı enzār-ı i^c tibār
 ve maẓhar-ı teveccüh-i mekārīm-medārları olmaḳ ümīdindeyim. Hemān nizām-baḥş-
 ı kār-ḥāne-i imkān *celle şānühü* ḥālā şadr-nişin-i kāşāne-i²⁴²⁷ iḳbāl olan
 efendilerimizi nice müddet daḥı fermān-fermāy-ı dīvān-ḥāne-i²⁴²⁸ cāh u celāl²⁴²⁹ idüp
 sāye-i devletlerinde bizi ve bizim gibi ümīdvār-ı ‘ināyet olan bī-kesleri mesrūr-ı
 ḥuşūl-i āmāl eyleye. Bu kārgāh-ı luṭf u²⁴³⁰ ḳahr ya^c ni bu²⁴³¹ u^c cūbe-āyīn-i dehrde
 irtikā-yı nerdbān-ı ‘izz ü cāh sevdāsında olanlar kibār-ı devletiñ yā maḳhūrı yā
 manzūrı olmağa muḥtācdır ki²⁴³² ikisiniñ daḥı ḥayr ile netice-baḥş-ı aḥvāl olması
 ḥāşşa-ı te’şīrleridir, zīrā maḳhūra mükāfāt ve²⁴³³ manzūra ‘ināyāt ‘ādāt-ı aşḥāb-ı
 sa^c ādāt²⁴³⁴ idüğü vā-reste-i ḳayd-ı iştibāhdır. Benim sultānım bu eṣnāda resīde-i gūş
 u²⁴³⁵ hūşumuz olan aḥbār-ı dil-āzārdan²⁴³⁶ biri daḥı bā^c iş-i nefy ü tağrībimiz gūyā²⁴³⁷
 devlet-i ‘aliyye ricālını lisāna²⁴³⁸ almaḳ töhmeti imiş. Bu ḥālet-i nā-marziye kendi
 lisānımızdan degil āmed-şod iden aḥbāb-ı girām daḥı bu maḳūle şoḥbet ü güftāra
 fırsat-ı iḳtidār bulamasunlar ve meclisimiz āsūde-i mesāvī-i dīgerān olsun diyü zih-i
 girībān-ı şubḥ²⁴³⁹ tırāz-ı dāmen-i şāma ve perde-i nīlgün-ı leylī-i şeb kenāre-i siyeh-
 ḥayme-i²⁴⁴⁰ nişfu’l-leyle irinceye dek bāzīçe-i şaṭranc ve mel^c abe-i nerd ile evḳāt-

²⁴²³ u: – A.

²⁴²⁴ ve: – A, S, B.

²⁴²⁵ u: – İ2, K.

²⁴²⁶ evliyā-yı ni^c ām efendilerimiziñ: veliyyü’n-ni^c am efendilerimizden A.

²⁴²⁷ kāşāne-i: – İ4.

²⁴²⁸ dīvān-ḥāne-i: – İ3.

²⁴²⁹ celāl: ḥelāl İ4.

²⁴³⁰ u: – B.

²⁴³¹ bu: – İ3.

²⁴³² ki: – A, S, B.

²⁴³³ ve: – A.

²⁴³⁴ sa^c ādāt: sa^c ādet A.

²⁴³⁵ u: – S, B.

²⁴³⁶ dil-āzārdan: dil-āz*rdan A; dil-āzārdeden S, B.

²⁴³⁷ gūyā: gūyā gūyā İ1.

²⁴³⁸ lisāna: lisānımıza İ2.

²⁴³⁹ şubḥ: B.

²⁴⁴⁰ siyeh-ḥayme-i: siyāh-ḥayme-i A.

güzār ve mühr-zen-i dehān-ı şığār u kibār olduğımızı kim bilmez ise siz bilürsüz. Ma' -hazā meddāhī-i ricāl-i devlet cihet-i ma' āşımız²⁴⁴¹ olmağla qalem-i zebān ve zebān-ı qaleminden²⁴⁴² nazmen ve neşren tahtır ü tahtır, her ne şadır olursa medāyih-i zāt-ı erbāb-ı devlet olduğımı dağı bu kadar zamāndan berü bir mışra' -ı hicv ile ālāyış-i şahīfe-i nazm u neşre ruşat-ı zebān virilmeyüp mecmū' a-ı perīşānımda dağı buña dā'ir bir beyt olmadığı işbāt ider²⁴⁴³. Hem ricāl-i devletden bu kadar zamān kerem ü ihşāndan başka bir dürlü vaz' -ı nā-mülāyim görülmemişken mezemmet ü mesāvileri tercih-i medh ü şenāları olunmak²⁴⁴⁴ muhālif-i şime-i ' aql-ı dūr-endişdir. Hemān kulāb-keşiş-i āb u dāne böyle iktiza itmiş. Yoğsa bu maqūle müftereyāt hayyiz-i vuqū' a yetmedigi ve belki silsile-i endişe-i mezemmete irās-ı cünbiş itmedigi Rabbü'l- ' ālemīne ma' lūmdur. Ne çāre aḥkām-ı menşūr-ı қаzāya gerden-dāde-i teslīm ü rızāyım. Hemān cenābınız kerem idüp bizi bu gayetlerde²⁴⁴⁵ tesvīd-i şahā' if- i defter ü²⁴⁴⁶ hisāba muhtāc itmeyüp aqçemiz²⁴⁴⁷ bi't-temām rübūde-i rāh-zen-i maşārif²⁴⁴⁸ olduğda me' mūr-ı muḥāfaza-ı²⁴⁴⁹ a' yānı olduğımız eşyāmızı fūrūht ve tiz tiz²⁴⁵⁰ tarafımıza ḥarclık irsāliyle dīde-i ḥased-engīz-i zarūrete ḥāk-bīz olasız. Me' mūr olduğumuz Resmo' ya bir gün²⁴⁵¹ muḥkaddem sevḳ-i zevraḳ teveccüh idesiz diyü tahtır ü²⁴⁵² isti' cālīñiz istiḡrāb u isti' cāb²⁴⁵³ olundu. Bizim ' inān-ı ihtiyārımız ibtidā yed-i mü' eyyed-i taḳdīrde ve²⁴⁵⁴ şaniyen mübāşirimiz olan²⁴⁵⁵ Çāvuş Ağa' nıñ dest-i irādetindedir. Eger şimdiye dek maḥall-i merḳūma güşāyış-i bādbān-ı²⁴⁵⁶ ' azīmet mümkün olaydı ben tevaḳḳuf u²⁴⁵⁷ ārām ideyim disem de mübāşirimiz bir gün aḳdem ḥitām-ı me' mūrīyyet ile ' iyāline ' avdet için bir sā' at muḥkaddem tahtır- i lenger-i iḳamet ve cānib-i ma' hūda ' azīmete müsāra' at iderdi. Ammā ne fā'ide

²⁴⁴¹ ma' āşımız: – A.

²⁴⁴² qalem-i zebān ve zebān-ı qaleminden: qalem ü zebān qaleminden A.

²⁴⁴³ olmadığı işbāt ider: olmadığını işbāt iderim A, S, B.

²⁴⁴⁴ olunmak: olmak İ4.

²⁴⁴⁵ gayetlerde: ' ināyetlerde A.

²⁴⁴⁶ ü: – İ1, İ2, İ3, İ4, K.

²⁴⁴⁷ aqçemiz: aqçe B.

²⁴⁴⁸ maşārif: maşraf İ1, İ3.

²⁴⁴⁹ muḥāfaza-ı: mulāḥaza-ı İ2.

²⁴⁵⁰ tiz tiz: tir tiz İ1; tir tir A.

²⁴⁵¹ bir gün: – A.

²⁴⁵² ü: – İ1.

²⁴⁵³ istiḡrāb u isti' cāb: isti' cāb u istiḡrāb İ4, A, S, K, B.

²⁴⁵⁴ ve: – İ2, A, S, K, B.

²⁴⁵⁵ olan: – A, S, B.

²⁴⁵⁶ bādbān-ı: bādyān-ı İ1.

²⁴⁵⁷ u: – İ4, İ2, K, B.

Resmo'ya müste'men sefinesinden ğayrı gider yok. Saķız kayıklarına²⁴⁵⁸ biñ ğuruş virseñ limāndan yarım mīl bādbān-ġüşāy-ı²⁴⁵⁹ raħīl olmayup aġalar arasından²⁴⁶⁰ ġadşe-endāz-ı ġulūb-ı Müslimīn olan²⁴⁶¹ ġorşān gemilerinden emīn olamıyorlar. Mübāşirimiz Çāvuş'a daħı, meġş ü iġāmetimizi belki²⁴⁶² bir söz iderler hemān²⁴⁶³ himmet idelim gidelim, didikçe, sizi Resmo'ya götürmek üzere me'mūrum, ġorşana virüp ber-ā-berce Maġta'ya gitmege me'zūn degilim, diyü zārifānece cevāp virir. Sizler²⁴⁶⁴ ise bizi²⁴⁶⁵ iġtiyārımız ile Saķız'da eglenür şanup, gidesiz, diyü taħrīr idersiz. Bundan böyle iġāmete me'mūr olduğımız maħall ġarafına sevġ-i²⁴⁶⁶ merākib-i teveccūh²⁴⁶⁷ idenleriñ²⁴⁶⁸ evvelkisiyle naġl-ı raħt-ı ġareket olunmaġa cidden 'azīmet ve ġālīşen niyyet olunmuşdur. Rabbü'l-'ālemīn bedreġa-ı tevfiġin refiġ eyleye. Āmīn yā mu'īn²⁴⁶⁹.

[59]

[İ1 58a-58b; İ2 57b; İ3 44a-44b; İ4 41a; A 46b; B 55a-55b; K 50b; S 48b]

**Tiryākī Meħmed Paşa Merħūm Tersāne Emīni İken İrsāl Olunan Da'vet
Tezkiresidir²⁴⁷⁰**

Tā ki mi'c mār-ı ġire-dest-i ġader ta' mīr-i maħzen-i²⁴⁷¹ ġarāb-ābad-ı imkānda iẖhār-ı şanāyi'ci-i Sinimmār-pesend eyleye²⁴⁷²; ġıbġa-fermāy-ı ġaşr-ı müseddes-esās-ı²⁴⁷³ 'ālem-i sipenc olan vücūd-ı mes'ūd u zāt-ı maħmūdları ġār-dīvār-ı 'anāşır ile revnaġ-şiken-i serāy-ı müşemmen-binā-yı firdevs-i berīn olmaġ da' avātı taġdīmiyle ma' rüz-ı

²⁴⁵⁸ kayıklarına: kayıklarının A.

²⁴⁵⁹ bādbān-ġüşāy-ı: bādyān-ġüşāy-ı İ1; bādbān-ġüşā B.

²⁴⁶⁰ arasından: arasında İ4, İ2, A, S, İ3, K, B.

²⁴⁶¹ olan: – İ1, İ4, İ2, A, S, K, B.

²⁴⁶² belki: – İ3.

²⁴⁶³ hemān: – İ3.

²⁴⁶⁴ sizler: siz İ3.

²⁴⁶⁵ bizi: biri İ4.

²⁴⁶⁶ sevġ-i: – A, B.

²⁴⁶⁷ teveccūh: kūġe İ3.

²⁴⁶⁸ idenleriñ: idenlerin İ1, İ2, İ4, A, B, K, S.

²⁴⁶⁹ āmīn yā mu'īn: āmīn İ1, A, İ3, B; āmīn āmīn S.

²⁴⁷⁰ Tiryākī Vezīr-i merħūm tersāne emīni iken yazılan da'vet tezkiresi İ1; Tiryākī Meħmed Paşa tersāne emīni iken yazılan da'vet tezkiresidir İ4, S, A, B; Tiryākī Vezīr tersāne emīni iken yazılan da'vet tezkiresidir İ3; Tiryākī Meħmed Paşa merħūm tersāne emīni iken yazılan da'vet tezkiresi şüretidir K.

²⁴⁷¹ maħzen-i: maħzūn-ı A.

²⁴⁷² eyleye: ile A, B.

²⁴⁷³ müseddes-esās-ı: ممدس اساس A.

dâ' ileridir ki 'inâyetkârâ! Eger-çi²⁴⁷⁴ dâ' ilerine nisbet pâ-y-güzârî-i hadd-i had-nâ-şinâsîdir, velik me'lûf olduğum luţf-ı her-dem-zuhûr ve²⁴⁷⁵ kerem-i mevfûrlarından istid'â iderim ki yarınki cum'a günü mahtûbe-i dil-keş-hurâm-ı âftâb, kenâre-i seccâde-i nîlgûn-ı²⁴⁷⁶ âsmâna vaż'-ı şâne-i pîşânî ya' nî bânû-yı muţarrâ-gîsû-yı serâ-perde-i H'ârizm gerdûne-i cihân-peymây-ı gerdûn ile cānib-i cümle-i nim-rûzdan ţaraf-ı sevād-ı mağrib-zemîne sevķ-i maţâyâ-yı 'azm idüp hudûd-ı ķalem-rev-i şâma dört beş sâ'at ķala naşb-ı hayme-i muţallâ-sütûn-ı²⁴⁷⁷ sükûn itdiği vaķtlerde zûlmet-âbād-ı kâşâne-i faķîrānemizi mānende-i²⁴⁷⁸ māh-ı²⁴⁷⁹ ķār-deh-i şeb reşk-i Ćāh-ı Naḥşeb buyurmaları bābında luţf u kerem 'inâyetlü efendim ḥazretleriniñdir²⁴⁸⁰.

[60]

[İ1 58b-59a; İ2 57b; İ3 44b-45b; İ4 41a-41b; A 46b-47a; B 55b; K 50b-51a; S 48b-49a]

Ser-kātibi Efendiye Yazılan Tezkire-i Belāgat-müzekkiredir²⁴⁸¹

Meşşâta-ı çâpük-dest-i ḥayāl vesme-i midād ile ebruvān-ı mışra'-ı eş'âra reng ü tâb virdikçe manzûme-i ḥatır-firîb-i sāmān-ı 'izzetleri müstezād-ı ma' nâ-yı iķbāl olmak da'avātıyla 'arîza-ı muḥlişidir ki 'inâyetlü silaḥdâr-ı şehr-yâr-ı gerdûn-iķtidār efendimiziñ ķalem-rev-i dâ'ire-i devletlerinde ḥoş-nişîn-i siyeh-ḥayme-i ķarār ve āsûde-i tekālîf-i rûzgar olan bendegāna iltihāk ya' nî tengnâ-yı zindān-ı bî-kesiden rehâ-yāb ve zāt-ı melek-şifātlarına ta'alluķ u²⁴⁸² intisāb dâ'iyesiyle bahāriyye birķaç²⁴⁸³ beyt-i bî-me'āl vesātet-i himmetleriyle bahāristān-ı cāh u celāl olan bezm-i Bayķara-pesendvārim²⁴⁸⁴ mişāllerine 'arz olunmuş idi. Āyā, nihāl-i şikeste-şāḥ-ı ümîdim ķabûl-i nāmiye-i rebî'-i 'inâyetleriyle bār-āver olup çeşme-i zülāl-i mekremet olan çeşm-i daķîķa-şinâsları cüybār-ı beyne's-sutûrına ifāza-ı mā'ü'l-

²⁴⁷⁴ eger-çi: ger-çi S.

²⁴⁷⁵ ve: - A.

²⁴⁷⁶ nîlgûn-ı: - İ2.

²⁴⁷⁷ muţallâ-sütûn-ı: mu' allâ-sütûn-ı İ3.

²⁴⁷⁸ mānende-i: mānend-i İ4, İ2, A, S, K, B.

²⁴⁷⁹ māh-ı: - A.

²⁴⁸⁰ luţf u kerem 'inâyetlü efendim ḥazretleriniñdir: luţf u kerem efendimiñdir İ4, İ2, S, K, B; - A, İ3.

²⁴⁸¹ Ser-kātibi Efendiye yazılan tezkire İ1; Ser-kātibi Efendiye yazılan tezkire şüretidir İ2, A, S; Ser-kātibi Efendiye taḥrîr olunan tezkiredir İ3; Ser-kātibi Efendi[ye] yazılan tezkire şüretidir K; Ser-kātibi Efendi ḥazretlerine yazılan tezkire şüretidir B.

²⁴⁸² u: - İ1.

²⁴⁸³ birķaç: bir nice İ4, İ2, A, S, İ3, B.

²⁴⁸⁴ Bayķara-pesendvārim: Bayķara-pesendārim İ1, İ4, İ2, İ3, K.

hayāt-ı mü'ālā' a itdikde²⁴⁸⁵ gülistān-ı i' tibārda hem-pehlū-yı nev-nihālān-ı²⁴⁸⁶ taze-māzmūn olmağa şāyān görölmedi²⁴⁸⁷ mi? Yoğsa tünd-bād-ı dey-māh-ı nā-kāmī iktizāsıyla huşkide hār-ı dīvāra hem-ser mi²⁴⁸⁸ tutuldu? İşāret ve²⁴⁸⁹ dil-i ārzūmendi münşerih-i nesīm-i beşāret buyurmaları der-h'vāstdır²⁴⁹⁰.

[61]

[İ1 53b-54a; İ2 57b-58a; İ3 41b; İ4 41b; A 47a-47b; B 55b-56a; K 51a; S 49a-49b]

Ḳāndiye Ḳāḏısı Efendi Ḥāzretlerine Resmo'dan Yazılan Ḳā'ime²⁴⁹¹

Benim sa'ādetlü birāder-i mihrbānım efendi ḥāzretleri²⁴⁹² peyveste niẓām-baḥş-ı umūr-ı muhtelifetü'z-zuhūr-ı aḥkām ve hemīşe bālā-nişin-i 'alī-mesned-i²⁴⁹³ merām olup āsūde-i āsīb-i eyyām ve ğunūde-i nāz-pister-i ferḥat u ārām olalar²⁴⁹⁴. Cihet-i nisbet-i nev'ıye ile çı-ġūnegī-i aḥvāl-i²⁴⁹⁵ sa'ādet-iştimālleri vāridinden isti'lām olunarak ḳullāb-ġirā-yı mihr ü²⁴⁹⁶ muḥabbetleri ser-rişte-i dil-i ihlāşa pīçide ve şevḳ-i ġā'ibāne-i muvāşalatları derece-i kemāle²⁴⁹⁷ resīde oldığı²⁴⁹⁸ şā'ibe-i şübheden berīdir. Benim sa'ādetlü²⁴⁹⁹ sulṭānım eger-çi şāyān-ı encūmen-i ervāḥ olan her²⁵⁰⁰ müteneffisiñ 'ūnvān-ı berāt-ı rızḳ u rüzisi ṭuġrā-yı ġarrā-yı *naḥnu ḳasemna*²⁵⁰¹ ile mu'anven²⁵⁰² ve sezāvār-ı ni' met-i ḥilḳat olan her şahşıñ şahīfe-i pīşānī-i zindegānisi ḥaṭṭ-ı hümāyūn-ı ve *fi's-semā'i rızḳukum ve mā-tū'adūn*²⁵⁰³ ile mürettebdır, lākin min-ciheti'z-zuhūr, her māddeniñ keyfiyyet-i vuḳū'ı vesā'il-i esbāb-ı zāhireden²⁵⁰⁴

²⁴⁸⁵ itdikde: itdikçe A.

²⁴⁸⁶ nev-nihālān-ı: tev-nihālān-ı İ1.

²⁴⁸⁷ görölmedi: görüldi İ2, A, S, B.

²⁴⁸⁸ mi: - A.

²⁴⁸⁹ ve: - B.

²⁴⁹⁰ der-h'vāstdır.: der-h'vāstdır. A.

²⁴⁹¹ Mektüb-ı nā-tamām-ı merhūm-ı nā-kām İ4; Mektüb-ı nā-tamām İ2, A, S, K, B; Ḳāndiye Ḳāḏısı Efendiye Resmo'dan yazılmışdır İ3.

²⁴⁹² benim sa'ādetlü birāder-i mihrbānım efendi ḥāzretleri: - İ1, İ3.

²⁴⁹³ 'alī-mesned-i: 'alī-mesned ü A, S, B.

²⁴⁹⁴ olalar: ola İ3.

²⁴⁹⁵ aḥvāl-i: aḥvāl-i İ1.

²⁴⁹⁶ ü: - İ1.

²⁴⁹⁷ kemāle kemāl A.

²⁴⁹⁸ oldığı: oldığını İ4.

²⁴⁹⁹ sa'ādetlü: - A.

²⁵⁰⁰ her: - A, B.

²⁵⁰¹ نحن قسمنا ... aralarında biz paylaştırdık. Zuhurf, 43/32.

²⁵⁰² mu'anven: - İ3.

²⁵⁰³ وفي السماء رزقكم وما توعدون Gökte rızkınız ve size vaad olunan şeyler vardır. Zāriyāt, 51/22.

²⁵⁰⁴ zāhireden: zāhirden A.

bir sebebe mevķūf u merbūṭ ‘illet-i ḥuṣūli mes’ele-i ṣābitetü’l-feḥvā-yı²⁵⁰⁵ iḥtiyār-i cüz’i zeylinde²⁵⁰⁶ i‘māl-i ‘amele-i sa‘y u taleb ve eṣḡāl-i mübāṣir-i ‘aql u²⁵⁰⁷ ma‘āṣa menūṭ olmağla her-kes bi-ḥasebi’l-‘aql pāy-güzār-ı vādī-i taḥṣil olmağ²⁵⁰⁸ münāfi-i muḳtezā-yı ḥikmet oldıđı bedīhīdir. Bināen ‘alā-zālik, ṭarīka-ı kesb ü²⁵⁰⁹ ma‘āṣ ve vādī-i tereffūh ü inti‘āṣda dest ü pā-zen-i sa‘y u ictihād olanlar²⁵¹⁰ miyāne-i iḥtiyār²⁵¹¹ u ıztırārda mütereddīd-i tecemmül ü tevekkül olmağla bundan aqdem şeref-i şoḥbetleriyle müşerref ü müstes‘ad olan fülān.

[62]²⁵¹²

[İ1 69b-70a]

Velī Efendi Mağnisa’da İken Merḥūmuñ Kütahiyye’den yazdığı ‘Arz-ı Ḥāl

Keremkārā! Merḥamet-perverā! Velī-ni‘ metā! Ḥāzret-i sulṭān-ı ḳalem-rev-i kā’ināt *cellet ḳudretuhu ‘anni’l-naḳzi ve’l-gāyāt*²⁵¹³, zinet-baḥş-ı kār-ḥāne-i imkān olan vücūd-ı mes‘ūd-ı mekārīm-ālūdlarını *eyne mā-kān*²⁵¹⁴ ḳarīn-i devlet ü ‘āfiyet ve ḳarīben mine’z-zamān teceddūd-i nevbet ve elṭāf-ı ḥafiyyesiyle vāşıl-ı ser-menzil-i sa‘ādet eyleye. Āmīn. Āftāb-ı ‘ālem-tābiñ devr-i menāzil-i burūc ve ṭulū‘ u rücu‘ ile maḳarr u müstaḳarrından ḥurūc-ı vesīle-i noḳṭa-ı şān u şöhret ve sebeb-i perīşānī-i sāmān-ı cem‘iyyet-i ‘izzeti olmayup

Ān mühendis k’eş buved der-fenn-i ḡayret rāh-yāb

Dāned īn ma‘nā ki şeb hem der-ṭulū‘-ı āftāb²⁵¹⁵

medlūli ve

Mün‘im be-kūh u deşt ü beyābān ḡarīb nīst

²⁵⁰⁵ ṣābitetü’l-feḥvā-yı: ṣābitü’l-feḥvā-yı A.

²⁵⁰⁶ zeylinde: ذيليه İ2, İ4, A, S; K. و نليده.

²⁵⁰⁷ u: – İ4, İ2, İ3, K.

²⁵⁰⁸ olmağ: olmamağ A.

²⁵⁰⁹ ü: – İ1, İ3, İ4, K.

²⁵¹⁰ olanlar: olanlara İ4.

²⁵¹¹ İ4, İ2, A, S, K, B nüshalarında buradan itibaren eksik.

²⁵¹² İ3, İ4, K, İ2, S, A, M, B nüshalarında eksik.

²⁵¹³ جلت قدرته عن النقض والغايات Allah'ın kudreti engellenmekten ve sınırlanmaktan beridir ve yücedir.

²⁵¹⁴ اين ما كان Nerede olurlarsa olsunlar. Mücadele, 58/7.

²⁵¹⁵ Gayret ilminde yol bulan o mühendis, gecenin güneşin doğuşuna gebe olduğunu da bilir.

Her cā ki reft hayme zed ü bārgāh sāht²⁵¹⁶

maẓmūnunca zāt-ı kerīmü'ş-şıfāt-ı vüçüd-ı mekārım-simātlarına şīve-i şīrīnkārī-i
kaẓā vu ẓaderden terettüb iden hāreket vesīle-i hayr u bereket olup

Müjde-i iḳbāldār u cünbiş-i idbārḥā

Yek dü haṭve bāz reften per dehed veşşāb-rā²⁵¹⁷

mefhūmuna berā' at oldığı bī-iştibāh ve bu vāḳı' a-ı şā' iḳa muḳaddime-i ẓāziyye-i
İlāh olacağı bedihī olmağın binā-güş-ı yār-ı mihrbāndan nerm olan ḥāṭır-ı ḥāṭır-i
feyz-āşārları çend rüz dem-serdī-i dey-māh-ı rüzgār ile germ itmeyüp zamān-ı zuhūr-
ı luṭf-ı ğayūrda ṭabī' at-ı kāfūr-ma' den-i fūrū-nihād āteş-i küre-i zemherīr ya' nī

Me-şev melūl ki eyyām-ı ğam ne-ḥ^vāhed mānd

Çün-ān ne-mānd çün-in nīz hem ne-ḥ^vāhed mānd²⁵¹⁸

bi-mennihi te'ālā ẓarīben ve 'ācilen sāye-i devlet ü iḳbāl ve ḥimāye-i cāh u
celāllerinde e'āzım-ı ḥişşemend-i nī' am ve gülū-gīr-i giriftegān-ı ḥafaḳān-ı elem
münşerih-i teraḳḳub-ı aḳsām-ı kerem olacağı darü'z-ẓiyāfe-i ḥāzret-i Ḥudā'dan
mütevaḳḳa' u me'mūldür.

Bāḳī ne-māned her ki ne-ḥ^vāhed beḳā-yı tū²⁵¹⁹

[63]²⁵²⁰

²⁵¹⁶ Zengin kişi dağa, çöle, ovaya yabancı değildir, gittiği heryere çadır diker, otağ kurar. (Sa'dî, Gülistan)

منعم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست
هر جا که رفت خیمه زد و بارگاه ساخت
Mef'ûlü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün

²⁵¹⁷ Talih yaver gittiğinde sevinçli, işler tersine döndüğünde ise gayretli ol; bir iki adım geri gitmek sıçrayanı kanatlandırır.

مژده اقبال دار و جنبش ادبارها
یک دو خطوه باز رفتن پر دهد و ثابرا
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

²⁵¹⁸ Üzülme gamlı günler geçecek. Öyle geçtiği gibi böyle de geçecek. (Hâfız)

مشو ملول که ایام غم نخواهد ماند
چنان نماند چنین نیز هم نخواهد ماند
Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün (Fa'lün)

²⁵¹⁹ Bekanı istemeyen, bâkî kalmaz. (Sa'dî)

باقی نماند هر که نخواهد بقای تو
Mef'ûlü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün

²⁵²⁰ İ3, İ4, K, İ2, S, A, M, B nüshalarında eksik.

[İ1 70a-70b]

**Merhûm Kütahiyye’de İken Vilâdet-i Hümâyûn Zuhûrunda Nâhiye Nâ’iblerine Tahrîr
İtdigi Mürâsele Şûretidir**

İnhâ olunur ki otuz seneden berü murabba[‘]-nişin-i çâr-bâlîn-i salţanat olan mülûk-ı ‘Osmâniyye’niñ *edâma’llâhu eyyâme düvelihim ilâ-yevmi’l-ķarârî*²⁵²¹ evlâd u emcâdı zînet-bağş-ı mehd-i vücûd ve ârâyiş-i âğûş-ı dâye-i şühûd olmayup vâhime-i inķitâ[‘]-ı silsile-i salţanat ķatıbe-i sükkân-ı memleketi mağzûn ve ‘âmme-i ħ^vâhân-ı dîn ü devleti ciger-ĥûn itmekle aĥvâl-i ‘âlem dîger-gûn ve kâse-i şu[‘]ûr u sürûr-ı ümem şikeste vü vârun olmuş iken *fe-ĥamden şumme ĥamden şumme ĥamden*²⁵²² sene-i mâziyede incilâ-yı kevkeb-i raĥşende-i iķbâl ile şeref-efzây-ı mesned-i ĥilâfet ve mesned-ârây-ı dîvân-serây-ı salţanat olan şevketlü, ‘adâletlü, ‘âmme-i ‘âlemiyâna şefakatlu, velî-ni[‘] metimiz, sebep-i âsâyiş ü râhatımız, efendim sulţân Muştâfâ Ĥân ibn Sulţân Aĥmed Ĥân ĥazretleri ķadem-nihâde-i taĥt-ı ‘âlî-baĥt-ı cihânbânî oldukları günden âşâr-ı sürûr u şâdmânî zuhûr ve şudûr-ı aĥķâm-ı feraĥ-ı câvidânî tefrîĥ-i ķulûb u şudûr itdiginden başķa sülâle-i pāk ve şulb-ı gevher-i tâbnâklarından ârâyiş-i düdmân-ı zamân ve pîrâyiş-i ĥânedân ve telâfi-i evzâ[‘]-ı sipihr-i ‘anûd itdiginiñ müjde-i dil-güşâ ve beşâret-i rûĥ-efzâsı teşnîf-sâz-ı sâmi[‘] a-i şağîr ü kebîr ve sâkinân-ı ‘âlemiñ fî-mâ-ba[‘]d pençe-i saĥt-gîr-i ġam-ı dîrînden rehâ-yâb olacağın tebsîr idüp ĥâlâ belde-i nefsi Kütahiyye’de ifâ-yı merâsim-i şehr-âyîn-i şâdmânî ve şükrâne-i ķudûm-ı meymenet-lüzûm-ı şâh u şâh-zâde ile icrâ-yı levâzım-ı ferĥat u ĥandânî olunup sizleriñ daĥı ĥişşedâr-ı [ĥişşedâr-ı meserret ve ĥubûr u ġumûm-ı dîrîneyi unıdup mesrûr olmañız için işbu beşâret-nâme tahrîr ü irsâl olunmuşdur. İn-şâ’a’llâhu te‘âlâ vuşûlünde cümle ehâlî-i ķurâ ve ‘umûmen ağniyâ vu fuķarâyı ve bu müjde-i dil-ârâ ile tebsîr itdikden şoñra ķudretiñiz oldığı mertebe ĥâneleriñizi tezyîn ve tehiyye-i esbâb-ı ĥarab u ferĥat ile binâ-yı teşekkürî te’sîs ü tarşîn idüp bu ni[‘] met-i ‘uzmâ ve mevhibe-i kübrâ zımnında secde-i şükr-i bârgâh-ı İlâhî ve tekrâr-ı du‘â-yı pād-şâhî eyleyesiz. Ve’s-selâm ĥurrîre fî s[elĥi] Receb 22 sene 1172]²⁵²³

[64]²⁵²⁴

²⁵²¹ ادام الله ایام دولهم الى يوم القرار Allah onların devletini kıyamet gününe kadar devam ettirsin.

²⁵²² فحمداً ثم حمداً ثم حمداً Hamd olsun, sonra yine hamd olsun yine hamd olsun.

²⁵²³ Köşeli parantez içerisindeki metin derkenar kayıdır.

²⁵²⁴ İ1, İ4, K, İ2, S, A, M, B nüshalarında eksik.

[İ3 20b-21a]

Şüret-i Mektüb Resmo'dan [Bekir Efendi'nin mecmû' asından kaydolunmuştur.]

Hıyabânzâr-ı ravzatu'l-ḥuld-ı âdem ḥasret-keş-i nezzâre-i sāmân-ı sâḥa-ı devletleri ve tünd-ḥırâmân-ı mürğzâr-ı dârü'n-ni'âm dil-rübûde-i nigeḥ-güşe-i iltifât u reğbetleri olan devletlü, 'inâyetlü, re'fetlü, übbehtlü, kerîmü's-şiyem, cebelü'l-himem efendim, sulṭânım ḥazretleriniñ revnaḳ-şiken-i cennât-ı elfâf olan devlet-serây-ı minû-ittişâfları şufûf-ı kudûd-ı servāsâ-yı a'zam ile müzeyyen ve gülhâ-yı ḥudûd-ı şâhid-i iḳbâl ile muṭarrâ vu mu'anven olup ḥalḳa-ı kefş-i hilâl-direfşleri merkez-i engürek-i çeşm-i şeb-peymâ ve ḡubâr-ı pây-ı ḥurşid-rikâb-ı felek-raḥşları tamḡâ-zede-i nâşıye-i ser-nüvişt-nümâ olarak eyyâm-ı 'ömr ü devletleri ihâta-ı cerîde-i a'dâddan füzünter ve nezdikân-ı pâyḡâh-ı himmetleri imâta-ı Hudâ-dürân-ı a'dâ ve tezâḥüm-i kerb ü belâdan maḥmiyyü'l-müstakırr olmak da'avât-ı serî'atü'l-icâbesi nes'ic-i kârgâh-ı ḥayâle ser-rişte-i ta'n u ta'rîz olan dâmen-i sündüs-pîrâmenleri leşm ü taḳbîl ile miskiyyü'l-ḥitâm kılındığı siyâḳda 'arz-ı ḥâl-i çâker-i şâf-nihâd ve tafşil-i maḳâl-i bende-i ḥarîḳü'l-fu'âd oldur ki taḳdîr-i 'adîmü't-taḡyîr-i Rabb-i ḳadîr teḳzâsınca rûzî-i ezeliyyü't-taḳsîm-i 'âcizânem ya'nî dîvân-ḡâne-i *naḥnu ḳasemnâ*²⁵²⁵ da zâd-ı râh-ı fenâ ta'yîn olunan âb u dânem bî-sitâreler sitâresi-mânend perâkende vü perîşân ve ḥasret-keşler sirişki-mişâl teşettütü'l-cereyân olup ḥasbe'l-me'mûr maṭmüre-i vaḥşet-âbâd-ı Resmo'da tevaḳḳu'-ı 'inâyât-ı bârî ve teraḳḳub-ı 'âtıfet-i şeh-r-yârî üzre du'â-yı devâm-ı devletleriyle ter-zebân ve bâb-ı sa'âdet-intisâblarına 'arz-ı mâ-fi'l-bâle raşad-cüyân iken râfi'-i ruḳ'a-ı 'ubüdiyet [-]]²⁵²⁶ bendeleri efendimiñ bende-i ḥâşş-ı ḡâlîşlerinden olup bu ḳullarımıñ daḡı âzmâyiş-kerdesi olmaḡın muşammemleri olan Mısır 'azîmetimiz te'ḡîr ve ḡâşşa-ı devlet-ḡâne-i fevz-âşiyânelerine tesyîr birle cür'et-i 'arz-ı ḡâl-i pür-teşvîr kılındı. Merâḡim-i 'aliyye-i mevfüre ve mekârim-i meftûre-i meşḡurelerinden müsted'â vu temennâdır ki ümîdvâr olduğım luṭf u kerem-i Âşafâne ve feyz-i himem-i müşfikâneleri ḡaḳḳ-ı bendegânemde bî-dirîḡ buyurilup mes'ûl-i müsteḡni 'ani'l-beyânım ḡuşûliyle beytü'l-ḳaşid-i du'â-yı icâbet-nüvidleri müstezâd ola. Bâḳî emr ü fermân.

²⁵²⁵ نحن قسمنا ... aralarında biz paylaştırdık. Zuhurf, 43/32.

²⁵²⁶ İsim yeri boş bırakılmıştır.

[65]²⁵²⁷

[İ3 24b-25a]

**Bu Şüret Dahı Nev-res Efendi'niñdir [Bekir Efendi'niñ mecmû' asından
kaydolunmuşdur.]**

Sultânım hazretleri keşti-i felek-sütün-ı devlet ü iqbâllerine atlas-ı âsmân bâdbân ve bîrûn-ı dervâze-i mu' allâ-ṭâk-ı câh u celâllerinde baht-ı bîdâr pâsbân olmak da' avâtı edâsıyla ' arz-ı hâl-i ' abd-ı şikeste-bâl budur ki hancer-i ser-tîz-i cellâd-ı rûzgârdan sîne-i çâk-ı nâ-tüvânıma işâbet iden zaḥm-ı ârâm-süz-ı ğurbete ṭabîb-i derdmendân-ı zamân ve mu' in-i dil-ḥastegân-ı devrân ya' nî veliyyü'n-ni' am efendimiñ merhem-i râḥat-baḥş-ı luṭf u keremleri ' ilâc ve temevvüc-i baḥr-ı teyyâr-ı ' inâyet ü iḥsânları bu hâle-nişîn-i küçebend-i melâl ve bu dūr-üftâde-i evlâd u ' iyâlden meşğül-ı izâle-i ğubâr-ı ihtiyâc iken el-ḥâşıl müddet-i medîdeden berü mübtelâ oldığım belâ-yı tâb-fersây-ı miḥnet feyz-i nazar-ı merḥamet ve eşer-i luṭf u şefâkatları ile ârâm u râḥata mütebeddil ve itmînân-ı ḥâṭır-ı pür-küdürete müteḥavvil olmuş iken muḳtezâ-yı siyehkârî-i ṭâlî' -i vârunum ol âftâb-ı evc-i şehâmet burc-ı dîgere taḥvîl itmekle bu zerre-i nâ-çizi ser-şikeste-i hevâ-yı ḥayret ve nâ-bûd-ı zulmetkede-i ḥasret idüp gâh şîve-i nâ-der-ber-â-ber-i rûzgâra ḥayrân ve gâh bu bâğ-ı rû-ber-ḥazân-ı cihânda bî-hengâm açılan çiçeklere ḥandân olarak sirişk-i çeşm-i ḥün-feşânım ḥâk-ı zâviye-i melâlîmi nemnâk ve pençe-i çehre-figâr-ı izṭırâb u telâşım girîbân-ı cânımı çâk itmekdedir. Ḥazret-i Ḥallâk-ı cihân-âferîn cihân ṭurduḳça dîbâce-i nüşâ-ı ' adl u dâd olan vücûd-ı mes' ud-ı mekârim-âlûdların âfâtdan emîn ve ' âlî-mesned-i ' izz ü iqbâlde mede'd-dehr mekîn eyleye. Âmîn.

[66]²⁵²⁸

[İ1 59a; H 48a]

**Merḥûm u Mağfûr Bursa'da Me 'mür İken Âsitânedede İhrâk-ı Kebîrde Ḥânesi
Muḥterik Olduḳda Bir Kimesneye Yazdığı Kâ ' imedir²⁵²⁹**

²⁵²⁷ İ1, İ4, K, İ2, S, A, M, B nüshalarında eksik.

²⁵²⁸ İ3, İ4, K, İ2, S, A, M, B nüshalarında eksik; H nüshasında derkenar kaydır.

²⁵²⁹ Merḥûm u mağfûr Bursa'da me 'mür iken âsitânedede ihrâk-ı kebîrde ḥânesi muḥterik olduḳda yazdığı kâ ' imedir İ1.

Tennüre-i gâzabu'llâhdan galeyân iden âteş-i bî-nevâ-sûz-ı muşîbet tekrâr üftâde-i hürmen-i mazlûmân olup ekşer-i mevâzî' -ı İstanbul huşûşen bizim gam-hânemiziñ tu' me-i neheng-i âhen-sûz-ı âteş oldığı tevâtüren Burusa'ya vâşıl olup bu harîk-i nâ'ire-i ğurbeti ve cân-sûhte-i âteş-i kürbeti bir kıat dağı endâhte-i âteşkede-i ıztırâb eyledi. *İnnâ li'llâhi ve innâ ileyhi rāci'ün*²⁵³⁰. Elden ne gelür, kazâ'u'llâha rızâdan özge ile muķâbele cā'iz²⁵³¹ olmaz. Bizim gibi yanmışları tekrâr yakmaķda hikmet-i hafıyye vü elţâf-ı celiyye-i İlähiyye vardır. Allâhu te'âlâ hazretleri dünyâda ve âhîretde²⁵³² mükâfât ider ola. Ve's-selâm.

[67]²⁵³³

[İl 71a]

Bi'smi'l-lâhi'r-raḥmani'r-raḥîm

*El-ḥamdü li'llâhi Rabbi'l-'âlemîn ve's-şalâtu ve's-selâm 'alâ-Muḥammedi seyyidi'l-evvelîn ve'l-âḥirîn ve 'alâ-âlihi ve şahbihi ecma'in*²⁵³⁴. Ammâ ba'd, bu dil-ḥaste-i nevâ'ib-i rûzgâr ve ser-şikeste-i küpâl-i sipihr-i ğaddâr ya'nî bî-yâr u enîs ve bî-meded-res ser-geşte vü nâ-tüvân Nev-res, gâh tahte-pâre-i keştî-i şikeste gibi deryâ-yı bî-kenâr-ı hayretde laṭma-ḥ'vâr-ı emvâc-ı pey-ender-pey ender-miḥnet ve gâh ğubâr-ı ḥâtır-ı mâtemiyân gibi gird-bâd-ı beyâbânımızñ şahrâ-yı mezellet olarak tamâm altı sene senglâḥ-ı cezîre-i Girid'de Resmo didikleri ḳal'a-ı bî-emânda esîr-i zencîr-i ğurbet ve gerdün-beste-i ṭavḳ-ı kürbet ve bir seneye ḳarîbdir ki Bursa'da

Der-kohen-ḥânei ki ez-tengî

Ne-tevânem ki pîreḥen be-derem²⁵³⁵

ser-fürü-bürde-i ğirîbân-ı melâlet olup şubḥ-ı vaṭanda iḥvânla geḳen demleri yâd itdikçe iltihâb-ı âteşdân-ı derûn ile inbîḳ-i sūr-âbceĝân-ı²⁵³⁶ ḳeşm-i ḥûn-bârdan

²⁵³⁰ اَنَا اللهُ وَاَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz. Bakara, 2/156. Dahaḳok, ölüm karşısında acziyetin ve teslimiyetin bir ifadesi olarak kullanılmaktadır.

²⁵³¹ cā'iz: - İ1.

²⁵³² âhîretde: âhîretd* İ1.

²⁵³³ İ2, İ3, İ4, A, B, K, M, S nüshalarında eksik.

²⁵³⁴ الحمد لله رب العالمين والصلوة وسلام على محمد سيد الاولين والآخرين و على آله و صحبه اجمعين Ālemlerin Rabbine hamd olsun, salat ve selam öncekilerin ve sonrakilerin efendisi olan Muhammed, onun soyu ve ashabı üzerine olsun.

²⁵³⁵ Darlıĝından dolayı ğömleĝimi bile yırtamadıĝım bu eski evde.

در کهن خانۀ که از تنگی

نتوانم که بیرهن بدرم

Fâilâtün(Feilâtün)/Mefâilün/Feilün(Fa'lün)

tereşşuḥ iden қаатарāt-ı sirişk-i ḥasret nüṣḥa-ı ārām u ḥuzūrumı āb-zede-i iḥtilāl ve müddet-i ğurbetde siyeh-kāse-i baḥt-ı şüm elinden tās tās tecerru^c itdigim zehr-ābe-i nā-güvār-ı ıztırāb u ıztırār cism-i nizārımı hem-ḥālet-i emr-i muḥāl itdigine, elden ne gelür, taḥammül itdim. Lākin Bursa'da pīçide-i kilim-pāre-i iḳāmet olaldan berü bā-vücūd-ı ḳurb-ı mesāfe gerek nice zamānlar me'lūf-ı luṭf u iḥsānı oldıgım evliyā-yı ni^cmet efendilerimden ve gerek bir müddet hem-düş-ı mü'āneset ve hem-āgüş-ı mücālesetleri oldıgım iḥvāndan āsar-ı teveccüh ü iltifāt te'sir-i du'ā-yı sitāre-suḥtegān gibi pāydār oldıgı şikeste-i sengsār-ı tegāfülkārī-i rüzgār olan şişe-i rīze-rīze-i dil-i melālet-menzilimiz bir ḳat daḥı endāḥte-i sengistān-ı ḥasret itmekle şāyed 'arā'is-i dāmād-nevāz-ı ḥayā vü ḥafāyāsınıñ istikşāf-ı niḳāb ve irtifā^c-ı ḥicābı bābında taḥrīk-i enāmīl-i endīşe-i müşkil-güşā buyurulduḳça cerīde-i ḥavātırdan şüste-i tūfān-ı nisyān olan nām-ı güm-şodem āverde-i zebān-ı merḥamet ve cāy-dāde-i derūn-ı pūr-mevhibetleri ola diyü 'işretkede-i vaṭandan dūr-endāḥte-i felāḥan-ı ḳazā olan ğarībleriñ maṭleb ü me'mūli olan ya^cnī ḥālīme münāsib bu lafz-ı penc-eczā-yı feraḥ-fezāyı ilğāza efendilerimizden ümīd-i 'ināyet ü merḥamet ve aḥbābdan istid'ā-yı i'ānet ü mürüvvet ile redīf-nāme-i niyāz eyledim. *V'allāhu musehhilu'l-umūri innehu 'alīmun bi-zāti's-şudūr*²⁵³⁷.

[68]²⁵³⁸

[İ1 60a; İ2 58a; İ4 42a; A 48a; K 52a; S 50a]

Kenār-ı Ḳā'ime²⁵³⁹

Merḳūm ḳullarınıñ siyāk-ı kelām-ı 'adimü'l-insicāmında sebük-sengī-i cevher-i şu'ūruna delālet-i 'aḳliyye vü lafziyye²⁵⁴⁰ oldıgı ḳazā-yı mühmele da^cvāsından bedīdār olmağla mürüvveten ḥaḳḳında netāyic-i²⁵⁴¹ i'ānetleri²⁵⁴² mercūdur.

[69]

[İ1 59b; İ2 58a; İ3 44b; İ4 41b-42a; A 47b; B 56a; K 51b; S 49b]

²⁵³⁶ Nüşhada şeklinde yazılan bu kelime sözlüklerde tespit edilemedi.

²⁵³⁷ والله مسهل الامور انه علم بذات الصدور

²⁵³⁸ B, İ3 nüshalarında eksik.

²⁵³⁹ Diğer kenār-ı ḳā'ime S.

²⁵⁴⁰ lafziyye: nakliyye [lafziyye] İ2.

²⁵⁴¹ netāyic-i: تنديح A.

²⁵⁴² i'ānetleri: 'ināyetleri İ1.

Fıkra

Merāhim-perverā! Ğarīb-nevāzā! Re 'sü'l-māl-i bendergāh-ı²⁵⁴³ mekārim-i şiyem ve revnağ-ı reste-bāzār-ı ' ulüvv-i himem olan gevher-i girān-kıymet-i vücūd-ı bāhirü's-su'ūd ve²⁵⁴⁴ mecbülü'l-keremleri ki medār-ı tesliyet-i hātır-ı dil-şikestegān ve ümīdgāh-ı ümīdvārān-ı cān-ḥastegāndır, ilā-āḥiri'l-eyyām²⁵⁴⁵ zīnet-i küngüre-i tāc-ı fermān-fermāyī²⁵⁴⁶ ve mā-bihi'l-iftihār-ı murabba' -nişinān-ı mesned-ārāyī²⁵⁴⁷ olmağ da' avātı²⁵⁴⁸ mevzū' -ı ṭabağce-i dest-i niyāz ve süziş-i dil-ğirī-i ğarībāne ile merfū' -ı bārgāh-ı Melik-i bī-niyāz²⁵⁴⁹ kılındıktan şoñra ' arīza-ı dā' i-ı²⁵⁵⁰ ihlāş farīzalarındır ki.

[70]

[İ1 59b-60a; İ2 58a-58b; İ3 44b-44a; İ4 42a; A 47b; B 56b; K 51b; S 49b]

Fıkra²⁵⁵¹

Ḥazretleriniñ²⁵⁵² maḥall-i hübüt-ı füyüzāt-ı melekiyye ve şafḥa-ı ḥuṭūt-ı tecelliyāt-ı ceberütiyye olan meclis-i²⁵⁵³ melā'ik-pesend ve maḥfil-i firdevs-mānendlerine ḥayṭu'ş-şu'ā' -ı nazar-ı ḥürdan bāfte ve bāriqa-ı şarıqa-ı nürdan tāfte kālā-yı vālā-yı bedī' ü'n-nesc-i du'ā ve dībā-yı zībā-yı rengin-nehc-i şenā işār kılınup eyyām-ı ' izz ü ikbālleri mānend-i evzā' -ı felekiyye ve a' vām-ı cāh u celālleri mişāl-i zuhūrāt-ı mevādd-ı ' unşuriyye olmağ da' avātı şubḥ u mesā kenāre-i felek-i atlasa nağş u²⁵⁵⁴ tamgā kılındığı eşnāda ma' rüz-ı²⁵⁵⁵ dā' i-ı şenākārlarıdır ki.

[71]

[İ1 60a; İ2 58b; İ3 45a; İ4 42a; A 47b; B 56b; K 51b-52a; S 49b-50a]

Fıkra²⁵⁵⁶

²⁵⁴³ bendergāh-ı: bender-i İ1, İ4, İ2, S, İ3, K, B.

²⁵⁴⁴ ve: - İ1, İ2, A, S, İ3, K.

²⁵⁴⁵ ilā-āḥiri'l-eyyām: ile'l-āḥiri'l-eyyām B.

²⁵⁴⁶ fermān-fermāyī: fermān-fermāy-ı İ4

²⁵⁴⁷ mesned-ārāyī: mesned-dārāyī İ1, İ2, İ4, K, S.

²⁵⁴⁸ da' avātı: - A.

²⁵⁴⁹ bī-niyāz: bī-enbāz İ3.

²⁵⁵⁰ dā' i-ı: dāğ-ı A.

²⁵⁵¹ Fıkra-ı diğeri İ4, İ2, K, A; Diğeri B, S.

²⁵⁵² ḥazretleriniñ: - A.

²⁵⁵³ meclis-i: - İ1.

²⁵⁵⁴ u: - S, B.

²⁵⁵⁵ ma' rüz-ı: - İ3.

²⁵⁵⁶ Fıkra-ı diğeri İ2, İ4; - A; Diğeri B, S.

Rīze-i seng-i bārgāh-ı mekārīm-destgāhı pād-zehr-i²⁵⁵⁷ ḥarāret-i teb-zedegān²⁵⁵⁸ ve ḥāk-ı pāk-ı ‘atebe-i e‘āzım-penāhı tütıyā-yı dīde-i remed-dīde-i ber-hem-ḥordegān olan devletlü, merḥametlü, velıyyü’n-nı‘am, kerīm-i Bermekī-şiyem, vezīr-i ‘ālī-‘alem efendim, sultānım ḥazretleriniñ²⁵⁵⁹ nigāh-ı merhamet-āmız-i kerīmāneleri ki dil-ḥastegān-ı terāküm-i²⁵⁶⁰ derd ü ālāma cevāhir-i eczā-yı ḳudsiyyeden müterekkib ma‘cün-ı şāfi ve dem-bestegān-ı tezāḥüm-i ğumüm-ı eyyāma²⁵⁶¹ neşve-baḥşı-i şafā-yı ḥātırı²⁵⁶² müterettib-i ‘ilāc-ı vāfidir, esās-ı serī‘ü’l-indirās-ı tāb-ḥāne-i ‘alem āsüde-i ḥarābkārī-i seyl-āb-ı ‘adem olduḳça.

[72]²⁵⁶³

[İ1 60a; İ2 58b; İ4 42a; A 47b-48a; K 52a; S 50a]

Fıkra²⁵⁶⁴

Ḥazret-i Rabbü’l-‘alemīn vücūd-ı mes‘ūd-ı mekārīm-ālūdınıza²⁵⁶⁵ kemāl-i şıḥḥat u ‘āfiyet ve eyyām-ı ‘izz ü iḳbālīñize ser-rişte-i āmāl-i pīrān-ı²⁵⁶⁶ kühen-sāl ḳadar tül-i müddet iḥsān eyleye. Āmīn.

[73]²⁵⁶⁷

[İ1 60a; İ2 58b; İ4 42a; A 48a; K 52a; S 50a]

Fıkra²⁵⁶⁸

Allāhu ‘azīmü’ş-şān a‘vām-ı devlet ü iḳbālīñizi muvāzī-i a‘dād-ı ḳaṭarāt-ı eşk-i ğarībān ve²⁵⁶⁹ eyyām-ı ḥaşmet ü iclālīñizi muḳārin-i devlet-i bī-pāyān eyleye. Āmīn.

²⁵⁵⁷ pād-zehr-i: bāz dehr-i A.

²⁵⁵⁸ teb-zedegān: büt-zedegān A.

²⁵⁵⁹ devletlü, merḥametlü, velıyyü’n-nı‘am, kerīm-i Bermekī-şiyem, vezīr-i ‘ālī-‘alem efendim, sultānım ḥazretleriniñ: devletlü, merḥametlü, velıyyü’n-nı‘am, kerīm-i Bermekī-şiyem, ‘ālī-himem-i ‘alem efendim, sultānım ḥazretleriniñ S; devletlü, velıyyü’n-nı‘am, efendim, ḥazretleriniñ A; merḥametlü ḥazretleriniñ İ3.

²⁵⁶⁰ terāküm-i: – İ2.

²⁵⁶¹ eyyāma: eyyām İ4.

²⁵⁶² ḥātırı: ḥātır A.

²⁵⁶³ B, İ3 nüshalarında eksik.

²⁵⁶⁴ Fıkra-ı diğeri İ2, K, A, S; – İ4

²⁵⁶⁵ mekārīm-ālūdınıza: mekārīm-ālūdınızı A.

²⁵⁶⁶ pīrān-ı: pīr-i A, S.

²⁵⁶⁷ B, İ3 nüshalarında eksik.

²⁵⁶⁸ Fıkra-ı diğeri İ2, K; Diğeri fıkra S; Fıkra A; – İ4.

²⁵⁶⁹ ve: – İ4.

[74]²⁵⁷⁰

[İ1 60a-60b; İ2 58b; İ4 42a-42b; A 48a; K 52a; S 50a]

Fıkra²⁵⁷¹

‘İnāyetlü efendim²⁵⁷², sultānım ḥazretleri ilā-āḥiri’l-eyyām mesned-niṣin-i dīvān-ḥāne-i iḳbāl-i²⁵⁷³ cāvīd ve kāšāne-güzin-i ‘ömr-i medīd olmaḳ da‘avātı edāsından soñra ma‘rūz-ı dā‘ileridir ki.

[75]²⁵⁷⁴

[İ1 60b; İ2 59a; İ4 42b; A 48a; B 56b; K 52a; S 50a]

Fıkra²⁵⁷⁵

Keremkārā! Merḥamet-perverā! Ğarīb-nevāzā²⁵⁷⁶! Vüs‘at-ı dā‘ire-i ‘ömr ü devletleri hem-vüs‘at-ı deryā-yı ḥamiyyet ve āsitān-ı felek-cenāb-ı iḳbāl ü sa‘adetleri buse-cāy-ı aşḥāb-ı devlet olmaḳ du‘āsı zımnında ‘arz-ı ḥāl-i bende-i şikeste-bāl oldur ki.

[76]

[İ1 60b-61a; İ2 59a-59b; İ3 45a-45b; İ4 42b-43a; A 48a-48b; B 56b-57a; K 52a-53b; S 50a-50b]

Dībāce

Gül-i her-dem-bahār-ı ḥamd u²⁵⁷⁷ sipās ḥadıḳa-ı vaḥdet-serāy-ı Melik-i müte‘älde cilve-fürüş-ı güşāyiş olmağa şāyān u sezāvārdır ki ḥār-çesbān-ı çār-bāğ-ı ‘anāşırdan ḳadem-nihāde-i süllem-i merātib-i ḥavāşş olanlar *e‘ūzu*²⁵⁷⁸ *bi-ke min-ke*²⁵⁷⁹ ile ‘aşā-yı pāsban-ı riyāz-ı ‘ināyetinden ictinā’-ı bāküre-i mağfıret iderler ve naḥl-ı mīvedār-ı senā-yı bī-ḳıyās²⁵⁸⁰ ravzatu’ş-şafā-yı kibriyā-yı²⁵⁸¹ Ḥudā-yı²⁵⁸² bī-zevālde düş-ber-düş-ı nihālān-ı şükr ü sitāyiş²⁵⁸³ olmağa çesbān u revādır ki gül-be-dāmenān-ı

²⁵⁷⁰ B, İ3 nüshalarında eksik.

²⁵⁷¹ Fıkra-ı diğeri İ4, İ2, K A; Diğeri fıkra S.

²⁵⁷² efendim: – A.

²⁵⁷³ iḳbāl-i: – A.

²⁵⁷⁴ İ3 nüshasında eksik.

²⁵⁷⁵ Fıkra-ı diğeri İ4, İ2, K; Diğeri fıkra S; Fıkra-ı aḥer A; Diğeri B.

²⁵⁷⁶ keremkārā, merḥamet-perverā, Ğarīb-nevāzā: – A.

²⁵⁷⁷ u: – S, B.

²⁵⁷⁸ نعوذ: اعود A.

²⁵⁷⁹ اعود بك منك Senden sana sığınırım.

²⁵⁸⁰ bī-ḳıyās: بيقاس A.

²⁵⁸¹ kibriyā-yı: kübrā-yı İ2.

²⁵⁸² Ḥudā-yı: – İ3.

²⁵⁸³ sitāyiş: sipās A.

gülşen-i şühūddan bī-perdegān-ı²⁵⁸⁴ mevākib-i ‘avam olanlar²⁵⁸⁵ *egīšnī yā gīyāse’l-
mestağšīne*²⁵⁸⁶ 2587 ile kūpāl-i dūr-bāş-ı hīyāz-ı merḥametinden istiskā-yı²⁵⁸⁸ mā’u’l-
ḥayāt-ı mekremit idüp giderler ve²⁵⁸⁹ rūd-bār-ı dūrūd-ı²⁵⁹⁰ nā-ma’ dūd²⁵⁹¹ ol pād-şāh-
ı selāḥīn-gulām-ı nübūvvetiñ kenāre-i mürğzār-ı ‘izzetinden icrāya aḥrādır ki ḥār-der-
pā-reftegān-ı bādiye-i ‘işyān ve ber-āşüftegān-ı²⁵⁹² terāküm-i cürm-i bī-pāyāna
dārū’l-emān-ı ravza-ı şefā’ atı penāh ve nesīm-i²⁵⁹³ taḥīyyat-ı²⁵⁹⁴ nā-ma’ dūd ol dād-
ḥāh-ı lā-mekān-ı maḳām-ı risāletīñ bālā-yı gülşen-serāy-ı rif’atundan ihdāya sezādır
ki sāye-i dīvār-ı ‘arş-medār-ı ‘ināyeti me’men-i nefes-giriftegān-ı maṭmüre-i sehv ü
ḥatā ve pā-ḥuftegān-ı şahrā-yı günāhdır ve gül-nihālān-ı²⁵⁹⁵ medāyih ü teḥyā ol
zīnet-baḥşān-ı²⁵⁹⁶ ḥīyābānzār-ı imāniñ çemenistān-ı cāh u celāllerinde bā-ḥuşuş
niğebān-ı çār-bāğ-ı İslām olan çār-rükni²⁵⁹⁷ dīvān-serāy-ı nübūvvetiñ büstān-ı
hemīşe-bahār-ı ḥaşmet ü istiqlāllerinde yārī-i nesīm-i ‘ināyet-i Bārī ile pezirā-yı
cünbiş ü ihtizāz olmağa²⁵⁹⁸ lāyıkdır ki her biriniñ sāye-i bālā-yı bālā-bülend²⁵⁹⁹ ve
pāygāh-ı ma’delet-serāy-ı ercmendi pāy-sūḥtegān-ı tīb-ı āftāb-ı kıyāmete çār-bāb bir
sāybān-ı bihişt-nişān ve ber-efrūhtegān-ı lehīb-i²⁶⁰⁰ āteş-i yevm-i sā’ata tokuz
ḥazīneli²⁶⁰¹ bir bārgāh-ı āsmān-sāndır.

[77]

[İ1 61a-62a; İ2 60a-60b; İ3 45b-46a; İ4 43a-43b; A 48b-49b; B 57b-58a; K 52b-53b; S 50b-51b]

Takrīz-i Şeşsene-i Hākim-i Vaḳ’ a-nüvīs²⁶⁰²²⁵⁸⁴ bī-perdegān-ı: بی پردکاکان İ1.²⁵⁸⁵ olanlar: – A.²⁵⁸⁶ المستغنين: المستغنين İ1, K; المتغنين İ4; المتغنين B, S.²⁵⁸⁷ اغثنى يا غياث المستغنين Ey yardım dileyenlere yardım eden! Bana yardım et!²⁵⁸⁸ istiskā-yı: istikşā-yı ? İ2.²⁵⁸⁹ ve: – İ1.²⁵⁹⁰ rūd-bār-ı dūrūd-ı: dūrūdbār-ı dūrūd İ1, İ2, İ4, B, K, S; dūrūd-bā-dūrūd-ı A.²⁵⁹¹ nā-ma’ dūd: nā-maḥdūd İ3.²⁵⁹² ber-āşüftegān-ı: pūr-āşüftegān-ı A, İ3.²⁵⁹³ penāh ve nesīm-i: penāh u teslīm-i İ3.²⁵⁹⁴ taḥīyyat-ı: taḥīyye-i İ2, İ4.²⁵⁹⁵ gül-nihālān-ı: gül-nihāl-i İ3.²⁵⁹⁶ zīnet-baḥşān-ı: zīnet-baḥşā-yı A, İ3.²⁵⁹⁷ çār-rükni: çār-kün-i İ3.²⁵⁹⁸ olmağa: olmağla A.²⁵⁹⁹ bālā-bülend: bülend İ3.²⁶⁰⁰ lehīb-i: mehīb-i İ4.²⁶⁰¹ ḥazīneli: ḥazīneyi İ3.²⁶⁰² Takrīz-i şeşsene-i Hākim İ1; Şeşsene-i Hākim'e takrīzdir İ3.

Sübḥāna'llāh bu ne şekl nüşha-ı şirāze-düşmendir ki şe'āmet ü saḳāmet-i²⁶⁰³ dībācesiniñ merātib-i derecāt-ı ḥavāşşından bidāyet-i ḥāşşiyeti mü'ellif-i perişān-şu'ūrı varṭa-ı hevllnāk-ı sū'-i ḥātımeye uğratmaḳ ve nihāyet-i te'siri miyāne-i lafz u ma' nāda cüst-cū-yı münāsebet ü iltiyām sevdāsıyla cūhelā vü ' ulemā beynine vardır yokdur, diyü kılıç düşürüp 'ālemi birbirine ḳatmaḳdır. Elfāz-ı bī-mesāsı²⁶⁰⁴ ḥāric ez-defter [ü] midād u ḳalem; ma' nā-yı taḥayyür-fezāsı²⁶⁰⁵ tāriḥ-i binā-yı serāy-ı 'adem; merāret-i gülü-süz-ı şeker-i²⁶⁰⁶ şükrine nisbet telḥi-i ḥanzāl-ı küfrān-ı²⁶⁰⁷ ni' met ni' met ve ḥurūf-ı elfāz-ı taşliye vü tarziyesiniñ tenāfür ü tenāküri ervāḥ-ı hüdāt-ı²⁶⁰⁸ şāh-rāh-ı rahmete ḥaylī zaḥmetdir. Meşime-i бүтүн-ı ümmehāt-ı meḥābirden telvīş-i dāmān-ı²⁶⁰⁹ ḳavābil-i şaḥā'if iden ḳavālib-i bī-rūḥ-ı mevālīd-i ḥurūfi²⁶¹⁰ maḥrūm-ı imtizāc-ı ḥamīr-māye-i mā' u ḫin ve i' tiyād-ı şime-i veşime-i²⁶¹¹ muşannıf²⁶¹² ile hedef-i siḥām-ı ta' n u teşnī' olan pūç-mağzān-ı fiḳarāt u zürūfunuñ ser-ā-pāy-ı cevāriḥ ü a' zāsı mecrūḥ-ı erre-i şin-i şeyātīndir. Şüret-i ḥurūf-ı nā-mütenāsib-i elfāz u ' ibārātı²⁶¹³ perişānī vü iḡlāḳda müşābih-i müy-ı zengī ve heyülā-yı nā-mütenāsıḳ-ı ma' ānī vü işārātı²⁶¹⁴ ta' ḳid ü iḡrāḳda muḥākī-i ḥayāl-i bengī. Silk-i suṭūr-ı ser-ā-ser-ḳuşūrunda şaf-keşide-i vaḳfegāh-ı ḳarār olan ḥurūfunı müfredāt-ı nüşha-ı hecāya²⁶¹⁵ taṭbīḳ itdim, ḥurūf-ı şinden²⁶¹⁶ özgesi muvāfiḳ gelmedi. Sevād-ı ḥurūf-ı sā'iresi ḳanḡı²⁶¹⁷ luḡatda ne şekl millet lisānında olduḡını bilemedim. Olmadı mufaşşalāt-ı kütüb-i luḡātdan nüşha-ı²⁶¹⁸ ṭavīlü'z-zeyl-i Deşişe'ye ta' miḳ-i naẓar-ı diḳḳat itdim, ancak iki şin buldum. Bu dībāce-i ṭurfe-üslūba ḥavāle-i gümāşteḡān-ı²⁶¹⁹ sa' y u²⁶²⁰ himmet itdim, her lafz-ı süst-esāsında²⁶²¹ iki sīn buldum. Üstād-ı hezār-fenn-i ' aḳl-ı

²⁶⁰³ saḳāmet-i: saḳāmet ü İ4, İ2, K.

²⁶⁰⁴ bī-mesāsı: bī-ma' nāsı İ2; peymāsı A, S.

²⁶⁰⁵ taḥayyür-fezāsı: تحرير فرانى A.

²⁶⁰⁶ şeker-i: şeker ü İ1, İ4, A, S.

²⁶⁰⁷ küfrān-ı: küfrāna A.

²⁶⁰⁸ hüdāt-ı: hüzāt-ı A.

²⁶⁰⁹ dāmān-ı: olan İ4; dāmāle ? İ3.

²⁶¹⁰ ḥurūfi: – İ3.

²⁶¹¹ i' tiyād-ı şime-i veşime-i: i' tibār-ı şime-i veşime-i A; i' tibār-ı veşime-i deşime-i? İ3.

²⁶¹² muşannıf: muşnıf İ1.

²⁶¹³ ' ibārātı: ' ibārātı ve İ4.

²⁶¹⁴ işārātı: işārā İ1.

²⁶¹⁵ hecāya: hīcāya İ4, A, S.

²⁶¹⁶ şinden: sīnden İ1.

²⁶¹⁷ ḳanḡı: ḳanḡı İ2, B, K.

²⁶¹⁸ nüşha-ı: – İ3.

²⁶¹⁹ gümāşteḡān-ı: شنگان A.

²⁶²⁰ u: – İ1.

²⁶²¹ süst-esāsında: süst-esāsından İ4, A.

müstefâda ‘ibârât-ı ğarîbe ve kinâyât-ı ‘acîbesin ‘arz idüp tarîka-ı farz-ı muhâl ile ma‘ nâ istedim, sürh-rüy-ı gül-güne-i ‘acz u infi‘âl ve dil-girifte-i hafakân-ı ıztırâb u²⁶²² melâl olup didi ki ben değil ‘aql-ı küll ya‘ ni nâmûs-ı ekber, h^vacegân-ı medâris-i²⁶²³ melekût ve hulefâ-yı²⁶²⁴ debistân-ı lâhût i‘ânetleriyle²⁶²⁵ kitâb-hâne-i ‘âlem-i ceberûtâda şad hezâr sâl tettebbu‘-ı kâmûs-ı levh-i maḥfûz ve te‘emmül-i mezâyâ-yı melḥûz u melfûz eylese yine bu ‘ibârât-ı ğarîbeniñ ne²⁶²⁶ kanğı²⁶²⁷ luğatda oldıĝın bilebilür²⁶²⁸ ve ne bi-vechin²⁶²⁹ mâ müfâd u maẓmûnuna zafer bulur. Bu dîbâcede meşûr ḥamd u şalâvatdan maḥşûd olan kâlâ-yı girân-bahâ-yı müşevvebatı²⁶³⁰ bendergâh-ı icâbetde tamĝâ-zede-i naẓar-ı kabûl olmağ için taḥammül ü naḳl iden berere-i²⁶³¹ sürüş²⁶³² ḥaclet-zede-i ihtiyâr-ı kâr-ı bed ve çehre-figâr-ı tabânçe-i dest-i redd olacağları muḳarrerdir. Ey leffâf-ı ḥod-fürüş ve’y ḥaffâf-ı bî-pâ-püş! Vâdî-i mergûb-ı pîşin ki bâĝzâr-ı mezâmîn-i dil-nişin ve bûstân-ı ma‘ânî-i rengindir²⁶³³, meslûk-ı kadem-i i‘tibâr olunmayup kümeyt-i düm-bürîde-i kalem-i u‘cûbe-raḳamı böyle çengelîstân-ı nâ-refte ve ḥârzâr-ı nâ-rüfteye²⁶³⁴ uğratmağ ve kendi kendini bu kadar âteş-nefesân-ı encümen-i belâĝat ve şîrân-ı bîşe-i²⁶³⁵ feşâḥat aĝzına atmağ neden iḳtizâ iderdi ki mevzû‘-ı ebḥâş-ı mecâlis-i yârân olup hücûm-ı taḳrîz ve belâ-yı ta‘rîz âb-rüy-ı i‘tibârınızı giderdi. **Beyt**

Dağı çok mâye gerek saña hünerden tâ kim

Olasın kişver-i endîşede mollâ Ḥâkim²⁶³⁶

[78]

[İ1 62a-64a; İ2 61a-62a; İ3 46a-47a; İ4 43b-44b; A 49b-51a; B 58a-60a; K 53b-54a; S 51b-53a]

Taḳrîz-i Kaşîde-i Râzî-i Kirâzî

²⁶²² u: – İ1.

²⁶²³ medâris-i: – İ1.

²⁶²⁴ ben değil ‘aql-ı küll ya‘ ni nâmûs-ı ekber, h^vacegân-ı medâris-i melekût ve hulefâ-yı: – A.

²⁶²⁵ i‘ânetleriyle: i‘ânetlerimle İ1, i‘ânetle İ4.

²⁶²⁶ ne: – İ4.

²⁶²⁷ kanğı: kanğı İ1, İ2, B, K.

²⁶²⁸ bilebilür: bilebilürüm A.

²⁶²⁹ bi-vechin: bu vech A, B, S.

²⁶³⁰ müşevvebatı: müşevvebat İ3.

²⁶³¹ berere-i: perde-i A.

²⁶³² sürüş: sürüşî.

²⁶³³ rengindir: rengîdir İ1.

²⁶³⁴ nâ-rüfteye: نارافته به A.

²⁶³⁵ bîşe-i: pîşe-i İ1, İ2, İ4, A, B.

²⁶³⁶ Feilâtün/Feilâtün/Feilâtün/Feilün(Fa’lün)

Yā Rab bu ne türfe şuhandır ki lafzına ma' nā düşmen ve ma' nāsına vezni reh-zendir. Yā Rab bu ne u' cübe gâzeldir ki ahkâm-ı neş'et ü şudûrî bigâne-i sâmi' a-ı vaqâyî' -nüvisân-ı ezeldir. Mühendis-i 'aql-ı mücerred ki 'âmîl-i kâr-hâne-i ezel ü ebeddir, miyâne-i lafz u²⁶³⁷ ma' nâsın peymûde-i endâze-i farz-ı muhâl ve sâha-ı beyne's-sutûrın²⁶³⁸ mesâha-ı haţavât-ı ihtimâl idüp atlas-ı düvânzdeh-gez-i sinîn-i heft hezârî hezâr sâl bahye-i köhne-ķabâ-yı zâl-i zamân itse ne evvelîn haţve-i 'azîmetinde nihâyet-i merâtib-i süllem-i fenâdan özge bir ķademeye nihâde-i pây-ı vüşül olabilür ve ne 'adem-i muvâfaķat-ı Ādem ü²⁶³⁹ Şeytân ve muţâbaķat-ı küfr ü imân gibi mübâyenet ü muġâyeretden²⁶⁴⁰ ġayrı ile²⁶⁴¹ miyânelerin bulabilür ve müderris-i tîz-fehm-i ġired ki mümeyyiz-i ġayyiz-i²⁶⁴² nîk ü beddir, ķâr-dîvâr-ı 'anâşır ile pezîrâ-yı kıyâm ve şüret-pîrây-ı istiġkâm olan vücûd-ı beşerden ihtiyâr-ı maķşûre-i ķalb-ı pāk ve irtikâb-ı külfet-i zîhn-i derrâk idüp²⁶⁴³ devr itdigi ebvâb-ı kitâbda ne böyle bir mes'ele ki sâ'il ü muġâţab²⁶⁴⁴ ruġşat-ı sū'al ve furşat-ı cevâb bulamayup dem-beste-i mevķif-i kelâl ve şermende-i eşer-i infî'âl ola, der-âverde-i²⁶⁴⁵ pişġâh-ı nazâr itmişdir ve ne bu²⁶⁴⁶ maķûle ġalaţ-ı fâġiş ki 'adem-i ihtimâl-i şavâb ile tecessüs-i²⁶⁴⁷ raġne-i ġalel ü²⁶⁴⁸ ġaţâsına izâ'at-ı naķdîne-i vaķt u zamân ve tevcîh-i nigâh-ı diķķat u im'ân idenler nişâne-i nüşâbe-i ta'n u techîl olunmaķ muķtezâ-yı ķâ'ide-i nefsu'l-emr ola, işitmişdir. Bu manzûme-i 'âcîbü't-terķîb ve ġarîbü't-terţibiñ mücâneset-i elfâz-ı bî-esâsı müzekkir-i cinâs-ı incâs u²⁶⁴⁹ encâs ve mürâhenet-i maşârî'-i nâ-resâsı muķârin-i e'ûzu²⁶⁵⁰ min-şerri'²⁶⁵¹-vesvâs²⁶⁵² tekerrür-i²⁶⁵³ revâdif ü ķavâfisi²⁶⁵⁴ *Şeytân Şeytân üstüne* ve taġayyür-i mezâmîn ü maţâvisi *ġüsrân ġüsrân üstüne*.

²⁶³⁷ u: - İ4.

²⁶³⁸ beyne's-sutûrın: beyne's-sutûr A.

²⁶³⁹ ü: - S.

²⁶⁴⁰ muġâyeretden: muķârinetden İ3.

²⁶⁴¹ ġayrı ile: ġayr ile İ1; - İ3.

²⁶⁴² ġayyiz-i: ġayr İ2; ġayr u A, S, B; - İ3.

²⁶⁴³ idüp: olup İ3.

²⁶⁴⁴ muġâţab: ġaţîb İ3.

²⁶⁴⁵ der-âverde-i: rû-âverde-i A.

²⁶⁴⁶ bu: - İ4.

²⁶⁴⁷ tecessüs-i: بخشش/نجشش A.

²⁶⁴⁸ ġalel ü: - İ3.

²⁶⁴⁹ u: - İ4, İ3.

²⁶⁵⁰ e'ûzu: - İ3.

²⁶⁵¹ الشر: شر S.

²⁶⁵² اعوذ من شر الوسواس Kalplere vesvese veren şeytanın şerrinden (Allah'a) sığınırım.

²⁶⁵³ tekerrür-i: tekerrür ve İ2, İ4, K.

²⁶⁵⁴ Knüşhasında buradan itibaren eksik.

Miyāne-i suṭūr-ı²⁶⁵⁵ mekşūfı çehre-i zengīye behaḡdan ‘arız olan beyāz²⁶⁵⁶, niḡāt-ı zurūf u²⁶⁵⁷ ḡurūfı nişāne-i engüşt-i i‘tirāz; maṭla‘ı bāḡter, maḡta‘ı ebter, meşīme-i ‘aḡīme-i ṭab‘-ı nāzımdan nisbet-i tevellüdle²⁶⁵⁸ Velid ibn²⁶⁵⁹ Yezid²⁶⁶⁰, ḡasb-i ḡāl-i nāzım-ı pelid ve ‘steftēḡ²⁶⁶¹ ve ḡābe ḡüllü cebbārin ‘anid²⁶⁶² eşheb-i siyeh-zānū-yı ḡālem çerāḡāḡ-ı evvel-i mā-ḡalaḡa’llāḡdan geşt ü ḡüzār-ı merā‘ı ve²⁶⁶³ ḡül-geşt ü seyr ü²⁶⁶⁴ temāşā-yı²⁶⁶⁵ kūḡ u deşt iderek kenār-ı rūd-bār-ı²⁶⁶⁶ imkānda beste-i pā-bend-i vücūd ve keşīde-i ṭavīle-i şühūd olalı şaḡīfe-i rüzḡāra ne²⁶⁶⁷ böyle bir naḡş-ı pāy ki taḡayyül-i resm-i vārūnı ta‘ṭil-i ḡuvvet-i müdrike-i kār-bendān-ı kemāl eyleye, bıraḡmışdır ve ne nāvđān-ı ebr-i maṭīr-ı²⁶⁶⁸ ḡıdem ḡuşḡīde-lebān-ı serābzār-ı ‘ademe ifāza-ı reşāşe-i mā‘u‘l-ḡayāt-ı imkān²⁶⁶⁹ idelden bir ejder-i merd-ḡār-ı āteş-feşān dehānından bu ḡüne²⁶⁷⁰ telḡ-ābe-i dimāḡ-süz aḡmışdır. Müsebbiḡān-ı berere-i²⁶⁷¹ melā‘ik-i sebaḡ-āmūz debistān-ı melekūtdan istifāde itdiği meleke ile i‘māl-i fikr ü ḡayāl itse²⁶⁷² bu ḡaşīde-i ḡāṭır-ḡırāş-ı neşter-te‘şiriñ²⁶⁷³ mezāyā vü²⁶⁷⁴ ma‘nāsına işāl-i nāḡun-ı niḡāḡ-ı im‘ān²⁶⁷⁵ itmek muḡāl ve müverridān-ı mutteki ‘ine [fihā] ‘ale‘l-era ‘ik²⁶⁷⁶ meş‘ale-i bālā-ḡāne-i lāḡūtdan istināre²⁶⁷⁷ itdiği şu‘le-i²⁶⁷⁸ zūlmet-ḡüdāz-ı idrāk ile iş‘āl-i şem‘a-ı encūmen-i maḡāl ve işḡāl-i müdaḡḡik-i ‘aḡl-ı fa‘āl eylese²⁶⁷⁹ bu neşīde-i nā-şinide-ta‘biriñ ḡabāyā-yı ḡıred-fersāsına²⁶⁸⁰ imrār-ı tār-ı

²⁶⁵⁵ suṭūr-ı: شطور A.

²⁶⁵⁶ beyāz: – A.

²⁶⁵⁷ u: – İ1, İ4, İ2, İ3.

²⁶⁵⁸ tevellüdle: tevellüd İ3.

²⁶⁵⁹ ibn: bin A.

²⁶⁶⁰ Yezid: Zeyd İ3.

²⁶⁶¹ استفتحو: استفتحو İ4, A; استفتحو S.

²⁶⁶² استفتحو و استفتحو و خاب كل جبار عنيد و Peygamberler, Allah’tan yardım istediler ve her inatçı zorba hüsrana uğradı. İbrahim, 14/15.

²⁶⁶³ ve: – İ1.

²⁶⁶⁴ ü: – A.

²⁶⁶⁵ temāşā-yı: temā*-yı İ4

²⁶⁶⁶ kenār-ı rūd-bār-ı: kenār u diyār-ı İ1.

²⁶⁶⁷ ne: – İ4.

²⁶⁶⁸ ebr-i maṭīr-ı: ebr-i maṭīr-ı ebr-i maṭīr-ı İ3.

²⁶⁶⁹ imkān: – İ4, İ2, A, S, B.

²⁶⁷⁰ ḡüne: ḡünā İ2.

²⁶⁷¹ müsebbiḡān-ı berere-i: mesīḡā-yı perde A.

²⁶⁷² itse: eylese İ3.

²⁶⁷³ neşter-te‘şiriñ: nişter-te‘şiriñ A, B.

²⁶⁷⁴ mezāyā vü: mezāyā-yı A, B.

²⁶⁷⁵ im‘ān: – İ2.

²⁶⁷⁶ متكئين [فيها] على الارائك [Orada] tahtlar üzerine kurularak... Kehf, 18/31.

²⁶⁷⁷ istināre: istināde A.

²⁶⁷⁸ şu‘le-i: meş‘ale-i İ2, A, S.

²⁶⁷⁹ eylese: itse İ3.

enzār-ı iz^ç ān²⁶⁸¹ itmek maḥz-ı ḥayāldir. Beytü'l-ḥicāl-i²⁶⁸² ḳuşūr-ı pür-ḳuşūrınıñ
 ç^ç arūs u²⁶⁸³ şāhidi bürehne-libās-ı ç^ç arūz²⁶⁸⁴ u²⁶⁸⁵ şāhidī-i²⁶⁸⁶ tevriye vü ihām ve icāz u
 tesviye-i ḥurūf-ı nā-sāzı müy-ı zengī ve ḥayāl-i bengī gibi bir mertebe girih-gir-i
 ihtilāl ve ber-hem-ḥorde-i kesel ü kelāldir ki çehre-perdāzān-ı ebkār-ı ma^ç nā gīsū-
 yı²⁶⁸⁷ büridenī-i lām-me^ç āline ḥavāle-i şāne-i hezār-dendāne-i²⁶⁸⁸ ihtimāl eylese
 güşāyiş-i pīçiş²⁶⁸⁹ ü ta^ç ḳidine zafer bulamaz ve meşşātagān-ı ç^ç arā^ç is-i luğaz²⁶⁹⁰ u
 mu^ç ammā keşf-i ḳınā^ç -ı müfād-ı ser-ā-pā ḥaṭāsına imāle-i zimām-ı ç^ç aḳl-ı müstefād
 ve itāle-i eyādī-i zihni-i Ḥudā-dād itse nümāyiş-i şüret-i mefhūmuna ḳādir olamaz.
 Elfāz-ı bī-mesāsı²⁶⁹¹ **Beyt**²⁶⁹²

Çiz-i diğer budī verā-yı²⁶⁹³ soḥen
 Ān fūrūd-āmedī be-cāy-ı soḥen²⁶⁹⁴

esāsından bīrūn²⁶⁹⁵ ve maşārī^ç -i nā-resāsı imtizāc-ı ḥurūfī²⁶⁹⁶ ile ḥurūf-ı tehecciden
 şermsār u maḥzūn nāzım-ı²⁶⁹⁷ ḳabāḥat-nā-şināsı ḥar-gele-i mer^ç ā-yı cehliñ²⁶⁹⁸ pīş-rev
 ü dānāsı eş^ç arında murād u ḥayāl itdiği maẓmūn-ı nā-peydāsı bizim Māhir Çelebi'niñ
 eşnā-yı şohbetde maẓmūn olmaḳ üzere söylediği *el-ma^ç nā²⁶⁹⁹ fi-baṭni^ç ş-şā^ç ir²⁷⁰⁰*

²⁶⁸⁰ ḥired-fersāsına: ḥired-fersānesine İ2.

²⁶⁸¹ iz^ç ān: im^ç ān İ3.

²⁶⁸² beytü'l-ḥicāl-i: beytü'l-ḥicāl-i İ1, İ2; beytü'l-cemāl-i İ3.

²⁶⁸³ u: – İ4, A, B.

²⁶⁸⁴ ç^ç arūz: – İ2.

²⁶⁸⁵ u: – A.

²⁶⁸⁶ bürehne-libās-ı ç^ç arūz u şāhidī-i: – İ3.

²⁶⁸⁷ gīsū-yı: gīsū İ3.

²⁶⁸⁸ hezār-dendāne-i: hezār-dendān-ı A, İ3.

²⁶⁸⁹ güşāyiş-i pīçiş: güşāyiş-baḥş A, İ3.

²⁶⁹⁰ luğaz: – İ3.

²⁶⁹¹ bī-mesāsı: peymāsı A.

²⁶⁹² beyt: – İ4, A.

²⁶⁹³ verā-yı: derāy-ı İ1, İ3, İ4, B, S; dārā-yı A.

²⁶⁹⁴ Sözden başka bir şey olsaydı, sözün yerine o getirilirdi. (Hilālî-i Çağatâyî, Şâh u Dervîş)

چیز دیگر بدی درای سخن

آن فرود آمدی بجای سخن

Feilâtün(Fâilâtün)/Mefâilün/Feilün

Beytin orijinali:

گر بدی گوهری و رای سخن

آن فرود آمدی به جای سخن

²⁶⁹⁵ bīrūn: – İ1.

²⁶⁹⁶ ḥurūfī: ḥurūf A.

²⁶⁹⁷ nāzım-ı: – İ1.

²⁶⁹⁸ mer^ç ā-yı cehliñ: mer^ç āsı çihiliñ İ1.

²⁶⁹⁹ el-ma^ç nā: للمعنى A.

²⁷⁰⁰ المعنى فى بطن الشاعر Anlam, şairin içindedir.

ma' nāsı mānend-i suhan-ı şinide²⁷⁰¹ bu manzūme-i 'ibret-nümānıñ tekerrür-i²⁷⁰² revādif ü kavāfi-i nā-mütenāsibe²⁷⁰³ ve tağayyür-i²⁷⁰⁴ kavālib-i ma' ānī-i ğayr-ı mütenāsıkasıyla kendüyi teşhîr ve müşārün bi'l-benān-ı ta' n u tenfir²⁷⁰⁵ iden Rāzī-i gūsiste-mehār, rübūde-i çevgān-ı lām-ı istiğrāk olup mersā-yı kerān-tā-kerān-ı ve 'ş-şu' arāu yettebi' uhumu 'l-ğāvun²⁷⁰⁶ 2707 da ğūte-ğ'ār ve dest ü²⁷⁰⁸ pā-zen-i gird-āb-ı ıztırāb u²⁷⁰⁹ ıztırār olduğda²⁷¹⁰ *el-ğarīk yeteşebbeşu bi-kulli'l-ħaşış*²⁷¹¹ *velev zekeru*²⁷¹², *l-keşîş*²⁷¹³ 2714 me'āliyle her gördigine yapışmış illā'-istişnāya²⁷¹⁵ ki mīzbān-ı resen-bāzān-ı *inne mine*²⁷¹⁶ 'ş-şī' ri le-ħikmeten²⁷¹⁷, dir, yapışmamış ve gül-ğüne-i ruhsāre-i²⁷¹⁸ dūşīze-i ma' ānī ve kuvvetü'z-zahr-ı Zāhîr ü Ĥākānī²⁷¹⁹ olan ħ'vān-ı²⁷²⁰ yağmā-yı na' mā-yı *inne mine'l-beyāni le-siħrā*²⁷²¹, ya girişememiş ey nāzım-ı bī-hūş ve'y dellāl-i hīç-ber-dūş vādī-i eş'ārda iħrāz-ı kaşabu's-sabağ-ı imtiyāz u iştihār iden şu' arā şemşîr-i şā' ika-te'şîr-i zebāna²⁷²² āb ve ħancer-i ciger-şikāf-ı ħüsn-i²⁷²³ beyāna tāb virüp ser-māye-i 'ömr-i 'azîzin ħaşmınıñ hicv ü²⁷²⁴ tezyîfine şarfitse ne böyle bir²⁷²⁵ sebep-i bed-nāmī olacağ vādī-i nā-refte-i kaħkaħa-

²⁷⁰¹ şinide: sebebde A.

²⁷⁰² tekerrür-i: tekrār-ı İ1, İ3.

²⁷⁰³ nā-mütenāsibe: nā-mütenāsib A.

²⁷⁰⁴ tağayyür-i: tağyîr-i İ1, İ3.

²⁷⁰⁵ tenfir: tenfi İ4.

²⁷⁰⁶ العاون: العاون İ2, İ3.

²⁷⁰⁷ والشعراء يتبعهم العاون Şairlere ise haddi aşan azgınlar uyarlar. Şuara, 26/224.

²⁷⁰⁸ ü: – A, S, B.

²⁷⁰⁹ u: – İ2, İ4.

²⁷¹⁰ olduğda: – A, S, B.

²⁷¹¹ الخيش: الخيش İ4, İ2, A, S, B.

²⁷¹² ذكر: – A.

²⁷¹³ الكشيش: الكشيش İ4, İ2, A, S, B.

²⁷¹⁴ الغريق يتشبث بكل الخيش و لو ذكر الكشيش “Boğulmakta olan kişi çer çöp (ne bulursa ona) yapışır, velev keşîşin aleti de olsa.” İbarenin Arapçada kullanılan birinci parçası Türkçe'de “Denize düşen yılana sarılır.” atasözünün karşılığıdır. İbarenin ikinci parçası ise tehzil yoluyla eklenmiştir.

²⁷¹⁵ illā'-istişnāya: ālā-yı istişnāya A; illā' استثنائه S.

²⁷¹⁶ من: – İ1, İ3.

²⁷¹⁷ ان من الشعر لحكمة Şiirde hikmet vardır. (Hadîs)

²⁷¹⁸ ruhsāre-i: – A.

²⁷¹⁹ Ĥākānī-i Şirvānī (öl. 595/1199) ve Zāhîr-i Fāryābî (öl. 598/1201) İranlı kaside şairleridir.

²⁷²⁰ ħ'vān-i: – B.

²⁷²¹ ان من البيان لسحرا Beyanda sihir vardır. (Hadîs)

²⁷²² zebāna: zebān İ4.

²⁷²³ ħüsn-i: ħüsn ü A, İ3.

²⁷²⁴ ü: – S, B.

²⁷²⁵ bir: – A.

fermā²⁷²⁶ bulabilür ve ne senüñ bu türrehāt ile kendü kendüñe itdigiñ rengi kimse kimseye idebilür. **Қыт‘ a**

Saña ey Rāzi-i āşüfte-dimāğ
Ne belā şı‘ r ile bed-nām olmağ
Hod-fürüş olmadan alçağ²⁷²⁷ degil a
Gil-fürüş-ı der-i hāmmām olmağ²⁷²⁸

[79]²⁷²⁹

[İl 67a-67b; H 53b-54a]

Sebeb-i Tahmīs-i Kaşīde-i Hāzret-i Sa‘ dī Raḥmetull’āhu ‘ Aleyhi Est Ki²⁷³⁰

Rūzī der-serāy-ı Āşafī bā-velī-ni‘ met-i ḥod, şāḥīb-i şadr-ı celīlū’l-ḳadr ‘ Alī Paşa, dāme mā-dāme’l-‘ālem, dervāze-i muşāḥabet bāz ve ser-rişte-i münāsebet dirāz kerde, der-ḥarf zeden būdīm. Mülāyim-i ‘ örf-i ‘ avām soḥenī çend ez-medāyih-i zāt-ı firişte-şıfāt-ı ān müşīr-i Āşaf-naẓīr reft ve mübālağa-ı şā‘ irāne-i çend hem ez-tefevvuḳ u temeyyüz-i ān be-vüzerā’-selef peẓīrūft. Çün fi-nefsi’l-emr haẓm-ı nefis-rā şı‘ār-ı ḥod sāḥte ve āşār-ı ‘ ucb u menī ve muḳteẓā-yı te’şīr-i fiṭrī-i menī-rā be-sāmān-ı ḳaṭarāt-ı eşk-i nedāmet ez-ṭarfetü’l-‘ ayn-ı i‘ tibār u eşk-bār der-endāḥte būd, ḥoş-āmed-i faḳīr be-ṭab‘ -ı selīmeş ḥoş ni-y-āmed ve ez-īn şoḥbet i‘ rāz fermūde, ber-bālā-yı bālīnī külliyāt-ı āşār-ı Sa‘ dī, ‘ aleyhi’r-raḥmetu, būd, be-dest girifte, be-hemīn ‘ ibāret:²⁷³¹

“Kufte-ḥor, seniñ mübālağa ve müdāhaneñ²⁷³² aḳçe itmez, baḳalım Şeyḫimiz, efendimiz nice bilürler ve ḥaḳḳımızda ne nuḳ buyururlar.”

²⁷²⁶ ḳahḳaha-fermā: ḳahḳa-fermā İ4.

²⁷²⁷ alçağ: ancağ İ4.

²⁷²⁸ Feilātün(Fâilātün)/Feilātün/Feilātün/Feilün.

²⁷²⁹ İ4, İ2, K, İ3, S, A, M, B.

²⁷³⁰ سبب تخمیس قصیده حضرت سعدی رحمة الله عليه است که

²⁷³¹ روزی در سرای آصفی با ولی نعمت خود صاحب صدر جلیل القدر علی پاشا دام مادام العالم دروازه مصاحبت باز و سر رشته مناسب دراز کرده در حرف زدن بودیم ملایم عرف عوام سخنی چند از مدایح ذات فرشته صفات آن مشیر آصف نظیر رفت و مبالغه شاعرانه چند هم از تفوق و تمیز آن بوزراء سلف پذیرفت چون فی نفس الامر هضم نفس را شعار خود ساخته و آثار عجب و منی و مقتضای تأثیر فطری منی را بسامان قطرات اشک ندامت از طرفه العین اعتبار و اشکبار در انداخته بود خوش آمد فقیر بطبع سلیمش خوش نیامد و ازین صحبت اعراض فرموده بر بالای بالینی کلیات آثار سعدی علیه الرحمة بود بدست گرفته بهمین عبارت

²⁷³² müdāhaneñ: müdāhaneñe İ1.

gofte ve tefā'ul kerdend ve çün şahīfe-rā güşāde ve be-evvelin beyt-i şafha-ı nazar-düz ser-rişte-i diğkat şode ve hıttā-ı ma' nā-yı beyt fāl mī-gīred ki қатарāt-ı yāqūt-gün-ı eşk-i pür-hün ez-dīde bārīden girift ve²⁷³³

“Abdu'r-rezzāk! Şeyhim gāyet çebebi hātır-nevāz devletlidir. Seni tekzībe mürüvvet-i qudsiyyeleri kā'il olmadı.”

gofte dīvān-rā be-dest-i fakīr kerd. Çün fakīr nigāh kerdem der-evvel-i şahīfe ve evāsıf-ı kaşīdei in beyt-i ma' nīdār-ı mu' ciz-āşār-rā dīdem ki tamām muṭābıq-ı ma' nā-yı kelām-ı in nā-kām būd²⁷³⁴. Furşat-rā ganīmet şümürde, ez-rüy-ı fahr u mübāhāt laṭīfehā kerde ve eş-şu'ārā'u mülhēmün-rā zebānī nümūd ve çün hāl be-d-in minvāl şod, fermūdend ki²⁷³⁵

“Şeyhiñ bu kerāmeti zāyi' olmasun, bunuñ adı şehādet-nāme olsun ve bu kaşīde-i şerīfeyi ser-ā-pā taḥmīs eyle.”

Çün bende-rā hem müşāhede-i in rengin-kerāmet-i Şeyh, inān-endāhte-i vādī-i şevk u zevk gerdānde būd, der-hemān şeb der-eşnā-yı se sa'āt-ı nücümī be-inzimām-ı bereket-i i'ānet-i Şeyh be-itmām resānīde ve beyāz keşīde 'ale'ş-şabāh ki manzūme-i Hūdā-pesend-i Pervīn müstezād-ı dürrü'l-menşūr-ı kevākib gerdīde, henüz sevād-ı beyāz cānib-i gurūbī şode būd ki der-i Hazret-i Şeyhü'l-İslām-ı 'ālī-makām İshāq Efendi ma' rüz-ı pīşgāh-ı a' lā dāşte, el-ḥamdü li'llāhi te'ālā, der-ḥayyiz-i ḥüsn-i qabūl üftāde, be-muqābele-i cā'ize-i in taḥmīs-i bedī'ü'n-neşed ve't-te'sīs be-mertebe-i tadrīs teşrīf ü talṭīf fermūdend. Tārīḫ-i sene 1147 ve esbāb-ı ihtişām u büzürgī ve sā'ir mā-yehtāc-rā ez-ḥazīne-i cūd-ı in'ām ve ez-cins-i emti'ai ve nuqūd-ı ziyāde ez-ḥadd-ı 'add der-ikrām efzūdend ve ān taḥmīs der-dīvān nüvişte est^{2736 2737}.

²⁷³³ گفته و تفأل کردند و چون صحیفه را گشاده و باولین بیت صفحه نظر دوز سر رشته دقت شده و خطه معنای بیت فال میگردد که قطرات یاقوتگون اشک پر خون از دیده باریدن گرفت و

²⁷³⁴ būd: ne-būd İl.

²⁷³⁵ گفته دیوان را بدست فقیر کرد چون فقیر نگاه کردم در اول صحیفه و اواسط قصیده این بیت معنیدار معجز آثار را دیدم که تمام مطابق معنای کلام این ناکام بود فرصت را غنیمت شمردم از روی فخر و مباحات لطیفه ها کرده و الشعراء ملهمون را زبانی نمود و چون حال بدین منوال شد فرمودند که

²⁷³⁶ چون بنده را هم مشاهده این رنگین کرامت شیخ عنان انداخته و ادب شوق و ذوق گردانده بود در همان شب در اثنای سه ساعت نجومی بانضمام برکت اعانت شیخ باتمام رسانیده و بیاض کشیده علی الصبّاح که منظومه خدا پسند پروین مستزاد در المنثور کواکب گردیده هنوز سواد بیاض جانب غروبی شده بود که در حضرت شیخ الاسلام عالی مقام اسحق افندی معروض پیشگاه اعلی داشته الحمد لله تعالی در حیّز حسن قبول افتاده بمقابله جائزه این تخمیس بدیع النشد والتأسیس بمرتبه تدریس تشریف و تلطیف فرمودند. تاریخ سنه 1147 و اسباب احتشام و بزرگی و سائر ما یحتاج را از خزینه جود انعام و از جنس امتعه و نقود زیاده از حد عد در اکرام افزودند و آن تخمیس در دیوان نوشته است.

²⁷³⁷ Hazret-i Sâ'dî'nin (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) Kasidesini Tahmisin Sebebi

[80]²⁷³⁸

[İ1 64b; İ2 59b; İ4 45b; A 52a; K 54b-55a; S 54a]

Ket-ḥudā Kātibine Virilen Laṭīfe-güne Tezkire²⁷³⁹

Yā maḥmūde'l-ḥiṣāli²⁷⁴⁰ ve yā ma'ḥūde'l-fi'āli ba' de ihdā'i le'āli²⁷⁴¹ l-āli ilā-cenābikumi'l-'āli innenā yevm estebdelnā't-turābe bi'l-mā'i ve'n-nāri bi'ş-şabā'i evşaynākum bi-taḥşīli'l-muḥ'adi'l-meḥ'ad mine'l-maḥ'di²⁷⁴² l-kā'idīne llezīne zekerū

Bir gün bir vezirin sarayında velinimetim yüce rütbeli sadr sahibi Ali Paşa -ömrü uzun olsun- ile birlikte sohbet kapısını açmış, aramızdaki bağ derinleşmiş, konuşuyorduk. O Asaf gibi vezirin melek huylu zatına alışılacagı birkaç övgü sözleri ve başarısına, seçkinliğine dair birkaç mübalağalı şairane söz söylendi. Hakikatte, nefesine hâkim olmayı kendine şiar edinmiş ve (hayatındaki) pişmanlıklardan dolayı kıymetli, çok ağlayan gözlerinin bir kırışından dökülen gözyaşı damlalarının zenginliğiyle kendini beğenmişliğe, kibre ve kibrin tabii etkisinin sonuçlarına ait izleri gidermiş olduğundan bu fakirin komplimanları onun selim tabiatına güzel gelmedi ve bu sohbetten yüz çevirdi. Sadi'nin -Allah ona rahmet etsin- bir yastığın üzerinde duran külliyatını eline aldı ve şöyle dedi:

“Köftehor, senin bu mübalağaların ve komplimanların para etmez. Bakalım, Şeyhimiz, efendimiz (Sâ'di) (bizi) nasıl bilir ve hakkımızda ne der.”

Fal açtı. Sayfayı açtığında, göz alıcı sayfanın ilk beytine dikkatle bakıldı. Beytin manası falı tutuyordu. Gözlerden yakut renkli, kanlı gözyaşı yağmaya başladı ve

“Abdürrezzak, Şeyhim gayet çelebi, hatır-nevaz devletlidir. Seni tezkibe mürüvvet-i kudsiyyeleri ka'il olmadı.”

dedi ve divanı bu fakire uzattı. Baktığım zaman, sayfanın başında bir kasidenin ortalarında bu bahtsızın sözünün anlamına tam olarak uyan bu mucizevi, manidar beyti gördüm ve fırsatı ganimet bilip gururlanma ve övünme yoluyla latifeler yaptım ve *ilham almış şairleri* dile getirdim ve hal böyle olunca, dediler ki:

“Şeyhin bu kerameti zayi olmasın, bunun adı şehadet-name olsun ve bu mübarek kasideyi baştan sona tahmis et.”

Şeyhin bu güzel kerametini görmek bu fakiri de şevk ve zevk vadisine koşturdu, öyle ki üç yıldız saati içerisinde, şeyhin yardımının da bereketiyle (tahmisi) tamama erdirip temize çektim. Sabaha doğru, Allah'ın övdüğü Pervin takım yıldızı, yıldızların saçılmış incilerine katıldığında, gün henüz ağarmıştı ki makamı yüce Hazret-i Şeyhülislam İshak Efendi'ye (tahmis) takdim edildi. Allah'a hamdolsun hüsnü kabul görülüp bu eşsiz tahmisin hediyesi mukabili olmak üzere (bizi) müderrislikle şerefletirmiş ve taltif etmişlerdir. Sene 1147. İyilik ve cömertlik hazinesinden ihtişam ve büyüklük vesilesi ve sair ihtiyaç maddeleriyle ve sayılamayacak kadar türlü mallar ve ziyadesiyle parayla ikramlarını arttırdılar. O tahmis divanda kayıtlıdır.

²⁷³⁸ B, İ3 nüshalarında eksik.

²⁷³⁹ Luğaz-ı diğer İ4; Fıkra-ı diğer İ2; Diğer A, S; - K.

²⁷⁴⁰ الحصال: الخصال K.

²⁷⁴¹ الأكل: - A.

²⁷⁴² المقعد المعقد من المقعد: المقعد المعقد من المقعد K.

bi²⁷⁴³l-mucāhidīn ve'l-cubūgu'l-makbūgu mine'l-muḵ'adi'l-mek'adi 'ale'l-
 kā'idi²⁷⁴⁴l-mek'adīne ve'l-maḵ'adi'l-kā'idīne²⁷⁴⁵ tefekker fe-l-yetedebber²⁷⁴⁶ 2747.

[81]²⁷⁴⁸

[İl 64a-64b; İ4 44b-45a; A 51a; K 54a; S 53a-53b]

Luğaz-ı 'Arabī²⁷⁴⁹

Enbiu'nī 'an-ismīn murekkebin min-şelaṣeti eḫruḫin izā usḫīta evveluhu beḳā lafẓun
 yufīdu ma'nā mecmū'ihī ve izā ḫuzīfe ṣānīhi beḳā şey'un min-elfāzī'l-'umūmī
 ḳalben ve izā nuzīle ṣālīṣuhu yuṣīru bi-selbi²⁷⁵⁰l-ḳalbi selben terkībuhu li's-sumūmī
 muṭābīḫun ve ke'ş-şemsi zāhirun fī-evci ve's-semā'i ve't-Ṭārīḳ²⁷⁵¹ ve terkībuhu izā
 rukkibe bihi yeḫşulu ismehu ve izā urīde terkībuhu bihā ve zīde ḫamsuhu yufīdu
 ismuhu 'adede eczā'ihī 'adede eczā'i bi-evveli'l-hecā ve 'adede cüz'i evvelihi ve²⁷⁵²
 'adede eczā'ihī bi-iskāṭi āḫiri'l-hecā ve 'adede cüz'i ṣānīhi 'adede eczā'i bi-ḫazfī
 evveli'l-ḫarfī ve 'adede cüzv'i ṣālīṣihī 'adede eczā'ihī bi-'aynī'z-zurūfī ve izā vuẓī'at
 nuḳṭatun 'alā-āḫirihī yekūnu istūn fī'l-mā'i ve huve²⁷⁵³ enfun fī's-semā'i ve izā
 vuẓī'a nuḳṭatāne 'alā-evvelihi yekūn ḳasemen min-aḳsāmi'l-ḫulfi ke-mā teṣā'u ve izā
 vuẓī'a nuḳṭatuhu 'alā-ṣānīhi yekūn ḳalbuḫa ḳalbe'l-evveli ve ḳalbu hazā²⁷⁵⁴l-ḳalb bi-
 'aynī'l-evveli zāhirun ve ḳalbu ḳalbi hazā²⁷⁵⁵l-ḳalbi'l-evveli ve 'aynu'l-āḫiri ḳalbuḫa
 fī'l-mā'i ma'kūsun ve cenāḫehu taḫte's-semā'i maḫsūsun ve huve'şabāḫu bilā
 iḫticābin ve'l-mesā bilā irtiyābin huve ismun mezkūrun fī'l-ḳurāni ve cevāhiru
 ḫurūfihī²⁷⁵⁶ fi' lun mine'l-ef' āli'l-lāzımeti yufīdu's-sumuvve mā beyne's-semevātive'l-

²⁷⁴³ با: A, S.

²⁷⁴⁴ القاعد: - A.

²⁷⁴⁵ S. القاعدین; - A: والمقعد القاعدین.

²⁷⁴⁶ یا محمود الخصال و یا معهود الفعال بعد اهداء لال العال الی جنابکم العال ویا من تفرّد بفتح کنوز رموز المعقولات و تفقرّف
 بحلّ عقود اشکال المنقولات

²⁷⁴⁷ یا محمود الخصال و یا معهود الفعال بعد اهداء لال الال الی جنابکم العال اننا یوم استبدلنا التراب بالماء والنار بالصبا
 اوصیناکم بتحصيل المقعد المقعد من المقعد المقبوع من الجبوع المقبوع و ابا لمجاهدین و الجبوع المقبوع من المقعد المقعد علی القاعد المقعدین
 والمقعد القاعدین تفکر فلیتدبر

²⁷⁴⁸ B, İ2, İ3 nüshalarında eksik.

²⁷⁴⁹ elğāz u mu'ammeyāt i89; luğazāt ve mu'ammayāt A; elğāzāt ve mu'ammāyāt S; Luğaz K.

²⁷⁵⁰ A; لسلب; S.

²⁷⁵¹ Göge ve Ṭārık'a andolsun. Ṭārık, 86/1.

²⁷⁵² و: - i95, A, S, K.

²⁷⁵³ هو: - i89, A, S, K.

²⁷⁵⁴ S. هذا; i95, K; هذه: هذا

²⁷⁵⁵ S. هذا: هذا

²⁷⁵⁶ i89. حروف: حروفه

insāni huve şey'un fī külli'l-ḥayvānāti²⁷⁵⁷, n-nāṭı̄kati ve ğayrihā mevcūdun ve fī'l-cemādāti'n-nāmiyeti ve ğayrihā meşhūdun lā ye'lamuhu mine'l-mudek̄k̄iḳiḳe illā men 'alime kavlehu te'ālā li-melā'iketihī enbiu'nī bi-esmā'i hā'ülā'i in kuntum²⁷⁵⁸ 2759.

[82]²⁷⁶⁰

[İ1 65a-65b; İ2 59b; İ4 45a-45b; A 51a-51b; K 54a-54b; S 53b-54a]

Luğaz-ı 'Arabî²⁷⁶¹

Yā 'azīze²⁷⁶² l-liḳā ve yā 'azīze'l-'atā nested²⁷⁶³ min-cenābikumū'l-'alī şey'en²⁷⁶⁴ basīten murekkeben²⁷⁶⁵ mine'l-aḥrūfi²⁷⁶⁶ ş-şelaṣeti el-evvelu ḥarfūn nişfuhā fī'n-nisbeti'l-mu'ellefeti a'zamu bi'n-nisbeti ile'l-'adedeyni aḥaduhumā mebde'u'z-zā'idi bi-zammi²⁷⁶⁷ rub'ihī ve'l-āḥiru murabba'u nişfi 'aksi'l-mebde'i'n-nāḳişi nūru'l-'ayni li-a'yāni memleketi't-tebaşşuri ve'l-intibāhi ḥarā²⁷⁶⁸ bi-en yukāle lehāhā āyeten²⁷⁶⁹ min āyāti'llāhi lev naḳaşa minhā ḥumsuhu terāhā tis'üne lā bel naḳaşa minhā vāḥidun teküne miā'ten kāmiletan muşbitu bi'n-nuşūşi mektūbun fī'l-fūşūşi ve'ş-şānī aşgaru li-burūci²⁷⁷⁰ l-ḳameri ve'd-delvi lev eşḳaṭa minhā vāḥidun beḳā ḥumsu meczūri'l-ḥumsi hiye ḥarfūn mu'ellefun min şelaṣeti aḥrūfin muhmeletin kullihā şelaṣete 'aşare ma'a ennehā kullu vāḥadin²⁷⁷¹ min-hazihi'ş-şelaṣeti şelaṣete 'aşare lā lā bel hiye fī-nefsihā aḥadun ve kullu vāḥidun min-ḥurūfihā'ş-şelaṣi aḥadun fe-ke-ennehā

²⁷⁵⁷ A. حيوانات: الحيوانات.

²⁷⁵⁸ ... eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin... Bakara, 2/31.

²⁷⁵⁹ انبؤنى عن اسم مركب من ثلاثة احرف اذا اسقط اوله بقى لفظ يفيد معنى مجموعته و اذا حذف ثانيه بقى شى من الفاظ العموم قلبا و اذا نزل ثالثه بشير بسبب القلب سلبا تركيبه للسموم مطابق و كالشمس ظاهر فى اوج والسماء والطارق و تركيبه اذا ركب به يحصل اسمه و اذا اريد تركيبه بها و زيد خمسه يفيد اسمه عدد اجزائه عدد اجزاء باول الهجا و عدد جزؤ اوله و عدد اجزائه باسقاط آخر الهجا و عدد جزؤ ثانيه عدد اجزائه بحذف اول الحرف و عدد جزؤ ثالثه عدد اجزائه بعين الظروف و اذا وضعت نقطة على آخره يكون است فى الماء و هو انف فى السماء و اذا وضع نقطتان على اوله يكون قسما من اقسام الحلف كما نشاء و اذا وضع نقطة على ثانيه يكون قلبه قلب الاول و قلب هذا القلب بعين الاول ظاهر و قلب قلب هذا القلب الاول و عين الآخر قلبه فى الماء معكوس و جناحه تحت السماء محسوس و هو الصبح بلا احتجاب والمسأ بلا ارتياب هو اسم مذکور فى القرآن و جواهر حروفه فعل من الافعال اللازمة يفيد السموما بين السموات والانسان هوشى فى كل الحيوانات الناطقة و غيرها موجود و فى الجمادات النامية و غيرها مشهود لا يعلمه من المدققين الا من علم قوله تعالى لملائكة انبؤنى باسماء هولاء ان كنتم صادقين.

²⁷⁶⁰ B, İ2, İ3 nüshalarında eksik.

²⁷⁶¹ Luğaz-ı diğer i89, K; Fıkra İ2;

²⁷⁶² عزیز: عزیز.

²⁷⁶³ A. سئدعى: نستدعى.

²⁷⁶⁴ İ2 nüshasında buradan itibaren eksik.

²⁷⁶⁵ A. بسیها مرکب: بسیطا مرکبا.

²⁷⁶⁶ A. احرف: الاحرف.

²⁷⁶⁷ A. بضم: بضم.

²⁷⁶⁸ S. حرى: حرى.

²⁷⁶⁹ A. انه: آية.

²⁷⁷⁰ A, S. لبروج: لبرج.

²⁷⁷¹ A, S, K. احدا: احدا.

mu'ellifeten min şelaşeti āhādi mīzānin musāvī'ṭ-ṭarafeyni şevrun bi-ḥarfeyni'l-muterādifeyni ma' a ennhā 'aynu'l-ḳavsi ve nihāyetu'd-delv ve's-şālişu meczūri²⁷⁷² le-meczūr evveli'l-efrād evvelu'l-ḥurūf fi'l-Fārsiyyeti āḥiru'l-ḥurūfi fi'l'Arabiyyeti fā'ikun kulle fā'ikīn²⁷⁷³ fi'l-funūni lāyīḳu bi-en teḳūle lehā hiye'l-fi' lu ve'l-ismu ve'l-ḥarfū ḡayru maẓnūnin²⁷⁷⁴ yeste' milūnhā'ş-şu'arā'i fi'r-revādifi ve'l-ḳavāfi ve yeste' milūnhā²⁷⁷⁵ l-udebā li-istiẓhāri²⁷⁷⁶ l-ilmī'l-vāfi huve şey'ün izā²⁷⁷⁷ teḥallelet cevāhiru ḥurūfihi şumme terekkebet yekūnu vaşfen bi'ş-şūfiyyeti ma'rūfen ve izā turiket 'alā-aşli²⁷⁷⁸ terkībihā²⁷⁷⁹ yaşīru²⁷⁸⁰ bi'l-mulābesetihi mevşūfen²⁷⁸¹ yā men teferrede bi-fetḥi kunūzi rumūzi²⁷⁸² l-ma'ḳūlāti ve tefavvaḳa bi-ḥallī 'uḳūdi eşkālī'l-menḳūlāti lev fetaha Muḥammedun el-ābād luḡazī hazā ve lekum mā şī'tum 'aleyye ve'l-evlā²⁷⁸³ mā su'ilet 'ankum ve'ş-şalatu ve's-selāmu 'alā seyyidīnā²⁷⁸⁴ Muḥammedin ve ālihi ve şaḥbihi ecma'īn.²⁷⁸⁵

[83]²⁷⁸⁶

[İ1 64b-65a; İ2 59b; İ4 45b; A 51b-52a; K 54b; S 54a]

Luḡaz-ı Diger²⁷⁸⁷

²⁷⁷² A. لمحدوز: لمجذور

²⁷⁷³ A, S. كل فائق; i95 فائق كل فائق: فائق كل فائق

²⁷⁷⁴ A. - : الاسم والحرف غير مضمون

²⁷⁷⁵ A. - : الشعراء في الروادف والقوافي ويستعملونها

²⁷⁷⁶ A, S, K. لاستحضار; i89 الاستفحار: لاستحضار

²⁷⁷⁷ A. اذا: اد

²⁷⁷⁸ i95. - اصل

²⁷⁷⁹ i89, K. ترتيبها: تركيبها

²⁷⁸⁰ A. تبصر: يصير

²⁷⁸¹ A. موصوفها: موصوفاً

²⁷⁸² A. رموز: رموز

²⁷⁸³ i89. والاول: والاولى

²⁷⁸⁴ A, S. - : سيدنا

²⁷⁸⁵ يا عزيز اللقا و يا عزيز العطا نستدعي من جنابكم العالي شيئاً بسيطاً مركباً من الاحرف الثلاثة الاول حرف نصفها في النسبة المؤلفة اعظم بالنسبة الى العددين احدهما مبدأ الزائد بضم ربه و الآخر مربع نصف عكس المبداء الناقص نور العين لا عيان مملكة التبصر و الانتباه حرى بان يقال لها هي آية من آيات الله لو نقص منها خمسة تراها تسعون لابل نقص منها و احد تكون مائة كاملة مثبت بالنصوص مكتوب في الفصوص والثاني اصغر لبرج القمر والذلو لو اسقط منها و احد بقى خمس مجذور الخمس هي حرف مؤلف من ثلاث احرف مهملة كلها ثلاثة عشر مع انها كل و احدا من هذه الثلاثة ثلاثة عشر لا لا بل هي في نفسها احد و كل و احد من حروفها الثلث احد فكانتها مؤلفة من ثلاثة احدات مساوي الطرفين ثور بحر فين المترادفين مع انها عين القوس و نهاية الذلو و الثالث مجذور لمجذور اول الافراد اول الحروف في الفارسية آخر الحروف في العربية فائق كل فائق في الفنون لايق بان تقول لها هي الفعل و الاسم والحرف غير مضمون يستعملونها الشعراء في الروادف والقوافي و يستعملونها الادبا لاستحضار العلم الوافي هو شئ اذا تحللت جواهر حروفه ثم تركيب يكون و صفاً بالصوفيّه معروفاً و اذا تركت على اصل تركيبها يصير بالملايسته موصوفاً يا من تفرد بفتح كنوز رموز المعقولات و تفوق بحل عقود اشكال المنقولات لوفتح محمد الابد لغزى هذا ولكم ما شئتم على والاولى ما سنلت عنكم والصلوة والسلام على سيدنا محمد و آله و صحبه اجمعين.

²⁷⁸⁶ B, İ2, İ3 nüshalarında eksik.

²⁷⁸⁷ Luḡaz İ2;

‘Acibtü ‘an-şey’in zî²⁷⁸⁸ l-eb‘ ādi leyse lehu ‘umğun lākin fī-cevfihî yurā mā-yurādu ve huve min-cinsi'l-ḥacerî ma‘a ennehu zıddun li'l-ḥacerî ve fī-ictimā‘ihimā²⁷⁸⁹ ‘aẓīmu'l-ḥaṭari vucūduhu ḥaşale bi'n-nāri ve'n-nāru lehu zarrun²⁷⁹⁰ yedḥulūne'n-nās fihî min-ğayri bābin ve seyrin ma‘a kevnihî min-küllî²⁷⁹¹ ḥīnin ḥālin²⁷⁹² ‘an-ğayrin yerfe‘ūnehu'r-ricālu fī-ibṭihim ve'r-ricālu fī-ibṭihî yenzuru bi-‘aynin vāḥidin ve yurā ve²⁷⁹³ huve zārīru'l-‘aynî ebeden a‘cebenî hazā ḥattā deḥaltu'l-İskenderiyye lemmā²⁷⁹⁴ deḥaltuhā semi‘tu ennehu mensūbun bi-vāḥidin min-ehlihā yā ehle'l-beldeti e-teravnî²⁷⁹⁵ in kuntum mubşirīne.²⁷⁹⁶

[84]²⁷⁹⁷

[İ1 66a-67a; İ4 45b-46a; A 52a-52b; K 55a-55b; S 54a-54b]

Luğaz-ı Diğer-i Fārsî²⁷⁹⁸

Çî'st ān ism-i mübārek-i çār-eczā ki nişf-ı āḫireş dil-i ān ism-i nīgū ve nişf-ı evveleş hem kalb-ı ū'st. Eger ebū'l-beşer güyem revā'st. Çerā ki zıkr-i muṭlaq be-kemāl maşrūf est ve in ism der-zebān-ı²⁷⁹⁹ ebnā-yı zamān be-‘izzet ü büzürgvārî ma‘rūf u²⁸⁰⁰ dil-āverî'st²⁸⁰¹ ki eger pāy-der-vādî-i ‘adem nihed²⁸⁰², ez-dileş şerāre-i aḫker-i vücud cihed. Tū serāsīme-i evlād güyî men perīşān-ḥāṭır-ı ebnā güyem. Tū pīr mī-ṭalebî men bernā²⁸⁰³ cūyem. Eger şahşî şuver-i ‘arūs-ı ḥurūfeş-rā der-āyīne bīned, dil-i ū der-naẓar āred. Ḥarf-ı evveleş der-Ḳānūn nisbet-i mü'ellefe aşğar-ı evsaṭ-ı ‘aliyy'est ve ḥarf-ı şāliş e‘aẓım-ı velî'est. Ḥarf-ı şānî der-büstān-ı ḥurūf-ı hecā yek-

²⁷⁸⁸ A. وهى ذى.

²⁷⁸⁹ A. اجتماعهما: اجتماعهما.

²⁷⁹⁰ S. ضاآء: ضاآء.

²⁷⁹¹ S. – كل.

²⁷⁹² i95, S, K. حال.

²⁷⁹³ A. بنزى: ويرى.

²⁷⁹⁴ A. لا: لما.

²⁷⁹⁵ İ4. رونى; S, K; ابرونى; A اسرونى; İ1 – اترونى.

²⁷⁹⁶ عجبیت عن شئ ذى الابعاد ليس له عمق لكن فى جوفه يرى ما يراى و هو من جنس الحجر مع انه ضدّ للحجر وفى اجتماعهما عظيم الخطر وجوده حصل بالنار والنار له ضاآء يد خلون الناس فيه من غير باب وسير مع كونه من كل حين حال عن غير يرفعونه الرّجال فى ابطهم و الرجال فى ابطه ينظر بعين واحد و يرى و هو ضرير العين ابا اعجبنى هذا حتّى دخلت الاسكندريّه لما دخلتها سمعت أنّه منسوب بو احد من اهلها يا اهل البلدة اترونى ان كنتم مبصرين.

²⁷⁹⁷ B, İ2, İ3 nüshalarında eksik.

²⁷⁹⁸ luğaz-ı diğer-i Fārsî: luğaz-ı Fārsî İ4, A, S, K.

²⁷⁹⁹ der-zebān-ı: der-zamān-ı İ4.

²⁸⁰⁰ u: – İ1, İ4, K.

²⁸⁰¹ dil-āverî'st: dil-āderî'st İ1.

²⁸⁰² nihed: nihend İ1.

²⁸⁰³ bernā: beznā İ4.

ser ü ser-efrāz est ki eger ser der-ṭavḳ-ı ḳamerī-i fenā güzāred, teẓerv lā-ilāhe illā-hū be-pervāz āyed ve eger dil der-pūte-i muḥabbet güdāhte be-ḳarḥ āyed, māhī-i ḳa^ı r-ı ^ıummān-ı hestī-rā ez-derūn-ı deryā-yı²⁸⁰⁴ fenā rübāyed ve eger pāy der-gird-āb-ı muḥīṭ-i ^ıadem resāned, der-naḳḳāre-ḥāne-i dārū'l-mülk-i āfāḳ kūs-ı da^ı vā-yı istiḡrāḳ zened. Ḥarf-ı rābi^ı pīri^ıst ki der-miyāne-i ü vu ^ıUṭārid āšnāyī-i rüz-ı icād ve mu^ı āhede-i hem-pāyī-i mī^ı ād est. Ciger-pāre-i ādem est. Ammā ḳi sūd ki hemīše bāzīḳe-i gird-āb-ı ^ıadem est. Her kocā hest ber-ser-i dil-i derdmendān lerzed²⁸⁰⁵. Çün be-bī-derdān²⁸⁰⁶ düḳār şevved, ser der-dāmen-i ḥod²⁸⁰⁷ keşide vaḥşet ü inzivā der-zed. Der-dil hevā-yı serdī dāred, merd est. Der-ser sevdā-yı ser-dārī gümāred, ser-ā-pā derd est. Ḳāmet-i tīr-i felek ez-vey dāl est, ḳerā ki pālheng²⁸⁰⁸ kemergāh-ı gürūh-ı abdāl est. Ḥarf-ı rābi^ı bülbüli^ıst²⁸⁰⁹ der-şāḥ-ı şecere-i ebced ki dileş meāl est ve dü bāleş dil est²⁸¹⁰. Eger dü bāleş-rā çengāl-i²⁸¹¹ şāhin-i ḳalem ez-hem rīzed, bāz bāleş be-cā māned ve eger dileş ez-cā ḥīzed nīz dileş ser-rişte-i zūhūr ne-güselāned. Ḥarf-ı evveleş der-ṭarīḳa-ı erba^ı a-ı mütenāsibe ṭarafı^ıst. Mechül ki vasaṭ-ı evveleş düvānz-deh ve vasaṭ-ı şāniyeş bīst ü çehār ve ḳarīn-ı ma^ı lūmeş çihil ü heşt est. Ḥarf-ı şānī ^ıayn-ı evvel-ḥāl-i ān ki ḥarf-ı evvel ^ıayn-ı evvel est. Nī nī, ḥarf-ı şānī bülbüli^ıst. Der-firāz-ı şāḥḳe-i nihāl-i ebced ki eger dü bāleş-rā²⁸¹² be-ḥancer-i ḥār-ı fenā bürend, hemānā der-āşiyane-i ḥod pāydār bīnend ve eger dü bāleş endāzend²⁸¹³ reh-i dil-rā piş gīrend²⁸¹⁴. Ḥarf-ı şāliş hem ^ıayn-ı evvel est. Nī, ^ıayn-ı şānī est²⁸¹⁵. Nī nī, ^ıayn-ı rābi^ı est. Eger der-şafā-yı tecerrüd hem-ḥāl-i dil-i ^ıİsā güyem sezā^ıst ve eger der-istikāmet-i revīş hem-şebāt-ı iḳdām-ı Mūsā nüvīsem revā^ıst.²⁸¹⁶

²⁸⁰⁴ deryā-yı: – İ4.

²⁸⁰⁵ lerzed: لردر A.

²⁸⁰⁶ be-bī-derdān: be-pey-i derdān A.

²⁸⁰⁷ ḥod: çü A; ḥū ? S.

²⁸⁰⁸ pālheng: pā-miheng İ4.

²⁸⁰⁹ bülbüli^ıst: celbī^ıst İ1.

²⁸¹⁰ māl est ve dü bāleş dil est: māl^ıest ve bāl^ıest dil est A.

²⁸¹¹ çengāl-i: çengā*-i S.

²⁸¹² bāleş-rā: *leş-rā A.

²⁸¹³ endāzend: endāzend İ1..

²⁸¹⁴ ve eger dü bāleş endāzend reh-i dil-rā piş gīrend: – A, S.

²⁸¹⁵ şānī est: – A.

²⁸¹⁶ چیست آن اسم مبارک چار اجزا که نصف آخرش دل آن اسم نیگو و نصف اولش هم قلب اوست. اگر ابو البشر گویم رواست. چرا که ذکر مطلق یکمال مصروف است و این اسم در زبان ابنای زمان بعزت و بزرگواری معروف و دلاوریست که اگر پای در وادی عدم نهد از دلش شراره اخگر وجود جهد. تو سراسیمه اولاد گویی من پریشان خاطر ابنا گویم. تو پیر میطلبی من برنا جویم. اگر شخصی صور عروس حروفش را در آینه ببند دل او در نظر آرد. حرف اولش در قانون نسبت مؤلفه اصغر اوسط علیست و حرف ثالث اعظم ولیست. حرف ثانی در بوستان حروف هجا یکسر و سر افراز است که اگر سر در طوق قمری فنا گذارد نذرو لا اله الا هو به پرواز آید و اگر دل در پوته محبت گذاخته بچرخ آید. ماهی قعر عمان هستی را از درون دریای فنا رباید و اگر پای در گرداب محیط عدم رساند در نقاره خانه دار الملک آفاق کوس دعوی استغراق زند. حرف رابع پیریست که در میانه او و

[85]²⁸¹⁷

[İ1 65b-66a; İ3 47a-47b; İ4 46a-47b; A 52b-53a; K 55b-56a; S 54b-55a]

Luğaz-ı Türki²⁸¹⁸

Nedir ol ma^c cūn-ı ‘ acibü’t-terkib ki eczā’-ı ḥurūf-ı ḥamse ile müterekkibdir? Evvel ü²⁸¹⁹ ṣānisi hū veyāḥud ḥurūf-ı nevāṣib u şart u²⁸²⁰ nāfiyeden²⁸²¹ qarīne qabūl itdigi ḥarfleriñ²⁸²² birine dāldır. Rābi^c ü ḥāmisi bi’t-tertib evveline mişāldır. Evvel ü²⁸²³ ḥāmisi²⁸²⁴ hazf olunsa bir nice zen-i gülgün-pirehene²⁸²⁵ işāret, evvel ü²⁸²⁶ ṣānī vü ḥāmisi veyāḥud ṣānī vü ḥāmisi ıṣkāt olunsa kāfāsā mişl²⁸²⁷ ma^c nāsın irā’et ider. Rābi^c ü ḥāmisi tenzīl²⁸²⁸ olunsa²⁸²⁹ hey’et-i mecmū^c asi²⁸³⁰ müfādın ifāde ider. Bu bir lafzıdır ki cevāhir-i²⁸³¹ ḥurūfi müsāvī vü mümāşil iki nesneye ıtlāk olunur. Biri muṭlaq nev^c dir, insān gibi; āḥeri daḥı eger-çi nev^c dir ammā ḥilāf-ı cins ile imtizāc u iktirānından nāṣi cinsiyyetde²⁸³² daḥı iştirākı²⁸³³ vardır. Meşelen gerek nāṭık ve gerek ḡayr-ı nāṭık ḥayvānıñ cümlesine nisbet ü ihtilāṭı olup infikākı imtinā^c dadır²⁸³⁴. Ğarībdir ki bu ma^c cūnuñ eczāsı hemīşe bir nev^c e münḥaşır olup mürettib ü mücidi her vaqt ancak bir zātıñ dest-yārī-i²⁸³⁵ icādına vā-beste iken müteḥālifü’l-laṭm ve

عطار آشنائی روز ایجاد و معاهده همپائی میعاد است. جگر پاره آدم است. اما چه سود که همیشه بازچیه گرداب عدم است. هر کجا هست بر سر دل دردمندان لرزد چون به بیدردان دوچار شود سر در دامن خود کشیده وحشت و انزوا در زد در دل هوای سردی دارد مرد است. در سر سودای سرداری گمگارد سراپا درد است. قامت تیر فلک از وی دال است. چرا که پالهنک کمرگاه گروه ابدال است حرف رابع بلبلیت در شاخ شجره ابجد که دلش مال است و دو بالش دل است. اگر دو بالش را چنگال شاهن قلم از هم ریزد باز بالن بجا ماند و اگر دلش از جا خیزد نیز دلش سر رشته ظهور نگسلاند حرف اولش در طریقه اربعه متناسبه طرفیست مجمول که وسط اولش دو انزده و وسط ثانیست بیست و چهار و قرین معلومش چهل و هشت است. حرف ثانی عین اول حال آنکه حرف اول عین اول است. نی نی حرف ثانی بلبلیت. در فراز شاخچه نهال ابجد که اگر دو بالشرا به خنجر خار فنا برند همانا در آشیانه خود پایدار بینند و اگر دو بالش اندازند ره دل را پیش گیرند. حرف ثالث هم عین اول است. نی عین ثانی است نی عین رابع است اگر در صفای تجرد همحال دل عیسی گویم سزاست و اگر در استقامت روش هم ثبات اقدام موسی نویسم رواست.

2817 B, İ2 nüshalarında eksik.

2818 . Luğaz-ı diğeri İ1, K, S; Luğaz İ3.

2819 ü: – S.

2820 u: – İ4, A, S.

2821 nāfiyeden: nāfiden A.

2822 ḥarfleriñ: ḥarflerin İ1, İ4, A, K, S.

2823 ü: – A, S, K.

2824 bi’t-tertib evveline mişāldır. evvel ü ḥāmisi: – İ3.

2825 gülgün-pirehene: gülgün-pirehen İ4.

2826 ü: – A, S.

2827 kāfāsā mişl: kāfāsā irā’et mişl S.

2828 tenzīl: تنزیل A.

2829 kāfāsā mişl ma^c nāsın irā’et ider rābi^c ü ḥāmisi tenzīl olunsa: – İ1.2830 mecmū^c asi: mecmū^c a İ1.

2831 cevāhir-i: cevher-i İ3.

2832 cinsiyyetde: İ4; cinside A.

2833 iştirākı: انتراکی A.

2834 imtinā^c dadır: imtinā^c indadır A.

2835 dest-yārī-i: destkārī-i İ4, A, S, K.

mütenevvi' ü'l-levn ġarīb²⁸³⁶ şüretlerde cilveger-i āyine-i nazār olur. Kimi müferreḥ ve kimi mükedder bīṣ²⁸³⁷ ü cedvārdan mümtezic ma'cūn-ı turfe-te'şirdir ve daḡı ağreb budur ki bu ma'cūnuñ mādde-i terkīb ü māye-i taḡmīri²⁸³⁸ eczā-yı erba'a a' dādına²⁸³⁹ mevḡūf olup ol daḡı ḡurūf-ı ḡamse ile ḡā'im-i lafz-ı vāḡid iken dōrt ḡısmā münḡasım olsa dōrder ḡarf ile dōrt ḡarf²⁸⁴⁰ daḡı ḡāşıl olur ki her biri aşl-ı eczā-yı erba'a didigimiz lafzıñ²⁸⁴¹ ma'nāsın da ifāde²⁸⁴² ider. Yoḡ yoḡ bu bir taşvīr-i nigār-ḡāne-i ḡudretdir ki kār-ḡāne-i ezelde çire-destī-i reng-i zerr-i ḡaḡīḡī ile şüret-pezīr ü ḡūşe-ḡīr-i meclā-yı āyine-i mücellā-yı²⁸⁴³ aḡsen-i taḡvīm olup maḡsūd-ı melek ve maḡbūt-ı²⁸⁴⁴ felek bir şey'-i mübārekdir. **Ḳıṭ'a**

Nev-resā bu luḡaz mu'ammā mı
 Yoḡsa bir ṡılsım-ı muṡallā²⁸⁴⁵ mı
 Der ü²⁸⁴⁶ dīvārı oldı müstaḡkem
 Nice fetḡ eylesün bunı ādem²⁸⁴⁷

[86]²⁸⁴⁸

[İ1 71a-71b]

Luḡaz-ı Lafz-ı İtlāk

Nedir ol lafz-ı mu'teber ki 'aded-i ḡurūfı ikiniñ nişf-ı 'aşar-ı meczūruna müsāvī ve a' dād-ı ḡamse-i müteḡayyireyi ḡāvīdir. Ḥarf-ı evveli hem 'ayndır hem 'ayn gibidir hem 'ayniñ 'aynıdır. 'Ayndan bir ıṣḡāt olsa yüz ḡalur. 'Ayn gibiden bir ıṣḡāt olunsa yüz ḡalur. 'Ayniñ 'aynından bir ıṣḡāt olunsa yine yüz ḡalur. Evvelki yüzden me'āl-i ciddī tenzīl olunsa yüz ḡalur. İkinci yüzden cezr-i me'āl maḡzūf kılınsa yüz ḡalur. Üçüncü yüzden zı'f-ı rub'-ı nişf-ı şems zevāl bulsa yine yüz ḡalur. Ḥarf-i evvel bir ḡarf-i bī-ḡalldir ki merātib-i maḡāric-i ḡurūfuñ küllisinde mālik-i dest-māye-i zuḡūr

²⁸³⁶ ġarīb: – A.

²⁸³⁷ bīṣ: pīṣ İ4.

²⁸³⁸ taḡmīri: taḡmīr: İ4.

²⁸³⁹ a' dādına: a' dād-ı bāya İ3

²⁸⁴⁰ ḡarf: ḡarfı İ3.

²⁸⁴¹ lafzıñ: lafzın İ1, İ4, A, K, S.

²⁸⁴² ifāde: – İ1.

²⁸⁴³ āyine-i mücellā-yı: – İ4.

²⁸⁴⁴ maḡbūt: ma'būd A.

²⁸⁴⁵ muṡallā: mücellā İ3.

²⁸⁴⁶ ü: – İ3.

²⁸⁴⁷ Feilātün(Fâilâtün)/Mefâilün/Feilün(Fa'lün).

²⁸⁴⁸ İ4, İ2, K, İ3, S, A, M, B nüshalarında eksik.

olmağla evvelen ve āhiren ‘umūm-ı esmā’-ı maẓāhirde bāhir, a‘yānda şābit, eşyāda zāhir.

Sonuç

Aslen Kerküklü olan Nevres-i Kadîm, 18. yüzyıl Osmanlı şair ve münşîlerindedir. İyi bir tahsili olduğu anlaşılan Nevres, Hekimoğlu Ali Paşa'nın himayesinde olması ve ilmî kudreti sayesinde zamanla kariyerinde yükselmeye başlamış, ancak bu sıralarda, devlet büyüklerini hicvettiği iddiasıyla önce Resmo'ya ardından Bursa'ya sürgün edilmiştir. Daha sonra affedilip Kütahya kadısı olmuş, fakat bir süre sonra tekrar Bursa'ya sürgün edilmiş ve Bursa'ya varışından kısa bir süre sonra da vefat etmiştir.

Münşeâtındaki metinlerin çoğunluğunu oluşturan Resmo ve Bursa'dan gönderilen mektuplar da genellikle onun bu sürgün hayatıyla ilgilidir. Gurbet ekseninde yoğunlaşan bu mektuplar, sürgün/ayrılık edebiyatı denilen türe örnek olarak gösterilebilir. Çoğu, affedilme ve maddî/manevî destek talebiyle önemli mevkideki kişilere yazılan bu mektuplarda, gurbet ve gurbet hayatının zorlukları, ayrılık, kimsesizlik, dışlanmışlık, unutulmuşluk, kimseden iltifat görmeme, vefasızlık, geçim sıkıntısı, hastalık gibi durumlar en çok işlenen konulardır. Bir "çaresizlik" halini yansıtan bu mektuplarda, inşâ üslubunun elverdiği kadar, durağanlığı ve tekdüzeliği gideren samimi ve yer yer coşkulu bir dil kullanıldığı görülür. Onun bu çaresizliği ve yaşadığı sıkıntılar, üslubunu etkileyerek en ayırt edici özelliği olmuş; kelime kadrosunun, edebî sanatların vs. oluşumunda en belirleyici etkenlerden olmuştur. Nevres'in üslubuna yön ve şekil veren diğer bir husus da onun, mektuplarında etkileyici ve ikna edici olma gayesidir. Affedilmek ve destek bulmak umuduyla kaleme aldığı mektuplarında, durumunu zengin hayallerle süslü temsili teşbihlerle dramatize ederek muhatabını etkilemek ve masumiyetine, durumunun vahametine ikna etmek ister.

Farsça, Arapça asıllı kelimelerin yoğun bir şekilde kullanıldığı; uzun Farsça tamlamaların bulunduğu; hemen hemen her metinde secinin uygulandığı; Türkçe sıfat-fiil, zarf-fiil, isim-fiillerle kurulmuş birbirini sarmalayarak devam eden yan cümlelerle örülü uzun ve girift cümlelere sahip; hemen her şeyin mecazlarla ifade edildiği metinlerden oluşan Münşeât, türsel üslup bakımından inşâ üslubunun tipik özelliklerini yansıtır. Özellikle, belirli bir yapı arz eden mektuplardaki bölümlere (elkâb ve dua gibi) ve klişe ifadelerle farklı münşeâtlarda da rastlamak mümkündür.

Fakat bazı mektuplarda, Nevres'e has olduğunu düşündüğümüz bazı özellikler vardır. Yazar, mektupların elkâb ve dua bölümlerinde alışlagelmiş ibareler yerine, gurbetteki durumuna göndermeler yapan ve durumunu çeşitli edebî sanatlarla dramatize eden ibareleri ustaca kullanarak yaşadığı sıkıntılardan muhatabını her fırsatta haberdar etmeye çalışır.

Münşeâtta, küçük bir antoloji oluşturacak kadar, çoğunluğu Farsça olmak üzere Türkçe, Arapça birçok manzumenin kullanıldığı görülmektedir. Bu manzumeler bağlamdan kopuk olmayıp, bazen bir tamlamanın unsuru bazen de bir cümlenin ögesi olmuş ve nesirle kaynaşmış durumdadırlar.

Münşeâtta belirgin bir şekilde Farsça eğilimi vardır. Kelime kadrosunda, atasözü ve deyimlerde, manzumelerde, hatta cümle yapısında bu eğilim açıkça görülebilir. Bolca yer alan Farsça basit kelimelerin yanında, Farsça kaidelere göre oluşturulmuş birçok türde birleşik kelimeye de Münşeâtta rastlamak mümkündür. Farsça deyimlerin de en az Türkçe deyimler kadar sık kullanıldığı ve genelde mısra veya beyit halinde bulunan Farsça atasözlerinin ise Türkçe atasözlerinden daha sık kullanıldığı görülür. Farsçanın etkisiyle gelişen, Türkçedeki ki'li cümleler (açıklama cümleleri ve ana cümlesi başta, yardımcı cümleleri sonda olan cümleler) Münşeâtta sıkça görülen cümle yapılarındandır.

Münşeâtta bahse değer, dikkati çeken iki takriz bulunmaktadır. Bu takrizler bilinen övücü takdim/tanıtım yazıları olmayıp aksine yer yer tahkir edici sözler içeren, tümüyle olumsuz anlamda birer eleştiri yazılarıdır. Ne zaman yazıldığını tespit edemediğimiz bu takrizlerde, Münşeâtta birçok mektubun aksine, bir özgüven ve yüksekte bakan bir üslup ve kaynaklarda sürgün sebebi olarak gösterilen hicivli, alaycı üslubu hakkında da ipuçları vardır. Takrizlerde ele alınan metinler belâgat ve fesâhat açısından eleştirilmiştir. Ancak, eleştirilen metinlerden herhangi bir örnek verilmediğinden eleştirilerin nesnelliği veya öznelliği konusunda bir yargıya varmak mümkün değildir.

Münşeâtta yazarın; bazı duygu, düşünce ve durumları ifade ederken çoğu, zihinde zengin çağrışımlar uyandıran birçok temsilî teşbih oluşturduğu görülmüştür. Onun bireysel üslubu hakkında ipuçları veren ve hayal dünyasını yansıtan bu teşbihlerle yazar meramını daha edebî, canlı ve etkili bir şekilde ifade etmeye

çalışmıştır. Yine yazarın bireysel üslubuyla ilgili olarak çalışmada, *Tekrar Eden Kelime ve İbareler* başlığı altında bazı kelime ve ibareler listelenmiştir. Yazarın, bu kelime ve ibareleri ve bunlarla kurduğu teşbihleri farklı metinlerde tekrar ettiği görülmüştür. Dilin sunduğu ifade yolları arasında yazarın yaptığı seçimi ve belirli durumlarda takındığı “alışkanlık”ları yansıtması açısından bu kelime ve ibareler onun bireysel üslubu hakkında bazı fikirler verir.

Çalışmamızda yer alan, üslupla ilgili tespitlerin ne derece yazarın bireysel üslubunu yansıttığını belirlemek, diğer bir ifadeyle sağlamasını yapmak ve yazarın üslubunun; inşâ üslubuyla yazılmış metinlerin genelde biçim ve üslup olarak birbirine benzediği, bir takım klişe ibarelerden müteşekkil olduğu söylenen bu tür metinler içerisindeki özgünlüğünü ortaya koymak, kanımızca, klasik Türk edebiyatındaki diğer münşeâtların bireysel üslup bakımından mukayeseli olarak incelenmesini gerektirir. Bu bakımdan, çalışmamızın diğer münşeâtların neşri sonrasında yapılabilecek bu tür çalışmalara ve bu edebiyatın, nazmıyla ve nazmın etkisinde olan nesriyle bir bütün olarak anlaşılmasına/değerlendirilmesine katkı sağlamasını umuyoruz.

KAYNAKÇA

- Akdağ, H. (1999). *Arap Dilinde Deyimler ve Atasözleri*. Konya: Tekin kitabevi.
- Akkaya, H. (1994). *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Akkaya, H. (2007). “Nevres, Abdürrezzâk”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 33, s. 55-57). İstanbul: TDV Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (2015). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Aktaş, Ş. (2007). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*. (5. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bilgegil, M. K. (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri Belâgat*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Bolelli, N. (2012). *Belâgat (Beyân-Me’ânî-Bedî’ İlimleri) Arap Edebiyatı*. (7. Baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Bozkurt, N. (2004). “Mektup”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 29, s. 13-14). İstanbul: TDV Yayınları.
- Burkaî, S. Y. (1351). *Kâvişî der Emsâl u Hikem-i Fârsî*. Kum: Fûrûğî.
- Coşkun, M. (2010). *Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar (Edebî Sanatlar Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma)*. (2. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Çaldak, S. (2006). “Eski Türk Edebiyatında Nesir (Düz Yazı)”. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*. (Temmuz-Ağustos, S 77-78, s. 74-90).
- Çaldak, S. (2004). *Nergisî ve Nihâlistân’ı (İnceleme-Metin)*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Malatya: Özserhat Yatıncılık.
- Derdiyok, İ. Ç. (1999). “Osmanlı Devrinde Mektup Yazma Geleneği”. *Osmanlı Kültür ve Sanat*. (C 9, s. 731-740).
- Devellioğlu, F. (1999). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dihhodâ, A. E. (1363). *Emsâl u Hikem*. (6. Baskı). Tahran: Çâp-hâne-i Sipîhr.
- Dilçin, C. (2009). *Yeni Tarama Sözlüğü*. (2. baskı). Ankara: TDK Yayınları.

- Durmuş, İ. (2000). “İnşâ (Giriş, Edebî Tür Olarak İnşâ/Arâp Edebiyatı)”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 22, s. 334-337). İstanbul: TDV Yayınları.
- Elçi, F. (2016). “Nevres-i Kadîm'in Münşeâtında Yer Alan Eleştiri İçerikli İki Takriz”. *Littera Turca*. (C 2, S 1, s.139-151).
- Gökyay, O. Ş. (1974). “Tanzimat Dönemine Değın Mektup”. *Türk Dili Mektup Özel Sayısı*. (C XXX, S 274, s. 17-23).
- Gültekin, H. (2007). *Türk Edebiyatında İnşâ: Tarihî Gelişim-Kuram-Sözlük ve Metin*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Gür, N. (2014). *Klasik Türk Edebiyatında Takrîz*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi SBE.
- Haksever, H. İ. (1995). *Eski Türk Edebiyatında Münşeâtlar ve Nergisi'nin Münşeâtı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi SBE.
- İz, F. (2011). *Eski Türk Edebiyatında Nesir*. (3. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Jeffries, L. and McIntyre, D. (2010). *Stylistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johnson, F. (1852). *Dictionary, Persian, Arabic and English*. London: East-India Company.
- Kanar, M. (2008). *Farsça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Karadere, A. (1999). *Nevres-i Kadîm'in Farsça Divânı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi SBE.
- Karahan, L. (2012). *Türkçede Söz Dizimi*. (17. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kartallıoğlu, Y. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kılıç, A. (2016). “Klâsik Türk Edebiyatında Tarz-ı Nesir Üç müdür?”. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Prof. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu Özel Sayısı. (Yıl 2, S 3, s. 51-79).

- Kütükoğlu, M. S. (2004). "Mektup (Osmanlı Bürokrasisinde Mektup)". *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 29, s. 18-21). İstanbul: TDV Yayınları.
- Neşatî (2000). *Şerh-i Müşkilât-ı Ba'z'ı Ebyât-ı Urfî*. Süleyman Çaldak, Kazım Yoldaş (haz.). Malatya: Kubbealtı Yayıncılık.
- Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms.or.oct.1949.
- Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Seyfettin Özege, A. S. Levent Böl. 8.
- Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi. Yer Numarası: 894.35-1, Barkod: NEKTY01695, Shelf Location: IUNEK Yazma Eserler Birimi.
- Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi. Yer Numarası: 894.35-1, Barkod: NEKTY01625, Shelf Location: IUNEK Yazma Eserler Birimi.
- Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi. Yer Numarası: 894.35-1, Barkod: NEKTY05707, Shelf Location: IUNEK Yazma Eserler Birimi.
- Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi. Yer Numarası: 8.001.5, Barkod: NEKTY03389, Shelf Location: IUNEK Yazma Eserler Birimi.
- Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi. Yer Numarası: 894.35-1, Barkod: NEKTY10350, Shelf Location: IUNEK Yazma Eserler Birimi.
- Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu, 34 Ae Edebiyat 411.
- Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. Österreichische Nationalbibliothek, Cod. Mixt. 408 Han.
- Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad efendi, 3891.

- Nevres-i Kadîm. *Münşeât*. Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi İhtisas Kütüphanesi, Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, S.H.M.H.K.Yaz. 394.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. (C I-II). Ankara: MEB Yayınları.
- Redhouse, J. W. (2011). *Turkish and English Lexicon*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Saraç, M. A. Y. (2014). *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*. (12. Baskı). İstanbul: Gökkuşbe.
- Seyyid Muhammed Ali Daiyülislam (1362). *Ferheng-i Nizam, Farsî be Farsî, bâ Rîşe-şinâsî ve Telaffuz-ı Vâjehâ be Hatt-ı Âvestâyî*. Tahran: Daniş.
- Steingass, F. J. (2005). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Unan, F. (2004). “Mevleviyet”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 29, s. 467-468). İstanbul: TDV Yayınları.
- Uzun, M.(2000). “İnşâ (Edebî Tür Olarak İnşâ/Türk Edebiyatı)”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 22, s. 338-339). İstanbul: TDV Yayınları.
- Uzun, M. (2003). “Lugaz (Türk Edebiyatı)”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 27, s. 222-223). İstanbul: TDV Yayınları.
- Uzun, M. (2006). “Münşeât”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 32, s. 18-20). İstanbul: TDV Yayınları.
- Uzun, M. (2007). “Nesir (Türk Edebiyatı)”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C 33, s. 9-11). İstanbul: TDV Yayınları.
- Ünver, İ. (1993). “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”. *Türkoloji Dergisi*. (C XI, S 1, s. 51-89).
- Woodhead, C. (2007). “Circles of Correspondence: Ottoman Letter-writing in the Early Seventeenth Century”. *Journal of Turkish Literature*. (s. 53-68).
- Woodhead, C. (1988). “Ottoman İnşâ and the Art of Letter-writing: Influences upon the Career of the Nişancı and Prose-stylist Okçu-zâde”. *Osmanlı Araştırmaları*. (VII-VIII, s. 143-59).

Yazar, S. (2007). “Klâsik Türk Edebiyatının Başlangıcından XVI. Yüzyıla Kadar Türkçe Divanlardaki Arapça Meseller”. *ICANAS*. (C 4, s. 1777-1802).

Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

<http://ganjoor.net/>

<http://www.kubbealtilugati.com/>

<http://www.loghatnaameh.com/>

<http://www.vajehyab.com/>

EKLER

Ek 1: Münşeatta Geçen Özel İsimlerin Dizini

A

- Abbāsî-‘ imāme · 210
 Abdu’llāh Paşa
 Şadr-ı a‘zam-ı Esbak Es-seyyid ‘Abdu’llāh Paşa
 · 154
 Şadr-ı a‘zam-ı esbak Firārî-zāde Es-seyyid
 ‘Abdu’llāh Paşa · 155
 Abdullaṭîf Çelebî · 289
 Abdu'r-raḥîm Bey · 255, 259, 260
 Âdem · 251, 259, 319
 Aḥmed Çelebî · 289
 Âl-i ‘Osmân · 223
 Aliyyü'l-Murtaẓâ · 287
 Allāh · 173, 203, 222, 229, 245, 252, 254, 282, 291,
 311
 Amr · 299
 Anaṭolî · 183
 Arab ‘Alî Oğlu · 271
 Arabî · 326, 327, 328
 Âşaf
 Âşaf · 220
 Âşafâne · 309
 Âşafâneleri · 148
 Âşafânelerinde · 288
 Âşafî · 323
 Âşaf-naẓîr · 323
 Atṭâr-zāde Mollâ Meḥmed · 272

B

- Bağdād · 209, 212
 Balât · 271
 Başra · 212
 Baykara · 250, 304
 Behcet Meḥmed Efendi
 Behcet Efendi · 256, 257, 259, 261
 Defterdâr-ı şıkk-ı evvel Behcet Meḥmed Efendi
 · 254
 Bekir Efendi · 308, 310
 Bekr · 299
 Bektaşiyân · 269
 Bermekî
 Bermekî-naẓîr · 249, 295
 Bermekî-nihād · 157
 Bermekî-nihādların · 203
 Bermekî-şiyem · 314

- Bermekiyâne · 214
 Bermekiyânelerin · 158, 250
 Bermekiyânelerinden · 221
 Bermekiyâneleriniñ · 211
 Bircîs · 197
 Bişr · 299
 Bosna · 177
 Bursa · 311, 312
 Bursa · 160, 183, 184, 188, 190, 191, 196, 232,
 238, 242, 247, 261, 269, 310, 311

C

- Ca‘fer · 205, 251
 Cemşid · 154, 206, 274
 Ceyḥun · 195

Ç

- Çāh-ı Naḥşeb · 304
 Çāvuş
 Çāvuş · 303
 Çāvuş Ağa · 302
 Çelebi-zāde ‘Âşım Efendi
 Çelebi-zāde · 188, 190
 Çelebi-zāde Efendi · 184
 Çelebi-zāde ‘Âşım Efendi · 194
 Şeyhü'l-İslām-ı Sâbık Çelebi-zāde · 183, 191
 Çuqadâr · 206
 Çuqadar Hüseyn Ağa · 257

D

- Deşîşe · 317
 Devâtdâr Aḥmed Ağa · 298
 Devlet-nâme
 Devlet · 201
 Devlet-nâme-i Kemâl · 201
 Dicle · 195
 Dürrî-zāde Efendi
 Şeyhü'l-İslām · 196

E

- Edirne · 178, 244, 245, 270, 271
 Eflâtûn · 198, 262, 278

Efrāsiyāb · 283
 El-ḥāc Meḥmed Paşa · 218
 El-ḥāc ‘Alī · 289
 Erjeng · 275
 Es‘ad Efendi
 Es‘ad · 242
 ‘Abdu’llāh Efendi-zāde Es‘ad Efendi · 238
 Şeyḫü’l-İslām Es‘ad Efendi · 244
 Es-seyyid Muştafā Efendi
 Mevlevī Şeyḫi · 258

F

Fārsī
 Fārsī · 261, 269, 329
 Fārsiyyeti · 328
 Filibe · 203, 205, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 270
 Filibe Mevlevī-ḥānesi · 257, 258
 Firdevs · 191, 284

G

Girid · 156, 173, 186, 210, 249, 288, 289, 292, 311

H

Ḥabeş · 273
 Ḥākānī · 322
 Ḥākim-i Vaḳ‘a-nüvīs
 Ḥākim · 318
 Ḥākim-i Vaḳ‘a-nüvīs · 316
 Ḥalīl Efendi-zāde ‘Abdu’r-raḫīm Monlā
 Şeyḫü’l-İslām · 247
 Ḥanya · 157, 158, 213, 215, 218, 290, 292, 293,
 294
 Ḥātem
 Ḥātem · 204, 251
 Ḥātemāneleri · 209, 214, 259
 Ḥātemānelerin · 158, 250
 Ḥātemānelerine · 212
 Ḥekīmbaşı-zāde ‘Alī Paşa
 Ḥekīmbaşı-zāde ‘Alī Paşa · 148, 149, 151
 ‘Alī Paşa · 293, 323
 Ḥızır · 159, 161, 249
 Ḥudā
 Ḥudā · 172, 179, 180, 198, 216, 218, 233, 245,
 273, 294, 307, 315
 Ḥudā-dād · 148, 193, 273, 291, 321
 Ḥudā-dürān · 309
 Ḥudā-pesend · 207, 289, 324
 Ḥudāvend · 161, 171, 183, 212, 291
 Hūlagu · 231
 Hümā · 220, 231

Ḥüseyin Ağa · 244
 Ḥüsrev · 211
 Ḥ‘āce-zāde Es-seyyid Meḥmed Sa‘īd Efendi · 252
 Ḥ‘ārizm · 304

İ

İbn Kemāl · 208
 İbnü ‘Abbād · 161
 İsā · 330
 İşḫāḳ Efendi
 Şeyḫü’l-İslām · 324
 İskender · 159, 184, 276, 329
 İslām
 İslām · 206, 316
 İslāmiyāndan · 208
 İslāmiyānı · 206
 İslāmiyyeden · 206
 İsmā‘il Ağa
 Edirne Bostāncıbaşısı · 270
 İsmā‘il Paşa
 İsmā‘il Paşa · 280
 Resmo Beylerbeyi İsmā‘il Paşa · 278
 İstanbul · 156, 166, 167, 181, 230, 231, 238, 247,
 293, 310

K

Ḳader-nāme · 263, 264
 Kāmil Aḫmed Paşa · 224, 225
 Ḳandiye · 157, 271, 273, 278, 283, 286, 288, 290,
 292, 294, 295, 305
 Ḳandiyevī Aḫmed Çelebi · 288
 Ḳānūn · 329
 Ka‘be · 263
 Kemāl · 201
 Kerkükī ‘Abdu’r-rezzāḳ Nev-res Efendi
 Kerkükī ‘Abdu’r-rezzāḳ Nev-res Efendi · 148
 Nev-res · 173, 191, 226, 292, 311
 Nev-res Efendi · 194, 310
 Nev-resā · 155, 183, 230, 332
 ‘Abdu’r-rezzāḳ · 324
 Kirdgār
 Kirdgār · 230, 248
 Kirdgārīsine · 193
 Ḳoca Nu‘mān Paşa
 Ḳandiye Vālisi · 278
 Ḳoştāntīniyye · 269
 Kütahiyye · 149, 161, 306, 307, 308

L

Loḳmān · 161

M

Mağnisa · 306
 Māhir Çelebî · 321
 Malta · 293, 303
 Mar'āşî 'Alî Efendi
 Kandiye Defterdârî · 290
 Māverdi · 171
 Meh-i Ken'ân · 226
 Meḥmed Ket-ḥudā · 284, 287
 Meḥmed Paşa · 181
 Mesîḥ ibni Meryem · 222
 Mesîḥā · 156
 Mevlevî · 258
 Mevleviyye · 258
 Mışır · 155, 248, 249, 309
 Midillü · 225, 231
 Mîr-âḥḫūr Muştafâ Paşa · 293
 Muḥammed · 153, 166, 206, 311, 328
 Mūsā · 330
 Muştafâ · 184, 196, 199, 211, 294
 Muştafâ Ağa · 158, 250
 Muştafâ Ḥān ibn Sulṭān Aḥmed Ḥān · 308
 Müftî-zāde Efendi · 254
 Mührdār Ağa · 279
 Müşterî · 288

N

Nā'ib 'Abdu'l-fettāḥ Efendi · 177
 Nā'ilî 'Abdu'llāh Paşa · 222
 Neylî Efendi-zāde Ḥamîd Molla Efendi · 245
 Nîl · 156

O

Oşmān
 ḥāl-zāde · 231
 Oşmān Mollā Efendi · 161
 Oşmān Paşa-zāde Rātîb Aḥmed Paşa · 199, 203,
 205
 Oşmāniyye · 308

P

Pervîn · 202, 278, 324
 Pîri-zāde 'Oşmān Mollā Efendi · 232

R

Rāğib Paşa

Rāğib Paşa · 160
 Şadr-ı a'zam Rāğib Pāşā · 161
 Rāzî-i Kirāzî
 Rāzî · 322, 323
 Rāzî-i Kirāzî · 318
 Resmo · 155, 156, 164, 165, 167, 168, 169, 172,
 194, 212, 213, 215, 217, 218, 224, 225, 248,
 252, 271, 273, 278, 283, 286, 288, 289, 290,
 291, 293, 294, 295, 298, 302, 303, 305, 308,
 309, 311
 Resmovî Meḥmed Ket-ḥudā · 286
 Rum · 169, 196, 198, 232
 Rumî · 285
 Rumili · 172, 203, 205, 207
 Rustîka · 272
 Rüstem · 204

S

Sağız · 173, 186, 298, 302, 303
 Sāmîrî · 278
 Sa'dî · 323
 Selîm-i Ṭahrānî
 Selîm · 264
 Selîm-i Ṭahrānî · 263
 Sîmürğ · 269
 Sinimmār · 152, 272, 303
 Siyāvüş · 244
 Sulṭān Muştafâ · 160, 183
 Süleymān Paşa
 Bağdād ve Başra Vālîsi Süleymān Paşa · 212
 Ba'de'l-iṭlāk Bağdād Vālîsi Süleymān Paşa ·
 209

Ş

Şeh-süvār-zāde Muştafâ Paşa
 Ḥanya Vālîsi Şeh-süvār-zāde Muştafâ Paşa ·
 213, 215
 Kıpudan-ı sâbîk Şeh-süvār-zāde Ḥanya Vālîsi
 Vezîr Muştafâ Paşa · 218
 Şeh-süvār-zāde Muştafâ Paşa · 157
 Şeyḫü'l-İslām Murtażā Efendi · 164, 165, 168
 Şeyṭān · 319

T

Teberdār-zāde Silāḥdār Muştafâ Paşa · 220
 Tiryākî Meḥmed Paşa · 293, 303
 Toḫat · 178, 222, 245
 Türkçe · 178
 Ṭāriḫ · 326

U

Uṭārid

Uṭārid · 330

Uṭārid-ḥadem · 285

Uṭārid-ṣiyem · 222

V

Vaṣṣāf · 279

Vaṣṣāf ʿAbdu'llāh Efendi

ʿAbdu'llāh Efendi · 170

Şeyhü'l-İslām-ı esbak ʿAbdu'llāh · 242

Şeyhü'l-İslām-ı Sābiḳ Vaṣṣāf ʿAbdu'llāh Efendi
· 169

Velī Efendi · 306

Velid ibn Yezīd · 320

Y

Yaḥyā · 205

Yaḥyā Paşa · 208

Yegen Paşa · 158

Yezīd · 206

Yūsuf · 155, 229

Yūsuf Efendi-zāde · 254

Z

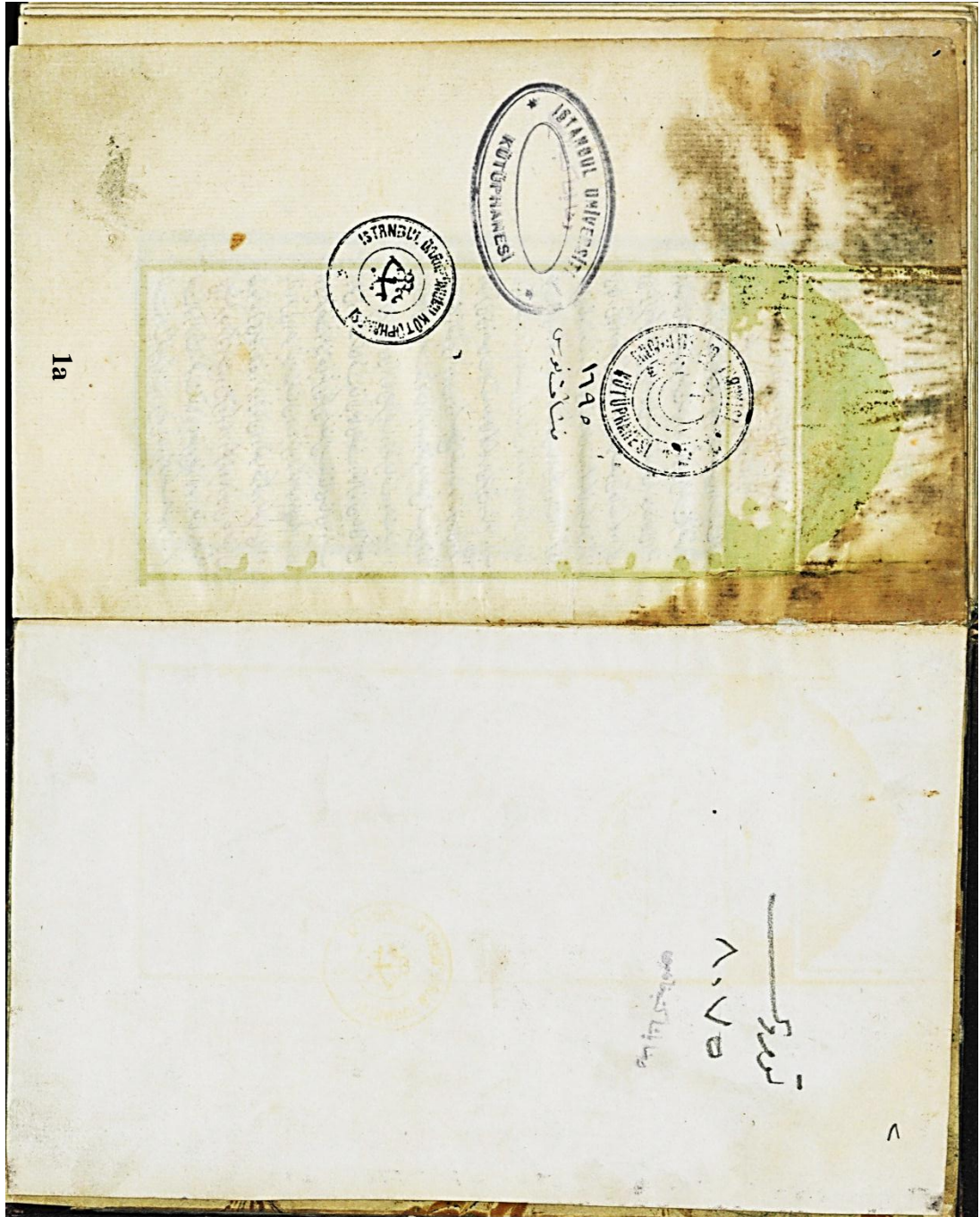
Zahīr · 322

Zaʿim İbrāhīm Aḡa · 289

Zemzem · 297

Zeyd · 299

Ek 2a: Münşeâtın İ1 Nüshasının Tıpkıbasımı

1a

سنة 1360
1940

او را و دیگر عاقل و غیور مصلحت است که از او تکلیف
 انسانی ندارد و عاقل و غیور یعنی مصلحت او را از او
 او را از او انسانان و از او می توانی با او مصلحت است
 مصلحت است که از او است و حال ، او را که با او مصلحت
 است که از او است و مصلحت است که از او است
 است که از او است و مصلحت است که از او است
 است که از او است و مصلحت است که از او است
 است که از او است و مصلحت است که از او است
 است که از او است و مصلحت است که از او است
 است که از او است و مصلحت است که از او است

از او مصلحت است که از او است و مصلحت است که از او است
 از او مصلحت است که از او است و مصلحت است که از او است
 از او مصلحت است که از او است و مصلحت است که از او است
 از او مصلحت است که از او است و مصلحت است که از او است
 از او مصلحت است که از او است و مصلحت است که از او است
 از او مصلحت است که از او است و مصلحت است که از او است
 از او مصلحت است که از او است و مصلحت است که از او است
 از او مصلحت است که از او است و مصلحت است که از او است

تا به وقت بر اکران کشیده اند و به وقت منتهی شده اند
 سعادتی که از شرف و کرمی بازمی برنورند که آنرا باقی
 در زمان نشدیم و سعادتی که در هر روز از هر چه که
 داشت در همه اینها در حال حال کمال و کمال کمال
 کمال بهشت و عزت خدا و بیعت دولت و جان و برسد
 و ملائکت و در از ازون و از شرف کمالی با برسد
 اجابتی چون و از از ازون و از شرف کمالی با برسد
 فیضی که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی

که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی
 که در شرف کمالی با برسد و از شرف کمالی

تقریباً

ششما در زمان در روز غم از غم آید و غم از غم
 زشت از نظر، او که غم و غم از غم آید و غم از غم
 انگر و در غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 کرد از غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 نیز و در غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 کنگار از غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 بگو ای بیخدا، ای سرخس از غم آید و غم از غم
 یب، و در غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 و سگ از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 در روز یکشنبه از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 در وقت اولان یکی از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 سر از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 و غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 در وقت اولان یکی از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 در وقت اولان یکی از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 در وقت اولان یکی از غم آید و غم از غم آید و غم از غم

اولی غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 گشت از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 سر از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 به بر وقت غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 به بر وقت غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 به بر وقت غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 به بر وقت غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 به بر وقت غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 به بر وقت غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 به بر وقت غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 به بر وقت غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 به بر وقت غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 به بر وقت غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 به بر وقت غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 به بر وقت غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 به بر وقت غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم
 به بر وقت غم از غم آید و غم از غم آید و غم از غم

برین کبریا و عظمی آن وقت نازل اینها می آید و در
 اول نازل می شود و بعد از آن نازل می شود و در
 وقت نماز از آقا می آید و در وقت نماز می آید و در
 وقت نماز از آقا می آید و در وقت نماز می آید و در
 وقت نماز از آقا می آید و در وقت نماز می آید و در
 وقت نماز از آقا می آید و در وقت نماز می آید و در
 وقت نماز از آقا می آید و در وقت نماز می آید و در
 وقت نماز از آقا می آید و در وقت نماز می آید و در
 وقت نماز از آقا می آید و در وقت نماز می آید و در
 وقت نماز از آقا می آید و در وقت نماز می آید و در
 وقت نماز از آقا می آید و در وقت نماز می آید و در
 وقت نماز از آقا می آید و در وقت نماز می آید و در

تلاوت

19a

فوریست چنانکه در سماع روی درستی که با یقین
 اولان و کالی که می آید در شکست آن در اولت بود
 اینهمه که در سماع اولان شکست که در شکست
 جسم بود اولان که در سماع اولان شکست که در شکست
 غیر اولان شکست اولان شکست که در شکست
 اولان شکست اولان شکست که در شکست
 که در سماع اولان شکست که در شکست
 سماع اولان شکست که در شکست
 سماع اولان شکست که در شکست
 سماع اولان شکست که در شکست
 سماع اولان شکست که در شکست
 سماع اولان شکست که در شکست
 سماع اولان شکست که در شکست

18b

آشناست با هم و بر خوش است خوانان و بخیزد و بفتح و ج معنای جانان
مستند، و معنی جانان است که از دل در مفاصلا و غیره و جانان که از دل
معنی بر می خیزد که بر دولت است اما جانان که از دل در مفاصلا
کتابت است که از دل در مفاصلا که معنی جانب مخالف در معنی جانان است
در تفسیر و در مفاصلا معنی جانان بر دولت است و در کتب طاعت و غیره که از دل در مفاصلا
معنی جانان است که بر دولت است اما جانان که از دل در مفاصلا
معنی جانان است که بر دولت است اما جانان که از دل در مفاصلا
معنی جانان است که بر دولت است اما جانان که از دل در مفاصلا
معنی جانان است که بر دولت است اما جانان که از دل در مفاصلا

20a

الاول از آن است که در اول مفاصلا در مفاصلا و جانان که از دل در مفاصلا
معنی جانان است که بر دولت است اما جانان که از دل در مفاصلا
معنی جانان است که بر دولت است اما جانان که از دل در مفاصلا
معنی جانان است که بر دولت است اما جانان که از دل در مفاصلا
معنی جانان است که بر دولت است اما جانان که از دل در مفاصلا
معنی جانان است که بر دولت است اما جانان که از دل در مفاصلا
معنی جانان است که بر دولت است اما جانان که از دل در مفاصلا
معنی جانان است که بر دولت است اما جانان که از دل در مفاصلا

19b

از کوه اوستا به زلفه زلفه کوه و عرضد را بست بنده
تیر بود که کوه فرخ با سبب عظمی شرح بر شاهان
حال نال و انج اولاد شد تا نشیند اولاد کوهانی امیر است
راش کوه کوه کوه وقت وقت ، فغان در کوه کوه کوه
زود بر ارباب غنا جوان زلف و دود بود بر کوه جوان
گاه های کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
در بدست و در کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
سخت تریم و کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه

25a

با آمدن کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
تخت کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه

24b

ابرار است ، این صحیح و درست برسد ، مهربان سوزن را
 تا بیج حراست ، فاضل از زنده می کشد ، نشان و مصطفی
 هفت عدالتی بر حسب عقل اللطیف بر تو فرمود ، و گفت
 تو زنده نگذری ، در روز قضا فی کرمی کار کن ، در آن روز تو را
 بستانا ، اگر در کام و درای تو برسد ، بجای نشان تو زنده بماند ،
 آرزو تو بچسبند ، صدقه سوال جان و دهه سال از ان کام حرام بپایان
 بگذار ، و دیگران میان تو و منی بر تو کوی گوی شسته بماند ای
 پیغمبر حلالی با من بپوشاید ، ای پسر گمراهی ، در کف کبر
 در شهر عین سیر عثمان فاضل تو در حضور نبوت بود ، دل از زبان
 تو حلال آدمی است ، اگر در کامی که سخن صفت نبوت بیخ
 بر تو عیب بود ، اگر تو شتر شل ، و هست از گمان و بر حسب
 زینت با کسی است ، تو سرور از ترس از ان گویند ، تا بیخ نشان
 از کجا در دست ، تا بیخ تو هرگز بر تو نبرد ، ای شامگنده
 بیخ طین ، در دست کجا ، تا بیخ تو نام نامی بیخ و زینت
 بگفت ، عین از گمان از زور است ، بختت کجا ، و در دست تو در ان
 از کجا جان جگر شاد ، بر سر زور در گمان تو ان حال ، با
 در کفر بر تو در کسب ، از پیش آن ، او کجا با چه بجهت
 کفر در حال دلان تو ، عین تو بر زور تو ، مسلمان حرام بود
 شده ، از کجا حرام ، در کجا او روی ، تا بیخ او در دست ان
 با بیخ آن ، تا بیخ است ، رسالت با کجا ، ان حال در ان
 اولاد ، دست با چه ، طالب است ، در ان حال در ان

26a

گشت بر افند و قطعه را در کام تو بر منسوب اللطیف ، و نام
 ابرار شیخ المودد ، فاضل ، مودد بنفرض ، اگر کم کرک
 نشان من من کرک ، و الیه سوسه بر سر من ، جان من
 خورانه نشد ، آن فاضل را کم از کم ، فاضل ، آن کجاست
 از آن فاضل خفا ، و خورشید از زایش ، و شسته ، و فاضل
 بر من ، از کجاست حریف ، و سلسله صوری در تو ، و بیخ
 بیخ من ، کجا کجا ، با زلف منی عدل ، و عدل منی کجا
 از او بگفت ، فاضل بر حسب عدالت ، و او عدل منی
 را ، اگر که در کجا نشانی ، و لا حکایت است ، تا کجا در دست
 بر دست تو بیخ زخم کربان ، صدقه و الا قدره در دست
 تو در عدالت ، و سوسه بر تو زینت ، و آن کجاست ، تا بیخ تو
 با بر مراد کجا ، صدقه فاضل را در دست ، و در دست تو
 عین تو ، و در زور تو سوسه ، و کجا تو بر زلف ، نشانی
 تو ، از کجا که بر زلف تو ، ای سوسه ، و بیخ تو از کم و بیخ تو
 زلال بگفت ، که بر زلف تو ، و شوی غایب ، تا بیخ تو
 در ای ، و در کجا کجا ، و در کجا کجا ، تا بیخ تو
 ای سوسه ، از کجا ، و بیخ تو ، تا بیخ تو
 و آن کجاست ، و از کجا ، تا بیخ تو ، تا بیخ تو
 کجا کجا ، و از کجا ، تا بیخ تو ، تا بیخ تو
 کجا کجا ، و از کجا ، تا بیخ تو ، تا بیخ تو
 کجا کجا ، و از کجا ، تا بیخ تو ، تا بیخ تو
 کجا کجا ، و از کجا ، تا بیخ تو ، تا بیخ تو
 کجا کجا ، و از کجا ، تا بیخ تو ، تا بیخ تو

25b

ویند

بست عرق می کمان مرئی است و طبع طبع اولی است ایام است
 خاور و باغ سبزه و قداز هم با الاسب و بر خرد بویت
 ترا اختر است و در زین هم با اولی است و در حضرت کا
 تا یکجا است باقی است بر او که در وقت خیرت است
 ان ایام است که از طبعی است طبع طبع اولی است
 المظالم است طبعی است که از طبعی است ایام است
 نیز هم با طبعی است و در طبعی است ایام است
 فی خیرت ایام است و در زین هم با اولی است
 خیرت ایام است و در زین هم با اولی است
 وقت ایام است و در زین هم با اولی است
 ایام است و در زین هم با اولی است
 ایام است و در زین هم با اولی است
 ایام است و در زین هم با اولی است
 ایام است و در زین هم با اولی است
 ایام است و در زین هم با اولی است
 ایام است و در زین هم با اولی است
 ایام است و در زین هم با اولی است
 ایام است و در زین هم با اولی است
 ایام است و در زین هم با اولی است

حیرت

باشند و هم جویم و زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است
 زین هم با اولی است و در زین هم با اولی است

مژگان در آتش می جوید با ناخواب شب تین ای بر شعور بکجا
گوز بر تو پدید آید پندار مرا که آن نشان پندار شب صیقل
جو شد سازش را از روی آوازه گرد جو صفا امانت
صورت را در آفتاب ایشی پندار که غمی نیاید ، دانای کجا
تزلزل بر آن در زنده در خواب می آید بخت گزند در آن آید
یکت اظهار نمودی است ارب چشمم که بود است بخت
انگشت زبانه آید کلید در در کج کلید ، جیب پر شده
صفت سبک است ای دلان ، دوام کاوه بود بر فلک
توتالی بر ما آید جفا تا کردت صفا از آن زده ، و چون جفا
دردا در آن در آن باله در آن آتش خورشید که با سبک گشته
شود ، آید تصور خوشی باش ، دویدم در و نمودم درون
بیت نشسته چشمم نشان شد از ذریع اران
چو بانی خطیما بزبانان ، همان میندیش بخت گشتین
شاد روی حالت در پای بر زردش بردی ، اوج درت
آی مقدم بودمان انگشت غمگی ، و ترنای سارک در داده
بوحالت بگردا که تحقیق توئی ، بگردا نشسته بی خاطر
شرفه دردی که بر دست زلال بر دست ، در عقده کحل و نفس
درد بر پیش کجی که بر گرد دردم ، آید برت تا از بلبل در ده
مژگان آید غنچه در آن چشم غمگین ، آید هر که می گردی با
دردا در دست در دور ، آید اول و زنده در صفا ، در داده همان
غشته ، در داده آن بر صفا در کجا نشسته صفا در آن آید

بیک جان با شکی بنگر بطر کز آن سرور استمزه فغی جو جان
بیمزلی بی زلف رعایت ، دشوار بگر که شرح آن است
است غم استند از روزم در دست ، آن گل تا از نیت آباد
میدر دگر زده محرم عالم تا از آنی غمناک ، اسعد اند از روزم در
با زبان بر کار می جوید بی بخت کمال آن صفت صفا با پای
کهنک سینه می ناگر کی ، غمی بقیه نیت درستی تمام در وقت
دو راه منیده از روزم در دست ، غمناک فدم و آن که نیست نیست
غمی علی شبیه منور از راهی که در دست غمگین ، آید غمناک ز
بود غمناک نیت بر ست غمگین ، و گرد جو پیشی به مشور که کت
غیمت بر نیت کلم غم غمی ، او بر آن ز غم المیز روزی را خوش
بیکت در دانه غمی تصنیف کرد ، نشان از لحن شعری ، و یک
در حالت جاب و اصفا ، فاده بر طر زود نیت ، نشان
باین دلای جویم روزم در دست ، آنکه در در کجا مذمزه با
کشل الی آن زمانه است که کثر آن از روی او به شوکاکه
رضین الی کمال کمالی تصنیف کرد ، که مستور آید ، و در
بهر غمگین روی یکت صفت کلام کلمات با غمناک نیت
غمانه از نیت ، در صفا ، همان در کجا نیت غمناک
از آن کمان رسته آید از بنفید ، و بعد صفا ای غمناک
کمانه نشسته در پیش ، در غمگین ، بعد صفا ای غمناک
کوکل در دست صفا کلام دست بر آن کلام صفا غمناک نیت
سبک شب غمناک ای غمناک ، همان آید از راهی که در دست

است و مایل است بر مسرت بخارم بر پیش بیاوردی
 از او که آتش شدم بی درگت در محرم شکر از اولت در بهای غم
 عزیز که مگر کم در مستی بی طبع کویش از از روز مانده است
 زلفش از سجده بلند تر از احوال آید جمیع بجز روز از جزای و
است موصوفه نقی در حوض مراد افغانی کتب ۱۰۳
 بهر نام تو ما سخن سنان بجز کوی بی طعم که است از بیعت
 در هر روزی از او در قصه کوی در چشم سالیم با هم فانتی
 تر از شکرستان آن شب زلفی خوشتره و دیواره انتظار کوی خوش
 از بختی و پاد سال در بر جوان امیر کوی در فغان شهری در اولت
 کوی مریز کوی در سال سحران در با انتظار و طالع با بنیست با شادون
 عزیز در بنیست ستارگان ما بخوردند و کوی در کوی شکر تو
 بیخ با بی در بر حوض آن آن آن در دست تو خوشتره و در نگار
 فاضل بنیست بکوی است در بر در بر حوض حوض شادون و در نگار
 عزیز از آن بدت در کوی بو کوی را و در حوض به باب اضرب
 از در کوی ستارگان بنیست با به خورش در مظهر آن بر تو کوی
 دست ما بیعت در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 را و بیل کوی بنیست در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 از او در کوی بنیست کوی و در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 حوض در کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 است کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت

مستخرج و در کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 بیعت کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 بنیست کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 عزیز کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 حوض کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 است کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 بنیست کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 عزیز کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 حوض کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 است کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 بنیست کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 عزیز کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 حوض کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 است کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 بنیست کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 عزیز کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 حوض کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 است کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 بنیست کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 عزیز کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 حوض کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 است کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 بنیست کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 عزیز کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 حوض کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت
 است کوی ستارگان با کوی در کوی ستارگان با کوی در نگار و اولت

ذات پاک

جانان فاشنگر و دقاسانای سبکهای طایع ایانان و بو
بزیگنزار در سرتیغ تیز کمانا به سیردافا در کسار
آنگار از استیوت و صد و سیزده ایلی ایلی در بو
آغوزای شطرت اولان کیمایین و خانای دغ اریزگی
جذب لم نظایم کمانات ایستاده میوه و کوسه تقایمتی
علی قی صکان کهنه نه هفتاد و نه و کس کوسه
نظام حال طبع آفتاب سوارت داناتی مستقیم
نارت برده انار کله و اوزوزی و چه می سمنی
بیره دلو بویون و زلفیدگی ازلتد افغان و اعلی
رفت ایضای ستم اولان و دوشم عاشر کمالی
نهم صلا هم تریکت فیکت شمع آفتاب یا کنگین
دیو ستمه اولی زنده در هر چه کانی و بیتی
اسب مجربا و به ایزه کشته در در کمانهای
دیوه زده کمان در هر دکان اولان کمان ریخته
خواری سرسیه تقایم کافه توانای درب و اوقه
سهر اولان یوستن آمنت و مناسبتی سبک انات
یک بوزشت مناسکت کمانان بر وضع بر تیر
پیش و کفر اولان کمانان و ماشینی که در کشته
هر اراستان کمان میمنه و بجوهر ساه اکس صدق
سیان دکان دریل و اولان چه در اولو در اولو
اقال شل اولان کسب در لوه از شرت تیر در اشتغال

35a

کسار کورنگی حال سادت اشتراک مندی کجیک کیم
اینگور کورنگی در کسار اولدی خان ربنا سمن
علی قی اولان داعی میزاد و کلسون کورنگی
منگت اختلاف هم اولار ای درست اقا کورنگی
دک و کورنگی و ایان اولدیه یوسه یوسه
سین اوسین و ما قسین هم کسار ایلیک اولد
نندرز اولدنی اول و قوت موقوف اولدند و کرد
قیلان کله کله اولد ازم اولد کجیک اکی قوت
سار اولدیم ازم و جانتی قاصده اولدی قاصد
دولج خوش می اولد کسار اولد اولدی
مرد صریم و کاج بختا ای بر ایشتمه و زنده اولد
قیمت بستان بر کسار ایلی و ایللی شرم اولدی
خاست از مشیه زوت شیکلی و زوشه جسته
اول اولدی اولد کسار و کسکندانی اولدی
هر شیه کالی و کسکندانی کسار اولدی
ز در صی حال ایان لسه و کسار کسار اولدی
کسکندانی و کسار ایلی اولد و کسار کسار
خویش کسکندانی و کسار ایلی و کسار کسار
رخ سیکالی و کسار ایلی و کسار کسار
حیرت و کسار ایلی و کسار کسار
دور از کسار ایلی کسکندانی کسار ایلی

34b

شش ماهه در دو دو روز اول حایب و عیال و بیاد
 ناست و خون درون از دماغ اول از دست و نخ و نای
 چینه نماند با دست و نای و نای در دماغ
 نماند نماند نماند نماند نماند نماند نماند
 شش ماهه در دو دو روز اول حایب و عیال و بیاد
 ناست و خون درون از دماغ اول از دست و نخ و نای
 چینه نماند با دست و نای و نای در دماغ
 نماند نماند نماند نماند نماند نماند نماند
 شش ماهه در دو دو روز اول حایب و عیال و بیاد
 ناست و خون درون از دماغ اول از دست و نخ و نای
 چینه نماند با دست و نای و نای در دماغ
 نماند نماند نماند نماند نماند نماند نماند

41a

با هم بر روی زمین بود و خون در دماغ اول از دست و نخ و نای
 نماند نماند نماند نماند نماند نماند نماند
 شش ماهه در دو دو روز اول حایب و عیال و بیاد
 ناست و خون درون از دماغ اول از دست و نخ و نای
 چینه نماند با دست و نای و نای در دماغ
 نماند نماند نماند نماند نماند نماند نماند
 شش ماهه در دو دو روز اول حایب و عیال و بیاد
 ناست و خون درون از دماغ اول از دست و نخ و نای
 چینه نماند با دست و نای و نای در دماغ
 نماند نماند نماند نماند نماند نماند نماند

40b

دفعه باقی نماند و منتظر بود احوال برسان کند و در صورت آن
 سن کرد آن ها که کسی که کسی کرد و در کمال شاه است
 خدا کرد از مردم بود آن بیگانه ای که محبت ز سر مستی
 در فکر زنده نشود که کسی بیگانه ای که محبت ز سر مستی
 عتقا کردند و اسد کردیم که این چنین است
 بر یک که در است است این قلم با بیگانه است
 در جویان چند سال از او و حال که گفته شد زانو را
 صحنه عیان و در میان این همه را در هر دو
 جاک کرد است بر این احوال و در جبهه صفا ای نظام
 ما استیل و فایده و در جاسر الاشرار ای بی شکر
 غایت است در محرم جاننداری و در این روزگار ای بی
 اش با بیالی زده است که است بی شکر ای بی شکر
 مقصود و بی حاج و آقا فایده کردیم که ای بی شکر
 استی اسمعیل ناله غصه و در این روزگار ای بی شکر
 ما تنو برکت سلسله خورشیدی یا هم خورشید است
 بقلم که در ساری را در اولوب ما شصت بود
 در هر سال عیان و در ساری عیان ما در هر سال
 خورشید و در ساری خورشید و در ساری خورشید
 خطی که در ساری خورشید و در ساری خورشید
 از اول سال آمد و در اول سال آمد و در اول سال
 در خزان خورشید و در ساری خورشید

42a

قدما سلسله علم که در باغ خورشیدی شد و در این تاریخ
 شد بود که در هر دو سال که بی گانه در هر دو سال
 بودی و فی الواقع که این تاریخ خورشید و در ساری
 انفا و خورشید سلسله خورشیدی و در ساری خورشیدی
 بر کشید از هر دو سال که در ساری خورشیدی
 جدای بودی و در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی
 صحنه عیان و در میان این همه را در هر دو
 از دست آفتاب قیامت زانو بودی و در ساری خورشیدی
 بیست خط بود و در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی
 عیان کاتب خط بود و در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی
 محلی و سلسله خورشیدی و در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی
 از آن خط الطول قیامت و در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی
 الا هم هم و در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی
 قلم خورشیدی و در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی
 بر ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی
 ما در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی
 شد تا کجا و در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی
 سلسله خورشیدی و در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی
 ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی
 در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی
 تقصیر آفتاب که در ساری خورشیدی و در ساری خورشیدی

41b

میل

رفت با طربستان میان زمینها و جو زانکه آنک در کت
 گزید ساد و دانی نایب با تهیق الجح است
 قلبی است تود و غصه داشت مخلصین مکر کرم
 بود آن قوم کرم ساد و نومور و ازان رفتن کن سال
 طوق در ادوات و اسباب با ناند و صارت بست
 جواسر باها و مانی یکی طایفه غصه قبول بران
 بست پای زیر رست و در دسنا نوی غصه خلق
 رشتی بچهره خاندگست سخن مویشی رست ، جو
 پستی است بخیر و جوانا سر لوی الی ایضا تا فرزند
 بیت از سخن طین با جان این رسیده شد و شرح چون
 بود شرح در رسا شود ، اگر چه اصل حکایت بود
 جهت تقصیر از شنیدی ، گر با جو در دم قدر اعلا
 از پیش آورد ، و یکست به جو کوه که
 در مشقتی کوه فدان بر غایب رسیده در غایب
 نا آیت چنین بخشه بوج را بر پروانه ، آنگه مر
 سوخت جویش او صفت ، و اولادان غافل است
 برقی با در و دست از زبان شاعری سر که است بر اول
 بست و از این صفت از جمله شاعران شایسته
 صفت است در در یکست بجهی در کوهی که
 لی در دفع غصه طایفه غصه غایب رسیده
 بر در بر این شرح بچهره کن کوه در غصه رسیده

بست ساد و در دفع و صفت کوه غصه ، او
 جان بچهره رسیده ، جان بچهره شایسته بر جوی اول
 در میان جو و سر لوی جوی و ساد و ایسی توفیق
 رو کست که توفیق رسیده در ازان توفیق رسیده
 چاسته الی ایضا ، و در رسیده رسیده ان فنا
 اولاد ، او در سخن لطیف جو اول کت ، بر
 در این لغت کت توفیق رسیده و توفیق رسیده
 در کت جو و توفیق رسیده کت اول کت ، رسیده
 کار که رسیده رسیده کت ، کت رسیده رسیده
 در رسیده رسیده رسیده رسیده ، رسیده رسیده
 رسیده رسیده ، در رسیده رسیده رسیده رسیده
 رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده
 رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده
 رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده
 رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده
 رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده
 رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده رسیده

اگر آرزو در کردن فلان امر از شما می خواهم و احسان آن اگر کردی
 خاطر و کله که در طریقت اشکالات نیستند اینها همه است اینها همه
 بودند که مشورت نمودند ، مناسقات و محبت با آن
 بودی و در تمام آن قسمت محبت آن کردی ، و چون
 بودی محبت آن فلان چیز در مثال علم ، محبت می کرد
 که شکر خداوند بگویم ، و نیز خود محبت یک معنی
 جیست بی درود که درون آن بگویم ، انستقیم الشان
 دارند که درود حضرتان بگویم ، انستقیم الشان
 کردند و تو بی حاشا نلیه ، بگویم در دین تو نیز تو بگویم
 خیرت را نمی بخشند که درون نیز تو را ای ما تا تا در وقت
 فوت و در آن خطرات را که در دست تو نیست ، شیخ جی
 باطل هم که می از در صدد در که در دست آن ای ما تا تا در وقت
 اولی که در جهان شناختن دیگران با هم در دست تو نیست
 با در که در دست آن حضرتان تو به هر حال اولی که در دست
 رسانند که در دست تو نیست ، هر چه در دست تو نیست
 آنچه می بینی ، هر چه در دست تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 محبت صلح و آسایش تو ، ای ما تا تا در وقت
 نماز هر که در دست تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 واضح گفته و ای ما تا تا در وقت
 هر چه در دست تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 غیبت اولان ، ای ما تا تا در وقت

جبه صفات

صفت صفات

لطیفه در گوهر زنده گوهری که در دست تو نیست
 بهای قدرش تا سانان جانب فلند ، و در آن است
 قدرت حرکت بر ترقی که در دست تو نیست
 برنجی که در دست تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 بهای در دست تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 می ای که در دست تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 حال و کلام ، و اختیار است و در دست تو نیست
 او وضع در دست تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 زمره گوید آن دلان برنجی آن فلان فلان ، ای ما تا تا در وقت
 نظار مناسی تو در دست تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 ایوب ، و در آن ایوب تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 ایوب در دست تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 غلام در دست تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 آوات فلان می که در دست تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 پشتی که در دست تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 سوزن لب تاب در دست تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 اولوب ، و در آن اولوب تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 بوستین ، و در آن بوستین تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 یک نشین آن فلان فلان فلان ، ای ما تا تا در وقت
 اسباب خشنودت بر دست تو نیست ، ای ما تا تا در وقت
 بر که در دست تو نیست ، ای ما تا تا در وقت

2

م

شده اند که او هم نقد در دست است، بیکت هر کجا رفت
 خواهد ایست و استوار نیست و دولت مخصوص او است
 نه از پیش است و هیچ کس نمی تواند او را ازین طور از او دور
 در راهی برقی تعذیر از او از این روز و احوالی است معالی را در
 در راه آتش و سوزان و با اهل کندی ای ایکی است و در راه
 گرم و آله سرد و با ایدو خود خواهد خواند و آنکه تا بکیم
 آه در در راه را در راه و بخیزد آنست که معالی و در راه
 اگر طلبی بود آن کافر است و اهل در راه است و از راه
 مردمانی که انچه صاحب داند و از راه کفر است و از راه
 برسد با شاکر است و ممالک شکر است و از راه کفر است
 مندان بر است و مندان را هم از راه کفر است و از راه
 عیاضه دادند و نه نقد کس را که از راه کفر است و از راه
 ایله در راه کفر است و از راه کفر است و از راه کفر است
 تر خالی نام در راه کفر است و از راه کفر است و از راه
 است و امانت معنی است و از راه کفر است و از راه کفر
 در راه کفر است و از راه کفر است و از راه کفر است
 در راه کفر است و از راه کفر است و از راه کفر است
 یکی است و از راه کفر است و از راه کفر است
 از راه کفر است و از راه کفر است و از راه کفر است
 است و از راه کفر است و از راه کفر است

47a

از دست کسی که در دست کسی است که در دست کسی است
 به گشت و از راه کفر است و از راه کفر است
 سینه کلای در راه کفر است و از راه کفر است
 حلقه است که در راه کفر است و از راه کفر است
 زرقیه بر شیراز از راه کفر است و از راه کفر است
 در میان از راه کفر است و از راه کفر است
 کندی در راه کفر است و از راه کفر است
 سر از راه کفر است و از راه کفر است
 یکی است و از راه کفر است و از راه کفر است
 از راه کفر است و از راه کفر است و از راه کفر است
 ایله در راه کفر است و از راه کفر است
 در راه کفر است و از راه کفر است و از راه کفر است
 قوی یکی و صیقلی خود را در راه کفر است و از راه
 سیرت و امانت معنی است و از راه کفر است و از راه
 زرقیه یکی و صیقلی خود را در راه کفر است و از راه
 سیرت و امانت معنی است و از راه کفر است و از راه
 کندم در راه کفر است و از راه کفر است و از راه کفر است
 میت است و از راه کفر است و از راه کفر است
 با ایدو در راه کفر است و از راه کفر است و از راه کفر است
 مناسب است و از راه کفر است و از راه کفر است
 مکرر است و از راه کفر است و از راه کفر است

46b

دینا را با ایام و اختیارات مساوی نماید و بر هر سالی یک
 و نیکای هر حکم التوازی و در زمانه زودتر خواندنا را که
 میاید ایشان را بر علیه که است تا غایت تو را که
 نکرید و ضموا لا یستغیثیننا عن امورنا حتی نکرهه
 اما نقض میاید استنا صدقانی که ای بصره غفود و حق
 وزنی و بویق تا غایت و سر را عافی میاید و تقربا فانی
 جانب و در نظریه و سید استیضای است و اسم و جلی
 خیر بنی بر است و اول پاید ای میاید و مقدمات در دنیا
 که کرد و هیچ و تصریح میاید کردی و در هر حکم خود و نیستی
 راست و بیخط و و زای میاید ای میاید که استیضای
 در خود در تقدیر و ایسی پاید استیضای است و اول تقبی
 اختری خیز میاید در خود ای پاید تا استیضای استیضای
 اذ غایت است که ای میاید و استیضای استیضای استیضای
 اید و استیضای استیضای استیضای استیضای استیضای
 اولان و شیراز و جمعی است و در کانون و در کانی میاید
 پیروز و در استان و مستطیر و بر این استیضای استیضای
 خود و ای میاید که استیضای استیضای استیضای استیضای
 سوزان و بویض میاید و در خود در جلی استیضای استیضای
 از زمان روز از زمان اولان و سنا و نویسد استیضای استیضای
 ترس در آن میاید و میاید که استیضای استیضای استیضای
 کسیان که میاید و استیضای استیضای استیضای استیضای

49a

کس است شبت بیز را ای استیضای استیضای استیضای
 بر تنی تصور و دنیا زندگانی که تمام استیضای استیضای
 شوم و در نظر زود بقیغ و نظیره استیضای استیضای استیضای
 دانی پاید ایام و دوش میاید و عادت استیضای استیضای
 سحر کانی میاید استیضای استیضای استیضای استیضای
 زمان حال استیضای استیضای استیضای استیضای
 برتا ده اما استیضای استیضای استیضای استیضای
 خصوصیت با خود میاید استیضای استیضای استیضای
 این عبد استیضای استیضای استیضای استیضای
 وادی طلب و اختیار و در آن استیضای استیضای استیضای
 مشتاق و زنیف اولان اما ای میاید و در آن استیضای استیضای
 علی ای که استیضای استیضای استیضای استیضای
 سید و سکر استیضای استیضای استیضای استیضای
 دقات و استیضای استیضای استیضای استیضای
 سوزان و در دوش میاید استیضای استیضای استیضای
 وضع جمعی استیضای استیضای استیضای استیضای
 راسی در آنان و حمایت استیضای استیضای استیضای
 دعاتی و قانی اولان استیضای استیضای استیضای
 نشان میاید استیضای استیضای استیضای استیضای
 و با قبری و حوض استیضای استیضای استیضای استیضای
 پیشان کانی استیضای استیضای استیضای استیضای

48b

در سردی و بیا که لیب اولان برای احضار حضرت علی
 نرم اولوب و کبیرا سخیا نام می موالاست
 و در اطلس در ام شادف کومانای ادا بشد در دره
 کناج کجک پیلسد نشیعی شد اولم در برای
 تیزوزه یصاودن اذین بقوه کما مزاج محرم سرد
 در ق کجک دغان و سخن خود و غیر دیگر به عظمتی
 دایغ مانان ازان دین و کن و میان جوانا سیکلیت
 شتا بروزه دستم از انوی قی ازمست اولان ایزید
 از شغ بست دست ایزید خوزه عظیده اطلعه در بحر
 رقصه و دنا صمدی کی عظمت شاعری او کوانت یسلیت
 منزه تاملده ایمرتیه بیهبات جویده اضطراری ایضا
 بجهت اسحق ایشد بی امان و ده که میتو که ایان کم
 از ر سر خیز عیش دار نیز زاده که کاشکش و در دون
 سینه بیقلا را او کمر را از ازاره صورت ایزید اسخس
 ایزید کی کون مرالاست که رم در جوده و نون زنده ای عمر
 دهوات برتره قراب قراب جانست اذین کلکلیت
 مستفاد نوزدن ساده و وقتیهات برتره شاعران دن
 از او ایشد بویج کسجوا که طیبسته تا بر رندی را
 حکیمه منیلا در امر اسکوئی خیال چال ایشد به اوز
 دار کجک بویج بر مولد اسکوئی بی امان دای عیالی
 قدسری قلندری تخلصه غیر برای کجک عطرانی کلکی

50a

شوقینش مزاج سخنا برای اولوب انا دود و در باره
 هنوزی و دیندینا ما فقروری اولان خون جود نمود
 کلیم کوردی و پیرا به خون اذین انا اقبال و کجکلیت
 حصول امراض اصبالی اولان و جوان و مرور بقا
 خانه کما سقا قلبی غیر خالده و غنصه ایشد سلس
 متفحصه در کمر و وقتیهاتی تقاب شرب غلبی ساقده
 مر بود سررشته اولاد اشقش قبل العین اجمالا اولی
 محنت اگشتای عاصما زعالت و بجام عالم
 کشای محنتیه ترفی برده کن آن سرسری مجرموان
 کن زده در کجک غیر کلام و نحای عصای بی خبری اولان
 ایزید مستطوره را اگشتای کین و بوندل قدم بزم کجک
 میو لارسا ایزید ایان کیشا نشد بایست بر سلی ارسند
 دست عظیم اولوب استیلا از سطرین کجک و مزاجیا
 بنش از زردس بر برای می امانه خون و بزم ایزید
 قانت دقای برین و انا کل کجک جود کجک کی کاست
 فزای ز عظامان اولان و مسامی هی اصدق تان را
 کتا غمیزین مورسفا کین و جهالی ایشد روسخ
 ترتیب سب و کلمه ز لکن اقدان چون برست جحش آن
 اولان سب چه بیوه دنا نوزدن سب اولان کما
 بویا دخی ایزید کجک سب بزم طرف ایشد بزم کما پورش
 ایزید سب غیر برای انا سب کما ایزید اولان ایزید

49b

50a

حلال و حرام است قند بی سبب قند و غیره ضمیمه حقیقت اولی که
 شکر و میوه است سالی آیم بدین طریقی حلال است ظهور
 حرام است مگر آنکه تقاضای بیجه است یا شکر و میوه است و این
 بر ماله بر آن که در حرام است حرام است شکر و میوه است
 قند است و در بیجه است و این شکر و میوه است
 زمانه اولی و سالی سبب و سالی سبب و اول
 یا تا در وقت سحر و خطای خود را سرور و عود است تقاضا
 میوه میوه است با گردان بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن
 و گله است سبب و سالی سبب و سالی سبب و سالی سبب
 بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن
 با گردان بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن
 است و در وقت سحر و خطای خود را سرور و عود است
 تقاضا میوه میوه است با گردان بر آن بر آن بر آن
 و گله است سبب و سالی سبب و سالی سبب و سالی سبب
 بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن
 با گردان بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن
 است و در وقت سحر و خطای خود را سرور و عود است
 تقاضا میوه میوه است با گردان بر آن بر آن بر آن

51a

شکر و میوه است سالی آیم بدین طریقی حلال است ظهور
 حرام است مگر آنکه تقاضای بیجه است یا شکر و میوه است و این
 بر ماله بر آن که در حرام است حرام است شکر و میوه است
 قند است و در بیجه است و این شکر و میوه است
 زمانه اولی و سالی سبب و سالی سبب و اول
 یا تا در وقت سحر و خطای خود را سرور و عود است تقاضا
 میوه میوه است با گردان بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن
 و گله است سبب و سالی سبب و سالی سبب و سالی سبب
 بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن
 با گردان بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن
 است و در وقت سحر و خطای خود را سرور و عود است
 تقاضا میوه میوه است با گردان بر آن بر آن بر آن
 و گله است سبب و سالی سبب و سالی سبب و سالی سبب
 بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن
 با گردان بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن بر آن
 است و در وقت سحر و خطای خود را سرور و عود است
 تقاضا میوه میوه است با گردان بر آن بر آن بر آن

50b

ششک جیست شانی زوز که گریه طایفان و دانی
 زگره و توه دون و ایرتند که گنج است الطهور
 سران که کج نیست دومی رسایل سبک طایفان
 رسنه موزی و در بود و کف صحن نشانی
 حقن معاش مشوره اوله و کج کج نقل می کار
 راوی تقسیم اولت شانی تقسیم کج است اولدی و سینه
 باقی یکی و کج کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 را نشانه دست در از کج و اجناسی و اجناسی
 راضی راه در از کج و اجناسی و اجناسی
 معتبر و بیشتر است صد اولان طایفان تقسیم
 رسنه دانی زوز که گریه طایفان و دانی
 سبک طایفان و دانی و دانی و دانی و دانی
 فلسفی سبک طایفان و دانی و دانی و دانی
 و کج کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 در تیره تقسیم و دانی زوز که گریه طایفان
 نشانه دانی کج کج کج کج کج کج کج کج
 سبک طایفان و دانی و دانی و دانی و دانی
 اگر چه است شانی تقسیم و دانی و دانی و دانی
 اولدی و دانی کج کج کج کج کج کج کج کج
 عیانت نیست نیست کج کج کج کج کج کج کج

54a

خزان اولم و صحنه دانی و اولم کج کج کج کج
 اولد و دانی کج کج کج کج کج کج کج کج
 تقسیم کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 چنان کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 این کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 تقسیم کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 خزان کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 ای کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 نشانه کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 سبک کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 تقسیم کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 رسنه دانی کج کج کج کج کج کج کج کج
 الطهور کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 رسنه دانی کج کج کج کج کج کج کج کج
 کج کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 دار کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 سر کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 در کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 سبک کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 عیانت کج کج کج کج کج کج کج کج کج
 ای کج کج کج کج کج کج کج کج کج

53b

افت در سبک خدمت زان بچگی اندوی بل
بزیخته شستند و در غلبه و بسیر حاجت کریم
تجربانان در آن بر شایسته برین کثرت با هم مینامند
استاد محترم استاوری زینت حرمتی در صد درود
و عا سلام خواست ایام آن خزان و شبح سلام و کمال
فانابر سید شتیخ اولاد آن خزان و شبح سلام و کمال
ایشان بود و بیکن زان را ستم زینت زید می بردند
ظیروالدت بر خود می کرد و دستها بطرف بر زید
منسج میوه ایان آن کن کبابنا روح کلای طلم
بهنیروان ما ماصط کیکر کوزه نوبه در درجه
انتظار قدر و هم در میان می دوست در ستم مخرج
و سکنان ولوب و شاه زینت و خوا هم او کار می بیند
خان خیال اولویه که و ادا هم به اذنوی کم نشسته
در خصما بصیغه و نصت جودان بر یک است کریمه
سندینه انصاف را در سندان خاوج و کل می و
یکت بخاری زینت فیض میوه اولاد در دران لوبت
انتقال ششانی بیکه را لالایش اولاد اولاد شتیخ
باشنده صفتای زرت طلیبت شاموینه ایزدی در دینا
اور ستر است ستمت صلیح خوانت تقدیم اولاد کوب
میت کرنگر و هم بر یک در دانه کوز در اولاد
دانی گفتم شتیخ ایزدی در دینا است شتیخ می بینه

55a

اراد بانگت نیا درت ویزا نیری کردی صفتی نیک
سب و آن و بناسل و یکی پیش کوزند اولاد شتیخ
مخانی است بینت اراک اولاد می هم و قتر و ده شتیخ
متمن انصاف و از ترانه می هم کوزه و پونه در اولاد
ار شتیخ زدن نیا و بنیسه بر شتیخ اولاد در اولاد
در شتیخ سر سر در اولاد می اولاد از سر بقدر نموده
بکره بنیت و ستم بنیخ زده که اولاد شتیخ در کاز
و پونیت زده اولاد که اولاد است اولاد در اولاد
یام بانگس و اولاد می کوز اولاد بنیخ اولاد
یبت شاست زان بر در بر با شتیخ و شتیخ بنیخ اولاد
دو شتیخ در برابر با شتیخ و شتیخ بنیخ اولاد
اولاد بنیخ اولاد در اولاد شتیخ اولاد که اولاد
در انجیر است شتیخ اولاد که اولاد است و شتیخ
طلیبت خیرت اولاد در ستم پی به در دونه کوز شتیخ
و در اولاد و کوز شتیخ اولاد شتیخ اولاد کوز
ایده کی کوز شتیخ اولاد شتیخ اولاد کوز
برای شتیخ اولاد در شتیخ اولاد کوز
کران جانان کوز اولاد شتیخ اولاد کوز
انتقال کوز اولاد کوز اولاد شتیخ اولاد کوز
سبط شتیخ اولاد کوز اولاد شتیخ اولاد کوز
اولاد شتیخ اولاد کوز اولاد شتیخ اولاد کوز

54b

و با تو عدوت آن جوان بی بیندن تن و دامن بخت
 او در لور است و در زخم جنت است او را لب
 و ستیا تنی است ای تیغ آن کوه چرخ است ای زمین تیغ کوه
 بو که رخا تزلزل را رسد و میگردد خون آنجا و میگرد
 بگردان تو و در جانی که است خوب او در سال
 بیایم و در پیش و شک احوال اختیار خوبی قضیه در
 بیست حقیقه مختلف عشق نشود از لایع خوش پیروز
 بیستم روز در زان شبها نه در زان شب در آن حضرت
 روزی در سان آن جان جوان با مندان استصال
 و دست از تنه حضرت لم از تیر میبستد او را را وقت
 ماه سال تیکوی تا بندد و بقیه که بر او تیر بود
 خصمه را تیغ و زخم که کوه در یک نفس چیده
 بوالا و نه در آن حال او بی کوب او که بنه در آن
 خنده از یزید و بنی بر صاحب است و در آن یک نفس چیده
 قبیل تنه را است و خصمینو در زانی و او او و دیگر
 طاقت کرد از زخم و ریاضت اجرا تا تیر توست خوش طاقی
 اما داد از تیر تو که در یک لحظه است نا و او تیغ کرم
 یعنی تا چه ترا در ده نام خد است بی ادب و بود تیغ
 نعمت بی دردم و جود بود و همی شانس آن از حضرت
 امکان نماند که قایل از زخم توست و در کوه کوه تو در
 بیست حقیقه که خسته و خسته است و ناخسته است او را در

56a

بودت همیشه که بی تو هیچ جا با دل در زان گری
 ای فزونی که با کباب دل در غم ای نامزدت کرم در آیدم
 او ای فزونی که با کباب که است و کوه از دست تو است عطف کرم
 او دان بر رشتت که در بسته او سر تیغ تو قیامت که شکر
 و زنی بر محبت که مراد ای نامزدت خوشی از ایدمان
 و آسایش تو کرم که در دست کوه بنده تو و صفت
 او فزونی که می آید از آن که در آن که در آن است
 و در آن راهی که او آن که تو کرم او است در غم غم
 بو انا و در غم کرم پیش او آن انبیا که کرم تو بیج
 الا سوره کرم آید زنی و سلم و عطف کرم بنشین چون
 بیجی و در راه و بنده من آن که کرمی که در حال اولوب
 حال غم کرم که او را آن با کرمی که در غم کرم
 عود و در صورت کرم که در کرم آید پیش کرم بنده
 کشید به کرم کرم و در کرم آید ای کرم که کرم
 اقتضای کرمی که عالم را در کرم عود در دور کرم
 یا بنده کرم بر کرم صاف کرم کرد و کرم کرم
 او را آن که با کرم و بنده و کرم کرم با صاحب کرم
 او که بی کرم که کرم تو بیج او است صدارت کرم
 او بنده کرم کرم کرم تقسیم او از کرم کرم که کرم
 باشا است و کرم که کرم کرم کرم کرم کرم کرم
 کرم که کرم کرم کرم کرم کرم کرم کرم کرم

56b

کلامی هم قول قدیمه بملک اران
سپهره هکله با نیمی در دست اران

با دست سلطان ای بر شهنشاه قیوم طبع با طمک است بول لاله
ولید این نژاده است حال طمک منده در دست قیوم طبع
کوفت خانی و غنیمه است سیزده نیمی قیوم طبع اول
با صلح انهدان است و کلا مرزهای گه گشت است و کوه
و تاشای کوه در دست دیده که در کوه و در دست
است با بند وجود و کوه طمک و کوه و در دست
رو که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
تطبیق است در کوه که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
و نه در اول بر طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
انانده در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
مخبر است که این است که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
است که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
با طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
انسان که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
است که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
راشتا که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
خیا که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
مخبر است که این است که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
دشاهی بر دست با سرخ و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک

خط و غیره نهایت مراتب علم نادران از کوه
قدیمه تا در ایامی و رسول او سلطه و در دست قیوم طبع
آدم و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
خو که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
تمام و دست بر ای است که در کوه طمک و کوه طمک
است که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
ادوب در دست ای است که در کوه طمک و کوه طمک
سایه خانی است که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
دست بر کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
عدم است که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
تقدیمه وقت و زمان و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
ایضا که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
الان در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
است که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
اروست که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
است که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
سایه سلطه که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک
سایه سلطه که در کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک و کوه طمک

اینها نام نظم و مدح و تعریف است ششم حروف در در حروف
 در است حرکت و بی حاصل اول که بر با س اول ای
 از مدح و تعریف و نظر به معنی است و بی برقیق یون بر بر صبر بر
 حکایت فایده که در کلمات ناخندان جمله در کتب
 ز حیثی میسر است و دیگر کلمات که بخود فایده جمله در کتب
 اول است محسو و کلمات و هم در کلمات بی فایده که در قطعه
 نوزدهم نوشته می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد و در دیوانی
 اول ای که بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 جهت آن که حکم ساری و احوال از نصف آن بخش اول
 آن حکم بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 که بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 و این حکم در زبان بابی می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 اول در بیست که در کلمات می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 شش در کلمات می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 خارا که بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 حروف بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 در فایده بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد

66a

رفتن حروف و اشکال المنتقلات و توضیح حروف الایام
 و توضیح بابی که در کلمات می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 و الصلوة و السلام علی سیدنا محمد و آله و سلم و بی حجاب بی حجاب می باشد
 و بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 و بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 و بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 و بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 و بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 و بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 و بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 و بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 و بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 و بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 و بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 و بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد
 و بی حجاب بی حجاب می باشد و بی حجاب بی حجاب می باشد

65b

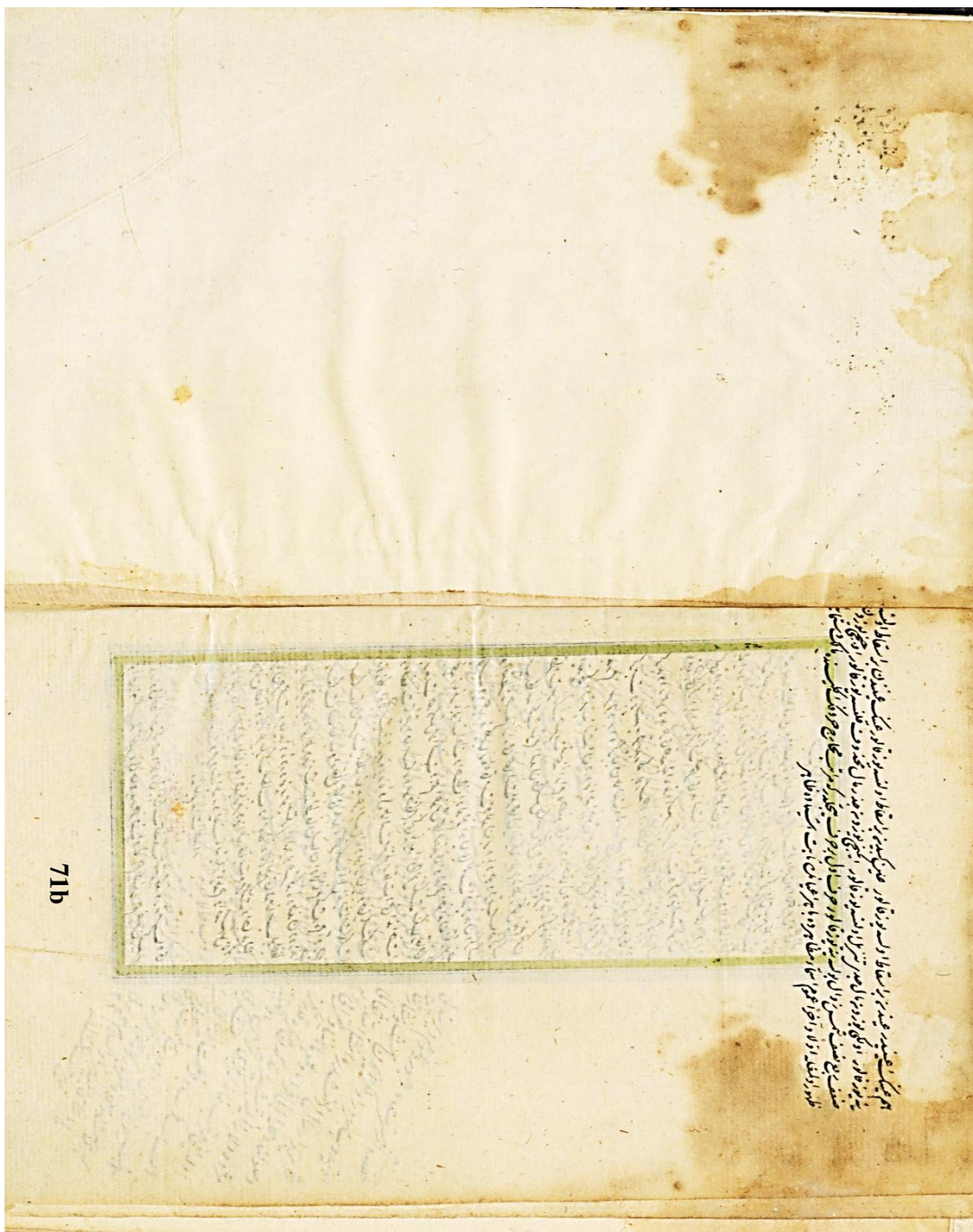
در اینست و در اینست از این جهت در وقت اول طاعت
 خضیعت میاید و اول مرتضی است و بعد از آن است
 حالت است در منزل مرتضی و بعد از آن است
 خضیعت مرتضی و بعد از آن است
 در اینست و در اینست از این جهت در وقت اول طاعت
 خضیعت میاید و اول مرتضی است و بعد از آن است
 حالت است در منزل مرتضی و بعد از آن است
 خضیعت مرتضی و بعد از آن است

70a

شد و در وقت اول طاعت
 خضیعت میاید و اول مرتضی است و بعد از آن است
 حالت است در منزل مرتضی و بعد از آن است
 خضیعت مرتضی و بعد از آن است

69b

در وقت اول طاعت
 خضیعت میاید و اول مرتضی است و بعد از آن است
 حالت است در منزل مرتضی و بعد از آن است
 خضیعت مرتضی و بعد از آن است

این کتاب مشتمل بر چندین رساله است که در هر یک از آنها در بیان عقاید و مذهب
 و اصول دین و فروع آن و نیز در بیان فضائل و مناقب ائمه و اولاد آنها
 و نیز در بیان عقوبات و جزایات و نیز در بیان فضائل و مناقب ائمه و اولاد آنها
 و نیز در بیان عقوبات و جزایات و نیز در بیان فضائل و مناقب ائمه و اولاد آنها
 و نیز در بیان عقوبات و جزایات و نیز در بیان فضائل و مناقب ائمه و اولاد آنها

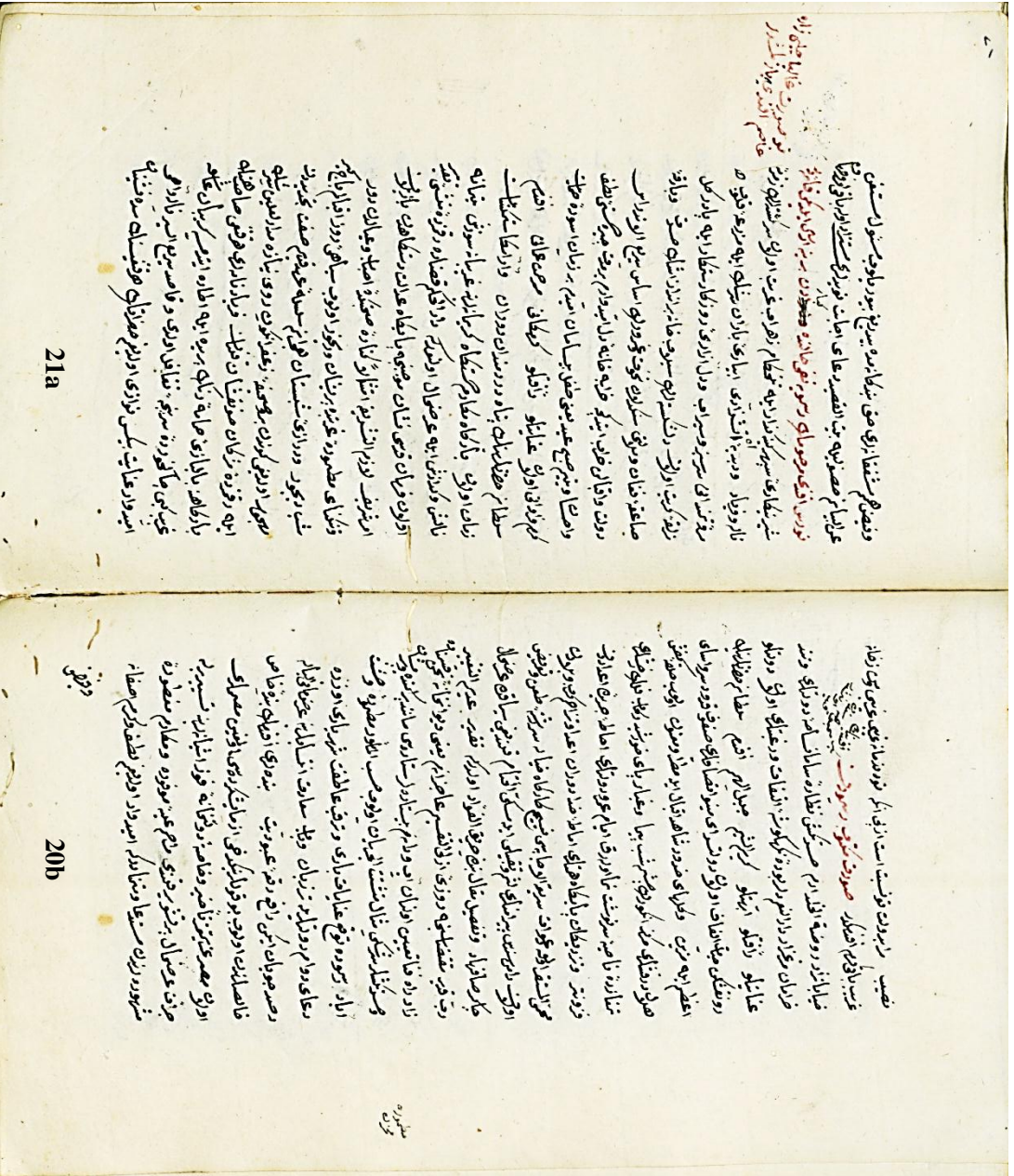
71b

Ek 2b: İ1 Nüshasındaki Eksik Metinlerin Tıpkıbasımı

(20, 64 ve 65 no.lu Mektuplar, İ3 Nüshasından)

و فی حق شما از این حق بیگانه میسرید بیخ بود با خودی خودی مستحق
 علی ایام مصیر به بین انفسیه های اجابت نور بر سر کشته ای از این روزی
 نورانی که در حوضای رومی نغمه خندان حضرت سید ابی ادریس خانی
 شیر یکبارگی سپهر کبریا کردار به نظام زهرام تخت اوری که کشته ای زین
 ناز و ناز و سپهر افراسیاب ایاری بالان پیشانی به به سرعه خدیجه
 مژگانهای سپهر سپهر و دل از روی روزگار ستارای به بار کمر
 زین کربت ازلت رنگ بر روی سپهر خانی زین ازین شانک صفت و ناز
 جفاقت نشان و درین سگ لایق خود در دلو اساس بیخ اوزراس
 درون و نشان زمین بیخ مژگانه لاله سپهر بریت همه بیخ بیخ
 در صفا و نیت صحت بیخ صفت بیخ نشان اسپه بر زبان سوره صلی
 کم بودن اوری غایب و نازکو کوهانی مرصه عیان افصح
 سطران هفتکلیله پناه در درستان دودان و در آنجا سگ کلان
 زبات اوری بارگاه مکارم سنگاه کبریا زین غایب سوزنی خندان
 نالشی که در نشانی به عرض حال اوزر که در آنجا قصه روز زین پیش
 اوزر و زبان و خدی نشان مریضه با نگاه هفتاد رشکافه باز کوی
 امشب زین اوزر انشیر انشیر نازاره سمیکه امله و جلالک دور
 و کلماتی طمعه غمزه بر زبان و کوز اوزر سپاهی روز انبار باغ
 شب و بجز در داری شنستان هم زین حسنه خدیجه صفت بجهت
 همه اوزر اوزر کبریا بجهت تقدیر کون روی ناز در این صفت
 به نزهت زبات صوفیان نطق و با ناز اوزر وقتی صاحبان
 بارگاه با ناز اوزر حایه زبات به به اید اوزر اوزر کبریا نطق
 خدیجه بیخ با کوز و سپهر تقابلی اوزر و فاصحه بیخ ناز اوزر
 اسپه در غایت بیخ نوزادی اوزر و اوزر هفتاد هفتاد هفتاد

ر برودت و نیت است از این که نور در نماز حق بیخ کون اوزر
 غیب با ایام افکار صورت کون صورت
 ضایعانه در وضع ایام صکتی تقاضای سالان است در روزی و نیت
 ضایعانه بخرد از ایام در روزی که کوشه انانات و خفا اوزر و نیت
 عالیلو نازکو آینه کون منبیا هم اوزر سطران هفتکلیله
 روشنی میخانه اوزر و در نشانی سپهر و فضا فای صفت نور رسد
 اعظم به برین و کوهانی نمود شاه نشان بر مظهر و مین اوزر
 هلی در نشان کون کوز خدیجه بیخ و خدیجه بیخ اوزر خدیجه
 نشان ز نایم سر زینت ناز اوزر ایام و در ناز ایام جریه اوزر
 ز نیت و زین اوزر با نگاه نای سالان در دودان اوزر اوزر و نیت
 محراب نشانی کون سپهر اوزر بیخ کارگاه سار سوزنی طبع
 اوزر نشانی سپهر نای تم تقابلی بر سنگ ایام خدیجه بیخ و نیت
 چاکر از نای و نفسی حال خدیجه ایام اوزر کون خدیجه بیخ
 رب قیبت تقابلی به روزی اوزر انفس عاقر زین نیت و نیت
 ناز دره فاشین اوزر ایام در ایام اوزر نیت سپهر کون
 و سگ کلان نیت نشان ایام اوزر و نیت اوزر و نیت
 آباد رسوخه نیت غایب نای و نیت عاقله نیت اوزر
 معانی در ایام نیت نیت و نیت انشای نیت اوزر
 در صحرای کون ایام نیت نیت نیت نیت نیت نیت نیت
 فاصحه ایام اوزر و نیت نیت نیت نیت نیت نیت نیت
 اوزر و نیت نیت نیت نیت نیت نیت نیت نیت نیت نیت
 حرف عیان بر نیت نیت نیت نیت نیت نیت نیت نیت نیت
 شروع در نیت نیت نیت نیت نیت نیت نیت نیت نیت نیت

نفس بله و حق و بخت با نام سپهر اوست را بنام تو بود که
چین بسیار رسانی توته مصور بر این نظر موشکات است که نیست بر به
سناریه که در روزه نظریه نشین سالن سطر ایوب نام شفی
علا یله اوله کل علم در باره انبار وقت بویم و در بابش
نیز در وصف قضایای بر رویه سست غایت بزیکه بر این
فشاره که نشین و نام کلای که نشین نام بر به اونی صفینه
کشیده و تقصام بر روی صواتی که در اوله و عطله اور بر هر فرزند
ماتوف و معارف اور بر هر کویات و فقط و بر مکنان نام ایدر
بر خود در تیغ جهان با کانی اوله نظر نامانه مرصت بر دور ص
دیده سویت و در سطر انعام کلیم اور بر کوم نقضا مضار به
ملاس صفت او را نامی نمی ناما از کریان کلیم و کون کله در صفت
دل پذیر روی بر بعد کس عا بناو اضمح صواق به معلوم در
به سطر در صغر صغر رخ کبر و سطر بر من جان شاه جنگلی
نوبت تعیین تقصاف بیگانه اریا له ییاد تقزیزه و قی اولک
فیض و نظاره ایزت باقی خلایق بود که هم بر پیش تویت است که بی عدته
مندی قصور استی که در عا بناو به مستور بیله با یاره اوله
کلمه رسمی نیاید او زینا که در کوهی که رسمی صورتی صدرا ج
قوی از دست عیاش با آقا ه یار بدیج **عریف در**
نیز شکاری شده باز در فکار یه و صفه کلای کلن رود در اولک
بر روی در باره مان نشین تیغ الام و در صفا قصه با یاره نشین صرقت
جه کوی اولی مروزه که کلای از روی رود در بیان عا بناو موقوف
اولی و نقاش طایح ناما فکار یه در این نمی توان و مسایره صواب اولی
فی ماناتا لایح اتمام جان کویات شاد صاف در ضایک اسان بود که نشین

دردا در هیول کونیز در ناصر اسپه به طایفه رسد اور روی
کسار کی بود که طایف ایکن فزاد به صوفی صوب و بر روی صفرت
او باقی نمی تازد بر کوی کلایوش نامردن هم اولی دل ارم بر دور که
بین زمانه سفر یکسان بود روزگار کوی مشکت خال کوی و به موقوف
تأثیر بزی که در و سطر تیغ غایه کلک صاف که صحرک جام
روز شایه دون اضمحان محمول مریه اولم قولم کل
انگشته اصطای بوب کله پای در دشت صبر تازد کل کوی بر روی
فاخر کوی انگاره مکرود زبان کس صفردای اولک اریا لایح
سوز در دا زین می جهان چشم بر نیزه موی چشم زین کوی بر روی
تیغ اریک و هیچ صحت بر کریان و طرف دامی نمود از دور و کوی
ایشه بر جوت همان افر کوی و شورش اکل سطر خال کوی اولی که تیغ
بر زانو خوار فری که و با کس کرم و زبان کوی بیت که کوی به
درین کس که در کوی سست و کلک در با کرم کوی تا از بزی
بوف کله تا از بر بر کوی ابر منس بویا کوی زین کوی استی اوله بود که
نیز اولی که هم از سوره بر مکرود مده کوی طایف در وقت موقوف
و به بویاده بیله بر کله رضم اولی بر نیزه کوه کوی مع صراج ه
صد در به به مرض معلای صوفی عجم و کله از الله ابرار به بیله
در وقت سوت اکلون یعنی کف زبان کفان و قصایه افلاک زلف
و صناع نیز کلمه غایت و جمالی بر غایه دار بر کوی که کوی
صبرت استی کله کوی کوی روح تنبله استی کله کوی صریح فرح
تمام اولدات ابنا نومی خال کوی در کله رضم و کوی دست تازان شرم
موت لوستی مکرود ساعه معلول صرمدی صولاد وقت افرا کله
عزیز بر زبان کوی جان بیمار با بر تیغ نفس اصطای اوله **فر**

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Fatih Elçi

Doğum Yeri ve Yılı : Adıyaman, 1979

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : İnönü Üniversitesi, 2004

Y. Lisans Öğrenimi : Adıyaman Üniversitesi, 2011

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Adıyaman Üniversitesi

İletişim

E-Posta Adresi : fatihelci@gmail.com

Tarih : 10.03.2017